

Hof van Cassatie van België

Jaarverslag 2022

Redactie

I. Couwenberg – M. Nolet de Brauwere – P. Brulez – N. Gofflot

De algemene vergadering van het Hof heeft op 21 maart 2023 het jaarverslag goedgekeurd. De korpsvergadering van het parket bij het Hof heeft dit op 14 maart 2023 gedaan.

Dit jaarverslag maakt tevens het werkingsverslag van het Hof en van het parket uit, zoals bedoeld in respectievelijk de artikelen 340, § 3, en 346, § 2, Gerechtelijk Wetboek.

Inhoudstafel

Voorwoord – Vorwort	27
Voorwoord	28
<i>De werking van het Hof en zijn parket</i>	28
- De schokgolf	28
- De kwetsbaarheid	29
- Numerieke tekorten op het vlak van <i>human resources</i>	29
<i>De organisatie van het beheer van de gerechtelijke entiteit Cassatie</i>	30
- Algemeen	30
- De Entiteit Cassatie	30
<i>Digitale transformatie</i>	31
<i>Geschillen voorgelegd aan het Hof: statistische aspecten en analyse van evoluties</i>	31
- Lering uit de studie “20 jaar rechtspraak Cassatie” (Jaarverslag 2021)	31
- Effectiviteit van een cassatieberoep in civiele zaken	32
- Ontwikkelingen inzake rechtsbijstand	33
<i>Het nieuwe statuut van magistraten en zijn eventuele impact op het Hof</i>	33
<i>Het Hof van Cassatie en zijn parket: de externe relaties in hun context</i>	34
<i>Conclusie</i>	35
Vorwort	36
<i>Die Funktionsweise des Hofes und seiner Generalanwaltschaft</i>	36
- Die Erschütterung	36
- Verletzlichkeit	37
- Numerische Defizite bei den Humanressourcen	37
<i>Organisation der Verwaltung der Entität Kassation</i>	38
- Allgemeines	38
- Die Entität Kassation	38
<i>Numerische Transformation</i>	39
<i>Streitsachen vor dem Hof – Statistische Aspekte und Entwicklungs-analyse</i>	40
- Aus der Studie „20 Jahre Rechtsprechung des Kassationshofs“ (Jahresbericht 2021) abgeleitete Schlussfolgerungen	40
- Effektivität einer Kassationsbeschwerde im Bereich des Zivilrechts	41
- Rechtskostenhilfe – Erläuterungen	41

<i>Das neue Statut der Magistrate im Vorentwurf und seine eventuellen Folgen für den Hof</i>	42
<i>Der Kassationshof und seine Generalanwaltschaft : die externen Beziehungen in ihrem Kontext</i>	43
<i>Schlussfolgerung</i>	43
Voorstelling van het Hof van Cassatie	45
Algemene voorstelling	46
<i>Taak van het Hof</i>	46
<i>Samenstelling van het Hof</i>	46
<i>Procedure voor het Hof</i>	47
Het Hof van Cassatie en andere rechtscolleges	48
<i>Algemeen</i>	48
<i>Het Hof van Cassatie en het Hof van Justitie van de Europese Unie</i>	48
<i>Het Hof van Cassatie en het Benelux Gerechtshof</i>	49
<i>Het Hof van Cassatie en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens</i>	50
<i>Het Hof van Cassatie en het Grondwettelijk Hof</i>	51
<i>Commissie voor de onwerkzame voorlopige hechtenis</i>	51
Europese, internationale en nationale betrekkingen	52
<i>Het Hof van Cassatie en instellingen op Europees niveau</i>	52
<i>Internationale betrekkingen</i>	54
<i>Nationale betrekkingen</i>	54
Personalia	55
Het Hof van Cassatie in cijfers	56
Belangrijke arresten van het Hof	107
A. RICHTINGGEVENDE ARRESTEN	108
Burgerlijk recht	108
- Koop – Vordering tot vrijwaring voor verborgen gebreken – Doorverkoop – Impact op de korte termijn van artikel 1648 Oud Burgerlijk Wetboek – Buitencontractuele aansprakelijkheid – Bedrog – Schade – Vrijwillige prestatie – Zaakwaarneming	108
- Begroting ereloon advocaten (art. 446 ^{ter} Ger.W.) – Matiging – Openbare orde (art. 2 Oud BW) – Partijbeslissing – Marginaal toetsingsrecht – Precontractuele informatieverplichting (oud artikel XIV.3, 3°, WER)	110

-	Handelshuur – Verlies van het gehuurde goed – Overmacht – Tijdelijke verhindering – Verlenging van de duur van de handelshuurovereenkomst – Beoordeling door de rechter	117
-	Aansprakelijkheid buiten overeenkomst – Oorzaak van de schade – Bewijs	119
	Economisch recht	121
-	Faillissement, faillissementsakkoord en gerechtelijk akkoord – Faillissementsvoorwaarden – Begrip onderneming – Bestuurder van een vennootschap	121
	Strafrecht	123
-	Bedreiging – Drukpersmisdrijf – Openbaarheid – Ernst – Opzet	123
-	Misdrijf seksisme – Bestanddelen – Ernstige aantasting van de waardigheid van de persoon – Beoordelingscriterium – Moreel bestanddeel – Vrijheid van menings-uiting – Beperkingen	125
	Strafprocedure	128
-	Vreemdelingen – Artikel 7 Vreemdelingenwet – Maatregel van vrijheidsberoving – Onschendbaarheid van de woning – Recht op eerbiediging van het privé- en gezinsleven – Inmenging door het openbaar gezag – Wetelijk grondslag – Schriftelijke en voorafgaande toestemming	128
-	Bewijs in strafzaken – Belastende verklaring van een medebeklaagde tijdens het vooronderzoek – Ondervraging als getuige ter rechtszitting – Recht van verdediging	131
-	Burgerlijke rechtsvordering – Hoger beroep van de vrijwillig tussenkommende partij – Artikel 17 Gerechtelijk Wetboek – Vergissing van de verdediging – Procedure voorzien in de artikelen 848 e.v. Gerechtelijk Wetboek niet van toepassing	136
-	Hof van assisen – Arrest van de preliminaire rechtszitting – Artikel 278 Wetboek van Strafvordering – Afwijzen van getuigen door de voorzitter – Motivering – Geen mogelijkheid van cassatieberoep – Discriminatie vastgesteld door het Grondwettelijk Hof – Beslissing van het hof van assisen om getuigen te horen – Verrekening van de overschrijding van de redelijke termijn bij de straftoemeting – Borgsom	137
-	Hof van assisen – Arrest van de preliminaire rechtszitting – Artikel 278 Wetboek van Strafvordering – Afwijzen van getuigen door de voorzitter – Na arrest Grondwettelijk Hof – Motivering weigering – Wraking – Rechtsmisbruik – Afhandeling burgerlijke belangen tijdens cassatieberoep strafvordering	139
	Sociaal recht	141
-	Artikel 578, 3°, Gerechtelijk Wetboek – Individueel vs. collectief geschil betreffende de toepassing van een collectieve arbeidsovereenkomst – Rechtsmacht en bevoegdheid van de arbeidsgerechten	141
	Gerechtelijk recht	145
-	Meerpartijenovereenkomst – Vordering tot integrale nietigverklaring – Niet-betrekken van alle contractpartijen in het geding	145
	Publiek en administratief recht	148

- Vernietigingsarrest van het Grondwettelijk Hof – Intrekking van een burgerrechtelijke beslissing – Herstel van legaliteit – Stuiting van verjaring	148
B. OVERIGE BELANGRIJKE ARRESTEN	150
Burgerlijk recht	150
<i>Familie recht</i>	<i>150Ve</i>
<i>rbintenissen</i>	<i>153</i>
- Verrijking zonder oorzaak – Bepaling van de waarde van de teruggave aan de verarmde	153
- Medische aansprakelijkheid – Bewijslast patiënt	153
- Precontractuele fout – Prestaties verricht op vrijwillige basis – Schade – Herstel	153
- Begroting ereloon advocaten (art. 446ter Ger.W.) – Matiging – Openbare orde (art. 2 Oud BW) – Partijbeslissing – Marginaal toetsingsrecht – Precontractuele informatieverplichting (oud artikel XIV.3, 3°, WER)	154
<i>Bijzondere overeenkomsten</i>	<i>154</i>
- Koop – Vordering tot vrijwaring voor verborgen gebreken – Doorverkoop – Impact op de korte termijn van artikel 1648 Oud Burgerlijk Wetboek – Buitencontractuele aansprakelijkheid – Bedrog – Schade – Vrijwillige prestatie – Zaakwaarneming	154
- Handelshuur – Verlies van het gehuurde goed – Overmacht – Tijdelijke verhindering – Verlenging van de duur van de handelshuurovereenkomst – Beoordeling door de rechter	154
<i>Buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht</i>	<i>154</i>
- Recht van de benadeelde persoon op integraal herstel van de schade – Vetusteit	154
- Aansprakelijkheid van de aansteller voor de fout van de aangestelde – Door de aansteller geleden schade – Samenlopende fouten van de aangestelde en een derde – Vordering tot schadevergoeding van de aansteller tegen de derde – Algemeen rechtsbeginsel <i>fraus omnia corrumpit</i>	155
- Opzettelijk misdrijf – Medeaansprakelijkheid van het slachtoffer – Nalatigheid van de getroffene – Algemeen rechtsbeginsel <i>fraus omnia corrumpit</i>	155
- Aansprakelijkheid van de overheid – Norm die een hogere norm schendt – Verjaring	155
- Internationale bevoegdheid inzake delictuele of buitencontractuele aansprakelijkheid – Verdrag van Lugano van 30 oktober 2007 – Bevoegdheid van de rechter van de plaats van het schadebrengende feit – Plaats van het ontstaan van de schade en van de gebeurtenis die de schade heeft veroorzaakt – Bijzondere bevoegdheidsregel – Strikte en autonome interpretatie – Plaats van het ontstaan van de initiële schade – Onmiddellijk gevolg van het schadeveroorzakend feit	156
- Administratieve sanctie met strafrechtelijk karakter opgelegd aan de rechtspersoon – Persoonlijk karakter van de straf – Bestuurder die tot de wetsovertreding heeft bijgedragen – Vordering van de curator tegen een bestuurder in het kader van een faillissement	156
- Oorzaak van de schade – Bewijs	156

- Herstelplicht – Geesteszieken – Veroordeling tot vergoeding van schade – Persoon met een ernstige geestesstoornis	157
- Aansprakelijkheid van de aansteller voor de fout van de aangestelde – Samenlopende fouten – Nalatigheid of onvoorzichtigheid – Samenloop met de opzettelijke fout van een aangestelde	157
- Aansprakelijkheid van de aansteller voor de fout van de aangestelde – Werkstaking – Beslissing van de werknemers om te staken – Fout	157
- Aansprakelijkheid van de Staat voor een fout van de wetgevende macht – Foutbegrip	157
- Samenlopende fouten van de dader van een opzettelijk misdrijf en het slachtoffer – Verdeling van de aansprakelijkheid – Algemeen rechtsbeginsel <i>fraus omnia corrumpit</i>	158
<i>Verjaring</i>	158
- Vernietigingsarrest van het Grondwettelijk Hof – Intrekking van een burgerrechtelijke beslissing – Herstel van legaliteit – Stuiting van verjaring	158
- Verjaring van de vordering tot nietigverklaring van een verzekeringsovereenkomst	158
- Aangifte van een schadegeval – Rechtsvordering tot schadevergoeding – Einde van de stuiting van de verjaring – Kennisgeving van de beslissing van de verzekeraar – Partij die de rechtsvordering tot schadevergoeding kan instellen	159
- Buitencontractuele aansprakelijkheid van de overheid – Norm die een hogere norm schendt – Verjaring	159
Economisch recht	159
<i>Insolventie en vereffening</i>	159
- Faillissementsvoorwaarden – Begrip onderneming – Bestuurder van een vennootschap	160
- Continuïteit van de onderneming – Boedelschulden – Prestaties uitgevoerd ten aanzien van de schuldenaar tijdens de procedure van gerechtelijke reorganisatie – Prijs van de prestatie en <i>accessoria</i> – Afname bij voorrang van de opbrengst van de ten gelde gemaakte goederen waarop een zakelijk recht is gevestigd – Voorwaarden – Kosten die hebben bijgedragen tot behoud van de zekerheid of van de eigendom	160
- Strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon – Administratieve sanctie met strafrechtelijk karakter opgelegd aan de rechtspersoon – Persoonlijk karakter van de straf – Bestuurder die tot de wetsovertreding heeft bijgedragen – Vordering van de curator tegen een bestuurder in het kader van een faillissement	161
<i>Vennootschappen</i>	161
- Misdrijven begaan door een vennootschap – Toerekening van de aan een rechtspersoon ten laste gelegde onachtzaamheid aan de nalatigheden, met kennis van zaken, van zijn afgevaardigd bestuurder	161
- Vereniging van misdadigers – Criminele organisatie – Vereisten van minstens drie personen en in onderling overleg plegen van bepaalde misdrijven – Lidmaatschap van een criminele organisatie – Toerekenbaarheid aan rechtspersonen	161
- Strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon – Administratieve sanctie met strafrechtelijk karakter opgelegd aan de	

rechtspersoon – Persoonlijk karakter van de straf – Bestuurder die tot de wetsovertreding heeft bijgedragen – Vordering van de curator tegen een bestuurder in het kader van een faillissement	161
<i>Verzekeringen</i>	162
- W.A.M.-verzekering – Verzekerbaar belang – Subrogatie	162
- Verjaring van een vordering tot nietigverklaring van een verzekeringsovereenkomst	162
- Aansprakelijkheidsverzekeringsovereenkomst – Eigen recht van de benadeelde tegen de verzekeraar – Begrip benadeelde – Verzekeringnemer als slachtoffer van schade waarvoor de verzekerde aansprakelijk is	162
- Aangifte van een schadegeval – Rechtsvordering tot schadevergoeding – Einde van de stuiting van de verjaring – Kennisgeving van de beslissing van de verzekeraar – Partij die de rechtsvordering tot schadevergoeding kan instellen	162
<i>Andere uitspraken in economisch recht</i>	163
- Artikelen 47 en 273 Zeewet – Artikelen 1 en 15 LLMC-verdrag – Artikel 1 Koninklijk besluit van 24 november 1989 – Begrip ‘vaartuig’	163
Fiscaal recht	163
<i>Algemeen</i>	163
- Redenen van vonnissen en arresten – Vordering tot nietigverklaring van een gemeentebelasting – Toezicht op de verenigbaarheid van de verordening met de artikelen 10, 11 en 172 Grondwet – Effectiviteit van het toezicht	163
- Buitencontractuele aansprakelijkheid van de overheid – Norm die een hogere norm schendt – Verjaring	163
- Gewestelijke leegstandsheffing – Geen straf in de zin van artikel 6.1 EVRM	163
<i>Inkomstenbelasting</i>	164
- Belgisch-Luxemburgs Dubbelbelastingverdrag – Omschrijving van belastingen naar het inkomen en naar het vermogen – Lijst van de bestaande belastingen – Uitbreiding tot toekomstige belastingen – Actualisering door het Avenant van 11 december 2002 – ‘Taxe d’abonnement’ ten laste van de op Luxemburgs grondgebied gevestigde collectieve beleggingsinstellingen – Jaarlijkse taks ten laste van de in België gevestigde collectieve beleggingsinstellingen – Berekeningsbasis voor de vermogensbelasting – Vaststelling van het belastbaar netto-inkomen	164
- Berekening van de belasting – Belgisch belastingtarief – Belgische fiscale verblijfhouder-natuurlijke persoon – Vaststelling van de gemiddelde aanslagvoet – Belastingvermindering – Vrijgestelde inkomsten van Luxemburgse oorsprong – Vrij verkeer van werknemers – Belgisch-Luxemburgs Dubbelbelastingverdrag – Vaststelling van de nationale belastingen – In aanmerking nemen van de belasting-voordelen die verband houden met de persoonlijke en gezinssituatie door het Groothertogdom Luxemburg – Gevolg voor de vaststelling van de belasting in België – Verdeling van de verplichting tussen de Lidstaten	165

- Frans-Belgisch Dubbelbelastingverdrag – Inkomsten van onroerende goederen belastbaar in de Staat waar het goed gelegen is – Begrip ‘onroerende goederen’ bepaald door de wetgeving van deze Staat – Burgerlijke vastgoedvennootschap naar Frans recht met een ander voorwerp dan dat bedoeld in punt 2 van het slotprotocol bij het Verdrag	167
<i>Belasting over de toegevoegde waarde</i>	167
- Invordering van de belasting, de interesten en de fiscale boetes binnen de verjaringstermijn van vijf jaar – Draagwijdte van de voorafgaande kennisgeving van de vermoedens van belastingontduiking – Administratieve boeten – Uitstel en probatie	167
- Schade geleden door de Schatkist ten gevolge van btw-fraude – Belastingenschuld – Burgerlijke rechtsvordering voor de strafrechter – Invloed van de eigen mogelijkheid van de administratie om de ontdoken belasting te innen – Invloed van het dwangbevel uitgevaardigd tegen bepaalde beklaagden en niet tegen andere beklaagden	168
<i>Douane en accijnzen</i>	168
- Overtredingen op de Wet van 28 december 1983 – Toepasselijkheid AWDA – Wijze van instellen van de strafvordering	168
Strafrecht	169
<i>Algemeen</i>	169
- Misdrijven begaan door een vennootschap – Toerekening van de aan een rechtspersoon ten laste gelegde onachtzaamheid aan de nalatigheden, met kennis van zaken, van zijn afgevaardigd bestuurder	169
- Bevoegdheid van de burgemeester tot het nemen van maatregelen voor de veiligheid op openbare wegen – Bestuurlijke maatregel van inbeslagname van het voertuig naar aanleiding van een verkeersmisdrijf – Opleggen van een cursus als bestuurlijke maatregel voor de opheffing van het beslag – Aard van de maatregel – Beginsel <i>non bis in idem</i>	169
- Herhaling – Wanbedrijf na wanbedrijf – Veroordeling deels met uitstel en deels effectief – Ondergane straf – Strafvuivvoeringsmodaliteit van de voorlopige invrijheidstelling met het oog op verwijdering van het grondgebied – Proeftijd voor het effectief gedeelte van de straf – Aanvang en berekening van de termijn van vijf jaar	170
<i>Misdrijven</i>	170
- Bedreiging – Drukpersmisdrijf – Openbaarheid – Ernst – Opzet	170
- Europees aanhoudingsbevel – Beoordeling van de vereiste van dubbele strafbaarheid – Verheerlijking van terrorisme – Vereiste van bijzonder opzet – Belediging en smaad aan de Spaanse Kroon – Laster en eerroof	170
- Drukpersmisdrijf – Onderscheid met het misdrijf van belaging – Strafbaar karakter van de gedachten of meningen verspreid aan het publiek	172
- Belangenname door een ambtenaar – Constitutionele bestanddelen	173
- Wegverkeer – Artikel 4.1 Wegverkeersreglement – Onmiddellijk gevolg geven aan bevelen van bevoegde personen – Bevelen die niet louter gericht zijn op het regelen van het verkeer	173

- Laster en eerroof – Constitutief bestanddeel – Kwaadwillig opzet – Goede trouw van de aangever – Valsheid van het aangegeven feit – Buitenvervolginstelling bij gebrek aan voldoende bezwaren omtrent het aangegeven feit – Invloed op de latere vervolging wegens lasterlijke aangifte 174
- Aflopend en voortdurend misdrijf – Verkeersbelemmering – Instandhouding van de belemmeringen en hun gevolgen – Doelstelling van de strafbaarstelling – Bescherming van de vrijheid van komen en gaan en van verkeer – Betoging – Stakingsrecht – Artikelen 6.4 en N Herziening Europees Sociaal Handvest – Geen directe werking 174
- Begrip ‘diefstal’ – Bedrieglijk wegnemen van andermans hout – Onderscheid met het misdrijf bestraft door 32 Waals Boswetboek – Vellen, weghalen of uit de grond rukken van bomen zonder toestemming van de eigenaar 175
- Vereniging van misdadigers – Criminele organisatie – Vereisten van minstens drie personen en in onderling overleg plegen van bepaalde misdrijven – Lidmaatschap van een criminele organisatie – Toerekenbaarheid aan rechtspersonen 175
- Misdrijf seksisme – Bestanddelen – Ernstige aantasting van de waardigheid van de persoon – Beoordelingscriterium – Moreel bestanddeel – Vrijheid van meningsuiting – Beperkingen 176
- Exploitatie van andermans ontucht of prostitutie – Aflopend misdrijf – Invloed van de teruggave van de verkregen geldsommen – Toepassing op de dader die met de geëxploiteerde persoon samenwoont – Rechtstreeks of onrechtstreeks voordeel dat de gewone voordelen eigen aan de samenwoning overstijgt – Onaantastbare beoordeling door de feitenrechter 177
- Toepassingsgebied van het vermoeden van artikel 67bis Wegverkeerswet – Horen van getuigen – Artikel 6.1 en 6.3.d EVRM 177
- Schending van beroepsgeheim – Tijdstip waarop het misdrijf is voltrokken – Vergeefse poging tot bekendmaking 178
- Artikel 38 Wegverkeerswet – Herhaling 178
- Artikel 22, § 1, Wet Aansprakelijkheid Motorrijtuigen – In verkeer brengen van een voertuig zonder dat de burgerrechtelijke aansprakelijkheid is gedekt – Vereiste van eigendom – Rechtspersoon als eigenaar – Toerekenbaarheid van het misdrijf aan de natuurlijke persoon verantwoordelijk voor het nakomen van de verplichtingen van de rechtspersoon 179
- Criteria voor afweging van het recht op vrije meningsuiting, met inbegrip van de persvrijheid, tegenover het recht op eerbiediging van het privéleven – Publiek feit verband houdende met een privéaangelegenheid – Artikel 4, § 1, Wet Verwerking Persoonsgegevens 1992 – Algemene voorwaarden voor de rechtmatigheid van de verwerking van persoonsgegevens – Gebruik van technische middelen – Aard en doel van de verwerking van de persoonsgegevens – Redelijke privacyverwachting 179
- Heling en andere handelingen met betrekking tot zaken die uit een misdrijf voortkomen – Misdrijf van artikel 505, eerste lid, 3°, Strafwetboek als aflopend misdrijf – Misdrijf van artikel 505, eerste lid, 4°, Strafwetboek als voortdurend misdrijf – Begrip ‘verhelen’ of ‘verhullen’ bepaald in artikel 505, eerste lid, 4°, Strafwetboek – Invloed op de aard van het misdrijf 180

- Bedreiging – Drukkersmisdrijf – Openbaarheid – Ernst – Opzet	181
- Gijzeling met de dood tot gevolg – Verzwarende omstandigheid – Draagwijdte	181
<i>Andere uitspraken in strafrecht</i>	181
- Artikel 42 Wegverkeerswet – Verval van het recht tot sturen als veiligheidsmaatregel – Tijdstip van beoordeling van de lichamelijke of geestelijke ongeschiktheid van de bestuurder – Gegevens waaruit de ongeschiktheid blijkt – Geen noodzaak van verslag van een medisch deskundige – Geneeskundige normen van Bijlage 6 Koninklijk besluit van 23 maart 1998 betreffende het rijbewijs – Vermelding van gegevens waaruit de rijgeschiktheid blijkt	181
Strafprocedure	182
<i>Algemeen</i>	182
- Artikel 6.1 EVRM – Criteria voor beoordeling van de redelijke termijn in strafzaken – Eenvoudige zaken	182
- Artikel 6.1 EVRM – Criteria voor beoordeling van de redelijke termijn in strafzaken – Eenvoudige zaken – Aanwenden van rechtsmiddelen	183
- Recht op een eerlijk proces – Recht op bijstand van een advocaat tijdens het verhoor – Criteria vooropgesteld in het arrest <i>Beuze</i> van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens van 9 november 2018 – Toepassing van de criteria op verhoren afgenomen vóór het arrest <i>Beuze</i>	183
- Heropening van de rechtspleging – Gevolg van een arrest van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens dat akte neemt van de eenzijdige verklaring van de schending van het Verdrag door de regering – Draagwijdte en doel van het recht op toegang tot een advocaat – Van zijn vrijheid beroofde verdachte – Beoordelingscriteria voor het eerlijk karakter van de rechtspleging in haar geheel – Met het Verdrag strijdige beslissing over de zaak zelf – Schending als gevolg van procedurefouten of -tekortkomingen die dermate ernstig zijn dat er ernstige twijfel over de uitkomst van de bestreden rechtspleging bestaat – Bestreden arrest dat de zelf-incriminerende verklaringen weert die zonder advocaat zijn afgelegd – Gevolg van een arrest dat aan de vereisten van de rechtspraak van het Europees Hof voldoet – Eigen beoordelingsbevoegdheid van het Hof van Cassatie	185
- Artikel 6.3.d) EVRM – Verhoor van getuigen <i>à charge</i> – Criteria voor het al dan niet horen van getuigen op de rechtszitting – Verzoek van getuigenverhoor in tweede aanleg – Doorslaggevend karakter van de schriftelijke getuigenverklaring – Risico van beïnvloeding	187
- Verruimde minnelijke schikking met een oorspronkelijke medebeklaagde – Impact op het recht van verdediging van de andere medebeklaagden – Verzoek van een inverdenkinggestelde tot voeging van stukken van de minnelijke schikking – Beoordeling van het verzoek tot voeging door de rechter	188
- Verwijzing van een rechtbank naar een andere – Gewettigde verdenking – Beschikking van de Voorzitter tot onttrekking van een zaak aan een kamer en toebedeling aan een andere kamer – Objectieve reden – Zittingscapaciteit	189

-	Mondelinge vordering van het openbaar ministerie – Mogelijkheid tot repliek van de partijen – Onaantastbare beoordeling door de feitenrechter – Wraking	190
-	Artikelen 6.1 en 6.3.d) EVRM – Weigering van het verhoor van getuigen à <i>décharge</i> – Criteria voor de beoordeling van de noodzaak tot verhoor in het belang van de waarheidsvinding – Concrete omstandigheden van de zaak	191
-	Bewijs in strafzaken – Belastende verklaring van een medebeklaagde tijdens het vooronderzoek – Ondervraging als getuige op de rechtszitting – Recht van verdediging	192
-	Bewijs in strafzaken – Belastende verklaring van een medebeklaagde tijdens het vooronderzoek – Ondervraging als getuige op de rechtszitting – Recht van verdediging	193
-	Hof van assisen – Arrest van de preliminaire rechtszitting – Artikel 278 Wetboek van Strafvordering – Afwijzen van getuigen door de voorzitter – Na arrest Grondwettelijk Hof – Motivering weigering	193
-	Hof van assisen – Arrest van de preliminaire rechtszitting – Artikel 278 Wetboek van Strafvordering – Afwijzen van getuigen door de voorzitter – Motivering – Geen mogelijkheid van cassatieberoep – Discriminatie vastgesteld door het Grond-wettelijk Hof – Beslissing van het hof van assisen om getuigen te horen – Verrekening van de overschrijding van de redelijke termijn bij de straftoemeting – Borgsom	193
	<i>Strafvordering en burgerlijke rechtsvordering</i>	193
-	Recht van de benadeelde persoon op integraal herstel van de schade – Vetusteit	193
-	Verjaring van de strafvordering – Aanvang van de schorsing ingevolge het COVID-KB nr. 3	193
-	Aard van de rechtsvordering tot terugbetaling van onverschuldigd betaalde sociale voordelen – Verplichting van de beklagde tot betekening van het cassatieberoep aan het openbaar ministerie	194
-	Schorsing van de verjaring van de strafvordering – Wettelijke beletsels voor de instelling of de uitoefening van de strafvordering – Onderhandelingen met een beklagde over een minnelijke schikking – Geen verzoek tot minnelijke schikking of weigering van minnelijke schikking ten aanzien van de andere beklagden – Geen schorsing van de verjaring ten aanzien van de andere beklagden	194
-	Opzettelijk misdrijf – Buitencontractuele aansprakelijkheid – Medeaansprakelijkheid van de getroffene – Nalatigheid van de getroffene – Invloed van het algemeen rechtsbeginsel <i>fraus omnia corrumpit</i>	195
-	Overtredingen op de Wet van 28 december 1983 – Toepasselijkheid AWDA – Wijze van instellen van de strafvordering	195
-	Verjaring van de strafvordering – Schorsing van de verjaring – Schorsingsgrond die voortvloeit uit het voorstel tot minnelijke schikking van de procureur des Konings – Niet-betaling van de geldsom op de vastgestelde vervalddag	195
-	Strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon – Administratieve sanctie met strafrechtelijk karakter opgelegd aan de rechtspersoon – Persoonlijk karakter van de straf – Bestuurder die tot de wetsovertreding heeft bijgedragen – Vordering van de curator tegen een bestuurder in het kader van een faillissement	196

-	Schade geleden door de Schatkist ten gevolge van btw-fraude – Belastingsschuld – Burgerlijke rechtsvordering voor de strafrechter – Invloed van de eigen mogelijkheid van de administratie om de ontdoken belasting te innen – Invloed van het dwangbevel uitgevaardigd tegen bepaalde beklaagden en niet tegen andere beklaagden	196
-	Schorsing van de verjaring van de strafvordering tijdens de buitengewone termijn van verzet – Betekening en kennisgeving van de verstekbeslissing – Betekening aan de procureur des Konings – Beoordeling van de kennis van de woonplaats, verblijfplaats of de gekozen woonplaats van de veroordeelde door de feitenrechter	196
-	Deskundigenonderzoek met betrekking tot de beoordeling van de burgerlijke rechtsvordering – Medisch-psychologisch onderzoek van het slachtoffer van verkrachting – Voorwaarde van tegenspraak tijdens de onderzoeksverrichtingen – Vraag van de raadsman van de beklaagde om de verrichtingen van de gerechtsdeskundige bij te wonen – Toelaatbaarheid van de beslissing van de deskundige om met het oog op tegenspraak alleen een adviserend geneesheer van de beklaagde toe te laten bij de verrichtingen – Ongewilde confrontatie van het slachtoffer met de beklaagde	196
-	Burgerlijke rechtsvordering – Hoger beroep van de vrijwillig tussenkomende partij – Artikel 17 Gerechtelijk Wetboek – Vergissing van de verdediging – Procedure voorzien in de artikelen 848 e.v. Gerechtelijk Wetboek niet van toepassing	197
-	Hof van assisen – Afhandeling burgerlijke belangen tijdens het cassatieberoep over de strafvordering	197
-	Aansprakelijkheid buiten overeenkomst – Samenlopende fouten van de dader van een opzettelijk misdrijf en het slachtoffer – Verdeling van de aansprakelijkheid – Algemeen rechtsbeginsel <i>fraus omnia corrumpit</i>	198
	<i>Onderzoek in strafzaken</i>	198
-	Recht op een eerlijk proces – Bewijselementen verkregen in strijd met het Unierecht – Dataretentie – Bewijsuitsluiting – Voorwaarden	199
-	Recht op een eerlijk proces – Bewijselementen verkregen in strijd met het Unierecht – Dataretentie – Voorwaarden voor bewijsuitsluiting	199
-	Tolk – Eed	200
-	Onderzoek – Aanhoudingsbevel – Substantiële vormvereisten of vereisten voorgeschreven op straffe van nietigheid – Voorafgaand verhoor – Niet-ondertekening van het proces-verbaal van verhoor door de inverdenkinggestelde	201
-	Opsporingshandelingen – Wet Politieambt – Doorzoeking van een voertuig – Aanwijzigingen die de doorzoeking rechtvaardigen – Vage en algemene informatie	201
-	Autonoom politioneel onderzoek – Gebruik van gegevens uit een gerechtelijk onderzoek als politionele informatie – Toelaatbaarheid van uitwisseling van gegevens zonder tussenkomst van een magistraat – Voorlopige hechtenis – Arrestatie buiten de ontdekking op heterdaad – Betwisting van de wettigheid van de aanhouding tijdens de procedure ten gronde – Geldigheid van het bewijs dat voortvloeit uit de arrestatie	202

- Onderzoeksrechter – Klacht met burgerlijkepartijstelling – Redenen die de uitvoering of de voortzetting van een gerechtelijk onderzoek verhinderen – Mededeling aan het openbaar ministerie	203
- Afwezigheid van sanctie voor de handelingen van de onderzoeksrechter die artikel 56, § 1, Wetboek van Strafvordering miskennen – Gevolg voor de ontvankelijkheid van de strafvordering	203
- Veiligheid van de Staat – Informatie afkomstig van een inlichtingendienst – Opstarten van een gerechtelijk onderzoek – Aanwenden van privacygevoelige onderzoeksmaatregelen – Bewijsvoering – Aanvoering door de beklaagde van de onregelmatige herkomst – Gevolg	203
- Motivering van de afwijzing van een verzoek tot bijkomend onderzoek door de burgerlijke partij – Artikelen 3 en 5 EVRM – Klacht van politiegeweld – Procedurele verplichting voor de Staat om een officieel onderzoek te voeren – Taak van het onderzoeksgerecht – Gevolg van de enkele vaststelling dat er geen noodzaak meer is tot verder onderzoek	204
<i>Vrijheidsbeneming</i>	205
- Europees aanhoudingsbevel – Facultatieve weigeringsgronden – Vervolging in België	205
- Met het oog op zijn uitlevering aangehouden vreemdeling – Voorlopig aanhoudingsbevel met het oog op uitlevering – Verzoek tot voorlopige invrijheidstelling – Cassatieberoep tegen de beslissing van de kamer van inbeschuldigingstelling waarbij de invrijheidstelling wordt geweigerd – Uitvoerbaar verklaard en aan de vreemdeling betekend internationaal aanhoudingsbevel uitgevaardigd door de buitenlandse gerechtelijke overheid – Verlies van bestaansreden van het cassatieberoep tegen het arrest van de kamer van inbeschuldigingstelling – Invloed op het recht op een daadwerkelijk rechtsmiddel	205
- Europees aanhoudingsbevel – Beoordeling van de vereiste van dubbele strafbaarheid – Verheerlijking van terrorisme – Vereiste van bijzonder opzet – Belediging en smaad aan de Spaanse Kroon – Laster en eerroof	205
- Europees aanhoudingsgevel – Verstrijken van de termijn van 15 dagen voor de uitspraak over de tenuitvoerlegging van het bevel – Invrijheidstelling van de betrokkene – Hoger beroep van het openbaar ministerie – Onderzoeksopdracht van de kamer van inbeschuldigingstelling – Ontbreken van een beslissing over de tenuitvoerlegging van het bevel – Gevolg	206
- Voorlopige hechtenis – Invrijheidstelling onder voorwaarden – Invrijheidstelling tegen betaling van een borgsom – Motivering – Voorwaarden	206
- Aanhoudingsbevel – Substantiële vormvereisten of vereisten voorgeschreven op straffe van nietigheid – Voorafgaand verhoor – Niet-ondertekening van het proces-verbaal van verhoor door de inverdenkinggestelde	207
- Verbod op cumulatie van functies in dezelfde zaak – Raadsheer bij het hof van beroep die al eerder van de zaak heeft kennis genomen als rechter in de rechtbank van eerste aanleg – Toetsing van de handhaving van de voorlopige hechtenis voor de regeling van de	

rechtspleging of onderzoek ervan in het kader van een daarna ingediend onderzoek tot invrijheidstelling – Zelfde zaken	208
- Modaliteiten van de handhaving van de voorlopige hechtenis – Elektronisch toezicht – Bevoegdheid van de onderzoeksgerechten om bijkomende maatregelen, zoals een communicatieverbod, op te leggen	208
- Verbod op cumulatie van functies in dezelfde zaak – Toezicht op de voorlopige hechtenis van verschillende mede-inverdenkinggestelden aan wie dezelfde feiten worden verweten – Verschillende zaken	208
- Vreemdelingen – Verlenging van de vrijheidsberoving – Hoger beroep bij de rechterlijke macht tegen de tussentijdse nieuwe beslissing tot verlenging	208
- Voorlopige hechtenis – Voorlopige invrijheidstelling – Verwerping – Ernstige aanwijzingen van schuld – Beoordeling – Verwijzing naar het veroordelend vonnis waartegen beroep is ingesteld – Vermoeden van onschuld – Gevolg	209
- Voorlopige hechtenis – Bevel tot aanhouding – Voorafgaande ondervraging door de onderzoeksrechter – Verwijzing naar verklaringen bij de politie	209
- Vreemdelingen – Toetsing van de wettigheid van een vrijheidsberovende maatregel – Artikel 5.4 EVRM – Impact van de latere invrijheidstelling van de vreemdeling	210
- Vreemdelingen – Artikel 7 Vreemdelingenwet – Maatregel van vrijheidsberoving – Onschendbaarheid van de woning – Recht op eerbiediging van het privé- en gezinsleven – Inmenging door het openbaar gezag – Wettelijk grondslag – Schriftelijke en voorafgaande toestemming	211
- Beklaagde verwezen naar de vonnisgerechten onder aanhoudingsbevel en veroordeeld tot een gevangenisstraf door een niet-definitieve beslissing – Status van in voorlopige hechtenis geplaatste inverdenkinggestelde – Ontvankelijkheid van het verzoek tot invrijheidstelling gericht aan de kamer van inbeschuldigingstelling	211
- Voorlopige hechtenis – Invrijheidstelling onder borgtocht – Bedrag van de borgsom – Motivering – Onaantastbare beoordeling door de rechter	211
- Vreemdelingen – Vasthoudingsmaatregel – Beroep bij de rechterlijke macht – Wettigheidstoetsing van de titel van vrijheidsberoving door de kamer van inbeschuldigingstelling – Actieve titel – Opeenvolging van titels – Nieuwe autonome titel – Gevolg van de invrijheidstelling van de vreemdeling – Artikel 5.4 EVRM – Recht op schadeloosstelling wegens onrechtmatige detentie – Draagwijdte van artikel 9.3 Onthaalrichtlijn – Voorwerp van het cassatieberoep	212
- Voorlopige hechtenis – Modaliteit van het elektronisch toezicht – Beschikking van de raadkamer tot handhaving van de voorlopige hechtenis – Onderscheid met de beschikking van de onderzoeksrechter tot uitvoering van de voorlopige hechtenis in de gevangenis – Hoger beroep van alleen de inverdenkinggestelde – Beslissing van de onderzoeksrechter tot uitvoering in de gevangenis wegens miskennen van de voorwaarden van het elektronisch toezicht – Toelaatbaarheid van het arrest van de kamer van inbeschuldigingstelling tot handhaving van de voorlopige hechtenis met de modaliteit van uitvoering in de gevangenis	213

- Voorlopige hechtenis onder elektronisch toezicht – Herroeping van het elektronisch toezicht – Geen nieuw aanhoudingsbevel – Voorafgaand verhoor	214
<i>Onderzoeksgerechten</i>	214
- Europees aanhoudingsbevel – Grenzen aan de beoordeling door het onderzoeksgerecht	214
- Regeling van de rechtspleging – Buitenvervolginstelling – Beoordeling van nieuwe bezwaren	214
- Kamer van inbeschuldigingstelling – Nietigheid, grond van niet-ontvankelijkheid of verval van de strafvordering – Ambtshalve toezicht – Recht op tegenspraak	215
- Gezag van gewijsde in strafzaken – Beslissing van het onderzoeksgerecht tot buiten-vervolginstelling – <i>Non bis in idem</i>	215
- Verbod op cumulatie van functies in dezelfde zaak – Raadsheer bij het hof van beroep die al eerder van de zaak als rechter in de rechtbank van eerste aanleg heeft kennis genomen – Toetsing van de handhaving van de voorlopige hechtenis voor de regeling van de rechtspleging of onderzoek ervan in het kader van een daarna ingediend onderzoek tot invrijheidstelling – Zelfde zaken	216
- Verbod op cumulatie van functies in dezelfde zaak – Toezicht op de voorlopige hechtenis van verschillende mede-inverdenkinggestelden aan wie dezelfde feiten worden verweten – Verschillende zaken	216
- Vreemdelingen – Verlenging van de vrijheidsberoving – Hoger beroep bij de rechterlijke macht tegen de tussentijdse nieuwe beslissing tot verlenging	216
- Voorlopige hechtenis – Bevel tot aanhouding – Voorafgaande ondervraging door de onderzoeksrechter – Verwijzing naar verklaringen bij de politie	216
- Vreemdelingen – Toetsing van de wettigheid van een vrijheidsberovende maatregel – Artikel 5.4 EVRM – Impact van de latere invrijheidstelling van de vreemdeling	217
- Wraking van de leden van de kamer van inbeschuldigingstelling – Artikelen 833 en 835 Gerechtelijk Wetboek – Akte van wraking niet ondertekend door een advocaat met meer dan tien jaar inschrijving bij de balie – Verzoek tot regularisering op basis van artikel 863 Gerechtelijk Wetboek – Termijn voor het indienen van het wrakingsverzoek	217
- Psychiatrisch deskundigenonderzoek – Geestesstoornis – Aangestelde deskundige die geen houder is van de door artikel 5, § 2, eerste lid, Interneringswet vereiste beroepstitel	218
- Vordering tot wraking van een onderzoeksrechter – Schorsende werking – Vervanging van een onderzoeksrechter – Toepasselijke wetsbepaling	218
- Motivering van de afwijzing van een verzoek tot bijkomend onderzoek door de burgerlijke partij – Artikelen 3 en 5 EVRM – Klacht van politiegeweld – Procedurele verplichting voor de Staat om een officieel onderzoek te voeren – Taak van het onderzoeksgerecht – Gevolg van de enkele vaststelling dat er geen noodzaak meer is tot verder onderzoek	218
- Vreemdelingen – Vasthoudingsmaatregel – Beroep bij de rechterlijke macht – Wettigheidstoetsing van de titel van vrijheidsberoving door de kamer van inbeschuldigingstelling – Actieve titel – Opeenvolging	

van titels – Nieuwe autonome titel – Gevolg van de invrijheidstelling van de vreemdeling – Artikel 5.4 EVRM – Recht op schadeloosstelling wegens onrechtmatige detentie – Draagwijdte van artikel 9.3 Onthaalrichtlijn – Voorwerp van het cassatieberoep	218
<i>Vonnisgerechten</i>	219
- Redelijke termijn – Het in aanmerking nemen van de uitoefening door een partij van het recht om bijkomende onderzoekshandelingen te vragen – Onaantastbare beoordeling door de rechter van de bewijswaarde van de bewijsmiddelen – Onaantastbare beoordeling door de rechter van de noodzaak, het nut en de gepastheid van een bijkomend onderzoek	219
- Onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de vonnisgerechten – Rechter die al eerder uitspraak heeft gedaan over een bijkomende straf die aan een andere beklaagde voor dezelfde feiten werd opgelegd – Geschiktheid om kennis te nemen van de strafvervolgung uitgeoefend tegen een andere persoon voor dezelfde feiten in het kader van een afzonderlijke rechtspleging – Gezag van gewijsde in strafzaken – Toepassing op de rechter die kennis neemt van een strafvordering lastens een persoon verdacht van passieve omkoping nadat een eerste beslissing het corruptiepact bewezen heeft verklaard en de omkoper heeft veroordeeld	219
- Kamer van inbeschuldigingstelling – Verwijzing naar het hof van assisen – Vragen te stellen door de voorzitter van het hof van assisen aan de jury – Vragen die de telastleggingen volgend uit het verwijzingsarrest uitputten – Verwijzingsarrest dat telastleggingen bevat die mogelijke kwalificaties zijn van het naar het hof van assisen verwezen feit	220
<i>Rechtsmiddelen</i>	221
- Veroordeling met uitstel en opschorting van veroordeling – Geen opgave van de duur van de proeftijd – Ambtshalve vernietiging door het Hof – Vernietiging op een grond die geen verband houdt met de gronden waarop de beslissingen steunen die de misdrijven bewezen verklaren en de verbeurdverklaring bevelen	221
- Met het oog op zijn uitlevering aangehouden vreemdeling – Voorlopig aanhoudingsbevel met het oog op uitlevering – Verzoek tot voorlopige invrijheidstelling – Cassatieberoep tegen de beslissing van de kamer van inbeschuldigingstelling waarbij de invrijheidstelling wordt geweigerd – Uitvoerbaar verklaard en aan de vreemdeling betekend internationaal aanhoudingsbevel uitgevaardigd door de buitenlandse gerechtelijke overheid – Verlies van bestaansreden van het cassatieberoep tegen het arrest van de kamer van inbeschuldigingstelling – Invloed op het recht op een daadwerkelijk rechtsmiddel	221
- Hoger beroep – Bevoegdheid van de rechter – Beroepen vonnis zonder uitspraak op strafgebied over een van de telastleggingen – Devolutieve werking van het hoger beroep – Hoger beroep van de burgerlijke partij	222
- Heropening van de rechtspleging – Gevolg van een arrest van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens dat akte neemt van de eenzijdige verklaring van de schending van het Verdrag door de regering – Draagwijdte en doel van het recht op toegang tot een advocaat – Van zijn vrijheid beroofde verdachte –	

- Beoordelingscriteria voor het eerlijk karakter van de rechtspleging in haar geheel – Met het Verdrag strijdige beslissing over de zaak zelf – Schending als gevolg van procedurefouten of -tekortkomingen die dermate ernstig zijn dat er ernstige twijfel over de uitkomst van de bestreden rechtspleging bestaat – Bestreden arrest dat de zelfincriminerende verklaringen weert die zonder advocaat zijn afgelegd – Gevolg van een arrest dat aan de vereisten van de rechtspraak van het Europees Hof voldoet – Eigen beoordelingsbevoegdheid van het Hof van Cassatie 222
- Verbeurdverklaring – Goed dat ter beschikking van een criminele organisatie staat – Goed dat aan een derde te goeder trouw toebehoort – Legaliteitsbeginsel – Verzet van de derde-eigenaar – Aard en termijnen van het rechtsmiddel – Betekening van de beslissing tot verbeurdverklaring – Informatie over de termijnen en vormvereisten van het verzet – Gevolgen van het verzuim van kennisgeving van het strafproces door het openbaar ministerie – Bewijs van de goede trouw – Verdeling van de bewijslast 223
 - Cassatieberoep – Onwettigheid van de verbeurdverklaring bij equivalent van de vermogensvoordelen – Omvang van de vernietiging – Beslissing over de wettigheid van de schuldigerklaring of van de andere straffen 223
 - Cassatieberoep – Cassatieberoep ingesteld tegen de beslissing om de plaats in zijn vorige staat te herstellen zoals gevorderd door de gemachtigd ambtenaar – Betekening aan het openbaar ministerie 224
 - Aard van de rechtsvordering tot terugbetaling van onverschuldigd betaalde sociale voordelen – Verplichting van de beklaagde tot betekening van het cassatieberoep aan het openbaar ministerie 224
 - Hoger beroep door de burgerlijke partij – Bevoegdheid van de appelrechter die enkel kennisneemt van het hoger beroep van de burgerlijke partij – Geen gezag van gewijsde ten aanzien van de burgerlijke partij van de beroepen beslissing op de strafvordering – Devolutieve werking van het hoger beroep – Verplichting van de beroepsrechter om te onderzoeken of het aan de burgerlijke rechtsvordering ten grondslag liggende feit bewezen is en of het de schade heeft berokkend waarvan vergoeding wordt gevorderd 224
 - Cassatieberoep – Vorm – Cassatieberoep van een minderjarige tegen een arrest van uithandengeving van de jeugdrechtbanken – Ondertekening door een advocaat houder van het getuigschrift cassatieprocedure in strafzaken 225
 - Hoger beroep – Vereiste van eenparigheid van stemmen in geval van verzwaring van de toestand van de beklaagde – Bevestiging van de aan de beklaagde opgelegde straf met hervorming van de beslissing van de eerste rechter die een overschrijding van de redelijke termijn vaststelt – Geen strafverzwaring – Uit de beslissing van de appelrechters blijkt niet dat de straf zouden zijn verminderd indien een overschrijding van de redelijke termijn was vastgesteld 225
 - Cassatieberoep – Openbaar ministerie bij het Hof van Cassatie – (Geen) hoedanigheid van partij in de rechtspleging – Mededeling van het ontwerparrest van de als verslaggever aangewezen raadsheer aan de advocaat-generaal bij het Hof – Beginsel van wapengelijkheid – Vreemdelingen – Beroep bij de rechterlijke macht tegen een vasthoudingsmaatregel – Wettigheidstoetsing van de hechtenistitel – Verklaring van de regering gericht aan het Comité van ministers van

de Raad van Europa houdende een voornemen om een hervorming van de wetgeving voor te stellen – Toepassing door de rechter	226
- Derdenverzet – Stedenbouw – Herstelmaatregel – Beslissing strafgerecht die een derde benadeelt – Rechtmatig belang bij het derdenverzet	226
- Cassatieberoep – Veroordeling van de beklaagde bij verstek – Veroordeling van de vrijwillig tussengekomen partij op tegenspraak – Cassatieberoep van de burgerlijke partij vóór het verstrijken van de gewone verzetstermijn	227
- Vreemdelingen – Verlenging van de vrijheidsberoving – Hoger beroep bij de rechterlijke macht tegen de tussentijdse nieuwe beslissing tot verlenging	228
- Cassatieberoep – Personen door wie cassatieberoep kan worden ingesteld – Wraking	228
- Cassatieberoep – Beslissingen vatbaar voor cassatieberoep – Vrijheidsbeneming van een vreemdeling – Impact van de latere invrijheidstelling van de vreemdeling – Gemis aan belang of bestaansreden	228
- Herstel in eer en rechten – Artikelen 623, eerste lid, en 624, derde lid, Wetboek van Strafvordering – Schadevergoedingsplicht	228
- Schorsing van de verjaring van de strafvordering tijdens de buitengewone termijn van verzet – Betekening en kennisgeving van de verstekbeslissing – Betekening aan de procureur des Konings – Beoordeling van de kennis van de woonplaats, verblijfplaats of de gekozen woonplaats van de veroordeelde door de feitenrechter	229
- Ongedaanverklaring van een verzet – Gevolg van de betekening van de dagvaarding aan een persoon die de taal van de dagvaarding niet machtig is – Het bewust onmogelijk maken van de kennisname	230
- Burgerlijke rechtsvordering – Hoger beroep van de vrijwillig tussenkomende partij – Artikel 17 Gerechtelijk Wetboek – Vergissing van de verdediging – Procedure bepaald in de artikelen 848 e.v. Gerechtelijk Wetboek niet van toepassing	230
- Cassatieberoep – Beroep bij de rechterlijke macht tegen een vasthoudingsmaatregel met betrekking tot een vreemdeling – Wettigheidstoetsing van de titel van vrijheidsberoving door de kamer van inbeschuldigingstelling – Actieve titel – Opeenvolging van titels – Nieuwe autonome titel – Gevolg van de invrijheidstelling van de vreemdeling – Artikel 5.4 EVRM – Recht op schadeloosstelling wegens onrechtmatige detentie – Draagwijdte van artikel 9.3 Onthaalrichtlijn – Voorwerp van het cassatieberoep	230
- Heropening van de rechtspleging – Arrest van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens dat een schending van het Verdrag vaststelt – Voorwaarden voor heropening – Blijvende zeer ernstige nadelige gevolgen – Bewijslast – Gevolg van de opschorting van de uitspraak van de veroordeling	231
<i>Andere uitspraken in strafprocedure</i>	231
- Recht op een eerlijk proces – Compenserende waarborgen voor het niet-tegensprekelijk karakter van een deskundigenonderzoek – Medische stukken	231
- Herziening – Redenen – Gegeven dat de rechter bij de behandeling op de rechtszitting niet bekend was en waarvan de veroordeelde het bestaan niet heeft kunnen aantonen ten tijde van het geding – Vereiste	

dat het aangevoerde gegeven een nieuw, aannemelijk en relevant karakter heeft – Beslissing die een verzoek tot herziening verwerpt – Gevolg voor een nieuw verzoek	232
- Werking van de wet in de tijd en in de ruimte – Wet Wederzijdse Erkenning – Wetswijziging – Toezending van een confiscatiebevel van een andere lidstaat vóór de wetswijziging	233
Straf en strafuitvoering	233
- Veroordeling met uitstel en opschorting van veroordeling – Geen opgave van de duur van de proeftijd – Ambtshalve vernietiging door het Hof – Vernietiging op een grond die geen verband houdt met de gronden waarop de beslissingen steunen die de misdrijven bewezen verklaren en de verbeurdverklaring bevelen	233
- Verzoek tot elektronisch toezicht – Tijdsvoorwaarde – Behandeling door de strafuitvoeringsrechtbank – Gevolgen	234
- Artikel 37/1, § 1, derde lid, Wegverkeerswet – Beperking van de geldigheid van het rijbewijs tot motorvoertuigen die uitgerust zijn met een alcoholslot – Werking van de wet in de tijd – Toepassing op feiten bedoeld in het vonnis die als grondslag dienen voor de herhaling begaan vóór 1 juli 2018	234
- Verbeurdverklaring – Goed dat ter beschikking staat van een criminele organisatie – Goed dat toebehoort aan een derde te goeder trouw – Legaliteitsbeginsel – Verzet van de derde-eigenaar – Aard en termijnen van het rechtmiddel – Betekening van de beslissing tot verbeurdverklaring – Informatie over de termijnen en vormvereisten van het verzet – Gevolgen van het verzuim van kennisgeving van het strafproces door het openbaar ministerie – Bewijs van de goede trouw – Verdeling van de bewijslast	235
- Veroordeling met uitstel en opschorting van de veroordeling – Herroeping van het uitstel na een nieuw misdrijf – Termijn – Artikel 6.3 EVRM – Recht om verhoord te worden – Voorwaarden voor herroeping	238
- Straftoemeting – Verwijzing naar de leeftijd van de beklaagde – Verbod van discriminatie	239
- Toepassing van artikel 6 EVRM op de strafuitvoeringsrechtbank – Herroeping van de invrijheidstelling op proef van een geïnterneerde – Gevolg van afwezigheid van de geïnterneerde en niet-vertegenwoordiging door een raadsman	239
- Redenen voor het opleggen van een autonome werkstraf – Beoordeling door de rechter	240
- Verbeurdverklaring als voorwerp van het witwassen van een uit het misdrijf verkregen vermogensvoordeel – Verrekening met de verbeurdverklaring van de als voorwerp van het witwassen verbeurdverklaarde bedragen – Kritiek op de kwalificatie – Onontvankelijkheid van het middel bij gebrek aan belang	240
- Artikel 65/1 Wegverkeerswet – Bevel tot betalen – Beroep bij de politierechtbank – Feit niet bewezen verklaard door de rechter – Gevolg	240
- Veroordeling met uitstel en opschorting van veroordeling – Probatieuitstel – Beoordeling – Doelstellingen van de straftoemeting	241
- Meerdaadse samenloop – Berekening van de zwaarste straf	241
- Veroordeling met uitstel en opschorting van de veroordeling – Nieuwe vervolging voor feiten gepleegd tijdens de proeftijd – Geen	

verplichting tot vaststelling door de rechter van de voeging van een gelijkvormig verklaard afschrift – Motivering van het verlenen van een nieuwe opschorting	242
- Strafvuistvoeringsrechtbank – Voorwaardelijke invrijheidstelling – Herroeping – Ernstige fysieke of psychische bedreiging van een ander door de veroordeelde – Het in aanmerking nemen van feiten opgenomen in een aanhoudingsbevel	243
- Persoonlijk karakter van de straf – Strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon – Administratieve sanctie met strafrechtelijk karakter opgelegd aan de rechtspersoon – Bestuurder die tot de wetsovertreding heeft bijgedragen – Vordering van de curator tegen een bestuurder in het kader van een faillissement	243
- Bijzondere verbeurdverklaring – Vaststelling van het bedrag of geldwaarde van de vermogensvoordelen – Raming <i>ex aequo et bono</i> – Gegevens van het strafdossier – Feitelijke vermoeden	243
- Strafvuistvoeringsmodaliteiten – Elektronisch toezicht – Veroordeelde vreemdeling zonder verblijfstitel – Geen tegenaanwijzing – In aanmerking te nemen elementen voor de beoordeling van het toekennen of het weigeren van de strafvuistvoeringsmodaliteit – Administratieve, gezins- en maatschappelijke situatie – Specifieke verblijfsituatie – Verplichting tot motivering van de beslissing van de strafvuistvoeringsrechtbank die het advies van de gevangenisdirecteur en van het openbaar ministerie naast zich neerlegt	244
Sociaal recht	245
<i>Arbeidsrecht</i>	245
- Werkstaking – Beslissing om te staken – Fout – Aansprakelijkheid van de werkgever	245
- Artikel 578, 3°, Gerechtelijk Wetboek – Individueel vs. collectief geschil betreffende de toepassing van een collectieve arbeidsovereenkomst – Rechtsmacht en bevoegdheid van de arbeidsgerechten	245
<i>Sociale zekerheidsrecht</i>	245
- Betaling van een gedeelte van het loon van een werknemer door de derde – Verplichtingen van de werkgever – Indeplaatsstelling van de derde – Bewijslast met betrekking tot de voorwaarden voor de mogelijkheid tot <i>décharge</i>	245
- Territoriale bevoegdheid van de OCMW's – Gevolgen van de onmogelijkheid om de gemeente te bepalen waar de persoon die bijstand nodig heeft, zich bevindt ingevolge diens eigen gedrag	245
- Gedetacheerde werknemers met een A1-attest – Aangifte Dimona – Tewerkstelling van Bulgaarse werknemers zonder arbeidskaart vóór 1 januari 2014 – Vrijstelling van de arbeidskaart na 1 januari 2014 – Ongewijzigde strafbaarstelling – Legaliteitsbeginsel	246
- Gedwongen uitvoering van een rechtelijke veroordeling tot betaling van loon – Inhouding van werknemersbijdragen op het brutoloon – Verhaal op de werknemer	247
- Recht op werkloosheidsuitkering – Inkomsten uit artistieke activiteit – Bepaling van de inkomsten – Voorbehoud van herrekening – Gevolg	247
Gerechtelijk recht	248

<i>Algemeen</i>		248
-	Rechtelijke organisatie – Ranglijst bijgehouden door het hof van beroep – Draagwijdte – Geldigheid van afwijkingen van de lijst	248
-	Draagwijdte van het gezag van rechterlijk gewijsde – Nieuwe vordering met ander voorwerp en andere oorzaak	248
-	Recht van verdediging – Beschikkingsbeginsel – Omvang en grenzen van de bevoegdheid van de rechter – Akkoord van de partijen	249
-	Bewijs – Niet-betwiste feiten – Procedureakkoord – Taak van de rechter	249
<i>Bevoegdheid</i>		249
-	Artikel 578, 3°, Gerechtelijk Wetboek – Individueel vs. collectief geschil betreffende de toepassing van een collectieve arbeidsovereenkomst – Rechtsmacht en bevoegdheid van de arbeidsgerechten	249
<i>Procedure</i>		249
-	Betekeningen en kennisgevingen – Artikel 861 Gerechtelijk Wetboek	249
-	Stuk neergelegd na sluiting van het debat – Tegenspraak over wering uit het debat	250
-	Cassatieberoep – Personen door wie cassatieberoep kan worden ingesteld – Geen inschrijving bij de Kruispuntbank van Ondernemingen – Ontvankelijkheid van het cassatieberoep ingesteld tegen de beslissing die uitspraak doet over de vordering van een onderneming onderworpen aan inschrijving	250
-	Cassatieberoep – Memorie van wederantwoord – Ontvankelijkheid – Middel van niet-ontvankelijkheid van het cassatieberoep	250
-	Onmiddellijk hoger beroep tegen een vonnis alvorens recht te doen – Bevelen van een voorafgaande maatregel	251
-	Meerpartijenovereenkomst – Vordering tot integrale nietigverklaring – Niet-betrekken van alle contractpartijen in het geding	251
-	Beslissingen waartegen men cassatieberoep kan instellen – Beslissing gewezen in laatste aanleg – Gelijkijdig hoger beroep en cassatieberoep – Geen indicatie dat het cassatieberoep een subsidiair karakter heeft	251
-	Cassatieberoep – Door een partij neergelegde noot in antwoord op de conclusie van de advocaat-generaal – Ontvankelijkheid van de door een andere partij neergelegde noot in antwoord op de noot van antwoord	252
-	Verwijzing na cassatie – Invloed van de cassatie op de partijen – Bevoegdheid van de rechter op verwijzing – Omvang van vernietiging – Beslissingen die het gevolg zijn van de bestreden beslissing – Beslissingen gewezen in een andere zaak	252
-	Onteigening – Derdenverzet door de begunstigde van een verkoopbelofte – Eigendomsbescherming	252
-	Cassatieberoep – Beslissingen onmiddellijk vatbaar voor cassatieberoep – Geschil betreffende de geldigheid van het eindverslag van het deskundigenonderzoek – Veroordeling tot betaling van een provisioneel bedrag dat als onbetwist verschuldigd wordt aangenomen – Aard van het vonnis – Wijze van uitvoering van een deskundigenonderzoek dat aan een college van deskundigen is toevertrouwd	253

<i>Wraking en onttrekking</i>	253
- Wraking wegens gewettigde verdenking – Onjuiste toepassing van het recht	253
- Wraking – Artikel 6.1 EVRM – Mondelinge vordering van het openbaar ministerie – Mogelijkheid tot repliek van de partijen – Onaantastbare beoordeling door de feitenrechter	253
- Wraking van de leden van de kamer van inbeschuldigingstelling – Artikelen 833 en 835 Gerechtelijk Wetboek – Akte van wraking niet ondertekend door een advocaat met meer dan tien jaar inschrijving bij de balie – Verzoek tot regularisering op basis van artikel 863 Gerechtelijk Wetboek – Termijn voor het indienen van het wrakingsverzoek	254
- Deskundigenonderzoek met betrekking tot de beoordeling van de burgerlijke rechtsvordering – Medisch-psychologisch onderzoek van het slachtoffer van verkrachting – Voorwaarde van tegenspraak tijdens de onderzoeksverrichtingen – Vraag van de raadsman van de beklaagde om de verrichtingen van de gerechtsdeskundige bij te wonen – Toelaatbaarheid van de beslissing van de deskundige om met het oog op tegenspraak alleen een adviserend geneesheer van de beklaagde toe te laten bij de verrichtingen – Ongewilde confrontatie van het slachtoffer met de beklaagde	254
- Hof van assisen – Wraking – Rechtsmisbruik	254
<i>Beslag en middelen tot tenuitvoerlegging</i>	254
- Beslag – Gedwongen tenuitvoerlegging – Uitvoerbare titel – Becijfering van de schuldvordering – Beslechten van cijfermatige discussies door de beslagrechter, desnoods na interpretatie	254
- Onroerend beslag – Toewijzing van de beslagen goederen – Weigering van een bod door de notaris	255
- Beslag – Aanwijzingen van aantasting van het intellectuele eigendomsrecht – Eenzijdig verzoekschrift tot beschrijvend beslag – Verzoek tot wijziging of intrekking van de beschikking tot beslag – Aanwijzingen die voor de verzoeker niet redelijkerwijs toegankelijk waren tijdens het onderzoek van zijn eerste verzoek	255
<i>Collectieve schuldenregeling</i>	255
- Voorwaarden voor afstand van schuldvordering door de schuldeiser – Niet-aangifte van schuldvordering	255
<i>Internationale bevoegdheid</i>	256
- Internationale bevoegdheid inzake delictuele of buitencontractuele aansprakelijkheid – Verdrag van Lugano van 30 oktober 2007 – Bevoegdheid van de rechter van de plaats van het schadebrengende feit – Plaats van het ontstaan van de schade en van de gebeurtenis die de schade heeft veroorzaakt – Bijzondere bevoegdheidsregel – Strikte en autonome interpretatie – Plaats van het ontstaan van de initiële schade – Onmiddellijk gevolg van het schadeveroorzakend feit	256
<i>Andere uitspraken in gerechtelijk recht</i>	256
- Gezag van rechterlijk gewijsde – Nieuwe vordering – Oorzaak van de vordering	256
Publiek en administratief recht	257

<i>Algemeen</i>	257
- Redenen van vonnissen en arresten – Vordering tot nietigverklaring van een gemeentebelasting – Toezicht op de verenigbaarheid van de verordening met de artikelen 10, 11 en 172 Grondwet – Effectiviteit van het toezicht	257
<i>Grondwettelijk Hof</i>	257
- Vernietigingsarrest van het Grondwettelijk Hof – Intrekking van een burgerrechtelijke beslissing – Herstel van legaliteit – Stuiting van verjaring	257
<i>Stedenbouw</i>	257
- Schending van het (Waals) Wetboek van Ruimtelijke Ontwikkeling – Misdrijven en sancties – Vaststelling van misdrijven – Verzuim van voorafgaande waarschuwing – Recht op een eerlijk proces – Ontvankelijkheid van de daaropvolgende strafvordering	257
- Herstelmaatregel – Beslissing van het strafgerecht die een derde in zijn rechte benadeelt – Rechtmatig belang bij het derdenverzet	257
- Brussels Wetboek Ruimtelijke Ordening – Besluit tot bescherming van een perceel – Bouwverbod – Vergoeding voor minderwaarde – Toepasselijke wetsbepalingen	258
<i>Vreemdelingen</i>	258
- Met het oog op zijn uitlevering aangehouden vreemdeling – Voorlopig aanhoudingsbevel met het oog op uitlevering – Verzoek tot voorlopige invrijheid-stelling – Cassatieberoep tegen de beslissing van de kamer van inbeschuldigingstelling waarbij de invrijheidstelling wordt geweigerd – Uitvoerbaar verklaard en aan de vreemdeling betekend internationaal aanhoudingsbevel uitgevaardigd door de buitenlandse gerechtelijke overheid – Verlies van bestaansreden van het cassatieberoep tegen het arrest van de kamer van inbeschuldigingstelling – Invloed op het recht op een daadwerkelijk rechtsmiddel	258
- Verkrijging van de Belgische nationaliteit – Negatief advies van de procureur des Konings – Gewichtige feiten eigen aan de persoon – Lijst aangevuld bij besluit vastgesteld na overleg in de ministerraad – Beperkende opsomming	259
- Verlenging van de vrijheidsberoving van een vreemdeling – Hoger beroep bij de rechterlijke macht tegen de tussentijdse nieuwe beslissing tot verlenging	259
- Toetsing van de wettigheid van een vrijheidsberovende maatregel met betrekking tot een vreemdeling – Artikel 5.4 EVRM – Impact van de latere invrijheidstelling van de vreemdeling	259
- Vreemdelingen – Artikel 7 Vreemdelingenwet – Maatregel van vrijheidsberoving – Onschendbaarheid van de woning – Recht op eerbiediging van het privé- en gezinsleven – Inmenging door het openbaar gezag – Wettelijk grondslag – Schriftelijke en voorafgaande toestemming	259
- Strafvuitvoeringsmodaliteiten – Elektronisch toezicht – Veroordeelde vreemdeling zonder verblijfstitel – Geen tegenaanwijzing – In aanmerking te nemen elementen voor de beoordeling van het toekennen of het weigeren van de strafvuitvoeringsmodaliteit – Administratieve, gezins- en maatschappelijke situatie – Specifieke verblijfssituatie – Verplichting tot motivering van de beslissing van	

de strafuitvoeringsrechtbank die het advies van de gevangenis- directeur en van het openbaar ministerie naast zich neerlegt	260
- Vasthoudingsmaatregel met betrekking tot een vreemdeling – Beroep bij de rechterlijke macht – Wettigheidstoetsing van de titel van vrijheidsberoving door de kamer van inbeschuldigingstelling – Actieve titel – Opeenvolging van titels – Nieuwe autonome titel – Gevolg van de invrijheidstelling van de vreemdeling – Artikel 5.4 EVRM – Recht op schadeloosstelling wegens onrechtmatige detentie – Draagwijdte van artikel 9.3 Onthaalrichtlijn – Voorwerp van het cassatieberoep	260
<i>Andere uitspraken in publiek en administratief recht</i>	260
- Bevoegdheid van de burgemeester tot het nemen van maatregelen voor de veiligheid op openbare wegen – Bestuurlijke maatregel van inbeslagname van het voertuig naar aanleiding van een verkeersmisdrijf – Opleggen van een cursus als bestuurlijke maatregel voor de opheffing van het beslag	260
- Onteigening – Derdenverzet door de begunstigde van een verkoopbelofte – Eigendomsbescherming	260
- Parlementaire onschendbaarheid – Vrijheid van meningsuiting – Toepassingsgebied van artikel 58 Grondwet – Bewering van een parlementslid – Beoordelingsbevoegdheid van de rechter – Verklaring van de voorzitter van een parlementaire onderzoeks- commissie – Reglement van orde voor de parlementaire onderzoekscmissies	260
Belangrijkste conclusies van het parket	262
Burgerlijk recht	263
<i>Familierecht</i>	263
<i>Zakenrecht</i>	264
<i>Verbindenissen</i>	264
<i>Buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht</i>	264
<i>Bijzondere overeenkomsten</i>	265
<i>Verjaring</i>	265
<i>Andere conclusies in burgerlijk recht</i>	266
Economisch recht	266
<i>Handelstussenpersonen</i>	266
<i>Verzekeringen</i>	266
<i>Andere conclusies in economisch recht</i>	266
Fiscaal recht	267

<i>Algemeen</i>	267
<i>Inkomstenbelasting</i>	267
<i>Belasting over de toegevoegde waarde</i>	268
<i>Successierechten</i>	269
<i>Andere conclusies in fiscaal recht</i>	269
Strafrecht	269
<i>Algemeen</i>	269
<i>Misdrijven</i>	269
<i>Andere conclusies in strafrecht</i>	271
Strafprocedure	271
<i>Strafvordering en burgerlijke rechtsvordering</i>	271
<i>Onderzoek in strafzaken</i>	272
<i>Vrijheidsbeneming van een verdachte</i>	272
<i>Vonnisgerechten</i>	273
<i>Rechtsmiddelen</i>	275
<i>Andere conclusies in strafprocedure</i>	277
Straf en strafuitvoering	278
Sociaal recht	279
<i>Arbeidsrecht</i>	279
<i>Socialezekerheidsrecht</i>	280
Gerechtelijk recht	281
<i>Procedure</i>	281
<i>Wraking en onttrekking</i>	283
<i>Collectieve schuldenregeling</i>	283
<i>Andere conclusies in gerechtelijk recht</i>	283
Tuchtrecht	284
Publiek en administratief recht	284
<i>Stedenbouw</i>	284
<i>Vreemdelingen</i>	285
<i>Andere conclusies in publiek en administratief recht</i>	285
Mercuriale	287
Voorstellen de lege ferenda	291

Verslag 2022 van de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie aan het parlementair comité belast met de wetsevaluatie	292
<i>Inleiding</i>	292
<i>A. Voorstellen de lege ferenda 2022</i>	294
<i>B. Niet-bevestigde voorstellen de lege ferenda die reeds werden geformuleerd in de voorgaande wetgevende verslagen (selecties) – Herinnering</i>	294
<i>C. Bijlagen 1 tot 5: Voorontwerpen van wet omtrent de voorstellen geformuleerd in deel B. van het verslag</i>	296
Studie	297
Rechtsbijstand bij het Hof van Cassatie	298
<i>Deel 1 – Begrippenapparaat en behandeling van aanvragen tot rechtsbijstand door het Hof</i>	298
- 1. Inleiding	299
- 2. Personen die een aanvraag tot rechtsbijstand kunnen indienen	306
- 3. Handelingen waarvoor rechtsbijstand kan worden verkregen	311
- 4. Behandeling van zaken van rechtsbijstand door het Hof	314
- 5. Rechtsbijstand bij het Hof van Cassatie in cijfers	322
<i>Deel 2 – Taak van de cassatieadvocaat in dossiers van rechtsbijstand</i>	326
Rol van de referendaris	330
Algemeen	331
Enkele belangwekkende studies	332
<i>De controle van het Hof van Cassatie op de interpretatie van geschriften in een nieuwe verpakking</i>	332
- Inleiding	332
- 1. Enkele begrippen	333
- 2. De huidige (oude?) doctrine: de bewijskracht van akten	345
- 3. Een nieuwe basis in het Burgerlijk Wetboek... een nieuwe doctrine?	363
- Besluit	365
<i>De burgerrechtelijke aansprakelijkheidsimmunititeit van de werkgever en de werkmakker bij samenloop met een fout van een medeaansprakelijke derde</i>	366
- 1. De medeaansprakelijke derde geconfronteerd met de immunititeit van de werkgever en de werkmakker	367
- 2. De tekst van de wet in samenhang met de parlementaire stukken	371
- 3. Het behoud van de drijfveren voor de immunititeit (en meer)	373
- 4. De buitenlandse regelingen	375

Begroting van de bijkomende schadevergoeding voor de koper bij ontbinding van een koopcontract wegens wanprestatie van de verkoper: wat indien de koper een vervangkoop heeft gesloten? 379

Bijlage – Organigram en samenstelling van het Hof van Cassatie en het parket 387

Organigram en samenstelling van de zetel op 31 december 2022 387

Organigram 388

Samenstelling 388

Organigram en samenstelling van het parket op 31 december 2022 390

Organigram 390

Samenstelling 391

Referendarissen op 31 december 2022 392

Magistraten met opdracht op 31 december 2022 392

Organigram en samenstelling van de griffie op 31 december 2022 393

Organigram 393

Samenstelling 393

Organigram en samenstelling van het secretariaat van het parket op 31 december 2022 394

Organigram 394

Samenstelling 394

Secretariaat van de Eerste Voorzitter op 31 december 2022 394

Steundienst 394

Dienst overeenstemming der teksten en documentatiedienst op 31 december 2022 395

Dienst overeenstemming der teksten 395

Documentatiedienst 395

Bibliotheek op 31 december 2022 395

Bijlage – Lijst van de studies gepubliceerd in het jaarverslag van het Hof van Cassatie sinds 1998 396

Bijlage – Lijst van de foto's van het Justitiepaleis te Brussel 399

Voorwoord – Vorwort

Voorwoord

Ingevolge een aantal actuele gebeurtenissen wijkt dit voorwoord af van zijn gebruikelijke vorm en inhoud, en richt het zich in de plaats daarvan veeleer op enkele in het oog springende aspecten van het leven aan het Hof en zijn parket in 2022, die verder in het verslag niet aan bod komen.

De werking van het Hof en zijn parket

De schokgolf

Tijdens het gerechtelijk jaar 2021-2022 konden de verschillende gerechtelijke entiteiten en parketten terug grotendeels normaal functioneren, dankzij collectieve nationale en internationale inspanningen op het gebied van volksgezondheid die toelieten de vele problemen van de Sars-Covid 19 pandemie met succes te bestrijden. Dat gold ook voor het Hof van Cassatie en zijn parket.

Het Hof werd evenwel getroffen door het onverwachte overlijden van een van zijn meest ervaren raadsheren, die niet alleen bij de vorming van rechtspraak betrokken was, maar ook bij diverse beleids- en coördinatietaken, zowel binnen het Hof als in zijn hoedanigheid van voorzitter van de Adviesraad van de magistratuur. Daarnaast werd het Hof ook met de vervroegde pensionering van een ander vooraanstaand raadsheer geconfronteerd. Het feit dat de ploeg van referendarissen, waarvan het aantal werd uitgebreid, om verschillende redenen niet op volle sterkte heeft kunnen werken, bleef evenmin zonder impact.

Desalniettemin hebben de leden van het parket en de zetel en alle administratieve diensten die hen ondersteunen over het algemeen een gestaag tempo in het uitvoeren van hun werkzaamheden kunnen aanhouden. Dat heeft aanzienlijke inspanningen gevegd, vermits een belangrijk deel van het personeel van het Hof en zijn parket bij twee belangrijke hervormingsprocessen zijn betrokken.

Het betreft enerzijds het proces van digitalisering en in het bijzonder (cf. *infra*) de uitbouw van een nieuw *case management* systeem (CMS) (elektronische toepassing voor het beheer van dossiers) eigen aan het Hof, ter vervanging van het huidige Sycas-softwareprogramma, dat verouderd is en niet langer verenigbaar met de digitale ambities van het Hof (elektronisch dossier, etc.). Er werd met succes een multidisciplinair team gevormd, dat zich bewust is van de omvang van deze uitdaging, dit alles in het licht van het gegeven dat het Hof als pilootsite werd uitgekozen.

Anderzijds is er het vele denkwerk, gevoerd tijdens onophoudelijke vergaderingen met alle geledingen van de rechterlijke macht, de administratie en de strategische beleidscel van de minister van Justitie, dat in het voorjaar van 2023 moet leiden tot het opstellen van de nodige wetsbepalingen ter uitvoering van de Wet van 18 februari 2014 betreffende de invoering van een verzelfstandigd beheer voor de rechterlijke organisatie. Dit blijkt geen sinecure. Deze hervorming raakt alle betrokken actoren en houdt voor de rechterlijke macht een fundamentele paradigmashift in, waarvan vandaag niet kan worden ingeschat hoe verstrekkend de eventuele gevolgen voor de grondwettelijke positie van de rechterlijke macht, en meer bepaald voor haar onafhankelijkheid, zullen zijn.

Het lijkt geen twijfel dat zowel het reeds gemelde wegvallen van collega's als de voortdurende werk(over)belasting dag na dag zwaar wegen op de mogelijkheden van de verschillende actoren van het Hof, waaronder zijn korpschefs, om de goede voortgang van hun kernactiviteiten te verzekeren.

Niettemin hebben deze inspanningen ongetwijfeld ook bijgedragen tot de vorming van een hechte groep van collega's, gedreven door een gedeelde visie op de publieke dienstverlening van justitie en volledig toegewijd aan de opdrachten en doelstellingen van het Hof.

De kwetsbaarheid

Door zijn beperkte omvang is het Hof meer kwetsbaar dan andere entiteiten voor dergelijke versturende factoren die, als ze niet op korte termijn worden gecompenseerd, snel onoverkomelijk worden, doordat zij zich blijven opstapelen. Wanneer deze fenomenen zich bovendien voordoen in een periode waarin de door het Hof te behandelen materies volop wijzigen en waarin het aantal gespecialiseerde dossiers toeneemt, wordt een lichte vertraging in de behandeling van dossiers en een vermindering van de *clearance rate* onvermijdelijk, niettegenstaande het aangehouden tempo en de inspanningen die geleverd werden om afwezigheden te compenseren. Dit is het geval in 2022.

Ook in de nabije toekomst wordt het Hof geconfronteerd met een hoog aantal vertrekkende raadsheren die de pensioenleeftijd bereiken, met belangrijke gevolgen voor de behandeling van de zaken en voor de kerntaken van het Hof. Dit alles vereist uiterste waakzaamheid, evenals nieuwe initiatieven ter versterking van de personele middelen van het Hof.

Numerieke tekorten op het vlak van human resources

Terwijl de zetel van het Hof werd geconfronteerd met het verlies van twee bijzonder ervaren en polyvalente magistraten, kent ook de griffie een groeiend en verontrustend personeelstekort. Momenteel is zijn personeelsbestand slechts voor 70,6 pct. van het reglementair kader ingevuld.

Ook het secretariaat van het parket noteerde drie vertrekken, waardoor het reglementair kader van 19 medewerkers nu slechts voor 14,3 VTE (voltijdse equivalenten) is ingevuld, of 75 pct. van het reglementair kader.

Terwijl de vervanging van deze medewerkers om verschillende redenen lang op zich laat wachten en de administratieve directie van het personeel, in het belang van de entiteit Cassatie en ter ondersteuning van de twee korpschefs, moet investeren in projecten die buiten haar *core business* liggen zonder daarvoor zelf enige hulp te krijgen, schaden deze conjuncturele tekorten de goede werking van de organisatie. Het Hof heeft daarom aan de strategische beleidsceel van de minister van Justitie een personeelsplan voorgelegd om aan deze tekorten te verhelpen.

De organisatie van het beheer van de gerechtelijke entiteit Cassatie

Algemeen

De Wet van 18 februari 2014 betreffende de invoering van een verzelfstandigd beheer voor de rechterlijke organisatie heeft in het Gerechtelijk Wetboek een reeks van bepalingen ingevoegd die tot doel hebben het Hof als ‘gerechtelijke entiteit’ te organiseren. Deze bepalingen zijn opgenomen in Deel II (‘Gerechtelijke organisatie’), Boek I (‘Organen van de rechtelijke macht’), Titel IV (‘Beheer van de rechtelijke organisatie’) van dit Wetboek. Zij voeren een beheerswijze in voor het beheer van de middelen die aan de rechtbanken en parketten worden toegewezen.

Deze nieuwe organisatie is gebaseerd op het concept van een ‘gerechtelijke entiteit’, die wordt bestuurd door een directiecomité onder voorzitterschap van de korpschefs, en die zich organiseert rondom een met de minister van Justitie te sluiten beheerscontract over de doelstellingen die elke entiteit moet halen en over de financiële middelen die daartoe aan die entiteit worden toegekend.

Voor de hoven en rechtbanken, enerzijds, en voor de parketten, auditoraten, parketten-generaal en auditoraten-generaal, anderzijds, wordt dit autonoom beheer geharmoniseerd, gecoördineerd en ondersteund door elk een eigen college. Elk van beide colleges en hun directiecomité’s worden ondersteund door een administratie, in de vorm van een steundienst onder leiding van een directeur, onder het gezag van de voorzitter van het college (artt. 182 tot 185 Ger.W.).

Bij gebrek aan reglementaire bepalingen die de beheerswijze waarin de wet van 2014 voorziet alomvattend implementeren, werkt zij voor de drie gerechtelijke entiteiten slechts partieel, in het bijzonder op het niveau van de toewijziging van de budgettaire middelen. Die beheerswijze wordt daarom momenteel herzien en aangepast, via de bovengenoemde werkzaamheden.

De Entiteit Cassatie

Krachtens artikel 180 Gerechtelijk Wetboek vormen het Hof van Cassatie en zijn parket samen een afzonderlijke gerechtelijke entiteit. De Entiteit Cassatie heeft bijgevolg ook een directiecomité, dat door de twee korpschefs wordt voorgezeten en dat hen bijstaat in de algemene leiding, de organisatie en het beheer van de entiteit (art. 185/2 Ger.W.).

Dit directiecomité kan beroep doen op een steundienst bedoeld in artikel 185 Gerechtelijk Wetboek, die zowel juridisch als feitelijk verschilt van de steundienst van de twee hierboven genoemde colleges. Deze dienst staat onder het gemeenschappelijk gezag en toezicht van de korpschefs (art. 185/2 Ger.W.). De dienst bevindt zich nog in een aanvangsfase.

De beheersstructuur van de Entiteit Cassatie, hoewel op het eerste gezicht globaal vergelijkbaar met die van de andere twee pijlers, wijkt er dus gedeeltelijk toch van af, gelet op de bijzondere positie van het Hof binnen de rechterlijke orde.

Bij de verdere uitwerking van voormelde wet van 2014 mogen de thans algemeen vooropgestelde nieuwe tijdrovende structurele vereisten voor de ‘controle van de

organisatie' (interne en externe controle van werking, maturiteitstest, etc.) en voor de beheersplannen, gelet op de omvang van de Entiteit Cassatie, niet anders dan lichter zijn.

In juni 2021 hebben de korpchefs samen met de minister van Justitie een 'Actieplan 2021-2022' ondertekend, dat vooruitloopt op de toekomstige beheerscontracten die de korpchefs in naam van het directiecomité van de Entiteit Cassatie zullen moeten ondertekenen.

Digitale transformatie

Gedurende het jaar 2022 werd verder uitvoering gegeven aan het digitaal transformatieplan (DTP) dat in 2021 door de minister van Justitie met gedeeltelijke Europese financiële steun werd opgestart en dat door het *Digital Transformation Office* (DTO) wordt gecoördineerd.

De DTP-doelstelling om het basisportaal *Just-on-Web* uiterlijk in het vierde kwartaal van 2022 online te zetten, werd vlot gehaald. Daarnaast werd onder meer ingezet op het uitwerken van een datastrategie en het integreren van de reeds bestaande basiscomponenten van een digitaal dossier in een globale IT-architectuur. Tevens werd wetgevend werk verricht om te komen tot de oprichting van een centraal register voor de beslissingen van de rechterlijke orde (CEREBRO).

Het DTP voorziet om tegen eind 2025 bij zeven gerechtelijke entiteiten een nieuw *case management* systeem (CMS) – een moderne toepassing ter ondersteuning van digitale werkprocessen – uit te rollen. Als tussentijdse doelstelling wordt daarbij gestreefd naar de invoering van het nieuwe *case management* systeem bij alvast één entiteit tegen het einde van het tweede kwartaal van 2023. Het Hof werd daarbij als pilotsite aangeduid. Dat maakt dat in het voorbije jaar, ter voorbereiding van de vervanging van de bestaande Sycas-toepassing van het Hof tegen eind juni 2023 door dit nieuwe systeem, een aanzienlijke inzet van personele middelen nodig was om over te gaan tot een business-analyse, het in detail uitschrijven van de werkprocessen in BPMN-schema's, het uitschrijven van *userstories* en, teneinde het grotere plaatje niet uit het oog te verliezen, het bepalen van een *common base* met de andere gerechtelijke entiteiten.

Voor het overige heeft het Hof – zetel en parket – zijn ambitie om zijn website te moderniseren, kunnen waarmaken. Nadat de equipe van het Hof de moeilijkheden heeft kunnen oplossen die voornamelijk verband hielden met de technische omgeving, is de site nu online.

Geschillen voorgelegd aan het Hof: statistische aspecten en analyse van evoluties

Lering uit de studie "20 jaar rechtspraak Cassatie" (Jaarverslag 2021)

Het voeren van beleid, en dus ook van het beleid van het Hof, vereist een goede en gecontroleerde opvolging van de werklast van het Hof en van eventuele evoluties die zich met betrekking tot die werklast voordoen, zowel op kwantitatief als op kwalitatief vlak. Daartoe besteedt het Hof in zijn jaarverslagen telkens opnieuw ruime aandacht

aan de evolutie van de ‘cijfers’, zowel op globaal niveau als aan de hand van de verschillende rollen waarop de zaken voor het Hof worden ingeschreven.

Het Hof focust hierbij traditioneel op meer kwantitatieve gegevens, zoals het aantal zaken dat jaarlijks op de verschillende rollen wordt ingeschreven, het aantal arresten dat jaarlijks wordt gewezen, de op het einde van elk werkjaar resterende werkvoorraad en de tijd die de verwerking van dossiers vergt. Het jaarverslag 2021 bevatte echter naast deze klassieke kwantitatieve analyse, ook een meer inhoudelijke analyse van vooral de nieuwe civiele zaken die in de loop van 2020 voor het Hof werden neergelegd, alsook, in mindere mate, van de fiscale, sociale en strafzaken, waarbij een vergelijking werd gemaakt met de gegevens beschikbaar voor het jaar 2000. Dit is een analyse van de zogenaamde input en maakte het eerste deel uit van deze meer inhoudelijke analyse.

Het belang hiervan kan niet worden onderschat. Het dient aldus herhaald dat het Hof in het kader van die analyse tot een aantal interessante bevindingen kwam. Zo werd onder meer vastgesteld dat: (1) er geenszins een parallellisme bestaat tussen de (stijgende) instroom voor het Hof en de (dalende) instroom voor de bodemrechters; (2) niettegenstaande de globaal stijgende instroom voor het Hof, zich in welbepaalde sectoren verontrustende dalingen voordoen, met name in het sociaal recht, het sociale zekerheidsrecht, het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en het familierecht, waardoor mogelijk vragen rijzen over de toegankelijkheid van de bodemgerechten en van het Hof in die materies; en (3) in tegenstelling tot wat vaak wordt gedacht, het aantal zaken waarin het Hof wordt gevraagd ‘disciplinair’¹ op te treden, een steeds beperkter volume van de werklast van het Hof uitmaakt, wat duidt op een evolutie naar meer rechtsvraag-georiënteerde cassatieberoepen.

Een lijst werd gemaakt van de verschillende factoren die de instroom van cassatieberoepen voor het Hof beïnvloeden. Daarbij bleek dat vooral wetswijzigingen allerhande (o.m. in het straf- en strafprocesrecht, het fiscaal recht en het gerechtelijk recht) vaak leiden tot een (tijdelijk) hogere instroom in de desbetreffende materies, terwijl ook de impact van de meerlagige rechtsorde niet mag worden onderschat, wat de wetgever toch zou moeten aanzetten tot een meer doorgedreven reflectie omtrent de impact van voorgenomen wetswijzigingen op de werklast van de verschillende actoren binnen justitie.

Effectiviteit van een cassatieberoep in civiele zaken

Het Hof zette in 2022 de eerste stappen in het tweede deel van zijn inhoudelijke analyse, met name deze van zijn output, door de inhoud te analyseren van de eindarresten die reeds werden gewezen in civiele zaken die in de loop van 2020 op de rol waren ingeschreven. Er wordt daarbij nagegaan wat het resultaat en de effectiviteit van een cassatieberoep in die civiele zaken is en dat aan de hand van verschillende

¹ Het begrip ‘disciplinair’ verwijst hier niet naar de tuchtzaken die het Hof behandelt en die op de D-rol worden ingeschreven, maar verwijst naar de dossiers waarin het Hof zijn corrigerende taak uitoefent. Het betreft cassatieberoepen die tegen een bepaalde rechter zijn gericht (zoals een vordering tot wraking of tot onttrekking) en cassatieberoepen die gericht zijn tegen de manier waarop de rechter zijn taak heeft uitgeoefend (bv. een cassatieberoep waarin de schending van de motiveringsverplichting, van het recht verdediging, een miskennis van de bewijskracht van een akte, etc. wordt aangevoerd).

criteria (zoals het aantal bij de zaak betrokken partijen, de rechtsmacht van oorsprong en het aantal rechters dat de bestreden beslissing heeft gewezen, de omvang van het verzoekschrift in cassatie, de vraag of al dan niet middelen van ontvankelijkheid of niet-toelaatbaarheid worden opgeworpen en door wie, het al dan niet opwerpen van prejudiciële vragen, het aantal zaken waarin door het parket bij het Hof een schriftelijke conclusie wordt genomen en de reactie van de partijen daarop, de omvang van een eventuele cassatie door het Hof, etc.).

Het Hof hoopt het tweede deel van deze in 2021 begonnen studie – toen nog over de input – in de loop van 2023 te kunnen afronden, eenmaal ook in de laatste nog openstaande civiele zaken die in 2020 op de rol werden ingeschreven, een uitspraak is geveld. Wordt ongetwijfeld in het jaarverslag 2023 vervolgd.

Ontwikkelingen inzake rechtsbijstand

In 2022 zette het Hof de inhoudelijke analyse die in het jaarverslag 2021 werd aangevat, verder. Dit jaarverslag bevat daartoe een studie met betrekking tot de zogenaamde G-rol (*pro deo*), waarop de aanvragen tot rechtsbijstand voor het Hof worden ingeschreven. Na de belangrijkste kosten voor het voeren van een procedure voor het Hof van Cassatie te hebben geanalyseerd, staat de studie uitgebreid stil bij de voorwaarden voor het indienen van een aanvraag tot rechtsbijstand voor het Hof en de wijze waarop die aanvragen door het Bureau van rechtsbijstand van het Hof worden behandeld.

Vervolgens worden de belangrijkste cijfers grondig geanalyseerd. Daaruit blijkt dat het aantal aanvragen tot rechtsbijstand voor het Hof sinds 2000 duidelijk in stijgende lijn is.

Het nieuwe statuut van magistraten en zijn eventuele impact op het Hof

Op vraag van de minister van Justitie formuleerden de eerste voorzitter en de procureur-generaal op 27 oktober 2022 een advies betreffende het voorontwerp van wet houdende diverse bepalingen inzake gerechtelijke organisatie III, dat tot doel heeft het sociaal statuut van magistraten vorm te geven.

Dat advies is positief over het feit dat het voorontwerp – conform het standpunt van Adviesraad van de magistratuur – de eenheid van het statuut van alle magistraten bewaart, of zij nu behoren tot de zetel dan wel tot het openbaar ministerie. Het moet evenwel worden aangestipt dat de uitvoering van sommige van de rechten die het voorontwerp creëert, delicaat kan zijn voor rechters dan voor het openbaar ministerie, waarvan de ondeelbaarheid meer flexibiliteit toelaat.

Het advies laat opmerken dat, op gevaar af de organisatie van de dienst buiten het gerechtelijk verloop ernstig te verstoren, in het voorontwerp moet worden gepreciseerd dat een nader te bepalen aanzienlijk deel van de jaarlijkse verlopen in het gerechtelijk verloop moet worden opgenomen.

Het advies wijst ook op de organisatorische moeilijkheden die kunnen voortvloeien uit de bepalingen die andere verlopen toekennen, evenals uit de bepalingen die het recht toekennen om gedurende de laatste tien jaar van de loopbaan deeltijds te werken,

wat voor de magistraten van het Hof van Cassatie vanaf de leeftijd van 60 jaar betekent. Weliswaar bepaalt het voorontwerp dat de magistraten die van dit recht gebruik maken, kunnen worden vervangen door een benoeming en, in voorkomend geval, door een benoeming in overtal, wanneer de cumul van deze verlopen een voltijds equivalent bereikt, maar de gemiddelde leeftijd van de magistraten bij het Hof en hun specialisatie dreigen de implementatie van die oplossing te ondergraven.

Zowel de Hoge Raad voor Justitie als de Adviesraad van de magistratuur hebben een advies over het voorontwerp van wet uitgebracht.

In hun gezamenlijk antwoord aan de minister van Justitie van 28 oktober 2022 stellen de Adviesraad voor de magistratuur, het Hof van Cassatie, het college van hoven en rechtbanken en het college van het openbaar ministerie dat voldoende bijkomende personele middelen moeten worden voorzien om de afwezigheid van een magistraat ingevolge de uitoefening van zijn sociale rechten op elk ogenblik onmiddellijk binnen de betrokken gerechtelijke entiteit te kunnen compenseren. Deze oefening mag immers niet tot gevolg hebben dat de werking en de continuïteit van de dienstverlening van de gerechtelijke entiteit in gedrang komen. Anders geformuleerd, het betreft een *conditio sine qua non* opdat de bepalingen met betrekking tot het sociaal statuut van magistraten in de praktijk succesvol zouden kunnen worden toegepast en geen dode letter zouden blijven.

Het Hof van Cassatie en zijn parket: de externe relaties in hun context

Gelukkig werd het jaar 2022 ook gekenmerkt door een herneming van de nationale en internationale uitwisselingen en zelfs door de opstart van nieuwe contacten die synergieën mogelijk moeten maken.

Daarenboven werden het regelmatig overleg met de twee colleges van de rechtelijke organisatie en de contacten met de Raad van State en het Grondwettelijk Hof geïntensifieerd.

Ook de internationale stages werden hernomen. In het kader van de uitwisselingen georganiseerd door het Netwerk van voorzitters van de hoogste gerechtshoven van de Europese Unie kon het Hof een collega van een ander hoogste gerechtshof, met name het *Bundesgerichtshof*, ontvangen.

De bijeenkomsten van voormeld Netwerk van eerste voorzitters en van het Netwerk van procureurs-generaal bij de hoogste gerechtshoven konden eindelijk terug in persoon plaatsvinden. Dit bood de mogelijkheid om op Europees vlak een vergelijkend overzicht te maken van de maatregelen die gedurende de Covid-periode door de Europese rechtbanken werden genomen en zich te buigen over de evolutie van de rol van de hoogste gerechtshoven en dit zowel met betrekking tot de publicatie van belangrijke arresten als met betrekking tot hun impact op het vertrouwen in justitie.

De korpschefs waren aanwezig op het symposium en op de werkvergadering van het Hof van Justitie van de Europese Unie en van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

Er weze aan herinnerd dat de wijze van totstandkoming van een arrest van het Hof van Cassatie noch geheim is, noch strijdig met artikel 6 EVRM. De bijdrage van de advocaat-generaal in dat totstandkomingsproces, in zijn hoedanigheid van *amicus curiae* en niet als procespartij, kreeg goedkeuring van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

Conclusie

De gebeurtenissen van het jaar 2022 roepen net als de jaarcijfers, die verder in dit jaarverslag uitgebreid worden besproken, gemengde gevoelens op. Een stijgende lijn in het aantal nieuwe zaken dat jaarlijks voor het Hof wordt ingediend, blijft zich aftekenen, vooral ten gevolge van het toenemend aantal strafzaken en ondanks een lichte hapering in bepaalde materies in 2022.

De invloed van het wegvallen van magistraten of medewerkers ingevolge overlijden of pensionering en van de gewijzigde of evolutieve aard van de rechtsmiddelen die aan het Hof worden voorgelegd, gekoppeld aan de vele noodzakelijke en continue meersinspanningen die van laag tot hoog voor de talrijke lopende projecten – inzake beleid, het autonoom beheer traject en ICT – moeten worden geleverd, laten zich duidelijk voelen.

De contacten met de zusterhoven en -parketten in het buitenland via de Europese netwerken, maar ook met de beide andere federale hoogste hoven en vanzelfsprekend met de beide colleges (van hoven en rechtbanken en van het openbaar ministerie) alsook de andere federale instellingen tonen aan dat het Hof van Cassatie de ingezette inhaaloperatie verder moet kunnen afwerken om ten volle zijn kwalitatieve rol op vlak van rechtseenheid en rechtsvorming te kunnen (blijven) waarmaken.

Het is tegen die achtergrond dat de wandeling doorheen de richtinggevende arresten van het Hof in tal van materies, de conclusies van het parket, de jaarcijfers, het verslag *de lege ferenda* en de diverse studies moet worden gesitueerd... een handleiding bij de dagelijkse bekommernissen van het Hof.

Wij wensen u dan ook een intense maar mooie wandeltocht toe.

Brussel, 31 december 2022.

De eerste voorzitter,
Beatrijs Deconinck

De procureur-generaal,
André Henkes

Vorwort

Aufgrund der aktuellen Begebenheiten weicht das diesjährige Vorwort von seinem gewohnten Format und üblichen Inhalt ab, um einen Überblick über einige wichtige Aspekte der Arbeit des Hofes und seiner Generalanwaltschaft im vergangenen Jahr zu verschaffen, die der Jahresbericht nicht hat hervorheben können.

Die Funktionsweise des Hofes und seiner Generalanwaltschaft

Die Erschütterung

Im Laufe des Gerichtsjahres 2021-2022 haben die Gerichte und Staatsanwaltschaften des Königreichs dank der kollektiven Anstrengungen im Kampf gegen die vielfältigen Folgen der Sars-Covid19-Pandemie, sowohl auf nationaler als auch auf internationaler Ebene, eine weitgehend normalisierte Funktionsweise wiedergefunden. Gleiches war der Fall für den Kassationshof und seine Generalanwaltschaft.

Diese haben allerdings den unerwarteten Tod eines der erfahrensten Gerichtsräte verkraften müssen, der nicht nur in der eigentlichen richterlichen Tätigkeit aktiv war, sondern weitere Aufgaben übernommen hatte, sowohl innerhalb des Hofes als auch im Vorsitz des Konsultativen Rats der Magistratur. Der Hof hat auch einen vorgezogenen Ruhestand in den Reihen seiner Gerichtsräte wegstecken müssen. Der Umstand, dass der -erweiterte- Kader der Referendare aus verschiedenen Gründen nicht in vollem Umfang arbeiten können, ist ebenfalls nicht ohne Folgen geblieben.

Ganz allgemein haben die Mitglieder der Generalanwaltschaft und des Hofes sowie die sie unterstützenden Verwaltungsdienste einen beachtlichen Arbeitsrhythmus beibehalten können.

Dies war nur mit erheblichen Anstrengungen zu schaffen, da ein beträchtlicher Teil der Arbeitskräfte in zwei wichtige Reformbewegungen eingebunden ist.

Dabei handelt es sich zum Einen um den Digitalisierungsprozess, und insbesondere (siehe unten) um das Erstellen eines neuen „case management“-Systems (CMS), sprich einer dem Hof eigenen elektronischen Aktenverwaltung, die das bisher bestehende Programm Syscas ersetzen wird, da dieses veraltet ist und nicht mehr den Erwartungen in die Digitalisierung (elektronische Akte usw.) genügt. Dieses Vorhaben mobilisiert erfolgreich ein multidisziplinäres Team, das sich der Wichtigkeit dieses Pilotprojekts, für das der Hof ausgewählt worden ist, bewusst ist.

Zum Andern geht es um Überlegungen, die im Rahmen zahlreicher Versammlungen mit allen Teilen der richterlichen Gewalt, der Verwaltung und der strategischen Zelle des Justizministers stattfinden und im Frühjahr 2023 zum Erstellen der Bestimmungen zur Ausführung des Gesetzes vom 18. Februar 2014 zur Einführung einer autonomen Geschäftsführung für das Gerichtswesen gipfeln sollen. Dies ist kein einfaches Unterfangen. Bei der Reform geht es um alle betroffenen Akteure und sie stellt insbesondere für die richterliche Gewalt einen grundlegenden Paradigmenwechsel dar, wobei das Ausmaß dessen eventueller Auswirkungen auf ihre verfassungsrechtliche Stellung, insbesondere was ihre Unabhängigkeit betrifft, heute nicht absehbar ist.

Es steht zweifelsfrei fest, dass sowohl die genannten Abgänge als auch eine derartige ständige (Über)Belastung, Tag für Tag, die Kapazität sämtlicher Mitglieder unseres Hofes, was deren jeweiligen eigentlichen Aufgabenbereich betrifft, auf den Prüfstand stellen.

Mit Sicherheit haben diese Anstrengungen aber auch dazu beigetragen, die Gemeinschaft von Frauen und Männern zu festigen, die von einer geteilten Vision des Dienstes am Bürger getragen ist und sich den Aufgaben und Zielsetzungen des Hofes verschrieben hat.

Verletzlichkeit

Insbesondere aufgrund seiner Größe ist der Hof verletzlicher als andere in Bezug auf all diese Störfaktoren, die, zusammenkommend, schnell unüberwindlich werden können, falls sie nicht in kürzester Zeit kompensiert werden. Wenn sich dieses Phänomen zusätzlich in einer Phase von Umwälzungen in bestimmten Rechtsmaterien und Anhäufung spezialisierter Akten zeigt, sind eine leichte Verlängerung der Bearbeitungsdauer der Akten und eine Verringerung der „clearance rate“ unausweichlich, trotz des beachtlichen Arbeitsrhythmus und der bestehenden Anstrengungen. Dies war der Fall in 2022.

Die Anzahl der in naher Zukunft erwarteten Abgänge, deren Folgen auf die Aktenbearbeitung in den wichtigsten Materien erwiesen sind, verlangt höchste Aufmerksamkeit und erfordert neue Initiativen zur Stärkung der Arbeitskräfte.

Numerische Defizite bei den Humanressourcen

Die Richterschaft des Hofes hat zwei besonders erfahrene und polyvalente Magistrate verloren. Auch die Kanzlei leidet unter einem steigenden und invalidierenden Defizit in den Reihen ihres Personals. Aktuell ist der vorgeschriebene Kader nur zu 70,6 % besetzt.

Das Sekretariat der Generalanwaltschaft zählt ebenso drei Abgänge, sodass der vorgeschriebene Kader von 19 Mitarbeitern aktuell zu 14,3 „bei Vollzeitbeschäftigung“ besetzt ist, was 75 % des Kadere entspricht.

Während sich die Neubesetzung aus verschiedenen Gründen hinzieht und die Verwaltungsdirektion des Personals sich im Interesse der Entität Kassation und in Unterstützung der beiden Korpschefs in Aktivitäten einbringen muss, die außerhalb ihres eigentlichen Aufgabenbereichs liegen, und zwar ohne Möglichkeit sich selbst unterstützen zu lassen, schaden diese konjunkturellen Defizite der guten Funktionsweise. Der Hof hat der Strategieabteilung des Justizministers einen Personalplan unterbreitet, der diesen Defiziten entgegenzutreten soll.

Organisation der Verwaltung der Entität Kassation

Allgemeines

Das Gesetz vom 18. Februar 2014 zur Einführung einer autonomen Geschäftsführung für das Gerichtswesen hat eine Reihe von Bestimmungen im Gerichtsgesetzbuch eingeführt, die eine neue Organisation des Hofes als „gerichtliche Entität“ vorsehen. Diese Bestimmungen befinden sich im Zweiten Teil („gerichtliche Organisation“), Erstes Buch („Organe der richterlichen Gewalt“), Titel IV (über die Geschäftsführung des Gerichtswesens) des genannten Gesetzbuches. Sie richten eine Verwaltungsart der den Gerichten und Staatsanwaltschaften eigenen Ressourcen ein.

Diese neue Organisation ist basiert auf dem Konzept einer „gerichtlichen Entität“, geleitet von einem Direktionskomitee mit dem (den) Korpschef(s) als Vorsitz, und ist aufgebaut auf einem mit dem Justizminister zu schließenden Verwaltungsvertrag, der die durch jede Entität zu erreichenden Ziele definiert und die hierfür eingesetzten Finanzmittel bestimmt.

Für die Gerichte und Gerichtshöfe, einerseits, und für die Staatsanwaltschaften, Arbeitsauditorate, Generalanwaltschaften und Generalauditorate, andererseits, wird die Verwaltung durch ein jeweiliges Kollegium harmonisiert, koordiniert und unterstützt. Jedes der beiden Kollegien verfügt über einen Verwaltungsapparat für seine eigenen Bedürfnisse und diejenigen des Direktionskomitees. Es handelt sich dabei um einen Unterstützungsdienst, der von einem Direktor unter der Aufsicht der Präsidentschaft des Kollegiums geführt wird (Artikel 182*bis* 185 GGB).

In Ermangelung einer Reglementierung, die das Gesetz vom 18. Februar 2014 gänzlich ausführt, findet die darin für die drei Entitäten vorgesehene Verwaltungsart nur teilweise Anwendung, worunter aber insbesondere die Zuweisung der budgetären Mittel fällt. Im Rahmen der vorerwähnten Überlegungen wird zurzeit an ihrer Revision und Anpassung gearbeitet.

Die Entität Kassation

Gemäß Artikel 180 des Gerichtsgesetzbuches bilden der Kassationshof und seine Generalanwaltschaft gemeinsam eine eigenständige Entität. Die Entität Kassation verfügt ebenfalls über ein Direktionskomitee, dem die beiden Korpschefs vorstehen und das Letzteren in der allgemeinen Direktion, der Organisation und der Verwaltung der Entität beisteht (Artikel 185/2 GGB).

Das Direktionskomitee kann auf einen in Artikel 158 des Gerichtsgesetzbuches vorgesehenen Unterstützungsdienst zurückgreifen, der sich rechtlich und sachlich von denjenigen der vorerwähnten Kollegien unterscheidet. Die Autorität über den Dienst und dessen Überwachung wird von den Korpschefs gemeinsam ausgeübt. Derzeit befindet er sich noch in einem embryonalen Zustand.

Obschon die Verwaltungsstruktur der Entität Kassation dem Anschein nach global derjenigen der beiden anderen Säulen gleicht, unterscheidet sie sich teilweise von dieser, was auf die Besonderheit des Kassationshofs innerhalb des Gerichtswesens zurückzuführen ist.

Bei der vorerwähnten Ausführung des Gesetzes vom 18. Februar 2014 können die beabsichtigten strukturellen Anforderungen in Bezug auf die Verwaltungspläne und die „Beherrschung der Organisation“ (interne und externe Kontrolle der Funktionsweise, Reifetest usw.), die sehr zeitaufwändig sind, angesichts insbesondere der Größe der Entität nur in geringerem Maße gestellt werden.

Im Juni 2021 haben die Korpschefs des Hofes und der Justizminister einen „Aktionsplan 2021-2022“ unterschrieben, der die zukünftigen Verwaltungsverträge vorzeichnet, die von den Korpschefs im Namen des Direktionskomitees der Entität Kassationshof zu unterschreiben sein werden.

Numerische Transformation

Im Laufe des Jahres 2022 ist der vom Justizminister in 2021 initiierte Plan der numerischen Transformation (PNT) fortgesetzt worden. Dieser wird teilweise durch europäische Mittel finanziert und vom „Digital Transformation Office“ (DTO) koordiniert.

Das vom PNT verfolgte Ziel, das Basisportal Just-on-Web spätestens für das vierte Trimester 2022 online zu stellen, ist problemlos erreicht worden. Weitere Bemühungen betrafen die Ausarbeitung einer Strategie in der Datenverwaltung und die Integrierung der bereits bestehenden Grundkomponenten einer digitalisierten Akte in eine globale Struktur. Auch gesetzgeberische Arbeiten sind in Angriff genommen worden, um ein zentrales Register der gerichtlichen Entscheidungen einzurichten (CEREBRO).

Der PNT sieht bis Ende 2025 für sieben gerichtliche Entitäten die Entwicklung eines neuen „case management“-Systems (SCM) vor, worunter eine moderne App bezeichnet wird, die die digitalen Arbeitsprozesse unterstützt. Sein intermediäres Ziel besteht darin, bis zum Ende des zweiten Trimesters 2023 das neue SCM in mindestens einer Entität einzuführen.

Hierfür ist der Hof als Sitz des Pilotprojekts ausgewählt worden. Dies bedeutet, dass im Verlauf des vergangenen Jahres -für den Ersatz der bestehenden Syscass-App bis Juni 2023- die Bereitstellung eines erheblichen Teils der Humanressourcen notwendig war, um eine Analyse der Aktivitäten, die detaillierte Formulierung der Arbeitsprozesse in den BPMN-Schemen und die Erstellung von „user stories“ vorzunehmen. Außerdem galt es, eine „common base“ mit den anderen gerichtlichen Entitäten zu bestimmen, um nicht den Überblick über die Gesamtsituation zu verlieren.

Dabei sei nicht vergessen, dass der Hof und seine Generalanwaltschaft den Ambitionen seiner Direktion hinsichtlich der Modernisierung der Webseite gerecht geworden sind. Diese steht nunmehr online, nachdem das Team des Hofes die Schwierigkeiten aus dem Weg räumen konnte, die sich vor allem aus den technischen Möglichkeiten ergeben hatten.

Streitsachen vor dem Hof – Statistische Aspekte und Entwicklungsanalyse

Aus der Studie „20 Jahre Rechtsprechung des Kassationshofs“ (Jahresbericht 2021) abgeleitete Schlussfolgerungen

Um einzuschätzen, welche Politik für den Hof zu verfolgen ist, bedarf es einer effizienten und kontrollierten Überprüfung der Arbeitsbelastung und deren eventueller Entwicklung, sowohl auf quantitativer als auch auf qualitativer Ebene. Hierfür hat der Hof in seinen Jahresberichten wiederholt große Aufmerksamkeit auf die Entwicklung der zahlenmäßigen Angaben gelenkt, sowohl global gesehen, als auch unter Berücksichtigung der verschiedenen Listen, in die die Akten beim Hof eingetragen werden.

Dabei konzentriert sich der Hof traditionell auf Angaben, die eher die Quantität widerspiegeln, wie etwa die Anzahl von Akten, die jedes Jahr in die verschiedenen Listen eingetragen werden, diejenige der ergangenen Urteile, die zu Ende eines jeden Arbeitsjahres verbleibende Arbeitsbelastung und die Bearbeitungsdauer der Akten. Neben dieser klassischen quantitativen Analyse beinhaltete der Jahresbericht 2021 allerdings ebenfalls eine eher auf den Inhalt bezogene Prüfung, insbesondere was die im Laufe des Jahres 2020 neu eingegangenen Zivilakten betraf, aber auch in geringerem Maße die Fiskal-, Sozial- und Strafacten, indem diese mit den für das Jahr 2000 vorhandenen Daten verglichen wurden. Es handelt sich um eine Analyse dessen was „input“ genannt wird und den ersten -eher inhaltlich orientierten- Teil der Gesamtanalyse darstellt.

Die Wichtigkeit dieser Vorgehensweise darf nicht unterschätzt werden. Es ist daher zu wiederholen, dass der Hof im Rahmen dieser Analyse zu interessanten Schlussfolgerungen gelangt ist. Unter anderem ist festgestellt worden, dass : (1.) in keinem Fall ein Parallelismus besteht zwischen dem (ansteigenden) Fluss der beim Hof eingehenden Akten und dem (abfallenden) Fluss der bei den Tatsachengerichten eingehenden Akten; (2.) trotz des beim Hof global ansteigenden Flusses alarmierende Minderungen in bestimmten Sektoren festzustellen sind, insbesondere im Sozialrecht, im Recht der sozialen Sicherheit, im außervertraglichen Recht und im Familienrecht, was Fragen zur Zugänglichkeit zu den Tatsachengerichten und zum Hof in diesen Bereichen aufwerfen kann und (3.) entgegen dem Volksglauben die Anzahl der Akten, in denen der Hof aufgefordert wird, auf „disziplinarischer“¹ Ebene aufzutreten, ein immer geringeres Volumen der Arbeitsbelastung darstellt, was auf eine Entwicklung der Kassationsbeschwerden in Richtung von Auseinandersetzungen in Rechtsfragen hindeutet.

¹ Hier bezieht sich der Begriff „disziplinarisch“ nicht auf die Fälle des Disziplinarrechts, die in die D-Liste eingetragen werden, sondern bezeichnet die Fälle, in denen der Hof seine disziplinarische Aufgabe wahrnimmt. In diese Kategorie fallen Anträge, die sich gegen einen bestimmten Richter richten (wie z.B. ein Ablehnungsgesuch oder ein Amtsenthebungsverfahren), sowie Anträge, die die Art und Weise kritisieren, wie der Richter seine Aufgabe erfüllt hat (z.B. die unzureichende Begründung eines Urteils, die Verletzung der Verteidigungsrechte, die Missachtung der Beweiskraft einer Urkunde oder die Missachtung der Rechtskraft eines Urteils).

Die verschiedenen Faktoren, die den Fluss der Kassationsbeschwerden beeinflussen, sind aufgelistet. Es ist festgestellt worden, dass insbesondere Gesetzesänderungen (beispielsweise im Straf- und Strafverfahrensrecht, im Steuerrecht oder im Verfahrensrecht) oftmals eine (vorübergehende) Steigerung der Anzahl Rekurse in den betreffenden Bereichen hervorrufen und dass auch die Folgen aus einer vielschichtigen Rechtsordnung nicht zu unterschätzen sind. Dies sollte den Gesetzgeber veranlassen, gründlicher an die Folgen der beabsichtigten Gesetzesänderungen auf die Arbeitsbelastung der verschiedenen Akteure des Gerichtssystems zu denken.

Effektivität einer Kassationsbeschwerde im Bereich des Zivilrechts

In 2022 ist der Hof zum zweiten -inhaltsbezogenen- Teil seiner Analyse übergegangen, der insbesondere den „output“ betrifft, indem er den Inhalt der bereits verkündeten Endentscheide in denjenigen Zivilakten analysierte, die im Laufe des Jahres 2020 in die Liste eingetragen worden waren. Es galt in dieser Hinsicht den Ausgang und die Effizienz einer Kassationsbeschwerde im Bereich des Zivilrechts mit Hilfe diverser Kriterien zu prüfen (worunter die Anzahl der betroffenen Parteien, die ursprüngliche Gerichtsbarkeit und die Anzahl der an der angefochtenen Urteilsfindung beteiligten Richter, die Reichweite des Antrags, die Frage, ob und durch wen eine Unzulässigkeitseinrede geltend gemacht worden ist, ob präjudizielle Fragen gestellt worden sind, die Anzahl von Akten in denen die Generalanwaltschaft schriftliche Schlussanträge hinterlegt hat und die Reaktion der Parteien darauf, die eventuelle Tragweite der Kassation durch den Hof, usw.).

Der Hof hofft, den zweiten Teil der in 2021 begonnenen Studie -zu jenem Zeitpunkt in Bezug auf den „input“- im Laufe des Jahres 2023 abschließen zu können, sobald ein Entscheid in den letzten anhängigen Akten, die in 2020 eingetragenen worden sind, ergangen sein wird. Dies wird sicherlich im Jahresbericht 2023 weiter verfolgt .

Rechtskostenhilfe – Erläuterungen

In 2022 hat der Hof die auf den Inhalt bezogene Analyse fortgeführt, die im Jahresbericht 2021 begonnen worden war. Zu diesem Zweck enthält der vorliegende Jahresbericht eine Studie zur G-Liste (pro deo), in die die Anfragen auf Rechtskostenhilfe eingetragen werden. Nachdem die hauptsächlichen Kosten, die mit einem Verfahren vor dem Kassationshof einhergehen, analysiert sind, befasst sich die Studie im Detail mit den Bedingungen für das Einleiten einer Anfrage auf Rechtskostenhilfe vor dem Hof und mit dem Bearbeitungsmodus dieser Anfragen durch das Büro für Rechtskostenhilfe.

Die hauptsächlichen Zahlen werden anschließend gründlich analysiert. Daraus geht hervor, dass die Anzahl der Anfragen auf Rechtskostenhilfe seit 2000 gehörig angestiegen ist.

Das neue Statut der Magistrate im Vorentwurf und seine eventuellen Folgen für den Hof

Auf Anfrage des Justizministers haben der Erste Präsident und der Generalprokurator am 27. Oktober 2022 eine Stellungnahme zum Vorentwurf des Gesetzes zur Festlegung verschiedener Bestimmungen mit Bezug auf das Gerichtswesen III zukommen lassen. Gegenstand dieses Vorentwurfs ist die Präzisierung des Sozialstatuts der Magistrate.

Insofern der Vorentwurf, gemäß dem Standpunkt des Konsultativen Rats der Magistratur, die Einheitlichkeit des Sozialstatuts aller Magistrate beibehält, ob sie nun zur Richterschaft oder zur Staatsanwaltschaft gehören, stimmt die Stellungnahme diesem zu, obschon die Implementierung bestimmter Rechte, die der Vorentwurf gewährt, sich für die Richterschaft delikater erweisen könnte als für die Staatsanwaltschaft, deren Unteilbarkeitsprinzip einen besseren Fluss erlaubt.

Gemäß der Stellungnahme sollte der Vorentwurf präzisieren, dass ein -zu bestimmender- beträchtlicher Teil der jährlichen Urlaubstage während der Gerichtsferien in Anspruch zu nehmen sind, da ansonsten eine ernsthafte Störung der Organisation der Dienste außerhalb dieser Periode zu befürchten wäre.

Sie hebt ebenfalls hervor, dass die Bestimmungen bezüglich weiterer Urlaubstage sowie bezüglich der Teilzeitarbeit während der letzten zehn Jahre der beruflichen Laufbahn, was für die Magistrate beim Kassationshof ab dem Alter von sechzig Jahren der Fall wäre, zu Schwierigkeiten in der Organisation führen könnten.

Der Vorentwurf sieht zwar vor, dass die Magistrate, die von diesem Recht Gebrauch machen, durch eine Neuernennung und, gegebenenfalls, durch eine Bezeichnung in Überzahl, wenn die Kumulierung dieser Urlaubstage einer Vollzeitbeschäftigung für die Funktion entspricht, ersetzt werden können.

Aber das mittlere Alter der Magistrate beim Kassationshof und deren Spezialisierung laufen Gefahr, der Umsetzung dieser Lösung im Wege zu stehen.

Sowohl der Hohe Rat der Justiz als auch der Konsultative Rat der Magistratur haben eine Stellungnahme zum Vorentwurf des Gesetzes abgegeben.

In ihrer gemeinsamen Antwort vom 28. Oktober 2022 an den Minister haben der Konsultative Rat der Magistratur, der Kassationshof und die Kollegien der Gerichtshöfe und Gerichte sowie der Staatsanwaltschaften zum Ausdruck gebracht, dass ausreichend zusätzliche Humanressourcen vorzusehen sind, damit die Abwesenheit eines Magistrats, der seine Sozialrechte in Anspruch nimmt, zu jedem Zeitpunkt unverzüglich in der betroffenen gerichtlichen Entität kompensiert werden kann. Diese Inanspruchnahme darf in der Tat nicht zur Folge haben, dass die ordnungsgemäße Funktionsweise und die Kontinuität der gerichtlichen Entitäten gestört werden.

Von dieser Bedingung hängt es ab, ob die Bestimmungen über das Sozialstatut in der Praxis erfolgreich angewendet werden können oder aber ungenutzt bleiben.

Der Kassationshof und seine Generalanwaltschaft : die externen Beziehungen in ihrem Kontext

Das Jahr 2022 hat sich glücklicherweise ebenfalls durch die Wiederaufnahme der Austausche auf nationaler und internationaler Ebene und sogar durch die Aufnahme neuer Kontakte im Hinblick auf Synergien ausgezeichnet.

Neben einer regelmäßigen Konzertierung mit den beiden Kollegien der Gerichtshöfe und Gerichte sowie der Staatsanwaltschaften gibt es intensivierete Kontakte zum Staatsrat und zum Verfassungsgerichtshof.

Ebenso sind die zwischenstaatlichen Austausche wiederaufgenommen worden. Im Rahmen des Austauschs, der vom Netzwerk der Präsidenten der obersten Gerichtshöfe der Europäischen Union organisiert wird, hat der Hof einen Kollegen eines anderen obersten Gerichtshofs empfangen können, und zwar des Bundesgerichtshofs.

Die Konferenzen des Netzwerks der Präsidenten und desjenigen der Generalprokuratoren der obersten Gerichtshöfe haben endlich wieder in Anwesenheit der Teilnehmer stattfinden können. Sie haben insbesondere erlaubt, die von den europäischen Gerichten während der Covid-Zeit getroffenen Maßnahmen zu vergleichen und die Entwicklung der Rolle der obersten Gerichtshöfe in der Veröffentlichung wichtiger Urteile oder in Bezug auf das in die Justiz gesetzte Vertrauen in Augenschein zu nehmen.

Den Korpschefs war es selbstverständlich wichtig, beim Symposium und bei den Arbeitsversammlungen anwesend zu sein, die von den Gerichtshöfen in Luxemburg und in Straßburg organisiert worden sind.

Dabei sei daran erinnert, dass die Ausarbeitungsverfahren eines Entscheids des Kassationshofs weder geheim ist, noch Artikel 6 der europäischen Menschenrechtskonvention schändet. Der Beitrag des Generalanwalts in dieser Ausarbeitungsverfahren, in seiner Eigenschaft als *amicus curiae* und nicht als Prozesspartei, ist vom Europäischen Gerichtshof für Menschenrechte als rechtens angesehen worden.

Schlussfolgerung

Ebenso wie das jährliche Zahlenmaterial, das in diesem Bericht nachstehend detailliert geprüft wird, rufen die Ereignisse des Jahres 2022 gemischte Gefühle hervor. Die Tendenz zum Anstieg der Anzahl neu eingehender Akten, insbesondere hervorgerufen durch die Steigerung der Anzahl Straftaten, bestätigt sich, und dies trotz eines leichten Rückgangs für 2022 in anderen Bereichen.

Die Folgen des Ablebens oder des Fortgangs von Magistraten oder Mitarbeitern und die wechselnde oder evolutive Natur der dem Hof unterbreiteten Rekurse, ebenso wie die vielen notwendigen und stetigen Anstrengungen, die auf jeder Ebene für die zahlreichen laufenden Projekte -im Bereich der zu verfolgenden Politik, der Autonomie und der Digitalisierung – zu leisten sind, sind deutlich zu spüren.

Die durch die Netzwerke im Ausland geknüpften Kontakte mit den verbrüdeten Gerichtsbarkeiten und Staatsanwaltschaften aber auch diejenigen mit den beiden anderen föderalen obersten Gerichtshöfen, sowie selbstverständlich mit den beiden

Kollegien (der Gerichtshöfe und Gerichte und der Staatsanwaltschaften) und den anderen föderalen Institutionen, zeigen die Notwendigkeit auf, dass der Kassationshof sein begonnenes Aufholmanöver fortsetzen kann, damit er (weiterhin) seiner Rolle als Garant für die Einheit und den Aufbau des Rechts gerecht werden kann.

Der Spaziergang durch die grundlegenden Entscheide in zahlreichen Materien, die Schriftsätze der Generalanwaltschaft, das jährliche Zahlenmaterial, den Bericht zur zukünftigen Gesetzgebung und die diversen Studien muss in diesem Kontext gesehen werden.

Möge Ihnen dieser Spaziergang also die Gelegenheit zu einem intensiven aber angenehmen Ausflug geben.

Brüssel, den 31. Dezember 2022.

Die Erste Präsidentin
Beatrijs Deconinck

Der Generalprokurator
André Henkes

Voorstelling van het Hof van Cassatie

Algemene voorstelling

Taak van het Hof

Artikel 147 Grondwet bepaalt dat er voor geheel België één Hof van Cassatie bestaat.

Hoewel het de top van de piramide van de rechterlijke orde vormt, is het geen derde aanleg. Krachtens artikel 608 Gerechtelijk Wetboek neemt het Hof kennis van de beslissingen in laatste aanleg die voor het Hof worden gebracht wegens overtreding van de wet of wegens schending van substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven vormen. Het Hof oordeelt niet over de feiten. Terwijl de rechtscolleges in feitelijke aanleg tot taak hebben de rechtsregel op de hen door de partijen voorgelegde feiten toe te passen, houdt het Hof van Cassatie toezicht op de wettigheid van de bestreden beslissing die in laatste aanleg is geweest: Is zij regelmatig gemotiveerd? Is zij niet strijdig met de wet? Maakt zij geen onjuiste toepassing van de rechtsregel of geeft ze er geen onjuiste interpretatie aan? Heeft zij de draagwijdte van een akte die aan de rechter werd voorgelegd, niet miskend?

Door toezicht te houden op de correcte toepassing van het recht door de feitenrechters, waakt het Hof van Cassatie over de bescherming van de individuele rechten. Het Hof draagt echter ook bij tot de schepping van het recht. Enerzijds streeft het Hof ernaar, gelet op zijn unieke karakter, de eenheid van interpretatie en van toepassing van de rechtsnormen door alle rechtscolleges van het Rijk te verzekeren. Anderzijds streeft het ernaar de harmonieuze en evenwichtige evolutie van het recht te verzekeren, middels beslissingen die deze vooruitgang van het recht tegelijkertijd kunnen bevorderen en afbakenen.

Het Hof heeft daarnaast ook nog een aantal andere bevoegdheden. Zo kan het bepaalde akten van overheden vernietigen en heeft het bijzondere bevoegdheden in het procesrecht, bijvoorbeeld inzake de onttrekking van een zaak aan de rechter en inzake het voorrecht van rechtsmacht.

Samenstelling van het Hof

Het Hof bestaat uit drie kamers: de burgerlijke kamer, die de burgerlijke, administratieve en fiscale zaken alsook de handels- en tuchtzaken behandelt, de strafkamer en de sociale kamer.

Elke kamer is opgedeeld in twee afdelingen, een Franstalige en een Nederlandstalige.

Het Hof van Cassatie wordt voorgezeten door een eerste voorzitter. Het telt ook een voorzitter, zes sectievoorzitters en tweeëntwintig raadsheren.

Het parket bij het Hof van Cassatie staat onder leiding van de procureur-generaal. Daarnaast omvat het de eerste advocaat-generaal en dertien advocaten-generaal en één advocaat-generaal met opdracht.

De zittende magistraten en de magistraten van het parket worden bijgestaan door de referendarissen. Hun kader telt thans negentien leden.

Bovendien kunnen magistraten van de rechtscolleges in feitelijke aanleg en van de parketten en auditoraten bij die rechtscolleges, met hun instemming en voor een bepaalde termijn, een opdracht vervullen in de documentatiedienst van het Hof.

De griffie van het Hof zorgt voor de administratieve opvolging van de dossiers, onder leiding van de hoofdgriffier. Wat het parket bij het Hof betreft, komt die taak toe aan het parketsecretariaat, dat door de hoofdsecretaris wordt geleid.

De attachés in de dienst overeenstemming der teksten vertalen de gepubliceerde arresten en andere stukken van het Hof.

Voor een volledig detailoverzicht van het organigram en de samenstelling van het Hof wordt verwezen naar het laatste onderdeel van dit jaarverslag (p. 386 e.v.).

Procedure voor het Hof

Een cassatieberoep wordt in burgerlijke zaken bij verzoekschrift ingesteld. Dat verzoekschrift, dat de cassatiemiddelen bevat, moet in burgerlijke zaken door een van de twintig advocaten bij het Hof van Cassatie worden ondertekend. In belastingzaken mag de zaak worden ingeleid door een gewone advocaat en zelfs door een gemachtigde ambtenaar van de FOD Financiën.

In strafzaken moet de eiser een verklaring van cassatieberoep neerleggen op de griffie van het gerecht dat de bestreden beslissing heeft gewezen. Deze verklaring moet, behoudens in de door de wet bepaalde uitzonderingen, door een advocaat die houder is van een getuigschrift van een opleiding in cassatieprocedures worden ondertekend. In strafzaken voert de eiser zijn middelen aan in een memorie, die in de regel binnen de twee maanden na het cassatieberoep moet worden ingediend en eveneens door een advocaat, houder van het voormelde getuigschrift, moet zijn ondertekend.

De verweerder kan een memorie van antwoord binnen de bij de wet vastgestelde termijn neerleggen. Die termijn verschilt naargelang het soort zaak. In burgerlijke zaken bedraagt die termijn, op straffe van verval, drie maanden te rekenen van de dag waarop het inleidende verzoekschrift of de memorie van toelichting is betekend. Deze termijn kan in uitzonderlijke omstandigheden worden ingekort. In strafzaken moet de verweerder zijn memorie van antwoord uiterlijk acht vrije dagen voor de rechtszitting ter griffie van het Hof doen toekomen.

De raadsheer-verslaggever onderzoekt het dossier en maakt een voorontwerp op, al dan niet met bijstand van een referendaris. Het dossier wordt daarna aan de advocaat-generaal medegedeeld, die zijn conclusie voorbereidt.

De zaak wordt in principe aan een kamer van vijf raadsheren voorgelegd. In burgerlijk zaken kan, wanneer de beslissing in verband met het cassatieberoep blijkbaar voor de hand ligt of niet noopt tot beantwoording van rechtsvragen in het belang van de eenheid van de rechtspraak of van de rechtsontwikkeling, de eerste voorzitter of de voorzitter van de kamer, op voorstel van de raadsheer-verslaggever en na advies van het parket, de zaak voorleggen aan een beperkte kamer met drie raadsheren, die eenparig beslist.

Op de rechtszitting krijgen de partijen het woord en hebben zij de gelegenheid te antwoorden op de conclusie van het parket, waarin het, na het verslag van de

raadsheer-verslaggever, een onpartijdig en met redenen omkleed advies over de beslechting van het geschil uitbrengt. In de praktijk pleiten de advocaten zelden.

Het arrest wordt meestal dezelfde dag gewezen, na een beraad waarbij de parketmagistraten niet aanwezig zijn.

In strafzaken bestaat een vereenvoudigde procedure, die geregeld is door artikel 433 Wetboek van Strafvordering, en waarin uitspraak wordt gedaan zonder rechtszitting en zonder de partijen te horen.

De belangrijke arresten van het Hof worden gepubliceerd in de *Pasicrisie (Pas.)* en de *Arresten van het Hof van Cassatie (AC)* en zijn tevens online consulteerbaar, zowel via de website van het Hof¹ als via JUPORTAL² en de ECLI-zoekmachine³.

In geval van verwerping van het cassatieberoep wordt de bestreden beslissing onherroepelijk.

In geval van cassatie, die gedeeltelijk of volledig kan zijn, wordt de zaak, indien daartoe aanleiding bestaat, verwezen naar een rechtscollege van dezelfde rang als het rechtscollege dat de bestreden beslissing heeft gewezen of naar hetzelfde rechtscollege, anders samengesteld. Het rechtscollege waarnaar de zaak is verwezen, is gebonden door de beslissing van het Hof. Het voegt zich naar het arrest van het Hof wat betreft het door het Hof beslechte rechtspunt. Tegen de beslissing van dat rechtscollege wordt geen voorziening in cassatie toegelaten in zoverre deze beslissing met het vernietigingsarrest van het Hof overeenstemt.

Het Hof van Cassatie en andere rechtscolleges

Algemeen

Naast het Hof van Cassatie bestaan er in de interne en in de internationale rechtsorde andere instanties en hoge gerechtshoven waarmee het Hof interageert. Het betreft het Hof van Justitie van de Europese Unie, het Benelux Gerechtshof en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens enerzijds en het Grondwettelijk Hof en de Commissie voor de onwerkzame voorlopige hechtenis anderzijds.

Het Hof van Cassatie en het Hof van Justitie van de Europese Unie

Naast de verdragen die de Europese Unie en de werking van de Europese Unie regelen, worden door de instellingen van de Europese Unie talrijke verordeningen en richtlijnen op de meest uiteenlopende domeinen uitgevaardigd. Het Hof van Justitie van de Europese Unie is opgericht om de eerbiediging van het Europese recht te waarborgen en is thans het opperste gerechtshof van de Europese Unie.

Het Hof van Cassatie dient zich in zijn rechtspraak naar de rechtspraak van het Hof van Justitie te richten. Wanneer het Hof van Cassatie kennis neemt van een zaak waarin door de partijen een vraag over de uitlegging van het Unierecht wordt

¹ <https://hofvancassatie.be/nl/node/5>

² <https://juportal.be/zoekmachine/zoekformulier>

³ https://e-justice.europa.eu/content_ecli_search_engine-430-nl.do

opgeworpen en die vraag door het Hof van Justitie nog niet werd beantwoord, moet het Hof, om die vraag te beslechten, aan het Hof van Justitie een prejudiciële vraag stellen. Het Hof van Cassatie dient in dat geval de zaak aan te houden tot het Hof van Justitie de vraag heeft beantwoord. Het antwoord van het Hof van Justitie is voor het Hof van Cassatie bindend. Die werkwijze vertraagt weliswaar de rechtsgang, maar ze is onontbeerlijk voor de eenheid van het recht in Europa. Het Hof is slechts ontslagen van de verplichting een prejudiciële vraag aan het Hof van Justitie te stellen wanneer de uitlegging van het Unierecht voor de hand ligt (*acte clair*) of wanneer het Hof van Justitie zich over deze vraag al heeft uitgesproken (*acte éclairé*).

In 2022 stelde het Hof in vier zaken één of meerdere prejudiciële vragen aan het Hof van Justitie van de Europese Unie. Het betreft één Nederlandstalige C-zaak en drie Franstalige F-zaken.

Op 24 juni 2022 nam het Hof deel aan het *Forum des magistrats*, dat jaarlijks door het Hof van Justitie van de Europese Unie wordt georganiseerd ter bevordering van de contacten tussen het Hof van Justitie van de Europese Unie en de nationale rechtscolleges van de Lidstaten. Van 4 tot 6 december 2022 nam Mevr. Deconinck deel aan een buitengewoon symposium van datzelfde *Forum des magistrats*, ter gelegenheid van de zeventigste verjaardag het Hof van Justitie van de Europese Unie.

Het Hof van Cassatie en het Benelux Gerechtshof

Het Benelux Gerechtshof is een internationaal rechtscollege dat tot taak heeft de gelijkheid te bevorderen bij de toepassing van rechtsregels die aan de Beneluxlanden gemeen zijn. Deze rechtsregels hebben op uiteenlopende terreinen betrekking, zoals de intellectuele eigendom (waren- en dienstmerken, tekeningen en modellen), de wettelijke aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen, de dwangsom, de visa, de invordering van belastingsschulden, de vogelbescherming en de gelijke fiscale behandeling.

Wanneer het Hof van Cassatie, om een arrest te kunnen wijzen in een voor het Hof hangende zaak, een dergelijke gemeenschappelijke rechtsregel moet toepassen en de betekenis van de toe te passen tekst onzeker is, dan moet het Hof het Benelux-Hof daarover een prejudiciële vraag stellen. In 2022 stelde het Hof in twee zaken één of meerdere prejudiciële vragen aan Benelux Gerechtshof. Het betreft twee Nederlandstalige C-zaken.

Het Benelux Gerechtshof is samengesteld uit magistraten van de hoogste rechtscolleges van de drie Beneluxlanden. Op 31 december 2022 zetelden namens België volgende magistraten bij het Hof van Cassatie in de eerste kamer van het Benelux Gerechtshof, bevoegd om kennis te nemen van de prejudiciële vragen van de nationale rechters:

- B. Deconinck (president)
- J. de Codt (raadsheer)
- B. Wylleman (raadsheer)
- G. Jocqué (plaatsvervangend raadsheer)

M.-C. Ernotte (plaatsvervangend raadsheer)

A. Henkes (eerste advocaat-generaal)

R. Mortier (plaatsvervangend advocaat-generaal)

In 2022 werden 28 nieuwe zaken bij het Benelux Gerechtshof ingediend. Er werden 30 arresten gewezen.

Op 28 maart 2022 nam het Hof deel aan de algemene vergadering van het Benelux Gerechtshof te Groothertogdom Luxemburg, Luxemburg.

Het Hof van Cassatie en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Het Hof van Cassatie dient zijn rechtspraak eveneens op de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens af te stemmen.

Lange tijd bestond geen mogelijkheid tot prejudiciële vraagstelling *sensu stricto* aan het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Protocol nr. 16 bij het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Waarden van 2 oktober 2013, in werking getreden op 1 augustus 2018, poogt daaraan te remediëren. Het protocol biedt de hoogste nationale hoven de mogelijkheid het Europees Hof voor de Rechten van de Mens om adviezen te verzoeken over principekwesties die betrekking hebben op de interpretatie of toepassing van de rechten in het verdrag en de protocollen daarbij. Dat protocol werd door België op 8 november 2018 ondertekend en vervolgens op 30 oktober 2022 geratificeerd⁴. Het Protocol zal voor België in werking treden op 1 februari 2023. In de Memorie van toelichting bij de Instemmingswet van 30 oktober 2022 wordt verduidelijkt dat de hoogste nationale hoven die om een advies van het Europees Hof van de Rechten van de Mens zullen kunnen verzoeken, het Grondwettelijk Hof, het Hof van Cassatie en de Raad van State zijn. Tegelijk wordt overwogen dat, teneinde de rechtszekerheid te waarborgen en verschillen in rechtspraak te voorkomen, het belangrijk is te benadrukken dat het aannemen van het Protocol geen afbreuk doet aan de chronologische voorrang van artikel 26, § 4, Bijzondere Wet van 6 januari 1989 inzake de toetsing van wetten, decreten en ordonnanties in geval van samenloop van grondrechten, *i.e.* wanneer voor een rechtscollage de schending wordt opgeworpen door een wet, een decreet of een ordonnantie van een grondrecht dat op geheel of gedeeltelijk analoge wijze in een bepaling uit titel II van de Grondwet en in een bepaling van Europees of internationaal recht is gewaarborgd. Het Hof van Cassatie en de Raad van State zullen bijgevolg in die gevallen verplicht zijn eerst het Grondwettelijk Hof te raadplegen en zich te schikken naar dit antwoord, alvorens een verzoek om advies aan het Europees Hof voor de Rechten van de Mens te richten⁵.

⁴ Wet van 30 oktober 2022 houdende instemming met het Protocol nr. 16 bij het verdrag ter bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, gedaan te Straatsburg op 2 oktober 2013.

⁵ Memorie van toelichting bij het Wetsontwerp van 14 april 2022 houdende instemming met het Protocol nr. 16 bij het Verdrag ter bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, gedaan te Straatsburg op 2 oktober 2013, *Parl.St.* Kamer 2021-2022, DOC 55 2631/001, p. 6.

Op 24 juni 2022 nam Mevr. Deconinck deel aan een seminarie en aan de plechtige openingszitting van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens te Frankrijk, Straatsburg.

Het Hof van Cassatie en het Grondwettelijk Hof

Ten slotte bestaat in België een Hof met grondwettelijke bevoegdheid. Het Grondwettelijk Hof doet onder meer uitspraak over conflicten tussen Titel II Grondwet en de artikelen 143, § 1, 170, 172 en 191 Grondwet enerzijds en de wetten en de decreten anderzijds. Wanneer een dergelijk conflict in een zaak wordt opgeworpen, moet het Hof van Cassatie, in de regel, aan het Grondwettelijk Hof een prejudiciële vraag stellen om de tegenstelling te beslechten. Het Grondwettelijk Hof kan daarenboven bij wijze van arrest uitspraak doen op de beroepen tot gehele of gedeeltelijke vernietiging van een wet, decreet of ordonnantie.

In 2022 stelde het Hof in vier zaken één of meerdere prejudiciële vragen aan het Grondwettelijk Hof. Het betreft meer bepaald één Nederlandstalige C-zaak, twee Nederlandstalige P-zaken en één Franstalige P-zaak.

Commissie voor de onwerkzame voorlopige hechtenis

De Commissie voor de onwerkzame voorlopige hechtenis is een administratief rechtscollege dat als bodemrechter in laatste aanleg uitspraak doet over het administratief beroep van een rechtsonderhorige die het voorwerp van een voorlopige hechtenis heeft uitgemaakt die achteraf onnodig bleek te zijn (een zogenaamde onwerkzame hechtenis), tegen een beslissing van de Minister van Justitie tot weigering van toekenning van een schadevergoeding aan die rechtsonderhorige wegens onwerkzame hechtenis.

De Commissie houdt zitting in de lokalen van het Hof van Cassatie en wordt door de eerste voorzitter van het Hof van Cassatie of, bij verhindering, de voorzitter van het Hof van Cassatie voorgezeten. De voorzitter dient elk verzoekschrift te onderzoeken en wordt daarin door twee referendarissen bij het Hof van Cassatie bijgestaan, die met het opstellen van een voorontwerp van beslissing zijn belast.

De Commissie is verder samengesteld uit de eerste voorzitter van de Raad van State of, bij verhindering, de voorzitter van de Raad van State, en, naargelang de taal van de rechtspleging, de voorzitter van de Franstalige en Duitse balie of de voorzitter van de Orde van Vlaamse Balies.

De Commissie doet uitspraak op het ter rechtszitting door de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie gegeven advies. Twee advocaten-generaal bij het Hof van Cassatie nemen die opdracht waar.

Het ambt van secretaris van de Commissie wordt uitgeoefend door een of meer leden van de griffie van het Hof van Cassatie.

De beroepen, de memories en de stukken worden ter griffie van het Hof van Cassatie neergelegd.

In 2022 werden 35 nieuwe verzoekschriften voor de Commissie voor de onwerkzame voorlopige hechtenis ingediend (22 Nederlandstalig en 13 Franstalig). Er werden 17 beslissingen gewezen (7 Nederlandstalig en 10 Franstalig). Daarnaast werd in 7 dossiers beslist om de termijn om uitspraak te doen, te verlengen. Op dit ogenblik zijn er nog 20 dossiers op de Nederlandstalige rol en 13 dossiers op de Franstalige rol in behandeling.

Europese, internationale en nationale betrekkingen

Het Hof van Cassatie en instellingen op Europees niveau

Verscheidene magistraten van zetel en parket vertegenwoordigen het Hof van Cassatie in Europese adviesorganen of netwerken:

- De eerste voorzitter is vice-president en lid van de raad van bestuur van het netwerk van de voorzitters van de opperste gerechtshoven van de Lidstaten van de Europese Unie.
- De procureur-generaal is lid van het netwerk van de procureurs-generaal van die gerechtshoven.
- Twee referendarissen zijn lid van de *law liaison* groep van het netwerk van de voorzitters van de opperste gerechtshoven van de Lidstaten van de Europese Unie.
- Een magistraat is contactpunt-coördinator van de Belgische magistraten van het Europees Justitueel Netwerk in burgerlijke en handelszaken (EJN/RJE) en de Belgische afdeling van dit netwerk.
- Een magistraat is lid voor België van de *Conseil consultatif de juges européens – Consultative Council of European Judges* (CCJE).
- Twee magistraten werden aangewezen als correspondent van het Justitueel Netwerk van de Europese Unie.
- Een magistraat is lid van het *ECHR Superior Courts Network*.

In het kader van dergelijke Europese adviesorganen en netwerken namen de magistraten van het Hof in 2022 deel aan onder meer volgende vergaderingen:

- 21/02/2022: Conferentie van het netwerk van de voorzitters van de opperste gerechtshoven van de Lidstaten van de Europese Unie – Frankrijk, Parijs – Mevr. Deconinck en H. Henkes
- 01/04/2022: Bijeenkomst van de raad van bestuur van het netwerk van de voorzitters van de opperste gerechtshoven van de Lidstaten van de Europese Unie – Slovenië, Ljubljana – Mevr. Deconinck en Mevr. Couwenberg.
- 5-7/05/2022: Colloquium “*Open Data and Artificial Intelligence*” van het netwerk van de voorzitters van de opperste gerechtshoven van de Lidstaten van de Europese Unie – Zweden, Stockholm – Mevr. Deconinck

- 10/06/2022: Bijeenkomst van het *ECHR Superior Courts Network* – Virtueel – Mevr. Couwenberg
- 20-22/06/2022: 28ste European Labour Court Judges Meeting – Duitsland, Erfurt – H. Mestdagh
- 13-14/10/2022: Colloquia “*Judicial Ethics, Disciplinary Proceedings and the Liability of Judges*” en “*How can Supreme Courts Contribute to Public Trust in the Judiciary?*” van het netwerk van de voorzitters van de opperste gerechtshoven van de Lidstaten van de Europese Unie – Tsjechië, Praag – Mevr. Deconinck
- 30/11-2/12//2022: 23ste algemene vergadering van de *Conseil consultatif de juges européens – Consultative Council of European Judges* (CCJE) ter goedkeuring van het advies over de vrijheid van meningsuiting van rechters – Frankrijk, Straatsburg – Virtueel – H. de Formanoir de la Cazerie

Omgekeerd heeft het Hof in het kader van voormelde netwerken onder meer bezoek ontvangen van:

- 10/03/2022: bezoek vanuit Europees Hof voor de Rechten van de Mens aan de drie hoogste gerechtshoven van België
- 17-28/10/2022: de heer U. Herrmann, voorzitter van de derde kamer van het Duitse *Bundesgerichtshof*, in het kader van het uitwisselingsprogramma van het netwerk van de voorzitters van de opperste gerechtshoven van de Lidstaten van de Europese Unie

De leden van de *law liaison* groep van het netwerk van de voorzitters van de opperste gerechtshoven van de Lidstaten van de Europese Unie houden in principe jaarlijks een tweedaagse bijeenkomst in de schoot van één van de leden. In 2022 kon de zevende meeting van die groep na herhaaldelijk corona-uitstel in Brussel doorgaan. Zij vond plaats op 27 en 28 oktober. Naast de evaluatie van de werking en de werkzaamheden van de *law liaison* groep stonden twee onderwerpen op het programma: de rol van hoogste rechtscolleges bij hercodificatie van het civiel recht enerzijds en de verhouding tussen het zwijgrecht en medewerkingsverplichtingen anderzijds. Verschillende leden van het Hof – raadsheren, advocaten-generaal en referendarissen – verzorgden tijdens deze bijeenkomst uiteenzettingen.

Daarnaast ontvangt het Hof jaarlijks een groot aantal *questionnaires* van de diverse hoogste gerechtshoven van het netwerk van de voorzitters van de opperste gerechtshoven van de Lidstaten van de Europese Unie en haar *law liaison* groep, van het EJN, van de CCJE en van de *European Commission for the Efficiency of Justice* (CEPEJ). Zo behandelde het Hof via de voormelde *law liaison* groep in 2022 een 30-tal *questionnaires* die peilen naar de wijze waarop in België bepaalde problematieken op wettelijk en jurisprudentieel niveau worden aangepakt. Ook in 2022 waren de onderwerpen van de betreffende verzoeken zeer divers. Zij hadden onder meer betrekking op gerechtelijk recht en gerechtelijke organisatie, publiekrecht, strafrecht en strafvordering, burgerlijk recht, sociaal recht en economisch recht.

Op 17 mei 2022 vond ook een videoconferentie plaats met vertegenwoordigers van de Europese Commissie plaats in het kader van de redactie van het Verslag over de

Rechtstaat 2022, in aanwezigheid van Mevr. Deconinck, Mevr. Couwenberg, Mevr. Mortier, H. de Formanoir de la Cazerie en H. Brulez.

Internationale betrekkingen

Verscheidene magistraten van zetel en parket vertegenwoordigen het Hof van Cassatie in internationale adviesorganen of netwerken, waaronder de *Association des Hautes Juridictions de Cassation des pays ayant en partage l'usage du Français* (AHJUCAF).

In het voorbije kalenderjaar namen de magistraten van het Hof op internationaal niveau deel aan onder meer volgende vergaderingen:

- 10/01/2022: Plechtige openingszitting van het Hof van Cassatie van Frankrijk – Frankrijk, Parijs – Mevr. Deconinck
- 20/01/2022: Seminarie en opening van het gerechtelijk jaar van het Internationaal Gerechtshof te Den Haag – Virtueel – Mevr. Deconinck en Mevr. Couwenberg
- 17/02/2022: Werkbezoek aan het parket bij het Hof van Cassatie van Frankrijk – Frankrijk, Parijs – Delegatie van het Hof onder leiding van H. Henkes
- 30/06-2/07/2022: Congres “*La motivation des décisions des cours suprêmes ayant judiciaires*” van de *Association des Hautes Juridictions de Cassation des pays en partage l'usage du Français* (AHJUCAF) – Benin, Cotonou – H. de Formanoir de la Cazerie
- 18-19/07/2022: Installatie van de Eerste voorzitter van het Hof van Cassatie van Frankrijk – Frankrijk, Parijs – Mevr. Deconinck
- 6-8/10/2022: Colloquium “*Open and Equal Justice. The Role of the Supreme Courts*” van de *International Association of Procedural Law* (IAPL) – Italië, Brescia – Mevr. Deconinck

Nationale betrekkingen

Meerdere magistraten en leden van het Hof verzorgden diverse lezingen en uiteenzettingen op verschillende nationale studiedagen.

Meerdere magistraten zijn lesgever aan het Instituut voor Gerechtelijke Opleiding (IGO).

Raadsheer Francis is lid van de sanctiecommissie van de FSMA.

Raadsheer Francis is lid van de opleidingscommissie voor de opleiding in cassatieprocedures.

Advocaat-generaal Schoeters is lid van de sanctiecommissie van de Nationale Bank van België.

Advocaat-generaal Inghels is lid van het afwikkelingscollege van de Nationale Bank van België.

Advocaten-generaal Werquin en Herregodts zijn (effectief) lid van de Hoge Raad voor de Justitie (HRJ).

Raadsheer Moens was tot zijn overlijden voorzitter van het Nederlandstalig College van de Adviesraad voor de Magistratuur. Sectievoorzitter Delange en de advocaten-generaal Vanderlinden en Nolet de Brauwere zijn (effectief) lid van het Franstalig College van de Adviesraad voor de Magistratuur.

In 2022 liepen zeven gerechtelijke stagiairs en vijf studenten stage bij het Hof.

Het Hof bracht in 2022 bezoek aan de Documentatiediensten van de Raad van State en van het Grondwettelijk Hof.

Personalia

Het Hof betreurt het overlijden van raadsheer Koenraad Moens en van emeritus sectievoorzitter Denise Baeté-Swinnen.

Op 2 juni 2022 werd Ignacio de la Serna als raadsheer geïnstalleerd.

Op 30 augustus 2022 werden Hugo Mormont en Stijn Ravyse als advocaat-generaal geïnstalleerd.

Jochen Tanghe, Noémie Gofflot en Michelle Aerts legden de eed af als referendaris, respectievelijk op 16 juni 2022, 18 oktober 2022 en 24 november 2022.

Eva Van Schelvergem en Klaas Bekaert legden de eed af als attaché bij de Dienst Documentatie en Overeenstemming der Teksten van het Hof, respectievelijk op 8 maart 2022 en 7 juni 2022.

Op 4 oktober 2022 legde Elien Van Isterdael de eed af als griffier.

Op 21 juni 2022 legde Rani Van Snick de eed af als deskundige Personeel & Organisatie.

Sara Vandewaetere en Mersiha Suljkanovic legden de eed af als cashflow attaché onder contract, respectievelijk op 28 juli 2022 en 11 augustus 2022.

Op 11 augustus 2022 legde Tessa Van Nieuwenhuysse de eed af als cashflow attaché rechtspraakanalyse onder contract.

Op 16 augustus 2022 legde Morgane Denis de eed af als attaché communicatie bij de Steundienst van het Hof.

Op 1 oktober 2022 werd raadsheer Sabine Geubel op rust gesteld.

Administratief agent Marnik Peeters, assistent Christine Dubuisson en attaché bij de Dienst Overeenstemming der Teksten van het Hof Eva Van Schelvergem verlieten het Hof.

Het Hof van Cassatie in cijfers

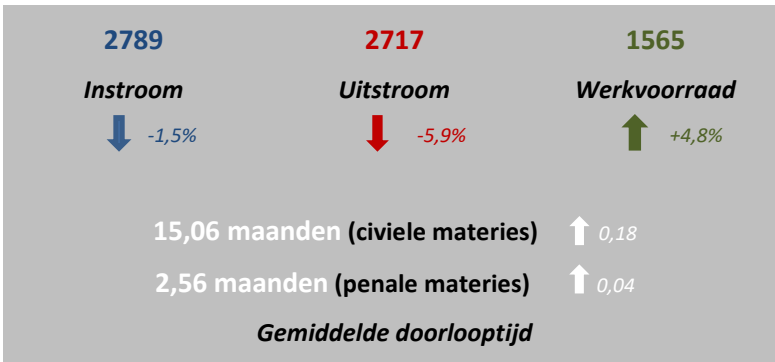

Inleiding

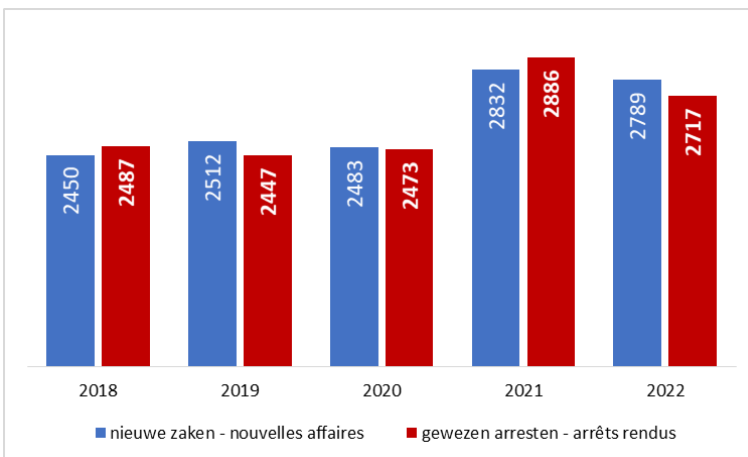
1. Dit hoofdstuk van het jaarverslag bespreekt de cijfers voor het kalenderjaar 2022 en geeft daarbij de evolutie van de cijfers over een periode van tien jaar weer (2013-2022). Het hoofdstuk bestaat uit twee delen.

2. In het *eerste deel* worden de globale cijfers voor het kalenderjaar 2022 besproken over de verschillende materies heen.

Daarbij kunnen alvast, bij wijze van inleiding, de volgende kerncijfers worden meegegeven:

In vergelijking met 2021 ondergaat in 2022 zowel het aantal nieuwe zaken als het aantal door het Hof gewezen eindbeslissingen een daling. Het aantal nieuwe zaken ligt in 2022 1,52 pct. lager dan in 2021; het aantal gewezen eindbeslissingen ligt 5,86 pct. lager. 2021 was evenwel een bijzonder jaar, met een uitzonderlijk hoog aantal nieuwe zaken en een uitzonderlijk hoog aantal eindbeslissingen. Globaal genomen, is het aantal nieuwe zaken en het aantal eindbeslissingen in 2022 nog steeds beduidend hoger dan in de periode voorafgaand aan 2021.

3. In het *tweede deel* van dit hoofdstuk worden de cijfers per afzonderlijke materie besproken. Het Hof inventariseert de zaken daarbij als volgt:

- C: privaot en publiek recht
- D: tuchtrecht
- F: fiscaal recht
- G: rechtsbijstand
- H: prejudiciële verwijzingen naar het Hof van Cassatie
- P: strafrecht
- S: sociaal recht

De eerste kamer behandelt de C-, D-, F- en H-zaken. De tweede kamer behandelt de P-zaken. De derde kamer behandelt de S-zaken, een deel van de C-zaken en occasioneel F-zaken. Het Bureau voor rechtsbijstand behandelt de G-zaken.

Uit dit tweede deel zal blijken dat de voormelde daling van het globaal aantal nieuwe zaken in 2022 in vergelijking met 2021 te wijten is aan een daling in welbepaalde materies. Er is geenszins een daling over de ganse lijn. Er is met name sprake van een daling van het aantal nieuwe C-, F- en G-zaken. Het aantal nieuwe P-zaken is daarentegen, na de reeds omvangrijke stijging van dat aantal zaken in 2021, nog verder toegenomen. Het aantal S- en D-zaken blijft min of meer stabiel.

De daling van het globaal aantal gewezen eindbeslissingen in 2022 in vergelijking met 2021 is dan weer te wijten aan een daling van het aantal eindarresten in de zogenaamde civiele materies¹, voornamelijk in C-zaken en in mindere mate in D-, F- en S-zaken, evenals aan een daling van het aantal beslissingen in G-zaken. Het aantal eindarresten in P-zaken is daarentegen gestegen. De daling van het aantal eindarresten in civiele materies heeft diverse oorzaken:

- het plotse overlijden *medio* 2022 van een Nederlandstalige raadsheer verbonden aan de eerste en derde kamer, met een bijzondere specialisatie in fiscale materies, waarvoor in de loop van 2022 nog geen opvolger kon worden aangeduid;
- de opruststelling per 1 oktober 2022 van een Franstalige raadsheer, eveneens verbonden aan de eerste en derde kamer, waarvoor in de loop van 2022 evenmin een opvolger kon worden aangeduid; en
- een aantal buitengewone omstandigheden die zich in 2021 hebben voorgedaan, met toen eenmalig een hoger aantal eindarresten in civiele materies tot gevolg, die in 2022 niet voorhanden zijn (m.n. de afstand die het Hof in 2021 diende te akteren in een reeks van gelijklopende Franstalige C-zaken², het relatief hoog aantal vorderingen tot onttrekking in Franstalige C-zaken in 2021 in vergelijking met 2022 (zie daarover ook *infra*)³, evenals de afhandeling begin 2021 door de eerste Nederlandstalige kamer van 41 C-zaken⁴ en 16 F-zaken⁵ die normalerwijze in 2020 zouden worden uitgesproken, maar waarvan de uitspraak omwille van de op dat ogenblik geldende coronamaatregelen naar 2021 diende te worden uitgesteld, niettegenstaande deze zaken volledig waren voorbereid). De optelsom van deze

¹ Het begrip 'civiele materies' wordt daarbij ruim geïnterpreteerd: het omvat zowel de C-, F-, S- als D-zaken.

² Zie *Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2021*, Brussel, Larcier, 2022, 54 en 65.

³ Zie *Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2021*, Brussel, Larcier, 2022, 53 en 65.

⁴ Zie *Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2020*, Brussel, Larcier, 2021, 59.

⁵ Zie *Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2021*, Brussel, Larcier, 2022, 74.

buitengewone omstandigheden verantwoordt een verschil van maar liefst 166 eindarresten in civiele materies tussen 2021 en 2022.

De daling van het aantal beslissingen in G-zaken is dan weer het logische gevolg van de dalende instroom op de G-rol (zie daarover ook *infra*).

I. Globale gegevens voor het kalenderjaar 2022

1. Instroom, uitstroom en werkvoorraad

4. *Instroom* – Zoals in de inleiding vermeld, is het totaal aantal nieuwe zaken dat in 2022 op de griffie van het Hof werd ingeschreven, globaal genomen zeer licht gedaald ten aanzien van het jaar 2021, meer bepaald met 1,52 pct., van 2.832 eenheden in 2021 naar 2.789 eenheden in 2022. Zoals eveneens reeds vermeld, moet men evenwel vaststellen dat er met een totaal van 2.789 nieuwe zaken in 2022 nog steeds sprake is van een beduidende, weze het in vergelijking met 2021 iets beperktere, stijging van de inputcijfers in vergelijking met de periode 2016-2020. De daling van de inputcijfers in 2022 ten opzichte van 2021 is met andere woorden eerder verwaarloosbaar wanneer men de inputcijfers over een langere periode met elkaar vergelijkt. In 2021 werd plots een uitzonderlijk hoog aantal nieuwe zaken op de griffie van het Hof ingeschreven (m.n. 14,05 pct. meer dan in 2020). In 2022 is het aantal nieuwe zaken niet terug naar een ‘normaal’ niveau gezakt. Er lijkt zich de voorbije twee jaar wat het aantal nieuwe zaken betreft, een trendbreuk af te tekenen in vergelijking met de periode 2016-2020, tijdens dewelke de instroom relatief stabiel rond de 2.500 nieuwe zaken per jaar schommelde; de voorbije twee jaar ligt het aantal nieuwe zaken om en bij de 300 eenheden hoger dan in de periode 2016-2020, wat een stijging inhoudt van ongeveer 12 pct.

De beperkte daling van het totaal aantal nieuwe zaken in 2022 in vergelijking met 2021 is te wijten aan een daling van het aantal nieuwe Nederlandstalige zaken, meer bepaald zijn deze zaken met 2,58 pct. gedaald, tot 1.587 zaken, terwijl het aantal nieuwe Franstalige zaken met amper 1 eenheid is gedaald tot 1.202 zaken.

De nieuwe zaken die jaarlijks op de griffie van het Hof worden ingeschreven, zijn gediversifieerd van oorsprong. Bij het Hof worden cassatieberoepen aanhangig gemaakt tegen beslissingen die door diverse rechtscolleges worden gewezen. Van de nieuwe zaken die in 2022 op de griffie van het Hof zijn ingeschreven, zijn er:

- 1.914 afkomstig van de hoven van beroep en 125 van de arbeidshoven (73,11 pct.);
- 24 afkomstig van de assisenhoven (0,86 pct.);
- 145 afkomstig van de rechtbanken van eerste aanleg, 1 van een ondernemingsrechtbank en 393 van de correctionele rechtbanken (19,33 pct.);
- 12 afkomstig van de vredege rechten en 9 van de politierechtbanken (0,75 pct.), waarbij laatstgenoemde rechtbanken in eerste en meteen laatste aanleg uitspraak hebben gedaan; en
- 166 afkomstig van overige instanties (5,95 pct.).

Deze verhoudingen liggen perfect in lijn met de verhoudingen in voorgaande jaren.

5. *Uitstroom* – Wat de uitstroom betreft, doet zich eenzelfde fenomeen voor als voor de instroom: op het eerste gezicht is in 2022 sprake van een daling van het totaal aantal eindbeslissingen tegenover 2021, maar in werkelijkheid gaat de uitstroom in stijgende

lijn in vergelijking met de periode 2016-2020. Het aantal door het Hof in 2022 gewezen eindbeslissingen is ten aanzien van het jaar 2021 met 5,86 pct. gedaald, van 2.886 eenheden in 2021 naar 2.717 eenheden in 2022. Deze daling moet grotendeels worden toegeschreven aan een samenloop van omstandigheden die reeds in de inleiding bij dit hoofdstuk werden aangehaald. Die daling moet daarenboven worden gerelativeerd, gelet op het uitzonderlijk jaar 2021. In de jaren vóór 2021 schommelde het aantal eindbeslissingen rond de 2.475 eenheden. Met 2.717 eenheden in 2022 worden de aantallen van vóór 2021 nog steeds met bijna 10 pct. overschreden.

De daling van het aantal gewezen eindbeslissingen in 2022 in vergelijking met 2021 situeert zich vooral bij het aantal uitgesproken Nederlandstalige eindbeslissingen (dat met 9,37 pct. is gedaald, van 1.665 eindbeslissingen in 2021 naar 1.509 eindbeslissingen in 2022). Het aantal uitgesproken Franstalige eindbeslissingen ligt in 2022 slechts 1,06 pct. lager dan in 2021 en bedraagt thans 1.208 eenheden.

6. *Clearance rate* – De verhouding tussen het aantal gewezen eindbeslissingen en het aantal nieuwe zaken bepaalt de zogenaamde *clearance rate*, dit is de waarde die wordt verkregen door het aantal gewezen eindbeslissingen te delen door het aantal nieuwe zaken. De *European Commission for the Efficiency of Justice* (CEPEJ) beschouwt een *clearance rate* van rond de 100 pct. als een indicator voor een efficiënt werkende justitie⁶. Een *clearance rate* van minder dan 100 pct. duidt op een stijging van de werkvoorraad, dit is het aantal dossiers dat op het einde van het jaar nog op een eindbeslissing wacht. Een *clearance rate* van meer dan 100 pct. duidt logischerwijs op een daling van de werkvoorraad.

Aangezien het totaal aantal in 2022 door het Hof gewezen eindbeslissingen lager is dan het aantal nieuwe zaken dat in 2022 werd ingeschreven, bedraagt de *clearance rate* voor het Hof over de beide taalrollen en over de verschillende materies heen in 2022 97,42 pct., wat een stijgende globale werkvoorraad op het einde van het jaar impliceert. De situatie verschilt evenwel per taalrol. Voor de Nederlandstalige taalrol bedraagt de *clearance rate* 95,09 pct., wat betekent dat de Nederlandstalige werkvoorraad is gestegen. Voor de Franstalige rol daarentegen bedraagt de *clearance rate* 100,5 pct., wat betekent dat de Franstalige werkvoorraad zeer licht is gedaald.

7. *Werkvoorraad* – Meer concreet is de globale werkvoorraad over de beide taalrollen heen gestegen van 1.493 eenheden in 2021 naar 1.565 eenheden in 2022. Dit is een stijging met 4,82 pct. De werkvoorraad op de Nederlandstalige taalrol is in vergelijking met 2021 met 9,36 pct. gestegen, tot 911 eenheden. De werkvoorraad op de Franse taalrol is licht gedaald, met 0,99 pct., tot 654 eenheden.

Bij een analyse van de openstaande werkvoorraad van het Hof past ook dit jaar opnieuw een belangrijke kanttekening. Het Hof kan namelijk omwille van diverse redenen die eigen zijn aan de cassatieprocedure, een niet-verwaarloosbaar deel van de zaken die tot zijn werkvoorraad behoren (ongeveer 13 pct. van die werkvoorraad), niet definitief in 2022 behandelen:

- in een 200-tal zaken die in de loop van 2022 op de algemene rol van het Hof werden ingeschreven, werd de behandeling van het cassatieberoep niet aangevat

⁶ Zie CEPEJ, *Systèmes judiciaires européens – Rapport d'évaluation de la CEPEJ – Cycle d'évaluation 2020 (données 2018)*, Deel 1, *Tableaux, graphiques et analyses*, s.l., Raad van Europa, 2020, p. 107 e.v. (beschikbaar via <https://rm.coe.int/evaluation-report-part-1-english/16809fc058>).

omdat de termijn die de verweerder toebedeeld krijgt om zijn memorie van antwoord in te dienen, pas in 2023 verstrijkt;

- in een aantal zaken die tot de openstaande werkvoorraad behoren, stelde het Hof, gelet op zijn wettelijke verplichtingen ter zake, bij wijze van tussenarrest (in 2022 of eerder) een prejudiciële vraag aan het Grondwettelijk Hof, het Benelux Gerechtshof of het Hof van Justitie van de Europese Unie en werd daarop in de loop van 2022 nog geen antwoord ontvangen, zodat de definitieve afhandeling van de desbetreffende zaken door het Hof moet worden uitgesteld.

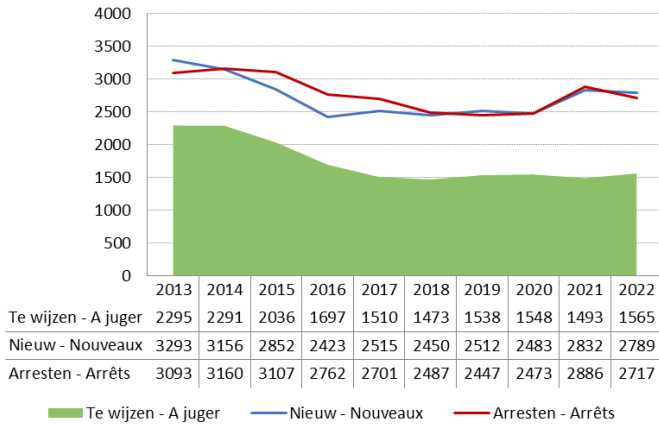
8. *Grafieken* – De onderstaande grafieken geven een overzicht van de evolutie over een tijdspanne van tien jaar van het aantal nieuwe zaken dat jaarlijks voor het Hof werd ingediend, van het aantal eindbeslissingen dat jaarlijks door het Hof werd geveld en van de daaruit op het einde van het jaar voortvloeiende werkvoorraad. In het aantal gewezen arresten zijn enkel de eindarresten en dus geen tussenarresten opgenomen.

De evolutie van het aantal nieuwe zaken dat jaarlijks voor het Hof wordt ingediend en van het aantal eindbeslissingen dat jaarlijks wordt geveld, wordt op deze grafieken door middel van een trendlijn weergegeven. De evolutie van de openstaande werkvoorraad daarentegen wordt door middel van een ingekleurd (groen) vlak afgebeeld. Dit laat toe om de verhouding van de op het einde van elk jaar openstaande werkvoorraad tot het aantal nieuwe zaken en het aantal gewezen eindbeslissingen beter te visualiseren.

Uit deze grafieken blijkt duidelijk dat zowel het aantal nieuwe zaken als het aantal eindbeslissingen in 2021 plots stijgt, nadat tussen 2016 en 2020 het aantal nieuwe zaken en het aantal eindbeslissingen nagenoeg constant bleef, en dat de beperkte daling van het aantal nieuwe zaken en het aantal eindbeslissingen in 2022 ten aanzien van 2021 de plotse stijging van 2021 niet of nauwelijks compenseert. De stabilisering in het aantal nieuwe zaken tussen 2016 en 2020 (na een zware piek in de periode 2010-2014) was te danken aan enerzijds de wijziging van de cassatieprocedure in strafzaken bij wet van 14 februari 2014, in werking getreden op 1 februari 2015, en anderzijds de wet van 5 februari 2016 tot wijziging van het strafrecht en de strafvordering en houdende diverse bepalingen inzake justitie (de zogenaamde Potpourri II-wet), in werking getreden op 29 februari 2016), die (onder meer) de daling van het werkvolume in strafzaken beoogden. Vastgesteld wordt dat het effect van die wetgeving thans grotendeels teniet wordt gedaan, o.a. door de nietigverklaring van verschillende bepalingen van de laatstgenoemde wet door het Grondwettelijk Hof: het aantal nieuwe zaken in 2021 en 2022 bevindt zich nagenoeg terug op het niveau van 2015.

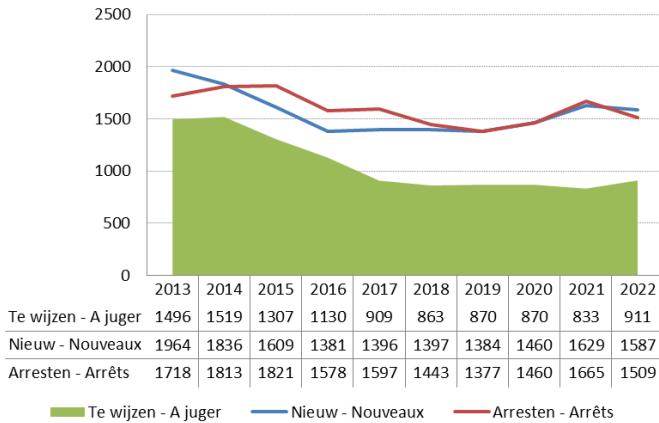
Globale cijfers - Chiffres globaux

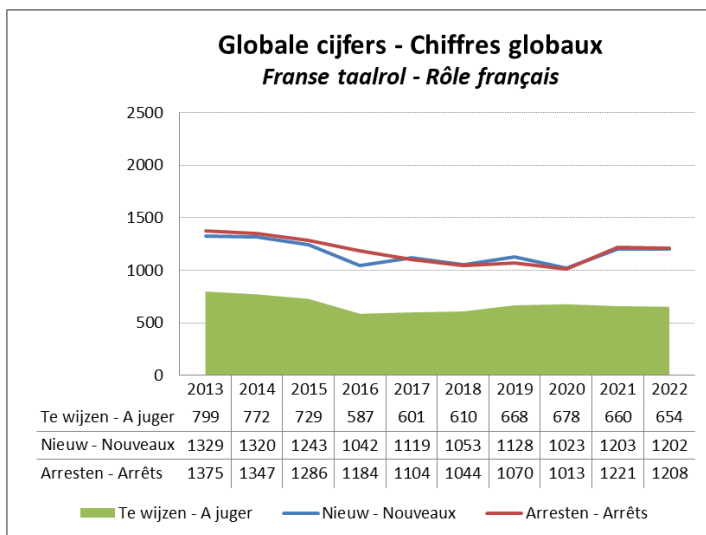
Totaal - Total

Globale cijfers - Chiffres globaux

Nederlandse taalrol - Rôle néerlandais

Deze tabel geeft de evolutie van de globale instroom per ressort over de laatste tien jaar weer.

Instroom per ressort - Globaal										
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Antwerpen	585	541	432	344	360	429	466	464	557	466
Brussel N	220	211	167	157	153	174	143	160	198	176
Brussel F	453	357	314	256	270	291	305	275	321	379
Gent	469	511	420	327	251	322	314	404	354	423
Luik	341	317	312	245	248	242	258	278	329	308
Bergen	135	166	175	132	117	155	157	143	185	162
Arbh. Antwerpen	48	22	24	28	27	27	28	26	24	14
Arbh. Brussel N	22	16	28	6	8	19	9	20	18	12
Arbh. Brussel F	42	52	38	51	37	43	24	32	26	21
Arbh. Gent	19	21	26	33	14	15	19	12	20	41
Arbh. Luik	32	35	55	30	46	35	29	33	33	27
Arbh. Bergen	15	25	9	9	10	12	18	18	9	10
Ass.	30	27	36	22	22	5	13	17	19	24

Rb.	189	156	161	154	151	151	156	174	147	145
Or.	28	14	9	10	11	10	77	8	16	1
Arbrb.	3	0	0	13	9	5	4	4	2	0
Corr.	381	405	408	359	416	325	294	197	387	393
Jeugdrb.	1	0	0	0	2	0	1	0	0	0
Vred.	22	17	14	37	28	18	22	16	9	12
Pol.	11	5	17	11	7	17	8	6	10	9
Overige	248	258	207	199	328	155	167	197	168	166
Totaal	3294	3156	2852	2423	2515	2450	2512	2484	2832	2789

2. Analyse van de eindarresten en cassatiepercentage

9. Bij een meer inhoudelijke analyse van de in 2022 gevelde eindbeslissingen dient een onderscheid te worden gemaakt tussen civiele materies en penale materies. Het aantal gevallen waarin tot een cassatie van de bestreden beslissing wordt beslist, is in civiele materies immers beduidend hoger dan in penale materies. Dit houdt verband met de verplichte tussenkomst van een advocaat bij het Hof van Cassatie in C-, S- en D-zaken, wat in P-zaken niet vereist is (cf. *infra*), met een hogere “succesratio” in dergelijke civiele materies tot gevolg. In F-zaken is de tussenkomst van een advocaat bij het Hof van Cassatie evenmin vereist, maar de praktijk leert dat de rechtszoekende in fiscale materies, en dit veel meer dan in P-zaken, toch op een advocaat bij het Hof van Cassatie beroep doet (cf. *infra*), wat de slaagkansen van een cassatieberoep verhoogt.

10. *Civiele materies* – In 2022 besloot het Hof in 36,14 pct. van de eindarresten in civiele materies tot een cassatie van de bestreden beslissing. In 58,22 pct. werd tot een verwerping van het cassatieberoep besloten. Het Hof houdt in civiele materies geen afzonderlijke cijfers bij over het aantal gevallen waarin het tot de onontvankelijkheid van een cassatieberoep beslist. Deze gevallen, die door de verplichte tussenkomst van een cassatieadvocaat in burgerlijke en sociale zaken en tuchtzaken eerder zeldzaam zijn, worden als een verwerping geregistreerd.

De overige eindarresten in civiele materies betreffen beslissingen inzake wrakingsvorderingen, vorderingen tot onttrekking of verzoeken tot afstand.

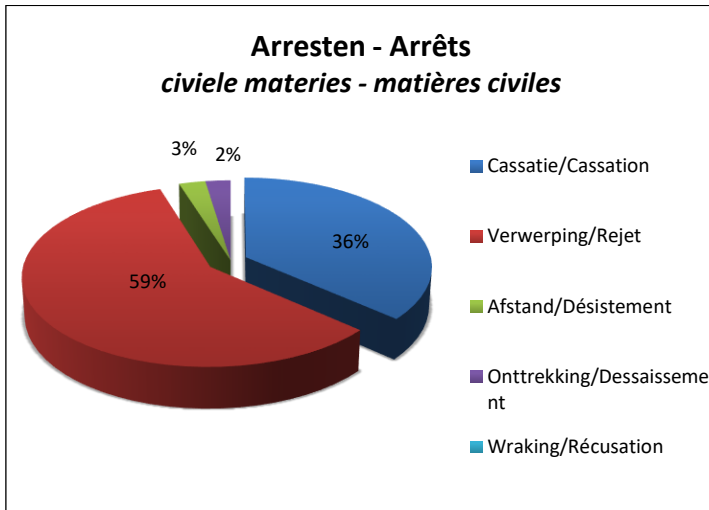
In 2022 heeft het Hof zich in civiele materies meer bepaald moeten uitspreken over:

- 10 wrakingsvorderingen (waarvan 4 aan Nederlandstalige zijde en 6 aan Franstalige zijde). Al deze vorderingen werden verworpen.
- 21 vorderingen tot onttrekking (waarvan 13 aan Nederlandstalige zijde en 8 aan Franstalige zijde), hetzij omdat een rechter gedurende meer dan zes maanden heeft verzuimd uitspraak te doen, hetzij wegens gewettigde verdenking. In 19 gevallen

(10 aan Nederlandstalige zijde en 9 aan Franstalige zijde) werd tot een onttrekking besloten⁷.

Daarbij kan worden aangestipt dat in 2022 vooral het aantal zaken in civiele materies waarin het Hof zich over een vordering tot onttrekking heeft moeten uitspreken, in vergelijking met voorgaande jaren relatief laag is. In de voorbije tienjarige periode diende het Hof zich immers jaarlijks gemiddeld over een 50-tal vorderingen tot onttrekking uit te spreken.

In 20 zaken (waarvan 12 aan Nederlandstalige zijde en 8 aan Franstalige zijde) werd een afstand geakteerd.

Het cassatiepercentage in civiele materies in 2022 is in overeenstemming met het cassatiepercentage van de laatste vijf jaar.

Cassatiepercentage civiele materies – Evolutie						
		2018	2019	2020	2021	2022
Cassatie	N	39%	45%	37%	44%	38%
	F	29%	35%	31%	23%	33,5%
	N+F	34%	41%	34%	34%	36%
Verwerping	N	57%	52%	51%	50%	55,5%
	F	63%	58%	62%	51%	61,5%
	N+F	60%	55%	56%	51%	58%
Afstand	N	2%	1%	2%	2%	2,5%
	F	4%	4%	2%	18%	2,5%
	N+F	3%	2%	2%	9%	2,5%

⁷ In het onderstaand taartdiagram (evenals de onderstaande tabel) worden onder ‘onttrekking/dessaissement’ en ‘wraking/récusation’ enkel de zaken weergegeven waarin het Hof effectief tot een wraking of onttrekking heeft besloten. Zaken waarin het Hof de onttrekking of wraking heeft geweigerd, worden in het taartdiagram (en de onderstaande tabel) als een ‘verwerping/rejet’ geregistreerd.

Onttrekking	N	2%	0,5%	9%	2%	2%
	F	4%	2%	5%	8%	2,5%
	N+F	3%	1%	7%	5%	2,5%
Overige	N	0%	1,5%	2%	0%	1%
	F	0%	1%	0%	0%	0%
	N+F	0%	1%	1%	0%	1%

De onderstaande tabel geeft voor de in 2022 uitgesproken arresten de cassatiepercentages in civiele materies per ressort weer, met een evolutie over de laatste tien jaar. Deze cijfers moeten steeds met de nodige omzichtigheid worden behandeld. Wanneer de instroom van zaken uit een bepaald ressort laag is, dan is de kans op extreme cijfers – in de een of andere zin – hoog, wat statistisch een verkeerd of ongenueanceerd beeld kan opleveren. Het staat aan de hoven en rechtbanken om deze cijfers te evalueren.

Cassatiepercentage civiele materies per ressort - Evolutie										
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Antwerpen	35%	35%	32%	28%	34%	41%	47%	36%	53%	38%
Brussel N	45%	44%	52%	40%	44%	33%	54%	51%	41%	40%
Bruxelles F	30%	28%	36%	26%	28%	24%	24%	18%	59%	54%
Gent	38%	31%	26%	29%	34%	34%	35%	29%	40%	30%
Liège	32%	32%	35%	33%	35%	28%	35%	28%	29%	40%
Mons	40%	42%	31%	42%	35%	28%	46%	29%	31%	45%
Arbh. Antwerpen	41%	41%	41%	63%	33%	67%	42%	54%	58%	44%
Arbh. Brussel N	33%	56%	47%	56%	65%	33%	45%	30%	60%	55%
Arbh. Bruxelles F	40%	36%	44%	47%	30%	35%	32%	21%	4%	50%
Arbh. Gent	32%	44%	42%	50%	20%	31%	56%	22%	44%	55%
Arbh. Liège	61%	43%	43%	36%	63%	41%	61%	38%	22%	62%
Arbh. Mons	38%	33%	52%	71%	44%	33%	78%	67%	78%	50%
Rb.	46%	51%	45%	47%	43%	40%	54%	43%	43%	44%
Or.	46%	33%	39%	40%	39%	67%	53%	29%	8%	50%
Arbrb.	0%	100%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	100%	NA
Vred.	44%	100%	60%	97%	87%	50%	90%	75%	60%	33%
Pol.	83%	87%	100%	95%	87%	50%	90%	75%	67%	33%
Tucht	28%	26%	43%	18%	12%	32%	71%	73%	14%	29%

Overige	21%	6%	0%	10%	2%	54%	6%	12%	NA	0%
Algemeen	38%	38%	35%	39%	32%	34%	41%	34%	34%	36%

Opvallend is het traditioneel zeer hoge cassatiepercentage in zaken die afkomstig zijn van instanties die in eerste en laatste aanleg oordelen, zoals de vrederegerechten en de politierechtbanken. Het jaar 2022 blijkt een zeldzame uitzondering op die regel, met een cassatiepercentage voor zowel de vrederegerechten als de politierechtbanken van ‘slechts’ 33 pct.

Ook in zaken die afkomstig zijn van de rechtbanken van eerste aanleg en de ondernemingsrechtbanken is het cassatiepercentage relatief hoog. Dat is in 2022 niet anders. Het cassatiepercentage in zaken afkomstig van de rechtbanken van eerste aanleg bedraagt in 2022 44 pct.; dat in zaken afkomstig van de ondernemingsrechtbanken 50 pct.

11. *Penale materies* – In penale zaken is het cassatiepercentage, zoals vermeld, beduidend lager dan in civiele materies: in 2022 bedraagt dit percentage 12,68 pct. van de gewezen eindarresten, terwijl in 65,38 pct. tot een verwerping van het cassatieberoep werd besloten.

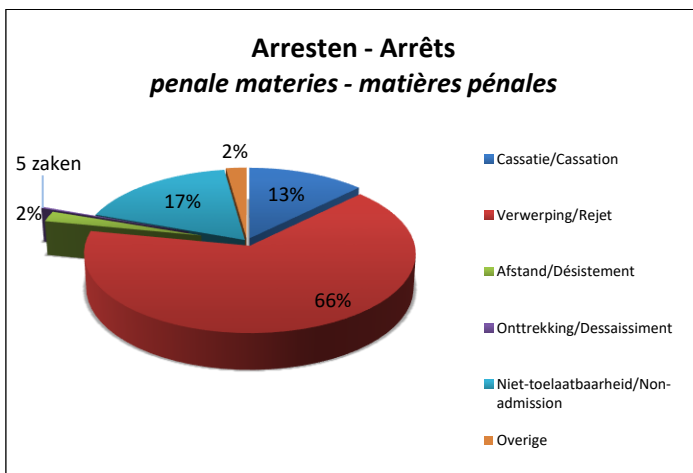
In P-zaken houdt het Hof tevens afzonderlijke statistieken bij over het aantal beschikkingen van niet-toelaatbaarheid. De wet van 14 februari 2014 voerde namelijk een versnelde en niet-tegensprekelijke procedure in die het mogelijk maakt ongemotiveerde of kennelijk niet-ontvankelijke of ongegronde cassatieberoepen niet-toelaatbaar te verklaren en aldus versneld af te handelen, waardoor sneller tot de strafuitvoering kan worden overgegaan. Het Hof kan deze controle desnoods ambtshalve uitoefenen. In 2022 heeft het Hof 295 beschikkingen van niet-toelaatbaarheid gewezen (209 in het Nederlands en 86 in het Frans), wat in lijn ligt met het aantal beschikkingen van niet-toelaatbaarheid in 2021 (291 beschikkingen van niet-toelaatbaarheid, waarvan 195 in het Nederlands en 96 in het Frans).

Ook in penale materies betreffen de overige zaken voornamelijk beslissingen inzake wrakingsvorderingen, vorderingen tot onttrekking of verzoeken tot afstand. In 2022 heeft het Hof zich in penale materies moeten uitspreken over:

- 25 wrakingsvorderingen (waarvan 22 aan Nederlandstalige zijde en 3 aan Franstalige zijde). Al deze vorderingen werden verworpen.
- 11 vorderingen tot onttrekking (waarvan 7 aan Nederlandstalige zijde en 4 aan Franstalige zijde), hetzij omdat een rechter gedurende meer dan zes maanden heeft verzuimd uitspraak te doen, hetzij wegens gewettigde verdenking. In 5 gevallen (3 aan Nederlandstalige zijde en 2 aan Franstalige zijde) werd tot een onttrekking besloten⁸.

In 36 zaken (16 aan Nederlandstalige zijde en 20 aan Franstalige zijde) werd een afstand geakteerd.

⁸ In het onderstaand taartdiagram (evenals de onderstaande tabel) worden onder ‘onttrekking/dessaissance’ en ‘waking/récusation’ enkel de zaken weergegeven waarin het Hof effectief tot een waking of onttrekking heeft besloten. Zaken waarin het Hof de onttrekking of waking heeft geweigerd, worden in het taartdiagram (en de onderstaande tabel) als een ‘verwerping/rejet’ geregistreerd.

Het cassatiepercentage in penale zaken in 2022 is in overeenstemming met het cassatiepercentage van de laatste vijf jaar, zoals blijkt uit de onderstaande tabel.

Cassatiepercentage penale materies – Evolutie						
		2018	2019	2020	2021	2022
Cassatie	N	14%	13%	13%	14%	13%
	F	17%	14%	15%	14%	12%
	N+F	15%	13%	14%	14%	13%
Verwerping	N	63%	61%	61%	63%	61%
	F	56%	62%	64%	65%	71%
	N+F	60%	61%	62%	64%	66%
Afstand	N	4%	4%	3%	2%	1,5%
	F	5%	5%	5%	3%	2,5%
	N+F	4%	4%	4%	3%	2%
Onttrekking	N	0%	0,5%	0%	0,2%	0,3%
	F	1%	0,5%	0,5%	0,2%	0,3%
	N+F	0,5%	0,5%	0%	0,2%	0,3%
Niet-toelaatbaarheid	N	19%	21%	22%	20%	21%
	F	20%	18%	14%	15%	12%
	N+F	19%	20%	19%	18%	17%
Overige	N	0%	0,5%	1%	0,8%	3,2%
	F	1%	0,5%	1,5%	2,8%	2,2%
	N+F	0,5%	0,5%	1%	0,8%	2,7%

De volgende tabel geeft voor de in 2022 uitgesproken arresten de cassatiepercentages in penale materies per ressort weer met de evolutie over de laatste tien jaar.

Cassatiepercentage penale materies per ressort - Evolutie										
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Antwerpen	4%	13%	7%	11%	12%	8%	8%	9%	7%	9%
Brussel N	9%	12%	7%	18%	18%	15%	11%	14%	9%	40%
Bruxelles F	7%	7%	14%	11%	14%	15%	56%	12%	16%	9%
Gent	8%	10%	7%	10%	16%	13%	8%	10%	13%	13%
Liège	8%	8%	10%	11%	11%	12%	10%	17%	7%	12%
Mons	13%	19%	9%	28%	37%	22%	13%	20%	15%	8%
Ass.	5%	11%	21%	13%	20%	20%	0%	25%	0%	11%
Corr.	18%	20%	17%	20%	24%	20%	25%	22%	27%	21%
Rb.	NA	0%	NA	100%	0%	NA	0%	NA	0%	NA
Pol.	NA	0%	NA	0%	33%	78%	0%	100%	0%	100%
Overige	13%	12%	11%	9%	12%	7%	10%	10%	8%	8%
Algemeen	9%	13%	11%	14%	17%	15%	13%	14%	14%	13%

Uit deze tabel blijkt dat in penale materies het cassatiepercentage in zaken die van de correctionele rechtbanken afkomstig zijn, relatief hoog is. In 2022 besloot het Hof in 21 pct. van dergelijke zaken tot een cassatie van de bestreden beslissing, terwijl het gemiddeld cassatiepercentage in penale materies, zoals aangegeven, slechts 13 pct. bedraagt. De instroom uit de politierechtbanken is te beperkt om uit dit cassatiepercentage enige betekenisvolle gevolgen af te leiden.

3. Globale voortgang van de zaken

12. Een permanente bezorgdheid van het Hof is de bewaking van de voortgang van de zaken. De voortgang van de zaken wordt daarbij op twee manieren gemeten. Enerzijds wordt de behandelingstermijn of doorlooptijd van de zaken met een eindarrest in 2022 gemeten. Anderzijds wordt gemeten hoe lang de op het einde van 2022 nog te beslissen zaken reeds op de griffie van het Hof zijn ingeschreven.

13. Opnieuw moet bij deze bespreking een onderscheid worden gemaakt tussen civiele materies en penale materies. Gelet op stringentere termijnregelingen in een niet onaanzienlijk deel van de strafzaken, worden zij immers op een veel kortere termijn afgehandeld dan civiele zaken, zodat een globale bespreking van de voortgang van de zaken zonder dit onderscheid een te vertekend beeld zou geven van de voortgang van de zaken voor het Hof.

- In penale zaken is het Hof verplicht om over sommige zogenaamde “dringende” cassatieberoepen, zoals cassatieberoepen inzake voorlopige hechtenis en het Europees aanhoudingsbevel of tegen beslissingen van de strafuitvoeringsrechtbank of de kamer voor bescherming van de maatschappij, binnen een wettelijk bepaalde – vrij korte (15 respectievelijk 30 dagen) – termijn uitspraak te doen. In 2022 betrof 31,57 pct. van de uitgesproken eindarresten een dergelijke dringende zaak. Dit percentage is hoger dan in voorgaande jaren: in 2021 betrof het 29,40 pct. van de door de penale kamer uitgesproken eindarresten, in 2020 ‘slechts’ 26,89 pct.

Ook andere P-zaken, waarover het Hof niet binnen een wettelijk bepaalde termijn uitspraak moet doen, worden gelet op hun aard dringend behandeld. Het betreft onder meer cassatieberoepen tegen beslissingen over de bestuurlijke vrijheidsberoving van vreemdelingen of personen van wie de uitlevering wordt gevraagd, waar artikel 5 EVRM een beslissing op korte termijn vereist over de wettigheid van de vrijheidsberoving. In 2022 betrof 4,17 pct. van de door de penale kamer uitgesproken zaken een dergelijke zaak (tegenover 3,73 pct. van de uitgesproken zaken in 2021 en 6,56 pct. van de uitgesproken zaken in 2020). Cassatieberoepen tegen beslissingen over wrakingsverzoeken komen hiervoor eveneens in aanmerking, gelet op hun stremmend karakter op het verdere verloop van de procedure. 1,47 pct. van de in 2022 door de tweede kamer uitgesproken arresten betroffen een dergelijk wrakingsverzoek (tegenover 0,68 van de uitgesproken zaken in 2021 en 1,68 van de uitgesproken zaken in 2020).

Aldus werden in totaal 37,21 pct. van de in 2022 uitgesproken P-zaken dringend behandeld (tegenover 33,81 pct. in 2021 en 35,13 pct. in 2020).

- In civiele zaken vangt de raadsheer-rapporteur, niettegenstaande de inschrijving van een zaak op de rol, het onderzoek van het cassatieberoep doorgaans niet aan vóór het verstrijken van de termijn die de verwerende partij toebedeeld krijgt om een memorie van antwoord in te dienen, met een wachtperiode voor de behandeling en een impact op de voortgang van deze zaken tot gevolg. Die termijn bedraagt in de regel drie maanden vanaf de betekening van het cassatieberoep.

In strafzaken daarentegen kan de raadsheer-rapporteur het ambtshalve onderzoek van het cassatieberoep in theorie onmiddellijk aanvangen, al zal in de praktijk ook in strafzaken de raadsheer-rapporteur het onderzoek doorgaans pas aanvangen nadat de termijn van 2 maanden voor de eisende partij om een memorie neer te leggen, is verstreken.

14. De voortgang van de G-zaken wordt aan het einde van deze tekst besproken.

a) Doorlooptijd van de in 2022 uitgesproken arresten

15. De doorlooptijd of behandelingstermijn van de in 2022 uitgesproken eindarresten meet de tijdsperiode die verstrijkt tussen de inschrijving van het dossier op de algemene rol van het Hof en de einduitspraak van het Hof in 2022, en omvat bijgevolg ook de voormelde wachtperiode in sommige zaken, waarvan de behandeling nog niet kan worden aangevat.

16. *Gemiddelde doorlooptijd* – Voor de in 2022 uitgesproken eindarresten in *civiele materies* bedraagt de gemiddelde doorlooptijd over de beide taalrollen heen 15,03 maanden. De gemiddelde doorlooptijd in civiele materies is aldus in 2022 licht hoger dan in 2021 (met name 0,14 maand). De gemiddelde doorlooptijd van de Nederlandstalige civiele materies bedraagt in 2022 13,79 maanden (tegenover 14,61 maanden in 2021). In Franstalige civiele materies bedraagt de gemiddelde doorlooptijd in 2022 16,64 maanden (tegenover 15,31 maanden in 2021).

De gemiddelde doorlooptijd in *penale materies* bedraagt in 2022 globaal 2,56 maanden. De gemiddelde doorlooptijd in penale materies in 2022 is daarmee nagenoeg identiek aan de gemiddelde doorlooptijd in penale materies in 2021 (2,52 maanden). Aan Nederlandstalige zijde bedraagt de gemiddelde doorlooptijd in penale materies 2,67 maanden (tegenover 2,62 maanden in 2021), aan Franstalige zijde 2,41 maanden (tegenover 2,36 maanden in 2021).

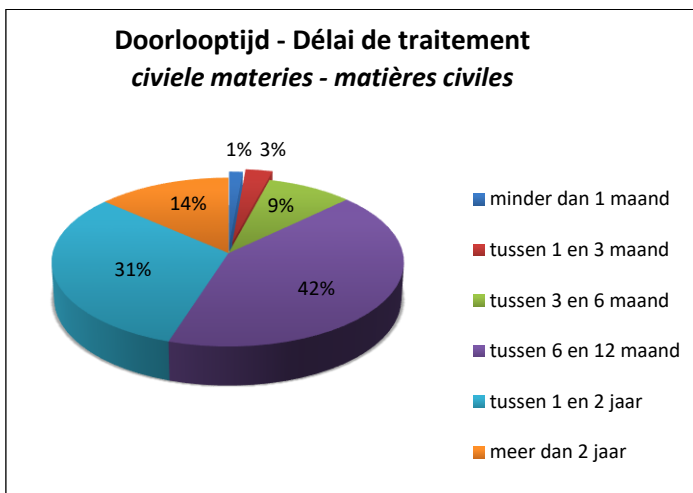
Deze tabel geeft de in maanden uitgedrukte gemiddelde doorlooptijd weer, met daarbij de evolutie over de laatste vijf jaar:

Evolutie van de gemiddelde doorlooptijd – Globaal						
		2018	2019	2020	2021	2022
Civiele materies	N	14,29	15,93	13,77	14,61	13,79
	F	13,00	12,28	14,74	15,31	16,64
	N+F	13,73	14,35	14,15	14,89	15,03
Penale materies	N	4,66	3,46	2,80	2,62	2,67
	F	2,80	2,75	2,94	2,36	2,41
	N+F	3,95	3,16	2,85	2,52	2,56

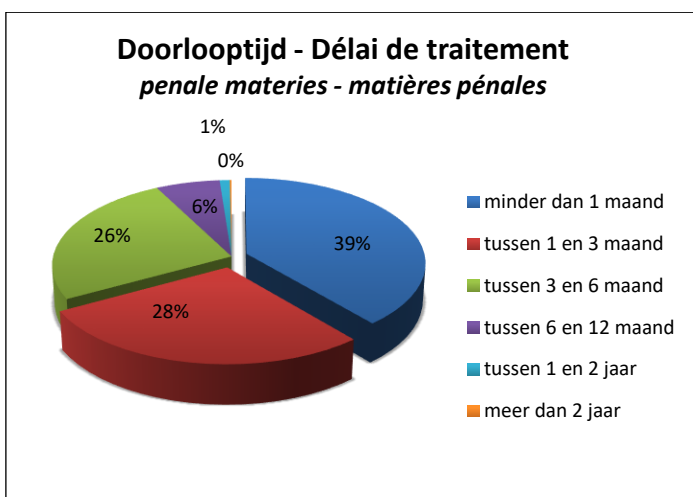
17. *Doorlooptijd meer in detail* – Omdat gemiddelden aan extremen onderhevig kunnen zijn, is het nuttig de doorlooptijd van de in 2022 uitgesproken eindarresten meer in detail te bespreken.

In civiele materies werd 55 pct. van de in 2022 uitgesproken zaken behandeld op een termijn van minder dan één jaar en 86,5 pct. op een termijn van minder dan twee jaar. Deze percentages liggen hoger dan de percentages voor 2021 (toen respectievelijk 51 pct. en 80 pct.).

Wanneer men rekening houdt met de hierboven beschreven wachtperiode voor de rapporteur alvorens deze het onderzoek van het dossier kan aanvatten, kan worden vastgesteld dat voor de grote meerderheid van zaken, zowel in de Nederlandstalige als in de Franstalige afdeling, minder dan een jaar verloopt tussen de dag waarop de rapporteur het dossier krijgt en de dag waarop een eindarrest wordt uitgesproken.

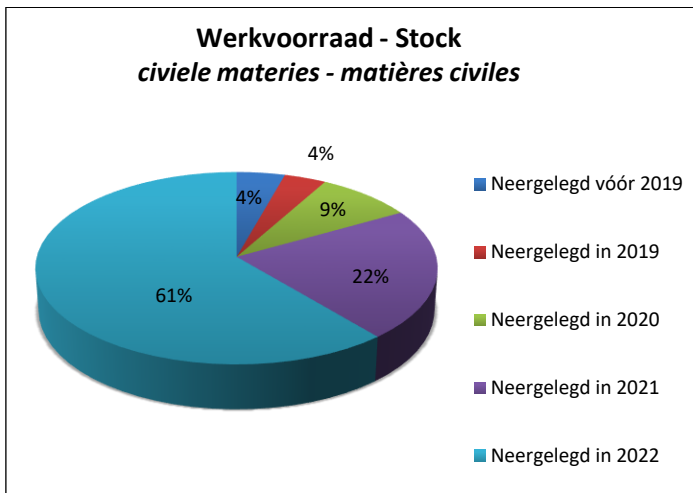

In penale materies werd 67 pct. van de in 2022 uitgesproken zaken op een termijn van minder dan 3 maanden en maar liefst 92,5 pct. op een termijn van minder dan 6 maanden behandeld. In 2021 bedroegen deze percentages respectievelijk 64 pct. en 94 pct.

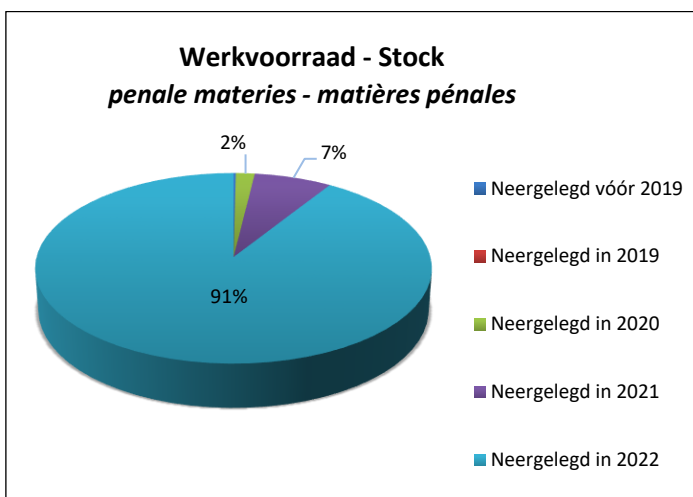

b) Voortgang van de openstaande werkvoorraad

18. De op het einde van 2022 openstaande werkvoorraad bedraagt in civiele materies 1.066 eenheden. 61 pct. van deze openstaande werkvoorraad werd in 2022 op de griffie van het Hof ingediend, wat logischerwijs betekent dat 39 pct. van de openstaande werkvoorraad in civiele materies reeds langer dan één jaar op de griffie van het Hof is ingeschreven.

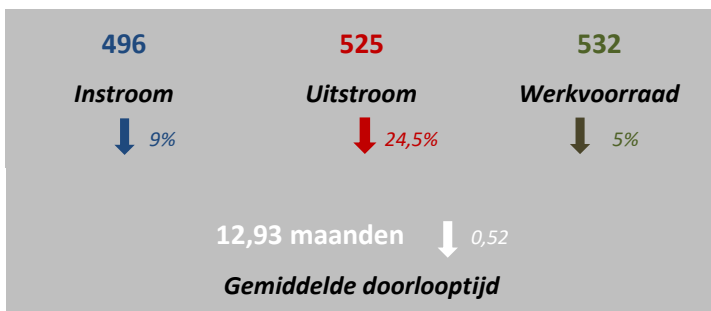
In penale materies bedraagt de op het einde van 2022 openstaande werkvoorraad 466 eenheden. 91 pct. van die dossiers werd in 2022 ingediend. 9 pct. van de nog niet behandelde P-zaken staat reeds langer dan één jaar open.

II. Gegevens per materie

1. C-zaken

19. Iets meer dan de helft van de raadsheren van het Hof is belast met de behandeling van de vaak complexe C-zaken, waarvoor ook de bijstand van een advocaat bij het Hof van Cassatie is vereist. De Cassatiebalie vervult aldus in deze zaken een filterfunctie voor de toegang tot het Hof, waarvan het nut niet meer hoeft te worden aangetoond.

a) *Instroom, uitstroom en werkvoorraad*

20. *Instroom* – Nadat het totaal aantal nieuwe C-zaken in 2021 ten aanzien van 2020 reeds met 9 pct. was gedaald, ten gevolge van een plotse en omvangrijke daling van het aantal nieuwe Nederlandstalige zaken, is dat totaal aantal in 2022 opnieuw met 9 pct. gedaald in vergelijking met 2021 tot 496 eenheden. Dit is het laagste niveau van de voorbije tien jaar.

Deze nieuwe bijkomende daling in 2022 blijkt, anders dan bij de daling in 2021, exclusief te wijten aan een substantiële daling van het aantal nieuwe C-zaken dat op de Franstalige rol werd ingeschreven. Dat aantal daalde ten opzichte van 2021 met 54 eenheden tot 204 zaken, wat een daling met maar liefst 21 pct. inhoudt. Die daling is minstens ten dele te wijten aan een daling van het aantal Franstalige vorderingen tot onttrekking: in 2021 werden 42 Franstalige vorderingen tot onttrekking in C-zaken ingeleid, terwijl in 2022 slechts 10 dergelijke vorderingen werden ingeleid. Dat neemt evenwel niet weg dat, bekeken op een langere periode van tien jaar, het aantal Franstalige C-zaken historisch laag is.

In de Nederlandstalige afdeling is het aantal nieuwe C-zaken in 2022 ten aanzien van 2021 zeer licht gestegen, met 4 eenheden, tot 292 eenheden (een stijging met 1,39 pct.). De plotse daling van het aantal nieuwe Nederlandstalige C-zaken in 2021 werd aldus in 2022 vooralsnog niet gecorrigeerd. Een evidente verklaring voor de neerwaartse beweging van het aantal nieuwe Nederlandstalige C-zaken over de voorbije twee jaar is op heden niet voorhanden. Het Hof volgt dit vanzelfsprekend in de volgende jaren verder op.

Van de nieuwe C-zaken die in 2022 werden ingediend, zijn er:

- 350 afkomstig van de hoven van beroep en 2 van de arbeidshoven;

- 108 afkomstig van de rechtbanken van eerste aanleg en 1 van een ondernemingsrechtbank;
- 4 afkomstig van de vredegerichten en 6 van de politierechtbanken; en
- 25 afkomstig van overige rechtbanken.

21. *Uitstroom* – Het totaal aantal in 2022 gewezen eindarresten in C-zaken is in vergelijking met 2021 met 170 eenheden gedaald tot 525 eindarresten (een daling met 24,5 pct.). Deze daling tekent zich zowel op de Nederlandstalige als op de Franstalige rol af. Het aantal eindarresten in Nederlandstalige C-zaken is gedaald van 359 naar 285 eenheden (een daling met 20,5 pct.). Het aantal eindarresten in Franstalige C-zaken is gedaald van 336 naar 240 eenheden (een daling met 28,5 pct.).

Deze dalende cijfers tonen aan dat het Hof niet over een minimum-buffer beschikt, met als gevolg dat het Hof in 2022 in C-zaken in een gevarenzone is terecht gekomen: het wegvallen van een of meerdere collega's (cf. *supra* randnr. 3) of het opnemen van leidende taken binnen het Hof door andere collega's⁹ tekent zich onmiddellijk negatief af in de cijfers. Het wegvallen van deze raadsheren heeft immers tot gevolg dat minder zaken kunnen worden voorbereid en impliceerde voor de resterende raadsheren een bijkomende zittingslast.

Daarnaast moet opnieuw worden gewezen op voormelde reeks van andere occasionele omstandigheden die in 2021 het aantal eindarresten in C-zaken hebben verhoogd, maar die in 2022 niet langer voorhanden zijn (cf. *supra* randnr. 3), met een onvermijdelijke daling van de uitstroom tot gevolg.

Het Hof velde naast de 525 eindarresten in C-zaken 2 Nederlandstalige tussenarresten waarbij een prejudiciële vraag aan het Benelux Gerechtshof werd gesteld, 1 Nederlandstalige tussenarrest waarbij een prejudiciële vraag aan het Hof van Justitie van de Europese Unie werd gesteld en 1 Nederlandstalig tussenarrest waarbij een prejudiciële vraag aan het Grondwettelijk Hof werd gesteld.

22. Op een rechtszitting van het Hof zijn er in de regel vijf raadsheren aanwezig. Artikel 1105*bis* Gerechtelijk Wetboek biedt het Hof evenwel de mogelijkheid om de rechtszitting met drie raadsheren te houden wanneer de beslissing in verband met het cassatieberoep voor de hand ligt of niet noopt tot het beantwoorden van rechtsvragen in het belang van de eenheid van de rechtspraak of van de rechtsontwikkeling. In 2022 heeft de Nederlandstalige eerste kamer 10 rechtszittingen met drie raadsheren gehouden, waarop in totaal 95 arresten werden gewezen. De Nederlandstalige derde kamer heeft 4 rechtszittingen met drie raadsheren gehouden waarop 37 arresten in C-zaken werden gewezen. In 2022 werden dus in totaal 14 rechtszittingen met drie raadsheren gehouden, waarop 132 arresten werden gewezen, wat een daling van 10 pct. ten aanzien van 2021 inhoudt.

23. Het parket heeft een schriftelijke conclusie neergelegd in 18,5 pct. van de in 2022 uitgesproken Nederlandstalige C-zaken (53 zaken) en in 27 pct. van de Franstalige C-zaken (65 zaken). In sommige zaken vindt de schriftelijke weergave van de mondelinge conclusie zijn weg naar de publicatie in de *Pasicrisie* en de *Arresten van*

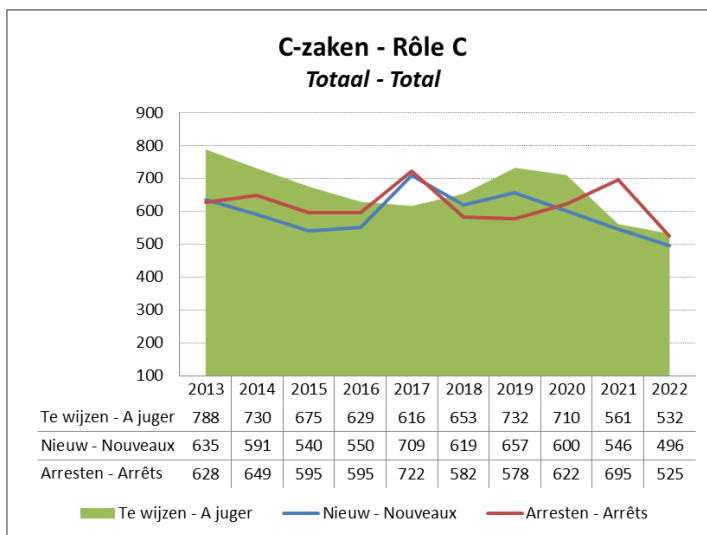
⁹ De eerste voorzitter van het Hof, die eveneens aan de Nederlandstalige eerste en derde kamer verbonden is, werd voor de behandeling van haar reguliere taken niet vervangen.

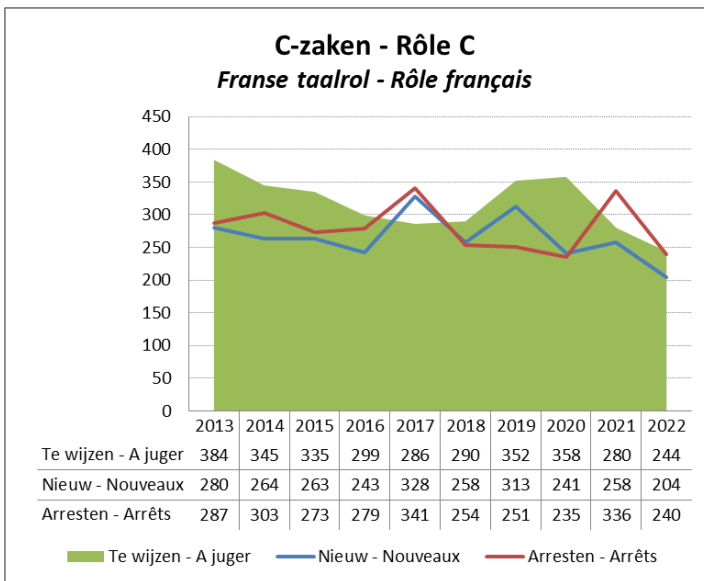
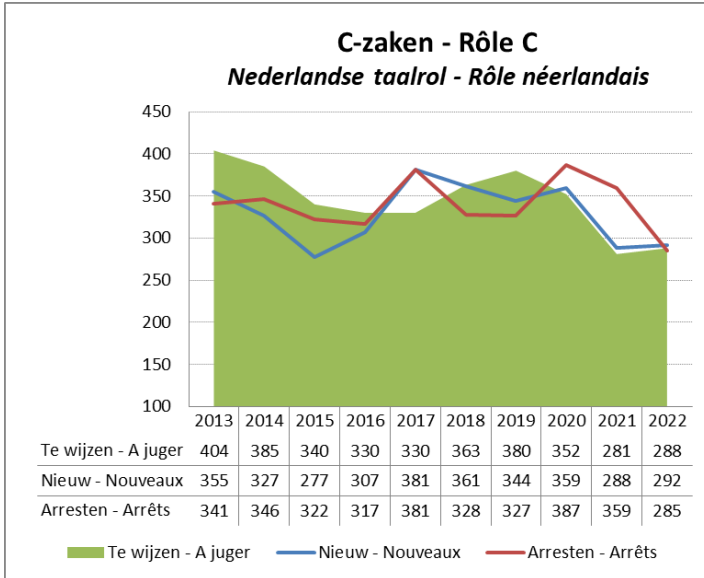
het Hof van Cassatie. Deze zogenaamde conclusies “in substantie” worden in de voormelde cijfers niet verrekend.

24. *Werkvoorraad* – Doordat het aantal in 2022 gewezen eindarresten in C-zaken het aantal nieuwe C-zaken die in 2022 op de griffie van het Hof werden ingeschreven, overschrijdt, bedraagt de *clearance rate* in C-zaken over de twee taalrollen heen 105,85 pct., wat synoniem staat voor een dalende werkvoorraad in C-zaken. Meer concreet is de op het einde van 2022 openstaande werkvoorraad in C-zaken globaal met 29 eenheden gedaald, tot 532 eenheden (een daling met 5,17 pct. in vergelijking met eind 2021).

Wanneer opgesplitst over beide taalrollen, wordt evenwel vastgesteld dat de *clearance rate* in Nederlandstalige C-zaken 97,60 pct. bedraagt, terwijl zij in Franstalige C-zaken 117,65 pct. bedraagt. In Nederlandstalige C-zaken is de werkvoorraad dus licht gestegen, met 7 eenheden, tot 288 openstaande zaken. In Franstalige C-zaken is de werkvoorraad met 12,86 pct. gedaald, tot 244 eenheden. De openstaande werkvoorraad in C-zaken bevindt zich op het laagste niveau van de voorbije tien jaar.

Bij de beoordeling van de omvang van de openstaande werkvoorraad in C-zaken moet tevens rekening worden gehouden met de reeds vermelde redenen, die ervoor zorgen dat een aantal dossiers tot de werkvoorraad in C-zaken behoren, hoewel ze (nog) niet voor behandeling in aanmerking komen.

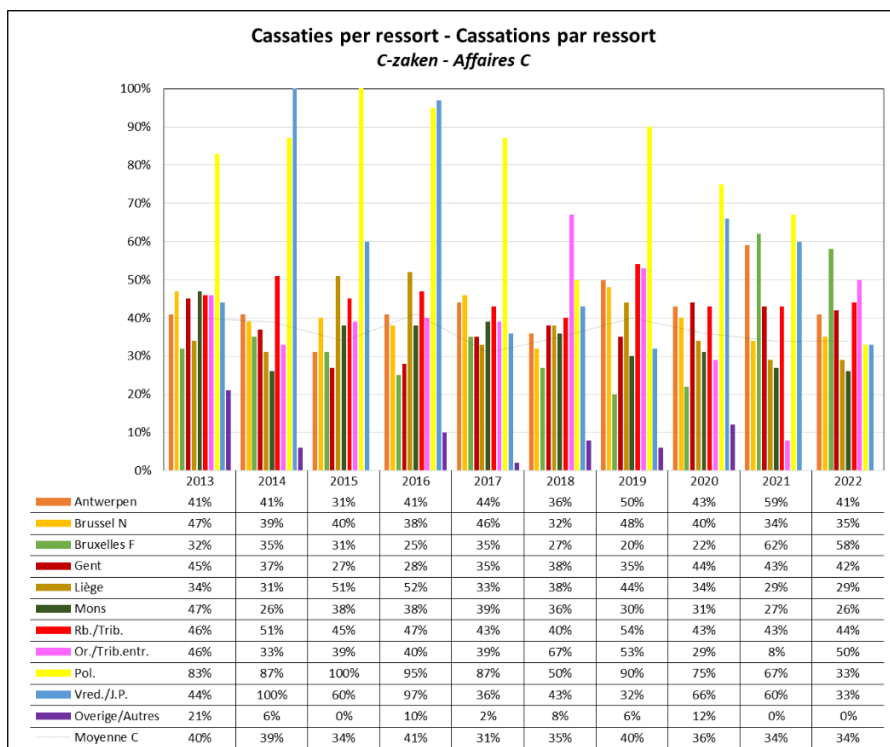
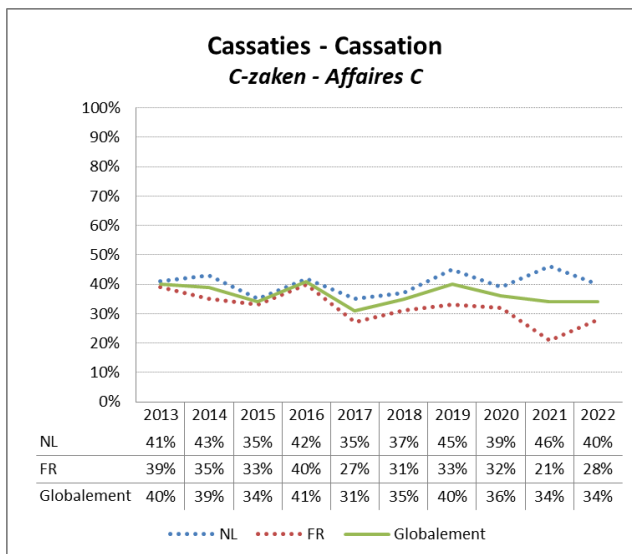

25. Deze tabel geeft de evolutie van de instroom aan C-zaken per ressort over de laatste tien jaar weer.

Instroom per ressort – C-zaken										
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Antwerpen	104	103	86	84	109	125	128	110	108	88
Brussel N	40	57	45	40	54	57	54	44	43	47
Bruxelles F	87	50	58	71	78	63	87	72	44	50
Gent	76	87	68	79	48	90	72	84	59	77
Liège	63	57	46	60	57	65	52	62	68	65
Mons	41	34	63	36	34	52	35	33	45	23
Arbh. Antwerpen	0	1	0	2	0	0	0	0	0	1
Arbh. Brussel N	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Arbh. Brussel F	0	0	0	2	0	0	0	0	1	0
Arbh. Gent	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Arbh. Liège	1	0	0	0	0	0	0	1	1	0
Arbh. Mons	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rb.	145	110	121	114	118	113	118	142	111	108
Or.	26	11	9	9	11	9	76	8	14	1
Arbrb.	2	0	0	0	7	0	3	2	2	0
Jeugdrb.	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Corr.	0	0	0	0	0	1	0	1	32	0
Vred.	12	8	8	25	23	15	11	12	4	4
Pol.	6	3	15	8	5	7	7	5	5	6
Overige	30	70	21	20	164	22	14	24	9	25
Totaal	635	591	540	550	709	619	657	600	546	496

b) Cassatiepercentage

26. Het aantal cassaties in C-zaken is in 2022 ten opzichte van 2021 constant gebleven en bedraagt 34 pct. Het aantal vernietigingen in de Nederlandstalige afdeling (40 pct.) ligt daarbij hoger dan in de Franstalige afdeling (28 pct.).

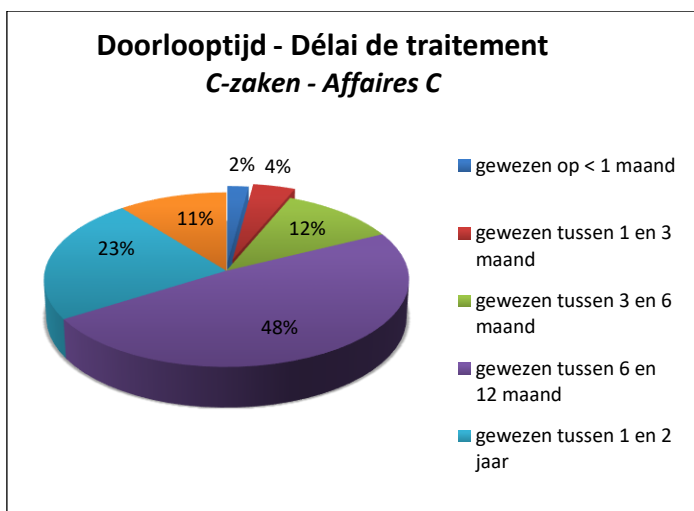

c) Voortgang van de zaken

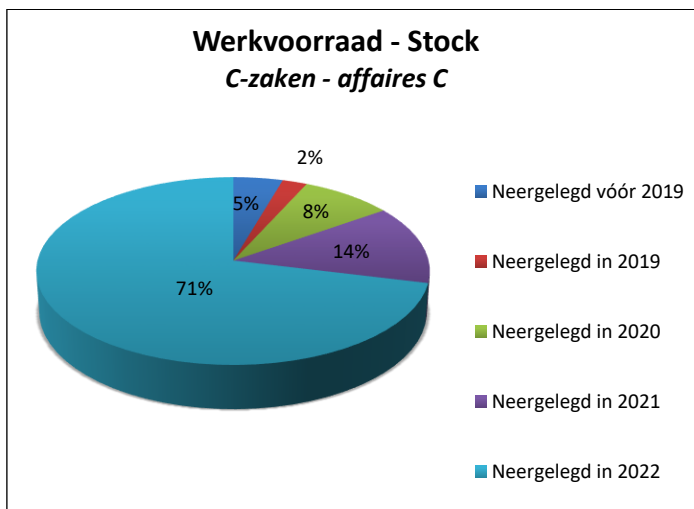
27. *Doorlooptijd* – De gemiddelde doorlooptijd van de C-zaken met een eindarrest in 2022, bedraagt over de beide taalrollen heen 12,93 maanden, een daling met een halve maand ten aanzien van 2021. Dit is het gevolg van een daling van de gemiddelde doorlooptijd op de Nederlandstalige rol. De gemiddelde doorlooptijd van de in 2022 gewezen Nederlandstalige C-zaken, bedraagt 10,83 maanden, wat een daling met meer dan anderhalve maand inhoudt ten opzichte van vorig jaar. Voor de Franstalige kamer is de gemiddelde doorlooptijd in 2022 daarentegen gestegen naar 15,42 maanden, waar deze in 2021 14,47 maanden bedroeg.

Evolutie van de gemiddelde doorlooptijd – C-zaken					
	2018	2019	2020	2021	2022
N	11,07	13,06	11,99	12,49	10,83
F	12,53	11,55	14,01	14,47	15,42
N+F	11,71	12,40	12,75	13,45	12,93

Het merendeel van de in 2022 uitgesproken C-zaken, met name 66 pct., werd uitgesproken op een termijn van minder dan 1 jaar. Dit is een verbetering ten aanzien van 2021, toen 59 pct. van de uitgesproken C-zaken op een termijn van minder dan 1 jaar werd uitgesproken.

28. *Voortgang van de openstaande werkvoorraad* – Van de C-zaken die op het einde van 2022 tot de openstaande werkvoorraad van het Hof behoren, werd 71 pct. in 2022 op de griffie van het Hof ingeschreven. Een relatief beperkt percentage van de op het einde van 2022 nog openstaande werkvoorraad in C-zaken, met name 15 pct., betreft zaken die op het einde van 2022 reeds meer dan twee jaar op de rol van het Hof zijn ingeschreven.

2. D-zaken

a) *Instream, uitstroom en werkvoorraad*

29. *Instream* – Het aantal nieuwe tuchtzaken is in 2022 licht gedaald ten aanzien van 2021, met 3 eenheden, tot 23 cassatieberoepen. Daarvan zijn 18 cassatieberoepen Nederlandstalig en 5 Franstalig.

De tuchtzaken zijn afkomstig van de diverse tuchtraden in hoger beroep. Gelet op het beperkt aantal D-zaken en de grote diversiteit aan tuchtrechtelijke instanties worden geen cijfers opgenomen omtrent de exacte herkomst van deze tuchtzaken.

30. *Uitstroom* – In 2022 werd in 17 D-zaken een eindarrest uitgesproken, een daling met 5 eenheden ten aanzien van 2021. Van die uitspraken zijn 13 uitspraken Nederlandstalig (een stijging met 1 eenheid ten aanzien van 2021) en 4 uitspraken Franstalig (een daling met 6 eenheden ten aanzien van 2021, die het logische gevolg is van de gedaalde instroom aan Franstalige D-zaken).

31. Het parket heeft in 1 Nederlandstalige en 1 Franstalige D-zaak een schriftelijke conclusie neergelegd.

32. *Werkvoorraad* – Aangezien het aantal in 2022 gewezen eindarresten in D-zaken lager is dan het aantal nieuwe D-zaken die in 2022 werden ingeschreven, bedraagt de *clearance rate* in D-zaken 73,91 pct. Concreet moeten nog 24 openstaande D-zaken worden berecht (waarvan 20 Nederlandstalige en 4 Franstalige).

Gelet op het beperkt aantal D-zaken kan aan de schommeling van de voormelde cijfers evenwel weinig belang worden gehecht.

b) Cassatiepercentage

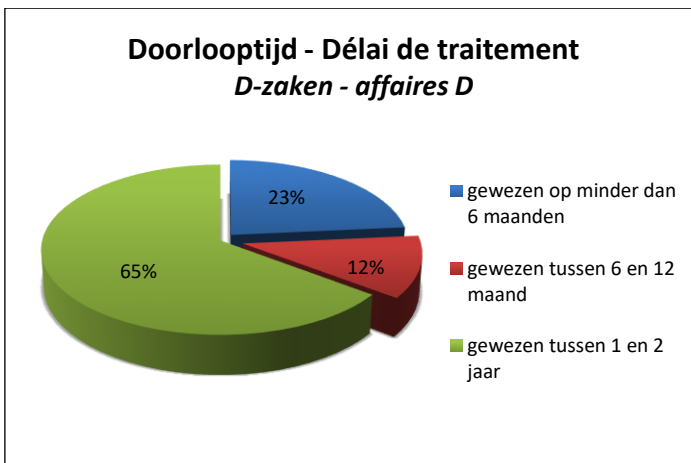
33. Het aantal cassaties in D-zaken is in 2022 ten aanzien van het jaar 2021 gestegen, tot 29 pct.

c) Voortgang van de zaken

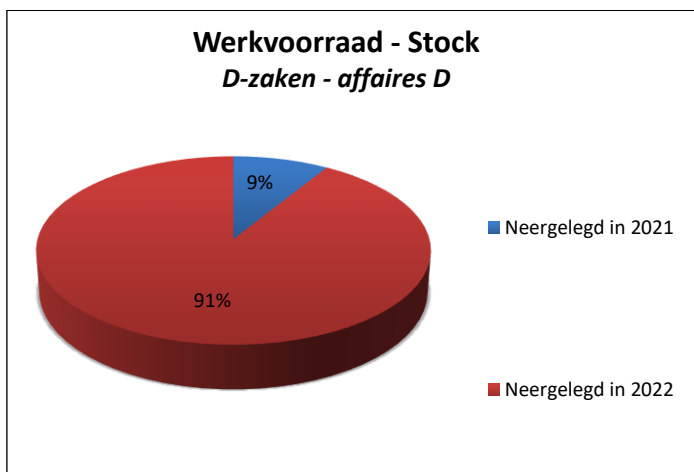
34. *Doorlooptijd* – De gemiddelde doorlooptijd van de in 2022 behandelde D-zaken is ten aanzien van 2021 globaal genomen zeer licht gestegen (met 0,16 maand) tot 13,22 maanden. In de Nederlandstalige afdeling is de gemiddelde doorlooptijd gedaald van 18,69 maanden in 2021 naar 15,69 maanden in 2022. In de Franstalige afdeling is de gemiddelde doorlooptijd gedaald van 6,30 maanden in 2021 naar 5,20 maanden in 2022. Vermits het een gering aantal arresten in die materie betreft, kunnen uit de schommeling van de cijfers inzake de voortgang van de zaken geen pertinente conclusies worden getrokken.

Evolutie van de gemiddelde doorlooptijd – D-zaken					
	2018	2019	2020	2021	2022
N	13,67	10,55	12,33	18,69	15,69
F	10,01	5,62	9,18	6,30	5,20
N+F	12,50	9,68	11,76	13,06	13,22

35 pct. van de in 2022 uitgesproken D-zaken werd behandeld op een termijn van minder dan één jaar; de overige 65 pct. werd gewezen op een termijn tussen de één en de twee jaar.

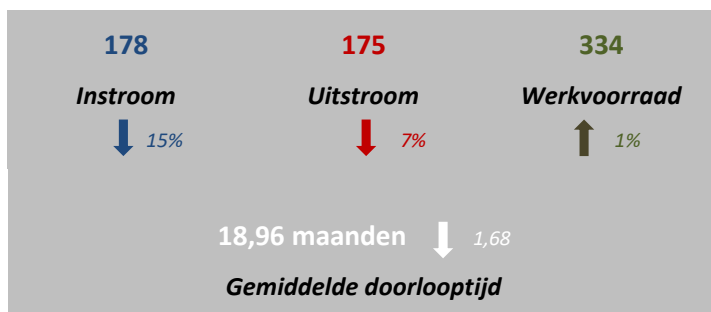

35. *Voortgang van de openstaande werkvoorraad* – 21 van de nog openstaande D-zaken werden in 2022 op de griffie van het Hof ingediend. Er staan nog 3 D-zaken open die in 2021 werden ingediend.

3. F-zaken

36. De fiscale zaken vormen, na de C-zaken, het tweede grootste pakket aan zaken binnen de civiele sector in ruime zin en worden voor het grootste deel door de magistraten van de eerste en derde kamer behandeld.

a) *Instroom, uitstroom en werkvoorraad*

37. *Instroom* – Het totale aantal nieuwe fiscale zaken is in 2022 ten aanzien van 2021 globaal genomen met 32 eenheden gedaald tot 178 zaken, wat neerkomt op een daling met 15,24 pct. Deze kleine knik in de fiscale instroom in 2022 doet evenwel geen afbreuk aan de sedert 2016 steeds verder stijgende instroom aan fiscale zaken.

De daling van het aantal nieuwe fiscale zaken in 2022 situeert zich bij de nieuwe Nederlandstalige F-zaken, die met 35 eenheden zijn gedaald, tot 109 nieuwe zaken (een daling met 24,31 pct.). Het aantal nieuwe Franstalige F-zaken is met 3 eenheden licht gestegen tot 69 nieuwe zaken (een stijging met 4,55 pct.).

Alle nieuwe F-zaken die in 2022 op de griffie van het Hof werden ingeschreven, zijn afkomstig van de hoven van beroep.

38. *Uitstroom* – Tegenover 2021 is het aantal gewezen eindarresten in F-zaken globaal met 13 eenheden gedaald tot 175 arresten (een daling met 6,91 pct.). Ook hier moet echter worden vastgesteld dat het aantal uitspraken in fiscale zaken over de laatste vijf jaar globaal genomen in licht stijgende lijn blijft gaan. De fiscale uitspraken slorpen ook een steeds groter aandeel op van uitspraken in civiele materies van het Hof.

De daling van het aantal fiscale eindarresten in 2022 is het gevolg van een daling van het aantal Nederlandstalige eindarresten in F-zaken met 20 eenheden tot 111 arresten (een daling van 15,27 pct.). Deze daling is al bij al beperkt wanneer men rekening houdt met het gegeven, enerzijds, dat in de loop van 2022 een Nederlandstalige raadsheer met bijzondere ervaring in fiscale zaken is overleden en, anderzijds, dat in 2021 het aantal Nederlandstalige eindarresten uitzonderlijk hoog was, onder meer ten gevolge van de uitgestelde behandeling in dat jaar van 16 Nederlandstalige F-zaken die normalerwijze in 2020 zouden worden uitgesproken. De Nederlandstalige eerste kamer heeft dan ook in 2022, gelet op de omvangrijke werkvoorraad in fiscale zaken (cf. *infra*), bijzondere inspanningen geleverd om een al te grote impact van voornoemde factoren op de fiscale werkvoorraad te vermijden. Dit heeft evenwel onvermijdelijk een impact gehad op het aantal eindarresten in C-zaken (cf. *supra*) en S-zaken (cf. *infra*), die door dezelfde kamers worden behandeld. Ook de aanstelling eind augustus van een nieuwe Nederlandstalige advocaat-generaal met specialisatie in fiscale zaken heeft er in zekere mate toe bijgedragen dat het aantal Nederlandstalige eindarresten in fiscale zaken op niveau kon worden gehouden.

Het aantal Franstalige eindarresten in fiscale zaken is met 7 eenheden gestegen, tot 64 eindarresten (een stijging met 12,28 pct.).

De meeste eindarresten die in 2022 in fiscale zaken werden gewezen, hebben betrekking op de inkomstenbelasting. Het betreft 56,57 pct. van de zaken, tegenover 10,86 pct. btw-zaken, 26,86 pct. zaken in verband met lokale belastingen en 5,71 pct. diverse zaken.

Het Hof velde naast de 175 eindarresten in F-zaken 3 Franstalige tussenarresten waarbij een prejudiciële vraag aan het Hof van Justitie van de Europese Unie werd gesteld.

39. Het parket heeft in 53,15 pct. van de Nederlandstalige F-zaken (59 zaken) en in 46,88 pct. van de Franstalige F-zaken (30 zaken) een schriftelijke conclusie neergelegd, naast zijn gepubliceerde schriftelijke conclusies “in substantie”.

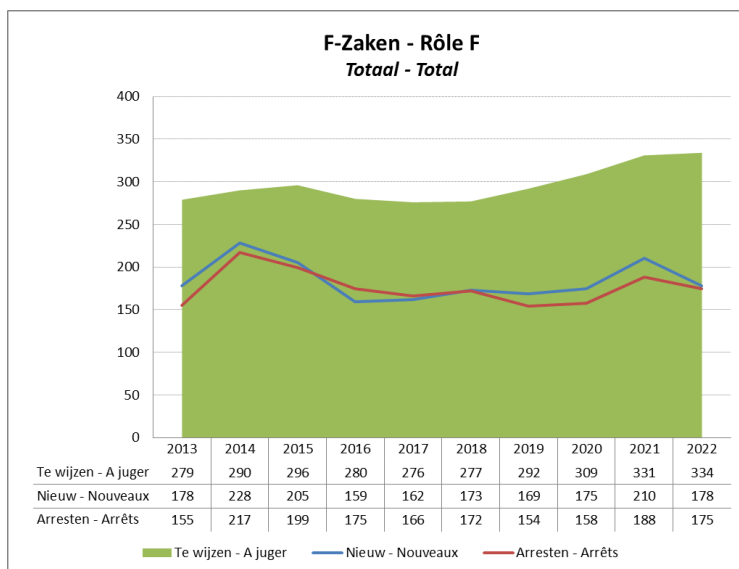
40. *Werkvoorraad* – De *clearance rate* in F-zaken bedraagt voor 2022 98,31 pct. (101,83 pct. op de Nederlandstalige rol en 92,75 pct. op de Franstalige rol). De op het einde van 2022 openstaande werkvoorraad in fiscale zaken is licht gestegen, met 3 eenheden, tot 334 zaken. De Nederlandstalige werkvoorraad is met 2 eenheden gedaald, tot 212 zaken. De Franstalige werkvoorraad is met 5 eenheden gestegen tot 122 eenheden.

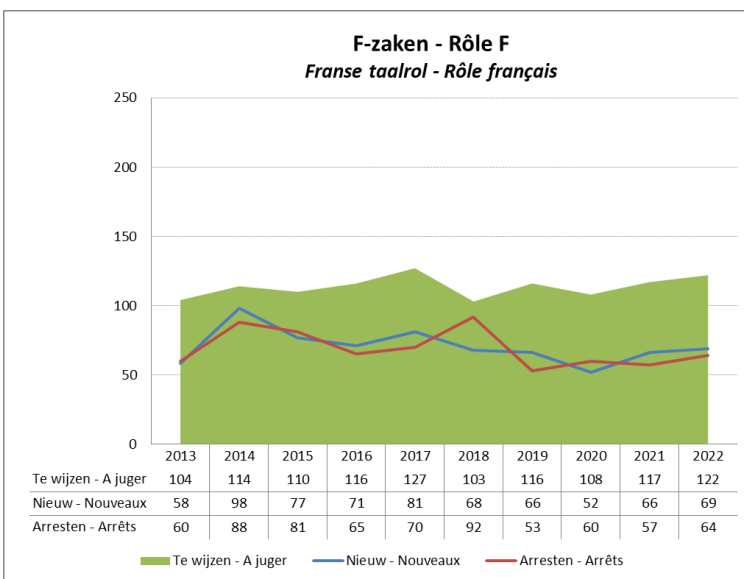
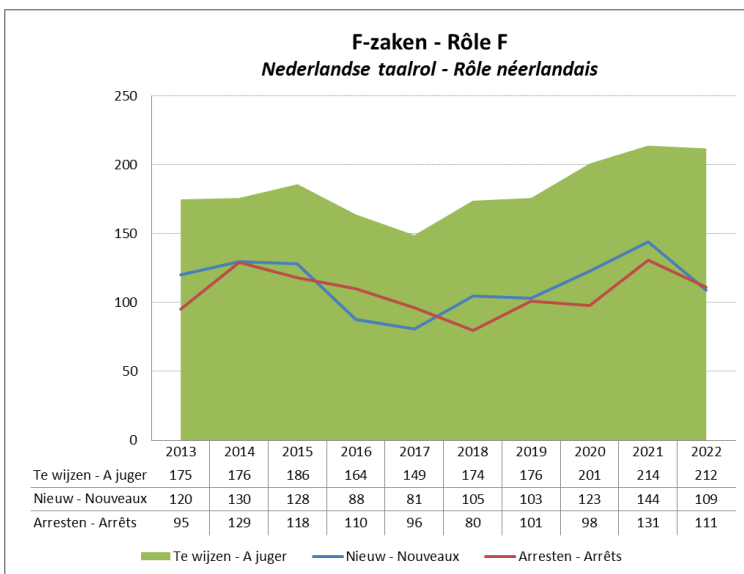
De stijging van de werkvoorraad in F-zaken die zich over de voorbije tien jaar liet optekenen, zet zich aldus verder in 2022, zij het ditmaal iets minder uitgesproken.

Zeker moet worden vastgesteld dat het Hof deze werkvoorraad in 2022 niet kon afbouwen. De werkvoorraad in F-zaken eind 2022 ligt 19,71 pct. hoger dan eind 2013, wat vooral verband houdt met het gestegen aantal nieuwe F-zaken.

Het Hof herhaalt zijn bezorgdheid omtrent de werkvoorraad in F-zaken die, ondanks de zware inspanningen, de laatste twee decennia in sterk stijgende lijn blijft gaan. Met 334 zaken in voorraad tegenover een gemiddelde van 174 arresten in F-zaken per jaar betekent dit dat (abstractie makend van de nieuwe zaken die de werkvoorraad elk jaar nog verder doen aangroeien) op dit ogenblik bijna 23 maanden nodig zijn om deze voorraad weg te werken. Dat is zorgwekkend.

Het Hof verkreeg eerder een uitbreiding van zijn kader met 4 referendarissen en 2 advocaten-generaal, teneinde onder andere de oplopende werkvoorraad in fiscale zaken te kunnen afbouwen. Gezien de effectieve indiensttreding van deze nieuw benoemde advocaten-generaal en referendarissen vertraging heeft opgelopen en pas vanaf medio 2022 is gebeurd, hebben deze uitbreidingen nog geen duidelijk positief effect op de werkvoorraad in fiscale zaken kunnen sorteren. Het ligt daarenboven voor de hand dat deze uitbreidingen niet zullen kunnen volstaan. Het Hof pleit dan ook voor een uitbreiding van zijn zetel met twee bijkomende raadsheren, zodat de laatste fase van de afbouw van de fiscale werkvoorraad kan worden aangevat (na de voorbereidende fase en deze van de conclusie van het cassatieparket) en er zich geen flessenhals op het niveau van de eigenlijke beoordeling door de zetel ontwikkelt. Er moeten via interne affectatie immers voldoende raadsheren kunnen instaan voor een diligente behandeling van het fiscale contentieux, zonder dat de andere civiele materies in ruime zin in het gedrang komen.

De onderstaande tabel geeft de evolutie van de instroom aan F-zaken per ressort over de laatste tien jaar weer.

Instroom per ressort – F-zaken										
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Antwerpen	54	48	40	23	25	30	22	20	37	28
Brussel N	13	23	16	17	21	25	22	27	36	27
Bruxelles F	23	25	31	17	23	26	17	9	5	19
Gent	53	59	70	48	34	49	59	70	71	53
Liège	21	35	29	30	43	23	33	24	40	30
Mons	14	38	19	24	15	18	16	24	21	21
Rb.	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0
Vred.	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Overige	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Totaal	178	228	205	159	162	173	169	175	210	178

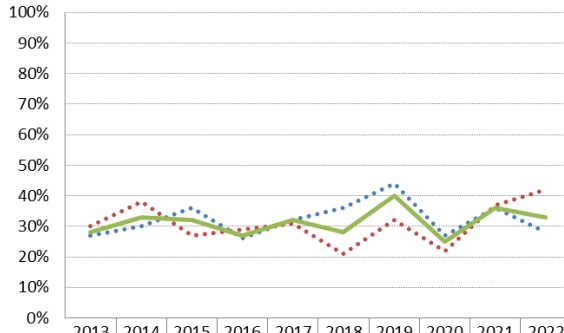
b) Cassatiepercentage

41. Het aantal cassaties in F-zaken bedraagt in 2022 33 pct. Het aantal cassaties in F-zaken ligt daarmee in lijn met het gemiddelde van de laatste tien jaar.

42. In 55 pct. van de F-zaken die in 2022 werden uitgesproken, werd de eisende partij vertegenwoordigd door een advocaat bij het Hof van Cassatie. Wanneer een advocaat bij het Hof van Cassatie in de zaak tussenkomt, is er sprake van cassatie in 39 pct. van de gevallen. Zonder deze tussenkomst is dit slechts 26 pct. Daaruit kan, in de lijn van het reeds in eerdere jaarverslagen ingenomen standpunt, worden afgeleid dat het wenselijk zou zijn om de verplichte tussenkomst van de advocaten bij het Hof uit te breiden tot fiscale zaken¹⁰.

¹⁰ Die wijziging wordt voorgesteld in het Verslag van de procureur-generaal aan het parlementair comité belast met de wetsevaluatie, zie p. 296 van dit jaarverslag.

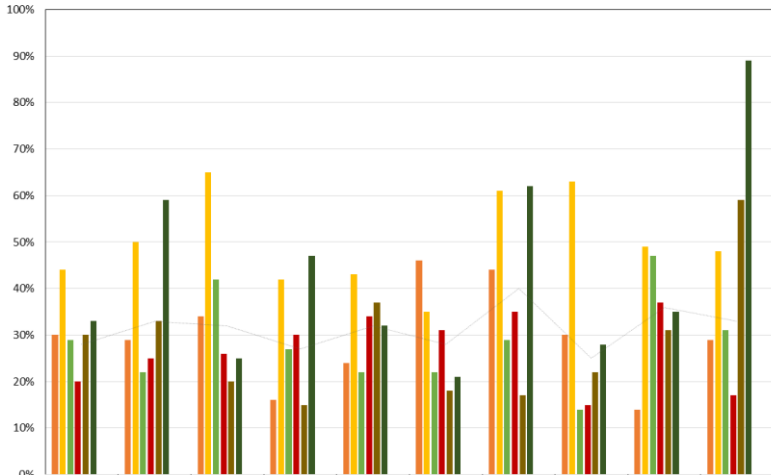
Cassaties - Cassation F-zaken - Affaires F

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
NL	27%	30%	36%	26%	32%	36%	44%	27%	36%	28%
FR	30%	38%	27%	29%	31%	21%	32%	22%	37%	42%
Globalement	28%	33%	32%	27%	32%	28%	40%	25%	36%	33%

●●● NL ●●● FR — Globalement

Cassaties per ressort - Cassations par ressort F-zaken - Affaires F

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Antwerpen	30%	29%	34%	16%	24%	46%	44%	30%	14%	29%
Brussel N	44%	50%	65%	42%	43%	35%	61%	63%	49%	48%
Bruxelles F	29%	22%	42%	27%	22%	22%	29%	14%	47%	31%
Gent	20%	25%	26%	30%	34%	31%	35%	15%	37%	17%
Liège	30%	33%	20%	15%	37%	18%	17%	22%	31%	59%
Mons	33%	59%	25%	47%	32%	21%	62%	28%	35%	89%
Rb./Trib.	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Overige/Autres	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Moyenne F	28%	33%	32%	27%	32%	28%	40%	25%	36%	33%

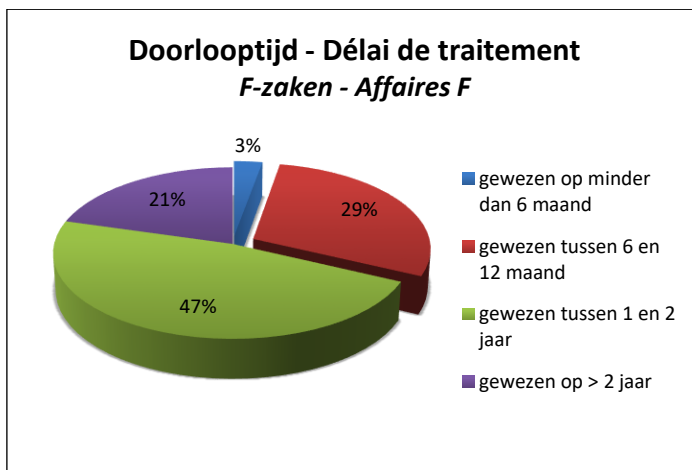
c) Voortgang van de zaken

43. De vaak complexe en zeer technische aard van F-zaken en de omvang van de werkvoorraad in F-zaken hebben een duidelijke impact op de voortgang van deze dossiers in vergelijking met de andere materies. De voortgang van de F-zaken verloopt in vergelijking met de andere materies trager.

44. *Doorlooptijd* – Over de beide taalrollen heen daalde de gemiddelde doorlooptijd van de uitgesproken F-zaken met 1,68 maanden, van 20,64 maanden in 2021 naar 18,96 maanden in 2022, ten gevolge van een daling van de gemiddelde doorlooptijd in Nederlandstalige F-zaken. De gemiddelde doorlooptijd van de in 2022 behandelde Nederlandstalige F-zaken bedroeg 17,37 maanden (tegenover 20,47 maanden in 2021). De gemiddelde doorlooptijd van de in 2022 behandelde Franstalige F-zaken bedroeg 21,72 maanden (tegenover 21,01 maanden in 2021).

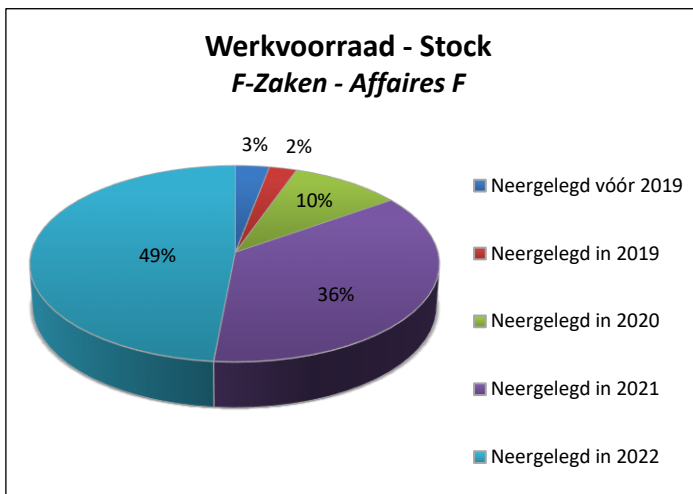
Evolutie gemiddelde doorlooptijd – F-zaken					
	2018	2019	2020	2021	2022
N	21,97	23,97	19,32	20,47	17,37
F	15,84	15,63	17,26	21,01	21,72
N+F	18,69	21,10	18,53	20,64	18,96

Een groot aandeel van de fiscale eindarresten die in 2022 werd uitgesproken, betreft zaken die reeds meer dan 1 jaar op de griffie werden ingeschreven. Het betreft 68 pct. van de in 2022 uitgesproken fiscale eindarresten. Het merendeel van de F-zaken waarin in 2022 een eindarrest werd geveld, met name 79 pct., werd uitgesproken op een termijn van minder dan 2 jaar. Er is sprake van een verbetering ten aanzien van 2021, toen deze percentages nog resp. 85 pct. en 74 pct. bedroegen.

45. *Voortgang van de openstaande werkvoorraad* – Van de op het einde van 2022 nog openstaande werkvoorraad in F-zaken werd 49 pct. in 2022 ingediend, wat betekent dat een groot percentage (51 pct.) openstaande F-zaken reeds meer dan 1 jaar op de

rol van het Hof is ingeschreven, wat de bezorgdheid van het Hof over de omvang van de werkvoorraad in F-zaken (cf. *supra*) bevestigt. Ontegensprekelijk houdt de relatief trage vooruitgang van de F-zaken in eerste instantie verband met de vaak complexe aard van deze dossiers, maar de groeiende werkvoorraad in F-zaken heeft een sneeuwbaaleffect op die trage vooruitgang.

4. P-zaken

a) *Instroom, uitstroom en werkvoorraad*

46. *Instroom* – Nadat het aantal nieuwe straf dossiers in 2016 beduidend afnam door de ingevoerde wettelijke filters voor toegang tot het Hof in strafzaken (cf. *supra*), werd in 2017 en 2018 een stagnatie van het aantal nieuwe straf dossiers vastgesteld, gevolgd door zeer beperkte stijgingen in 2019 en 2020. Deze korte periode van een relatief stabiele instroom aan P-zaken is duidelijk voorbij. In 2021 steeg het aantal nieuwe straf dossiers ten opzichte van 2020 met maar liefst 25,50 pct. In 2022 is het aantal nieuwe straf dossiers opnieuw gestegen, met een bijkomende 4,83 pct., tot een totaal van 1.780 zaken. Dit komt neer op een stijging met 31,56 pct. op amper twee jaar tijd. Het totaal aantal nieuwe straf dossiers bevindt zich daardoor in 2022 terug op het niveau van 2015, *i.e.* het jaar voor de inwerkingtreding van de belangrijkste van

voornoemde wettelijke filters. Het effect van de doorgevoerde wijzigingen aan de cassatieprocedure in strafzaken lijkt dan ook grotendeels te zijn teniet gedaan.

De bijkomende stijging van het aantal nieuwe strafdossiers in 2022 doet zich dit jaar enkel aan de Franstalige zijde voor. Het aantal nieuwe Franstalige strafdossiers steeg in 2022 voor het tweede jaar op rij aanzienlijk, met 99 bijkomende eenheden ten aanzien van 2021, tot 770 nieuwe zaken (een stijging met 14,75 pct.). Het aantal nieuwe Nederlandstalige strafdossiers is zeer licht gedaald, met 17 eenheden gestegen, tot 1.010 zaken (een daling met 1,66 pct.), maar is nog steeds verontrustend hoger dan in 2020.

Van de nieuwe P-zaken die in 2022 op de griffie van het Hof werden ingeschreven, waren:

- 1.249 zaken afkomstig van de hoven van beroep;
- 20 afkomstig van de assisenhoven;
- 393 afkomstig van de correctionele rechtbanken;
- 3 afkomstig van de politierechtbanken;
- 2 afkomstig van de rechtbanken van eerste aanleg; en
- 113 afkomstig van overige rechtbanken, voornamelijk van de strafuitvoeringsrechtbank.

Voorals de sterke stijging over de voorbije twee jaar van het aantal nieuwe zaken dat van de correctionele rechtbanken afkomstig is, valt op (393 in 2022 tegenover 195 in 2021, een stijging met 101,54 pct.). Aldus sluit het aantal nieuwe zaken afkomstig van de correctionele rechtbanken, na een aanzienlijke daling in de periode 2018-2020, terug aan bij de niveau's van voor die periode. Ook het aantal zaken afkomstig van de hoven van beroep is gestegen, zij het veel minder sterk (van 994 zaken in 2021 naar 1.249 zaken in 2022, een stijging met 25,65). Het aantal zaken afkomstig van andere rechtbanken blijft nagenoeg constant of ondergaat zelfs een daling, zoals het aantal zaken afkomstig van de strafuitvoeringsrechtbanken.

Van de advocaten die afhangen van de Orde van Vlaamse Balies, zijn thans 847 advocaten houder van een getuigschrift van de bijzondere opleiding in cassatieprocedure in strafzaken. Bij de advocaten die afhangen van de Ordre des Barreaux francophones et germanophone, zijn 418 advocaten houder van een dergelijk getuigschrift. Daarnaast zijn voor de Orde van Vlaamse Balies 43 advocaten krachtens de wet van dat getuigschrift vrijgesteld; voor de Ordre des Barreaux francophones et germanophone betreft het 49 advocaten.

In 2022 legden de advocaten in 59 pct. van de zaken een memorie neer. Het spreekt voor zich dat het onderzoek van de middelen, aangevoerd in de memories, de werklust van het Hof verhoogt. Anderzijds laat dit het Hof ook toe zijn essentiële taken beter uit te voeren, namelijk de eenheid van de rechtspraak en de rechtsontwikkeling in ons land te bevorderen en de rechtszekerheid van de burger te waarborgen, wat wordt toegejuicht.

47. *Uitstroom* – Het aantal in 2022 uitgesproken penale eindarresten is, in vergelijking met 2021 eveneens gestegen, met 95 eenheden, tot 1.704 arresten. Dit is een stijging met 5,90 pct. Het aantal Franstalige P-arresten is met 108 eenheden gestegen, tot 733 eindarresten (een stijging met 17,28 pct.). Het aantal Nederlandstalige P-arresten is licht gedaald, met 13 eenheden, tot 971 arresten (een daling met 1,32 pct.).

Het Hof stelde daarnaast in 3 P-zaken (waarvan 2 Nederlandstalig en 1 Franstalig) een prejudiciële vraag aan het Grondwettelijk Hof.

Het jaarverslag van 2017 maakte melding van een significante daling van het aantal uitgesproken arresten inzake voorlopige hechtenis ingevolge de in 2016 door de wetgever doorgevoerde beperking van de mogelijkheid tot onmiddellijk cassatieberoep tegen arresten inzake voorlopige hechtenis, met name tot de eerste beslissing van de kamer van inbeschuldigingstelling tot handhaving van de voorlopige hechtenis. In dat jaar velde het Hof slechts 69 arresten inzake voorlopige hechtenis. Hierbij werd evenwel reeds de verwachting uitgedrukt dat deze trend een kentering zou ondergaan door de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof die bepaalt dat een cassatieberoep mogelijk moet zijn tegen alle handhavende beslissingen¹¹. Het aantal arresten inzake voorlopige hechtenis stijgt sindsdien inderdaad gradueel: in 2018 betrof het 135 arresten, in 2019 194 arresten, in 2020 229 arresten en in 2021 315 arresten. In 2022 betreft het maar liefst 431 arresten, waarvan 156 in het Nederlands en 275 in het Frans. Aldus moet worden vastgesteld dat het aantal arresten inzake voorlopige hechtenis sinds 2017 meer dan verzesvoudigd is. Deze evolutie verklaart de voormelde stijging van het globaal aantal nieuwe P-zaken voor een zeer groot deel, maar kan niet de enige verklaring zijn, aangezien het globaal aantal P-zaken met meer eenheden is gestegen dan louter het aantal bijkomende zaken inzake voorlopige hechtenis.

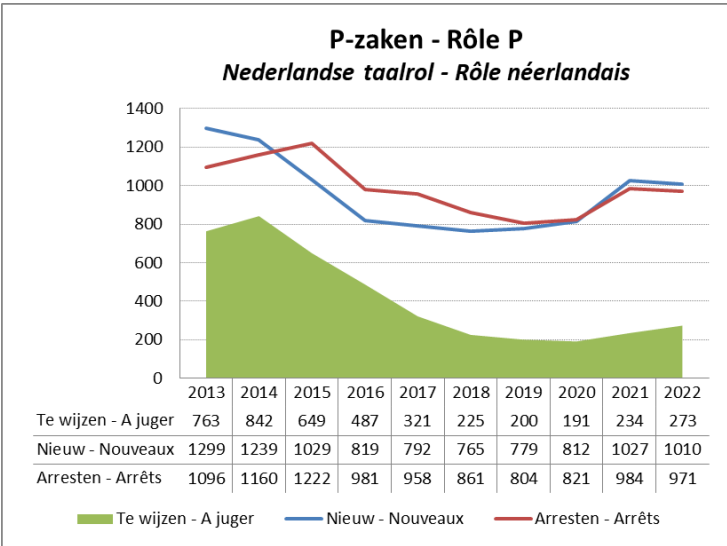
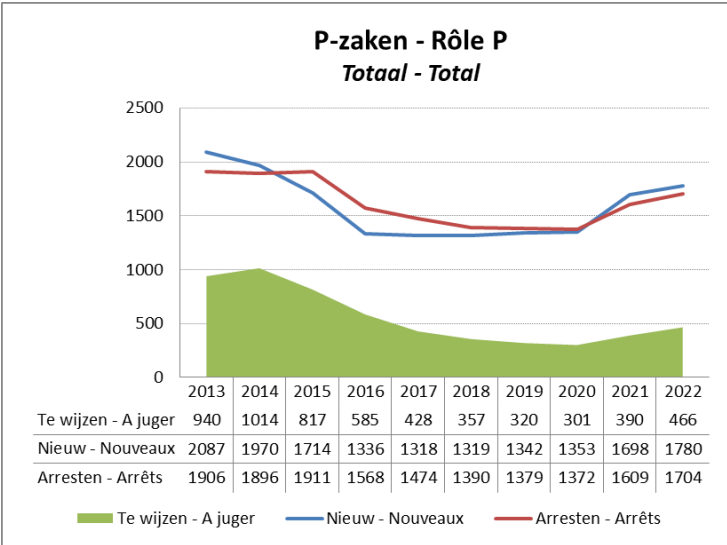
48. Het parket heeft een schriftelijke conclusie neergelegd in 2,06 pct. van de Nederlandstalige zaken (20 zaken) en in 6,28 pct. van de Franstalige zaken (46 zaken), naast zijn gepubliceerde schriftelijke conclusies “in substantie”.

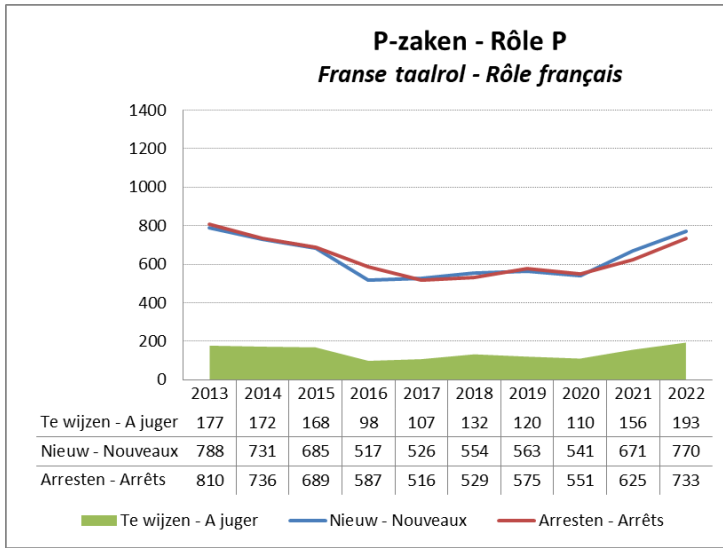
49. *Werkvoorraad* – Niettegenstaande het Hof het aantal uitgesproken eindarresten in P-zaken in 2022 voor het tweede jaar op rij substantieel kon verhogen, bleek dat andermaal niet voldoende om het zeer sterk gestegen aantal nieuwe zaken het hoofd te bieden. Terwijl in de periode 2015-2020 het aantal uitgesproken P-arresten het aantal nieuwe P-zaken steeds overschreed, met een systematische daling van werkvoorraad in P-zaken tot gevolg, is dat voor 2021 en 2022 niet langer het geval. De totale werkvoorraad van de tweede kamer is in 2022 ten aanzien van 2021 met een bijkomende 76 eenheden gestegen, tot 466 (een stijging met 19,49 pct.). Ten aanzien van 2020 is de penale werkvoorraad in 2022 zelfs met 54,82 pct. gestegen. De Nederlandstalige werkvoorraad steeg in 2022 met 39 eenheden ten aanzien van 2021 (een stijging met 16,67 pct.), de Franstalige werkvoorraad met 37 eenheden (een stijging met 23,72 pct.). Het Hof volgt deze negatieve evolutie van de penale werkvoorraad vanzelfsprekend in de komende jaren strikt op.

De *clearance rate* in P-zaken bedraagt globaal slechts 95,73 pct. Opgesplitst per taalrol bedraagt de *clearance rate* 96,13 pct. voor de Nederlandstalige zaken en 95,19 pct. voor de Franstalige zaken.

50. Het aantal eindarresten opgenomen in de volgende drie tabellen omvat de beschikkingen van niet-toelaatbaarheid.

¹¹ Zie GwH 21 december 2017, nr. 148/2017.

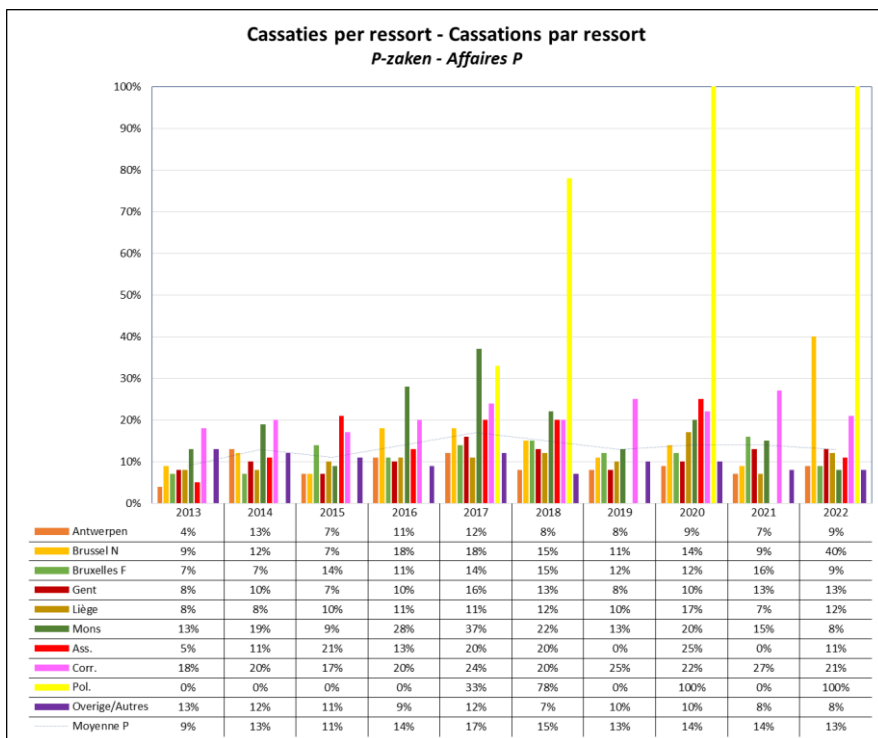
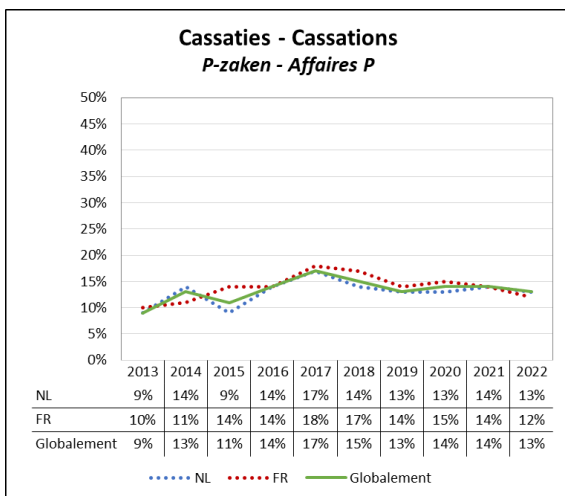

Deze tabel geeft de evolutie van de instroom per ressort over de laatste tien jaar weer.

Instroom per ressort – P-zaken										
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Antwerpen	401	369	281	215	208	252	273	288	380	326
Brussel N	158	125	98	88	66	78	62	75	106	93
Bruxelles F	319	250	189	140	145	185	166	175	244	280
Gent	316	355	261	187	148	169	165	231	200	255
Liège	229	204	214	133	124	131	147	153	175	190
Mons	67	83	78	57	60	69	97	72	94	105
Ass.	30	27	34	21	19	5	12	14	12	20
Rb.	1	0	1	0	0	0	0	0	3	2
Corr.	379	405	407	356	415	324	294	195	355	393
Pol.	4	1	1	3	2	8	1	1	3	3
Overige	183	151	150	136	131	98	125	149	126	113
Totaal	2087	1970	1714	1336	1318	1319	1342	1353	1698	1780

b) Cassatiepercentage

51. Voor een bespreking van de cassatiepercentages in P-zaken kan grotendeels naar de bespreking van de globale gegevens worden verwezen. Zoals daar vermeld, bedraagt het cassatiepercentage in P-zaken in 2022 13 pct., wat overeenkomt met het gemiddeld cassatiepercentage over de laatste vijf jaar.

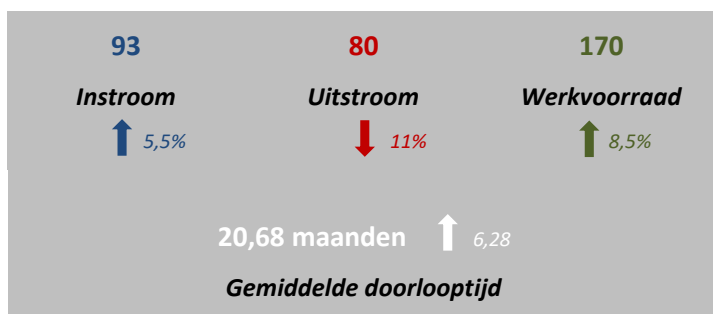
c) Voortgang van de zaken

52. Voor een bespreking van de cassatiepercentages in P-zaken wordt eveneens grotendeels naar de bespreking van de globale gegevens verwezen. Zoals daar vermeld, is de gemiddelde doorlooptijd in P-zaken in 2022 nagenoeg identiek als in 2021. Zij bedraagt 2,56 maanden en bevindt zich daarmee nog steeds op een historisch laag niveau.

Twee derde van de in 2022 uitgesproken P-zaken werd behandeld op een termijn van minder dan drie maanden. Het gros van de op het einde van 2022 nog openstaande zaken (met name 91 pct.) werd in de loop van 2022 ingediend.

5. S-zaken

53. Volgens de wet behandelt de derde kamer van het Hof de S-zaken. De wet bepaalt eveneens dat een aantal leden van het Hof blijk moet geven van specifieke ervaring in sociale zaken. Van de raadsheren met ervaring in sociale zaken zijn er drie Franstalig en twee Nederlandstalig.

De derde kamer behandelt naast de S-zaken ook C-zaken en occasioneel D- en F-zaken. Zo heeft de Nederlandstalige derde kamer in 2022 60 C-zaken, 1 D-zaak en 8 F-zaken behandeld. De Franstalige derde kamer behandelde 31 C-zaken, 1 D-zaak en 14 F-zaken. Sommige van die dossiers, die niet als zuivere S-dossiers kunnen worden aangemerkt, hebben wel betrekking op materies die verwant zijn met het arbeidsrecht of het socialezekerheidsrecht.

a) Instroom, uitstroom en werkvoorraad

54. *Instroom* – Het aantal nieuwe Nederlandstalige S-zaken is in 2022 ten aanzien van 2021 met 15 eenheden gestegen, tot 59 zaken (een stijging met 34,09 pct.). Deze stijging wordt veroorzaakt door de neerlegging medio 2022 van een reeks van maar liefst 31 gelijklopende cassatieberoepen. Het aantal nieuwe S-zaken voor de Franstalige derde kamer is met 10 eenheden gedaald, van 44 zaken in 2021 naar 34 zaken in 2022 (een daling met 22,72 pct.). Het Hof dient aldus vast te stellen dat S-zaken een steeds beperktere plaats in zijn totale werkvolume innemen. Zonder voormelde reeks van 31 gelijklopende cassatieberoepen zou het aantal nieuwe S-zaken zich in 2022 op een bijzonder laag niveau hebben bevonden.

Alle nieuwe S-zaken die in 2022 op de griffie van het Hof werden ingeschreven, zijn afkomstig van de arbeidshoven.

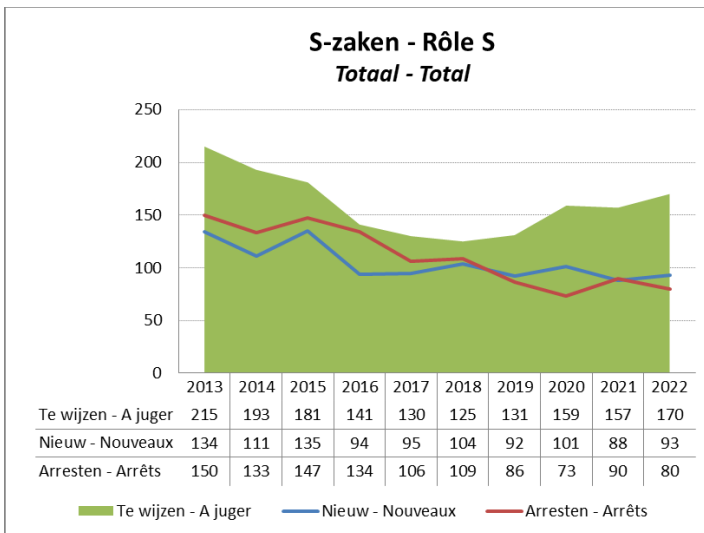
55. *Uitstroom* – Het aantal uitgesproken eindarresten in sociale zaken in de Nederlandstalige derde kamer is in 2022 met 7 eenheden gedaald ten aanzien van 2021 en bedraagt 40 eindarresten (een daling met 14,89 pct.). In de Franstalige derde kamer daalde het aantal uitgesproken arresten met 3 eenheden, tot eveneens 40 eindarresten (een daling met 6,98 pct.).

56. Het parket heeft een conclusie neergelegd in 22,50 pct. van de Nederlandstalige sociale zaken (9 zaken) en in 62,50 pct. van de Franstalige sociale zaken (25 zaken), naast zijn gepubliceerde schriftelijke conclusies “in substantie”.

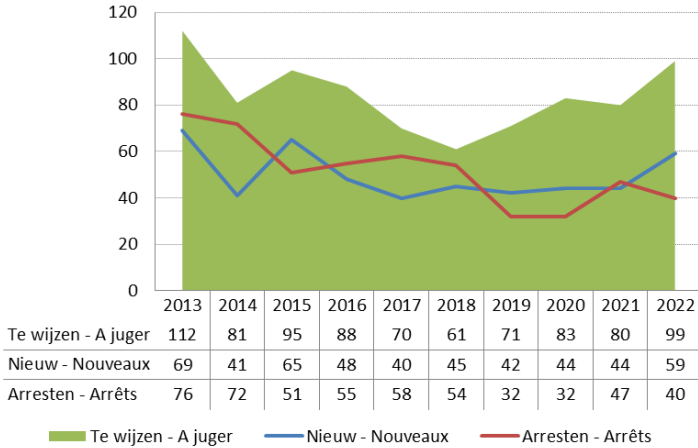
In 2022 werden 4 rechtszittingen georganiseerd waarin telkens alle gespecialiseerde magistraten van beide taalrollen hebben gezeteld om zo de gespecialiseerde kennis binnen het Hof optimaal aan te wenden en de eenheid van rechtspraak van de twee afdelingen van de derde kamer te bevorderen. Op die rechtszittingen werden 27 arresten gewezen. Die succesvolle ervaring zal het volgende jaar worden voortgezet.

57. *Werkvoorraad* – Doordat het aantal nieuwe S-zaken het aantal gewezen eindarresten overtreft, is de werkvoorraad in S-zaken in 2022 ten aanzien van 2021 met 13 eenheden gestegen, tot 170 zaken (een stijging met 8,28 pct.). Aldus bedraagt de *clearance rate* in S-zaken 86,02 pct.

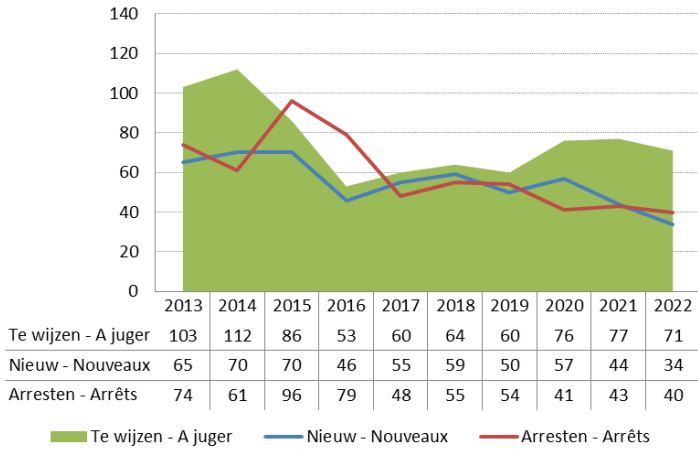
De werkvoorraad in S-zaken blijft omvangrijk. Met 170 zaken in voorraad tegenover 80 arresten in S-zaken in 2022 betekent dit dat aan het huidige tempo 25,5 maanden nodig zijn om uitsluitend deze stock (met uitsluiting van de nieuwe zaken) weg te werken.

S-zaken - Rôle S
Nederlandse taalrol - Rôle néerlandais

S-zaken - Rôle S
Franse taalrol - Rôle français

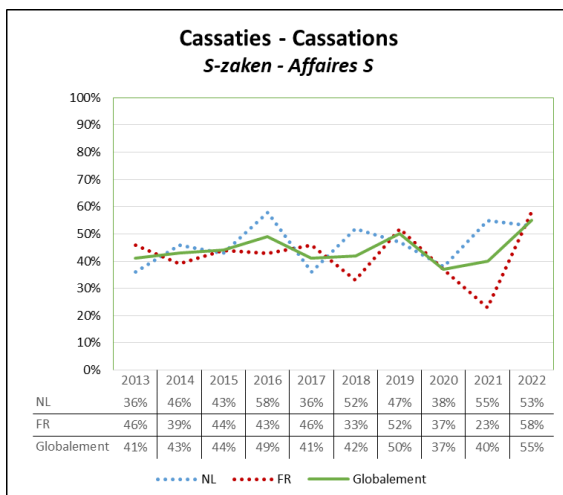

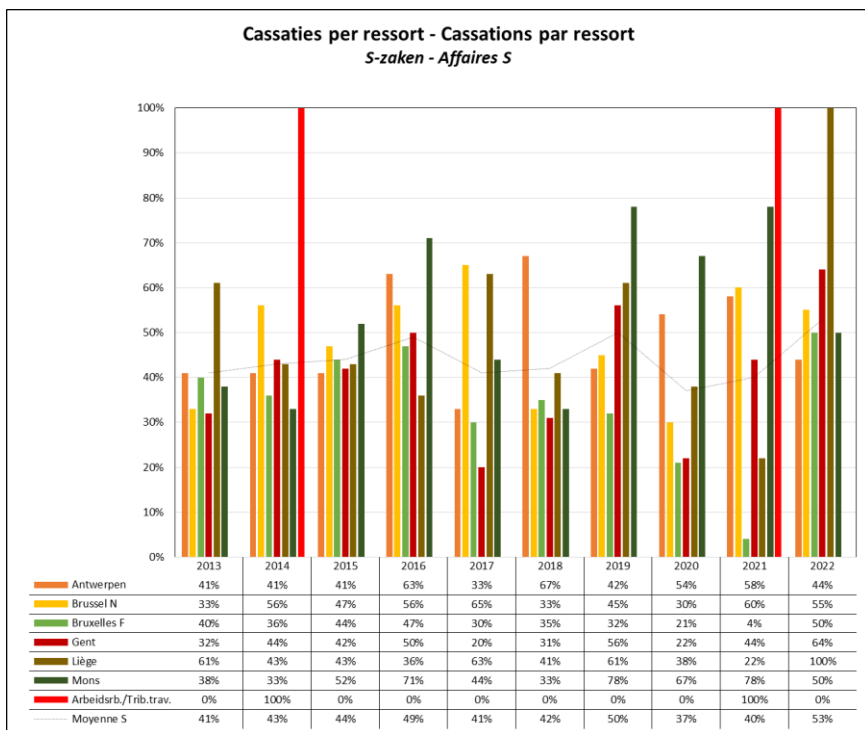
Deze tabel geeft de evolutie van de instroom aan S-zaken per ressort over de laatste tien jaar weer.

Instroom per ressort – S-zaken										
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Arbh. Antwerpen	34	13	21	19	22	20	17	19	19	10
Arbh. Brussel N	20	13	24	5	6	17	9	15	11	11
Arbh. Bruxelles F	32	30	20	23	23	22	20	27	18	11
Arbh. Gent	15	15	20	23	10	8	16	10	14	37
Arbh. Liège	21	25	38	17	24	27	17	20	18	18
Arbh. Mons	12	15	8	6	9	10	13	8	7	6
Arbrb.	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0
Corr.	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Overige	0	0	4	0	1	0	0	0	0	0
Totaal	134	111	135	94	95	104	92	101	88	93

b) Cassatiepercentage

58. Het aantal cassaties in S-zaken is in 2022 ten aanzien van het jaar 2021 globaal genomen gestegen en bedraagt momenteel ongeveer 55 pct., hetgeen een relatief hoog cassatiepercentage is in het licht van de cassatiepercentages in S-zaken over de voorbije tien jaar.

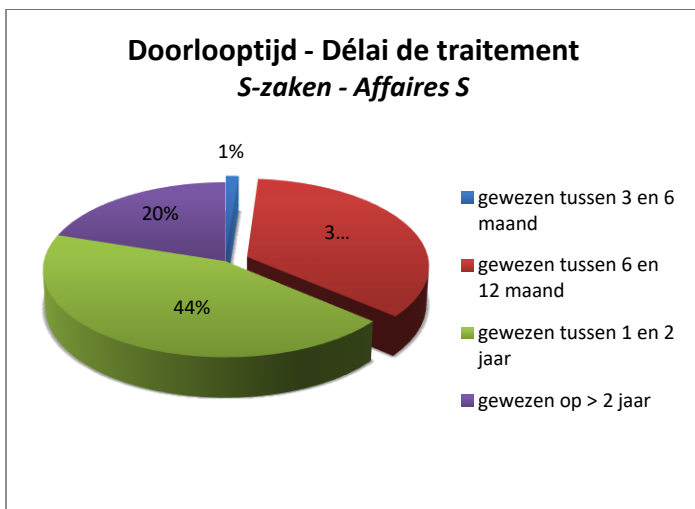

c) Voortgang van de zaken

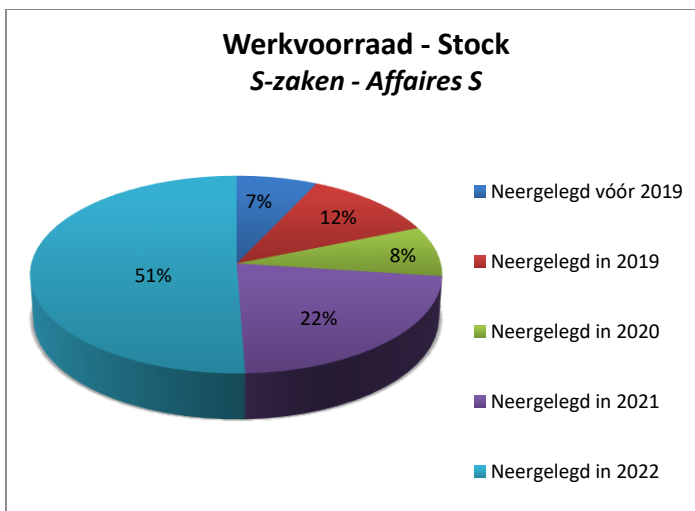
59. *Doorlooptijd* – De gemiddelde doorlooptijd van de sociale zaken is globaal genomen gestegen van 14,40 maanden in 2021 naar 20,68 maanden in 2022. De gemiddelde doorlooptijd voor de Nederlandstalige S-zaken is gestegen van 14,07 maanden in 2021 naar 24,35 maanden in 2022 en die van de Franstalige S-zaken van 14,76 maanden in 2021 naar 17,01 maanden in 2022.

Evolutie gemiddelde doorlooptijd : S-zaken					
	2018	2019	2020	2021	2022
N	22,62	22,28	18,84	14,07	24,35
F	10,82	12,78	15,54	14,76	17,01
N+F	16,66	16,31	16,99	14,40	20,68

36 pct. van de in 2022 uitgesproken S-zaken werd uitgesproken op een termijn van minder dan 1 jaar. 20 pct. van de in 2021 behandelde S-zaken werd uitgesproken op een termijn van meer dan twee jaar.

60. *Voortgang van de openstaande werkvoorraad* – Van de op het einde van 2022 nog openstaande werkvoorraad werd ongeveer de helft in 2022 ingediend. 27 pct. van de openstaande werkvoorraad in S-zaken is reeds meer dan twee jaar op de griffie van het Hof ingeschreven.

Voorzichtigheid is geboden bij de beoordeling van de relatief trage vooruitgang die uit deze cijfers blijkt. Het aantal sociale geschillen is immers vrij beperkt en de aard van de dossiers is vaak complex. Dit neemt niet weg dat dient te worden vastgesteld dat de werkvoorraad de laatste jaren toeneemt of nauwelijks daalt. Een en ander kan worden gekoppeld aan (1) de vaststelling dat de raadsheren met een specifieke ervaring in sociale zaken ook in de civiele en penale materies als verslaggever optreden en zetelen, en dit ook in F- en P-zaken, waarvan de jaarlijkse instroom een sterk stijgende trend vertoont, evenals (2) aan het feit dat één van de raadsheren van

de derde kamer sinds 2019 tot Eerste voorzitter bij het Hof werd benoemd en voor de behandeling van dossiers niet werd vervangen.

6. G-zaken

a) Instroom, uitstroom en werkvoorraad

61. *Instroom* – In 2022 werden 219 nieuwe aanvragen tot rechtsbijstand ingediend, tegenover 264 in 2021. Dit is een daling met 17,05 pct.

62. *Uitstroom* – Het aantal definitieve beslissingen dat door het Bureau voor rechtsbijstand in 2022 werd gewezen, hield min of meer gelijke tred met het aantal nieuwe aanvragen. Het Bureau voor rechtsbijstand heeft in 2022 216 definitieve beslissingen geveld.

63. *Werkvoorraad* – Slechts 37 aanvragen tot rechtsbijstand wachtten eind 2022 nog op een eindbeslissing.

Al deze aanvragen werden in 2022 op de griffie ingediend.

18 van deze 37 aanvragen werden in de loop 2022 aan de stafhouder van de Orde van Advocaten bij het Hof van Cassatie overgemaakt voor een advies van een advocaat bij het Hof over de redelijke kans op slagen van een cassatieberoep.

b) Uitspraken

64. 83 van de eindbeslissingen in 2022 kenden de rechtsbijstand toe. In 152 beslissingen werd tot een verwerping besloten. Aldus bedraagt het percentage toekenningen 35,02 pct., tegenover 64,14 pct. verwerpingen. Dit stemt overeen met het gemiddelde van de voorbije jaren.

Van de beslissingen tot verwerping werden er 61 genomen na advies van een advocaat bij het Hof over de redelijke kansen op succes van een cassatieberoep.

In 2022 hebben de advocaten bij het Hof in totaal 108 adviezen gegeven, tegenover 168 in 2021, 143 in 2020, 132 in 2019, 115 in 2018 en 125 in 2017.

	2018	2019	2020	2021	2022
Afgewezen aanvragen zonder advies van een advocaat bij het Hof	73	78	73	91	91
Afgewezen aanvragen na advies van een advocaat bij het Hof	79	81	73	98	61
Totaal aantal beslissingen waarbij de rechtsbijstand wordt verworpen	152	159	146	189	152
Toegewezen aanvragen zonder advies van een advocaat bij het Hof om te antwoorden of beperkt tot de kosten	22	26	21	23	36
Toegewezen aanvragen na advies van een advocaat bij het Hof	36	51	70	70	47
Totaal aantal beslissingen waarbij de rechtsbijstand wordt toegekend	58	77	91	93	83

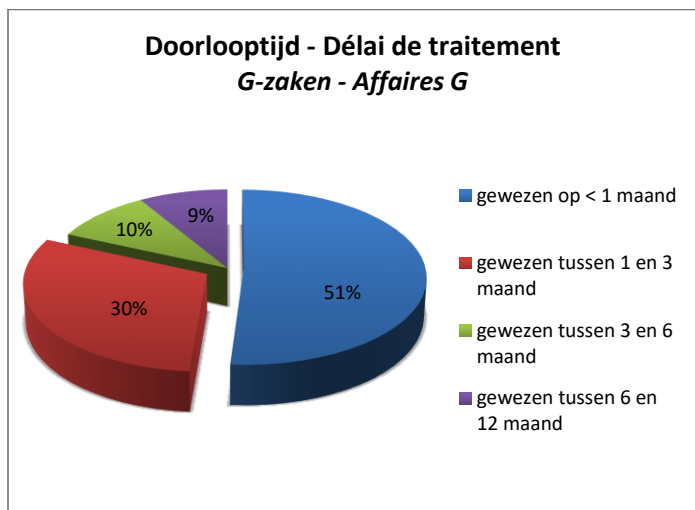
Afstanden	2	0	0	0	2
Totaal aantal gewezen beslissingen	212	236	242	282	237
Nieuwe aanvragen	221	238	245	264	219

c) Voortgang van de zaken

65. Voor de G-zaken die in 2022 werden behandeld, bedroeg de doorlooptijd gemiddeld 2,02 maanden. Dit is een daling met 2 maanden ten aanzien van 2021 en dus een halvering. De gemiddelde doorlooptijd voor de Nederlandstalige zaken daalde van 6,17 maanden in 2021 naar 2,44 maanden in 2022. Voor de Franstalige G-zaken daalde de gemiddelde doorlooptijd, van 2,15 maanden in 2021 naar 1,73 maanden in 2022.

Evolutie gemiddelde doorlooptijd : G-zaken					
	2018	2019	2020	2021	2022
N	1,91	2,94	3,37	6,13	2,44
F	1,78	1,63	2,22	2,15	1,73
N+F	1,84	2,19	2,76	4,02	2,02

66. Ook wanneer men de doorlooptijd meer in detail bekijkt, stelt men vast dat het merendeel van de in 2022 behandelde G-zaken, met name 81 pct. werd uitgesproken op een termijn van minder dan 3 maanden.

7. H-zaken

67. In deze categorie worden de prejudiciële verwijzingen naar het Hof van Cassatie opgenomen. Er werden in 2022 geen H-zaken ingeleid of berecht.

8. Bijzondere procedures en formaties

68. In 2022 werden geen arresten in verenigde kamer geweest (een kamer bestaande uit minstens 11 raadsheren uit beide taalgroepen). Wel werden in 2022 7 arresten in voltallige kamer geweest (een kamer bestaande uit 9 raadsheren uit beide taalgroepen). Het Hof houdt zitting in voltallige kamer op beslissing van de eerste voorzitter, op suggestie van de raadsheer-rapporteur of de sectievoorzitter, hetzij omdat een bepaalde zaak principiële vragen doet rijzen die niet op evidente wijze door de ene of de andere afdeling kunnen worden afgehandeld, hetzij omdat een afdeling in een bepaalde zaak een ommekeer van een vaststaande rechtspraak overweegt, hetzij omdat door het Hof in voorgaande zaken met een gelijkaardige strekking tegenstrijdige beslissingen werden geweest. De zitting in voltallige kamer beoogt aldus de rechtseenheid te handhaven.

9. Commissie voor de onwerkzame voorlopige hechtenis

69. Om een volledig zicht te hebben op de cijfers, dienen ook de belangrijkste kerncijfers met betrekking tot de Commissie voor de onwerkzame voorlopige hechtenis te worden meegegeven. Deze cijfers zijn niet meegerekend in de globale cijfers weergegeven in deel 1 van dit hoofdstuk.

70. *Instream* – In 2022 werden 35 nieuwe verzoekschriften voor de Commissie voor de onwerkzame voorlopige hechtenis ingediend (22 Nederlandstalig en 13 Franstalig).

71. *Uitstroom* – Er werden 17 beslissingen geweest (7 Nederlandstalig en 10 Franstalig). Daarnaast werd in 7 dossiers beslist om de termijn om uitspraak te doen, te verlengen.

72. *Werkvoorraad* – Zijn nog in behandeling: 20 dossiers op de Nederlandstalige rol en 13 dossiers op de Franstalige rol, die allen in de loop van 2022 werden ingeschreven.

III. Conclusie voor 2022

73. De cijfers voor 2022 roepen gemengde gevoelens op.

74. In vergelijking met 2021 is het aantal nieuwe zaken voor het Hof in 2022 globaal licht gedaald, met ongeveer 1,5 pct., tot 2.789 eenheden, maar dit neemt niet weg dat het aantal nieuwe zaken voor het Hof in 2022, net zoals in 2021 het geval was, vrij hoog is en dat zich een duidelijke stijgende lijn laat aftekenen over de periode 2021-2022, in vergelijking met de relatief stabiele instroom aan zaken tussen 2016 en 2020. Daar waar de instroom tussen 2016 en 2020 rond de 2.500 nieuwe zaken schommelde, schommelt zij de laatste twee jaar rond de 2.800 zaken.

Doordat het aantal in 2022 uitgesproken eindbeslissingen terzelfdertijd sneller is gedaald, met 5,9 pct. in vergelijking met 2021, tot 2.717 eindarresten, kon een stijging van de op het einde van 2022 openstaande werkvoorraad niet worden vermeden. De openstaande werkvoorraad van het Hof is met 72 eenheden gestegen, tot 1.565 zaken.

Deze globale cijfers verbergen bovendien een meer complexe realiteit.

75. De daling van het globaal aantal nieuwe zaken in 2022 in vergelijking met 2021 blijkt zich te situeren in bepaalde civiele materies. Het aantal nieuwe C-zaken daalde in vergelijking met 2021 met 9 pct., tot 496 eenheden. Het aantal nieuwe F-zaken daalde met 15 pct., tot 178 eenheden. Het aantal nieuwe D- en S-zaken bleef min of meer constant. Over een langere periode kan evenwel worden vastgesteld dat vooral in C- en S-zaken het jaarlijks aantal nieuwe zaken in dalende lijn gaat, maar dan weer veel minder in fiscale materies en in elk geval totaal niet in strafzaken.

Terzelfdertijd daalde ook het aantal einduitspraken in civiele materies, met vooral in C-zaken een niet te verwaarlozen daling met 24,5 pct. in vergelijking met 2021. De oorzaken daarvan kwamen uitgebreid aan bod. Het betreft een samenloop van omstandigheden die onoverkomelijk waren:

- het wegvalLEN in de loop van 2022 van twee raadsheren verbonden aan de eerste en derde kamer, die een bijzonder expertise genoten, wat in combinatie met de quasi-onbeschikbaarheid van de Eerste voorzitter voor het behandelen van de dossiers van deze kamers, vooral in de tweede jaarhelft een penibele situatie heeft gecreëerd; en
- factoren met een eerder occasioneel, niet-structureel karakter die het aantal eendarresten in civiele materies in 2021 aanzienlijk opgedreven, die zich in 2022 niet hebben voorgedaan en een verschil tussen beide jaren met 166 zaken kunnen verantwoorden.

Het Hof hoopt dat in 2023 de toestand, wat het aantal einduitspraken (en de gemiddelde doorlooptijd ervan) betreft, terug grotendeels zal normaliseren, eenmaal twee nieuwe raadsheren zijn aangesteld en het effect van voormelde occasionele factoren die zich in de laatste twee jaar hebben voorgedaan, zijn weggeëbd.

Het moet overigens worden vastgesteld dat, niettegenstaande de daling van het aantal eendarresten in civiele materies, de cumulatieve werkvoorraad in civiele materies min of meer constant is gebleven en zelfs heel licht is gedaald (1.060 eenheden in 2022 tegenover 1.067 eenheden in 2021), nu het aantal eendarresten in civiele materies wel gelijke tred heeft kunnen houden met de verminderde instroom op de civiele rollen. Indien het aantal eendarresten in civiele materies in 2023 terug zou normaliseren, en het aantal nieuwe zaken in civiele materies niet opnieuw substantieel gaat stijgen, zou het Hof die werkvoorraad in de toekomst normalerwijze moeten kunnen afbouwen. Wel is duidelijk dat, gelet op het gegeven dat het Hof in civiele materies niet over enige minimumbuffer beschikt, in de loop van 2023 niets mag mislopen.

76. Naast het aantal nieuwe cassatieberoepen in civiele zaken is ook het aantal verzoeken tot rechtsbijstand gedaald, met een impact op de globale instroom tot gevolg. Gelet op deze verminderde instroom, en rekening houdend met de zeer beperkte werkvoorraad en vlotte doorlooptijden op de G-rol in 2022, werden in 2022 logischerwijs minder beslissingen inzake rechtsbijstand gewezen, wat dan weer een misleidende (lees: een onterecht op het eerste gezicht negatieve) impact op de globale uitstroom tot gevolg heeft gehad.

77. In tegenstelling tot het aantal cassatieberoepen in civiele materies, is het aantal cassatieberoepen in penale materies voor het tweede jaar op rij gestegen. Na een fikse stijging van het aantal penale cassatieberoepen in 2021 met ongeveer 25 pct., werd in 2022 opnieuw een stijging met 5 pct. opgetekend. Vooral de sterke stijging van het aantal arresten inzake voorlopige hechtenis valt daarbij op. Het aantal nieuwe

strafzaken in 2022 overschrijdt met 1.780 eenheden het aantal nieuwe strafzaken in 2015 (toen 1.714 eenheden), dit is het jaar voor de inwerkingtreding van de belangrijkste (nieuwe) filters voor de toegang tot het Hof in strafzaken.

De tweede kamer slaagde er in 2022 nogmaals in het aantal eindarresten te verhogen (plus 99 eindarresten in vergelijking met 2021), maar dat kon niet verhinderen dat de penale werkvoorraad voor het tweede jaar op rij – na een lange periode van een sterk dalende werkvoorraad in strafzaken – is gestegen, ditmaal met 76 eenheden, tot 466 zaken.

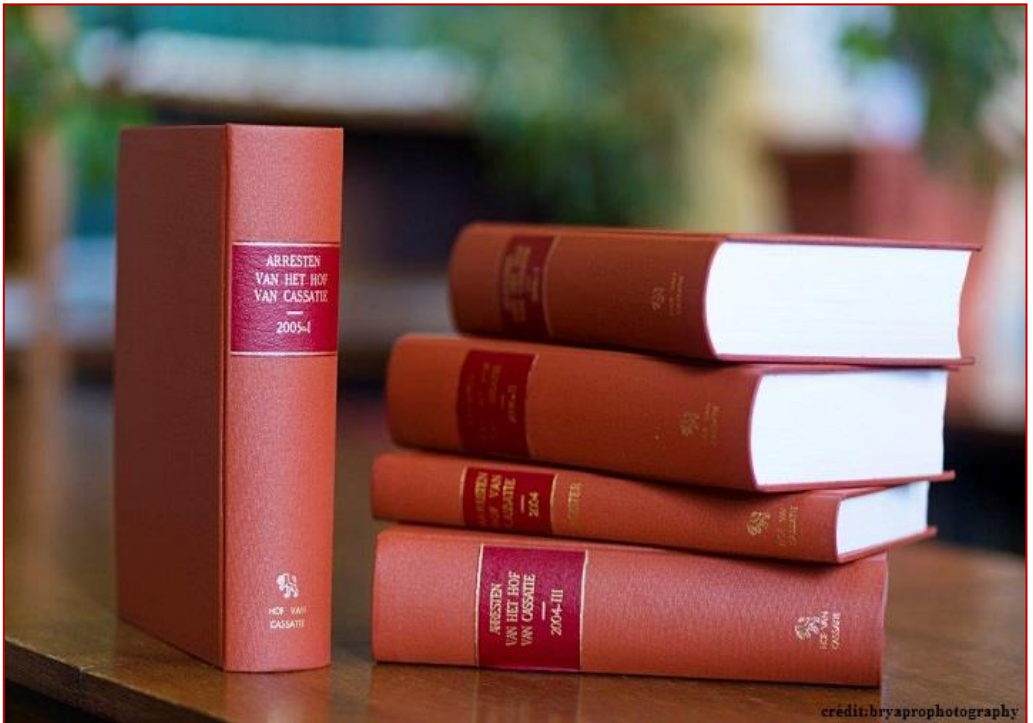
Het spreekt voor zich dat de plotse stijging van het aantal nieuwe P-zaken in 2021 en 2022 van nabij moet worden opgevolgd. Indien zou blijken dat dat aantal de volgende jaren blijft stijgen, dreigt de penale werkvoorraad op middellange tot lange termijn onbeheersbaar te worden.

78. Op een globaal niveau moet worden besloten dat (1) verschuivingen in de aard van de nieuwe dossiers die voor het Hof worden ingediend, de stijgende complexiteit van die dossiers en de vereiste ruime expertise voor de behandeling ervan, waarover reeds in het vorig jaarverslag werd bericht¹², en (2) het sterk toegenomen aantal nieuwe dossiers in de voorbije twee jaren, het Hof steeds meer in een gevarenzone dreigen te brengen. (3) Dat gevaar wordt nog versterkt door het niet snel vervangen van magistraten die in de loop van het jaar wegvallen, hetgeen zich onmiddellijk aftekent in het aantal gewezen eindarresten en in een werkvoorraad die onmogelijk verder kan worden afgebouwd.

De inspanningen van de voorbije twee jaar tot versterking van de personeelscapaciteit van het Hof, die tot doel hebben beter met sommige van die problemen om te gaan, hebben vooralsnog enkel betrekking op de referendarissen en het parket, waardoor een flessenhals op het niveau van de zetel dreigt te ontstaan. Het Hof kan enkel blijven aandringen op het afronden van de reeds gepresteerde inspanningen, met een parallelle uitbreiding van de zetel.

¹² Zie *Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2021*, Brussel, Larcier, 2022, 263-267.

Belangrijke arresten van het Hof

In dit hoofdstuk worden de inhoudelijk belangrijke arresten die het Hof in 2022 heeft gewezen, per materie besproken.

Een onderscheid wordt gemaakt tussen zogenaamde richtinggevende arresten en overige belangrijke arresten. De richtinggevende arresten betreffen arresten die van bijzonder belang zijn voor de ontwikkeling van de rechtspraak of voor de interpretatie van bepaalde wettelijke bepalingen, dan wel die van bijzonder sociaal of maatschappelijk belang zijn. Zij maken het voorwerp uit van een meer grondige bespreking en worden in de rechtspraak en de rechtsleer gekaderd. De overige belangrijke arresten maken het voorwerp uit van een veel kortere bespreking, die zich beperkt tot de algemene regel die het Hof in het arrest heeft geformuleerd.

In de elektronische versie van het jaarverslag, te vinden op de [website van het Hof](#)¹ en via [Stradalex](#)², kan de volledige tekst van de samengevatte arresten worden geraadpleegd door middel een hyperlink bij elk arrest, zowel naar Juportal (opgenomen in het rolnummer van elk arrest) als naar de ECLI-databank (onderaan elke samenvatting).

Het Hof van Cassatie wordt hierna kortweg ook als “het Hof” (met hoofdletter) vermeld. Het “hof” (met kleine letter) verwijst naar het hof van beroep of het arbeidshof dat de bestreden beslissing heeft gewezen.

De in dit hoofdstuk opgenomen samenvattingen vormen geen authentieke uitlegging van de samengevatte arresten en binden het Hof niet.

A. RICHTINGGEVENDE ARRESTEN

Burgerlijk recht

Koop – Vordering tot vrijwaring voor verborgen gebreken – Doorverkoop – Impact op de korte termijn van artikel 1648 Oud Burgerlijk Wetboek – Buitencontractuele aansprakelijkheid – Bedrog – Schade – Vrijwillige prestatie – Zaakwaarneming

Arrest van 23 juni 2022 (C.20.0470.N)

In deze zaak heeft het Hof een verfijning aangebracht in het leerstuk met betrekking tot de vereiste tot het instellen van de vrijwaringsvordering voor koopvernietigende gebreken binnen een korte termijn in geval van doorverkoop.

Het Hof oordeelde reeds meermaals dat artikel 1648 Oud Burgerlijk Wetboek, op grond waarvan de rechtsvordering inzake koopvernietigende gebreken door de koper binnen een korte termijn moet worden ingesteld, van overeenkomstige toepassing is op de rechtsvordering van de verkoper tegen diegene van wie hij de zaak heeft gekocht (doorverkoop). Deze rechtspraak preciseerde met betrekking tot het aanvangspunt van de korte termijn waarbinnen de verkoper de vrijwaringsvordering moet instellen, dat

¹ <https://hofvancassatie.be/nl/jaarverslagen>

² <http://www.stradalex.com>

deze eerst begint te lopen vanaf het tijdstip waarop hij zelf door zijn koper in rechte wordt aangesproken³.

In de conclusie van toenmalig advocaat-generaal Thijs⁴ onder het eerste cassatiearrest van 29 januari 2004 in deze materie kan men de onderliggende redenen voor deze rechtspraak terugvinden. Zo stelt de advocaat-generaal dat zolang de tussenverkoper zelf niet in rechte wordt aangesproken, hij niet beschikt over het vereiste belang om zelf een rechtsvordering (regresvordering) in te stellen, omdat deze voorbarig zou zijn. Hij verwijst hiertoe naar artikel 18, eerste lid, Gerechtelijk Wetboek, dat vooropstelt dat een rechtsvordering slechts kan worden ingesteld wanneer de eiser over een verkregen en dadelijk belang beschikt, wat inhoudt dat het geschil tussen de partijen reeds moet zijn ontstaan en er een reële betwisting bestaat. Een eventueel belang volstaat niet en een vordering *ad futurum* kan niet worden toegestaan.

Deze redenering gaat in een ketting van opeenvolgende verkopen in de meeste gevallen inderdaad op: doorgaans ontdekt de tussenverkoper het gebrek pas wanneer het goed reeds aan de uiteindelijke (eind)koper werd doorverkocht. Op het ogenblik dat de eindkoper het gebrek ontdekt, heeft de tussenverkoper evenwel nog geen belang om zijn verkoper al aan te spreken. De tussenkoper dient te wachten tot de eindkoper hem in rechte in vrijwaring aanspreekt om te beschikken over het vereiste belang om zijn verkoper aan te spreken.

De vraag rijst evenwel of deze rechtspraak met betrekking tot het startpunt van de korte termijn van de vrijwaringvordering voor koopvernietigende gebreken ook geldt indien de tussenverkoper het gebrek reeds ontdekte op een ogenblik dat hij nog eigenaar van het goed was en het pas nadien heeft doorverkocht.

Deze problematiek komt in het hier besproken arrest aan de orde. De zaak betrof meer concreet een keten van koopovereenkomsten met betrekking tot een gebouw. Op 4 februari 2016 werd de tweede eiseres – als tussenverkoper – eigenaar van het onroerend goed, door het via de eerste eiser te hebben gekocht, die het op zijn beurt van de verweerster had gekocht. Vervolgens verkocht de tweede eiseres het goed door aan het echtpaar D.-M. in juli 2017. Het goed vertoonde evenwel een aantal gebreken. *In casu* stelden de appelrechters vast dat de tweede eiseres als tussenverkoper ook op de datum van aankoop, namelijk op 4 februari 2016 reeds kennis had (of behoorde te hebben) van de gebreken, mede wegens haar gespecialiseerde kennis. De

³ Cass. 27 mei 2011, AC 2011, 1379 en *Pas.* 2011, 1498. Zie ook reeds: Cass. 25 juni 2010, AC 2010, 1965 en *Pas.* 2010, 2067; Cass. 29 januari 2004, AC 2004, 149, met conclusie van advocaat-generaal D. THUIS, en *Pas.* 2004, 186. Zie ook hierover I. CLAEYS, “Overzicht van rechtspraak bevrijdende verjaring”, *TPR* 2018, 755-758; B. DE COCQUEAU, “Le bref délai est-il éternel?” in *LA N. Simar Évaluation du dommage, Responsabilité civile et Assurance*, Limal, Anthemis, 2013, 301; C. DELFORGE, e.a., “De quelques délais emblématiques du contrat de vente” in *Contrats spéciaux*, Limal, Anthemis, 2013, 111-112; S. MARYSSE, “Art. 1648 BW” in *Artikelsgewijze commentaar bijzondere overeenkomsten*, Mechelen, Kluwer, 2016, nrs. 40-43; S. STIJNS, e.a., “Overzicht van rechtspraak bijzondere overeenkomsten koop en aanneming”, *TPR* 2008, nr. 175; L. SIMONT, J. DE GRAVE en P.A. FORIERS, “Examen de jurisprudence (1981-1991). Les contrats spéciaux”, *RCJB* 1995, 202, voetnoot 47; B. TILLEMEN, *De gevolgen van de koop in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Kluwer, 2012, nr. 473; B. TILLEMEN, e.a. “Koop, Overzicht van rechtspraak”, *TPR* 2020, nr. 345. Zie ook conclusie van advocaat-generaal R. MORTIER voor Cass. 20 februari 2020, C.18.0575.N, [ECLI:BE:CASS:2020:CONC.20200220.12](#); conclusie van advocaat-generaal D. THUIS voor Cass. 29 januari 2004, AC. 2004, 150.

⁴ Conclusie van advocaat-generaal D. THUIS voor Cass. 29 januari 2004, AC 2004, 150.

appelrechters besloten vervolgens tot de verwerping van de vordering van de eisers gesteund op de vrijwaring voor verborgen gebreken tegen de verweerster, aangezien de eisers reeds op 4 februari 2016 kennis hadden of behoorden te hebben van de beweerde gebreken, en hierdoor hun vordering buiten de korte termijn instelden.

In het eerste onderdeel van het eerste middel verweten de eisers de appelrechters te oordelen dat de korte termijn waarbinnen de tweede eiseres haar vrijwaringsvordering diende in te stellen, begon te lopen vanaf het tijdstip waarop zij kennis had of behoorde te hebben van de beweerde gebreken, zonder acht te slaan op het tijdstip waarop tweede eiseres door haar kopers in rechte werd aangesproken.

Het Hof wijst het eerste onderdeel van het eerste middel af en bevestigt voor wat betreft dit punt de beslissing van de appelrechters. Het Hof oordeelt dat de korte termijn waarbinnen deze vordering moet worden ingesteld, in beginsel begint te lopen vanaf het ogenblik waarop de verkoper kennis had of behoorde te hebben van het gebrek. Wanneer het gebrek evenwel pas aan het licht komt nadat het goed werd doorverkocht, begint de korte termijn eerst te lopen vanaf het tijdstip waarop de tussenverkoper zelf door zijn koper in rechte wordt aangesproken. Hierdoor faalt het onderdeel dat uitgaat van de veronderstelling dat de korte termijn waarbinnen de vrijwaringsvordering van de verkoper tegen degene van wie hij de zaak heeft gekocht pas een aanvang neemt op het ogenblik dat de verkoper door zijn koper wordt gedagvaard, ook wanneer de verkoper het gebrek kende of behoorde te kennen toen hij zelf nog eigenaar was van het goed, naar recht.

Het Hof nuanceert aldus de regel dat bij een doorverkoop de korte termijn waarbinnen de vrijwaringsvordering voor koopvernietigende gebreken moet worden ingesteld, begint te lopen vanaf het tijdstip waarop de verkoper zelf door zijn koper in rechte wordt aangesproken. Het Hof benadrukt dat de kennis (behoren te hebben) van het gebrek in principe het startpunt van de korte termijn determineert. Enkel wanneer het gebrek pas aan het licht komt nadat het goed werd doorverkocht, begint de korte termijn waarbinnen de tussenverkoper zijn eigen verkoper dient aan te spreken, te lopen vanaf het tijdstip waarop de tussenverkoper zelf door zijn koper wordt aangesproken. Hierdoor wordt vermeden dat de vrijwaringsvordering van de tussenverkoper tegen zijn eigen verkoper zou herleven louter omdat er sprake is van een doorverkoop, terwijl de verkoper reeds voordien kennis had van het gebrek en de korte termijn heeft laten verstrijken.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220623.IN.4\)](#)

Begroting ereloon advocaten (art. 446ter Ger.W.) – Matiging – Openbare orde (art. 2 Oud BW) – Partijbeslissing – Marginaal toetsingsrecht – Precontractuele informatieverplichting (oud artikel XIV.3, 3°, WER)

Arresten van 9 september 2022 ([C.21.0280.N](#), [C.21.0346.N](#) en [C.22.0004.N](#))

In deze zaken neemt het Hof stelling in over een aantal vraagstukken betreffende de begroting van erelonen van advocaten zoals geregeld in artikel 446ter Gerechtelijk Wetboek.

Het eerste vraagstuk betreft de sanctionering van de advocaat die zijn precontractuele informatieverplichting ten aanzien van een consument inzake de berekening van zijn

ereloon niet nakomt. Meer bepaald rees de vraag of de advocaat in dergelijk geval nog wel op artikel 446ter Gerechtelijk Wetboek, krachtens hetwelk hij zijn ereloon door middel van een partijbeslissing mag begroten, een beroep kan doen. Over deze vraag bestonden in de rechtsleer uiteenlopende strekkingen.

Een eerste strekking was van oordeel dat de bevoegdheid van een advocaat tot partijbeslissing bij het einde van de dienstverlening krachtens artikel 446ter Gerechtelijk Wetboek steeds verzoenbaar is met de consumentenbescherming en de informatieverplichtingen geëist door het Wetboek van economisch recht⁵. Specifiek wat betreft (oud) artikel XIV.3, 3°, WER⁶, dat voorzag in precontractuele informatieverplichtingen voor vrije beroepers inzake onder meer de prijsberekening van hun diensten, zou een *voorbehoud* moeten worden gemaakt voor de bijzondere regels die hieromtrent zijn vastgesteld voor de vrije beroepen, zoals artikel 446ter Gerechtelijk Wetboek. Bijzondere regels zouden dus steeds voorrang hebben op Boek XIV WER⁷. Volgens deze visie zou artikel 446ter Gerechtelijk Wetboek steeds doorgang kunnen vinden, ongeacht of er precontractuele informatie werd gegeven.

Een tegenovergestelde strekking⁸ verdedigde dat, gelet op de Richtlijn Consumentenrechten van 2011 en (oud) artikel XIV.3, 3°, WER, ook op de advocaat de plicht rust om op een actieve wijze duidelijke en begrijpelijke informatie te verschaffen over zijn honorarium en de kosten die hij in rekening zal brengen. Hierdoor zou het uitgesloten zijn dat de advocaat aan zijn cliënt-consument vooraf geen informatie verstrekt over zijn honorarium en de kosten of over de manier waarop hij dat zou berekenen. Bijgevolg zou artikel 446ter Gerechtelijk Wetboek volgens deze strekking in de relatie tussen de advocaat-consument geheel buiten toepassing moeten worden gelaten “*in de mate dat door de toepassing van die bepaling (...) de advocaat aan zijn dwingende algemene voorafgaandelijke informatieplicht zou kunnen ontsnappen*”⁹. Volgens deze strekking zou het niet langer mogelijk zijn dat een advocaat pas bij het beëindigen van een zaak de berekeningsmethode van zijn honorarium kenbaar maakt, zelfs als hij met billijke gematigdheid zijn ereloon zou vaststellen. Indien een advocaat dit wel doet, zou hij mogelijk geen recht meer hebben op een vergoeding van de door hem gepresteerde diensten.

Een alternatieve strekking, die nauw met de tweede strekking samenhangt, verdedigde dan weer, enigszins voorzichtiger, dat de informatieverplichtingen die de advocaat tegenover de consument heeft, diens bevoegdheid tot partijbeslissing bijkomend beperken¹⁰. Enkel wanneer de advocaat zijn precontractuele informatieplicht heeft

⁵ J. STEVENS, *Advocatuur. Regels & Deontologie*, Mechelen, Kluwer, 2015, 731, nr. 986.

⁶ Dit artikel heeft bestaan tot de opheffing ervan door de wet van 15 april 2018 houdende hervorming van het ondernemingsrecht, BS 27 april 2018 met inwerkingtreding op 1 november 2018. Vandaag is deze regeling opgenomen in artikel VI.2, 3°, WER.

⁷ J. STEVENS, *Advocatuur. Regels & Deontologie*, Mechelen, Kluwer, 2015, 732, nr. 986.

⁸ H. LAMON, “Advocatenhonorarium en Wetboek Economisch Recht”, *NjW* 2015, 381 e.v.; H. LAMON, “Het licht en de duisternis in de advocatenerelonen”, *Juristenkrant* 2019, nr. 392, 13. Zie ook in deze zin H. BUYSSENS, “Advocaten en hun informatieplichten”, *Jubel* 2016, <https://www.jubel.be/advocaten-en-hun-informatieplichten/>; I. VANDEVELDE, “Laat de informatieplicht de partijbeslissing overleiden?”, *D&T* 2016, 60 en 67. Zie ook voor rechtspraak die expliciet de visie van H. LAMON volgt: Vred. Westerlo 19 januari 2017, *RW* 2017-18, 472 e.v.

⁹ H. LAMON, “Advocatenhonorarium en Wetboek Economisch Recht”, *NjW* 2015, 382-83, nr. 12.

¹⁰ A. DE BOECK, “Het ereloon van de advocaat en de partijbeslissing: onverzoenbaar?”, *T.Vred.* 2019, 667.

nageleefd, zou artikel 446ter, eerste lid, Gerechtelijk Wetboek nog kunnen worden toegepast. Dit zou volgens deze strekking dus niet leiden tot het volledig uitschakelen van de wettelijke partijbeslissing in de zin van artikel 446ter Gerechtelijk Wetboek in de relatie tussen de advocaat-consument, zoals de tweede strekking vooropstelde¹¹. Deze tussensvisie hield geen duidelijke stelling in omtrent de sanctionering van het niet-naleven van de informatieplicht¹². Verschillende pistes werden hieromtrent geopend¹³.

Het eerste arrest (C.21.0280.N) gaat op deze problematiek in. De zaak betrof een consument die een advocaat aanstelde, op grond waarvan de advocaat, zonder met de consument een schriftelijke of mondelinge overeenkomst over zijn ereloon te hebben, namens de consument een gerechtelijke procedure instelde. Na afloop van de procedure deed de advocaat de consument een voorstel over de begroting van zijn staat van kosten en ereloon. De consument was het met dit voorstel niet eens, waarop de advocaat uiteindelijk een nog hogere ereloonstaat dan de initiële afrekening vroeg. De consument weigerde te betalen, waarop de advocaat tegen de consument een procedure tot betaling van zijn ereloon aanspande. De vordering van de advocaat werd in eerste aanleg ongegrond verklaard, omdat niet werd bewezen dat de consument voorafgaandelijk was geïnformeerd over de erelonen en kosten die zouden worden aangerekend. In hoger beroep werd de advocaat gedeeltelijk in het gelijk gesteld. De appelrechters waren van oordeel dat, indien er, zoals *in casu* het geval was, geen afspraken zijn omtrent het te betalen ereloon, een advocaat zijn ereloon bij wijze van partijbeslissing op het einde van de dienstverlening kan vaststellen. Een advocaat moet in dit geval wel nog steeds aan de precontractuele informatieverplichtingen opgenomen in (oud) artikel XIV.3, 3°, WER voldoen, hetgeen de advocaat *in casu* niet bewees. De appelrechters stelden vervolgens dat een dergelijke inbreuk op (oud) artikel XIV.3, 3°, WER een fout uitmaakt in de zin van de artikelen 1382 en 1383 Oud Burgerlijk Wetboek. Die fout had volgens hen niet tot gevolg dat de advocaat geen aanspraak meer kon maken op de vergoeding voor de door hem verleende diensten, maar dat de consument moest bewijzen dat hij door het gebrek aan informatie schade had geleden, teneinde desgevallend een schadevergoeding te bekomen.

In het eerste onderdeel van het cassatiemiddel verweet de consument (de eiser) de appelrechters te hebben beslist dat advocaten in hun relaties met consumenten hun ereloon mogen vaststellen via partijbeslissing zonder dat zij hebben voldaan aan hun precontractuele informatieverplichtingen. De eiser stelde dat de door het EU-recht verplichte informatieverplichtingen vanwege de ondernemer ten aanzien van de

¹¹ A. DE BOECK, “Het ereloon van de advocaat en de partijbeslissing: onverzoenbaar?”, *T.Vred.* 2019, 669. Zie voor een identieke redenering A. VAN OEVELEN, “Justitieel en deontologisch toezicht op het ereloon van beoefenaren van vrije beroepen” in *Deontologie en tuchtrecht* 2016, 22, nr. 10.

¹² Het ontbreken van concrete sancties in de wetgeving hieromtrent wordt betreurd. Zie R. STEENNOT, “Artikel VI.2 WER” in *Artikelsgewijze commentaar*, Mechelen, Kluwer, 2016, 16, nr. 20 (m.b.t. art. VI.2 WER). De burgerrechtelijke gevolgen van het niet-naleven van de informatieverplichtingen zijn nog niet volledig uitgekristalliseerd. Zie E. BOYDENS, e.a., “Rechtschapenheid, kiesheid en waardigheid” in *Handboek voor de advocaat-stagiair*. Deontologie Orde van Vlaamse Balies, Brussel, Kluwer, 2021, 236, § 5; H. LAMON, “Advocatenhonorarium en Wetboek Economisch Recht”, *NjW* 2015, 384; I. VANDELDE, “Laat de informatieplicht de partijbeslissing overeind?”, *D&T* 2016, 67.

¹³ Van het afwijzen en het beperken van het ereloon van de advocaat, de toekenning van een schadevergoeding die overeenstemt met de kosten waarover de consument geen informatie heeft gekregen, tot de nietigheid van de overeenkomst zodat er geen (bijkomend) ereloon kan worden gevraagd.

consument, zoals opgenomen in het WER, tot gevolg hebben dat de consument moet worden ingelicht over de prijs of de prijsberekening *vooraleer* hij het contract sluit. Volgens de eiser valt deze informatieverplichting niet te rijmen met artikel 446ter Gerechtelijk Wetboek, volgens hetwelk de advocaat via een partijbeslissing zijn erelonen met billijke gematigdheid mag vaststellen, en is deze laatste bepaling dus in strijd met de Richtlijn Consumentenrechten van 2011, in zoverre zij een advocaat toelaat om, zonder te voldoen aan de precontractuele informatieverplichting, pas op het einde van de dienstverlening het honorarium zelf vast te stellen.

Het Hof wijst het cassatiemiddel van de eiser af en oordeelt in lijn met de beslissing van de appelrechters. Het Hof overweegt met betrekking tot de informatieverplichtingen ten aanzien van de consument dat artikel 5.1, c), Richtlijn Consumentenrechten 2011/83/EU bepaalt dat de handelaar op duidelijke en begrijpelijke wijze informatie dient te verstrekken omtrent onder meer de manier waarop de prijs moet worden berekend en dat artikel 24.1 van die richtlijn omtrent de sanctionering van de inbreuken op de informatieverplichting stelt dat de Lidstaten ervoor moeten zorgen dat de sancties doeltreffend, evenredig en afschrikwekkend moeten zijn. Vervolgens verwijst het Hof naar (oud) artikel XIV.3, 3°, WER dat die informatieverplichting voor de beoefenaars van vrije beroepen omzette in het nationale recht. Het Hof is van oordeel dat de mogelijkheid voor advocaten om krachtens artikel 446ter Gerechtelijk Wetboek hun ereloon door middel van een partijbeslissing en met billijke gematigdheid te begroten, verzoenbaar is met de precontractuele informatieverplichting voor vrije beroepers inzake de prijsberekening, zoals vervat in toenmalig artikel XIV.3, 3°, WER, indien deze informatieverplichting wordt nageleefd. Een schending van deze informatieverplichting moet volgens het Hof worden gesanctioneerd aan de hand van de artikelen 1382 en 1383 Oud Burgerlijk Wetboek.

Het Hof sluit zich met dit arrest dus aan bij de bovengenoemde visie dat de bevoegdheid van een advocaat tot prijsbegroting bij wijze van partijbeslissing, zoals voorzien in artikel 446ter Gerechtelijk Wetboek, verzoenbaar is met de precontractuele informatieverplichtingen van advocaten ten aanzien van consumenten omtrent de prijsbepaling, indien de informatieverplichtingen worden nageleefd. Het arrest schept bijkomend klaarheid omtrent de sanctionering van het niet-naleven van de advocaat van deze informatieverplichting. Deze bestaat in een schadevergoeding overeenkomstig de artikelen 1382 en 1383 Oud Burgerlijk Wetboek.

Het tweede vraagstuk betreft de vraag of de matigingsbevoegdheid van de rechter inzake erelonen van advocaten die niet met billijke gematigdheid werden begroot krachtens artikel 446ter Gerechtelijk Wetboek, al dan niet van openbare orde is.

Over dit vraagstuk bestond evenmin eensgezindheid. Een deel van de rechtsleer was ervan overtuigd dat deze matigingsbevoegdheid van de rechter (en/of van de raad van de Orde) van openbare orde is¹⁴. Een ander deel van de doctrine was gevestigd in de

¹⁴ Met verwijzing naar de deontologie van de advocatuur, de mogelijke (ongelijke) machtsverhoudingen cliënt-advocaat, de gelijkaardige bevoegdheid van een rechter in het consumentencontentieux, etc. Zie voor deze doctrine G.-A. DAL, “Les honoraires de l’avocat” in *Quel avocat pour le 21e siècle*, Brussel, Bruylant, 2001, 136-137; A. RENETTE, “Il y a un futur pour l’entreprise éthique” (noot onder Cass. 24 maart 2016), *JLMB* 2016, 1045 e.v.; A. RENETTE, “Le contrôle déontologique des honoraires: *to be or not to be?*” in *La déontologie contre le droit?*, Brussel, Larcier, 2018, 77; A. VAN OEVELEN, “Justitiele en deontologisch

zin van dat de matigingsbevoegdheid in artikel 446ter Gerechtelijk Wetboek slechts van dwingend recht is¹⁵.

In een cassatiearrest van 24 maart 2016¹⁶ oordeelde het Hof reeds dat de raad van de Orde een functie van algemeen belang vervult inzake het nagaan of het ereloon met billijke gematigdheid is vastgesteld conform artikel 446ter, tweede lid, Gerechtelijk Wetboek. Het Hof voegde hieraan toe dat de raad van de Orde hier geen rekening moet houden met de eenzijdige beslissing van de advocaat (de partijbeslissing) en evenmin met eventuele afspraken of overeenkomsten tussen de advocaat en zijn cliënt, ongeacht het tijdstip waarop deze eenzijdige beslissing werd genomen, deze afspraken werden gemaakt of deze overeenkomsten werden gesloten en uitgevoerd, onverminderd het recht van een partij om zich tot het gerecht of een scheidsrechter te richten. Dit arrest deed echter geen uitspraak of de matigingsbevoegdheid van de rechter krachtens artikel 446ter Gerechtelijk Wetboek eveneens van openbare orde is.

Het tweede hier besproken arrest (C.21.0346.N) gaat op deze problematiek in. De zaak betrof de invordering van een ereloon van een advocaat (de eiser) ten aanzien van twee erfgenamen van wijlen zijn cliënt (de verweerders). In hoger beroep beslisten de appelrechters, enerzijds, dat de verweerders een buitengerechtelijke bekentenis deden met betrekking tot het in te vorderen ereloon, maar anderzijds, dat deze erkenning onwerkzaam was wanneer zij een afstand inhield van een recht dat de openbare orde raakt. De appelrechters waren van oordeel dat de regeling in artikel 446ter Gerechtelijk Wetboek de openbare orde raakt en dat bijgevolg, ongeacht het feit of de partijen een overeenkomst omtrent de kosten en erelonen van de advocaat hadden gesloten en ongeacht of de cliënt ter zake een bekentenis had afgelegd, de raad van de orde en de rechter steeds de mogelijkheid hebben om de betreffende kosten- en ereloonstaat te controleren op de gematigde billijkheid en deze desgevallend kunnen matigen.

In het cassatiemiddel verweet de eiser de appelrechters te hebben beslist dat de matigingsbevoegdheid van de rechter krachtens artikel 446ter Gerechtelijk Wetboek van openbare orde is, omdat dit slechts een bepaling is van dwingend recht die strekt tot de bescherming van de louter private belangen van de cliënt van de advocaat.

Het Hof wijst het cassatiemiddel van de eiser af en oordeelt in lijn met de beslissing van de appelrechters. Het Hof overweegt uitdrukkelijk dat de matigingsbevoegdheid van de rechter in artikel 446ter Gerechtelijk Wetboek, indien het ereloon niet in

toezicht op het ereloon van beoefenaren van vrije beroepen”, *D&T* 2016, 29, nr. 24 (zeker na het cassatiearrest van 24 maart 2016); Rb. Luik 10 oktober 2001, *JLMB* 2002, 120. Zie ook in deze zin (impliciet) C. LECLERCQ, *Devoirs et prérogatives de l’avocat*, Brussel, Bruylant, 1999, 142, nr. 72; Luik 23 januari 2014, *JLMB* 2015, 1451.

¹⁵ J. STEVENS, *Advocatuur, regels en deontologie*, Brussel, Kluwer, 2015, 746, nr. 1004. Stelt vast dat het na het cassatiearrest van 24 maart 2016 duidelijk is dat artikel 446ter Ger.W. van openbare orde wordt beschouwd, maar sluit ook niet uit dat het misschien slechts van dwingend recht is: J. STEVENS, “Het advies van de raad van de Orde betreffende de honoraria van advocaten: *Roma locuta*”, *RW* 2016-17, 818-819. Lijkt ook uit te gaan van een regel van dwingend recht omdat een uitdrukkelijke, ingelichte en vrijwillige afstand van het recht (door schulderkenning) om de matiging door de rechter te vragen, mogelijk is: Luik 12 april 2005, *JLMB* 2006, 1267, met noot “La reconnaissance de dette d’un client ne porte pas préjudice au droit de vérifier la juste modération des honoraires demandés par son avocat” door L. MISSON en J.-P. BUYLE.

¹⁶ Cass. 24 maart 2016, *RW* 2015-16, 1360.

bescheidenheid en met billijke gematigdheid wordt begroot, ertoe strekt om het vertrouwen van de rechtszoekenden in de advocatuur en bij uitbreiding in justitie in het algemeen te versterken. Bijgevolg betreft deze bepaling de juridische grondslagen van de maatschappij en raakt zij, volgens het Hof, de openbare orde.

Het Hof sluit zich met dit arrest aan bij de bovengenoemde eerste visie die vooropstelt dat ook de controle- en matigingsbevoegdheid van de rechter krachtens artikel 446ter Gerechtelijk Wetboek van openbare orde is. Dit arrest bouwt ook verder op het eerdere arrest van 24 maart 2016 waarin reeds werd geoordeeld dat de raad van de Orde een functie van algemeen belang vervult bij diens beoordeling of het ereloon is vastgesteld met billijke gematigdheid.

Het derde vraagstuk betreft de reikwijdte van de matigingsbevoegdheid van de rechter met betrekking tot de erelonen van advocaten in het kader van artikel 446ter Gerechtelijk Wetboek, en meer bepaald de vraag of die matigingsbevoegdheid zich uitstrekt tot het aantal door de advocaat aangerekende uren in geval de partijen voorafgaandelijk een uurtarief zijn overeengekomen. Is de matigingsbevoegdheid van de rechter dienaangaande een louter marginale controlebevoegdheid of geniet hij een ruimere controlebevoegdheid¹⁷?

Een eerste strekking in de rechtsleer was hierover van oordeel, althans inzake aannemingsovereenkomsten, dat wanneer de partijen een uurtarief hebben afgesproken, het aantal gepresteerde uren door de uitvoerder op grond van een partijbeslissing zouden kunnen worden bepaald, dewelke door de rechter enkel op een marginale wijze zou kunnen worden getoetst. Bij aanneming tegen eenheidsprijzen (bijvoorbeeld in het geval van een uurloon)¹⁸ wordt op het einde van de uitvoering van de overeenkomst de prijs berekend op basis van de uiteindelijk uitgevoerde hoeveelheden (namelijk het aantal gepresteerde uren), te vermenigvuldigen met deze eenheidsprijzen (het uurloon)¹⁹. Indien de partijen het aan de uitvoerder overlaten de uitgevoerde hoeveelheden te bepalen, zou dit als een partijbeslissing moeten worden beschouwd²⁰, wat betekent dat enkel wanneer er in de concrete omstandigheden van het geval sprake is van een kennelijke onredelijke partijbeslissing – met andere woorden indien er sprake is van rechtsmisbruik – de rechter het aantal gepresteerde uren zou mogen matigen²¹.

¹⁷ Zie hierover, zonder positie in te nemen, J. STEVENS, “Tussen markt en billijke gematigdheid, en van billable hour to no cure no pay: advocatenerelonen” in *Grenzeloze advocatuur: obstakels worden uitdagingen*, Brugge, die Keure, 2012, 78, nr. 20.

¹⁸ W. GOOSSENS, *Aanneming van werk: het gemeenrechtelijk dienstencontract*, Brugge, die Keure, 2003, 617 en 624.

¹⁹ W. GOOSSENS, *Aanneming van werk: het gemeenrechtelijk dienstencontract*, Brugge, die Keure, 2003, 623 en 627; M. SCHOUPS en S. BUSSCHER, *Privaatrechtelijke aanneming van bouwzaken*, Mortsel, Intersentia, 2016, 32; A. VAN OEVELEN, *Aanneming van werk – lastgeving in Beginselen van Belgisch privaatrecht*, Mechelen, Kluwer, 2017, 98, nr. 72. Zie ook F. BURSENS, *Handboek aannemingsrecht*, Mortsel, Intersentia, 2019, 91, nr. 290.

²⁰ W. GOOSSENS, *Aanneming van werk: het gemeenrechtelijk dienstencontract*, Brugge, die Keure, 2003, 632; A. VAN OEVELEN, *Aanneming van werk – lastgeving in Beginselen van Belgisch privaatrecht*, Mechelen, Kluwer, 2017, 101, nr. 73.

²¹ A. VAN OEVELEN, *Aanneming van werk – lastgeving in Beginselen van Belgisch privaatrecht*, Mechelen, Kluwer, 2017, 101, nr. 73.

Een tweede strekking was van oordeel dat indien partijen louter een uurloon overeenkomen, het de impliciete wil van de partijen zou zijn dat de dienstverlener in dit kader het werkelijk aantal gepresteerde uren moet aantonen²². Dit zou zeker het geval zijn indien een overeenkomst met een consument wordt gesloten²³. Een gevolgtrekking hiervan is dat de rechter een volle toetsingsbevoegdheid²⁴ zou hebben om na te gaan of de dienstverlener (de advocaat) zijn prestaties heeft aangetoond²⁵. Sommige auteurs voegen hieraan toe dat deze volle toetsingsbevoegdheid ook betrekking zou hebben op de vraag of de aangetoonde prestaties een redelijke tijdsbesteding uitmaken²⁶.

Het derde hier besproken arrest (C.22.0004.N) gaat op deze problematiek in. De zaak betrof de invordering van het resterende saldo van een ereloon door een advocaat ten opzichte van zijn cliënt en zijn rechtsbijstandsverzekeraar. Partijen waren met betrekking tot dat ereloon een uurtarief overeengekomen. De rechtsbijstandsverzekeraar weigerde bij de tweede ereloonstaat de betaling ervan omdat de bestede tijd niet rationeel zou zijn ingezet. De advocaat die zijn resterende ereloon invorderde, werd zowel in eerste aanleg als in hoger beroep in ongelijk gesteld.

In het cassatiemiddel bekritiseerde de eiseres (de advocaat) de wijze waarop de appelrechter haar ereloon had gematigd. Zo stelde de eiseres dat wanneer een advocaat prestaties aan een uurtarief levert, het aantal uren dat de advocaat factureert, het voorwerp van een partijbeslissing uitmaakt, waardoor de advocaat geen bewijslast met betrekking tot het aantal gepresteerde uren draagt. Verder stelde de eiseres dat indien een cliënt het aantal uren dat de advocaat hem aanrekent betwist, de cliënt moet aantonen dat het aantal uren dat de advocaat hem heeft aangerekend, kennelijk onredelijk is omdat de rechter slechts de bevoegdheid heeft om het aantal gefactureerde uren marginaal te toetsen.

²² Zie ook P. BRULEZ, *Koop en aanneming: faux amis?*, Mortsel, Intersentia, 2015, 219 e.v. Zie verder F. BURSSSENS, *Handboek aannemingsrecht*, Mortsel, Intersentia, 2019, nr. 295 (in de zin dat de aannemer in dit geval wordt betaald voor de werkelijk gepresteerde uren). Vgl. ook M. DAMBRE, *Handboek bijzondere overeenkomsten*, Brugge, die Keure, 2020, 406 (“De prijs wordt bijgevolg bepaald volgens de werkelijke omvang van de werken”, doch schrijft niets over de bepaling van de werkelijke omvang van de werken).

²³ Zie P. BRULEZ, *Koop en aanneming: faux amis?*, Mortsel, Intersentia, 2015, 232, nr. 256 (het systeem van een partijbeslissing benadeelt structureel de zwakkere contractpartij, waardoor de marginale toetsingsbevoegdheid niet verzoenbaar is met de huidige tendens tot bescherming van de zwakkere contractpartijen).

²⁴ Zie evenwel ook de auteurs die gewoonweg stellen dat artikel 446ter Ger.W. tegenwoordig een ‘ruime matigingsbevoegdheid’ of een ‘volle beoordelingsbevoegdheid’ aan de raad van de Orde / rechter toekent en niet meer verwijzen naar de marginale toetsing: E. BOYDEN, B. COPPEIN, J. MEERTS, T. QUEVA, I. VANDEVELDE en S. VERHERSTRAETEN, “Rechtschapenheid, kiesheid en waardigheid” in *Handboek voor de advocaat-stagiair. Deontologie Orde van Vlaamse Balies*, Brussel, Mechelen, Kluwer, 2021, 239. Vgl. ook B. MAES, “De bevoegdheid van de raad van de Orde om het ereloon van een advocaat te verminderen”, *RABG* 2016, 698.

²⁵ S. RYELANDT, “Honoraires: de la taxation unilatérale à la contractualisation, toujours sous surveillance plus ou moins rapprochée” in *La déontologie en pratique*, Brussel, Larcier, 2017, 131.

²⁶ S. RYELANDT, “Honoraires: de la taxation unilatérale à la contractualisation, toujours sous surveillance plus ou moins rapprochée” in *La déontologie en pratique*, Brussel, Larcier, 2017, 131 (niettemin wordt in voetnoot gepreciseerd dat de rechtspraak van de raad van de Franstalige Orde van de balie van Brussel in die zin is gevestigd dat de controle van het nut van de prestaties strikt marginaal is indien de advocaat gedetailleerde *timesheets* of een gedetailleerde prestatiestaat hierover voorlegt).

Het Hof verklaart (de tweede grief van) het cassatiemiddel van de eiseres gegrond en vernietigt de beslissing van de appelrechters. Het Hof overweegt dat de bepaling van het ereloon door een advocaat overeenkomstig artikel 446ter Gerechtelijk Wetboek een bevoegdheid tot partijbeslissing inhoudt, die – wanneer de uiteindelijke partijbeslissing wordt betwist – door de rechter kan worden gematigd als zij kennelijk onredelijk is. De rechter mag zich hierbij niet in de plaats van de advocaat stellen, maar beschikt enkel over een marginaal toetsingsrecht. Wanneer de partijen een uurtarief zijn overeengekomen, draagt de advocaat de bewijslast van de geleverde prestaties en de berekeningswijze van het ereloon. Wordt de omvang van het ereloon betwist, dan toetst de rechter of het aantal aangerekende uren niet kennelijk onredelijk is, in welk geval hij het aantal uren tot de redelijke perken herleidt. Het Hof is van oordeel dat de appelrechter *in casu* de betwiste ereloonstaat vermindert door indeplaatsstelling van een eigen beoordeling van de toepassing van het ereloonstarief, waardoor de appelrechter zijn beslissing niet naar recht verantwoordt.

Het Hof oordeelt ten eerste, in lijn met de tweede strekking, dat wanneer een uurtarief werd afgesproken, de advocaat het aantal gepresteerde uren (en de berekeningswijze van het ereloon) dient te bewijzen. De eerste grief van de eiseres die stelt dat de advocaat geen bewijslast draagt met betrekking tot het aantal gepresteerde uren omdat er sprake is van een partijbeslissing, kon aldus niet tot cassatie leiden. Hieruit het gevolg afleiden dat de rechter een volle toetsingsbevoegdheid heeft bij de betwisting van de omvang van het ereloon met betrekking tot de geleverde prestaties, doet het Hof niet. Het Hof oordeelt immers dat, indien de omvang van het ereloon wordt betwist, de rechter toetst of het aantal aangerekende uren niet kennelijk onredelijk is. Dit impliceert dat er slechts sprake is van een marginale controlebevoegdheid door de rechter, althans met betrekking tot de vraag of de aangetoonde prestaties een redelijke tijdsbesteding uitmaken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220909.1N.2](#), [ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220909.1N.3](#) en [ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220909.1N.7](#))

Handelshuur – Verlies van het gehuurde goed – Overmacht – Tijdelijke verhindering – Verlenging van de duur van de handelshuurovereenkomst – Beoordeling door de rechter

Arrest van 10 november 2022 ([C.22.0006.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. Inghels

Krachtens een notariële akte van 11 maart 2003 heeft een vennootschap met beperkte aansprakelijkheid voor 18 jaar een handelsruimte gehuurd om hierin haar handelszaak uit te baten. Op 1 juni 2013 breekt in het pand brand uit. Er is veel schade en voor de verdere uitbating van de gehuurde lokalen zijn afbraak-, renovatie- en wederopbouwwerken vereist. Na wat administratief getreuzel heeft de verhuurster op 2 oktober 2015 de vereiste stedenbouwkundige vergunning verkregen.

Het arrest van 10 november 2022 van het Hof vormt het sluitstuk van een lange gerechtelijke procedure die op 13 januari 2015 is ingeleid door de hurende vennootschap. Het geschil tussen de partijen heeft in het bijzonder betrekking op de invloed van de brand op de duur van de huurovereenkomst. Wanneer overmacht een van de partijen bij de overeenkomst tijdelijk verhindert haar verplichtingen na te komen en de huurder niet heeft gopteerd voor de beëindiging van de handelshuur op

grond van artikel 1722 Oud Burgerlijk Wetboek, loopt de overeenkomst dan ten einde na het verstrijken van de oorspronkelijk overeengekomen termijn of wordt de uitvoeringstermijn van die overeenkomst verlengd met de duur van de schorsing? Deze vraag is bijzonder acuut geworden sinds de recente gezondheids crisis, die in sommige gevallen door de feitenrechters is erkend als een geval van overmacht dat de handelshuurovereenkomsten schorst. In de loop der jaren bestonden hierover in de rechtsleer tegengestelde opinies. Sommige auteurs zijn de mening toegedaan dat, in geval van overmacht, niet de huurovereenkomst maar de daaruit ontstane verplichtingen worden geschorst en de huurovereenkomst dus haar gewone looptijd behoudt²⁷. Anderen daarentegen menen dat de huurovereenkomst enkel kan worden geschorst wanneer de overeenkomst in haar geheel, na het verdwijnen van de overmacht, nog nuttig kan worden uitgevoerd en men zich dus niet kan beperken tot de schorsing van de uit de overeenkomst ontstane verbintenissen²⁸. Nog anderen, ten slotte, stellen voor om de wil van de partijen bij de overeenkomst met opeenvolgende prestaties van bepaalde duur te onderzoeken²⁹: indien zij van plan waren de verbintenissen van de overeenkomst tijdens de effectieve duur van die overeenkomst uit te voeren, kan een verlenging worden overwogen. Indien, *a contrario*, de partijen de vervaldag van de overeenkomst als essentieel beschouwden, is een verlenging uitgesloten. Die laatste stelling herinnert aan een arrest van 13 januari 1956³⁰ van het Hof, waarin het oordeelde dat “overmacht die een partij belet haar verplichtingen na te leven, de uitvoering van al de uit een wederkerige overeenkomst gesproten verbintenissen schorst, wanneer dit beletsel enkel tijdelijk is en het contract, na de bedongen termijn, nog nuttig kan worden uitgevoerd”³¹.

²⁷ H. DE PAGE en R. DEKKERS, *Traité élémentaire de droit civil belge*, IV, Brussel, Bruylant, 1975, 659, nr. 639a; J. VANKERCHOVE, “Les baux en général” in *Les nouvelles – Droit civil*, VI, *Le louage de choses*, Brussel, De Boeck & Larcier, 2000, 279-280, nr. 421. Zie, in dezelfde zin, met betrekking tot de invloed van overmacht op overeenkomsten met opeenvolgende prestaties van bepaalde duur, X. THEUNIS, “La suspension du contrat” in P. WÉRY (ed.), *La fin du contrat*, Luik, Formation permanente CUP, 2001, 74, nr. 28.

²⁸ S. JANSEN, *Prijzvermindering*, Morsel, Intersentia, 2015, 711-712; M. HIGNY en H. VYNCKE, *Juridische panoplie bij pandemie? Eerste rechtspraak M.B.T. covid-19 becommentarieerd – Panoplie juridique face à une pandémie ? Les premières décisions commentées en matière de covid-19*, Brussel, die Keure, 2020, 95-96. Zie ook, met betrekking tot de invloed van overmacht op overeenkomsten met opeenvolgende prestaties van bepaalde duur, D. PHILIPPE, “La force majeure temporaire et la suspension des obligations contractuelles” in C. DELFORGE, S. STIJNS en P. WÉRY (eds.), *Le droit des obligations dans la vie de l’entreprise – Het verbintenissenrecht in het leven van de onderneming*, Brussel, die Keure, 2017, 231.

²⁹ Zie A. DE BOECK, “De schorsing bij overmacht in het gemene verbintenissen- en contractenrecht” in A. DE BOECK, S. STIJNS en R. VAN RANSBEECK (eds.), *Schorsing van verbintenissen en overeenkomsten*, Brugge, die Keure, 2010, 83-84; M. DE POTTER DE TEN BROECK, *Gewijzigde omstandigheden in het contractenrecht*, Morsel, Intersentia, 2017, 346-350; M. DE POTTER DE TEN BROECK, “Tijdelijke versus definitieve overmacht”, *NjW* 2017, 382-383; A. HOET en S. VOET, “Overmacht door corona in contractuele relaties”, *RW* 2020-21, 210-211; A. VAN OEVELEN en A. DE BOECK, “Overmacht en imprevisie in het Belgische contractenrecht” in J. ROZIE, S. RUTTEN en A. VAN OEVELEN (eds.), *Overmacht*, Morsel, Intersentia, 2015, 10-11; J. VAN ZUYLEN, “Coronavirus et force majeure: questions choisies”, *RGDC* 2020, 389-392. Zie ook N. BERNARD, “Dernières tendances jurisprudentielles en matière de bail commercial et de Covid-19”, *JLMB* 2021, 43, die van oordeel is dat “cette prorogation du contrat n’est pas inenvisageable certes, et peut d’ailleurs être suivie sur le plan des principes”.

³⁰ Cass. 13 januari 1956, *AC* 1956, 367.

³¹ Het is echter geen vaststaand gegeven dat die uitlegging danig zou afwijken van de klassieke opvatting. Zie m.n. de beschouwingen van Henri De Page wanneer hij verwijst naar een arrest van het hof van beroep te Luik van 14 februari 1917 (zie Luik, 14 februari 1917, *Pas.* 1917, II, 130) en naar het arrest van het Hof

Welnu, het nut van de uitvoering van de overeenkomst na het verstrijken van haar oorspronkelijke termijn wordt beoordeeld met inachtneming van de wil van de partijen. Deze benadering wordt in het arrest van 10 november 2022 gevolgd. Het Hof verwerpt, op de eensluidende conclusie van de advocaat-generaal, het cassatieberoep van de verhuurster, die in wezen aanvoerde dat het bestreden vonnis niet voor recht heeft kunnen zeggen dat de handelshuurovereenkomst met 32 maanden zou worden verlengd³² vanaf 20 maart 2021, omdat tijdelijke overmacht – in dit geval de brand – niet de overeenkomst zelf maar enkel de daaruit ontstane wederzijdse verplichtingen kan schorsen. Het Hof oordeelt dat de appelrechter, die uit de feitelijke omstandigheden heeft afgeleid, zonder hieromtrent te zijn bekritiseerd, dat de wil van de partijen erin bestond de huurovereenkomst gedurende haar gehele effectieve looptijd uit te voeren om de huurster toe te laten de in de handelsruimten gedane investeringen terug te verdienen, naar recht heeft beslist om de duur van de handelshuurovereenkomst te verlengen met de periode waarin de uitvoering van de overeenkomst door overmacht onmogelijk is gebleken, namelijk een periode van 32 maanden.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221110.1F.5\)](#)

Aansprakelijkheid buiten overeenkomst – Oorzaak van de schade – Bewijs

Arrest van 14 november 2022 (C.22.0092.F) met conclusie van advocaat-generaal H. Mormont

Het arrest van het Hof van 14 november 2022 betreft het bewijs inzake aansprakelijkheid buiten overeenkomst en, met name, de toepassing van de nieuwe artikelen 8.5 en 8.6 Burgerlijk Wetboek, ingevoegd door de wet van 13 april 2019³³ en in werking getreden op 1 november 2020.

Het geschil vindt zijn oorsprong in een verkeersongeval van 15 juni 1991 waarin twee voertuigen waren betrokken, met name het voertuig dat werd bestuurd door A.R. – eiser in cassatie – en het voertuig waarin V.K. – verweerster – vooraan in als inzittende had plaatsgenomen. Twee dagen na het ongeval diende V.K., op dat ogenblik vijf en een halve maand zwanger, in het ziekenhuis te worden opgenomen wegens contracties van de uterus en een begin van dilatatie van de baarmoederhals. Zij bleef tot 9 augustus 1991 in het ziekenhuis, datum waarop ze vroegtijdig beviel van haar zoon G.R., eveneens verweerder in cassatie, die een ernstige handicap vertoonde.

De vonnisrechters waarvoor de ouders van G.R., handelend in hun hoedanigheid van wettelijk vertegenwoordiger én in eigen naam, een vordering tot schadevergoeding hadden ingesteld, dienden uitspraak te doen over de delicate kwestie van het bestaan van een oorzakelijk verband tussen, enerzijds, het ongeval en de vroegtijdige bevalling en, anderzijds, de vroegtijdige bevalling en de handicap van het kind. Er

van 13 januari 1956 (zie H. DE PAGE en R. DEKKERS, *Traité élémentaire de droit civil belge*, IV, Brussel, Bruylant, 1975, 608, nr. 606 en 815, nr. 846).

³² Wat overeenkomt met de periode tussen de datum van de brand en de datum waarop de voor de uitvoering van de werken vereiste stedenbouwkundige vergunning werd verkregen – de periode waarin het voor de verhuurster uit juridisch oogpunt onmogelijk was het goed aan de huurster ter beschikking te stellen –, waaraan, volgens het bestreden vonnis, de voor de voltooiing van de werken vereiste termijn moet worden toegevoegd, die door het vonnis op vijf maanden wordt geraamd.

³³ Wet van 13 april 2019 tot invoering van een Burgerlijk Wetboek en tot invoering van boek 8 ‘Bewijs’ in dat Wetboek, *BS* 14 mei 2019, 46353.

werden twee opeenvolgende colleges van geneesheren-deskundigen aangesteld om te onderzoeken of, en in voorkomend geval in welke mate, het verkeersongeval in verhouding stond tot de vroeggeboorte van G.R. en zijn handicap. Zoals zo vaak in de medische wereld, waren de besluiten die de deskundigen in hun eindverslag formuleren bijzonder genuanceerd. Hoewel de deskundigen eensgezind het bestaan van een oorzakelijk verband tussen de handicap van G.R. en zijn vroeggeboorte erkenden, verschillen ze van mening over het verband tussen het ongeval en de vroegtijdige bevalling van V.K.

In het bestreden arrest besliste het hof van beroep te Luik dat er in dit geval grond bestond tot toepassing van artikel 8.6, tweede lid, Burgerlijk Wetboek. Artikel 8.6 Burgerlijk Wetboek mildert in de twee in dat artikel bepaalde gevallen het strikt karakter van artikel 8.5 Burgerlijk Wetboek, volgens hetwelk het bewijs met een redelijke mate van zekerheid moet worden geleverd³⁴. Artikel 8.6 bepaalt in het eerste lid dat, onverminderd de verplichting tot medewerking van alle partijen aan de bewijsvoering, hij die de bewijslast draagt van een negatief feit, genoeg kan nemen met het aantonen van de waarschijnlijkheid van dat feit. Die eerste afwijking weerspiegelt de vaststaande rechtspraak van het Hof volgens welke een minder strikte graad van zekerheid aanvaardbaar is wanneer het gaat om het bewijs van een negatief feit³⁵. Artikel 8.6 Burgerlijk Wetboek bepaalt vervolgens dat dezelfde regel geldt voor de positieve feiten waarvan het, vanwege de aard zelf van het te bewijzen feit, niet mogelijk of niet redelijk is om een zeker bewijs te verlangen. Het gaat volgens de wetgever zelf³⁶ om een nieuwigheid die rechtstreeks op de buitenlandse rechtsstelsels is geïnspireerd. Uiterekend die tweede afwijking wordt voor het Hof besproken.

Het bestreden arrest oordeelde dat, *“gelet op de moeilijkheid om nauwkeurig het element of de elementen aan te wijzen die aan de oorsprong liggen van de vroegtijdige bevalling, [G.R. en zijn ouders] het oorzakelijk verband tussen het ongeval en de vroeggeboorte niet met zekerheid kunnen aantonen, zodat, overeenkomstig artikel 8.6 Burgerlijk Wetboek, een bewijs door waarschijnlijkheid kan volstaan”*. Het arrest leidde vervolgens uit een aantal overwegingen in het deskundigenverslag af dat de verweerders *“op zijn minst het bewijs door waarschijnlijkheid leveren naar genoeg van recht, zoals dat door artikel 8.6 Burgerlijk Wetboek wordt vereist, van het betwiste*

³⁴ In de parlementaire voorbereiding van de wet kan men lezen dat de wetgever met die bepaling de lering wenste vast te leggen die hij uit de rechtsleer, geldend onder de oude bepalingen, had gehaald, zie de Memorie van toelichting bij het Wetsontwerp houdende invoeging van Boek 8 ‘Bewijs’ in het nieuw Burgerlijk Wetboek”, *Parl.St. Kamer* 2018-2019, DOC 54-3349/001, p. 16. In de rechtsleer, zie V. RONNEAU, “La charge de la preuve en droit de la responsabilité civile extracontractuelle” in B. DUBUISSON en N. SIMAR (eds.), *Responsabilité, indemnisation et recours*, Luik, Anthémis, 2017, 16, nr. 6; C. JOISTEN, “L’incidence des nouveaux mécanismes probatoires sur le lien causal en matière de responsabilité extracontractuelle”, *RGDC* 2020, 495-496, nr. 14, en de verwijzingen aldaar.

³⁵ Zie Cass. 18 november 2011, *AC* 2011, nr. 627; Cass. 16 december 2004, *AC* 2004, nr. 616; Cass. 27 februari 1958, *AC*, 1958, I, 713. In de rechtsleer, zie D. MOUGENOT, “La preuve” in *Rép. not.*, dl. IV, *Les obligations*, Boek 2, Brussel, Larcier, 2012, nr. 23; V. RONNEAU, “La charge de la preuve en droit de la responsabilité civile extracontractuelle” in B. DUBUISSON en N. SIMAR (eds.), *Responsabilité, indemnisation et recours*, Luik, Anthémis, 2017, 17-18, nr. 8.

³⁶ Zie Memorie van toelichting bij het Wetsontwerp houdende invoeging van Boek 8 ‘Bewijs’ in het nieuw Burgerlijk Wetboek, *Parl.St. Kamer* 2018-2019, DOC 54-3349/001, p. 16-17, dat inzonderheid verwijst naar de rechtspraak van de Zwitserse federale rechtbank.

oorzakelijk verband tussen, enerzijds, het ongeval [...] en, anderzijds, de vroegtijdige bevalling en de handicap [van G.R.]”.

Het middel dat die beslissing aanvecht, voerde in hoofdzaak aan dat het bestaan van een oorzakelijk verband tussen de fout en de schade geen gegeven is dat, vanwege de aard zelf van dat gegeven, materieel op vaststaande wijze kan worden bewezen of waarvan het vaststaand bewijs zodanig moeilijk kan worden aangetoond dat dit niet redelijkerwijs van een partij kan worden verlangd. Het Hof verwerpt dit middel. Het beslist dat uit de artikelen 8.5 en 8.6 Burgerlijk Wetboek volgt dat *“de eiser tot schadevergoeding genoeg kan nemen met het aantonen van de waarschijnlijkheid van de feiten waaruit de rechter al dan niet het bestaan van een oorzakelijk verband afleidt tussen de fout en de schade, hetzij wanneer het gaat om negatieve feiten, hetzij wanneer het gaat om positieve feiten waarvan het, vanwege de aard zelf van de te bewijzen feiten, niet mogelijk of niet redelijk is om een zeker bewijs te verlangen”*. In deze zaak wijst het Hof erop dat uit de vermeldingen van het bestreden arrest blijkt dat het gegeven waarvan de appelrechters het bewijs door waarschijnlijkheid hebben aanvaard, bestaat in het feit dat, zonder de door het ongeval veroorzaakte stress, G.R. niet vroegtijdig en gehandicapt zou zijn geboren. Hieruit volgt dat het bestreden arrest dat, na te hebben aangenomen dat het bewijs door waarschijnlijkheid van dat feit was geleverd, het bestaan van een oorzakelijk verband tussen het ongeval, de vroegtijdige bevalling en de handicap van de eerste verweerder bewezen acht, zijn beslissing om de eisers tot vergoeding van de schadelijke gevolgen van het ongeval te veroordelen, naar recht verantwoordt.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221114.3F.5\)](#)

Economisch recht

Faillissement, faillissementsakkoord en gerechtelijk akkoord – Faillissementsvoorwaarden – Begrip onderneming – Bestuurder van een vennootschap

Arrest van 18 maart 2022 (C.21.0006.F) met conclusie van advocaat-generaal P. de Koster

In zijn arrest van 18 maart 2022 neemt het Hof stelling in de controverse betreffende de kwalificatie van een bestuurder van een vennootschap die zijn mandaat als natuurlijke persoon uitoefent, als een “onderneming” in de zin van artikel I.1, 1°, Wetboek van economisch recht³⁷. Het betreft geen louter semantische kwestie. De vraag heeft overduidelijk praktische implicaties: de hoedanigheid van onderneming is een voorwaarde voor de toepassing van het faillissementsrecht en van het recht inzake gerechtelijke reorganisatie³⁸.

³⁷ Zoals gewijzigd door de wet van 15 april 2018 “houdende hervorming van het ondernemingsrecht”, BS 27 april 2018, p. 36878.

³⁸ Zie C. ALTER, “Le gérant d’entreprise est-il une entreprise ?” in *Comptabilité et fiscalité: actualités et perspectives – Liber amicorum OECCBB*, Limal, Anthémis, 2019, 180-181; P. MOINEAU en F. ERNOTTE, “Les gérants et administrateurs personnes physiques face au nouveau droit de la faillite”, noot onder Or. Luik (afd. Luik) 12 december 2018, *JLMB* 2019, 698.

De controverse betreft de voorwaarden bepaald in artikel I.1, 1°, Wetboek van economisch recht. Volgens de meerderheid van de rechtsleer³⁹ en rechtspraak⁴⁰ beantwoordt de natuurlijke persoon die de functie van bestuurder uitoefent, aan het begrip “onderneming” zodra hij (i) zijn diensten in de uitoefening van zijn beroepsactiviteit verricht en (ii) dat als zelfstandige doet. Volgens een minderheidsstandpunt moet nog aan een derde voorwaarde worden voldaan, namelijk (iii) de uitoefening van die activiteit via een eigen organisatie⁴¹. De bestuurder kan met andere woorden volgens die laatste strekking alleen als een onderneming worden beschouwd als hij aantoont dat hij zijn functie ook uitoefent via een organisatie die zich onderscheidt van die van de vennootschap die hij beheert⁴².

Het arrest waartegen het cassatieberoep is gericht, volgt de laatstgenoemde strekking.

Na eerst de dubbelzinnigheid te hebben onderstreept van de parlementaire voorbereiding die aan de goedkeuring van de wet van 15 april 2018 is voorafgegaan⁴³, weigerde de appelrechter de hoedanigheid van onderneming aan de persoon onder het bewind van de eiseres in cassatie – die laatste zijnde een natuurlijke persoon die zaakvoerder was van een vennootschap met beperkte aansprakelijkheid –, op grond dat “een basisnotie van het begrip ‘onderneming’ de organisatie ervan is” en dat “de onderneming zich niet zozeer gekenmerkt door haar activiteit of haar doel, maar eerder door haar organisatie, door de wijze waarop de materiële, financiële en menselijke middelen worden beheerd” en dat, in dit geval, de persoon onder het bewind van de eiseres, zijnde “een bestuurder van een [...] vastgoedvennootschap”, die een “van de [ogenschijnlijk] meest bescheiden lonen” ontvangt, niet aantoont dat “er [...] een eigen organisatie zou hebben bestaan die [hijzelf] zou hebben opgericht om zijn beroepsactiviteit uit te oefenen”, “[aangezien] er geen structuur aanwezig

³⁹ Zie Z. PLETINCKX, “Le champ d’application des procédures” in A. DESPONTIN (ed.), *La réforme du droit de l’insolvabilité et ses conséquences (sur les avocats): une (r)évolution?*, Brussel, Larcier, 2017, 21; M. VANMEENEN en I. VAN DE PLAS, “Het toepassingsgebied van Boek XX WER: hoe meer zielen, hoe meer vreugd?”, *TBH* 2018, 214; P. MOINEAU en F. ERNOTTE, “Les gérants et administrateurs personnes physiques face au nouveau droit de la faillite”, noot onder Or. Luik (afd. Luik) 12 december 2018, *JLMB* 2019, 697 e.v.; R. VERHEYDEN, “Het personeel toepassingsgebied van het insolventierecht” in H. BRAECKMANS, F. DE TANDT, E. DIRIX, E. VAN CAMP en T. LYSSENS (eds.), *Faillissement & Reorganisatie*, Mechelen, Kluwer, 2018, nr. 2.A-8; N. OUCHINSKY, “L’insolvabilité des dirigeants d’entreprise”, *DFE* 2020/5, 3 e.v.

⁴⁰ Zie Brussel 21 december 2018, *JLMB* 2019, 676; Brussel 25 juni 2019, *TIBR* 2020, RS 144; Brussel 28 oktober 2019, *TIBR* 2020, RS 118; Luik 2 april 2019, *TBH* 2019, 578.

⁴¹ Zie voor een samenvatting van de controverse, C. ALTER en Z. PLETINCKX, *Insolvabilité des entreprises*, Brussel, Larcier, 2019, 31-32, nr. 10; I. VEROUGSTRAETE, *Manuel de l’insolvabilité de l’entreprise*, Luik, Kluwer, 2019, 47-48.

⁴² Zie in die zin, D. GOL en J.-PH. LEBEAU, “Le tribunal de l’entreprise – nouvelles règles en matière de compétence, de composition, de procédure et de preuve”, *JT* 2018, 842; I. VEROUGSTRAETE, *Manuel de l’insolvabilité de l’entreprise*, Luik, Kluwer, 2019, 43 e.v. Zie ook, voor een genuanceerdere benadering, C. ALTER, “Le gérant d’entreprise est-il une entreprise?” in *Comptabilité et fiscalité: actualités et perspectives – Liber amicorum OECCBB*, Limal, Anthémis, 2019, 179 e.v.; Y. GODFROID, “La liquidation des entreprises en difficulté” in N. THIRION (ed.), *La réforme du droit économique: premières applications*, coll. CUP, Luik, Anthémis, 2019, 107. In de rechtspraak, zie Bergen 5 februari 2019, *JLMB* 2019, 178, met noot P. MOINEAU en F. ERNOTTE; *RDC* 2019, 558, met noot A. VAN HOE en N. APERMONT; *TIBR* 2019, RS 77, met noot J. DE SMET.

⁴³ Zie Wetsontwerp “houdende hervorming van het ondernemingsrecht”, *Parl. St. Kamer* 2017-2018, DOC 54-2828/001.

[is] en er evenmin enig boekhoudkundig stuk of enige persoonlijke verbintenis [wordt] overgelegd”.

Het cassatieverzoekschrift overweegt dat de appelrechter in zijn redenering de economische activiteit van de vennootschap met de beroepsactiviteit van de mandataris verwart. Het voert aan dat een natuurlijke persoon die de functie van zaakvoerder als zelfstandige uitoefent, een ‘organisatie’ op zich is in de zin van artikel I.1°, 1°, a) Wetboek van economisch recht en dat, bijgevolg, de zaakvoerder die zijn functie niet onder het statuut van bezoldigd werknemer of van een hiermee gelijkgesteld statuut dan wel onbezoldigd uitoefent, een onderneming is.

Op eensluidende conclusie van de advocaat-generaal volgt het Hof de redenering van de eiseres in cassatie niet. Het oordeelt dat *“een natuurlijke persoon slechts een onderneming is in de zin van [artikel I.1, 1°, Wetboek van economisch recht] wanneer hij of zij een organisatie vormt die bestaat uit de inrichting van materiële, financiële of menselijke middelen met het oog op de uitoefening van een beroepsactiviteit als zelfstandige”* en dat *“hieruit volgt dat de zaakvoerder of de bestuurder van een vennootschap die zijn mandaat buiten het verband van een eigen organisatie uitoefent, geen onderneming is”*. Uit de vermeldingen van de appelrechter waaruit blijkt dat, volgens hem, de persoon onder het bewind van de eiseres zijn zaakvoerdersmandaat zonder eigen organisatie uitoefende, leidt het Hof af dat het bestreden arrest zijn beslissing dat de persoon onder het bewind van de eiseres *“geen onderneming is en bijgevolg niet failliet kan worden verklaard”*, naar recht verantwoordt.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220318.1F.9\)](#)

Strafrecht

Bedreiging – Drukpersmisdrijf – Openbaarheid – Ernst – Opzet

Arresten van 18 januari 2022 ([P.21.1226.N](#)) en 15 november 2022 ([P.22.1085.N](#))

Het Hof aanvaardt sinds enige tijd dat het drukpersmisdrijf, waarvoor artikel 150 Grondwet het hof van assisen in beginsel bevoegd verklaart, ook digitaal verspreide teksten omvat. Vereist is wel dat het gaat om een tekst die een strafbare meningsuiting bevat⁴⁴. Zo kan belediging, laster of belaging het voorwerp van een drukpersmisdrijf uitmaken⁴⁵. De (eerste) vraag in de zaak P.21.1226.N (eerste middel, eerste onderdeel) was of ook een bedreiging een strafbare meningsuiting kan uitmaken. De rechtspraak

⁴⁴ Zie bv. Cass. 6 maart 2012, [P.11.1374.N](#), [ECLI:BE:CASS:2012:ARR.20120306.5](#); Cass. 23 oktober 2013, [P.13.1270.N](#), [ECLI:BE:CASS:2013:ARR.20131029.6](#); Cass. 8 november 2016, [P.16.0958.N](#), [ECLI:BE:CASS:2016:ARR.20161108.8](#); Cass. 11 januari 2022, [P.21.1560.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220111.2N.2](#).

⁴⁵ Bv. Cass. 7 oktober 2020, P.19.0644.F, [ECLI:BE:CASS:2020:ARR.20201007.2F.1](#), met conclusie van advocaat-generaal P. DE KOSTER, [ECLI:BE:CASS:2020:CONC.20201007.2F.1](#). Zie ook o.a. A. KERKHOF, “Een adequaat vervolgingsstelsel inzake drukpersmisdrijven”, *NC* 2016, 64-96. Over de vervolging van haatmisdrijven verspreid via het internet, zie S. ROYER, J. VRIELINK en F. VERBRUGGEN, “Wie haat zaait, zal wetswijzigingen oogsten. De (grenzen aan de) bestraffing van on line haatspraak en -misdrijven”, *Computerrecht* 2021/248, 479-510.

en commentaren hierover zijn schaars. Enkel oudere rechtsleer⁴⁶ spreekt zich erover uit. In overeenstemming met die rechtsleer is het Hof van oordeel dat een bedreiging in beginsel geen meningsuiting inhoudt die het voorwerp van een drukpersmisdrijf kan uitmaken. Enkel wanneer in het geschrift naast de bedreiging nog een mening tot uitdrukking wordt gebracht die kan worden beschouwd als een strafbare meningsuiting – wat hier niet het geval was – kan er sprake zijn van een drukpersmisdrijf.

Een volgend punt ter discussie (eerste middel, tweede onderdeel) was het openbaarheidsvereiste van de bedreiging. Om strafbaar te zijn, moet een bedreiging immers, naast aan een opzetvereiste, voldoen aan twee gemeenschappelijke basiskenmerken, te weten openbaarheid en ernst⁴⁷. Om die basisvereisten juist te beoordelen, is het van belang te weten dat de wetgever bedreigingen strafbaar heeft gesteld wegens de onmiddellijke storing die zij in de maatschappij teweegbrengen, los van het feit dat ze de uiting van een misdadig voornemen zijn. Niet het concrete effect dat bedreigingen in bepaalde concrete omstandigheden veroorzaken, is bepalend, maar wel de maatschappelijke impact die in het algemeen van de bedreigingen uitgaat⁴⁸. Een bedreiging moet in de eerste plaats gericht zijn aan een bepaalde persoon en moet door die persoon gekend zijn of minstens redelijkerwijze door hem kunnen gekend zijn. Dat de bedreigde persoon de bedreiging moet kunnen kennen, veronderstelt dat ze is geuit in omstandigheden waarin ze die persoon logischerwijze kan bereiken. Of dat het geval is, hangt af van de concrete feiten, die de vonnisrechter onaantastbaar beoordeelt, onder voorbehoud van een marginale toets door het Hof. Niet vereist is dat de bedreigde persoon effectief kennis heeft van de bedreiging.

In het geval dat het voorwerp uitmaakte van het arrest P.21.1226.N had de eiser (beklaagde) een politicus op twee wijzen bedreigd, namelijk door het plaatsen van een bedreigende tekst op een sociaal medium dat voor meerdere personen toegankelijk was (telastleggingen A en B; strafbaarstelling bij artikel 327, eerste en tweede lid, Sw.) en door een mondelinge mededeling aan de telefonist van een noodcentrale (telastlegging C; strafbaarstelling bij artikel 327, eerste lid, Sw.). Het Hof valideert de redenering van de appelrechters, die oordelen dat in de beide gevallen de beklaagde zich ervan bewust moest zijn dat die boodschappen redelijkerwijze ter kennis zouden komen van de politicus die het voorwerp van de bedreigingen uitmaakte.

In de zaak die het voorwerp uitmaakt van het arrest P.22.1085.N (eerste middel) was het vereiste van de ernst van de bedreiging aan de orde. Dat de bedreiging ernstig moet zijn, wil zeggen dat zij bij een redelijke persoon een ernstige vrees kan doen ontstaan voor een reële aanslag op zijn persoon of zijn eigendom. Die vereiste moet

⁴⁶ Bv. J.R. VERVOET in *Nov. III*, 1972, 351: “2644. — *Menaces par la presse: compétence. — Lorsque des menaces sont faites par la voie de la presse, s’agit-il d’un délit de presse relevant de la cour d’assises ou d’un délit de droit commun relevant des juridictions ordinaires ? Si la menace reproduite et diffusée par la presse se rattache en une mesure quelconque à l’expression d’une pensée autre que la menace en soi, l’infraction constituera un délit de presse et la cour d’assises sera seule compétente. — Rép. Dr. B, v° Menaces, n° 48; — Rigaux et Trousse, op. cit t. V, p: 27.*”

⁴⁷ Zie T. VANDROMME, “Bedreigingen (art. 327 – 331bis Sw.)” in *Artikelsgewijze commentaar Strafrecht en Strafvoeding, met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, Mechelen, Kluwer, 2019, 6-7, nr. 18-20; A. DENAUW en F. DE RUYCK, *Bijzonder strafrecht*, Mechelen, Kluwer, 2020, nr. 182 e.v.

⁴⁸ J. HAUS, *Principes généraux de droit pénal*, I, Gent, 1879, nr. 405.

objectief worden beoordeeld, namelijk aan de hand van de normale reactie van een redelijke persoon. Dat de bedreigde persoon in een bepaald concreet geval de bedreiging niet als ernstig opvat, speelt geen rol. De storing van de openbare veiligheid wordt namelijk aan de verwachte vrees van de bedreigde persoon gemeten. Het heeft ook geen belang of de dader de werkelijke intentie had de aanslag effectief uit te voeren of dat hij daartoe de mogelijkheid had.

De eiser (beklaagde) had *in casu* aan bepaalde personen elektronische berichten gestuurd waarin hij in platvloerse bewoordingen zijn seksuele fantasieën de vrije loop liet. Die berichten bevatten ook fragmenten over de onderwerping van het slachtoffer aan gedwongen seksuele penetratie. Dat maakt de misdaad van verkrachting uit (strafbaarstelling bij artikel 327, tweede lid, Sw.).

Het Hof oordeelt dat een bedreiging zoals hier bedoeld, kan bestaan in een geschrift dat van aard is, en door de dader bedoeld is, om bij de bestemming een ernstige vrees te doen ontstaan dat een als misdaad omschreven aanslag op zijn fysieke of morele integriteit of op zijn individuele vrijheid zal plaatsvinden, wanneer die vrees ook vanuit het standpunt van een normaal en redelijk persoon verantwoord is. Het Hof verwerpt eisers standpunt dat zijn bericht, gelet op de bewoordingen en de tegenwoordige tijd waarin de erin vervatte boodschap was gesteld, niet voldeed aan de vereisten voor een bedreiging, onder meer gelet op het gebrek aan objectieve ernst. Deze elementen zijn echter niet bepalend en voor het overige doorstaat de appreciatie van de appelrechters de marginale toets van het Hof.

Een derde vereiste dat in elk geval geldt, is het opzetvereiste. Een algemeen opzet volstaat, dit wil zeggen dat de dader wetens en willens gevoelens van schrik heeft doen ontstaan bij de bedreigde persoon. De vonnisrechter kan dit, wederom onder voorbehoud van een marginale toets van het Hof, afleiden uit de materiële gedragingen van de beklaagde, die redelijkerwijze voor geen andere uitlegging vatbaar zijn.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220111.2N.10](#) en [ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221115.2N.6](#))

Misdrijf seksisme – Bestanddelen – Ernstige aantasting van de waardigheid van de persoon – Beoordelingscriterium – Moreel bestanddeel – Vrijheid van meningsuiting – Beperkingen

Arrest van 8 juni 2022 ([P.22.0306.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal D. Vandermeersch

De eiser werd door het hof van beroep van Brussel veroordeeld wegens schending van de artikelen 2 en 3 Wet van 22 mei 2014 ter bestrijding van seksisme in de openbare ruimte en tot aanpassing van de Wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen teneinde de daad van discriminatie te bestraffen.

Er werd hem verweten dat hij in een televisie-uitzending over de gemeenteraadsverkiezingen van 2018, waarop hij was uitgenodigd in zijn hoedanigheid van kandidaat van de “Islam”-partij, tegenover een vrouwelijke journalist-commentator die aan het debat deelnam, opmerkingen had gemaakt en een houding had aangenomen die als seksistisch en discriminerend werden ervaren.

De eiser voerde voor het Hof een middel aan, dat werd verworpen.

Het eerste onderdeel bekritiseerde de beoordeling door de appelrechters van het begrip ‘ernstige aantasting van de waardigheid van een persoon’, dat een verplicht bestanddeel is van het in artikel 2 Wet van 22 mei 2014 bedoelde misdrijf seksisme.

De eiser verweet het arrest in essentie zich in dit opzicht enkel te baseren op het collectief bewustzijn van de Belgische samenleving.

Het Hof oordeelt dat het middel faalt naar recht, op grond van de overweging dat de aantasting van de waardigheid niet werd overgelaten aan de subjectieve beoordeling van het slachtoffer of van de pleger van het feit, aangezien het in aanmerking genomen criterium bestaat in de eerbiediging van het gevoel van menselijke waardigheid, zoals dat op een bepaald ogenblik wordt ervaren door het collectief bewustzijn van een welbepaalde samenleving in een welbepaalde periode.

Het hof van beroep heeft zich overigens niet beperkt tot de in het middel bekritiseerde vermelding.

Naar aanleiding van zijn onderzoek van het tweede onderdeel verduidelijkt het Hof het moreel bestanddeel dat het in artikel 2 Wet van 22 mei 2014 bedoelde gedrag kenmerkt.

Het moreel bestanddeel van het aan de eiser ten laste gelegde wanbedrijf wordt volgens het Hof gekenmerkt door de intentie om uiting te geven aan zijn minachting voor een bepaald persoon of om die persoon als minderwaardig te beschouwen in de wetenschap dat het gebaar of de handeling tot een ernstige aantasting van zijn waardigheid kan leiden.

Volgens het Hof vereist het misdrijf seksisme als moreel bestanddeel de intentie om met kennis van zaken een gebaar of een handeling te stellen die, in de in artikel 444 Strafwetboek bedoelde omstandigheden, kennelijk bedoeld zijn om zijn minachting voor een bepaald persoon te uiten wegens zijn geslacht, of die persoon om dezelfde reden als minderwaardig te beschouwen of tot diens seksuele dimensie te reduceren, wat een ernstige aantasting van zijn waardigheid tot gevolg heeft.

Het Hof oordeelt aldus dat het misdrijf seksisme een opzettelijk misdrijf is dat, evenwel, geen bijzonder opzet vereist.

De denkwijze van de eiser had tot doel verwarring te scheppen tussen het moreel bestanddeel van het misdrijf en het voorwerp ervan.

Tegen de betwistingen van de eiser, die in het derde onderdeel aanvoerde dat hij enkel zijn persoonlijke overtuigingen heeft willen verdedigen, wierp het hof van beroep op dat, gelet op de openbare context van de feiten, er geen sprake kon zijn van een miskennis van de vrijheid van denken, geweten of godsdienst van de eiser maar, desgevallend, enkel van een miskennis van zijn vrijheid van meningsuiting, die niet absoluut is.

Het hof van beroep merkte in zijn arrest op dat de eiser tijdens de uitzending duidelijk had geweigerd de verweerster aan te kijken, terwijl zij hem op een geheel normale toon aansprak om hem een vraag te stellen die binnen het debat paste. Volgens het hof van beroep koos de eiser er openlijk voor eerder naar de presentator van de uitzending te kijken of zijn ogen te sluiten dan de verweerster aan te kijken, waardoor hij haar dwong haar vraag te onderbreken en hem op zijn houding aan te spreken. Hij lachte

haar op bepaalde ogenblikken bovendien spottend toe. Uiteindelijk zei hij zelfs: *“ik heb medelijden met die, met die, met die vrouwen daar”*, waarmee hij duidelijk verwees naar de verweerster en een vrouwelijke gast, die ook net het woord had genomen.

Het arrest van het hof van beroep herinnerde er vervolgens aan dat de vrijheid van meningsuiting niet absoluut is. Ze houdt verplichtingen en verantwoordelijkheden in, met name de plicht om bepaalde grenzen niet te overschrijden. De dwingende maatschappelijke behoeften, waarvan het beginsel van de gelijkheid van mannen en vrouwen deel uitmaakt, verantwoorden dat op de vrijheid van meningsuiting bepaalde beperkingen worden gesteld.

In dit geval had het gedrag van de eiser volgens het gerecht in hoger beroep duidelijk afbreuk gedaan aan die fundamentele waarde van gelijkheid, die een beperking op zijn vrijheid van meningsuiting verantwoordt. Voornoemd gerecht heeft tot slot geoordeeld dat de eiser niet geloofwaardig was wanneer hij beweerde dat hij de verweerster niet had willen vernederen, maar enkel zijn persoonlijke overtuigingen wilde verdedigen.

Het Hof van Cassatie oordeelt dat de voormelde overwegingen van de appelrechters, in tegenstelling tot wat de eiser aanvoert, de uitoefening, in de openbare ruimte, van de beginselen van vrijheid van denken, geweten of godsdienst niet beperken. Ze plaatsen de aan de eiser verweten feiten wel terug in hun context, wat niet hetzelfde is, alvorens zijn handelwijze te analyseren en vast te stellen dat het misbruik waaraan hij zich schuldig heeft gemaakt, zich enkel heeft voorgedaan in het kader van de uitoefening van de vrijheid van meningsuiting waaraan de wetgever bepaalde grenzen heeft gesteld.

Ten slotte verzocht de eiser om aan het Grondwettelijk Hof twee prejudiciële vragen te stellen.

Bij arrest van 25 mei 2016 (nr. 72/2016) had het Grondwettelijk Hof echter reeds een beroep tot vernietiging van de artikelen 2 en 3 Wet van 22 mei 2014 verworpen. Het heeft er met name op gewezen dat de door de wetgever nagestreefde doelstelling er niet alleen in bestaat de rechten van de slachtoffers van seksistische gebaren of handelingen te beschermen, maar ook de gelijkheid van vrouwen en mannen te waarborgen, wat een fundamentele waarde van de samenleving is, waarvan de verwezenlijking ten goede komt aan alle leden ervan en niet enkel aan de mogelijke slachtoffers van seksisme.

Omwille van die verwerping achtte het Hof van Cassatie het niet zinvol aan het Grondwettelijk Hof opnieuw prejudiciële vragen te stellen die reeds werden beantwoord.

[*\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220608.2F.8\)*](#)

Strafprocedure

Vreemdelingen – Artikel 7 Vreemdelingenwet – Maatregel van vrijheidsberoving – Onschendbaarheid van de woning – Recht op eerbiediging van het privé- en gezinsleven – Inmenging door het openbaar gezag – Wettelijk grondslag – Schriftelijke en voorafgaande toestemming

Arrest van 5 oktober 2022 ([P.22.1200.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal D. Vandermeersch

Een vreemdeling zonder verblijfstitel, die in 2017 op het grondgebied van het Rijk was aangekomen, vroeg een machtiging tot verblijf aan op basis van artikel 9bis Vreemdelingenwet. Die aanvraag werd op 5 januari 2021 niet-ontvankelijk verklaard. Op 7 januari 2021 betekende de Dienst Vreemdelingenzaken aan de vreemdeling een bevel om het grondgebied te verlaten.

De betrokken persoon gaf aan dat bevel geen gevolg. De administratieve overheid stelde vast dat hij te Herstal verbleef. Op 2 augustus 2022 gaf die administratie de lokale politie de opdracht om hem in zijn woonplaats aan te houden, hem naar het politiebureau te brengen om zijn identiteit te controleren en hem de beslissing te betekenen die mogelijks tegen hem zou worden genomen. De opdracht vermeldde: *“De vreemdeling moet zijn (mondeline) toestemming geven voordat de woning mag worden betreden”*.

Diezelfde dag werd aan de in zijn woonplaats onderschepte vreemdeling, een bevel om het grondgebied te verlaten, met een in toepassing van de artikelen 7, eerste lid, 1°, tweede lid en derde lid en 74/14, § 3, 1°, Vreemdelingenwet genomen beslissing tot vrijheidsberoving, betekend.

Op 10 augustus 2022 legde de vreemdeling een verzoek tot invrijheidstelling neer bij de griffie van de raadkamer van Luik.

In dit verband kan eraan worden herinnerd dat, hoewel de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen als enige bevoegd is om kennis te nemen van de beroepen tegen met toepassing van de Vreemdelingenwet genomen individuele beslissingen (art. 39/1, § 1), op deze regel evenwel een uitzondering wordt gemaakt met betrekking tot het toezicht op de wettigheid van de met toepassing van die wet genomen vrijheidsberovende maatregel. Krachtens artikel 71 Vreemdelingenwet heeft een van zijn vrijheid beroofde vreemdeling het recht om tegen deze maatregel hoger beroep in te stellen bij de rechterlijke macht door een verzoekschrift tot invrijheidstelling neer te leggen, niet bij de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen, maar bij de griffie van de raadkamer van de correctionele rechtbank van zijn verblijfplaats in het Rijk of van de plaats waar hij is aangetroffen.

Artikel 72 Vreemdelingenwet bepaalt de opdracht van de raadkamer en, wanneer de vreemdeling, het openbaar ministerie of de minister hoger beroep hebben ingesteld, die van de kamer van inbeschuldigingstelling van het hof van beroep: het behoort hun toe te onderzoeken of de maatregelen van vrijheidsberoving of tot verwijdering van het grondgebied met de wet in overeenstemming zijn, zonder zich over de opportuniteit hiervan te mogen uitspreken. De onderzoeksgerechten zijn dus gemachtigd om de aangehouden vreemdeling in vrijheid te stellen wanneer ze

vaststellen dat de maatregel van vrijheidsberoving of de beslissing tot verwijdering waarop die is gegrond, onwettig is⁴⁹. In dit verband heeft het Hof herhaaldelijk geoordeeld dat dit wettigheidstoezicht betrekking heeft op de formele geldigheid van de akte, met name of deze met redenen is omkleed en in overeenstemming is met zowel de Vreemdelingenwet, als met de internationale rechtsnormen met rechtstreekse werking in de interne rechtsorde⁵⁰.

Bij beschikking van 17 augustus 2022 beval de raadkamer de invrijheidstelling van de vreemdeling op grond dat *“de wettigheid van de bestuurlijke aanhouding niet is aangetoond [...], aangezien het dossier in ieder geval niet het bewijs bevat dat de aanhouding op regelmatige wijze is verricht, dat wil zeggen met de schriftelijke toelating die de toegang verleent tot het door de verzoeker bewoonde gebouw”*. Volgens de eerste rechter was artikel 8 EVRM geschonden.

De Belgische Staat, vertegenwoordigd door de staatssecretaris voor Asiel en Migratie, stelde tegen die beslissing hoger beroep in. De kamer van inbeschuldigingstelling bevestigde evenwel de beroepen beschikking en nam de motivering ervan over, waarmee zij aangaf het standpunt van de raadkamer te delen.

De staatssecretaris stelde tegen de beslissing van de appelrechters cassatieberoep in. Eén van de ter staving van het cassatieberoep aangevoerde middelen verweet het bestreden arrest te oordelen dat het administratief dossier niet het bewijs bevatte dat de aanhouding van de vreemdeling op regelmatige wijze, dat wil zeggen met de schriftelijke toestemming om zijn woning te betreden, had plaatsgevonden, terwijl, volgens het middel, noch artikel 8 EVRM, noch enige bepaling van nationaal recht, vereisen dat de toestemming die een vreemdeling die onwettig in het Rijk verblijft, aan de politie geeft om zijn woning te betreden, noodzakelijkerwijs schriftelijk moet worden gegeven.

Het Hof verwierpt het middel.

Het Hof merkt allereerst op dat artikel 8 EVRM bepaalt dat eenieder recht heeft op eerbiediging van zijn woning en dat geen inmenging van enig openbaar gezag is toegestaan met betrekking tot de uitoefening van dit recht dan voor zover dat bij wet is voorzien en noodzakelijk is, met name in het belang van ‘s lands veiligheid en de openbare veiligheid. Het Hof stelt ook vast dat artikel 15 Grondwet bepaalt dat de woning onschendbaar is en dat geen huiszoeking kan plaatshebben dan in de gevallen die de wet bepaalt en in de vorm die zij voorschrijft.

Het Hof merkt ook op dat de artikelen 8 EVRM en 15 en 22 Grondwet niet verbieden dat van het recht op bescherming van de woning afstand wordt gedaan. Het is evenwel van oordeel dat, om geldig te zijn, de afstand van een grondrecht ondubbelzinnig moet worden vastgesteld en met kennis van zaken – dus op grond van een geïnformeerde toestemming – en zonder dwang moet zijn gedaan, overeenkomstig de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens⁵¹.

⁴⁹ Cass. 19 april 2017, AC 2017, nr. 270.

⁵⁰ Cass. 17 november 2010, AC 2010, nr. 682; Cass. 11 september 2013, AC 2013, nr. 442, met conclusie van advocaat-generaal D. VANDERMEERSCH; Cass. 3 januari 2018, AC 2018, nr. 4; Cass. 7 februari 2018, AC 2018, nr. 81.

⁵¹ Bv. EHRM 8 maart 2022, *Sabani v. België*, nr. 53069/15, r.o. 46.

Om de redenering van de eiser in cassatie te verwerpen, beslist het Hof niet dat het betreden door de politie van de woning van een vreemdeling die onwettig in het Rijk verblijft, om tot zijn bestuurlijke aanhouding over te gaan, geen wettelijke basis heeft, niettegenstaande het reeds had geoordeeld dat noch artikel 27 Wet Politieambt, noch de artikelen 21 en 34, § 3, van die wet of artikel 74/7 Vreemdelingenwet, politieambtenaren toelaten een huiszoeking in de woning van een vreemdeling uit te voeren, om hem te vatten en aan een maatregel van bestuurlijke aanhouding te onderwerpen, in afwachting van de beslissing van de minister of zijn gemachtigde⁵². Het Hof oordeelt daarentegen dat de door artikel 8 EVRM vereiste wettelijke basis om de inmenging van het openbaar gezag in de uitoefening van het recht op eerbiediging van de woning te verantwoorden, wel degelijk bestaat en dat die berust in de Wet van 7 juni 1969 tot vaststelling van de tijd gedurende welke geen opsporing ten huize, huiszoeking of vrijheidsbeneming mag worden verricht (de "Huiszoekingswet").

Zoals de titel aangeeft, verbiedt artikel 1 Huiszoekingswet huiszoekingen of opsporingen in een voor het publiek niet-toegankelijke plaats tussen 21 uur en 5 uur, evenwel met verschillende uitzonderingen, zoals wanneer de zoeking plaatsvindt met de toestemming, voorafgaand en schriftelijk, van de persoon die het werkelijk genot van de plaats heeft⁵³. In dat verband heeft het Hof reeds beslist dat logischerwijs de uitzonderingen op dat verbod *a fortiori* van toepassing zijn wanneer de huiszoeking of de opsporing overdag plaatsvindt⁵⁴.

Sinds de wijziging van artikel 2 Huiszoekingswet door de Wet van 27 april 2016 en de Wet van 31 oktober 2017 voorziet die bepaling in hetzelfde verbod om 's nachts een voor het publiek niet-toegankelijke plaats te betreden om aanhoudingen te verrichten ten gevolge van een bevel tot medebrenging, een bevel tot vrijheidsbeneming, een bevel tot vrijheidsbeneming bij verstek of een bevel tot een onmiddellijke vrijheidsberoving in de zin van de Voorlopige Hechteniswet, of nog een vrijheidsberoving uit te voeren op basis van een Europees aanhoudingsbevel of een regel van verdrags- of gewoonterecht. De Huiszoekingswet voorziet ook in uitzonderingen op dit verbod met betrekking tot beslissingen tot vrijheidsberoving die door een rechterlijke overheid zijn bevolen, waaronder de voorafgaande en schriftelijke toestemming van de persoon die het werkelijk genot heeft van de plaats. In dit geval is het ook logisch, zoals de advocaat-generaal in zijn schriftelijke conclusie opmerkt, dat die uitzondering *a fortiori* van toepassing is wanneer de vrijheidsberoving plaatsvindt zonder enig bevel van een gerechtelijke overheid, wat precies het geval is bij een bestuurlijke aanhouding die door de Dienst

⁵² Cass. 17 mei 2017, AC 2017, nr. 339.

⁵³ Het verplichte karakter van de voorafgaande toestemming is in de Huiszoekingswet ingevoegd door artikel 55 Wet Politieambt. In de parlementaire voorbereiding van die wet staat dat de Huiszoekingswet het uitvoeren van huiszoekingen met toestemming uitdrukkelijk heeft bekrachtigd en dat in het verlengde van de algemene bekommernis van het wetsontwerp om een zo goed mogelijk evenwicht tot stand te brengen tussen de inachtneming van de rechten en vrijheden van de burgers en de eisen van een doeltreffende bestuurlijke en gerechtelijke politie, het voorgestelde artikel nog meer de toestemming formaliseert die vereist is om een huiszoeking te verrichten (Memorie van toelichting bij het Wetsontwerp op het Politieambt, *Parl. St. Kamer*, 1990-1991, 1637/1, p. 87).

⁵⁴ Cass. 3 december 1996, AC 1996, nr. 477.

Vreemdelingenzaken is bevolen met het oog op de uitvoering van een maatregel tot verwijdering waartoe de staatssecretaris voor Asiel en Migratie heeft besloten.

De Huiszoekingswet biedt dus een wettelijke basis voor het betreden van de woning van een vreemdeling door een politieambtenaar die optreedt op bevel van de voor de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen bevoegde overheid. Zoals het arrest opgeeft, voorziet die wet echter niet in een andere toestemming dan die welke schriftelijk en voorafgaand is gegeven.

Het ter staving van het cassatieberoep aangevoerde argument faalt dus naar recht, aangezien het aanvoert dat, wanneer een politiedienst een voor het publiek niet-toegankelijke plaats betreedt om in toepassing van de Vreemdelingenwet over te gaan tot de bestuurlijke vrijheidsberoving van een vreemdeling die onwettig in het Rijk verblijft, de voorafgaande toestemming van de persoon die het werkelijk genot heeft van de plaats, niet schriftelijk moet zijn gegeven, terwijl de wet die de wettelijke basis vormt voor het betreden van een dergelijke plaats, daarentegen uitdrukkelijk bepaalt dat, wanneer dit met voorafgaande toestemming gebeurt, deze schriftelijk moet zijn gegeven.

Uit het arrest volgt dat, in de huidige stand van het recht, de Dienst Vreemdelingenzaken, door tussenkomst van politieambtenaren die in het kader van de bestuurlijke politie optreden, de woonplaats van een vreemdeling die onwettig in het Rijk verblijft, mag betreden om hem van zijn vrijheid te beroven in een door de Vreemdelingenwet bedoeld geval, maar alleen met inachtneming van de voorwaarden die de Huiszoekingswet heeft vastgesteld voor elke zonder gerechtelijk bevel uitgevoerde woonstbetreding.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20211214.2N.16\)](#)

Bewijs in strafzaken – Belastende verklaring van een medebeklaagde tijdens het vooronderzoek – Ondervraging als getuige ter rechtszitting – Recht van verdediging

Arresten van 8 november 2022 ([P.22.0832.N](#)) en 22 november 2022 ([P.22.0989.N](#))

Artikel 6.3.d) EVRM, dat bijzondere toepassingsmodaliteiten bevat van het door artikel 6.1 EVRM gewaarborgde recht op een eerlijk proces, bepaalt onder meer dat eenieder die wegens een strafbaar feit wordt vervolgd, ten minste het recht heeft om getuigen *à charge* te ondervragen of te doen ondervragen. In meerdere arresten oordeelde het Europees Hof voor de Rechten van de Mens dat de vraag of de rechter die zich over de gegrondheid van een strafvordering moet uitspreken, verplicht is een persoon die tijdens het vooronderzoek een voor een beklaagde belastende verklaring heeft afgelegd, als getuige te horen indien die beklaagde daarom verzoekt, moet worden beoordeeld in het licht van de door de artikelen 6.1 en 6.3.d) EVRM gewaarborgde rechten⁵⁵. Wezenlijk daarbij is of de lastens de beklaagde gevoerde strafvervolgning in haar geheel beschouwd eerlijk verloopt, waarbij de rechter niet enkel rekening houdt met het recht van verdediging, maar ook met het belang van

⁵⁵ EHRM 15 december 2011, *Al-Khawaja and Thahery v. Verenigd Koninkrijk*, r.o. 118; EHRM 15 december 2015, *Schatschaschwili v. Duitsland*, r.o. 100-101; EHRM 14 juni 2016, *Riahi v. België*, r.o. 27.

slachtoffers en getuigen, alsook met het publieke belang in een effectieve rechtsbedeling⁵⁶.

In de regel volgt uit artikel 6.3.d) EVRM dat het bewijs dat tegen een beklaagde wordt aangevoerd, hem tijdens een openbare rechtszitting wordt voorgelegd. Het gebruik van een tijdens het vooronderzoek afgelegde belastende verklaring is als dusdanig daarmee niet onverenigbaar, zij het dat de beklaagde steeds nog over de mogelijkheid moet beschikken om de betrokkene als getuige te (doen) ondervragen⁵⁷. Om desondanks toch dergelijke verklaringen als bewijs in aanmerking te nemen, is de rechter gehouden tot een drievoudig onderzoek⁵⁸. Hij moet nagaan of:

- er ernstige redenen zijn voor het niet-horen van de getuige, dit wil zeggen of er feitelijke of juridische gronden zijn die de afwezigheid van de getuige op de rechtszitting kunnen verantwoorden;
- de belastende verklaring het enige of doorslaggevende element is waarop de schuldigverklaring steunt, waarbij onder doorslaggevend wordt verstaan het bewijs dat dermate belangrijk is dat het aannemelijk is dat dit het resultaat van de zaak heeft bepaald;
- er voor het niet kunnen ondervragen van de getuige voldoende compenserende factoren zijn met inbegrip van sterke procedurele waarborgen. Dergelijke compenserende factoren kunnen onder meer bestaan in het voorliggen van bewijsmateriaal dat de inhoud van de tijdens het vooronderzoek afgelegde verklaringen ondersteunt of bevestigt, de gelegenheid die de beklaagde had om tijdens het vooronderzoek of ter rechtszitting de getuige te ondervragen of te doen ondervragen en de mogelijkheid voor de beklaagde om zijn standpunt kenbaar te maken over de geloofwaardigheid en de betrouwbaarheid van de getuige of over interne strijdigheden in die verklaring of strijdigheid met verklaringen van andere getuigen. Hoe belangrijker de belastende verklaring, hoe zwaarder de compenserende factoren zullen moeten wegen⁵⁹.

Het Hof van Cassatie heeft zich de voorbije jaren in meerdere arresten bij de voormelde driestappenrechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens aangesloten⁶⁰, wat ook in de hieronder besproken arresten nogmaals wordt bevestigd.

⁵⁶ EHRM 15 december 2011, *Al-Khawaja and Thahery v. Verenigd Koninkrijk*, r.o. 146.

⁵⁷ EHRM 15 december 2011, *Al-Khawaja and Thahery v. Verenigd Koninkrijk*, r.o. 118; EHRM 15 december 2015, *Schatschaschwili v. Duitsland*, r.o. 105.

⁵⁸ EHRM 15 december 2015, *Schatschaschwili v. Duitsland*, r.o. 107.

⁵⁹ EHRM 15 december 2015, *Schatschaschwili v. Duitsland*, r.o. 116; EHRM 14 juni 2016, *Riahi v. België*, r.o. 32.

⁶⁰ Zie o.m. Cass. 31 januari 2017, [P.16.0970.N](#), [ECLI:BE:CASS:2017:ARR.20170131.4](#), met conclusie van advocaat-generaal R. Mortier; Cass. 2 mei 2017, [P.17.0290.N](#), [ECLI:BE:CASS:2017:ARR.20170502.4](#); Cass. 30 mei 2017, [P.17.0322.N](#), [ECLI:BE:CASS:2017:ARR.20170530.10](#); Cass. 21 november 2017, [P.17.0410.N](#), [ECLI:BE:CASS:2017:ARR.20171121.7](#); Cass. 8 september 2020, [P.20.0486.N](#), [ECLI:BE:CASS:2017:ARR.20170530.10](#); Cass. 13 oktober 2020, [P.20.0254.N](#), [ECLI:BE:CASS:2020:ARR.20201013.2N.2](#); Cass. 1 december 2020, [P.20.0866.N](#), [ECLI:BE:CASS:2020:ARR.20201201.2N.3](#); Cass. 23 maart 2021, [P.20.1125.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210316.2N.1](#); Cass. 27 april 2021, [P.21.0013.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210427.2N.9](#); Cass. 18 mei 2021, [P.21.0040.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210518.2N.10](#); Cass. 15 juni 2021, [P.21.0252.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210615.2N.2](#); Cass. 21 september 2021, [P.21.0552.N](#), ongepubl.; Cass. 12 oktober 2021, [P.21.0921.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20211012.2N.9](#); Cass. 3 mei 2022, [P.22.0040.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220503.2N.1](#); Cass. 14 juni 2022, [P.22.0343.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220614.2N.4](#); Cass. 21

Hoewel het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in de aangehaalde uitspraken een zekere volgorde in de drie stappen vooropstelde, nam het tevens aan dat de drie criteria onderling gerelateerd zijn en zij in het licht van een eerlijk proces in hun onderling verband zijn toe te passen. In een concreet geval kan het aldus meer aangewezen zijn de criteria in een andere volgorde te overlopen of kan één van de criteria dermate overwegend zijn dat het volstaat om te besluiten tot het (niet) bestaan van een eerlijk proces⁶¹. Ook deze uitlegging werd in het verleden reeds door het Hof van Cassatie overgenomen, met bovendien de precisering dat *“de beoordeling van het ene criterium de beoordeling van de andere criteria kan versterken, vervolledigen of verduidelijken”*.

De beoordeling of door het niet-horen op de rechtszitting van een getuige die tijdens het vooronderzoek een voor de beklagde belastende verklaring heeft afgelegd, diens recht op een eerlijk proces in zijn geheel beschouwd, met inbegrip van zijn recht van verdediging, wordt miskend, behoort de feitenrechter toe. Het Hof van Cassatie toetst de wettigheid van die beoordeling, met name of de feitenrechter die een verzoek tot het horen van een getuige *à charge* op de rechtszitting heeft afgewezen, de drie criteria van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens op een correcte wijze heeft toegepast en of de daartoe aangenomen motivering met de overige motieven van zijn beslissing, zoals deze met betrekking tot de schuldvraag, in overeenstemming is.

Ten aanzien van een medebeklaagde die tijdens het vooronderzoek tegen een beklagde een belastende verklaring heeft afgelegd, paste het Hof de voorbije jaren een met het voorgaande overeenstemmende beoordeling toe⁶². Wel werd geoordeeld dat de rechter geen getuigenverhoor dient te bevelen van een medebeklaagde die is verschenen op dezelfde rechtszitting als de beklagde ten aanzien van wie die medebeklaagde belastende verklaringen heeft afgelegd. De beklagde kan immers steeds aan de rechter vragen ter rechtszitting met de medebeklaagde te worden geconfronteerd en kan daar alle vragen voorstellen of opmerkingen maken om de belastende verklaringen te weerleggen of te doen aanpassen of verduidelijken. Daartoe is evenwel geen formeel verzoek van de beklagde noch een formele rechterlijke beslissing vereist. De rechter kan tevens ermee rekening houden dat de beklagde op een vroegere rechtszitting in de gelegenheid is geweest om een dergelijke confrontatie te vragen of aan te gaan, maar dat niet heeft gedaan. Wanneer de ogenschijnlijke vrees van een getuige voor de beklagde of met de beklagde in verband staande personen van zulke aard was dat die vrees een ernstige reden kon zijn om de getuige niet ter rechtszitting te horen, moest de rechter onderzoeken of er objectieve en dus door bewijselementen ondersteunde gegevens zijn die deze vrees konden rechtvaardigen.

Met de arresten van 8 november 2022 (eerste middel van de eiser II) en 22 november 2022 (ambtshalve middel) verbreedt het Hof zijn eerdere rechtspraak in dit verband

juni 2022, [P.22.0250.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220621.2N.1](#); Cass. 20 september 2022, P.21.1626.N, ongepubl.

⁶¹ EHRM 15 december 2015, *Schatschaschwili v. Duitsland*, r.o. 118; EHRM 14 juni 2016, *Riahi v. België*, r.o. 33.

⁶² Zie o.m. Cass. 13 oktober 2020, [P.20.0783.N](#), [ECLI:BE:CASS:2020:ARR.20201013.2N.12](#); Cass. 1 december 2020, [P.20.0866.N](#), [ECLI:BE:CASS:2020:ARR.20201201.2N.3](#); Cass. 2 maart 2021, [P.20.1174.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210302.2N.7](#).

en hanteert het een in beginsel onderscheiden beoordeling voor alle gevallen waarin de beklagde verzoekt om een getuigenverhoor ter rechtszitting van een medebeklaagde die tijdens het vooronderzoek een voor hem belastende verklaring heeft afgelegd. In de voorliggende zaken stuit het Hof immers op de problematische aard van een getuigenis onder eed van een vervolgte persoon.

Het Hof beslist in beide zaken principieel dat de voormelde regeling van de driestappenbeoordeling, de zogenaamde *Riahi*-toets, hoe dan ook niet van toepassing is indien de tijdens het vooronderzoek afgelegde belastende verklaring uitgaat van een medebeklaagde die samen met de beklagde in dezelfde zaak, voor hetzelfde gerecht en in dezelfde aanleg voor dezelfde of samenhangende feiten wordt vervolgd. Bepalingen van nationaal en internationaal recht met rechtstreekse werking verzetten zich dan ertegen dat de medebeklaagde onder eed zou worden gehoord in de strafzaak waarin hijzelf wordt vervolgd. Het recht op een eerlijk proces van de beklagde, waarvan het recht op tegenspraak deel uitmaakt, wordt in een dergelijk geval daarentegen voldoende gewaarborgd door de mogelijkheid die de beklagde heeft om aan de rechter te vragen om op de rechtszitting met de medebeklaagde te worden geconfronteerd en daar alle vragen te stellen of opmerkingen te formuleren ter weerlegging, aanpassing of verduidelijking van de door de medebeklaagde tijdens het vooronderzoek afgelegde belastende verklaring.

Aldus kan in de voornoemde strikte omstandigheden voor een medebeklaagde ter rechtszitting geen sprake zijn van een getuigenverhoor, enkel van een rechtstreekse confrontatie met de beklagde. Indien één van de concrete omstandigheden daarvan afwijkt, zal de driestappentoets vanzelfsprekend wel de toe te passen regeling blijven. Dat laatste was het geval in de zaak P.22.0832.N, waar een medebeklaagde die tijdens het vooronderzoek een belastende verklaring had afgelegd, in de beslissing van de correctionele rechtbank had berust. Daardoor was zijn veroordeling definitief en was hij geen partij in de appelprocedure, zodat er geen bezwaar bestond om hem bij de rechtspleging in hoger beroep wel als getuige onder eed te horen.

In het arrest in de zaak P.22.0989.N voegt het Hof aan de specifieke niet-toepasselijkheid van de driestappenbeoordeling verder toe dat, ten einde de beoogde confrontatie tussen een beklagde en een medebeklaagde mogelijk te maken, de rechter gehouden is alle maatregelen te nemen die redelijkerwijze mogelijk zijn om de aanwezigheid van de medebeklaagde op de rechtszitting te bewerkstelligen. Zo kan hij desgevallend de persoonlijke verschijning van de medebeklaagde bevelen⁶³, onverminderd diens recht op vertegenwoordiging door een raadsman⁶⁴ en diens zwijgrecht. De strafrechter dient dus alle beschikbare wettelijke instrumenten aan te wenden om de confrontatie ter rechtszitting maximaal te betrachten. Ook al gaat het slechts om de loutere aanwezigheid ter rechtszitting en niet om de oproeping voor een

⁶³ Art. 185, § 2, W.Sv., ook van toepassing op de politierechtbanken (art. 171, tweede lid, W.Sv.).

⁶⁴ Zie de vaste rechtspraak van het Hof van Cassatie omwille van de directe werking van art. 6.1 en 6.3.c) EVRM: o.a. Cass. 4 september 2001, RW 2001-02, 781, noot A. VANDEPLAS: "*Niettegenstaande de door artikel 185, § 2, Sv. aan de beklagde opgelegde verplichting om persoonlijk te verschijnen, moet de rechter de raadsman toelaten zijn cliënt te vertegenwoordigen ook al toont deze niet aan dat het hem onmogelijk is persoonlijk te verschijnen.*" Daarin schuilt tevens het fundamenteel onderscheid met de sanctionering van een opgeroepen getuige die zonder verschoning niet verschijnt of die weigert de eed af te leggen. Een eerste niet-naleving kan met een geldboete worden gesanctioneerd, een herhaling met een bevel tot medebrenging of lijfswang (zie de artt. 80-81, 157-158 en 189 W.Sv.).

getuigenverklaring, refereert deze van de rechter gevraagde inspanning *mutatis mutandis* aan wat het Europees Hof voor de Rechten van de Mens “*all reasonable efforts*” noemt die de rechter moet inzetten om een “*unreachable*” getuige ter zitting te krijgen⁶⁵. In de zaak die tot het arrest in de zaak P.22.0989.N leidde, waren immers zowel de beklaagde als de medebeklaagde die eerder een voor de beklaagde belastende verklaring had afgelegd, voor dezelfde feiten veroordeeld door de correctionele rechtbank, waarna beiden hoger beroep instelden. Bij de behandeling in hoger beroep was de beklaagde persoonlijk aanwezig, maar liet de medebeklaagde zich vertegenwoordigen door een advocaat, zodat een rechtstreekse confrontatie ter rechtszitting onmogelijk was. De appelrechters wezen het verzoek van de beklaagde om de medebeklaagde ter rechtszitting als getuige te kunnen ondervragen met de klassieke driestappentoets af⁶⁶. Daarover oordeelt het Hof van Cassatie dat die afwijzing werd beslist op grond van een niet-toepasselijke regeling en dat de appelrechters met dat loutere oordeel hebben nagelaten de nodige maatregelen te nemen ter verzekering van de persoonlijke aanwezigheid van de medebeklaagde op de rechtszitting of minstens met opgave van redenen vast te stellen dat zulks niet mogelijk was. De bestreden beslissing wordt bijgevolg vernietigd.

Van de andere kant geven de arresten van 8 november 2022 en 22 november 2022 opnieuw aan dat de rechter naar aanleiding van het verzoek van een beklaagde om een medebeklaagde ter rechtszitting te (doen) ondervragen, wel ermee rekening kan houden dat de beklaagde voorheen reeds de mogelijkheid heeft gehad om op een vroegere rechtszitting een confrontatie met de medebeklaagde te vragen en aan te gaan, maar dat niet heeft gedaan. In dat geval is de afwezigheid van een confrontatie met de medebeklaagde en de mogelijkheid hem te bevragen immers een gevolg van het eigen stilzitten van de beklaagde. Dat had zich voorgedaan in de zaak die leidde tot het arrest van 8 november 2022. Op een eerste rechtszitting bij de behandeling van de zaak in hoger beroep bleek de medebeklaagde persoonlijk aanwezig te zijn geweest, maar had de raadsman die de beklaagde in diens afwezigheid vertegenwoordigde, verzuimd te verzoeken om vragen te (doen) stellen aan de aanwezige medebeklaagde. De beslissing van de appelrechters om niet in te gaan op de op een latere rechtszitting geformuleerde vraag tot het horen van de medebeklaagde, was voor het Hof dan ook naar recht verantwoord.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221108.2N.19](#) en [ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221122.2N.12](#))

⁶⁵ Zie o.m. EHRM 15 december 2015, *Schatschaschwili v. Duitsland*; EHRM 10 februari 2022, *Al Alo v. Slowakije*.

⁶⁶ Het appelgerecht had geoordeeld dat de verklaring van de medebeklaagde tijdens het vooronderzoek voor de beklaagde weliswaar belastend maar anderzijds niet doorslaggevend was voor diens schuldigverklaring, alsook dat er voldoende compenserende factoren voorhanden waren voor het niet kunnen ondervragen van de medebeklaagde als getuige à charge.

Burgerlijke rechtsvordering – Hoger beroep van de vrijwillig tussenkomende partij – Artikel 17 Gerechtelijk Wetboek – Vergissing van de verdediging – Procedure voorzien in de artikelen 848 e.v. Gerechtelijk Wetboek niet van toepassing

Arrest van 7 december 2022 ([P.22.0186.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal M. Nolet de Brauwere

De eiseres is vrijwillig tussengekomen voor de politierechtbank in haar hoedanigheid van verzekeraar van een voertuig dat op de openbare weg een fietser zou hebben aangereden. De vermoedelijke bestuurder van dat voertuig werd vervolgd wegens het onopzettelijk toebrengen van slagen of verwondingen en wegens vluchtmisdrijf.

De politierechtbank verklaarde de telastleggingen ten aanzien van de beklaagde bewezen en veroordeelde hem *in solidum* met de verzekeraar tot het vergoeden van de burgerlijke partijen.

De verzekeringsmaatschappij stelde tegen die beslissing hoger beroep in. In het grievenformulier stelde ze dat er twijfel over de betrokkenheid van het voertuig in het ongeval bleef bestaan.

Bij vonnis van 20 december 2021 verklaarde de correctionele rechtbank dat hoger beroep niet ontvankelijk bij gebrek aan belang. Volgens de appelrechters kon de appellante niet van een grief tegen de beroepen beslissing doen blijken, aangezien ze voor de politierechtbank de materialiteit van de feiten, inclusief de betrokkenheid van het litigieuze voertuig dat door een bij haar onderschreven WAM-verzekering was gedekt, niet had betwist. De appelrechters wezen erop dat de appellante het vermoeden van de lastgeving *ad litem* van haar raadsman niet had weerlegd, aangezien ze geen procedure tot ontkenenis had ingeleid overeenkomstig de artikelen 848 en 849 Gerechtelijk Wetboek.

De verzekeringsmaatschappij stelde daarop tegen dat vonnis cassatieberoep in. Ze voerde met name aan dat ze haar advocaat niet had kunnen ontkennen omdat voormelde bepalingen voor de strafrechter niet van toepassing zijn, en dat ze hoger beroep kan instellen om een vergissing te verbeteren die in haar verdediging voor de eerste rechter is begaan.

In zijn arrest van 7 december 2022 herinnert het Hof eraan dat de appellant van een belang moet doen blijken om hoger beroep in te stellen, dat een dergelijk belang bestaat wanneer er een beslissing is geweest die hem schaadt en dat dit in de regel het geval is wanneer het hoger beroep strekt tot verbetering van een vergissing die hij in eerste aanleg heeft begaan.

Het Hof wijst erop dat uit arrest nr. 108/2020 van het Grondwettelijk Hof van 16 juli 2020 volgt dat, hoewel het bij artikel 440 Gerechtelijk Wetboek bepaalde vermoeden van de lastgeving *ad litem* voor de strafgerechten van toepassing is, dat vermoeden weerlegbaar is en met alle rechtsmiddelen en met eerbiediging van het recht van verdediging kan worden weerlegd.

Het Hof leidt hieruit af dat de appelrechters hun beslissing om het hoger beroep bij gebrek aan belang niet ontvankelijk te verklaren, niet naar recht hebben verantwoord.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221207.2F.5](#))

Hof van assisen – Arrest van de preliminaire rechtszitting – Artikel 278 Wetboek van Strafvordering – Afwijzen van getuigen door de voorzitter – Motivering – Geen mogelijkheid van cassatieberoep – Discriminatie vastgesteld door het Grondwettelijk Hof – Beslissing van het hof van assisen om getuigen te horen – Verrekening van de overschrijding van de redelijke termijn bij de straftoemeting – Borgsom

Arrest van 20 december 2022 ([P.21.0828.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal A. Winants

Op grond van artikel 278, § 2, vierde lid, Wetboek van Strafvordering kan de voorzitter van het hof van assisen in het arrest van de preliminaire rechtszitting het verzoek van partijen dat het hof van assisen bepaalde getuigen zou horen, verwerpen. Vereist is dat het vaststaat dat die getuigen kennelijk niet kunnen bijdragen tot de waarheidsvinding met betrekking tot het aan de beschuldigde ten laste gelegde feit, diens schuld of onschuld of de moraliteit van de beschuldigde of het slachtoffer. Artikel 278, § 2, derde lid, Wetboek van Strafvordering geeft daarbij als vingerwijzing dat de voorzitter ernaar streeft de duur van de rechtszitting zo kort mogelijk te houden.

Artikel 278, § 4, Wetboek van Strafvordering vermeldt dat tegen dit arrest geen cassatieberoep kan worden ingesteld. Dit wil zeggen dat er, anders dan tegen het arrest overeenkomstig artikel 278*bis* Wetboek van Strafvordering (i.v.m. onregelmatigheden in de rechtspleging), na het arrest dat over de straf uitspraak doet, ook geen uitgesteld cassatieberoep tegen kan worden ingesteld. Die laatste paragraaf maakt in de rechtsleer het voorwerp uit van kritiek, gelet op het belang van getuigenverklaringen voor de uitoefening van het recht van verdediging, zeker in het kader van de assisenprocedure die hoofdzakelijk mondeling verloopt, alsmede gelet op het toegenomen belang van het onmiddellijkheidsbeginsel in de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens⁶⁷.

In zijn tussenarrest van 21 september 2021⁶⁸ is het Hof dan ook, op eensluidende conclusie van advocaat-generaal A. Winants⁶⁹, ingegaan op het verzoek van de beschuldigten om aan het Grondwettelijk Hof prejudiciële vragen te stellen over de verenigbaarheid van artikel 278, § 4, Wetboek van Strafvordering met onder meer de artikelen 10 en 11 Grondwet. Het Grondwettelijk Hof heeft vervolgens in zijn arrest nr. 119/2022 van 29 september 2022 geoordeeld dat artikel 278, § 4, Wetboek van Strafvordering de artikelen 10 en 11 Grondwet, in samenhang gelezen met de artikelen 6.1 en 6.3.d) EVRM, schendt⁷⁰. Het Hof gedraagt zich naar dat arrest.

Nu vaststaat dat tegen het arrest van de preliminaire rechtszitting een cassatieberoep moet kunnen worden ingesteld, blijft dan nog de vraag of en in welke mate de voorzitter van het hof van assisen zijn verwerping van het horen van een getuige door

⁶⁷ Bv. R. VERSTRAETEN, “De preliminaire zitting van het hof van assisen na de wet van 5 mei 2019: één zitting, twee arresten, geen hoger beroep, hoeveel cassatieberoepen?”, *NC* 2021, 213-225; S. VAN OVERBEKE, “De preliminaire zitting in de assisenprocedure”, *RW* 2013-14, 963-982 en 44-48; R. VERSTRAETEN en L. GYSELAERS, “De wet van 21 december 2009 tot hervorming van het Hof van assisen in straf- en strafprocesrecht” in *Themis straf- en strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2010, 103, nr. 22.

⁶⁸ [ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210921.2N.9](#).

⁶⁹ [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210921.2N.9](#).

⁷⁰ [ECLI:BE:GHCC:2022:ARR.119](#).

het hof van assisen moet motiveren. Dit maakt het voorwerp uit van het eerste middel van de eisers (beschuldigen).

Eerst maakt het Hof duidelijk dat een beschuldigde, in dit geval de eiseres, zich niet kan beklagen over de verwerping door de voorzitter van een getuige die enkel door een andere beschuldigde is voorgedragen. Het recht van verdediging is immers persoonlijk voor elke beschuldigde afzonderlijk, ongeacht of meerdere beschuldigen gelijke belangen hebben.

Voor de beschuldigde die de getuige in kwestie wel heeft voorgedragen, bieden de motiveringsverplichtingen volgend uit artikel 149 Grondwet of artikel 6.1 EVRM geen meerwaarde. Enerzijds is de lijst van de getuigen, die de eiser hier overigens niet had gemotiveerd, immers geen conclusie waarop de voorzitter moet antwoorden. Anderzijds geldt de verplichting om de beslissing over de strafvordering voor de beschuldigde en de samenleving begrijpelijk te maken, door de voornaamste redenen van die beslissing te vermelden, ook zonder dat daarvoor een conclusie moet worden neergelegd, weliswaar voor de beslissing over schuld of onschuld, maar niet voor de beslissing om al dan niet getuigen te horen.

Vervolgens neemt het Hof een standpunt in dat afwijkt van het arrest P.20.0146.F van 27 mei 2020. In dat arrest had het Hof geoordeeld, weliswaar zonder artikel 306 Wetboek van Strafvordering expliciet in de redenering te betrekken, dat wanneer de voorzitter van het hof van assisen een verzoek tot het horen van getuigen overeenkomstig artikel 278 Wetboek van Strafvordering verwerpt, er daarop tijdens het latere debat door het hof van assisen niet kan worden teruggekomen, maar enkel door de voorzitter zelf op grond van zijn discretionaire macht bepaald in artikel 281, § 2, Wetboek van Strafvordering. Thans oordeelt het Hof dat de met artikel 278, § 2, vierde lid, Wetboek van Strafvordering samenhangende motiveringsverplichting niet los kan worden gezien van de omstandigheid dat de getuigenlijst op de preliminaire rechtszitting niet door het hof van assisen wordt vastgesteld, maar enkel door de voorzitter van dat hof en slechts na een summier debat. Die beslissing (te aanzien als een beslissing alvorens recht te doen) houdt geen definitief oordeel in over de getuigen die tijdens het debat voor het hof van assisen zullen worden gehoord. Tijdens dat debat kan de voorzitter namelijk op zijn beslissing terugkomen overeenkomstig artikel 281, § 2, of artikel 306 Wetboek van Strafvordering en kunnen de partijen een conclusie indienen waarbij zij verzoeken dat niet op de lijst van de preliminaire rechtszitting opgenomen getuigen alsnog door het hof van assisen zullen worden gehoord. Het hof van assisen is in dat geval ertoe gehouden om op een gemotiveerde wijze over die vraag uitspraak te doen, zonder daarbij door het arrest van de preliminaire rechtszitting te zijn gebonden.

Het Hof acht deze interpretatie, zoals weergegeven in het besproken arrest, het meest in overeenstemming met de wil van de wetgever, die met de preliminaire rechtszitting uiteindelijk slechts een beperkte procedure voor ogen had, geleid door enkel de voorzitter en met de bedoeling om het navolgende debat voor het hof van assisen te stroomlijnen en om de vlotheid en de beknoptheid ervan te bevorderen, zonder de ballast van overbodige getuigen, wat voorheen aanleiding had gegeven tot zekere wantoestanden. Het is onverenigbaar met deze interpretatie dat van de voorzitter die het horen van een door een partij voorgedragen getuige verwerpt, een arrest zou worden verwacht met een omstandige motivering in antwoord op stellingnames van

partijen en zo nodig met inachtneming van alle criteria die het Europees Hof voor de Rechten van de Mens thans vooropstelt voor de regelmatigheid van de weigering om ter rechtszitting getuigen *à charge* en *à décharge* te horen. Minder nog is het aangewezen dat een dergelijk arrest van aard zou zijn om nadien het volledige hof van assisen te binden. Vandaar dat het besproken arrest tot de conclusie komt dat de voorzitter in deze stand van de procedure ermee kan volstaan om voor zijn weigering tot het horen van bepaalde voorgedragen getuigen te verwijzen naar de criteria bepaald in artikel 278, § 2, vierde lid, Wetboek van Strafvordering. Niets belet uiteraard de voorzitter om zijn beslissing nader toe te lichten ten behoeve van een goed begrip van de partijen en eventueel later het hof van assisen.

In het antwoord op het tweede middel van de eiser, derde middel van de eiseres, preciseert het Hof nog dat het hof van assisen niet noodzakelijk elke persoon als getuige moet horen die tijdens het strafonderzoek een verklaring heeft afgelegd in verband met bepaalde feiten of beschuldigten of die wordt vermeld in de motivering van de beslissing over de schuld, wanneer die verklaring of vermelding geen impact heeft op de beslissing over de schuld.

In het antwoord op het derde middel van de eiser en het vierde middel van de eiseres spreekt het Hof zich uit over de impact van de overschrijding van de redelijke termijn op de beslissing over de strafmaat en over de redelijkheid van de opgelegde straf. Het hof van assisen moet voor het bepalen van die impact de onderlinge situatie van de beschuldigten niet vergelijken. Voor het overige beperkt het Hof zich tot een marginale toets en oordeelt het dat de maat daarvan niet is overschreden.

Het vijfde middel van de eiseres gaat over het lot van de borgsom betaald in het kader van de voorlopige hechtenis. Het Hof verwierpt de aanvoering dat het tijdsverloop of de overschrijding van de redelijke termijn een impact heeft op de uit artikel 35, § 4, Voorlopige Hechteniswet volgende verplichting voor de in vrijheid gestelde verdachte om bij alle procedurehandelingen te verschijnen. Verder bepaalt het Hof welk gevolg de vonnisrechter kan verlenen aan het feit dat de verdachte niet op het adres bepaald in artikel 29 Voorlopige Hechteniswet te bereiken is.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221220.2N.22\)](#)

Hof van assisen – Arrest van de preliminaire rechtszitting – Artikel 278 Wetboek van Strafvordering – Afwijzen van getuigen door de voorzitter – Na arrest Grondwettelijk Hof – Motivering weigering – Wraking – Rechtsmisbruik – Afhandeling burgerlijke belangen tijdens cassatieberoep strafvordering

Arrest van 20 december 2022 ([P.22.0815.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal A. Winants

In het antwoord op het enige middel van de eiseres in deze zaak verduidelijkt het Hof de vereisten om schuldig te worden verklaard als mededader aan doodslag.

Het antwoord op het eerste middel van de eiser in verband met de preliminaire rechtszitting van de voorzitter van het hof van assisen stemt overeen met hetgeen reeds is gezegd in de bespreking van het arrest van 20 december 2022 in de zaak P.21.0828.N (cf. *supra*). Er kan dan ook worden verwezen naar die bespreking. Het enige verschil in deze zaak bestaat erin dat de eiser hier wel zijn voordracht van de getuigen had gemotiveerd, meer bepaald met de reden dat één van die getuigen een

ooggetuige van de feiten was. Dit maakt evenwel geen verschil in de redenering van het Hof.

In zijn tweede middel bekritiseert de eiser de beslissing van het hof van assisen om de procedure niet op schorten naar aanleiding van zijn tweede wrakingsverzoek ten aanzien van de voorzitter.

Op grond van artikel 837, eerste lid, Gerechtelijk Wetboek worden alle vonnissen en verrichtingen geschorst te rekenen vanaf de dag van de kennisgeving aan de rechter van een verzoek tot wraking dat uitgaat van een partij of van het openbaar ministerie. Het Hof is evenwel van oordeel dat die schorsing niet vereist is in geval van rechtsmisbruik, dit wil zeggen wanneer er een wrakingsverzoek wordt ingediend dat slechts de schijn heeft van een werkelijke wraking, maar waarvan de enige bedoeling kennelijk erin bestaat de rechtsgang te belemmeren⁷¹.

Blijft dan het probleem dat het hof van assisen, met inbegrip van de gewraakte voorzitter, zelf heeft geoordeeld over het abusieve karakter van eisers tweede wrakingsverzoek ten aanzien van de voorzitter en over de daaraan te verbinden gevolgen. Het Hof oordeelt dat, in het licht van de uitzonderlijke en dringende situatie, een rechtscollege zetelend met de in het wrakingsverzoek geviseerde rechter zelf vermag te oordelen of er op grond van de concrete gegevens die het vaststelt, sprake is van rechtsmisbruik die aan het wrakingsverzoek zijn normale werking ontnemt. Het Hof oefent pas achteraf controle uit op die beslissing en het onderzoekt dan meer bepaald of die beslissing op basis van de vaststellingen van het rechtscollege kan worden verantwoord. Is dat niet het geval, dan worden de desbetreffende beslissing en alle erop volgende beslissingen in de zaak vernietigd. Het rechtscollege handelt dus op eigen risico. Dit volstaat om in een geval zoals het voorliggende het recht van verdediging van de wrakende partij te waarborgen.

In het vierde middel voert de eiser aan dat het hof van assisen niet kon overgaan tot het afhandelen van de burgerlijke belangen zolang het Hof geen uitspraak had gedaan over de cassatieberoepen van de eiser tegen de beslissingen van het hof van assisen over de schuld en de straf. Een cassatieberoep heeft immers schorsende werking, terwijl het arrest over de burgerlijke belangen steunt op de fout van de eiser die wordt aangenomen in de door de eiser aangevochten beslissingen over de schuld en de straf.

Artikel 359, vierde lid, Wetboek van Strafvordering bepaalt weliswaar dat de tenuitvoerlegging van het arrest van het hof van assisen gedurende de cassatietermijn en, indien er cassatieberoep is ingesteld, tot de uitspraak van het arrest van het Hof is geschorst, maar het Hof is van oordeel dat de beslissing van het hof van assisen over de burgerlijke belangen geen maatregel van tenuitvoerlegging is van de arresten van dat hof met betrekking tot de schuldigverklaring en de veroordeling tot straf van de beschuldigde. Bijgevolg kan het hof van assisen oordelen over de burgerlijke belangen tijdens de behandeling van de cassatieberoepen tegen de arresten over de schuld en de straf, zij het dat de vernietiging van het arrest over de schuldigverklaring tot de vernietiging van de daaruit voortvloeiende beslissing over de burgerlijke

⁷¹ Zie in dezelfde zin o.a. Cass. 16 februari 2021, [P.20.1191.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210216.2N.15](#), met conclusie van advocaat-generaal A. WINANTS, [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210216.2N.15](#); Cass. 1 oktober 2021, [D.21.0007.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20211001.1F.5](#).

rechtsvordering kan leiden. Daarmee sluit het Hof zich aan bij een precedent van 11 augustus 1943⁷².

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221220.2N.24](#))

Sociaal recht

Artikel 578, 3°, Gerechtelijk Wetboek – Individueel vs. collectief geschil betreffende de toepassing van een collectieve arbeidsovereenkomst – Rechtsmacht en bevoegdheid van de arbeidsgerechten

Arrest van 12 december 2022 ([S.21.0029.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal H. Vanderlinden

De aanleiding voor deze zaak was het verzet van een werkgever, een chemisch bedrijf, tegen de voordracht van twee kaderleden als vakbondsafgevaardigden bij de sociale verkiezingen van 2016. De werkgever steunde zich daarbij op de sectorale cao van 4 mei 1999 van het paritair comité voor de bedienden van de scheikundige nijverheid (PC 207)⁷³. Die cao verwijst voor de definitie van het gesyndiceerd bediendenpersoneel naar de cao van 17 januari 1947 betreffende de classificatie van de functies en is daardoor alleen van toepassing op de bedienden wiens functie is opgenomen in de sectorale functieclassificatie in PC 207, de zogeheten ‘gebaremiseerde bedienden’. De kaderleden, die ‘niet-gebaremiseerde bedienden’ zijn, worden niet meegeteld voor de berekening van het aantal mandaten van de vakbondsafvaardiging en kunnen niet als afgevaardigde worden aangeduid⁷⁴.

Na mislukte verzoeningspogingen op de FOD WASO en binnen de ondernemingsraad gingen de vakorganisatie die de kaderleden had voorgedragen, twee van haar centrales en de twee kaderleden over tot dagvaarding van de werkgever voor de arbeidsrechtbank Antwerpen, afdeling Antwerpen. Twee andere vakorganisaties sloten zich later bij de vordering aan. In de vordering vroegen ze dat de werkgever zou worden veroordeeld om elke bediende in aanmerking te laten komen voor de bepaling van het aantal mandaten waarvoor een vakbondsafvaardiging wordt opgericht en elke bediende van de vakbondsafvaardiging deel te laten uitmaken, evenals het opleggen van een dwangsom per dag dat de werkgever dit weigerde. Wat de sectorale cao betreft, stelden ze dat die cao nietig is en een discriminatie uitmaakt

⁷² Cass. 11 augustus 1943, AC 1943, 174.

⁷³ Collectieve arbeidsovereenkomst van 4 mei 1999, gesloten in het Paritair Comité voor de bedienden uit de scheikundige nijverheid, betreffende coördinatie van het statuut van de syndicale afvaardigingen, algemeen verbindend verklaard bij koninklijk besluit van 7 mei 2000, BS 6 april 2001.

⁷⁴ Artikel 3 Cao van 4 mei 1999 bepaalt dat “de werkgevers erkennen dat hun “gesyndiceerd bediendenpersoneel” bij hen wordt vertegenwoordigd door een syndicale afvaardiging waarvan de leden onder het bediendenpersoneel van de onderneming worden aangeduid of gekozen” en dat onder “gesyndiceerd bediendenpersoneel” wordt verstaan “het personeel, beoogd door de collectieve arbeidsovereenkomst van 17 januari 1947”. Artikel 7.a. Cao van 4 mei 1999 verwijst verder naar de “bedienden, beoogd door de collectieve arbeidsovereenkomst van 17 januari 1947 waarvan sprake in artikel 3” om de numerieke omvang van de syndicale afvaardiging te bepalen, terwijl artikel 10.a., 1°, betreffende het statuut van de afgevaardigden voorziet dat afgevaardigden moeten “beoogd worden door de overeenkomst van 17 januari 1947” om in aanmerking te komen voor verkiezing en aanduiding.

in de mate dat het toepassingsgebied ervan tot gebaremiseerde bedienden beperkt wordt.

De arbeidsrechtbank oordeelde dat zij geen rechtsmacht had om kennis te nemen van de zaak, aangezien de eis niet de naleving van een bestaande collectieve arbeidsovereenkomst beoogde, maar ertoe strekte een nieuwe regeling over de omvang en samenstelling van de vakbondsafvaardiging in te voeren, zodat een collectief geschil voorlag dat via collectief overleg moest worden opgelost. Wat de beweerde discriminatie betreft, stelde de arbeidsrechtbank dat het aan de sociale partners was om desgevallend samen een nieuwe regeling uit te werken, rekening houdend met hun wederzijdse belangen en verzuchtingen, maar het niet aan de rechtbank toekwam om een andere regeling in de plaats te stellen.

Het arbeidshof Antwerpen, afdeling Antwerpen nam een ander standpunt in. Volgens het arbeidshof ging het niet om een collectief geschil dat aan zijn rechtsmacht zou zijn onttrokken, maar om een individueel geschil over de toepassing van een collectieve arbeidsovereenkomst, zoals bedoeld in artikel 578, 3°, Gerechtelijk Wetboek. Het arbeidshof overwoog dat die bepaling de bevoegdheid inhoudt om kennis te nemen van vorderingen die ertoe strekken een werkgever te verplichten de bepalingen van een algemeen verbindend verklaarde cao betreffende de oprichting en samenstelling van de vakbondsafvaardiging in de onderneming na te leven en dat *in casu* wel degelijk de uitvoering door de werkgever van de cao van 4 mei 1999 werd nagestreefd. Het gegeven dat daarbij werd gevorderd om de bepalingen van de cao die, wegens beweerd ongrondwettige uitsluiting van de niet-gebaremiseerde bedienden, zouden zijn aangetast door nietigheid, buiten beschouwing te laten, zou daaraan geen afbreuk doen en van het geschil geen belangenconflict maken dat aan de rechtsmacht van de arbeidsgerechten was onttrokken. Ten gronde volgde het arbeidshof de stelling dat de uitsluiting van de niet-gebaremiseerde bedienden uit het toepassingsgebied van de cao van 4 mei 1999 het grondwettelijk gelijkheidsbeginsel schendt en beval de werkgever met deze categorie van werknemers rekening te houden.

In het cassatieberoep verweet de werkgever het arbeidshof te hebben kennisgenomen van een collectief geschil dat aan zijn rechtsmacht is onttrokken. Uitgaande van het werkelijke nagestreefde doel van de vordering en de rechtsgevolgen van de gegrondverklaring ervan zou blijken dat, anders dan het arbeidshof heeft beslist, niet de uitvoering van de cao van 4 mei 1999 werd nagestreefd, maar een wijziging (via een nietigverklaring) van die cao werd beoogd. De werkgever wijst erop dat de cao van 4 mei 1999 het resultaat is van onderhandelingen tussen de sociale partners en dat elk daarover bestaand meningsverschil in een belangenconflict uitmondt, vermits geen enkele wetsbepaling de sociale partners voorschrijft in welke gevallen zij moeten voorzien in de verplichte oprichting van een vakbondsafvaardiging, hoe groot de omvang ervan moet zijn en hoe zij moet worden samengesteld.

In zijn arrest buigt het Hof zich vooreerst over de invulling van de overeenkomstig artikel 578, 3°, Gerechtelijk Wetboek aan de arbeidsrechtbank toegekende bevoegdheid om kennis te nemen van “*de individuele geschillen betreffende de toepassing van de collectieve arbeidsovereenkomsten*”. Het Hof maakt duidelijk dat het ‘individueel geschil’ hier tegenover het ‘collectief geschil’ moet worden geplaatst.

- Een individueel geschil in de zin van artikel 578, 3°, Gerechtelijk Wetboek wordt begrepen als een geschil over individuele subjectieve rechten die hun oorsprong

hebben in een cao⁷⁵. Het is daarbij irrelevant dat de vordering wordt ingesteld door één werknemer, dan wel een groep werknemers of een vakorganisatie die optreedt ter verdediging van de rechten die aan haar leden door een beding in een cao worden erkend. Zelfs al gaat de vordering uit van alle werknemers van een onderneming, is er geen sprake van een collectief geschil, indien de vordering betrekking heeft op een subjectief recht waarop de werknemers aanspraak kunnen maken⁷⁶. Het individueel geschil moet op de toepassing van collectieve arbeidsovereenkomsten betrekking hebben. De vordering kan daarbij strekken tot naleving van zowel individuele als collectief normatieve bepalingen van een cao. Het feit dat een betwisting het individuele belang van één werknemer overstijgt, betekent dus niet dat geen geschil over individuele rechten voortspruitend uit een cao zou kunnen voorliggen⁷⁷. Het individueel geschil is evenwel een rechtsgeschil met als voorwerp de interpretatie of toepassing van een bestaande rechtsnorm of regeling.

- Het collectief geschil heeft daarentegen een belangenconflict tot voorwerp⁷⁸. Er is sprake van een collectief geschil indien er een geschil is tussen een collectiviteit van werknemers en de werkgever(s) en dit geschil op een collectief of gecollectiveerd belang betrekking heeft⁷⁹. Doorgaans heeft het collectief geschil niet de eerbiediging van een bestaand subjectief recht tot doel, maar wordt een wijziging van bestaande regels nagestreefd⁸⁰. Dit soort conflicten moet daarom

⁷⁵ A. FETTWEIS, *Handboek voor gerechtelijk recht*, II, *Bevoegdheid*, Antwerpen, Standaard, 1971, 196, nr. 346.

⁷⁶ M.-A. MASSCHELEIN, *Arbeidsgerechten en sociaal procesrecht*, Kluwer, Mechelen, 2018, 81, nr. 149.

⁷⁷ A. SIMON, e.a., “Droit judiciaire” in *Guide social permanent*, Tome 3, *Droit judiciaire et pénal social*, Waterloo, Kluwer, 2015, 144, nr. 730: “*Les conventions collectives de travail comportent en effet des dispositions normatives qui peuvent soit être individuelles, visant les conditions de travail et s’intégrant au contrat de travail individuel, soit collectives, visant à régler les relations collectives dans l’entreprise. Dans les deux cas, les dispositions normatives créent des droits et des obligations pour les individus et relèvent de la compétence des juridictions du travail.*”

⁷⁸ M. RIGAUX, “Collectieve arbeidsconflicten” in R. BLANPAIN (ed.), *Arbeidsrecht C.A.D.*, Brugge, die Keure, 1997, 30-III-15, nr. 23: “*(...) dat de wetgever door individuele geschillen tegenover collectieve geschillen te stellen een onderscheid wilde doorvoeren tussen juridische en economische conflicten. De wetgever beperkt bijgevolg de bevoegdheid van de arbeidsgerechten tot de juridische geschillen met uitsluiting van de beslechting van belangengeschillen*”. Zie ook M. RIGAUX, “Omtrent de juridische afdwingbaarheid van obligatoire cao-bepalingen”, *RW* 1985-86, 921, nr. 8.

⁷⁹ M.-A. MASSCHELEIN, “Artikel 578 Ger.W.” in *Artikelsgewijze commentaar gerechtelijk recht*, Mechelen, Kluwer, 2019, 22, nr. 26.

⁸⁰ B. DUBOIS, “Juridische benadering van het collectief geschil”, *TSR* 1987, 380, nr. 7: “*(...) rechtsgeschillen hebben als voorwerp een geschil omtrent de interpretatie van een rechtsnorm opgenomen in de wet of in de overeenkomst en waarover tussen een gemeenschap van werknemers en de werkgever geen oplossing kan worden bereikt. Het rechtsgeschil raakt de rechten van beide partijen. Arbeidsgeschillen hebben (...) doorgaans geen recht tot voorwerp: gewoonlijk eisen de werknemers niet de eerbiediging van een bestaand recht of rechtsregel doch wensen ze de verandering ervan, de wijziging van bestaande overeenkomsten zoals C.A.O., of wensen ze nieuwe rechtsregels tot stand te brengen*”. Zie ook J. CLESSE en F. KEFER, *Manuel du droit du travail*, Brussel, Larquier, 2018, 145, nr. 124: “*Les conflits collectifs sont de deux ordres. D’un côté, quand un groupe de travailleurs revendique une augmentation de la rémunération, une réduction de la durée du travail, il s’agit d’un conflit d’intérêts; le but du conflit tient alors dans la modification des règles existantes; aucun organe du pouvoir judiciaire n’a reçu de la loi la compétence de dire si la revendication est justifiée à telle enseigne qu’elle devrait être prise en considération. D’un autre côté, on parlera de conflit de droit lorsque celui-ci trouve son origine dans un différend relatif à la validité, l’interprétation ou l’exécution d’une règle juridique en vigueur. Dans ce cas, ce litige peut être soumis à la juridiction de l’État habilitée à en connaître*”.

door onderhandelingen op basis van politieke en economische overwegingen worden opgelost⁸¹.

In het licht hiervan oordeelt het Hof dat de bij artikel 578, 3°, Gerechtelijk Wetboek toegekende bevoegdheid inhoudt dat de arbeidsgerechten kennis kunnen nemen van vorderingen die strekken tot de naleving van individuele, subjectieve rechten die voortvloeien uit een cao die in de onderneming van de werkgever van toepassing is. Daartegenover staat dat de arbeidsgerechten geen rechtsmacht hebben om kennis te nemen van de collectieve geschillen die over de toepasselijke collectieve arbeidsovereenkomsten kunnen rijzen. Van dergelijk collectief geschil is sprake wanneer de vordering strekt tot het afdwingen van een wijziging van een bestaande cao of het sluiten van een nieuwe cao voor een collectiviteit van werknemers. Het Hof vervolgt dat, om te bepalen of een individueel dan wel een collectief geschil voorligt – en bijgevolg of het een geschil betreft waarvoor de (arbeids)gerechten rechtsmacht hebben – naar het voorwerp van het geschil moet worden gekeken. Anders dan wat geldt inzake de beoordeling van de materiële bevoegdheid van de gewone hoven en rechtbanken – waarbij wordt uitgegaan van het voorwerp van de vordering zoals het uit het processtuk blijkt waarmee de vordering is ingesteld⁸² – wordt de vraag of er al dan niet sprake is van een geschil over subjectieve rechten, en derhalve de vraag naar de rechtsmacht van de rechter, beoordeeld op grond van het werkelijk en rechtstreeks voorwerp van het geschil⁸³. Het werkelijk en rechtstreeks voorwerp van het geschil is niet altijd wat formeel wordt gevorderd⁸⁴. In functie van de aangevoerde middelen moet de rechter nagaan wat de rechtszoekende daadwerkelijk met zijn vordering wil bereiken⁸⁵. Het Hof oordeelt bijgevolg dat, om zijn rechtsmacht te bepalen, de rechter het werkelijk nagestreefde doel van de door de partijen gestelde vorderingen dient na te gaan. Wanneer de leer van het werkelijk en rechtstreeks voorwerp *in casu* wordt toegepast, blijkt dat de vordering niet strekt tot naleving van individuele, subjectieve rechten die voortvloeien uit de ingeroepen, en door de betrokken vakorganisaties mee onderhandelde cao van 4 mei 1999, maar wel een fundamentele wijziging van de bij die cao overeengekomen regeling voor de collectiviteit van de binnen de onderneming van de werkgever tewerkgestelde werknemers beoogt.

Bijgevolg oordeelt het Hof, op gelijklopende conclusie van de advocaat-generaal, dat een collectief geschil voorligt dat aan de rechtsmacht van de hoven en rechtbanken onttrokken is. Het arbeidshof kon bijgevolg niet wettig kennisnemen van de bedoelde

⁸¹ A. FETTWEIS, *Handboek voor gerechtelijk recht*, II, *Bevoegdheid*, Antwerpen, Standaard, 1971, 196, nr. 346.

⁸² I. VAN PUYVELDE en J. VAN CAMP, “De materiële bevoegdheid van de arbeidsgerechten inzake arbeidsgeschillen” in A. VAN REGENMORTEL en J. ROZIE (eds.), *Sociaal procesrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2018, 47, nr. 8 en de verwijzingen daar.

⁸³ Zie bv. inzake attributieconflicten tussen de gewone hoven en rechtbanken en de Raad van State, Cass. 19 februari 2015, AC 2015, met conclusie van advocaat-generaal C. VANDEWAL, en *Pas*. 2015, 453, met conclusie van advocaat-generaal C. VANDEWAL; Cass. 24 september 2010, AC 2010, 2283, met conclusie van advocaat-generaal C. VANDEWAL, en *Pas*. 2010, 2375, met conclusie van advocaat-generaal C. VANDEWAL; Cass. 11 juni 2010, AC 2010, 1749, met conclusie van advocaat-generaal T. WERQUIN.

⁸⁴ Conclusie van advocaat-generaal C. VANDEWAL voor Cass. 19 februari 2015, AC 2015, 490-491 en de verwijzingen daar.

⁸⁵ C. BERX, *Rechtsbescherming van de burger tegen de overheid*, Antwerpen, Intersentia, 2001, 140, nr. 291.

vorderingen op grond dat het gaat om een individueel geschil zoals bedoeld in artikel 578, 3°, Gerechtelijk Wetboek.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221212.3N.1\)](#)

Gerechtelijk recht

Meerpartijovereenkomst – Vordering tot integrale nietigverklaring – Niet-betrekken van alle contractpartijen in het geding

Arrest van 30 september 2022 (C.21.0079.N) met conclusie van advocaat-generaal met opdracht M. Deconynck

Deze zaak betreft de vraag of een vordering tot integrale nietigverklaring van een meerpartijovereenkomst kan slagen indien niet alle contractpartijen in het geding betrokken zijn.

De feitenconstellatie van de zaak is als volgt. Op 8 december 1981 werd een overeenkomst gesloten tussen grinduitbaters Socamprosa nv, de derde verweerster, LKW bvba, SBS bvba, Hoog-Limburg bvba en wijlen de vader van de eiser, teneinde de pachtrechten die hen door GOM-Limburg zouden worden toegekend over de reserve-ontginningszone in de Mechelse Heide in Maasmechelen onderling te verdelen. Er werd bedongen dat het aanwezige zand uitsluitend werd toebedeeld aan twee van de deelnemende uitbaters (Socamprosa nv en de derde verweerster) voor 50 pct. elk. Bij overeenkomst van 20 april 1983, gesloten tussen deze grinduitbaters, behoudens Hoog-Limburg bvba, en de Limburgse Berggrinduitbaters nv (LBU), die hun rechten en verplichtingen tegenover GOM-Limburg overnam, verleende deze laatste aan elk van de grinduitbaters het individuele recht om op het pachtterrein het aanwezige grind en vulzand uit te baten. Er werd bevestigd dat het eventueel aanwezige industriezand aan Socamprosa nv en de derde verweerster voorbehouden was.

De eiser vorderde de gehele vernietiging van deze overeenkomsten wegens inbreuken op het mededingingsrecht, maar uitsluitend de derde verweerster en de rechtsoptvolgers van wijlen de vader van de eiser werden in het geding betrokken.

In het bestreden arrest van 12 november 2020 stelde het hof van beroep te Antwerpen vast dat, afgezien van de vraag of de derde verweerster en Socamprosa nv intussen tot één onderneming waren geworden, LBU nv, SBS bvba en Kiezelgroeve Varenberg nv, waarin wijlen de vader van de eiser in 1987 zijn activiteiten had ondergebracht, nog bestaande vennootschappen waren. Het hof van beroep oordeelde vervolgens dat de twee concrete overeenkomsten waarvan de nietigverklaring werd gevorderd, slechts voor vernietiging in aanmerking kwamen indien alle contractpartijen in het geding betrokken waren. Het hof van beroep verklaarde de vordering tot nietigverklaring dan ook onontvankelijk, alleszins en minstens ongegrond, nu de eiser had nagelaten de andere medecontractanten in het geschil te betrekken.

In zijn arrest van 30 september 2022 vernietigt het Hof – op gelijklopende conclusie van de advocaat-generaal met opdracht – dit arrest. Het Hof oordeelt dat, krachtens het beschikkingsbeginsel, de partijen de grenzen van het geschil bepalen. Dit houdt onder meer in dat de eiser zelf bepaalt tegen wie hij zijn vordering richt en dat, zoals

artikel 811 Gerechtelijk Wetboek het bepaalt, de hoven en rechtbanken niet ambtshalve kunnen bevelen dat een derde in het geding wordt betrokken. Het Hof oordeelt dat uit geen enkele wetsbepaling volgt dat een vordering strekkende tot nietigverklaring van een meerpartijenovereenkomst, zelfs al strekt deze ertoe deze overeenkomst integraal te horen vernietigen, slechts kan worden ingewilligd wanneer alle contractpartijen in het geding betrokken zijn. De appelrechter verantwoordt zijn beslissing dan ook niet naar recht door een vordering tot nietigverklaring van een meerpartijenovereenkomst niet in te willigen om de enkele reden dat niet alle contractpartijen in het geding betrokken waren.

Met dit arrest bevestigt het Hof dat er in het Belgisch recht geen *exceptio plurium litis consortium* bestaat, zoals die wel in het Nederlandse recht bestaat. In dat rechtssysteem kan deze exceptie van niet-ontvankelijkheid door de partijen of door de rechter worden opgeworpen wanneer niet alle noodzakelijke partijen in het geding zijn betrokken. De partijen zijn vrij te volharden in hun weigering de bedoelde derde in de procedure te betrekken, maar dat zal dan gepaard gaan met de niet-toelaatbaarverklaring van de vordering⁸⁶. Advocaat-generaal met opdracht M. Deconynck benadrukt in haar conclusie bij het becommentarieerde arrest dat de aanvaarding van een dergelijke exceptie in het Belgisch recht een inbreuk zou vormen op het vermelde artikel 811 Gerechtelijk Wetboek. Dit artikel weerspiegelt een strenge interpretatie van het begrip partijautonomie in het Belgisch recht sinds de invoering van het Gerechtelijk Wetboek. De wetgever heeft op dat ogenblik uitdrukkelijk afstand genomen van de cassatierechtspraak die hieraan voorafging en overeenkomstig dewelke de rechter de tussenkomst van derden kon bevelen indien hij dit nodig achtte om het geschil te beslechten⁸⁷.

Het becommentarieerde arrest vormt een bevestiging van een arrest van 4 juni 2020, waarin het Hof het bestaan van een *exceptio plurium litis consortium* reeds uitdrukkelijk had verworpen. Het Hof oordeelde in dat arrest immers, op grond van het verbod in artikel 811 Gerechtelijk Wetboek om ambtshalve een derde in het geding te betrekken, dat “*de appelrechters die oordelen dat een onsplitsbaar geschil van meet af aan de aanwezigheid van alle bij de betwiste overeenkomst betrokken contractpartijen in het geding vereist, zodat de wederzijdse vorderingen van de eiseres en de eerste verweerster als niet-ontvankelijk moeten worden afgewezen, hun beslissing niet naar recht verantwoordt*”⁸⁸.

Het besproken arrest vindt ook steun in de Belgische rechtsleer, waarin betoogd wordt dat de niet-toelaatbaarverklaring van de vordering om de reden dat een partij niet in

⁸⁶ Zie hierover B. ALLEMEERSCH, *Taakverdeling in het burgerlijk proces*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 168, nr. 47; T. TANGHE, “Een vordering tot vernietiging van een meerpartijenovereenkomst: alle contractpartijen in het geding betrekken?” (noot onder Rb. Hasselt 13 augustus 2010), *TBBR* 2012, 507, nr. 6.

⁸⁷ B. ALLEMEERSCH, *Taakverdeling in het burgerlijk proces*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 166-167, nr. 46; Verslag VAN REEPINGHEN, *Parl.St. Senaat* 1963-64, nr. 60, p. 198.

⁸⁸ Cass. 4 juni 2020, *RW* 2021-22, 59, met gelijklopende conclusie van eerste advocaat-generaal R. MORTIER. Zie ook reeds Cass. 18 mei 1998, *AC* 1998, nr. 262: “*krachtens artikel 811 van het Gerechtelijk Wetboek kunnen de hoven en rechtbanken niet bevelen dat een derde in het geding wordt betrokken; een appelrechter mag niet oordelen dat iemand die geen appellant is, niet vrijwillig in het geding in hoger beroep is tussengekomen en niet door een reeds in zake zijnde partij tot tussenkomst is gedwongen, toch partij is in het geding in hoger beroep en mag niet bevelen hem in het geding te betrekken.*”

het geding wordt betrokken, een inbreuk op het verbod voor de rechter om ambtshalve derden in het geding te betrekken, vervat in artikel 811 Gerechtelijk Wetboek, zou vormen. Zij zou immers neerkomen op het indirect opleggen van de tussenkomst van een partij door de rechter. Artikel 811 Gerechtelijk Wetboek vormt een logische toepassing van het beschikkingsbeginsel, op grond waarvan partijen zelf de grenzen van het geding mogen bepalen. Dit algemeen rechtsbeginsel vormt het postulaat van het gerechtelijk recht. Volgens dit beginsel berusten het initiatief, de voortgang en de beëindiging van het civiele geding volkomen bij de procespartijen, met inbegrip van de inhoud en de omvang van de rechtsstrijd⁸⁹. Vaststellen welke partijen in het geding worden betrokken, behoort dus tot de beschikkingsmacht van de houder van de rechtsvordering⁹⁰.

In haar conclusie bij het becommentarieerde arrest wijst de advocaat-generaal met opdracht voorts op de figuur van het derdenverzet, zoals verankerd in de artikelen 1122 e.v. Gerechtelijk Wetboek. Een partij kan een beslissing waarbij zij niet werd betrokken, nog altijd aanvechten, zodat zij zich nog steeds zal kunnen verdedigen en er hier derhalve ook van een inbreuk op het recht van verdediging geen sprake is⁹¹.

De rechter kan ten slotte wel de procedure opschorten en suggereren om de andere partijen bij de overeenkomst in het geding te betrekken⁹². In dit licht heeft het Hof in een arrest van 3 april 2006 geoordeeld dat het verbod van artikel 811 Gerechtelijk Wetboek om ambtshalve een derde in het geding te betrekken, niet in het gedrang komt wanneer de rechter partijen wijst op de mogelijke betrokkenheid van derden en de heropening van het debat beveelt om aan partijen de mogelijkheid te bieden deze derden in het geding te betrekken⁹³. Zoals eerste advocaat-generaal R. Mortier in haar conclusie bij het cassatiearrest van 8 maart 2019 heeft benadrukt, sluit dit aan bij de rol die van een actieve rechter wordt verwacht⁹⁴. Hieruit volgt dat de rechter, bij afwezigheid van een relevante wetsbepaling, slechts kan suggereren dat een noodzakelijk geachte derde in het geding wordt betrokken. Hiertoe kan hij desgevallend het debat heropenen. Indien partijen niet op die suggestie ingaan, kan de rechter evenwel, bij gebrek aan een in de wet ingeschreven sanctie, niet enkel om die reden de vordering onontvankelijk of ongegrond verklaren.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220930.IN.6\)](#)

⁸⁹ S. MOSSELMANS, *Tussenvorderingen*, Mechelen, Kluwer, 2007, 282, nr. 431 en de verwijzingen aldaar.

⁹⁰ B. ALLEMEERSCH, *Taakverdeling in het burgerlijk proces*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 167, nr. 46.

⁹¹ [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220930.IN.6](#).

⁹² Zie ook conclusie van eerste advocaat-generaal R. MORTIER voor Cass. 8 maart 2019, AC 2019, nr. 148.

⁹³ Cass. 3 april 2006, AC 2006, nr. 189.

⁹⁴ Conclusie van eerste advocaat-generaal R. MORTIER voor Cass. 8 maart 2019, AC 2019, nr. 148.

Publiek en administratief recht

Vernietigingsarrest van het Grondwettelijk Hof – Intrekking van een burgerrechtelijke beslissing – Herstel van legaliteit – Stuiting van verjaring

Arrest van 5 mei 2022 ([C.21.0483.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal met opdracht M. Deconynck

Krachtens artikel 16, § 1, Bijzondere Wet Grondwettelijk Hof kan de in kracht van gewijsde gegane beslissing van een burgerlijk gerecht, in zoverre zij gegrond is op een bepaling van een wet, een decreet of een in artikel 134 Grondwet bedoelde regel die vervolgens door het Grondwettelijk Hof is vernietigd, of op een verordening ter uitvoering van zodanige norm, geheel of ten dele worden ingetrokken op verzoek van degenen die daarbij partij zijn geweest of behoorlijk opgeroepen.

Op basis van artikel 2244, § 1, derde lid, Oud Burgerlijk Wetboek heeft een beroep tot vernietiging van een administratieve handeling bij de Raad van State stuitende werking ten opzichte van de vordering tot herstel van de schade veroorzaakt door de ‘vernietigde’ administratieve rechtshandeling.

Gelet op de tekst van die laatste wetsbepaling werd aanvankelijk aangenomen dat een beroep tot vernietiging van een administratieve handeling maar stuitende werking heeft indien dit beroep ook effectief tot de vernietiging van de betrokken administratieve rechtshandeling leidt. Evenwel vernietigde het Grondwettelijk Hof bij arrest nr. 40/2019 van 28 februari 2019 het woord ‘vernietigde’ in artikel 2244, § 1, derde lid, Oud Burgerlijk Wetboek, wegens schending van de artikelen 10 en 11 Grondwet. Dit arrest heeft tot gevolg dat een beroep tot vernietiging van een administratieve handeling thans volstaat om de verjaring te stuiten en dat artikel 2244, § 1, derde lid, Oud Burgerlijk Wetboek wordt geacht steeds die betekenis te hebben gehad.

De eisers in de zaak die thans ter bespreking voorligt, stelden in 2001 tegen de gemeente Schoten voor de Raad van State een vordering tot vernietiging van een administratieve rechtshandeling tot toekenning van een vergunning in, dewelke in 2007 door de Raad van State werd afgewezen. Daarna dagvaardden de eisers in 2010 de gemeente voor de burgerlijke rechter, in betaling van een schadevergoeding wegens vermeende buitencontractuele fouten bij de toekenning van de vergunningen. Bij arrest van 12 november 2015 wees het hof van beroep die vordering af omwille van verjaring, op basis van artikel 2262bis, § 1, tweede lid, Oud Burgerlijk Wetboek.

In 2019 vorderden de eisers vervolgens de intrekking van het arrest van het hof van beroep te Antwerpen van 12 november 2015, met toepassing van artikel 16, § 1, Bijzondere Wet Grondwettelijk Hof en met verwijzing naar het ondertussen tussengekomen arrest van het Grondwettelijk Hof van 28 februari 2019. Het hof van beroep wees de vordering tot intrekking af, op basis van de redenering dat in het arrest van 12 november 2015 tot verjaring werd besloten op basis van artikel 2262bis Oud Burgerlijk Wetboek en dat nu de eisers met betrekking tot de opgeworpen verjaring op geen enkel ogenblik melding hadden gemaakt van de procedure voor de Raad van State en artikel 2244 Oud Burgerlijk Wetboek niet hadden ingeroepen, dit artikel in geen enkel opzicht kon aanzien worden als een rechtsregel die de betrokken rechter op het geding toepasselijk achtte en waaraan de vordering getoetst werd.

In cassatie voerden de eisers tegen het oordeel van de appelrechters onder meer aan dat de voorwaarde voor de intrekking op grond van artikel 16, § 1, Bijzondere Wet op het Grondwettelijk Hof is dat de juridische grondslag voor de beslissing van de burgerlijke rechter ingevolge de vernietiging vervalt en dat de appelrechters dit artikel alsook de artikelen 2244 en 2262*bis* Oud Burgerlijk Wetboek hebben geschonden door niet te onderzoeken of het arrest van 12 november 2015 niet op de vernietigde bepaling van artikel 2244 Oud Burgerlijk Wetboek gegrond was.

De rechtspraak en rechtsleer⁹⁵ bevestigen dat een intrekking op basis van artikel 16, § 1, Bijzondere Wet op het Grondwettelijk Hof maar mogelijk is wanneer de vernietiging tot gevolg heeft dat de juridische grondslag wegvalt van de beslissing waarvan de intrekking gevorderd wordt⁹⁶. Om over de cassatievoorziening te kunnen oordelen, diende dan ook bepaald te worden wat de juridische grondslag was van het arrest van het hof van beroep te Antwerpen van 12 november 2015. De appelrechters oordeelden dat het in het bestreden arrest vervatte oordeel inzake de verjaring niet werd gebaseerd op artikel 2244 Oud Burgerlijk Wetboek maar op artikel 2262*bis* Oud Burgerlijk Wetboek.

In zijn arrest van 5 mei 2022 volgt het Hof deze redenering niet. Het Hof oordeelt dat de intrekking van artikel 16, § 1, Bijzondere Wet Grondwettelijk Hof ertoe strekt de legaliteit te herstellen wanneer de vernietiging van een wetsbepaling door het Grondwettelijk Hof de juridische grondslag eraan ontnemt en dat hieruit volgt dat de beslissing niet enkel kan worden ingetrokken wanneer de beslissing toepassing heeft gemaakt van de vernietigde norm, maar ook wanneer deze steunt op een andere wetsbepaling waarvan de toepassing door de vernietigde norm wordt gedetermineerd. Elke beslissing op basis van artikel 2262*bis* Oud Burgerlijk Wetboek wordt noodzakelijkerwijze door artikel 2244 Oud Burgerlijk Wetboek gedetermineerd, aangezien dit artikel de voorwaarden bepaalt waaronder de door artikel 2262*bis* Oud Burgerlijk Wetboek bepaalde verjaringstermijnen gestuit worden. De juridische grondslag voor het arrest van het hof van beroep te Antwerpen van 12 november 2015 was dus ingevolge het vernietigingsarrest van het Grondwettelijk Hof nr. 40/2019 inzake artikel 2244 Oud Burgerlijk Wetboek weggevallen.

De vraag naar een eventuele grondwetsconforme toepassing van artikel 2244 Oud Burgerlijk Wetboek was voor het overige dan ook irrelevant.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220505.IN.3\)](#)

⁹⁵ Zie voor een algemene bespreking G. JOCQUÉ, “Doorwerking van de vernietigingsarresten op de rechtspraak van het Hof van Cassatie” in *Liber Amicorum André Alen*, Intersentia, 2020, 175-188.

⁹⁶ Zie in dit verband L. DE GEYTER, “Intrekking” in *Bestendig Handboek Burgerlijk Procesrecht*, VIII:8-16; F. BARCENA, “La rétraction: voie de recours extraordinaire et exceptionnelle?”, *CDPK* 2012, 187; E. KRINGS, “Beschouwingen over de gevolgen van de door het Arbitragehof gewezen arresten”, *AC* 1985-86, 18; “*Wil men de draagwijdte van dit rechtsmiddel begrijpen, dan moet men er dus van uitgaan dat het tot de taak van de rechter behoort na te gaan in hoeverre de vernietiging een invloed uitoefent op de rechtsgeldigheid van de beslissing die hij oorspronkelijk had uitgesproken.*” Zie voor een toepassing in de rechtspraak Arbh. Luik 27 juli 1999, *Soc. Kron.* 2000, 233-236; Arbh. Antwerpen 17 november 1999, *Soc. Kron.* 2000, 236-237.

B. OVERIGE BELANGRIJKE ARRESTEN

Burgerlijk recht

Familierecht

Eed – Boedelbeschrijving – Huwelijksvermogensstelsel – Scheiding van goederen – Verplichtingen van de partijen bij de aangifte van goederen

Arrest van 5 april 2022 ([P.21.0908.N](#))

De boedelbeschrijving die wordt opgesteld na de ontbinding van een huwelijksvermogensstelsel strekt ertoe de omvang van het gemeenschappelijk vermogen of van de onverdeeldheid vast te stellen en dient alle gegevens te bevatten die voor een betrouwbaar beeld van de samenstelling, de baten en de lasten van de onverdeelde boedel nodig zijn. De omstandigheid dat het ontbonden huwelijksvermogensstelsel betrekking heeft op een stelsel van scheiding van goederen en geen gemeenschappelijk vermogen omvat, heeft niet tot gevolg dat er geen vereffening en verdeling kan worden bevolen en geen notariële boedelbeschrijving moet worden opgesteld waarbij de in artikel 1183, 11°, Gerechtelijk Wetboek voorgeschreven eed moet worden afgelegd. Immers kan er bij de ontbinding van een stelsel van scheiding van goederen niet alleen van een onverdeeldheid tussen de partijen sprake zijn, maar kan er onder meer ook discussie over het eigendomsrecht op bepaalde goederen ontstaan, wat kan leiden tot de vaststelling van het bestaan van een onverdeeldheid of een directe weerslag op de omvang ervan kan hebben.

De uit de echt gescheiden partijen bij een boedelbeschrijving die naar aanleiding van de vereffening en verdeling van een gebeurlijke onverdeeldheid na de ontbinding van een stelsel van scheiding van goederen wordt opgesteld, zijn ertoe gehouden om alle goederen en waarden te vermelden die kunnen leiden tot de vaststelling van het bestaan van een onverdeeldheid of die een invloed kunnen hebben op de omvang van de onverdeelde boedel. Zij zijn bovendien ook ertoe verplicht opgave te doen van de goederen en waarden die krachtens een wettelijke bepaling of een beding in het huwelijkscontract tot hun respectieve eigen vermogen behoren maar waarvan het eigendomsrecht door de andere partij wordt betwist.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220405.2N.14](#))

Alimentatie – Bijdrage van de ouders in de kosten van hun kinderen – Begroting

Arrest van 16 september 2022 ([C.21.0544.N](#))

Bij het bepalen van de bijdrage van de ouders in de kosten voor hun kinderen moet de rechter rekening houden met de middelen waarover zij na verrekening van de redelijkerwijze onvermijdelijke lasten werkelijk kunnen beschikken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220916.1N.5](#))

Jeugdbescherming – Beslissing tot plaatsing – Inachtneming van het belang van het kind – Impact van de wil van het kind – Interpretatie van artikel 8 EVRM in het licht van de artikelen 7 en 9 Verdrag inzake de rechten van het kind – Implicaties voor de maatregelen die het kind van zijn ouders scheiden

Arrest van 23 november 2022 ([P.22.1223.F](#))

Hoewel het belang van het kind, dat centraal staat in artikel 22bis Grondwet, artikel 3 Verdrag van 20 november 1989 inzake de rechten van het kind en artikel 5 Beschikking van de algemene vergadering van de gemeenschappelijke gemeenschapscommissie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest van 29 april 2004 inzake hulpverlening aan jongeren, het hoofdcriterium is waardoor de rechter zich moet laten leiden wanneer hij kennisneemt van een beslissing tot plaatsing van een minderjarig kind, kan dat niet worden beperkt tot de wil van het kind, zelfs al beschikt het over het vereiste onderscheidingsvermogen.

Artikel 8 EVRM moet worden uitgelegd met inachtneming van de artikelen 7 en 9 Verdrag van 20 november 1989 inzake de rechten van het kind. Het recht op eerbiediging van het gezinsleven impliceert aldus met name het recht, voor het kind, om door zijn ouders te worden opgevoed en het recht, voor een moeder of een vader, om niet tegen hun wil van hun kind te worden gescheiden, behalve wanneer die scheiding door het hogere belang van het kind vereist is, voor zover de overeenkomstig de toepasselijke wetten en procedures genomen maatregel door de rechter kan worden herzien, met name op verzoek van de dragers van het ouderlijk gezag waaraan aldus afbreuk wordt gedaan.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221123.2F.7](#))

Vordering tot herziening door de familierechter van de verblijfsregeling met betrekking tot de kinderen vastgesteld in een familierechtelijke overeenkomst – Gewijzigde omstandigheden

Arrest van 16 december 2022 ([C.19.0638.N](#))

De familierechter die wordt aangesproken tot herziening van de verblijfsregeling die de echtgenoten in een familierechtelijke overeenkomst met het oog op echtscheiding door onderlinge toestemming over hun kinderen hebben getroffen, moet rekening houdend met de concrete omstandigheden van de zaak en in het belang van de kinderen nagaan of nieuwe omstandigheden de toestand van de partijen of die van hun kinderen ingrijpend wijzigen.

De appelrechter die de verblijfsregeling die de partijen bij overeenkomst met het oog op echtscheiding door onderlinge toestemming over hun kinderen hebben getroffen, wijzigt om de enkele reden dat de wijziging in het belang van de kinderen is, zonder een nieuwe omstandigheid vast te stellen die dergelijke wijziging toelaat, verantwoordt zijn beslissing niet naar recht (Artt. 1288, eerste lid, 2° en 3°, tweede lid, 1253ter/4 tot 1253ter/6 Ger.W.; artt. 374, § 2, vierde lid, en 387bis Oud BW).

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221216.1N.5](#))

Vordering tot herziening door de familierechter van kinderalimentatie – Nieuwe omstandigheden – Terugwerkende kracht – Tijdstip vordering

Arrest van 19 december 2022 ([C.20.0530.N](#))

Elk van de ouders kan van de andere ouder diens bijdrage in de bij artikel 203, § 1, Oud Burgerlijk Wetboek bepaalde verplichting vorderen met, in de regel, terugwerkende kracht tot het ogenblik waarop nieuwe omstandigheden buiten de wil van de partijen hun toestand of die van de kinderen ingrijpend wijzigen. De bevoegde rechter kan de vastgestelde bijdrage in de regel met dezelfde terugwerkende kracht herzien.

Aan een herziening met terugwerkende kracht doet niet af het enkele gegeven dat de onderhoudsgerechtigde ouder de vordering tot herziening van de onderhoudsbijdrage niet onmiddellijk na het ontstaan van de nieuwe omstandigheden heeft ingesteld, dan wel de daartoe ingestelde vordering niet heeft benaarstigd (Art. 203*bis*, § 2, Oud BW; Art. 1288, eerste lid, 3°, en tweede lid, Ger.W.).

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221219.3N.5](#))

Vordering tot herziening door de familierechter van de kinderalimentatie vastgelegd in een familierechtelijke overeenkomst – Nieuwe omstandigheden – Afwijzing – Vermelding van de elementen tot vaststelling van de alimentatie

Arrest van 19 december 2022 ([C.22.0104.N](#))

De familierechter, die in het belang van dit kind wordt aangesproken tot herziening van de financiële regeling die echtgenoten met het oog op echtscheiding door onderlinge toestemming in een familierechtelijke overeenkomst ten behoeve van een gemeenschappelijk kind hebben getroffen, moet niet alleen nagaan of nieuwe omstandigheden buiten de wil van de partijen voorliggen, maar in voorkomend geval ook of deze omstandigheden de toestand van de partijen of die van hun kind ingrijpend wijzigen (Art. 1288, eerste lid, 2° en 3°, en tweede lid, Ger.W.).

De rechterlijke verplichting, vervat in artikel 1321, § 1, eerste lid, en § 2, 1°, Gerechtelijk Wetboek, geldt niet ingeval een vordering tot herziening van de financiële regeling die echtgenoten met het oog op echtscheiding door onderlinge toestemming in een familierechtelijke overeenkomst ten behoeve van een gemeenschappelijk kind hebben getroffen, wordt afgewezen bij gebrek aan nieuwe omstandigheden buiten de wil van de partijen die de toestand van de partijen of die van hun kind ingrijpend wijzigen.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221219.3N.3](#))

Verbintenissen

Verrijking zonder oorzaak – Bepaling van de waarde van de teruggave aan de verarmde

Arrest van 4 februari 2022 ([C.20.0542.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal P. de Koster

Krachtens het algemeen rechtsbeginsel volgens hetwelk niemand zich zonder oorzaak ten koste van een ander mag verrijken, moet degene aan wie de verrijking ten goede komt, aan de verarmde het laagste van de twee waarden van de verrijking en van de verarming teruggeven.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220204.1F.2](#))

Medische aansprakelijkheid – Bewijslast patiënt

Arrest van 31 maart 2022 ([C.20.0384.N](#))

Uit de artikelen 870 Gerechtelijk Wetboek en 1315 Oud Burgerlijk Wetboek volgt dat bij een aansprakelijkheidsvordering de bewijslast van de tot aansprakelijkheid leidende gebeurtenis, de schade en het oorzakelijk verband tussen beide, behoudens wettelijke of contractuele afwijking, in de regel op de benadeelde rust. Aldus moet een patiënt, wanneer hij aanvoert dat hij schade heeft geleden doordat de arts heeft nagelaten hem de in voormeld artikel 8 Wet Patiëntenrechten bepaalde informatie te verstrekken, niet alleen bewijzen dat de arts hem de informatie daadwerkelijk had moeten geven, maar ook dat hij dat niet heeft gedaan.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220204.1F.2](#))

Precontractuele fout – Prestaties verricht op vrijwillige basis – Schade – Herstel

Arrest van 23 juni 2022 ([C.20.0470.N](#))

Wanneer een contractspartij in de aan het sluiten van een overeenkomst voorafgaande fase een fout begaat, is zij overeenkomstig de artikelen 1382 en 1383 Oud Burgerlijk wetboek verplicht de hierdoor aan een derde veroorzaakte schade te vergoeden.

Diegene die ingevolge de fout van een derde op vrijwillige basis prestaties verricht, is gerechtigd op schadevergoeding voor zover hij hierdoor schade lijdt, hetgeen onder meer het geval is wanneer deze prestaties op redelijke gronden worden verricht ten behoeve van het slachtoffer teneinde bij deze de schadelijke gevolgen van de door de derde begane fout te lenigen en wanneer het niet in de bedoeling van de verstrekker van de prestaties ligt om de last ervan definitief voor zijn rekening te nemen.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220623.1N.4](#))

Begroting ereloon advocaten (art. 446ter Ger.W.) – Matiging – Openbare orde (art. 2 Oud BW) – Partijbeslissing – Marginaal toetsingsrecht – Precontractuele informatieverplichting (oud artikel XIV.3, 3*, WER)

Arresten van 9 september 2022 ([C.21.0280.N](#), [C.21.0346.N](#) en [C.22.0004.N](#))

Dit arrest wordt in de categorie “Richtinggevende arresten – Burgerlijk recht” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220909.1N.2](#), [ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220909.1N.3](#) en [ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220909.1N.7](#))

Bijzondere overeenkomsten

Koop – Vordering tot vrijwaring voor verborgen gebreken – Doorverkoop – Impact op de korte termijn van artikel 1648 Oud Burgerlijk Wetboek – Buitencontractuele aansprakelijkheid – Bedrog – Schade – Vrijwillige prestatie – Zaakwaarneming

Arrest van 23 juni 2022 ([C.20.0470.N](#))

Dit arrest wordt in de categorie “Richtinggevende arresten – Burgerlijk recht” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220623.1N.4](#))

Handelshuur – Verlies van het gehuurde goed – Overmacht – Tijdelijke verhindering – Verlenging van de duur van de handelshuurovereenkomst – Beoordeling door de rechter

Arrest van 10 november 2022 ([C.22.0006.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. Inghels

Dit arrest wordt in de categorie “Richtinggevende arresten – Burgerlijk recht” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221110.1F.5](#))

Buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht

Recht van de benadeelde persoon op integraal herstel van de schade – Vetusteit

Arrest van 2 maart 2022 ([P.21.1030.F](#))

Degene wiens eigendom door een onrechtmatige daad is beschadigd, heeft recht op de wedersamenstelling van zijn vermogen door het goed te herstellen in de staat waarin het zich vóór de daad bevond. In de regel kan de benadeelde bijgevolg het bedrag vorderen dat nodig is om de zaak te doen herstellen, zonder dat dit bedrag wordt verminderd wegens de vetusteit van het beschadigde goed (Art. 1382 Oud BW).

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220302.2F.1](#))

Aansprakelijkheid van de aansteller voor de fout van de aangestelde – Door de aansteller geleden schade – Samenlopende fouten van de aangestelde en een derde – Vordering tot schadevergoeding van de aansteller tegen de derde – Algemeen rechtsbeginsel *fraus omnia corrumpit*

Arrest van 27 mei 2022 ([C.20.0461.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. Inghels

Artikel 1384, derde lid, Oud Burgerlijk Wetboek, waarvan de toepassing veronderstelt dat er aan een derde schade wordt berokkend, ontzegt de aansteller die door de samenlopende fouten van zijn aangestelde en een derde schade heeft geleden, het recht niet om, op grond van de artikelen 1382 en 1383 Oud Burgerlijk Wetboek, van die derde de vergoeding van zijn schade te vorderen tot beloop van diens aandeel in de schade.

Wanneer, in geval van schade die door de samenlopende fouten van een derde en de aangestelde van de getroffene wordt berokkend, de fout van de aangestelde opzettelijk is, terwijl de fout van de derde bestaat in een onvoorzichtigheid of nalatigheid, wordt dat recht van de aansteller niet aangetast door het algemeen rechtsbeginsel '*fraus omnia corrumpit*', dat verbiedt om bedrog of oneerlijkheid aan te wenden om schade te berokkenen of winst te behalen.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220527.1F.6](#))

Opzettelijk misdrijf – Medeaansprakelijkheid van het slachtoffer – Nalatigheid van de getroffene – Algemeen rechtsbeginsel *fraus omnia corrumpit*

Arrest van 15 juni 2022 ([P.22.0332.F](#))

Het algemeen rechtsbeginsel *fraus omnia corrumpit* sluit uit dat de dader van een opzettelijk misdrijf op een vermindering van de aan de getroffene verschuldigde vergoedingen aanspraak kan maken wegens de nalatigheden die laatstgenoemde zou hebben begaan. Dat beginsel strekt ertoe een bedrieglijke gedraging elk juridisch gevolg te ontzeggen, in de mate die vereist is om te voorkomen dat het door het bedrog beoogde doel zou worden bereikt. Hieruit volgt dat zowel de pleger van het oorspronkelijke misdrijf als de heler of de witwasser van de opbrengst van dat misdrijf de kans lopen dat hun vordering tot behoud, onder het mom van een tekortkoming van de getroffene, van een deel van de winst die zij in zijn nadeel hebben verkregen, wordt verworpen.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220615.2F.4](#))

Aansprakelijkheid van de overheid – Norm die een hogere norm schendt – Verjaring

Arrest van 25 juni 2022 ([F.20.0015.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal J. Van der Fraenen

De vordering tot vergoeding van schade op grond van buitencontractuele aansprakelijkheid tegen de Belgische Staat verjaart door verloop van vijf jaar vanaf de dag volgend op die waarop de benadeelde van de schade of van de identiteit van de aansprakelijke kennis heeft gekregen. Wanneer de aansprakelijkheid van de overheid het gevolg is van het uitvaardigen van een norm die een hogere norm schendt, staat

de fout van de overheid vast op het ogenblik van de publicatie van de door haar uitgevaardigde norm en krijgt de benadeelde op dat ogenblik kennis van de identiteit van de aansprakelijke.

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210625.IN.2](#))

Internationale bevoegdheid inzake delictuele of buitencontractuele aansprakelijkheid – Verdrag van Lugano van 30 oktober 2007 – Bevoegdheid van de rechter van de plaats van het schadebrengende feit – Plaats van het ontstaan van de schade en van de gebeurtenis die de schade heeft veroorzaakt – Bijzondere bevoegdheidsregel – Strikte en autonome interpretatie – Plaats van het ontstaan van de initiële schade – Onmiddellijk gevolg van het schadeveroorzakend feit

Arrest van 15 september 2022 ([C.19.0425.F.](#)) met conclusie van procureur-generaal A. Henkes

Dit arrest wordt in de categorie “Gerechtelijk recht – Internationale bevoegdheid” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220915.1F.1](#))

Administratieve sanctie met strafrechtelijk karakter opgelegd aan de rechtspersoon – Persoonlijk karakter van de straf – Bestuurder die tot de wetsovertreding heeft bijgedragen – Vordering van de curator tegen een bestuurder in het kader van een faillissement

Arrest van 25 oktober 2022 ([P.22.0858.N](#))

De autonomie van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon, zoals vervat in artikel 5 Strafwetboek, alsook het algemeen rechtsbeginsel van het persoonlijke karakter van de straf, beletten dat de rechter de bestuurder van een rechtspersoon veroordeelt tot een schadevergoeding gelijk aan het bedrag van een administratieve sanctie met een strafrechtelijk karakter die aan de rechtspersoon is opgelegd omdat deze laatste de wet heeft overtreden, ook al heeft de bestuurder misdrijven gepleegd die tot die wetsovertreding hebben bijgedragen. Noch het feit dat de vennootschap failliet is en de curator de gemeenschappelijke rechten van de gezamenlijke schuldeisers van het faillissement uitoefent, noch het feit dat aan de schuldeisers geen fout kan worden verweten die hen noopt tot het definitief ten laste nemen van het bedrag van die sanctie, doen daaraan afbreuk.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221025.2N.19](#))

Oorzaak van de schade – Bewijs

Arrest van 14 november 2022 ([C.22.0092.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal H. Mormont

Dit arrest wordt in de categorie “Richtinggevende arresten – Burgerlijk recht” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221114.3F.5](#))

Herstelplicht – Geesteszieken – Veroordeling tot vergoeding van schade – Persoon met een ernstige geestesstoornis

Arrest van 2 december 2012 ([C.22.0039.N](#))

Voor de toepassing van artikel 1386bis, eerste lid, Oud Burgerlijk Wetboek volstaat een tijdelijke aantasting van het oordeelsvermogen te wijten aan een bijzondere omstandigheid niet, maar is een aanhoudende aantasting van het geestesvermogen, inherent aan de persoon, vereist.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221209.IN.9](#))

Aansprakelijkheid van de aansteller voor de fout van de aangestelde – Samenlopende fouten – Nalatigheid of onvoorzichtigheid – Samenloop met de opzettelijke fout van een aangestelde

Arrest van 9 december 2022 ([C.22.0153.N](#)) met conclusie van eerste advocaat-generaal R. Mortier

De aansteller van de dader van een opzettelijke fout kan zich ten aanzien van de mededader niet beroepen op diens nalatigheid of onvoorzichtigheid en is gehouden tot integraal herstel van de schade van de mededader (Artt. 1382, 1383 en 1384, eerste en derde lid, Oud BW; algemeen rechtsbeginsel *fraus omnia corrumpit*).

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221209.IN.9](#))

Aansprakelijkheid van de aansteller voor de fout van de aangestelde – Werkstaking – Beslissing van de werknemers om te staken – Fout

Arrest van 12 december 2022 ([C.18.0533.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal H. Mormont

De werknemers beschikken over het stakingsrecht. Dat recht kan aan beperkingen worden onderworpen. De beslissing om te staken, kan een fout uitmaken.

De onrechtmatige beslissing om te staken, kan de aansprakelijkheid van de werkgever in het gedrang brengen indien de overige voorwaarden van artikel 1384, derde lid, Oud Burgerlijk Wetboek zijn vervuld (Art. 6.4 Herziening Europees Sociaal Handvest; artt. 1382 en 1384, derde lid, Oud BW; art. 3 Wet 10 februari 2003).

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221212.3F.4](#))

Aansprakelijkheid van de Staat voor een fout van de wetgevende macht – Foutbegrip

Arrest van 15 december 2022 ([C.21.0003.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal T. Werquin

De fout van de wetgever, waarvoor de Staat op grond van de artikelen 1382 en 1383 Oud Burgerlijk Wetboek aansprakelijk kan worden gesteld, bestaat in een gedraging die ofwel neerkomt op een verkeerde handelwijze die moet worden beoordeeld naar de maatstaf van een normaal zorgvuldige en omzichtige wetgever die in dezelfde omstandigheden verkeert, ofwel, onder voorbehoud van een onoverkomelijke dwaling of een andere rechtvaardigingsgrond, schending inhoudt van een nationaalrechtelijke norm of van een internationaalrechtelijke norm met rechtstreekse werking in de interne rechtsorde, die hem gebiedt iets niet te doen of op een bepaalde manier te doen.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221215.1F.5\)](#)

Samenlopende fouten van de dader van een opzettelijk misdrijf en het slachtoffer – Verdeling van de aansprakelijkheid – Algemeen rechtsbeginsel *fraus omnia corrumpit*

Arrest van 20 december 2022 ([P.22.1251.N](#))

Uit de artikelen 1382 en 1383 Oud Burgerlijk Wetboek volgt dat wanneer schade wordt veroorzaakt door de samenlopende fouten van een dader en een slachtoffer, de dader in de regel niet kan worden veroordeeld tot de volledige vergoeding van de schade. Het algemeen rechtsbeginsel *fraus omnia corrumpit* staat eraan in de weg dat bedrog of oneerlijkheid de dader een voordeel verschaft. Het sluit dan ook uit dat de dader van een opzettelijk misdrijf aanspraak kan maken op een verdeling van aansprakelijkheid omwille van een niet-opzettelijke fout van het slachtoffer.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221220.2N.14\)](#)

Verjaring

Vernietigingsarrest van het Grondwettelijk Hof – Intrekking van een burgerrechtelijke beslissing – Herstel van legaliteit – Stuiting van verjaring

Arrest van 5 mei 2022 ([C.21.0483.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal met opdracht M. Deconynck

Dit arrest wordt in de categorie “Richtinggevende arresten – Publiek en administratief recht” besproken.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220505.1N.3\)](#)

Verjaring van de vordering tot nietigverklaring van een verzekeringsovereenkomst

Arrest van 12 mei 2022 ([C.21.0030.N-C.21.0386.N](#))

Degene die schadevergoeding vordert, moet bewijzen dat er tussen de fout en de schade, zoals die zich concreet heeft voorgedaan, een oorzakelijk verband bestaat, wat veronderstelt dat zonder de fout de schade zich niet had voorgedaan zoals ze zich heeft voorgedaan. Bijgevolg is er geen oorzakelijk verband wanneer de schade zich eveneens zou hebben voorgedaan indien de verweerder de hem verweten handelswijze correct had uitgevoerd.

Bij het beoordelen van het bestaan van een oorzakelijk verband tussen de fout en de schade moet de rechter bepalen wat de verweerder had moeten doen om rechtmatig te handelen, hierbij abstractie maken van het foutieve element in de historiek van het schadegeval zonder de andere omstandigheden ervan te wijzigen, en nagaan of de schade zich ook in dat geval zou hebben voorgedaan.

De Wet Landverzekeringsovereenkomst is een bijzondere wet in de zin van artikel 1304, eerste lid, Oud Burgerlijk Wetboek, zodat een vordering tot nietigverklaring van de verzekeringsovereenkomst verjaart door verloop van drie jaar voor zover de vordering op een relatieve nietigheid betrekking heeft. De vordering tot nietigverklaring van de verzekeringsovereenkomst gesteund op een absolute

nietigheid, verjaart op grond van artikel 2262*bis*, § 1, eerste lid, Oud Burgerlijk Wetboek door verloop van tien jaar.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220512.IN.6](#))

Aangifte van een schadegeval – Rechtsvordering tot schadevergoeding – Einde van de stuiting van de verjaring – Kennisgeving van de beslissing van de verzekeraar – Partij die de rechtsvordering tot schadevergoeding kan instellen

Arrest van 24 juni 2022 ([C.21.0439.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal P. de Koster

Wanneer tijdig aangifte is gedaan van het schadegeval, wordt de verjaring gestuit tot op het ogenblik waarop de verzekeraar zijn beslissing schriftelijk aan de andere partij ter kennis heeft gebracht. Wanneer de partij die aangifte van het schadegeval heeft gedaan, de rechtsvordering tot schadevergoeding niet zelf kan uitoefenen, maakt de kennisgeving door de verzekeraar van zijn beslissing slechts een einde aan de stuiting van de verjaring als die kennisgeving is gericht aan de partij die deze rechtsvordering kan instellen.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220624.1F.1](#))

Buitencontractuele aansprakelijkheid van de overheid – Norm die een hogere norm schendt – Verjaring

Arrest van 25 juni 2022 ([F.20.0015.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal J. Van der Fraenen

Dit arrest wordt in de categorie “Burgerlijk recht – Buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210625.IN.2](#))

Economisch recht

Insolventie en vereffening

Faillissement – Omvang van de bevoegdheden van de curator – Rechtsvordering namens de boedel van de schuldeisers – (Geen) terugvordering van de belastinggelden die de belastingadministratie door de fraude van de bestuurder van de gefailleerde vennootschap is misgelopen

Arrest van 16 maart 2022 ([P.21.1324.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal M. Nolet de Brauwere

De bevoegdheid van de curator om alleen op te treden namens de boedel van de schuldeisers, betreft enkel de uitoefening van de gemeenschappelijke rechten van alle schuldeisers. Het belang van de belastingadministratie om de belastinggelden terug te vorderen die ze door de fraude van de bestuurder van de gefailleerde vennootschap is misgelopen, valt niet samen met het belang van de boedel, maar onderscheidt zich daarvan, zodat die administratie haar individuele vorderingsrecht tegen degene die door het misdrijf de schade heeft veroorzaakt, behoudt. Weliswaar zijn de rechten die voortvloeien uit de schade ten gevolge van eender wiens fout, waardoor het passief

van het faillissement wordt verzwaaard of het actief wordt verminderd, gemeenschappelijke rechten van de schuldeisers, maar aangezien de btw-fraude tot doel en tot gevolg heeft om de belastingplichtige die zich de belastingkredieten verschafft, onrechtmatig te verrijken, benadeelt het verlies van die belastingkredieten voor de Schatkist enkel de houder van de fiscale schuldvordering en niet het vermogen van de door de fraude begunstigde vennootschap (Art. 1382 Oud BW; art. 3 V.T. Sv.).

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220316.2F.8\)](#)

Faillissementsvoorwaarden – Begrip onderneming – Bestuurder van een vennootschap

Arrest van 18 maart 2022 ([C.21.0006.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal P. de Koster

Dit arrest wordt in de categorie “Richtinggevende arresten – Economisch recht” besproken.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220318.1F.9\)](#)

Continuïteit van de onderneming – Boedelschulden – Prestaties uitgevoerd ten aanzien van de schuldenaar tijdens de procedure van gerechtelijke reorganisatie – Prijs van de prestatie en accessoria – Afname bij voorrang van de opbrengst van de ten gelde gemaakte goederen waarop een zakelijk recht is gevestigd – Voorwaarden – Kosten die hebben bijgedragen tot behoud van de zekerheid of van de eigendom

Arrest van 10 juni 2022 ([C.21.0377.F](#))

Artikel 37, eerste lid, Wet Continuïteit Ondernemingen, dat bepaalt dat de schuldvorderingen, in de mate dat ze ten aanzien van de schuldenaar beantwoorden aan prestaties uitgevoerd tijdens de procedure van gerechtelijke reorganisatie door zijn medecontractant, en ongeacht of ze voortvloeien uit nieuwe verbintenissen van de schuldenaar of uit overeenkomsten die lopen op het ogenblik van het openen van de procedure, als boedelschulden worden beschouwd in een navolgende vereffening of faillissement tijdens de periode van reorganisatie of na het beëindigen ervan, in zoverre er een nauwe band bestaat tussen de beëindiging van de procedure en die collectieve procedure, beoogt zowel de prijs van die prestaties als de accessoria.

De betaling van de schuldeisers die door het eerste lid van artikel 37, eerste lid, Wet Continuïteit Ondernemingen als boedelschuldeisers worden beschouwd, wordt slechts bij voorrang afgenomen van de opbrengst van de ten gelde gemaakte goederen waarop een zakelijk recht is gevestigd, voor zover hun prestaties hebben bijgedragen tot het behoud van de zekerheid of van de eigendom. Het is noodzakelijk maar voldoende dat die schuldvorderingen tot het behoud van die zekerheid of van de eigendom hebben bijgedragen.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220610.1F.1\)](#)

Strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon – Administratieve sanctie met strafrechtelijk karakter opgelegd aan de rechtspersoon – Persoonlijk karakter van de straf – Bestuurder die tot de wetsovertreding heeft bijgedragen – Vordering van de curator tegen een bestuurder in het kader van een faillissement

Arrest van 25 oktober 2022 ([P.22.0858.N](#))

Dit arrest wordt in de categorie “Burgerlijk recht – Buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221025.2N.19](#))

Vennootschappen

Misdrijven begaan door een vennootschap – Toerekening van de aan een rechtspersoon ten laste gelegde onachtzaamheid aan de nalatigheden, met kennis van zaken, van zijn afgevaardigd bestuurder

Arrest van 4 mei 2022 ([P.22.0032.F](#))

Dit arrest wordt in de categorie “Strafrecht – Algemeen” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220504.2F.5](#))

Vereniging van misdadigers – Criminele organisatie – Vereisten van minstens drie personen en in onderling overleg plegen van bepaalde misdrijven – Lidmaatschap van een criminele organisatie – Toerekenbaarheid aan rechtspersonen

Arrest van 24 mei 2022 ([P.22.0050.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. De Smet

Dit arrest wordt in de categorie “Strafrecht – Algemeen” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220524.2N.13](#))

Strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon – Administratieve sanctie met strafrechtelijk karakter opgelegd aan de rechtspersoon – Persoonlijk karakter van de straf – Bestuurder die tot de wetsovertreding heeft bijgedragen – Vordering van de curator tegen een bestuurder in het kader van een faillissement

Arrest van 25 oktober 2022 ([P.22.0858.N](#))

Dit arrest wordt in de categorie “Burgerlijk recht – Buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221025.2N.19](#))

Verzekeringen

W.A.M.-verzekering – Verzeekerbaar belang – Subrogatie

Arrest van 28 april 2022 ([C.21.0360.N](#))

Degene die titularis is van een verzeekerbaar belang, is een verzekerde en is gedekt tegen vermogensschade wanneer hij door de verzekeringsovereenkomst als een verzekerde is aangemerkt.

De in de rechten van een verzekerde gesubrogeerde zaakverzekeraar kan geen subrogatoir verhaal uitoefenen tegen een andere verzekerde wiens verzeekerbaar belang door dezelfde verzekeringsovereenkomst is gedekt.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220428.IN.2](#))

Verjaring van een vordering tot nietigverklaring van een verzekeringsovereenkomst

Arrest van 12 mei 2022 ([C.21.0030.N-C.21.0386.N](#))

Dit arrest wordt in de categorie “Burgerlijk recht – Verjaring” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220512.IN.6](#))

Aansprakelijkheidsverzekeringsovereenkomst – Eigen recht van de benadeelde tegen de verzekeraar – Begrip benadeelde – Verzekeringnemer als slachtoffer van schade waarvoor de verzekerde aansprakelijk is

Arrest van 3 juni 2022 ([C.21.0153.F](#))

De omstandigheid dat de verzekeringnemer, slachtoffer van schade waarvoor de verzekerde aansprakelijk is, partij is bij de verzekeringsovereenkomst, sluit zijn hoedanigheid van benadeelde niet uit (Artt. 55 en 152, eerste lid, Wet Verzekeringen 2014).

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220603.1F.1](#))

Aangifte van een schadegeval – Rechtsvordering tot schadevergoeding – Einde van de stuiting van de verjaring – Kennisgeving van de beslissing van de verzekeraar – Partij die de rechtsvordering tot schadevergoeding kan instellen

Arrest van 24 juni 2022 ([C.21.0439.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal P. de Koster

Dit arrest wordt in de categorie “Burgerlijk recht – Verjaring” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220624.1F.1](#))

Andere uitspraken in economisch recht

Artikelen 47 en 273 Zeewet – Artikelen 1 en 15 LLMC-verdrag – Artikel 1 Koninklijk besluit van 24 november 1989 – Begrip ‘vaartuig’

Arrest van 5 september 2022 ([C.22.0094.N](#))

Onder vaartuig moet worden verstaan elk tuig dat drijft en, met of zonder eigen beweegkracht, vatbaar is voor verplaatsing over het water, ook al gebeurt dit slechts sporadisch, op voorwaarde dat het niet duurzaam met het land of de bodem verbonden is.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220905.3N.7](#))

Fiscaal recht

Algemeen

Redenen van vonnissen en arresten – Vordering tot nietigverklaring van een gemeentebelasting – Toezicht op de verenigbaarheid van de verordening met de artikelen 10, 11 en 172 Grondwet – Effectiviteit van het toezicht

Arrest van 11 maart 2022 ([F.19.0063.F](#))

Uit het feit dat de rechter, die kennis neemt van een vordering tot nietigverklaring van een belasting die met toepassing van een gemeenteverordening werd ingekohierd, die belasting geldig verklaart, maar – bij gebrek aan een desbetreffende betwisting van de partijen in de zaak – geen rekenschap aflegt over het toezicht op de verenigbaarheid van de verordening met de artikelen 10, 11 en 172 Grondwet, volgt niet dat hij dat toezicht niet heeft verricht (Art. 159 Grondwet).

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220311.1F.2](#))

Buitencontractuele aansprakelijkheid van de overheid – Norm die een hogere norm schendt – Verjaring

Arrest van 25 juni 2022 ([F.20.0015.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal J. Van der Fraenen

Dit arrest wordt in de categorie “Burgerlijk recht – Buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210625.1N.2](#))

Gewestelijke leegstandsheffing – Geen straf in de zin van artikel 6.1 EVRM

Arrest van 23 september 2022 ([F.20.0152.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal J. Van der Fraenen

De omstandigheid dat een fiscale sanctie of het opleggen van een bijzondere belasting internrechtelijk niet als strafrechtelijk wordt gekwalificeerd, sluit niet uit dat die maatregel strafrechtelijk van aard kan zijn in de zin van artikel 6.1 EVRM. Dit is het geval indien de overtreden bepaling tot alle burgers in hun hoedanigheid van

belastingplichtige is gericht en de opgelegde sanctie of bijzondere belasting niet alleen een vergoedende functie heeft, maar in wezen een preventief en bestraffend doel heeft.

De omstandigheid dat de fiscale sanctie licht is, heeft niet noodzakelijk tot gevolg dat deze aan de toepassing van artikel 6.1. EVRM is onttrokken.

Opdat een belasting een preventief en bestraffend doel zou hebben, is vereist dat de belasting in wezen een handelen of nalaten wenst te voorkomen en te bestraffen dat door de wetgever als onwettig wordt beschouwd en dat de belasting aldus aan de dader van dat handelen of nalaten leed wenst toe te brengen.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220923.IN.7](#))

Inkomstenbelasting

Belgisch-Luxemburgs Dubbelbelastingverdrag – Omschrijving van belastingen naar het inkomen en naar het vermogen – Lijst van de bestaande belastingen – Uitbreiding tot toekomstige belastingen – Actualisering door het Avenant van 11 december 2002 – ‘Taxe d’abonnement’ ten laste van de op Luxemburgs grondgebied gevestigde collectieve beleggingsinstellingen – Jaarlijkse taks ten laste van de in België gevestigde collectieve beleggingsinstellingen – Berekenningsbasis voor de vermogensbelasting – Vaststelling van het belastbaar netto-inkomen

Arrest van 25 maart 2022 ([F.19.0047.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. Inghels

Het exhaustief karakter van de lijst van bestaande belastingen naar het inkomen en naar het vermogen, bedoeld in artikel 2, § 3, Belgisch-Luxemburgs Dubbelbelastingverdrag, en de door artikel 2, § 4, voorgenomen uitbreiding tot toekomstige gelijke of in wezen gelijksoortige belastingen, vereisen dat dit artikel 2, § 2, wordt uitgelegd in het licht van de keuze die de Staten tussen de aan weerskanten van kracht zijnde belastingen hebben gemaakt om in de lijst van de bestaande belastingen te worden opgenomen, maar ook in het licht van de kenmerken van laatstgenoemde belastingen.

De actualisering, door het Avenant van 11 december 2002 tot wijziging van Belgisch-Luxemburgs Dubbelbelastingverdrag, van de lijst van belastingen die onder de toepassing van het Verdrag vallen, had als enig voorwerp om, aan Belgische kant, de verwijzing te schrappen naar de aanvullende voorheffingen en, aan Luxemburgse kant, naar de “*impôt spécial sur les tantièmes*” (de bijzondere belasting van tantièmes) en naar de “*impôt communal sur le total des salaires*” (de gemeentelijke belasting naar het totaal van de lonen en salarissen).

De enige vermogensbelasting die na het Avenant in het Verdrag wordt vermeld, is de Luxemburgse vermogensbelasting. Het Verdrag vermeldt noch, wat Luxemburg betreft, de “*taxe d’abonnement sur les sociétés de placement collectif établies sur son territoire*”, waarvan de rechten van deelneming in België kunnen worden belegd, noch, wat België betreft, het met het Luxemburgse analoge stelsel dat bij Wet van 22 juli 1993 is ingevoerd, waarbij een jaarlijkse taks werd ingesteld ten laste van de in België gevestigde en bij de Commissie voor het Bank- en Financieuzen ingeschreven collectieve beleggingsinstellingen op hun belegging van rechten van deelneming in België en in het buitenland, die destijds werd berekend op de volledige inventariswaarde van die instellingen op 1 juli van elk aanslagjaar.

Hieruit volgt dat, om een vermogensbelasting in de zin van het Verdrag te zijn, het niet voldoende is dat een taks een vermogensbestanddeel van een belastingplichtige als berekeningsbasis heeft. Die taks moet daarenboven de vermogenstoestand van de belastingplichtige als grondslag hebben (Artt. 2, § 1, § 2, § 3, 1.a), b), c) en d) en 2.a), b) c) d) en e), en § 4, Belgisch-Luxemburgs Dubbelbelastingverdrag).

De jaarlijkse taks treft de kredietinstellingen en de verzekeringsondernemingen naar verhouding van hun opeisbaar passief ten aanzien van de klanten die hieruit inkomsten verwerven die overeenkomstig artikel 21, 5°, 6° en 9°, WIB92 van belasting vrijgesteld zijn (Artt. 161 en 161bis Wetboek Successierechten).

Hoewel het bepalen van de in België belegde nettobedragen die – na terugbetalingen en afkopen – nog bij de in artikel 161, 1° tot 3°, Wetboek Successierechten bedoelde instellingen op 31 december van elk jaar uitstaan, veronderstelt dat naar de netto-inventariswaarde van de door die instellingen uitgegeven deelbewijzen wordt verwezen, heeft die berekeningswijze niet tot gevolg dat de grondslag van de jaarlijkse taks wordt gewijzigd.

Wat betreft de in artikel 161, 2°, Wetboek Successierechten bedoelde collectieve beleggingsinstellingen, die geregeld zijn bij overeenkomst en waarvan het vermogen aan de deelnemers toebehoort in onverdeelde eigendom, is de taks niet verschuldigd door de instelling, maar door de beheersvennootschap.

Hieruit volgt dat de grondslag van de jaarlijkse taks ten laste van de collectieve beleggingsinstellingen, net zomin als van de taks ten laste van de kredietinstellingen en de verzekeringsondernemingen, hun vermogenstoestand is, maar, jaar na jaar, de inleg van het publieke spaargeld dat ze in België hebben kunnen ophalen als gevolg van hun inschrijving bij de Commissie voor het Bank-, Financier- en Assurantiewezen, en dat ze vervolgens in het exclusieve belang van de deelnemers beheren (Artt. 161, 1°, 2°, 3°, 4°, 5° en 6° en 161bis, § 4, en § 5, W.Succ.; art. 21, 5°, 6°, en 9°, WIB92).

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220325.1F.5\)](#)

Berekening van de belasting – Belgisch belastingtarief – Belgische fiscale verblijfhouder-natuurlijke persoon – Vaststelling van de gemiddelde aanslagvoet – Belastingvermindering – Vrijgestelde inkomsten van Luxemburgse oorsprong – Vrij verkeer van werknemers – Belgisch-Luxemburgs Dubbelbelastingverdrag – Vaststelling van de nationale belastingen – In aanmerking nemen van de belastingvoordelen die verband houden met de persoonlijke en gezinssituatie door het Groothertogdom Luxemburg – Gevolg voor de vaststelling van de belasting in België – Verdeling van de verplichting tussen de Lidstaten

Arrest van 28 maart 2022 ([F.18.0008.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. Inghels

De vaststelling van het belastingtarief in de Belgische personenbelasting houdt niet in dat in het progressief belastingtarief per inkomensschijf van artikel 130 WIB92 het marginaal tarief met betrekking tot de laatste schijf van het wereldwijd inkomen van de Belgische fiscale verblijfhouder wordt afgezonderd, maar veronderstelt de berekening van de aanslag volgens de artikelen 130 tot 154bis WIB92 om aldus tot het toepasselijke gemiddelde tarief te komen en vervolgens, overeenkomstig artikel 155 WIB92, de aldus berekende belasting te kunnen verminderen naar verhouding

van het aandeel van de vrijgestelde inkomsten van Luxemburgse oorsprong in het geheel van de inkomsten van die verblijfhouder (Artt. 130, 131 en 155 WIB92; art. 23, § 2, 1°, Belgisch-Luxemburgs Dubbelbelastingverdrag).

Zelfs al is het middel gegrond op bepalingen die van openbare orde of van dwingend recht zijn, kan het enkel voor het eerst voor het Hof worden aangevoerd indien de feitelijke gegevens die voor de beoordeling noodzakelijk zijn, door de feitenrechter zijn vastgesteld of blijken uit de stukken waarop het Hof acht kan slaan.

Zelfs al verzet artikel 45 Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie zich tegen elke nationale maatregel die de uitoefening door de Unieburgers van hun recht op vrij verkeer van werknemers zou belemmeren of minder aantrekkelijk zou maken en zelfs al komt het daarom, in beginsel, aan de woonstaat toe om aan de belastingplichtige die geheel of gedeeltelijk in een andere Lidstaat werkt, alle belastingvoordelen toe te kennen die verband houden met zijn persoonlijke en gezinssituatie, hebben de Lidstaten evenwel, volgens de vaste rechtspraak van Hof van Justitie van de Europese Unie, het recht door middel van bilaterale of multilaterale overeenkomsten ter voorkoming van dubbele belastingheffing de correlatie te wijzigen tussen het in aanmerking nemen door de woonstaat van, enerzijds, de gehele inkomsten van zijn verblijfhouders en, anderzijds, hun globale persoonlijke en gezinssituatie.

De woonlidstaat kan bij overeenkomst worden ontheven van zijn verplichting om de persoonlijke en gezinssituatie van de op zijn grondgebied verblijvende belastingplichtigen die hun economische activiteit gedeeltelijk in een andere Lidstaat verrichten, geheel voor zijn rekening te nemen, vooropgesteld dat de methoden ter voorkoming van dubbele belastingheffing de belastingplichtigen van de betrokken Lidstaten ervan verzekeren dat, uiteindelijk, hun gehele persoonlijke en gezinssituatie naar behoren in aanmerking wordt genomen, ongeacht de wijze waarop de betrokken Lidstaten die verplichting onderling hebben verdeeld.

Volgens het Belgisch-Luxemburgs Dubbelbelastingverdrag, dat door de nationale rechter moet worden uitgelegd, verbindt het Groothertogdom Luxemburg zich ertoe om, wanneer een natuurlijke persoon die fiscaal in België verblijfplaats houdt, zijn beroepsinkomsten geheel in het Groothertogdom Luxemburg verdient en ervoor kiest om met een Luxemburgse fiscale verblijfhouder te worden gelijkgesteld, voor de berekening van de op voormelde inkomsten verschuldigde Luxemburgse belasting de persoonlijke en de gezinssituatie geheel in aanmerking te nemen. België is tegelijkertijd van die verplichting ontheven, behoudens tot beloop van de inkomsten van Belgische oorsprong die deze persoon nog zou ontvangen, die in dat geval met toepassing van het door artikel 23, § 2, 1°, Belgisch-Luxemburgs Dubbelbelastingverdrag toegelaten progressievoorbehoud aanleiding moeten geven tot de Belgische verminderingen van belastbare grondslag in verhouding tot het aandeel dat de Belgische inkomsten vertegenwoordigen in het samen met de Luxemburgse inkomsten gevormde geheel van inkomsten (Artt. 6, 7, 13, 14, 15, § 1, 16, 17, 18, 19, 23, § 2, 1°, 24, § 4, a), Belgisch-Luxemburgs Dubbelbelastingverdrag).

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220328.3F.7\)](#)

Frans-Belgisch Dubbelbelastingverdrag – Inkomsten van onroerende goederen belastbaar in de Staat waar het goed gelegen is – Begrip ‘onroerende goederen’ bepaald door de wetgeving van deze Staat – Burgerlijke vastgoedvennootschap naar Frans recht met een ander voorwerp dan dat bedoeld in punt 2 van het slotprotocol bij het Verdrag

Arrest van 15 september 2022 ([F.20.0086.F](#)) met conclusie van procureur-generaal A. Henkes

Uit de artikelen 8 en 238bis K Franse *Code général des impôts*, volgens de uitlegging die hieraan in Frankrijk wordt gegeven, volgt niet dat de maatschappelijke rechten in de burgerlijke vastgoedvennootschappen naar Frans recht die een ander voorwerp hebben dan dat welk wordt bedoeld in punt 2 van het slotprotocol bij het Frans-Belgisch Dubbelbelastingverdrag van 10 maart 1964, die een onderscheiden rechtspersoonlijkheid en fiscale persoonlijkheid dan hun leden hebben, voor de toepassing van artikel 3, § 1, Frans-Belgisch Dubbelbelastingverdrag aan het begrip onroerend goed beantwoorden.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220915.1F.2](#))

Belasting over de toegevoegde waarde

Faillissement – Omvang van de bevoegdheden van de curator – Rechtsvordering namens de boedel van de schuldeisers – (Geen) terugvordering van de belastinggelden die de belastingadministratie door de fraude van de bestuurder van de gefailleerde vennootschap is misgelopen

Arrest van 16 maart 2022 ([P.21.1324.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal M. Nolet de Brauwere

Dit arrest wordt in de categorie “Economisch Recht – Insolventie en vereffening” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220316.2F.8](#))

Invordering van de belasting, de interesten en de fiscale boetes binnen de verjaringstermijn van vijf jaar – Draagwijdte van de voorafgaande kennisgeving van de vermoedens van belastingontduiking – Administratieve boeten – Uitstel en probatie

Arrest van 8 september 2022 ([F.21.0083.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. Inghels

De belasting over de toegevoegde waarde, waarvan de voldoening binnen de verjaringstermijn van vijf jaar kan worden gevorderd, betreft niet enkel de belasting die is verschuldigd voor feiten bedoeld in de voorafgaande kennisgeving van vermoedens van belastingontduiking (Artt. 81bis, § 1, tweede lid, en 84 Btw-wetboek).

Wanneer in strafzaken de veroordeelde voldoet aan de voorwaarden om uitstel te genieten, komt het aan het vonnisgerecht toe om, op grond van overwegingen eigen aan de veroordeelde, te beoordelen of die maatregel moet worden opgelegd (Artt. 8, § 1, en 18bis Probatielwet).

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220908.1F.4](#))

Schade geleden door de Schatkist ten gevolge van btw-fraude – Belastingenschuld – Burgerlijke rechtsvordering voor de strafrechter – Invloed van de eigen mogelijkheid van de administratie om de ontdekte belasting te innen – Invloed van het dwangbevel uitgevaardigd tegen bepaalde beklaagden en niet tegen andere beklaagden

Arrest van 16 november 2022 ([P.21.0292.F](#))

De aanwending van een btw-mechanisme om de aan de Staat verschuldigde belastingen niet door te storten of om een schuldvordering op de belastingadministratie te verkrijgen, is een misdrijf waarvan de opbrengst, net als bij verduistering of oplichting, de schade vormt die het wanbedrijf rechtstreeks aan de Schatkist heeft toegebracht. De belastingenschuld is in dergelijke gevallen het onmiddellijke resultaat van het bedrog (Artt. 73 en 73bis Btw-wetboek).

De omstandigheid dat de administratie krachtens artikel 73sexies Btw-wetboek over de eigen mogelijkheid beschikt om de ontdekte belasting in te vorderen, die bestaat in de hoofdelijkheid voortvloeiend uit een van de in dat artikel opgesomde beslissingen over de in de artikelen 73 en 73bis bedoelde misdrijven, onzegt de Belgische Staat het recht niet in rechte op te treden via een gewone procedure.

De omstandigheid dat er een dwangbevel wordt uitgevaardigd tegen bepaalde beklaagden die btw-fraude hebben gepleegd, onzegt de administratie de mogelijkheid niet een burgerlijke rechtsvordering in te stellen tegen de andere beklaagden waartegen het dwangbevel niet werd uitgevaardigd, aangezien artikel 93undecies E Btw-wetboek voorschrijft dat de bepalingen van dat wetboek geen afbreuk doen aan het recht van de Staat om het herstel van de in die bepaling bedoelde schade te vorderen.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221116.2F.13](#))

Douane en accijnzen

Overtredingen op de Wet van 28 december 1983 – Toepasselijkheid AWDA – Wijze van instellen van de strafvordering

Arrest van 28 juni 2022 ([P.22.0577.N](#))

Uit de bepalingen van artikel 22 Wet Sterke Dranken en artikel 281, § 1 en § 2, AWDA volgt dat de strafvordering voor overtredingen op de Wet Sterke Dranken enkel door de douane-administratie en niet door het openbaar ministerie kan worden ingesteld.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220628.2N.20](#))

Strafrecht

Algemeen

Misdrijven begaan door een vennootschap – Toerekening van de aan een rechtspersoon ten laste gelegde onachtzaamheid aan de nalatigheden, met kennis van zaken, van zijn afgevaardigd bestuurder

Arrest van 4 mei 2022 ([P.22.0032.F](#))

Alle aan een rechtspersoon ten laste gelegde misdrijven worden *in concreto* door natuurlijke personen gepleegd. Bijgevolg verbieden noch artikel 61 Wetboek van Vennootschappen, krachtens hetwelk de vennootschappen door hun orgaan optreden, noch artikel 522 van die wet, dat de bevoegdheden van de raad van bestuur omschrijft, om de aan een rechtspersoon ten laste gelegde onachtzaamheid in verband te brengen met de nalatigheden, die door zijn afgevaardigd bestuurder met kennis van zaken zijn begaan.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220504.2F.5](#))

Bevoegdheid van de burgemeester tot het nemen van maatregelen voor de veiligheid op openbare wegen – Bestuurlijke maatregel van inbeslagname van het voertuig naar aanleiding van een verkeersmisdrijf – Opleggen van een cursus als bestuurlijke maatregel voor de opheffing van het beslag – Aard van de maatregel – Beginsel non bis in idem

Arrest van 17 mei 2022 ([P.22.0118.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. De Smet

Indien voor de strafrechter met verwijzing naar een bestuurlijke beslissing met het karakter van een straf in de zin van artikel 14.7 IVBPR en artikel 4.1 Zevende Aanvullend Protocol EVRM een *non bis in idem*-verweer wordt gevoerd, staat het aan de rechter te onderzoeken of die bestuurlijke beslissing wel wettig is. Noch het gegeven dat tegen deze bestuurlijke beslissing geen rechtsmiddel bij de administratieve rechter werd ingesteld noch het gegeven dat de betrokkene de gevolgen van die bestuurlijke beslissing reeds heeft ondergaan, ontslaat de strafrechter van die verplichting.

De burgemeester kan op grond van de artikelen 133 en 135, § 2, 1°, Nieuwe Gemeentewet een tijdelijk bestuurlijk beslag bevelen op kosten van de betrokken bestuurder van een motorvoertuig dat een veilig en vlot verkeer op openbare wegen heeft verstoord of de veiligheid van voorbijgangers in gevaar heeft gebracht. Deze wettelijke bepalingen laten evenwel niet toe dat de burgemeester bestraffend optreedt door de teruggave van het voertuig afhankelijk te maken, eensdeels, van het volgen op eigen kosten van een vorming, zelfs niet als die beoogt de betrokkene aan te zetten tot een verkeersveiliger gedrag, en, anderdeels, van de betaling van de kosten voor takeling en opslag die de werkelijke kosten te buiten gaan. Een dergelijke bestuurlijke beslissing dient wegens het ontbreken van een afdoende wettelijke grondslag overeenkomstig artikel 159 Grondwet buiten toepassing te worden gelaten en zij kan dan ook geen grondslag bieden voor de toepassing van het *non bis in idem*-beginsel.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220517.2N.12](#))

Herhaling – Wanbedrijf na wanbedrijf – Veroordeling deels met uitstel en deels effectief – Ondergane straf – Strafvuiteringsmodaliteit van de voorlopige invrijheidstelling met het oog op verwijdering van het grondgebied – Proeftijd voor het effectief gedeelte van de straf – Aanvang en berekening van de termijn van vijf jaar

Arrest van 25 oktober 2022 ([P.22.0813.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal D. Schoeters

Indien een beklaagde wordt veroordeeld tot een hoofdgevangenisstraf, die deels effectief en deels met uitstel van tenuitvoerlegging wordt uitgesproken en aan die beklaagde door de strafvuitvoeringsrechtbank de strafvuitvoeringsmodaliteit van de voorlopige invrijheidstelling met het oog op de verwijdering van het grondgebied is toegekend, wordt de straf geacht te zijn ondergaan in de zin van artikel 56, tweede lid, Strafwetboek op het einde van de proeftijd die geldt voor de toegekende voorlopige invrijheidstelling dan wel bij het einde van de aan het uitstel verbonden proeftijd indien die zich daarna situeert en omgekeerd (Art. 56, tweede lid, Sw.).

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221025.2N.8](#))

Misdrijven

Bedreiging – Drukpersmisdrijf – Openbaarheid – Ernst – Opzet

Arresten van 18 januari 2022 ([P.21.1226.N](#))

Dit arrest wordt in de categorie “Richtinggevende arresten – Strafrecht” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220111.2N.10](#))

Europees aanhoudingsbevel – Beoordeling van de vereiste van dubbele strafbaarheid – Verheerlijking van terrorisme – Vereiste van bijzonder opzet – Belediging en smaad aan de Spaanse Kroon – Laster en eerroof

Arrest van 18 januari 2022 ([P.21.1692.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal A. Winants

Artikel 1.2 Kaderbesluit Europees Aanhoudingsbevel bepaalt dat de Lidstaten zich ertoe verbinden om op grond van het beginsel van wederzijdse erkenning en overeenkomstig de bepalingen van dit Kaderbesluit elk Europees aanhoudingsbevel ten uitvoer te leggen. Volgens artikel 2.1 Kaderbesluit Europees Aanhoudingsbevel is onder de in die bepaling vermelde voorwaarden overlevering op grond van een Europees aanhoudingsbevel mogelijk zonder toetsing van de dubbele strafbaarheid van het feit, maar artikel 2.4 Kaderbesluit Europees Aanhoudingsbevel bepaalt als uitzondering op het in artikel 2.1 geformuleerde principe dat ten aanzien van andere dan de in lid 2 van dit artikel bedoelde strafbare feiten de overlevering afhankelijk kan worden gesteld van de voorwaarde dat het Europees aanhoudingsbevel berust op een naar het recht van de uitvoerende lidstaat strafbaar feit en dit ongeacht de bestanddelen of de kwalificatie ervan.

Uit artikel 5, § 1, Wet Europees Aanhoudingsbevel volgt dat de tenuitvoerlegging wordt geweigerd ingeval het feit waarop het Europees aanhoudingsbevel betrekking heeft krachtens het Belgische recht niet strafbaar is, maar artikel 5, § 2, Wet Europees Aanhoudingsbevel bepaalt dat paragraaf 1 niet van toepassing is ingeval het gaat om

één van de in paragraaf 2 vermelde strafbare feiten, voor zover deze in de uitvaardigende lidstaat met een maximale vrijheidsbenemende straf van minimaal drie jaar worden bestraft.

Uit de artikelen 16, § 1, tweede lid, en 17, § 4, eerste lid, laatste zin, Wet Europees Aanhoudingsbevel volgt dat het onderzoeksgerecht dat uitspraak moet doen over de tenuitvoerlegging van het Europees aanhoudingsbevel, daartoe onder meer nagaat of een van de weigeringsgronden omschreven in de artikelen 4 tot 6 moet worden toegepast, waarbij de bevoegde autoriteit van de uitvoerende lidstaat de strafbaarheid van het feit volgens het recht van de uitvoerende lidstaat moet beoordelen op het tijdstip van de beslissing over de tenuitvoerlegging van het Europees aanhoudingsbevel, hetgeen volgt uit het in artikel 1, lid 2, Kaderbesluit Europees Aanhoudingsbevel vervatte principe van de verplichting tot overlevering en het uitgangspunt van de wederzijdse erkenning, alsook uit het gebruik van de respectieve begrippen '*constituent*' en '*constitute*' in de Franse en Engelse tekst van artikel 2.4 Kaderbesluit Europees Aanhoudingsbevel.

De door artikel 5, § 1, Wet Europees Aanhoudingsbevel gestelde vereiste van dubbele incriminatie houdt in dat het feit waarvoor de uitvaardigende Staat een Europees aanhoudingsbevel heeft verleend, ook door de Belgische wet strafbaar is gesteld. De dubbele strafbaarstelling bedoelt de essentie van het feit, zodat het niet vereist is dat de kwalificatie van het feit in de beide wetgevingen dezelfde is, noch dat het strafbare feit volgens de beide wetgevingen een misdrijf met dezelfde constitutieve bestanddelen oplevert. Die beoordeling moet abstract gebeuren in die zin dat de strafbaarheid van de feitelijke gedraging los staat van de mogelijkheid tot bestraffing van de dader. Er moet derhalve met strafuitsluitings- of strafverschoningsgronden of met vervolgingsbeletsels geen rekening worden gehouden. Bij dat onderzoek moet evenmin enige strafdrempel in acht worden genomen. De bevoegde overheid van de uitvoerende Lidstaat moet onderzoeken of in geval van een Europees aanhoudingsbevel uitgevaardigd met het oog op strafuitvoering, de feitelijke elementen die aan de oorsprong liggen van de strafbare feiten die hebben geleid tot het in de uitvaardigende Lidstaat uitgesproken veroordelend vonnis, kunnen worden bestraft volgens het recht van de uitvoerende Staat. Daaruit volgt dat de autoriteit van de uitvoerende Lidstaat zich voor dat onderzoek dient te steunen op de feitelijke elementen in het veroordelend vonnis weergegeven. Het onderzoeksgerecht dient het onderzoek naar de dubbele strafbaarheid ambtshalve te verrichten en dus ongeacht of het daartoe uitdrukkelijk door het openbaar ministerie is gevorderd. Het onderzoeksgerecht kan dat onderzoek ook niet beperken tot die misdrijven waaruit volgens het openbaar ministerie het voldaan zijn aan de vereiste van de dubbele strafbaarheid volgt.

Hoewel de rechter het verheerlijken van terrorisme en de vernedering van slachtoffers ervan kan betrekken bij een onderzoek naar het bewezen zijn van het door artikel 140, § 1, en § 1/1, Strafwetboek bedoelde misdrijf, levert het enkele feit van de verheerlijking van terrorisme en de vernedering van de slachtoffers ervan niet het door deze strafbepaling bedoelde misdrijf op.

Uit de wetsgeschiedenis van artikel 140*bis* Strafwetboek zoals gewijzigd bij artikel 76, 1° en 2°, Wet van 5 mei 2019, volgt dat het de bedoeling is het Belgische interne recht in overeenstemming te brengen met de Richtlijn (EU) 2017/541 van het

Europees Parlement en de Raad van 15 maart 2017 inzake terrorismebestrijding en dat de wetgever van oordeel was dat de verheerlijking een vorm van onrechtstreekse aanzetting kan zijn, voor zover voldaan is aan de voorwaarden van artikel 140bis Strafwetboek. Daarbij werd het evenwel niet opportuun geacht om de verwijzing naar de verheerlijking als een voorbeeld in artikel 140bis Strafwetboek op te nemen, omdat dit voor het definiëren van misdrijven niet optimaal werd geacht. Uit deze wetsgeschiedenis en de arresten nr. 9/2015 van 28 januari 2015 en nr. 31/2018 van 15 maart 2018 van het Grondwettelijk Hof volgt dat het door artikel 140bis Strafwetboek bedoelde misdrijf een bijzonder opzet vereist, bestaande in het aanzetten tot het plegen van terroristische misdrijven en dat dit misdrijf bovendien vereist dat de handelingen het risico opleveren dat een terroristisch misdrijf mogelijk wordt gepleegd, zodat naar Belgisch recht de verheerlijking van terrorisme en de vernedering van de slachtoffers ervan als dusdanig niet strafbaar zijn, maar slechts een door artikel 140bis Strafwetboek bedoeld misdrijf kunnen opleveren mits is voldaan aan de vereisten van bijzonder opzet en risico.

Uit het arrest nr. 157/2021 van het Grondwettelijk Hof van 28 oktober 2021 volgt dat een verdergaande strafrechtelijke bescherming van de reputatie van de Koning door artikel 1 Wet van 6 april 1847 “tot bestraffing van de beledigingen aan den Koning”, in vergelijking met de strafrechtelijke bescherming van de reputatie van andere personen, zoals die wordt verzekerd door de artikelen 275 tot en met 277 en 444, 445, 448 en 449 Strafwetboek, niet bestaanbaar is met artikel 19 Grondwet, gelezen in samenhang met artikel 10 EVRM. Het arrest dat oordeelt dat de persoon om wiens overlevering wordt verzocht, werd veroordeeld voor smaad en beledigingen van de Spaanse Kroon en dat die feiten in het interne Belgische recht door geen enkel andere bepaling dan door de Wet van 6 april 1847 worden bestraft, zonder evenwel te onderzoeken of die feiten in het licht van het voormelde arrest nr. 157/2021 van het Grondwettelijk Hof van 28 oktober 2021 niet strafbaar zijn volgens de artikelen 275 tot en met 277 en 444, 445, 448 en 449 Strafwetboek, is niet naar recht verantwoord.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220118.2N.20\)](#)

Drukpersmisdrijf – Onderscheid met het misdrijf van belaging – Strafbaar karakter van de gedachten of meningen verspreid aan het publiek

Arrest van 19 januari 2022 ([P.20.1182.F](#))

Het in artikel 150 Grondwet bedoelde drukpersmisdrijf bestaat in de aantasting van de rechten hetzij van de maatschappij, hetzij van een burger, door de uiting van een strafbare gedachte of opinie in een gedrukt of digitaal geschrift, dat in het openbaar werd verspreid. Wanneer uit de redenen van het arrest blijkt dat het hof van beroep de telastlegging van belaging niet bewezen heeft verklaard om reden dat de gedachten of de meningen die in de pamfletten of de blog van de beklaagde worden geuit, strafbaar zouden zijn, maar wegens de gevolgen die de door de beklaagde uitgevoerde aanvallen via pamfletten, leurpraktijken, artikelen op zijn blog, druk op de stedenbouwkundige diensten, aangiftes bij de overheden en het aanspreken van klanten voor de rust van de burgerlijke partij hebben gehad – gelet op hun onophoudelijk, veelvuldig, herhalend en systematisch karakter, alsook op de duur van de periode waarin ze werden gepleegd en de context waarin ze hebben plaatsgevonden – hebben de appelrechters hun beslissing niet gegrond op een beoordeling van het

strafbaar karakter van de gedachten of meningen die de beklaagde via gedrukte of digitale geschriften heeft verspreid en hebben zij, bijgevolg, artikel 150 Grondwet niet geschonden (Art. 442bis Sw.).

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220119.2F.1\)](#)

Belangenneming door een ambtenaar – Constitutieve bestanddelen

Arrest van 26 januari 2022 ([P.21.1255.F](#))

De door artikel 245 Strafwetboek strafbaar gestelde belangenneming is die welke de vorm aanneemt van een inmenging door de dader in verrichtingen, aanbestedingen, aannemingen of werken die geen verband houden met het uitoefenen van zijn ambt, maar waarover hij krachtens de plichten van zijn ambt het toezicht of het beheer heeft, waardoor de dader aldus het algemeen belang met een privébelang vermengt.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220126.2F.1\)](#)

Wegverkeer – Artikel 4.1 Wegverkeersreglement – Onmiddellijk gevolg geven aan bevelen van bevoegde personen – Bevelen die niet louter gericht zijn op het regelen van het verkeer

Arrest van 8 februari 2022 ([P.21.1555.N](#))

Het door artikel 4.1 Wegverkeersreglement bedoelde misdrijf van het niet-onmiddellijk gevolg geven aan bevelen van bevoegde personen, namelijk personen die ingevolge artikel 62, eerste lid, Wegverkeerswet toezicht houden op de naleving van deze wet en haar uitvoeringsbesluiten en personen die ingevolge artikel 11 Wegverkeerswet de kentekens van hun ambt dragen en het verkeer kunnen regelen door bindende aanwijzingen te geven, is voltrokken van zodra de gebruiker van de openbare weg nalaat onmiddellijk aan het bevel gevolg te geven. De bevoegde personen kunnen niet enkel bevelen geven aan weggebruikers die in beweging zijn, maar ook aan andere weggebruikers, voor zover hun hoedanigheid duidelijk kenbaar is gemaakt. Onder de in artikel 4.1 Wegverkeersreglement vermelde bevelen van een bevoegd persoon worden niet enkel bevelen bedoeld die louter gericht zijn op het regelen van het verkeer, maar ook bevelen die tot doel hebben het toezicht op de naleving van de Wegverkeerswet en de uitvoeringsbesluiten ervan mogelijk te maken, zoals het bevel het voertuig aan de kant te zetten of het bevel de motor van het voertuig af te zetten.

De opsomming van de in artikel 4.2 Wegverkeersreglement vermelde bevelen is niet beperkend.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220208.2N.8\)](#)

Laster en eerroof – Constitutief bestanddeel – Kwaadwillig opzet – Goede trouw van de aangever – Valsheid van het aangegeven feit – Buitenvervolginstelling bij gebrek aan voldoende bezwaren omtrent het aangegeven feit – Invloed op de latere vervolging wegens lasterlijke aangifte

Arrest van 23 maart 2022 ([P.21.1452.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal D. Vandermeersch

De valsheid van het door de aangever aangegeven feit heeft niet noodzakelijkerwijs tot gevolg dat hij aan het in artikel 445, tweede lid, Strafwetboek bedoelde misdrijf van lasterlijke aangifte schuldig moet worden verklaard, aangezien dat misdrijf, naast het niet-bewezen karakter van het aangegeven feit, ook de vaststelling van het bestaan van andere constitutieve bestanddelen vereist, zoals het feit dat de aangever met kwaadwillig opzet heeft gehandeld. Bij de beoordeling van dat opzet kan de rechter rekening houden met de omstandigheid dat de aangever te goeder trouw de waarachtigheid van de aangegeven feiten heeft geloofd.

De buitenvervolginstelling die bij gebrek aan voldoende bezwaren omtrent het aangegeven feit wordt bevolen, bewijst het gebrek aan grondslag ervan. De rechter die, niettegenstaande die buitenvervolginstelling, beslist dat de valsheid van het aangegeven feit niet is bewezen, met andere woorden dat het waarachtig zou kunnen zijn, schendt artikel 445, tweede lid, Strafwetboek.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220323.2F.3](#))

Aflopend en voortdurend misdrijf – Verkeersbelemmering – Instandhouding van de belemmeringen en hun gevolgen – Doelstelling van de strafbaarstelling – Bescherming van de vrijheid van komen en gaan en van verkeer – Betoging – Stakingsrecht – Artikelen 6.4 en N Herziening Europees Sociaal Handvest – Geen directe werking in het kader van de strafvervolging

Arrest van 23 maart 2022 ([P.21.1500.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal D. Vandermeersch

Een misdrijf is aflopend wanneer het feit ophoudt te bestaan zodra het werd gepleegd. Het voortdurend misdrijf plaatst de dader ervan in een permanente toestand van heterdaad zolang geen ander feit of andere omstandigheid bewijst dat het niet langer wordt gepleegd en schept een feitelijke toestand die de openbare orde blijvend verstoort en die het algemeen belang in gevaar brengt, zolang die toestand door de volgehouden wil van de handelende persoon aanhoudt.

Wanneer de wet verbiedt om het verkeer kwaadwillig te belemmeren, bestaat het misdrijf kennelijk niet enkel in het opwerpen van de versperring of van de belemmering, maar ook – en vooral – in de blokkade die door die opstelling kan worden verzekerd zolang ze niet wordt opgeheven. Het is niet omdat de door een wegversperring geblokkeerde automobilisten als gevolg hiervan niet meer in beweging zijn, dat hun immobilisering ophoudt strafbaar te zijn, ten aanzien van degenen die de hindernis hebben opgeworpen, evenals van al wie bijdraagt tot de instandhouding van het bestaan of van de gevolgen ervan (Art. 406 Sw.).

Artikel 406 Strafwetboek strekt ertoe de vrijheid van komen en gaan, en van verkeer, te beschermen. De doelstelling van die bepaling bestaat erin de gevolgen die het

lamleggen van het gewone personen- en goederenverkeer voor het economische en maatschappelijke leven van het land kan teweegbrengen, te voorkomen.

De artikelen 6.4 en N Herziening Europees Sociaal Handvest bepalen dat de Staten die hierbij partij zijn het stakingsrecht erkennen en het kunnen regelen. Die bepalingen, die onvoldoende duidelijk en nauwkeurig zijn om er in het kader van de strafvervolgung een rechtstreekse werking aan toe te kennen, kennen aan een beklagde geen subjectief recht toe dat hij tegen de tegen hem gevorderde strafsancities zou kunnen doen gelden.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220323.2F.4\)](#)

Begrip ‘diefstal’ – Bedrieglijk wegnemen van andermans hout – Onderscheid met het misdrijf bestraft door 32 Waals Boswetboek – Vellen, weghalen of uit de grond rukken van bomen zonder toestemming van de eigenaar

Arrest van 20 april 2022 ([P.21.1022.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal M. Nolet de Brauwere

Diefstal bestaat in het bedrieglijk wegnemen van andermans roerend goed. Het wegnemen, tegen de wil van de eigenaar, van hout dat de dief zou hebben gehakt, levert het wegnemen van een roerend goed op. Dat wegnemen geschiedt op bedrieglijke wijze zodra degene die zich van de zaak tegen de wil van de eigenaar meester maakt, handelt met het oogmerk deze niet terug te geven en hierover *animo domini* te beschikken. Het misdrijf dat artikel 32 Decreet van het Waals Gewest van 15 juli 2008 betreffende het Boswetboek bestraft met de in artikel 96 bedoelde boete, bestaat in het vellen, het weghalen of het uit de grond rukken van bomen zonder de toelating van de eigenaar. Die bepalingen houden dus geen verband met het bedrieglijk wegnemen van het hout, dat wordt bestraft door artikel 461 Strafwetboek.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220420.2F.3\)](#)

Vereniging van misdadigers – Criminele organisatie – Vereisten van minstens drie personen en in onderling overleg plegen van bepaalde misdrijven – Lidmaatschap van een criminele organisatie – Toerekenbaarheid aan rechtspersonen

Arrest van 24 mei 2022 ([P.22.0050.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. De Smet

Een misdrijf kan materieel aan een rechtspersoon worden toegerekend indien de verwezenlijking van het misdrijf hetzij een intrinsiek verband heeft met de verwezenlijking van zijn doel of de waarneming van zijn belangen of indien, zoals blijkt uit de concrete omstandigheden, het voor zijn rekening is gepleegd.

Een misdrijf kan moreel aan een rechtspersoon worden toegerekend indien blijkt dat het voor het misdrijf vereiste moreel bestanddeel bij de rechtspersoon aanwezig is. De strafrechtelijke verantwoordelijkheid van een rechtspersoon heeft een autonoom karakter, in die zin dat die verantwoordelijkheid geen louter afgeleide is van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de natuurlijke personen die voor of namens de rechtspersonen handelen. Dit autonoom karakter sluit echter niet uit dat bij de beoordeling van de materiële en morele toerekening van het misdrijf rekening wordt gehouden met de gedragingen van de natuurlijke personen die voor of namens de rechtspersoon handelen, zoals daar onder meer kunnen zijn de organen van de

rechtspersoon, werknemers of zij die zonder een officiële functie te vervullen het gedrag van de rechtspersoon bepalen, en dit ongeacht of dit één of meerdere natuurlijke personen betreft. Een rechtspersoon als fictieve entiteit handelt immers noodzakelijk door middel van één of meer natuurlijke personen. Het autonoom karakter van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van een rechtspersoon belet dan ook niet dat de rechter zijn oordeel over de materiële en morele toerekening van een misdrijf aan een rechtspersoon grondt op de gedragingen van één enkele natuurlijke persoon indien uit de concrete gegevens van de zaak blijkt dat die éne natuurlijke persoon het gedrag van de rechtspersoon volledig beheerst. Deze principes gelden ook voor de in artikel 324ter Strafwetboek omschreven misdrijven van criminele organisatie.

Noch de tekst noch de wetgeschiedenis van de artikelen 324bis, eerste lid, en 324ter, § 2, Strafwetboek beletten het oordeel dat de begrippen “meer dan twee personen” in artikel 324bis, eerste lid, Strafwetboek en “ieder persoon” in artikel 324ter, § 2, Strafwetboek zowel natuurlijke als rechtspersonen beogen en dat het onderling overleg waarvan sprake in artikel 324bis, eerste lid, Strafwetboek kan geschieden tussen natuurlijke personen en rechtspersonen of zelfs tussen rechtspersonen onderling. Noch het gegeven dat een rechtspersoon als fictieve entiteit via natuurlijke personen handelt noch het gegeven dat het gedrag van een rechtspersoon door het gedrag van één natuurlijke persoon kan worden bepaald, sluiten de mogelijkheid uit van een overleg in de zin van die bepalingen met een of meerdere rechtspersonen. Het gegeven dat de aanwending van commerciële of andere structuren om het plegen van misdrijven te verbergen of te vergemakkelijken een bestanddeel van het door artikel 324ter, § 1, Strafwetboek bedoelde misdrijf kan zijn, belet niet dat indien de commerciële of andere structuur een rechtspersoon is, die rechtspersoon een persoon kan zijn als bedoeld met de begrippen “meer dan twee personen” in artikel 324bis, eerste lid, Strafwetboek en “ieder persoon” in artikel 324ter, § 2, Strafwetboek. De rechtstoestand van een rechtspersoon die op enige wijze bij het misdrijf van criminele organisatie betrokken is, valt niet te vergelijken met een feitelijke structuur zonder rechtspersoonlijkheid die strafrechtelijk niet kan worden aangesproken.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220524.2N.13\)](#)

Misdrijf seksisme – Bestanddelen – Ernstige aantasting van de waardigheid van de persoon – Beoordelingscriterium – Moreel bestanddeel – Vrijheid van meningsuiting – Beperkingen

Arrest van 8 juni 2022 ([P.22.0306.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal D. Vandermeersch

Dit arrest wordt in de categorie “Richtinggevende arresten – Strafrecht” besproken.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220608.2F.8\)](#)

Exploitatie van andermans ontucht of prostitutie – Aflopend misdrijf – Invloed van de teruggave van de verkregen geldsommen – Toepassing op de dader die met de geëxploiteerde persoon samenwoont – Rechtstreeks of onrechtstreeks voordeel dat de gewone voordelen eigen aan de samenwoning overstijgt – Onaantastbare beoordeling door de feitenrechter

Arrest van 15 juni 2022 ([P.22.0307.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal M. Nolet de Brauwere

Oud artikel 380, § 1, 4°, Strafwetboek bestrafte eenieder die, op welke manier ook, andermans ontucht of prostitutie exploiteert. De exploitatie van de ontucht of de prostitutie van een persoon met wie de dader samenwoont, veronderstelt dat hij hieruit een rechtstreeks of onrechtstreeks voordeel verkrijgt dat de gewone voordelen eigen aan die samenwoning overstijgt. Bovendien is dat misdrijf een aflopend misdrijf dat losstaat van de mogelijke teruggave, aan het slachtoffer, van de door de dader verkregen geldsommen. De feitenrechter beoordeelt in feite of de beklaagde een dergelijk voordeel uit de ontucht of de prostitutie van het slachtoffer heeft verkregen, waarbij het Hof enkel nagaat of hij uit zijn vaststellingen het bestaan van die exploitatie wettig heeft kunnen afleiden.

Noch artikel 195 Wetboek van Strafvordering noch enige andere bepaling verplicht de rechter die vaststelt dat de redelijke termijn voor de berechting van de beklaagde is overschreden, in zijn beslissing artikel 21ter Voorafgaande Titel Wetboek van Strafvordering te vermelden.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220615.2F.9](#))

Toepassingsgebied van het vermoeden van artikel 67bis Wegverkeerswet – Horen van getuigen – Artikel 6.1 en 6.3.d) EVRM

Arrest van 21 juni 2022 ([P.22.0071.N](#))

De tekst van artikel 67bis Wegverkeerswet beperkt het toepassingsgebied van het weerlegbaar vermoeden van toerekening van de door een niet-geïdentificeerde bestuurder met het voertuig begane overtreding aan de houder van de kentekenplaat niet tot “in de vlucht” vastgestelde overtredingen met het motorvoertuig, maar vermeldt zonder enige beperking alle overtredingen van de Wegverkeerswet en de uitvoeringsbesluiten ervan. Een dergelijke beperking kan evenmin worden afgeleid uit de wetsgeschiedenis van deze bepaling. Het is niet omdat de aanleiding voor de invoering van dit vermoeden van toerekening aan de houder van de kentekenplaat de gewijzigde rechtspraak van het Hof betreffende overtredingen “in de vlucht” was, dat de wetgever het toepassingsgebied van het vermoeden van toerekening tot dergelijke overtredingen wenste te beperken. Dit vermoeden geldt bijgevolg ook voor een overtreding op de artikelen 34, § 2, 1°, en 35 Wegverkeerswet. De toepassing ervan is niet afhankelijk van het werkelijk en tastbaar vaststellen van een overtreding op artikel 34, § 2, 1°, Wegverkeerswet of op artikel 35 Wegverkeerswet.

De omschrijving “een bestuurder die bij de vaststelling van de overtreding niet werd geïdentificeerd” in artikel 67bis Wegverkeerswet moet in zijn gebruikelijke betekenis worden begrepen. Daaronder valt niet enkel hij die niet werd aangetroffen bij de

vaststelling van de overtreding, maar ook hij die er wel werd aangetroffen zonder dat evenwel kon worden vastgesteld dat hij de bestuurder was.

Indien een overtreding van de Wegverkeerswet of van de uitvoeringsbesluiten ervan – op grond van het door artikel 67bis Wegverkeerswet bedoelde vermoeden – aan de houder van de kentekenplaat van het motorvoertuig waarmee de overtreding werd begaan, moet worden toegerekend en die houder voor het leveren van het tegenbewijs getuigen wil laten horen, dan zijn dit getuigen *à décharge* en moet de verplichting om die getuigen te horen worden beoordeeld volgens de criteria die voor getuigen *à décharge* gelden.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220621.2N.10\)](#)

Schending van beroepsgeheim – Tijdstip waarop het misdrijf is voltrokken – Vergeefse poging tot bekendmaking

Arrest van 29 juni 2022 ([P.22.0353.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal M. Nolet de Brauwere

De door artikel 458 Strafwetboek bestrafte daad bestaat erin opzettelijk, buiten de gevallen waarin de bekendmaking verplicht of toegestaan is, een geheim bekend te maken waarvan de drager uit hoofde van zijn staat of beroep kennis heeft, terwijl hij weet of dient te weten dat de bekendmaking ervan bij wet verboden is. Ongeacht de wijze of de drager waarop het geheim wordt bekendgemaakt, is de bekendmaking voltrokken zodra de door het geheim gedekte gegevens ter kennis zijn gebracht van de persoon aan wie de dader deze heeft willen bekendmaken, terwijl hij daartoe niet het recht had. Er is dus geen sprake van een strafbare bekendmaking wanneer de bekendmaking is mislukt, zelfs om redenen buiten de wil van de dader.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220629.2F.3\)](#)

Artikel 38 Wegverkeerswet – Herhaling

Arrest van 27 september 2022 ([P.22.0544.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal A. Winants

De door artikel 38, § 6, eerste lid, Wegverkeerswet bedoelde toestand van bijzondere herhaling vereist het bestaan van een in kracht van gewijsde gegane veroordeling voor één van de in die bepaling vermelde overtredingen, welke aan de nieuwe overtreding voorafgaat, vermits het definitief karakter van de als grondslag voor de toestand van bijzondere herhaling aangevoerde veroordeling tot de essentie van het begrip herhaling behoort. De termijn van drie jaar waarbinnen de nieuwe overtreding moet zijn gepleegd, gaat in op het tijdstip waarop de veroordeling, welke de grondslag vormt voor de toepassing van artikel 38, § 6, eerste lid, Wegverkeerswet, kracht van gewijsde verkrijgt, aangezien de bedoeling van de wetgever om de verkeersveiligheid te verhogen door het invoeren van een regime waardoor een veroordeelde voor één van de in die bepaling vermelde overtredingen ingeval van het plegen van een nieuwe overtreding binnen een termijn van drie jaar, verplicht moet worden veroordeeld tot het verval van het recht tot het besturen van een motorvoertuig van minstens drie maanden, waarbij het herstel van dit recht afhankelijk wordt gemaakt van het slagen in de vier onderzoeken en examens, enkel kan worden bereikt door zo het beginpunt van de driejarige termijn te bepalen.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220927.2N.5\)](#)

Artikel 22, § 1, Wet Aansprakelijkheid Motorrijtuigen – In verkeer brengen van een voertuig zonder dat de burgerrechtelijke aansprakelijkheid is gedekt – Vereiste van eigendom – Rechtspersoon als eigenaar – Toerekenbaarheid van het misdrijf aan de natuurlijke persoon verantwoordelijk voor het nakomen van de verplichtingen van de rechtspersoon

Arrest van 18 oktober 2022 ([P.22.0742.N](#))

Artikel 22, § 1, Wet Aansprakelijkheid Motorrijtuigen bestraft de eigenaar van het motorvoertuig die het in het verkeer brengt of toelaat dat het in het verkeer wordt gebracht op een van de in artikel 2, § 1, van de Wet bedoelde plaatsen, zonder dat de burgerrechtelijke aansprakelijkheid waartoe het aanleiding kan geven, overeenkomstig de Wet is gedekt. De in bedoeld artikel 22, § 1, bepaalde vereiste van eigendom staat niet eraan in de weg dat de rechter dit misdrijf toerekent aan de natuurlijke persoon die in rechte of in feite de ware verantwoordelijke is voor het nakomen van de verplichtingen van de rechtspersoon als eigenaar en die door zijn persoonlijk optreden schuldig is aan het door de rechtspersoon gepleegde misdrijf.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221018.2N.8\)](#)

Criteria voor afweging van het recht op vrije meningsuiting, met inbegrip van de persvrijheid, tegenover het recht op eerbiediging van het privéleven – Publiek feit verband houdende met een privéaangelegenheid – Artikel 4, § 1, Wet Verwerking Persoonsgegevens 1992 – Algemene voorwaarden voor de rechtmatigheid van de verwerking van persoonsgegevens – Gebruik van technische middelen – Aard en doel van de verwerking van de persoonsgegevens – Redelijke privacyverwachting

Arrest van 18 oktober 2022 ([P.22.0871.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal A. Winants

De bepalingen van de artikelen 19 en 25, eerste lid, Grondwet en de artikelen 4, § 1, en 5, eerste lid, Wet Verwerking Persoonsgegevens 1992, in het bijzonder wanneer op grond daarvan het recht op vrije meningsuiting met inbegrip van de persvrijheid wordt afgewogen tegenover het recht op eerbiediging van het privéleven van degene ten aanzien waarvan persoonsgegevens worden verwerkt, dienen te worden toegepast in overeenstemming met de artikelen 8 en 10 EVRM, zoals uitgelegd door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Dat Hof heeft met het oog op de onderlinge afweging van die belangen een aantal beoordelingscriteria vooropgesteld, zoals:

- de bijdrage van de verwerking van de persoonsgegevens aan een debat van algemeen belang;
- de vraag of degene wiens persoonsgegevens worden verwerkt, al dan niet een publiek figuur is, dan wel door zijn gedrag heeft bijgedragen tot de miskennis van de privacy waarop hij zich beroept;
- de inhoud, de vorm en de impact van de publicatie;
- de wijze en de plaats waarop de informatie is verkregen en de waarheidsgetrouwheid ervan.

Artikel 10 EVRM waarborgt geen onbeperkte vrijheid van meningsuiting, zelfs niet wanneer het gaat om persberichtgeving over ernstige aangelegenheden van algemeen

belang, aangezien artikel 8 EVRM ook een bijzondere aandacht voor de bescherming van het privéleven vereist, zeker wanneer de aantasting ervan volgt uit het gebruik van technische middelen zoals heimelijke geluids- of beeldopnames en een persoon bovendien, naargelang de concrete omstandigheden, het gewettigde vertrouwen mag hebben dat wat hij zegt of doet, valt onder de bescherming van zijn privéleven, ongeacht of hij een publiek figuur is. Aldus kan persberichtgeving, ongeacht het feit dat zij ter wille van het algemeen belang bijzonder beschermingswaardig is, in bepaalde gevallen moeten wijken voor de bescherming van het privéleven van degene die zich daarop beroept. Het gegeven dat een persoon geen publiek figuur is, impliceert evenwel nog niet dat het recht op eerbiediging van zijn privéleven steeds op de persvrijheid voorrang moet krijgen, aangezien de betrokkenheid van een niet-publiek persoon bij een publiek feit tot een rechtmatige verwerking van zijn persoonsgegevens, zelfs met gebruik van technische middelen, aanleiding kan geven, zonder dat die verwerking noodzakelijkerwijze voor de eerbiediging van zijn privéleven moet wijken. Daarbij is de omstandigheid dat het publiek feit met een privéaangelegenheid verband houdt, niet doorslaggevend. Wel bepalend is, naast de aard en het doel van de verwerking van de persoonsgegevens, de redelijke privacy-verwachting die de betrokkene kon koesteren in de concrete omstandigheden waarin hij zich bevond. De rechter oordeelt onaantastbaar op grond van de concrete gegevens van de zaak of de betwiste verwerking van persoonsgegevens onrechtmatig is wegens een onevenredige inbreuk op het privéleven van de persoon wiens gegevens worden verwerkt.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221018.2N.16\)](#)

Heling en andere handelingen met betrekking tot zaken die uit een misdrijf voortkomen – Misdrijf van artikel 505, eerste lid, 3°, Strafwetboek als aflopend misdrijf – Misdrijf van artikel 505, eerste lid, 4°, Strafwetboek als voortdurend misdrijf – Begrip ‘verhelen’ of ‘verhullen’ bepaald in artikel 505, eerste lid, 4°, Strafwetboek – Invloed op de aard van het misdrijf

Arrest van 15 november 2022 ([P.22.0854.N](#))

Het misdrijf bepaald in artikel 505, eerste lid, 3°, Strafwetboek is een aflopend misdrijf, gelet op het ogenblikkelijke karakter van de erin vermelde handelingen.

Het misdrijf bepaald in artikel 505, eerste lid, 4°, Strafwetboek is een voortdurend misdrijf dat ontstaat bij de handeling of de onthouding, al dan niet aflopend van aard, waarmee de dader met de vereiste kennis van zaken de aard, oorsprong, vindplaats, vervreemding, verplaatsing of eigendom van de wederrechtelijke vermogensvoordelen verheelt of verhult en dat blijft voortduren zolang de dader die elementen verheelt of verhult, dit wil zeggen zolang hij bewust de door hemzelf gecreëerde wederrechtelijke toestand ononderbroken laat voortduren, zonder dat daarvoor nog enige verdere gedraging van zijnentwege is vereist.

Naargelang de hem voorgelegde gegevens kan de rechter een materiële gedraging die bestaat in de overdracht van een wederrechtelijk vermogensvoordeel, zoals een bankoverschrijving, als een verhelen of een verhullen in de zin van artikel 505, eerste lid, 4°, Strafwetboek kwalificeren, maar daardoor gaat deze materiële gedraging, die uit zijn aard aflopend is, niet noodzakelijk het voorwerp uitmaken van een

voortdurend misdrijf dat duurt zolang de ermee beoogde verhelung of verhulling voortduurt. Bepalend voor het voortduren van het misdrijf is de reële mogelijkheid voor de overdrager om na de overdracht het verhelen of verhullen nog te laten voortduren, zodat van zodra de overdrager geen zeggenschap meer heeft over het overgedragen vermogensvoordeel – wat het geval kan zijn bij een overdracht aan een derde die eigenmachtig de verdere bestemming van het vermogensvoordeel bepaalt – de overdracht geen voortdurend misdrijf voor de overdrager meer uitmaakt.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221115.2N.7](#))

Bedreiging – Drukpersmisdrijf – Openbaarheid – Ernst – Opzet

Arresten van 15 november 2022 ([P.22.1085.N](#))

Dit arrest wordt in de categorie “Richtinggevende arresten – Strafrecht” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221115.2N.6](#))

Gijzeling met de dood tot gevolg – Verzwarende omstandigheid – Draagwijdte

Arrest van 20 december 2022 ([P.22.1096.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal A. Winants

Eender welke al dan niet voorgenomen, gewilde of te voorziene omstandigheid die met de aanhouding, gevangenhouding of ontvoering van de gijzelaar te maken heeft, kan als oorzaak gelden voor de gevolgen die artikel 347bis, § 4, 1°, Strafwetboek als een verzwarende omstandigheid van de misdaad gijzeling bepaalt. Daarin kan begrepen zijn het doden van de gijzelaar naar aanleiding van diens vlucht poging of van diens verweer tegen zijn aanhouding, gevangenhouding of ontvoering. Niet vereist is dat de verzwarende omstandigheid heeft gediend als middel om enig aspect van de gijzeling te kunnen realiseren, zodat het niet uitmaakt of de dood van de gijzelaar volgt uit een opwelling van de gijzelnemer of resulteert in het niet kunnen verkrijgen van het beoogde losgeld. De rechter beoordeelt onaantastbaar de feiten waaruit hij afleidt of er al dan niet een causaal verband bestaat tussen een gijzeling en de verzwarende omstandigheden bepaald in artikel 347bis, § 4, 1°, Strafwetboek.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221220.2N.23](#))

Andere uitspraken in strafrecht

Artikel 42 Wegverkeerswet – Verval van het recht tot sturen als veiligheidsmaatregel – Tijdstip van beoordeling van de lichamelijke of geestelijke ongeschiktheid van de bestuurder – Gegevens waaruit de ongeschiktheid blijkt – Geen noodzaak van verslag van een medisch deskundige – Geneeskundige normen van Bijlage 6 Koninklijk besluit van 23 maart 1998 betreffende het rijbewijs – Vermelding van gegevens waaruit de rijongeschiktheid blijkt

Arrest van 11 oktober 2022 ([P.22.0793.N](#))

Artikel 42, eerste lid, Wegverkeerswet legt aan de rechter de verplichting op om, indien naar aanleiding van een veroordeling of opschorting van straf of internering wegens overtreding van de politie over het wegverkeer of wegens een verkeersongeval te wijten aan het persoonlijk toedoen van de dader, de schuldige

lichamelijk of geestelijk ongeschikt wordt bevonden tot het besturen van een motorvoertuig, het verval van het recht tot sturen uit te spreken. Het uitspreken van deze beveiligingsmaatregel vereist de vaststelling dat de betrokkene lichamelijk of geestelijk ongeschikt is tot het besturen van een motorvoertuig. De rechter oordeelt onaantastbaar of die lichamelijke of geestelijke ongeschiktheid op het ogenblik van zijn beslissing vaststaat. Hij kan voor dat oordeel steunen op de hem regelmatig overgelegde gegevens waarover de betrokkene tegenspraak heeft kunnen voeren.

De vaststelling van de lichamelijke of geestelijke ongeschiktheid voor het besturen van een motorvoertuig vereist niet noodzakelijk een verslag van een medisch deskundige, hoewel dit in het licht van de omstandigheden aangewezen kan zijn.

De rechter kan vaststellen dat er een lichamelijke of geestelijke ongeschiktheid is voor het besturen van een motorvoertuig, ook al blijkt niet dat de betrokkene leidt aan een functionele stoornis of een aandoening of dat hij niet voldoet aan de geneeskundige normen als beschreven in de bijlage 6 “*Minimumnormen en attesten inzake lichamelijke en geestelijke geschiktheid voor het besturen van een motorvoertuig*” bij het Koninklijk besluit van 23 maart 1998 betreffende het rijbewijs. De rechter dient in zijn vonnis de gegevens te vermelden waaruit hij de lichamelijke of geestelijke ongeschiktheid voor het besturen van een motorvoertuig bij de betrokkene afleidt. Het Hof gaat na of de rechter uit zijn vaststellingen geen gevolgen afleidt die op grond daarvan onmogelijk kunnen worden verantwoord.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221011.2N.8\)](#)

Strafprocedure

Algemeen

Artikel 6.1 EVRM – Criteria voor beoordeling van de redelijke termijn in strafzaken – Eenvoudige zaken

Arrest van 25 januari 2022 ([P.21.1384.N](#))

Of de redelijke termijn is overschreden, moet in elke zaak afzonderlijk worden beoordeeld volgens de feitelijke gegevens eigen aan de zaak en volgens de criteria van de complexiteit van de zaak, de houding van de gerechtelijke overheden, de houding van de betrokkene en het belang dat de zaak voor die betrokkene heeft. De rechter moet niet noodzakelijk alle criteria in zijn beoordeling betrekken, indien één of meerdere criteria op zich reeds doorslaggevend is of zijn. Bij die beoordeling moet met de procedure in haar geheel rekening worden gehouden.

Ook in eenvoudige zaken en in zaken die niet noodzakelijk tot een zware veroordeling of een vrijheidsberoving zullen leiden, moet de redelijke termijn-vereiste worden geëerbiedigd. Uit het eenvoudig karakter van een zaak volgt immers noodzakelijkerwijze dat de redelijke termijn sneller zal worden bereikt. De met het onderzoek en de berechting belaste overheden moeten met dit gegeven rekening houden.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220125.2N.7\)](#)

Artikel 6.1 EVRM – Criteria voor beoordeling van de redelijke termijn in strafzaken – Eenvoudige zaken – Aanwenden van rechtsmiddelen

Arrest van 25 januari 2022 ([P.21.1621.N](#))

De rechter oordeelt onaantastbaar of de redelijke termijn waarbinnen volgens artikel 6.1 EVRM over een ingestelde strafvordering moet zijn beslist, is overschreden. Hij houdt bij die beoordeling rekening met de complexiteit van de zaak, de houding van de gerechtelijke overheden, de houding van de betrokkene en het belang dat de zaak voor de betrokkene heeft. De overschrijding wordt voor elke zaak afzonderlijk beoordeeld, volgens de gegevens eigen aan de zaak. Daarbij moet met de procedure in haar geheel rekening worden gehouden. Het Hof gaat na of de rechter uit zijn vaststellingen geen gevolgen afleidt die op grond daarvan onmogelijk kunnen worden verantwoord.

De redelijke termijn vereiste moet ook worden gerespecteerd in eenvoudige zaken en in zaken die niet noodzakelijk tot een zware veroordeling of een vrijheidsberoving zullen leiden. Uit het eenvoudig karakter van een zaak volgt immers noodzakelijkerwijze dat de redelijke termijn sneller zal zijn bereikt dan in andere zaken. De met het onderzoek en berechting belaste overheden moeten met dit gegeven rekening houden.

Elke beklaagde kan alle wettelijke middelen aanwenden die hij voor de uitoefening van zijn recht van verdediging nodig acht, zoals het instellen van rechtsmiddelen. De uitoefening van dat recht belet de rechter evenwel niet om de impact daarvan bij de beoordeling van de redelijke termijn van de procedure in haar geheel in aanmerking te nemen. Bij de beoordeling van die impact mag de rechter de termijnen die voor de afhandeling van de rechtsmiddelen nodig zijn, betrekken. Hij moet daarbij evenwel ook met de specifieke omstandigheden van de zaak rekening houden, zoals het eenvoudig karakter ervan.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220125.2N.10](#))

Recht op een eerlijk proces – Recht op bijstand van een advocaat tijdens het verhoor – Criteria vooropgesteld in het arrest *Beuze van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens van 9 november 2018* – Toepassing van de criteria op verhoren afgenomen vóór het arrest *Beuze*

Arresten van 1 februari 2022 ([P.21.1222.N](#)-[P.21.1190.N](#), [P.21.1205.N](#) en [P.21.1286.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. De Smet

Uit een unilaterale verklaring van de Belgische regering en de beoordeling ervan door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, waarbij een schending werd vastgesteld van het door de artikelen 6.1 en 6.3.c) EVRM gewaarborgde recht op een eerlijk proces en de toegang tot een raadsman in alle fasen tot aan het strafproces, volgt dat het Hof van Cassatie door de redenen van de appelrechters aan te nemen dat de afwezigheid van de bijstand van een advocaat bij meerdere verklaringen van de verdachte (verzoeker) niet heeft geleid tot een onherstelbare aantasting van het recht op een eerlijk proces, vermelde waarborgen heeft miskend. Ten eerste omdat deze verklaringen zonder de bijstand van een raadsman werden afgelegd en zonder dat de verzoeker op het recht om te zwijgen en om zichzelf niet te beschuldigen, werd

gewezen, ook niet bij de verklaringen waarbij hij zich omwille van zijn vrijheidsberoving in een bijzonder kwetsbare positie bevond. Ten tweede omdat de appelrechters zich voor hun beslissing over de schuldvraag op deze verklaringen hebben gesteund en evenmin is uit te sluiten dat deze hebben gediend om hun overtuiging die op grond van ander bewijselementen verkregen werd, te bevestigen. De aldus vastgestelde schending van de artikelen 6.1 en 6.3.c) EVRM, als gevolg van een procedurefout of -tekortkoming, is dermate ernstig dat er over de uitkomst van de bestreden rechtspleging ernstige twijfel bestaat.

Het recht op een eerlijk proces zoals gewaarborgd door de artikelen 6.1 en 6.3.c) EVRM en zoals in het bijzonder door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in het arrest van 9 november 2018 (*Beuze t. België*, nr. 71409/10) uitgelegd, vereist dat aan een verdachte tijdens zijn verhoor door de politie bijstand van een advocaat wordt verleend indien de verdachte zich in een bijzonder kwetsbare positie bevindt, wat onder meer het geval is wanneer hij van zijn vrijheid is beroofd, alsook dat aan een verdachte die niet van zijn vrijheid is beroofd, voorafgaand aan zijn verhoor voldoende uitdrukkelijk mededeling wordt gedaan dat hij het recht heeft om te zwijgen en dat hij niet verplicht kan worden zichzelf te beschuldigen. Die vereisten gelden eveneens in het geval dergelijk verhoor voorafgaand aan de inwerkingtreding van artikel 47bis, § 6, Wetboek van Strafvordering plaatsvond.

Het recht van toegang tot de advocaat houdt in dat vanaf het ogenblik van de vrijheidsberoving de verdachte met een advocaat contact kan hebben en er vertrouwelijke aanwijzingen kunnen worden gegeven, alsook dat de advocaat bij de verhoren tijdens het vooronderzoek fysiek mag aanwezig zijn. Dat moet toelaten een effectieve en concrete bijstand te verlenen en erop toe te zien dat het recht van verdediging niet wordt miskend. Dit recht van toegang tot de advocaat kan een verdachte onzeker worden ontzegd indien daartoe dwingende redenen zijn. Dat zal slechts uitzonderlijk het geval zijn. Die redenen hebben noodzakelijk een tijdelijk karakter. Ze kunnen slechts worden aangenomen op grond van een specifieke beoordeling van de omstandigheden van de zaak, zoals de dringende noodzaak om in een bepaalde zaak een ernstige aantasting van het leven, de vrijheid of de fysieke integriteit te voorkomen. Een beperking van het recht van toegang op een wettelijke – en dus algemene, verplichte en systematische – basis vormt als dusdanig geen dwingende reden.

Een beperking van het recht van toegang tot de advocaat leidt bij afwezigheid van dwingende redenen niet automatisch tot een schending van artikel 6 EVRM. Het staat aan de rechter te onderzoeken of in het licht van de omstandigheden van de zaak de beperking van het recht van toegang tot de raadsman de eerlijkheid van het proces in zijn geheel beschouwd, al dan niet onherstelbaar heeft aangetast. Bij die beoordeling kan onder meer rekening met de volgende elementen worden gehouden, voor zover die van toepassing zijn op de te beoordelen zaak:

- de bijzondere kwetsbaarheid van de verdachte in het licht van bijvoorbeeld zijn leeftijd of geestelijke mogelijkheden;
- de wettelijke regeling van het vooronderzoek en de toelaatbaarheid van de bewijzen;
- de mogelijkheid voor de betrokkene om de authenticiteit van het verzamelde bewijs te betwisten en zich tegen het gebruik ervan te verzetten;

- de kwaliteit van het bewijs en het al dan niet bestaan van twijfel over de betrouwbaarheid en de juistheid ervan in het licht van de omstandigheden waarin het werd verkregen;
- de aard van de onwettigheid waarmee het bewijs desgevallend werd verkregen en de aard van een eventuele verdragsrechtelijke schending;
- de aard van verklaringen en het gegeven of ze dadelijk werden ingetrokken of verbeterd;
- het gebruik van de bewijzen en in het bijzonder of die een overwegend of belangrijk deel van de bewijslast uitmaken waarop de veroordeling is gesteund, alsook het belang van de andere dossier-elementen; en
- het belang dat het onderzoek van het misdrijf en de bestraffing van de dader voor de publieke opinie heeft en het bestaan in het interne recht van andere procedurele garanties.

Tegen een beklagde kan geen veroordeling worden uitgesproken die geheel of gedeeltelijk is gegrond op verklaringen die hij heeft afgelegd in strijd met de voormelde vereisten.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220201.2N.8](#), [ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220201.2N.9](#) en [ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220201.2N.12](#))

Heropening van de rechtspleging – Gevolg van een arrest van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens dat akte neemt van de eenzijdige verklaring van de schending van het Verdrag door de regering – Draagwijdte en doel van het recht op toegang tot een advocaat – Van zijn vrijheid beroofde verdachte – Beoordelingscriteria voor het eerlijk karakter van de rechtspleging in haar geheel – Met het Verdrag strijdige beslissing over de zaak zelf – Schending als gevolg van procedurefouten of -tekortkomingen die dermate ernstig zijn dat er ernstige twijfel over de uitkomst van de bestreden rechtspleging bestaat – Bestreden arrest dat de zelf-incriminerende verklaringen weert die zonder advocaat zijn afgelegd – Gevolg van een arrest dat aan de vereisten van de rechtspraak van het Europees Hof voldoet – Eigen beoordelingsbevoegdheid van het Hof van Cassatie

Arrest van 16 maart 2022 ([P.21.1300.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal D. Vandermeersch

Artikel 442bis Wetboek van Strafvordering staat de veroordeelde toe om de heropening van de rechtspleging te verzoeken, met name wanneer de schending van het EVRM het voorwerp uitmaakt van een verklaring van erkenning door de regering van de Staat die hiervan wordt beschuldigd en het Europees Hof vervolgens van die erkenning akte neemt en bijgevolg beslist om de zaak van de rol te schrappen.

Krachtens artikel 442quinquies, eerste lid, Wetboek van Strafvordering beveelt het Hof de heropening van de rechtspleging wanneer uit het onderzoek van de vordering blijkt dat, hetzij de bestreden beslissing over de zaak zelf met het EVRM strijdig is, hetzij de vastgestelde schending het gevolg is van procedurefouten of -tekortkomingen die dermate ernstig zijn dat er ernstige twijfel over de uitkomst van de bestreden rechtspleging bestaat, voor zover de veroordeelde partij zeer ernstige nadelige gevolgen blijft ondervinden die slechts door een heropening kunnen worden hersteld.

Het door de artikelen 6.1 en 6.3.c) EVRM gewaarborgde recht op een eerlijk proces, zoals uitgelegd door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, vereist dat een verdachte bij zijn verhoor door de politie toegang heeft tot een advocaat indien hij zich in een bijzonder kwetsbare positie bevindt, in de zin die het Europees Hof aan dat begrip geeft. Dat is bijvoorbeeld het geval wanneer de betrokkene van zijn vrijheid is beroofd omdat hij ervan wordt verdacht een misdrijf te hebben gepleegd en hij daarover wordt ondervraagd.

De door het artikel 6.3.c) EVRM minimaal gewaarborgde rechten zijn geen doel op zich. Ze dragen bij tot het vrijwaren van het eerlijk karakter van de strafprocedure in haar geheel, zodat de beperking van het recht op toegang tot een advocaat niet zonder meer tot schending van artikel 6 EVRM leidt.

Uit het arrest van het Europees Hof van de Rechten van de Mens van 9 november 2018 (*Beuze t. België*, verz. 71409/10) blijkt dat, wanneer de beperking van het recht op toegang tot een raadsman niet door dwingende redenen wordt verantwoord, het aan de rechter toekomt te onderzoeken of, in het licht van de omstandigheden van de zaak, die beperking al dan niet tot een onherroepelijke aantasting van het eerlijk karakter van het proces in zijn geheel heeft geleid.

Aangezien uit de redenen van het arrest van het hof van beroep blijkt dat, enerzijds, dat hof de zelfincriminerende verklaringen heeft geweerd die de beklaagde zonder de bijstand van een advocaat heeft afgelegd en deze, effectief, op geen enkele wijze, in aanmerking heeft genomen om te oordelen of er, niettegenstaande de geweerde zelfincriminerende verhoren, een geheel van ernstige, precieze en met elkaar overeenstemmende vermoedens bestond die boven alle twijfel verheven was en tot de vaststelling van de schuld van de beklaagde kon leiden, en, anderzijds, de appelrechters de gevolgen hebben onderzocht die deze verklaringen, die door een kwetsbare persoon zijn afgelegd, voor het eerlijk karakter van het proces in zijn geheel hebben gehad, waarbij zij de andere, voor deze zaak relevante factoren in aanmerking hebben genomen die het Europees Hof van de Rechten van de Mens in zijn arrest van 9 november 2018 heeft vermeld (*Beuze t. België*, verz. 71409/10), verantwoordt het hof van beroep zijn beslissing naar recht dat de beperking van de toegang tot een advocaat in de aan het proces voorafgaande fase, wat de zaak zelf betreft, niet strijdig is met de grond van de artikelen 6.1 en 6.3.c) EVRM. Hieruit volgt ook dat de schending van het door artikel 6.3.c) EVRM gewaarborgde recht op toegang tot een advocaat, in dit geval het gebrek aan bijstand van een advocaat tijdens de verhoren van de in voorlopige hechtenis geplaatste beklaagde, niet het gevolg is van procedurefouten of -tekortkomingen die dermate ernstig zijn dat er ernstige twijfel over de uitkomst van de bestreden beslissing bestaat.

Wanneer het Hof, waarbij een vordering aanhangig is gemaakt met toepassing van artikel 442^{quater} Wetboek van Strafvordering, onderzoekt of de heropening van de rechtspleging moet worden bevolen, doet het geen uitspraak over de gegrondheid van een cassatieberoep, maar oefent het een eigen beoordelingsbevoegdheid uit om te oordelen of de bestreden beslissing over de zaak zelf strijdig is met het EVRM en of de vastgestelde schending voortvloeit uit procedurefouten of -tekortkomingen die dermate ernstig zijn dat er ernstige twijfel bestaat over de uitkomst van de bestreden beslissing, zonder dat het over de zaak zelf uitspraak doet.

Artikel 6.3.d) EVRM – Verhoor van getuigen à charge – Criteria voor het al dan niet horen van getuigen op de rechtszitting – Verzoek van getuigenverhoor in tweede aanleg – Doorslaggevend karakter van de schriftelijke getuigenverklaring – Risico van beïnvloeding

Arrest van 14 juni 2022 ([P.22.0343.N](#))

De vraag of de rechter die zich over de gegrondheid van de strafvordering moet uitspreken, verplicht is een persoon die tijdens het vooronderzoek een voor een beklaagde belastende verklaring heeft afgelegd, te horen als getuige indien die beklaagde daarom verzoekt, moet worden beoordeeld in het licht van het door artikel 6.1 EVRM gewaarborgde recht op een eerlijk proces en het door artikel 6.3.d) EVRM gewaarborgde recht om getuigen *à charge* te ondervragen of te doen ondervragen. Wezenlijk daarbij is of de tegen de beklaagde gevoerde strafvervolgning in haar geheel beschouwd, eerlijk verloopt. Dat sluit niet uit dat de rechter niet alleen rekening houdt met het recht van verdediging van die beklaagde, maar ook met de belangen van de samenleving, de slachtoffers en de getuigen zelf. Uit de vermelde verdragsbepalingen volgt in de regel dat het tegen een beklaagde aangevoerde bewijs hem wordt voorgelegd tijdens een openbare rechtszitting, hij dit bewijs moet kunnen tegenspreken en hem in beginsel de gelegenheid moet worden gegeven een tijdens het vooronderzoek gehoorde persoon die een belastende verklaring heeft afgelegd, als getuige op de rechtszitting te ondervragen.

De artikelen 6.1 en 6.3.d) EVRM, zoals uitgelegd door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, vereisen dat, opdat hij een belastende verklaring van een tijdens het vooronderzoek gehoorde persoon als bewijs in aanmerking kan nemen, zonder dat de beklaagde de gelegenheid had die persoon als getuige op de rechtszitting te ondervragen, de rechter nagaat of:

- er ernstige redenen zijn voor het niet-horen van de getuige, dit wil zeggen feitelijke of juridische gronden die de afwezigheid van de getuige op de rechtszitting kunnen verantwoorden;
- de belastende verklaring het enige of doorslaggevende element is waarop de schuldigverklaring steunt, waarbij onder doorslaggevend wordt verstaan dat die verklaring dermate belangrijk is dat het aannemelijk is dat dit het resultaat van de zaak heeft bepaald; en
- er voor het niet kunnen ondervragen van de getuige voldoende compenserende factoren zijn met inbegrip van sterke procedurele waarborgen. Dergelijke compenserende factoren kunnen onder meer bestaan in het voorliggen van bewijsmateriaal dat de inhoud van de tijdens het vooronderzoek afgelegde verklaringen ondersteunt of bevestigt, de gelegenheid die de beklaagde had om tijdens het vooronderzoek of op de rechtszitting de getuige te ondervragen of te doen ondervragen en de mogelijkheid voor de beklaagde om zijn standpunt kenbaar te maken over de geloofwaardigheid en de betrouwbaarheid van de getuige of over interne strijdigheden in die verklaring of strijdigheid met verklaringen van andere getuigen.

In de regel zal de rechter de impact op het eerlijk proces van het niet-horen op de rechtszitting van een getuige die tijdens het vooronderzoek een belastende verklaring

heeft afgelegd, beoordelen aan de hand van de drie voormelde criteria en in de vermelde volgorde. Wel kan de beoordeling van het ene criterium de beoordeling van de andere criteria versterken, vervolledigen of verduidelijken, zodat de redenen voor een afwijzing van het verzoek om een getuige *à charge* te horen in hun onderling verband moeten worden gelezen. Het staat aan de rechter om rekening houdende met de voormelde criteria te oordelen of door het niet-horen op de rechtszitting van een getuige die tijdens het vooronderzoek een voor de beklagde belastende verklaring heeft afgelegd, diens recht op een eerlijk proces in zijn geheel beschouwd, met inbegrip van zijn recht van verdediging, wordt miskend. De rechter moet zijn beslissing steunen op concrete omstandigheden die hij aanwijst. Het Hof gaat wel na of de rechter uit zijn vaststellingen geen gevolgen afleidt die op grond daarvan onmogelijk kunnen worden verantwoord.

De omstandigheid dat een beklagde in eerste aanleg niet het verhoor van een getuige *à charge* op de rechtszitting vraagt, heeft niet tot gevolg dat hij dat recht in hoger beroep verbeurt, tenzij door het tijdsverloop dit verhoor niet langer mogelijk is.

De vaststelling dat er een risico op beïnvloeding, intimidatie en bedreiging is, gelet op het crimineel milieu waarin de aan de orde zijnde feiten zich situeren, zonder dat die op algemene wijze geformuleerde vaststelling wordt geconcretiseerd, volstaat niet. Daarmee wordt niet voldaan aan de vereiste dat de vrees voor beïnvloeding, intimidatie en bedreiging door objectieve en dus door bewijselementen ondersteunde gegevens wordt gerechtvaardigd.

Of een getuigenverklaring bij de schuldbeoordeling doorslaggevend is, wordt bepaald door het antwoord op de vraag of de getuigenverklaring dermate belangrijk is dat het aannemelijk is dat zij het resultaat van de zaak heeft bepaald. Er moet in dat verband worden vastgesteld dat, ook al oordeelt het arrest dat de verklaring van de getuige tijdens het vooronderzoek niet het enige of doorslaggevende element is waarop de schuldigverklaring van de eiser is gesteund, als bij de schuldbeoordeling de rechter uitdrukkelijk naar de herkenning van de beklagde door de getuige op basis van beelden van een opsporingsprogramma verwijst, moet worden aangenomen dat de verklaring van die getuige de beslissing over de schuld van de beklagde mee heeft bepaald.

Het gegeven dat de beklagde kennis heeft kunnen nemen van de verklaring van de getuige en er vrij tegenspraak over heeft kunnen voeren, vormt, net als over de overige aan de rechter overgelegde gegevens, als dusdanig geen afdoende compenserende factoren voor het niet-horen van een getuige *à charge*.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220614.2N.4\)](#)

Verruimde minnelijke schikking met een oorspronkelijke medebeklaagde – Impact op het recht van verdediging van de andere medebeklaagden – Verzoek van een inverdenkinggestelde tot voeging van stukken van de minnelijke schikking – Beoordeling van het verzoek tot voeging door de rechter

Arrest van 14 juni 2022 ([P.22.0350.N](#))

Uit artikel 216bis, § 2, elfde lid, Wetboek van Strafvordering volgt niet dat het bestaan van een minnelijke schikking die de strafvordering ten aanzien van een aanvankelijke

inverdenkinggestelde heeft doen vervallen, een negatieve impact heeft op het recht van verdediging van een andere inverdenkinggestelde tegen wie de strafvordering verder wordt uitgeoefend.

In strafzaken oordeelt de rechter onaantastbaar over de noodzaak, het nut en de raadzaamheid van het verzoek van een partij tot het laten voegen van stukken bij het strafdossier. De rechter neemt hierbij in aanmerking of die partij aannemelijk maakt dat die voeging voor het recht van verdediging noodzakelijk is.

Een beklagde kan op grond van zijn recht van verdediging niet zonder meer aanspraak maken op de voeging bij het strafdossier van documenten die verband houden met een minnelijke schikking die tussen het openbaar ministerie en een aanvankelijke mede-inverdenkinggestelde is overeengekomen of met een overeenkomst tot schadevergoeding die tussen deze inverdenkinggestelde en een slachtoffer is overeengekomen. De beklagde moet daarentegen aan de hand van concrete gegevens aannemelijk maken dat de inzage van die documenten hem tot nut strekt, doordat zij voor hem gegevens *à décharge* bevatten of van aard zijn de door hem te betalen schadevergoeding te verminderen. De rechter oordeelt onaantastbaar of het recht van verdediging van de beklagde het voegen van de bijkomende stukken, met inbegrip van de vermelde documenten, vereist. Het Hof gaat wel na of de rechter uit zijn vaststellingen geen gevolgen afleidt die daarmee geen verband houden of op grond daarvan niet kunnen worden verantwoord.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220607.2N.3\)](#)

Verwijzing van een rechtbank naar een andere – Gewettigde verdenking – Beschikking van de Voorzitter tot onttrekking van een zaak aan een kamer en toebedeling aan een andere kamer – Objectieve reden – Zittingscapaciteit

Arrest van 28 juni 2022 (P.22.0714.N)

Er is sprake van gewettigde verdenking in de zin van artikel 542, tweede lid, Wetboek van Strafvordering wanneer de aangevoerde feiten bij partijen of derden een gewettigde verdenking kunnen doen ontstaan over het vermogen van de betrokken magistraten om op onafhankelijke en onpartijdige wijze uitspraak te doen. Het verzoek tot verwijzing van de zaak van een rechtscollege naar een ander rechtscollege wegens gewettigde verdenking is bovendien slechts ontvankelijk als de verdenking ten aanzien van alle magistraten van het betrokken rechtscollege kan worden aangenomen. Het Hof moet daarbij onderzoeken of de verdenkingen die een partij op dat vlak meent te kunnen koesteren, objectief gezien verantwoord zijn en daarbij moet worden aangenomen dat, tot bewijs van het tegendeel, rechters worden vermoed onpartijdig, onafhankelijk en onbevangen te oordelen.

Uit artikel 13 Grondwet, dat bepaalt dat niemand tegen zijn wil kan worden afgetrokken van de rechter die de wet hem toekent, volgt niet dat eens een strafzaak is gedagvaard voor een bepaalde correctionele kamer en die kamer een conclusiekalender heeft vastgelegd en een datum voor behandeling heeft bepaald, die zaak niet meer aan die kamer kan worden onttrokken. De voorzitter van de rechtbank kan op grond van artikel 90 Gerechtelijk Wetboek en rekening houdend met het bijzonder reglement van de rechtbank een bij een bepaalde correctionele kamer aanhangige zaak wel degelijk aan die kamer onttrekken en hertoebedelen aan een

andere kamer, voor zover daartoe een objectieve reden voorhanden is. De vaststelling dat een bepaalde correctionele kamer gelet op de beperkte zittingscapaciteit de behandeling van de zaak met aangehouden beklaagden slechts maanden later kan aanvatten, kan een objectieve reden zijn voor de voorzitter van een rechtbank om die zaak te onttrekken aan die kamer en ze vervolgens toe te bedelen aan een andere correctionele kamer waar er op korte termijn wel zittingscapaciteit is.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220628.2N.5\)](#)

Mondelinge vordering van het openbaar ministerie – Mogelijkheid tot repliek van de partijen – Onaantastbare beoordeling door de feitenrechter – Wraking

Arrest van 27 september 2022 (P.22.0739.N)

Er is gewettigde verdenking in de zin van artikel 828, 1°, Gerechtelijk Wetboek indien de aangevoerde feiten bij de verzoeker tot wraking, de partijen en derden de verdenking kunnen wekken dat de magistraat niet langer op een onafhankelijke en onpartijdige wijze uitspraak kan doen. Die verdenking moet objectief gerechtvaardigd zijn. Tot bewijs van het tegendeel wordt de rechter vermoed onpartijdig, onafhankelijk en onbevangen te oordelen.

Het behoort tot het normale procesverloop voor de strafrechter dat het openbaar ministerie op de rechtszitting waarop de zaak voor behandeling is vastgesteld, mondeling de toepassing van de wet vordert en zijn standpunt over de zaak weergeeft, met inbegrip van zijn eventuele repliek op het hem op dat moment gekende verweer van de andere partijen, waarna de beklaagden in mondelinge pleidooien hun verweer kunnen voeren en daarbij zo nodig het standpunt van het openbaar ministerie kunnen weerleggen. Niets vereist dat het openbaar ministerie zijn vordering reeds uitbrengt vooraleer aan partijen conclusietermijnen worden toegestaan op grond van artikel 152, § 1, Wetboek van Strafvordering.

Een partij in een strafprocedure, met inbegrip van het openbaar ministerie, is niet verplicht haar verweer of standpunt in een schriftelijke conclusie te verwoorden, ook niet wanneer haar daartoe de gelegenheid is geboden bij een beslissing alvorens recht te doen op grond van artikel 152, § 1, Wetboek van Strafvordering. Het feit dat een partij geen gebruik heeft gemaakt van die gelegenheid, belet haar niet om haar verweer te voeren of haar standpunt in een louter mondelinge uiteenzetting op de rechtszitting kenbaar te maken.

Het openbaar ministerie dat uitsluitend mondeling ter rechtszitting vordert, kan de andere partijen in het strafproces verrassen door in deze vordering, met kennis van de reeds neergelegde schriftelijke conclusies van die partijen, redelijkerwijze door hen niet te verwachten argumenten aan te voeren met een mogelijke gewichtige impact op de uitkomst van de zaak. Een loutere repliek op het schriftelijke verweer van beklaagden, al is dat een procedureel verweer, maakt nog geen redelijkerwijze niet te verwachten argument van het openbaar ministerie uit. De rechter bepaalt in de regel onaantastbaar of en in welke mate de gezegden van het openbaar ministerie in zijn mondelinge vordering ter rechtszitting vereisen dat andere partijen daarop desgevraagd kunnen repliceren met navolgende conclusies of op navolgende rechtszittingen. De rechter houdt daarbij rekening met alle dienstige omstandigheden, waaronder het belang van de zaak voor de partijen, het procesverloop, het aantal

partijen en hun onderscheiden verweermiddelen, het vereiste om de zaak binnen een redelijke termijn af te handelen, het gevaar voor rechtsmisbruik en het recht van verdediging en het recht op een eerlijk proces van alle partijen.

Noch het feit dat de rechter geen bijkomende conclusietermijn verleent aan de partij die op haar beurt wil repliceren op een mondelinge repliek van het openbaar ministerie op haar schriftelijk verweer, noch de omstandigheid dat de rechter een partij die een andere regeling wenst, enkel de gelegenheid geeft haar pleidooi te voeren op dezelfde rechtszitting als deze waarop het openbaar ministerie mondeling heeft gevorderd en hij de pleitduur van die partij op een volgende rechtszitting beperkt tot wat redelijkerwijze moet volstaan voor een bijkomende repliek op die vordering, noch het feit dat de rechter zijn beslissing inhoudelijk niet motiveert of zich daarover slechts kort beraadt, laten toe bij die rechter een gebrek aan onpartijdigheid te vermoeden. De wrakingsrechter oordeelt onaantastbaar in feite of een gebrek aan objectieve of subjectieve onpartijdigheid van de gewraakte rechter kan worden afgeleid uit zijn houding en zijn beslissingen na een verzoek van een partij om te beschikken over bijkomende faciliteiten met het oog op een repliek op de mondelinge vordering van het openbaar ministerie ter rechtszitting.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220927.2N.7\)](#)

Artikelen 6.1 en 6.3.d) EVRM – Weigering van het verhoor van getuigen à décharge – Criteria voor de beoordeling van de noodzaak tot verhoor in het belang van de waarheidsvinding – Concrete omstandigheden van de zaak

Arrest van 11 oktober 2022 ([P.22.0982.N](#))

Volgens artikel 6.3.d) EVRM, dat bijzondere toepassingsmodaliteiten van het door artikel 6.1 EVRM gewaarborgde recht op een eerlijk proces bevat, heeft eenieder die wegens een strafbaar feit wordt vervolgd, ook het recht getuigen à décharge te ondervragen of te doen ondervragen. Deze verdragsbepalingen kennen aan een beklagde evenwel geen absoluut of onbeperkt recht toe om getuigen à décharge op de rechtszitting te horen. Uit deze verdragsbepalingen, zoals uitgelegd door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, volgt dat de rechter aan wie wordt gevraagd een getuige à décharge op de rechtszitting te horen, dit verzoek moet toetsen aan de hand van de volgende drie criteria:

- het voldoende onderbouwd zijn van het verzoek tot het horen van de getuige à décharge op de rechtszitting en de relevantie van die getuigenis voor het voorwerp van de beschuldiging;
- het voorhanden zijn van afdoende redenen voor de beslissing dat de getuigenis ter rechtszitting niet relevant is voor het voorwerp van de beschuldiging en dus voor de beslissing de getuige niet te horen ter rechtszitting; en
- de impact van de beslissing de getuige à décharge niet te horen op de rechtszitting op het recht van de beklagde op een eerlijke behandeling van de zaak in zijn geheel beschouwd.

De beoordeling van de relevantie van de getuigenis voor het voorwerp van de beschuldiging mag niet abstract gebeuren, maar vereist een onderzoek van de concrete omstandigheden van de zaak. De rechter moet bijgevolg zijn beslissing over het al dan

niet horen van de getuigen à *décharge* steunen op concrete omstandigheden die hij aanwijst. Die concrete omstandigheden kunnen onder meer betrekking hebben op:

- de feitelijke of juridische onmogelijkheid om de getuigen te horen;
- de relatie die de getuige had of heeft met de bij het strafproces betrokken partijen;
- de betrouwbaarheid van de door de getuige af te leggen verklaring, rekening houdend met die relatie, zijn persoonlijkheid of het tijdsverloop sinds de feiten;
- het beschikbaar zijn van een geschreven verklaring van de persoon die de beklagde als getuige wenst te horen, waarin die een eerdere verklaring herroept of nuanceert en de ongeloofwaardigheid van de inhoud van een dergelijke geschreven verklaring.

Ook kan rekening worden gehouden met de fase waarin de strafprocedure zich bevindt en voortgang ervan, met de door de beklagde gevolgde verdedigingsstrategie en de proceshouding van de beklagde.

Het is niet vereist dat de rechter al de voormelde elementen bij zijn beoordeling over de relevantie van de getuigenis betreft.

De rechter is niet verplicht om een gedetailleerd antwoord te geven op elk verzoek tot het horen van een getuige à *décharge*: het volstaat dat de beklagde weet waarom de rechter de getuigenis op de rechtszitting voor het voorwerp van de beschuldiging niet relevant acht. Indien de rechter oordeelt dat een getuigenis ter rechtszitting voor het voorwerp van de beschuldiging niet relevant is, dan moet hij niet meer aangeven of dit verzoek van de beklagde voldoende is onderbouwd. Indien de rechter oordeelt dat een getuigenis op de rechtszitting niet relevant is voor het voorwerp van de beschuldiging, dan moet hij bovendien onderzoeken of het niet horen van de getuige à *décharge* op de rechtszitting het recht op een eerlijk proces van de beklagde in zijn geheel beschouwd, aantast. Uit de weigering een getuige à *décharge* te horen op de rechtszitting die afdoende is gemotiveerd door de vaststelling dat de getuigenis niet relevant is voor het voorwerp van de beschuldiging en waarbij de rechter aangeeft dat de weigering het recht op een eerlijk proces in zijn geheel beschouwd niet aantast, kan geen miskenning van het vermoeden van onschuld worden afgeleid (Artt. 6.1, 6.2 en 6.3.d) EVRM en art. 190 Wetboek van Strafvordering).

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221011.2N.12\)](#)

Bewijs in strafzaken – Belastende verklaring van een medebeklaagde tijdens het vooronderzoek – Ondervraging als getuige op de rechtszitting – Recht van verdediging

Arrest van 8 november 2022 ([P.22.0832.N](#))

Dit arrest wordt in de categorie “Richtinggevende arresten – Strafprocedure” besproken.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221108.2N.19\)](#)

Bewijs in strafzaken – Belastende verklaring van een medebeklaagde tijdens het vooronderzoek – Ondervraging als getuige op de rechtszitting – Recht van verdediging

Arrest van 22 november 2022 ([P.22.0989.N](#))

Dit arrest wordt in de categorie “Richtinggevende arresten – Strafprocedure” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221122.2N.12](#))

Hof van assisen – Arrest van de preliminaire rechtszitting – Artikel 278 Wetboek van Strafvordering – Afwijzen van getuigen door de voorzitter – Na arrest Grondwettelijk Hof – Motivering weigering

Arrest van 20 december 2022 ([P.21.0815.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal A. Winants

Dit arrest wordt in de categorie “Richtinggevende arresten – Strafprocedure” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221220.2N.24](#))

Hof van assisen – Arrest van de preliminaire rechtszitting – Artikel 278 Wetboek van Strafvordering – Afwijzen van getuigen door de voorzitter – Motivering – Geen mogelijkheid van cassatieberoep – Discriminatie vastgesteld door het Grondwettelijk Hof – Beslissing van het hof van assisen om getuigen te horen – Verrekening van de overschrijding van de redelijke termijn bij de straftoemeting – Borgsom

Arrest van 20 december 2022 ([P.21.0828.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal A. Winants

Dit arrest wordt in de categorie “Richtinggevende arresten – Strafprocedure” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221220.2N.22](#))

Strafvordering en burgerlijke rechtsvordering

Recht van de benadeelde persoon op integraal herstel van de schade – Vetusteit

Arrest van 2 maart 2022 ([P.21.1030.F](#))

Dit arrest wordt in de categorie “Burgerlijk recht – Buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220302.2F.1](#))

Verjaring van de strafvordering – Aanvang van de schorsing ingevolge het COVID-KB nr. 3

Arrest van 8 maart 2022 ([P.21.0943.N](#))

Het recht om de strafvordering uit te oefenen, ontstaat door het plegen van het als misdrijf omschreven feit. Daaruit volgt dat de verjaring van de strafvordering niet

eerder kan beginnen te lopen dan vanaf het plegen van dat feit en in voorkomend geval slechts vanaf dat ogenblik kan worden geschorst.

De schorsing van de verjaring van de strafvordering gedurende de in artikel 1, eerste lid, COVID-KB nr. 3 van 9 april 2020 bedoelde periode, dit is de periode van 18 maart 2020 tot en met 17 juli 2020, is van toepassing op de strafvordering met betrekking tot misdrijven die vóór de aanvang van die periode werden gepleegd, in zoverre de verjaring niet vóór de inwerkingtreding van het koninklijk besluit was bereikt. Met betrekking tot misdrijven die tijdens die periode werden gepleegd, is de verjaring van de strafvordering bij toepassing van diezelfde bepaling eveneens geschorst, zij het slechts vanaf de datum van het misdrijf tot de einddatum van die periode.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220308.2N.9\)](#)

Faillissement – Omvang van de bevoegdheden van de curator – Rechtsvordering namens de boedel van de schuldeisers – (Geen) terugvordering van de belastinggelden die de belastingadministratie door de fraude van de bestuurder van de gefailleerde vennootschap is misgelopen

Arrest van 16 maart 2022 ([P.21.1324.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal M. Nolet de Brauwere

Dit arrest wordt in de categorie “Economisch Recht – Insolventie en vereffening” besproken.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220316.2F.8\)](#)

Aard van de rechtsvordering tot terugbetaling van onverschuldigd betaalde sociale voordelen – Verplichting van de beklagde tot betekening van het cassatieberoep aan het openbaar ministerie

Arrest van 27 april 2022 ([P.21.1034.F](#))

Dit arrest wordt in de categorie “Strafprocedure – Rechtsmiddelen” besproken.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220427.2F.4\)](#)

Schorsing van de verjaring van de strafvordering – Wettelijke beletsels voor de instelling of de uitoefening van de strafvordering – Onderhandelingen met een beklagde over een minnelijke schikking – Geen verzoek tot minnelijke schikking of weigering van minnelijke schikking ten aanzien van de andere beklagden – Geen schorsing van de verjaring ten aanzien van de andere beklagden

Arrest van 25 mei 2022 ([P.22.0114.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal D. Vandermeersch

De wettelijke beletsels die de instelling of de uitoefening van de strafvordering ten aanzien van een beklagde verhinderen, schorsen de verjaring van de strafvordering in de regel ook ten aanzien van de andere beklagden, in zoverre ze voor dezelfde feiten terechtstaan of voor feiten die door een intrinsieke samenhang nauw met elkaar verbonden zijn. Dit beginsel geldt evenwel niet wanneer, ten gevolge van een uitzonderingsprocedure, de strafvervolgning ten aanzien van een beklagde haar eigen weg gaat en niet afhankelijk is van de strafvervolgning die tegen een andere beklagde is ingesteld.

Wanneer een beletsel voor de strafvervolgning enkel de instelling of de uitoefening van de strafvordering tegen een beklaagde verhindert, zonder dat dit de strafvervolgning tegen de andere beklaagden belemmert of vertraagt, heeft die schorsingsgrond van de verjaring van de strafvordering ten aanzien van laatstgenoemden geen uitwerking. (Art. 24, eerste lid, V.T.Sv.).

Wanneer een beklaagde met het openbaar ministerie onderhandelingen aangaat over een minnelijke schikking, terwijl andere medebeklaagden elk voorstel tot minnelijke schikking weigeren of hierom niet hebben verzocht, heeft de schorsing van de verjaring van de strafvordering die het gevolg is van de procedure van minnelijke schikking, jegens hen geen uitwerking (Art. 24, eerste lid, V.T.Sv.; art. 216*bis*, vierde lid, W.Sv.).

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220525.2F.1\)](#)

Opzettelijk misdrijf – Buitencontractuele aansprakelijkheid – Medeaansprakelijkheid van de getroffen – Nalatigheid van de getroffen – Invloed van het algemeen rechtsbeginsel *fraus omnia corrumpit*

Arrest van 15 juni 2022 ([P.22.0332.F](#))

Dit arrest wordt in de categorie “Burgerlijk recht – Buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht” besproken.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220615.2F.4\)](#)

Overtredingen op de Wet van 28 december 1983 – Toepasselijkheid AWDA – Wijze van instellen van de strafvordering

Arrest van 28 juni 2022 ([P.22.0577.N](#))

Dit arrest wordt besproken in de categorie “Fiscaal recht – Douane en accijnzen”.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220628.2N.20\)](#)

Verjaring van de strafvordering – Schorsing van de verjaring – Schorsingsgrond die voortvloeit uit het voorstel tot minnelijke schikking van de procureur des Konings – Niet-betaling van de geldsom op de vastgestelde vervaldag

Arrest van 29 juni 2022 ([P.22.0688.F](#))

De schorsing van de verjaring van de strafvordering veronderstelt dat er een beletsel voor het instellen of het uitoefenen van de strafvordering bestaat. Wanneer de grond tot schorsing van de verjaring van de strafvordering verdwijnt, begint de verjaringstermijn opnieuw te lopen (Art. 24, eerste lid, V.T.Sv.).

Uit artikel 216*bis*, § 1, Wetboek van Strafvordering volgt dat, bij overschrijding van de termijn vastgesteld door de procureur des Konings die een voorstel van minnelijke schikking heeft gedaan, het beletsel voor het instellen of het uitoefenen van de strafvordering, voortvloeiend uit het voorstel van minnelijke schikking, verdwijnt. Vanaf dat ogenblik heeft het openbaar ministerie opnieuw de mogelijkheid de vervolging in te stellen. Wanneer, bijgevolg, de procureur des Konings een voorstel van minnelijke schikking heeft gedaan, leidt de niet-betaling van de geldsom op de

vervaldag die door hem werd vastgesteld en niet werd verlengd, tot de vaststelling van de “niet-uitvoering” van de minnelijke schikking en tot het einde van de in het vierde lid van die bepaling bedoelde schorsing van de verjaring van de strafvordering.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220629.2F.5](#))

Strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon – Administratieve sanctie met strafrechtelijk karakter opgelegd aan de rechtspersoon – Persoonlijk karakter van de straf – Bestuurder die tot de wetsovertreding heeft bijgedragen – Vordering van de curator tegen een bestuurder in het kader van een faillissement

Arrest van 25 oktober 2022 ([P.22.0858.N](#))

Dit arrest wordt in de categorie “Burgerlijk recht – Buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221025.2N.19](#))

Schade geleden door de Schatkist ten gevolge van btw-fraude – Belastingenschuld – Burgerlijke rechtsvordering voor de strafrechter – Invloed van de eigen mogelijkheid van de administratie om de ontdoken belasting te innen – Invloed van het dwangbevel uitgevaardigd tegen bepaalde beklaagden en niet tegen andere beklaagden

Arrest van 16 november 2022 ([P.21.0292.F](#))

Dit arrest wordt in de categorie “Fiscaal recht – Belasting over de toegevoegde waarde” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221116.2F.13](#))

Schorsing van de verjaring van de strafvordering tijdens de buitengewone termijn van verzet – Betekening en kennisgeving van de verstekbeslissing – Betekening aan de procureur des Konings – Beoordeling van de kennis van de woonplaats, verblijfplaats of de gekozen woonplaats van de veroordeelde door de feitenrechter

Arrest van 22 november 2022 ([P.22.0378.N](#))

Dit arrest wordt in de categorie “Strafprocedure – Rechtsmiddelen” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221122.2N.7](#))

Deskundigenonderzoek met betrekking tot de beoordeling van de burgerlijke rechtsvordering – Medisch-psychologisch onderzoek van het slachtoffer van verkrachting – Voorwaarde van tegenspraak tijdens de onderzoeksverrichtingen – Vraag van de raadsman van de beklaagde om de verrichtingen van de gerechtsdeskundige bij te wonen – Toelaatbaarheid van de beslissing van de deskundige om met het oog op tegenspraak alleen een adviserend geneesheer van de beklaagde toe te laten bij de verrichtingen – Ongewilde confrontatie van het slachtoffer met de beklaagde

Arrest van 29 november 2022 ([P.22.0962.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. De Smet

Wanneer de strafrechter een deskundigenonderzoek beveelt dat louter op de beoordeling van de burgerlijke rechtsvordering betrekking heeft, dient dit deskundigenonderzoek op tegenspraak te worden gevoerd. Dit geldt ook wanneer de opdracht van de deskundige strekt tot een medisch onderzoek van een slachtoffer van een misdrijf met het oog op de bepaling van de schade die door dat misdrijf werd veroorzaakt. Uit dit recht op tegenspraak kan evenwel niet worden afgeleid dat een partij of haar raadsman het recht hebben om persoonlijk aanwezig te zijn bij de eigenlijke verrichtingen van een medisch deskundigenonderzoek, maar wel dat zij het recht hebben om een adviserend arts aan te stellen die dit onderzoek kan bijwonen.

Wanneer de rechter die met het oog op de bepaling van de schade een medisch deskundigenonderzoek van het slachtoffer van een misdrijf beveelt, daarbij specificeert dat alle verrichtingen van het deskundigenonderzoek op tegenspraak dienen te gebeuren en dat alle partijen moeten worden opgeroepen om daaraan deel te nemen, maar dat een door het slachtoffer niet-gewilde confrontatie met de beklaagde moet worden vermeden, kan daaruit niet worden afgeleid dat de partijen of hun raadslieden, en met name de raadsman van de beklaagde, gerechtigd zijn om de uitvoering van het medisch onderzoek van het slachtoffer door de deskundige bij te wonen.

Uit de omstandigheid dat een beklaagde en zijn raadsman niet het recht hebben om persoonlijk aanwezig te zijn bij de uitvoering van het door de rechter met het oog op de schadebepaling bevolen medisch deskundigenonderzoek van de burgerlijke partij, terwijl die laatste, als slachtoffer van het misdrijf en voorwerp van dit deskundigenonderzoek, wel hierbij persoonlijk aanwezig is, kan geen miskennis van het recht van verdediging, waaronder de wapengelijkheid, worden afgeleid in zoverre de beklaagde de mogelijkheid heeft om de uitvoering van het medisch deskundigenonderzoek door een adviserend arts van zijn keuze te laten bijwonen (Art. 6.1 EVRM en artt. 962 tot en met 991bis Ger.W.).

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221129.2N.2\)](#)

Burgerlijke rechtsvordering – Hoger beroep van de vrijwillig tussenkomende partij – Artikel 17 Gerechtelijk Wetboek – Vergissing van de verdediging – Procedure voorzien in de artikelen 848 e.v. Gerechtelijk Wetboek niet van toepassing

Arrest van 7 december 2022 ([P.22.0186.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal M. Nolet de Brauwere

Dit arrest wordt in de categorie “Richtinggevende arresten – Strafprocedure” besproken.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221207.2F.5\)](#)

Hof van assisen – Afhandeling burgerlijke belangen tijdens het cassatieberoep over de strafvordering

Arrest van 20 december 2022 ([P.22.0815.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal A. Winants

Dit arrest wordt in de categorie “Richtinggevende arresten – Strafprocedure” besproken.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221220.2N.24\)](#)

Aansprakelijkheid buiten overeenkomst – Samenlopende fouten van de dader van een opzettelijk misdrijf en het slachtoffer – Verdeling van de aansprakelijkheid – Algemeen rechtsbeginsel fraus omnia corrumpit

Arrest van 20 december 2022 ([P.22.1251.N](#))

Dit arrest wordt in de categorie “Burgerlijk recht – Buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht” besproken.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221220.2N.14\)](#)

Onderzoek in strafzaken

Recht op een eerlijk proces – Bewijselementen verkregen in strijd met het Unierecht – Dataretentie – Voorwaarden voor bewijsuitsluiting

Arrest van 25 januari 2022 ([P.21.1353.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal D. Schoeters

Uit het arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie van 6 oktober 2020 in de zaken C-511/18, C-512/18 en C-520/18 en het arrest nr. 57/2021 van 22 april 2021 van het Grondwettelijk Hof blijkt dat de rechter de toepassing van de door het Unierecht verleende rechten in de praktijk niet onmogelijk of uiterst moeilijk maakt door het enkel toepassen van artikel 32 Voorafgaande Titel Wetboek van Strafvordering als nationale bewijsuitsluitingsregel op communicatiegegevens verkregen ingevolge een algemene en ongedifferentieerde bewaarplicht.

De rechter aan wie dergelijk onregelmatig bewijsmateriaal wordt voorgelegd, oordeelt op grond van de concrete gegevens van de zaak en in het licht van de gehele procedure onaantastbaar of het gebruik van dat bewijsmateriaal strijdig is met het recht op een eerlijk proces. Daarbij dient de rechter, indien dat voor hem wordt betwist, in het bijzonder rekening te houden met de door het Hof van Justitie vooropgestelde criteria. De door het Hof van Justitie vooropgestelde criteria betreffen het gelijkwaardigheidsbeginsel en het doeltreffendheidsbeginsel. Het doeltreffendheidsbeginsel brengt voor de nationale strafrechter de verplichting mee om informatie en bewijzen die door middel van een met het Unierecht onverenigbare algemene en ongedifferentieerde bewaring van verkeers- en locatiegegevens zijn verkregen, in het kader van een strafrechtelijke procedure tegen personen die worden verdacht van strafbare handelingen, buiten beschouwing te laten indien die personen niet in de gelegenheid zijn om doeltreffend commentaar te leveren op die informatie en die bewijzen, die betrekking hebben op een gebied waarvan de rechter geen kennis heeft en een doorslaggevende invloed kunnen hebben op de beoordeling van de feiten. Het enkele feit dat onregelmatig bewaarde communicatiegegevens zijn gebruikt om een beklagde te vervolgen, verplicht de rechter niet die gegevens als bewijs te weren. Dit is slechts het geval voor wat betreft gegevens die een doorslaggevende invloed op de beslissing over de schuldigverklaring kunnen hebben. Het Hof gaat na of de rechter uit zijn vaststellingen geen gevolgen afleidt die niet te verzoenen zijn met het recht op een eerlijk proces.

De algemene en ongedifferentieerde bewaring van communicatiegegevens en het gebruik van die gegevens in het strafproces is als dusdanig niet dermate technisch of gecompliceerd dat zij ontsnapt aan de kennis van de rechter of dat een beklaagde zich daarop niet nuttig of effectief kan verdedigen.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220125.2N.3\)](#)

Recht op een eerlijk proces – Bewijselementen verkregen in strijd met het Unierecht – Dataretentie – Bewijsuitsluiting – Voorwaarden

Arrest van 29 maart 2022 ([P.21.1422.N](#))

De rechter die wordt geconfronteerd met onregelmatig bewijsmateriaal dat niet nietig of onbetrouwbaar is en die dat bewijsmateriaal doorslaggevend acht voor de beslissing over de schuldigverklaring, oordeelt op grond van de concrete gegevens van de zaak en in het licht van de gehele procedure onaantastbaar of het gebruik van dat bewijs in strijd is met het recht op een eerlijk proces. De rechter kan daarbij een afweging maken tussen een geheel van gegevens die eigen zijn aan de hem voorgelegde zaak, zoals de stand van de wetgeving op het moment van de onregelmatigheid, het feit dat de onregelmatigheid niet opzettelijk of ingevolge een niet te verontschuldigen nalatigheid is begaan en het feit dat de beklaagde voor de rechter tegenspraak heeft kunnen voeren over het bewijsmateriaal. De rechter moet zijn beslissing niet motiveren aan de hand van welbepaalde vaste criteria, maar uit zijn beslissing moet wel blijken dat hij, wanneer dat voor hem is aangevoerd, in het bijzonder rekening heeft gehouden met de door het Hof van Justitie van de Europese Unie bepaalde vereisten met het oog op het vrijwaren van de gelijkwaardigheid en de doeltreffendheid van de door het Unierecht geboden rechtsbescherming. Evenmin dient de beslissing over de bewijsuitsluiting enkel te worden gesteund op het al dan niet voldoen aan een welbepaald criterium, maar kan de rechter meerdere criteria in hun onderling verband beoordelen en kan de beoordeling van het ene criterium de beoordeling van het andere versterken, vervolledigen of verduidelijken. Het Hof gaat na of de rechter uit zijn vaststellingen geen gevolgen afleidt die niet te verzoenen zijn met het recht op een eerlijk proces.

Het enkele feit dat de algemene en ongedifferentieerde bewaarplicht van communicatiegegevens door telecomoperatoren in strijd is met het Unierecht zoals uitgelegd door het Hof van Justitie en een miskenning uitmaakt van het recht op de bescherming van het privéleven en van de persoonsgegevens van een algemeenheid van burgers, heeft niet tot gevolg dat die onregelmatigheid steeds de ernst van het door een beklaagde gepleegd misdrijf overstijgt.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220329.2N.1\)](#)

Recht op een eerlijk proces – Bewijselementen verkregen in strijd met het Unierecht – Dataretentie – Voorwaarden voor bewijsuitsluiting

Arrest van 29 maart 2022 ([P.22.0078.N](#))

De rechter die wordt geconfronteerd met onregelmatig bewijsmateriaal dat niet nietig of onbetrouwbaar is en die dat bewijsmateriaal voor de beslissing over de schuldigverklaring doorslaggevend acht, oordeelt op grond van de concrete gegevens

van de zaak en in het licht van de gehele procedure onaantastbaar of het gebruik van dat bewijs in strijd is met het recht op een eerlijk proces. De rechter kan daarbij een afweging maken tussen een geheel van gegevens die eigen zijn aan de hem voorgelegde zaak, zoals de stand van de wetgeving op het moment van de onregelmatigheid, het feit dat de onregelmatigheid niet opzettelijk of ingevolge een niet te verontschuldigen nalatigheid is begaan en het feit dat de beklaagde voor de rechter tegenspraak over het bewijsmateriaal heeft kunnen voeren. De rechter moet zijn beslissing niet aan de hand van welbepaalde vaste criteria motiveren, maar uit zijn beslissing moet wel blijken dat hij, wanneer dat voor hem is aangevoerd, in het bijzonder rekening heeft gehouden met de door het Hof van Justitie van de Europese Unie bepaalde vereisten met het oog op het vrijwaren van de gelijkwaardigheid en de doeltreffendheid van de door het Unierecht geboden rechtsbescherming. Evenmin dient de beslissing over de bewijsuitsluiting enkel te worden gesteund op het al dan niet voldoen aan een welbepaald criterium, maar kan de rechter meerdere criteria in hun onderling verband beoordelen en kan de beoordeling van het ene criterium de beoordeling van het andere versterken, vervollledigen of verduidelijken.

De doeltreffendheid van de door het Unierecht verleende rechtsbescherming, zoals door het Hof van Justitie uitgelegd, verplicht de rechter niet om in strijd met het Unierecht verkregen communicatiegegevens die de speurders op het spoor van een verdachte hebben gezet, maar voor het overige voor de beslissing over diens schuldigverklaring niet doorslaggevend zijn, uit het bewijs te weren, indien de betrokkene niet is gehinderd in zijn mogelijkheid om over die gegevens tegenspraak te voeren en er is voldaan aan de andere voorwaarden van artikel 32 Voorafgaande Titel Wetboek van Strafvordering.

Het beginsel van de doeltreffendheid van de door het Unierecht geboden rechtsbescherming, zoals door het Hof van Justitie uitgelegd, vereist niet dat een nationale bewijsuitsluitingsregel, zoals artikel 32 Voorafgaande Titel Wetboek van Strafvordering, steeds een sanctie bepaalt voor bewijsmateriaal dat is verkregen met miskennis van de persoonlijke levenssfeer en de verwerking van persoonsgegevens zoals door het Unierecht beschermd. Meer specifiek is een sanctie niet vereist wanneer de Belgische rechter oordeelt dat het bewijsmateriaal geen op straffe van nietigheid voorgeschreven vormvoorwaarde miskent of dat de begane onregelmatigheid de betrouwbaarheid van het bewijs niet heeft aangetast of dat het gebruik van het bewijsmateriaal, in verhouding tot het geheel van de gegevens van het strafdossier, niet in strijd is met het recht op een eerlijk proces. Die beoordeling houdt immers in dat het gebruik van het onregelmatig verkregen bewijsmateriaal geen ongerechtvaardigd nadeel aan de beklaagde toebrengt.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220329.2N.15\)](#)

Tolk – Eed

Arrest van 19 april 2022 (P.21.1232.N) met conclusie van advocaat-generaal B. De Smet

Uit artikel 192 Grondwet, artikel 601, 1°, Gerechtelijk Wetboek, artikel 2 Decreet 20 juli 1831, artikel 31 Taalwet Gerechtszaken, artikel 62 Sociaal Strafwetboek en artikel 47bis, § 1, 5, Wetboek van Strafvordering volgt dat behoudens afwijkende regeling alle burgers die met een openbare dienst worden belast, de door artikel 2 Decreet van

20 juli 1831 bedoelde eed moeten afleggen en dat dit ook voor een tolk die in gerechtszaken een vertaal- of vertolkingsopdracht uitvoert, het geval was, tenzij hij op de rechtszitting zelf wordt beëdigd.

De rechtstoestand waarin een persoon die met behulp van een beëdigd tolk door een opsporingsambtenaar tijdens een gerechtelijk of opsporingsonderzoek wordt verhoord, valt niet te vergelijken met de rechtstoestand van een beklaagde of een beschuldigde die met behulp van een beëdigd tolk door de rechter op de rechtszitting, gebeurlijk in aanwezigheid van een rechtsprekende jury, wordt verhoord. In het eerste geval kunnen na het verhoor betwistingen over de onpartijdigheid van de tolk en de kwaliteit van de vertolking aan het onderzoeks- of het vonnisgerecht worden voorgelegd. In het tweede geval gebeurt de vertolking in aanwezigheid van het rechtscollege dat dadelijk over eventuele betwistingen te oordelen heeft (art. 282 W.Sv., in de versie van vóór de wijziging bij art. 4 Wet 10 april 2014; art. 332 W.Sv., in de versie van vóór de wijziging bij art. 148 Wet 21 december 2009).

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220419.2N.11\)](#)

Onderzoek – Aanhoudingsbevel – Substantiële vormvereisten of vereisten voorgeschreven op straffe van nietigheid – Voorafgaand verhoor – Niet-ondertekening van het proces-verbaal van verhoor door de inverdenkinggestelde

Arrest van 27 april 2022 ([P.22.0505.F](#))

Dit arrest wordt de categorie “Strafprocedure – Vrijheidsbeneming” besproken.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220427.2F.11\)](#)

Opsporingshandelingen – Wet Politieambt – Doorzoeking van een voertuig – Aanwijzingen die de doorzoeking rechtvaardigen – Vage en algemene informatie

Arrest van 7 juni 2022 ([P.22.0230.N](#))

Het staat aan de politieambtenaren om in hun processen-verbaal te vermelden op grond van welke gedragingen, aanwijzingen of gronden als bedoeld in artikel 29, eerste en tweede lid, Wet Politieambt zij tot het doorzoeken van een voertuig overgaan. Die vermeldingen moeten de rechter toelaten na te gaan of die doorzoeking overeenkomstig artikel 29, eerste en tweede lid, Wet Politieambt is gebeurd. Ter verantwoording van hun doorzoeking kunnen politieambtenaren verwijzen naar informatie over inzittenden van het doorzochte voertuig die blijkt uit politionele gegevensbanken. Dergelijke informatie kan geheim zijn, maar dat dwingt de rechter evenwel niet om de vermelding in een proces-verbaal dat uit een politionele gegevensbank blijkt dat een inzittende van een voertuig bij de politiediensten gekend is, als materiële aanwijzing die de doorzoeking van het voertuig rechtvaardigt, te aanvaarden, wanneer die vermelding niet in het proces-verbaal of in andere, eventueel later bijgebrachte informatie wordt toegelicht. Te vage of te algemene informatie laat de rechter immers niet toe zijn regelmatigheidscontrole over de doorzoeking uit te oefenen.

De rechter oordeelt onaantastbaar of de gegevens zoals ze hem ter kennis worden gebracht, een voldoende materiële aanwijzing opleveren om de doorzoeking van een voertuig te rechtvaardigen. Het Hof gaat wel na of de rechter uit zijn vaststellingen

geen gevolgen afleidt die daarmee geen verband houden of op grond daarvan niet kunnen worden verantwoord.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220607.2N.3\)](#)

Autonoom politioneel onderzoek – Gebruik van gegevens uit een gerechtelijk onderzoek als politionele informatie – Toelaatbaarheid van uitwisseling van gegevens zonder tussenkomst van een magistraat – Voorlopige hechtenis – Arrestatie buiten de ontdekking op heterdaad – Betwisting van de wettigheid van de aanhouding tijdens de procedure ten gronde – Geldigheid van het bewijs dat voortvloeit uit de arrestatie

Arrest van 6 september 2022 ([P.22.0440.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. De Smet

De artikelen 28bis, § 1, derde lid, en § 3, tweede lid, 28ter, § 2 en § 4, tweede lid, 56, § 1, zesde lid, en 57, § 1, Wetboek van Strafvordering houden verband met de leiding, het gezag en de verantwoordelijkheid inzake het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek, de daaruit voor politieambtenaren, leden van het openbaar ministerie en onderzoeksrechters volgende informatieverplichtingen en het geheim van het gerechtelijk onderzoek. Daaruit volgt niet dat de vermelde informatieverplichtingen substantieel zijn of op straffe van nietigheid zijn voorgeschreven, noch dat door de enkele niet-naleving ervan artikel 6 EVRM wordt geschonden of het recht van verdediging wordt miskend. De vermelde bepalingen staan evenmin eraan in de weg dat de politiediensten die bij het vervullen van hun opdrachten stoten op aanwijzingen van het plegen van een misdrijf, in het kader van hun algemene opdracht van gerechtelijke politie autonoom optreden, teneinde – overeenkomstig artikel 15, eerste lid, 1°, Wet Politieambt – de misdrijven op te sporen, de bewijzen ervan te verzamelen en de daders ervan te vatten, te arresteren en ter beschikking te stellen van de bevoegde overheid op de wijze en in de vormen bepaald door de wet.

Politionele informatie omvat in essentie alle ter kennis van politieambtenaren gekomen gegevens die, zonder zelf bewijs te vormen, tot nadere opsporing of nader onderzoek aanleiding kunnen geven. Daartoe kunnen gegevens over een vermoedelijk te plegen misdrijf, die politieambtenaren vernemen ingevolge hun medewerking aan een telefoniemaatregel bevolen in een gerechtelijk onderzoek naar andere feiten. Politieambtenaren kunnen dergelijke gegevens meedelen aan andere politieambtenaren, opdat deze laatsten dat misdrijf zouden kunnen vrijdelen of vaststellen, zonder dat de op basis van die gegevens gedane vaststellingen daardoor nietig zijn of de strafvordering niet ontvankelijk maken.

In beginsel houdt de eventuele onwettigheid van de arrestatie van een verdachte geen verband met de beoordeling van de gegrondheid van de tegen hem ingestelde strafvordering of met de regelmatigheid van de opsporing van of het onderzoek naar het feit waarvoor de betrokkene werd gearresteerd.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220906.2N.12\)](#)

Onderzoeksrechter – Klacht met burgerlijkepartijstelling – Redenen die de uitvoering of de voortzetting van een gerechtelijk onderzoek verhinderen – Mededeling aan het openbaar ministerie

Arrest van 5 oktober 2022 ([P.22.0487.F](#))

Hoewel de onderzoeksrechter niet kan weigeren van een klacht akte te nemen, zelfs al lijkt deze hem niet ontvankelijk, kan hij evenwel, zelfs zonder enige onderzoekshandeling te verrichten, zijn dossier aan het openbaar ministerie meedelen, indien hij na onderzoek van het dossier van oordeel is dat er redenen zijn die de uitvoering of de voortzetting van een gerechtelijk onderzoek verhinderen of overbodig maken. Dit kan met name het geval zijn wanneer de onderzoeksrechter van oordeel is dat geen enkele strafrechtelijke kwalificatie kan worden gegeven aan de feiten die het voorwerp van zijn gerechtelijk onderzoek uitmaken (Artt. 61, 63 en 70 W.Sv.).

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221005.2F.5](#))

Afwezigheid van sanctie voor de handelingen van de onderzoeksrechter die artikel 56, § 1, Wetboek van Strafvordering miskennen – Gevolg voor de ontvankelijkheid van de strafvordering

Arrest van 2 november 2022 ([P.22.0486.F-P.22.0694.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal D. Vandermeersch

Artikel 56, § 1, Wetboek van Strafvordering voorziet niet in een sanctie met betrekking tot de regelmatigheid van de rechtspleging voor de handelingen van de onderzoeksrechter die deze wetsbepaling heeft geschonden. Hieruit volgt dat de bodemrechters niet tot de niet-ontvankelijkheid van de strafvordering dienen te besluiten, enkel en alleen omdat de handelingen van het vooronderzoek door een gebrek aan loyaliteit zijn aangetast.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221102.2F.14](#))

Veiligheid van de Staat – Informatie afkomstig van een inlichtingendienst – Opstarten van een gerechtelijk onderzoek – Aanwenden van privacygevoelige onderzoeksmaatregelen – Bewijsvoering – Aanvoering door de beklaagde van de onregelmatige herkomst – Gevolg

Arrest van 15 november 2022 ([P.22.0745.N](#))

Informatie van een inlichtingendienst die enkel in aanmerking wordt genomen als inlichting die toelaat een onderzoek te openen of het in een bepaalde richting te oriënteren en vervolgens op autonome wijze bewijzen te verzamelen, vormt als dusdanig geen bewijs van een misdrijf en is dan ook niet onderworpen aan de vereisten waaraan bewijs moet voldoen. Aldus moet de herkomst van dergelijke informatie niet noodzakelijk worden verduidelijkt en kan de beklaagde, om die informatie uit het debat te doen weren, niet volstaan met de aanvoering dat de herkomst ervan onregelmatig is of zou kunnen zijn, maar moet hij dat enigszins aannemelijk maken, zonder dat hij daarvoor eerst kennis van die herkomst moet hebben. Noch het feit dat op basis van de informatie een gerechtelijk onderzoek wordt gevorderd in het kader waarvan privacygevoelige onderzoeksmaatregelen worden bevolen, noch de

mogelijkheid dat de informatie afkomstig is van een buitenlandse inlichtingendienst is, doen daaraan afbreuk.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221115.2N.1\)](#)

Motivering van de afwijzing van een verzoek tot bijkomend onderzoek door de burgerlijke partij – Artikelen 3 en 5 EVRM – Klacht van politiegeweld – Procedurele verplichting voor de Staat om een officieel onderzoek te voeren – Taak van het onderzoeksgerecht – Gevolg van de enkele vaststelling dat er geen noodzaak meer is tot verder onderzoek

Arrest van 29 november 2022 ([P.22.1077.N](#))

De kamer van inbeschuldigingstelling kan in hoger beroep het verzoek om bijkomende onderzoekshandelingen afwijzen met de vaststelling dat de gevraagde onderzoeksmaatregelen niet noodzakelijk zijn om de waarheid aan de dag te brengen. In deze stand van de rechtspleging rust op de kamer van inbeschuldigingstelling geen verdergaande onderzoeks- of motiveringsverplichting (Artt. 61*quinquies* en 127 W.Sv.).

Uit de artikelen 3 en 5 EVRM, zoals uitgelegd door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, volgt dat indien een persoon op geloofwaardige wijze aanvoert dat hij door politieambtenaren op een wijze werd behandeld die een inbreuk uitmaakt op deze verdragsbepalingen, de Staat verplicht is om een officieel onderzoek te voeren dat effectief moet zijn, in die zin dat het tot de identificatie en de bestraffing van de verantwoordelijken moet kunnen leiden. Het staat aan het onderzoeksgerecht om binnen de grenzen van zijn bevoegdheid bij de regeling van de rechtspleging na te gaan of het onderzoek volledig werd gevoerd, dan wel of het desgevallend niet moet worden aangevuld, alsook om vervolgens te oordelen of het gerechtelijk onderzoek voldoende bezwaren heeft opgeleverd om personen tegen wie de strafvordering werd ingesteld, naar het vonnisgerecht te verwijzen. Aldus wordt voldaan aan de uit de voormelde verdragsbepalingen voortvloeiende procedurele verplichtingen.

De verplichting een officieel onderzoek te voeren dat effectief moet zijn, is een middelen- en geen resultaatsverbintenis. Slechts die onderzoekshandelingen moeten worden gesteld die gelet op de concrete omstandigheden redelijkerwijze tot het verzamelen van bewijselementen, het aan het licht brengen van de waarheid en de identificatie en de bestraffing van de verantwoordelijkheden kunnen leiden. Indien evenwel ter gelegenheid van de regeling van de rechtspleging een burgerlijke partij om de uitvoering van een concreet omschreven bijkomende onderzoekshandeling verzoekt en daarbij vermeldt waarom die voor de waarheidsvinding noodzakelijk is, kan het onderzoeksgerecht ter afwijzing van dit verzoek niet volstaan met de loutere vaststelling dat er geen enkele noodzaak is om nog verdere onderzoekshandelingen te bevelen. Het onderzoeksgerecht dient concreet aan te geven waarom de gevraagde onderzoekshandeling niet tot de waarheidsvinding kan bijdragen.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221129.2N.3\)](#)

Vrijheidsbeneming

Europees aanhoudingsbevel – Facultatieve weigeringsgronden – Vervolg in België

Arrest van 4 januari 2022 ([P.21.1661.N](#))

Uit het enkele feit dat in de stukken die ter uitvoering van een aan een Belgische overheid gericht Europees onderzoeksbevel zijn opgesteld, de persoon op wie de gevraagde onderzoekshandelingen betrekking heeft, wordt aangemerkt als verdachte, hij ter gelegenheid van de uitvoering ervan van zijn vrijheid wordt beroofd, hij als verdachte wordt verhoord en hij het voorwerp van een door de uitvaardigende overheid gevraagd telefonie- en BOM-onderzoek uitmaakt, volgt niet dat die persoon in België wordt vervolgd in de zin van artikel 6, 1°, Wet Europees Aanhoudingsbevel voor de feiten waarvoor het Europees onderzoeksbevel is uitgevaardigd.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220104.2N.15](#))

Met het oog op zijn uitlevering aangehouden vreemdeling – Voorlopig aanhoudingsbevel met het oog op uitlevering – Verzoek tot voorlopige invrijheidstelling – Cassatieberoep tegen de beslissing van de kamer van inbeschuldigingstelling waarbij de invrijheidstelling wordt geweigerd – Uitvoerbaar verklaard en aan de vreemdeling betekend internationaal aanhoudingsbevel uitgevaardigd door de buitenlandse gerechtelijke overheid – Verlies van bestaansredenen van het cassatieberoep tegen het arrest van de kamer van inbeschuldigingstelling – Invloed op het recht op een daadwerkelijk rechtsmiddel

Arrest van 12 januari 2022 ([P.21.1696.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal M. Nolet de Brauwere

Dit arrest wordt in de categorie “Strafprocedure – Rechtsmiddelen” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220112.2F.13](#))

Europees aanhoudingsbevel – Beoordeling van de vereiste van dubbele strafbaarheid – Verheerlijking van terrorisme – Vereiste van bijzonder opzet – Belediging en smaad aan de Spaanse Kroon – Laster en eerroof

Arrest van 18 januari 2022 ([P.21.1692.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal A. Winants

Dit arrest wordt in de categorie “Strafrecht – Misdrijven” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220118.2N.20](#))

Europees aanhoudingsbevel – Verstrijken van de termijn van 15 dagen voor de uitspraak over de tenuitvoerlegging van het bevel – Invrijheidstelling van de betrokkene – Hoger beroep van het openbaar ministerie – Onderzoeksopdracht van de kamer van inbeschuldigingstelling – Ontbreken van een beslissing over de tenuitvoerlegging van het bevel – Gevolg

Arrest van 5 april 2022 ([P.22.0406.N](#))

Uit de samenlezing van de artikelen 16, § 5, en 17 Wet Europees Aanhoudingsbevel volgt dat in geval van hoger beroep door het openbaar ministerie tegen de beslissing tot invrijheidstelling van de onderzoeksrechter op grond van artikel 16, § 5, Wet Europees Aanhoudingsbevel, de kamer van inbeschuldigingstelling zich niet enkel over de hechtenistoestand van de betrokkene, maar ook over de tenuitvoerlegging van het Europees Aanhoudingsbevel moet uitspreken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220405.2N.15](#))

Voorlopige hechtenis – Invrijheidstelling onder voorwaarden – Invrijheidstelling tegen betaling van een borgsom – Motivering – Voorwaarden

Arrest van 13 april 2022 ([P.22.0459.N](#))

Uit de bepalingen van de artikelen 16, § 1, tweede lid, 21, § 4, en 30, § 4, Voorlopige Hechteniswet volgt dat de hechtenis onder elektronisch toezicht een vrijheidsberovende maatregel inhoudt die als een uitvoeringsmodaliteit van de voorlopige hechtenis moet worden beschouwd.

De in artikel 35 Voorlopige Hechteniswet bedoelde invrijheidstelling onder voorwaarden en de invrijheidstelling die afhankelijk wordt gesteld van de voorafgaande en volledige betaling van een borgsom, houden alternatieve maatregelen voor de voorlopige hechtenis en de ermee gepaard gaande vrijheidsberoving in. De vrijheidsbepalingen die met die alternatieve maatregelen gepaard gaan, zijn uit hun aard minder ingrijpend dan de vrijheidsberoving die uit de voorlopige hechtenis voortvloeit, onder welke modaliteit die ook wordt uitgevoerd. Het onderzoeksgerecht dat oordeelt dat de inverdenkinggestelde in vrijheid kan worden gesteld onder de voorwaarden die het bepaalt enmits hij voorafgaand een bepaalde borgsom betaalt, dient dan ook niet te antwoorden op de conclusie van de inverdenkinggestelde waarin deze om de uitvoering van de voorlopige hechtenis onder de modaliteit van het elektronisch toezicht verzoekt en is niet ertoe gehouden te motiveren waarom die alternatieve maatregelen meer geschikt zijn dan een hechtenis onder elektronisch toezicht om het recidive-, collusie- en vluchtgevaar te neutraliseren.

De rechter oordeelt onaantastbaar in feite welke voorwaarden noodzakelijk zijn, gelet op de redenen vermeld in artikel 16, § 1, vierde lid, Voorlopige Hechteniswet, zonder dat hij ertoe gehouden is elke voorwaarde afzonderlijk te motiveren. Zo ook oordeelt de rechter onaantastbaar over de vraag of een invrijheidstelling tegen betaling van een borgsom een voldoende alternatief voor de verdere vrijheidsbeneming is.

De in artikel 35, § 1, Voorlopige Hechteniswet bedoelde invrijheidstelling onder voorwaarden en de in paragraaf 4 van dat artikel bedoelde invrijheidstelling die afhankelijk wordt gesteld van de voorafgaande en volledige betaling van een

borgsom, kunnen gelijktijdig worden opgelegd. De omstandigheid dat de in artikel 35, § 4, Voorlopige Hechteniswet bedoelde borgsom vóór de invrijheidstelling moet worden betaald, terwijl de in paragraaf 1 van dat artikel bedoelde voorwaarden na de invrijheidstelling moeten worden nageleefd, doet hieraan geen afbreuk.

Bij de beoordeling van de vraag of de invrijheidstelling tegen betaling van een borgsom een voldoende alternatief voor de verdere vrijheidsbeneming is, dient de rechter onder meer na te gaan of de doelstelling van de voorlopige hechtenis en met name de vrijwaring van de openbare veiligheid ook door die alternatieve maatregel kan worden verwezenlijkt. Hieraan wordt geen afbreuk gedaan door de omstandigheid dat de invrijheidstelling tegen betaling van een borgsom ook tot doel heeft de betrokkene ertoe aan te zetten na zijn invrijheidstelling bij de proceshandelingen te verschijnen of om zich voor de tenuitvoerlegging van de beslissing aan te bieden.

De rechter oordeelt onaantastbaar over het bedrag van de in artikel 35, § 4, Voorlopige Hechteniswet bedoelde borgsom, rekening houdend met de in dat artikel bedoelde criteria. Bij afwezigheid van een conclusie dient de rechter die de invrijheidstelling tegen betaling van een borgsom oplegt, niet vast te stellen dat de inverdenkinggestelde in staat is deze te betalen en dient hij niet de criteria te vermelden op grond waarvan hij de omvang van de borgsom bepaalt. De loutere bewering in de conclusie van de inverdenkinggestelde dat hij eerder niet in staat was een borgsom te betalen, verplicht de rechter niet ertoe zijn beslissing in dit verband nader te motiveren.

Artikel 5.3 EVRM waarborgt het recht van de van zijn vrijheid beroofde beklaagde om binnen een redelijke termijn te worden berecht of hangende het proces in vrijheid te worden gesteld en het bepaalt dat de invrijheidstelling afhankelijk kan worden gesteld van een waarborg voor de verschijning van de betrokkene op de rechtszitting. Daaruit volgt evenwel geen absoluut recht op invrijheidstelling tegen betaling van een borgsom. Het staat aan de rechter te oordelen of de doelstellingen van de voorlopige hechtenis zo kunnen worden bereikt.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220413.2N.4\)](#)

Aanhoudingsbevel – Substantiële vormvereisten of vereisten voorgeschreven op straffe van nietigheid – Voorafgaand verhoor – Niet-ondertekening van het proces-verbaal van verhoor door de inverdenkinggestelde

Arrest van 27 april 2022 ([P.22.0505.F](#))

Hoewel het aan de uitvaardiging van het aanhoudingsbevel voorafgaand verhoor van een verdachte door de onderzoeksrechter een substantiële vormvereiste is die met de eerbiediging van het recht van verdediging verband houdt, voorziet geen enkele bepaling erin dat het proces-verbaal van verhoor, op straffe van nietigheid, door de inverdenkinggestelde moet worden ondertekend of dat het ontbreken van zijn handtekening tot zijn invrijheidstelling moet leiden (Art. 16, § 2, Voorlopige Hechteniswet).

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220427.2F.11\)](#)

Verbod op cumulatie van functies in dezelfde zaak – Raadsheer bij het hof van beroep die al eerder van de zaak heeft kennis genomen als rechter in de rechtbank van eerste aanleg – Toetsing van de handhaving van de voorlopige hechtenis voor de regeling van de rechtspleging of onderzoek ervan in het kader van een daarna ingediend onderzoek tot invrijheidstelling – Zelfde zaken

Arrest van 19 juli 2022 ([P.22.0914.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal M. Nolet de Brauwere

Dit arrest wordt in de categorie “Strafprocedure – Onderzoeksgerechten” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220719.VAC.3](#))

Modaliteiten van de handhaving van de voorlopige hechtenis – Elektronisch toezicht – Bevoegdheid van de onderzoeksgerechten om bijkomende maatregelen, zoals een communicatieverbod, op te leggen

Arrest van 26 juli 2022 ([P.22.0959.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal M. Nolet de Brauwere

De in artikel 20, § 3bis, Voorlopige Hechteniswet bedoelde communicatieverboden vormen een facultatieve aanvulling op de voorlopige hechtenis onder elektronisch toezicht. Door aan de onderzoeksgerechten de bevoegdheid toe te kennen om de voormelde modaliteit te verlenen, kent de wet hen ook de bevoegdheid toe om bijkomende maatregelen op te leggen.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220726.VAC.5](#))

Verbod op cumulatie van functies in dezelfde zaak – Toezicht op de voorlopige hechtenis van verschillende mede-inverdenkinggestelden aan wie dezelfde feiten worden verweten – Verschillende zaken

Arrest van 16 augustus 2022 ([P.22.1086.F](#))

Dit arrest wordt in de categorie “Strafprocedure – Onderzoeksgerechten” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220816.VAC.6](#))

Vreemdelingen – Verlenging van de vrijheidsberoving – Hoger beroep bij de rechterlijke macht tegen de tussentijdse nieuwe beslissing tot verlenging

Arrest van 13 september 2022 ([P.22.1120.N-P.22.1164.N](#))

Uit de artikelen 71, eerste lid, en 74/6, § 1, vijfde en zesde lid, Vreemdelingenwet volgt dat wanneer het onderzoeksgerecht kennis neemt van het beroep dat de vreemdeling krachtens artikel 71, eerste lid, Vreemdelingenwet tegen een vrijheidsberovende maatregel heeft ingesteld, op een ogenblik dat de geldigheidsduur van die maatregel zoals die desgevallend werd verlengd, is verstreken, maar er een nieuwe beslissing tot verlenging is genomen, het bij de beoordeling van de wettigheid van de opsluiting, de regelmatigheid van de eerste beslissing tot verlenging dient na te gaan. Dergelijke nieuwe beslissing tot verlenging van een vrijheidsberovende maatregel maakt evenwel geen nieuwe zelfstandige maatregel van vrijheidsberoving

uit, zodat het onderzoeksgerecht in dat geval gehouden blijft ook de wettigheid van de verlengde maatregel na te gaan.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220913.2N.17\)](#)

Voorlopige hechtenis – Voorlopige invrijheidstelling – Verwerping – Ernstige aanwijzingen van schuld – Beoordeling – Verwijzing naar het veroordelend vonnis waartegen beroep is ingesteld – Vermoeden van onschuld – Gevolg

Arrest van 13 september 2022 ([P.22.1166.N](#))

Het hof van beroep dat bij toepassing van artikel 27, § 1, 2°, en § 2, Voorlopige Hechteniswet een verzoekschrift tot voorlopige invrijheidstelling verwerpt, moet de beslissing tot verwerping overeenkomstig artikel 27, § 3, vierde lid, Voorlopige Hechteniswet motiveren met inachtneming van hetgeen in artikel 16, § 5, eerste en tweede lid, Voorlopige Hechteniswet is voorgeschreven. Het moet dan ook het bestaan vaststellen van ernstige aanwijzingen van schuld voor de feiten waarvoor de verzoeker van zijn vrijheid is beroofd.

Het hof van beroep dat een verzoek tot voorlopige invrijheidstelling verwerpt, dient bij de vaststelling van het bestaan van ernstige aanwijzingen van schuld, het vermoeden van onschuld te respecteren. Het kan dan ook voor de vaststelling van het bestaan van ernstige aanwijzingen van schuld niet louter naar het veroordelend beroepen vonnis verwijzen, vermits door een dergelijke verwijzing het immers de redenen overneemt die de eerste rechter heeft aangenomen om de verzoeker aan de hem ten laste gelegde feiten schuldig te verklaren. Het arrest dat voor het bestaan van de ernstige aanwijzingen van schuld onder meer naar het beroepen vonnis verwijst, miskent het algemeen rechtsbeginsel van het vermoeden van onschuld.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220913.2N.21\)](#)

Voorlopige hechtenis – Bevel tot aanhouding – Voorafgaande ondervraging door de onderzoeksrechter – Verwijzing naar verklaringen bij de politie

Arrest van 13 september 2022 ([P.22.1167.N](#))

De voorafgaande ondervraging zoals bepaald in artikel 16, § 2, eerste lid, Voorlopige Hechteniswet heeft tot doel de onderzoeksrechter over het standpunt van de verdachte over de hem verweten feiten in te lichten en aldus zijn recht van verdediging te waarborgen. De wetgever heeft niet nader bepaald hoe de voorafgaande ondervraging precies moet verlopen, maar het is niet noodzakelijk dat de onderzoeksrechter aan de verdachte gerichte vragen stelt. Wel moet blijken dat de onderzoeksrechter de verdachte de gelegenheid heeft gegeven zijn opmerkingen betreffende de hem verweten feiten te formuleren.

Noch de tekst van artikel 5.3 EVRM en de artikelen 16, § 2, en 21, § 4, Voorlopige Hechteniswet, noch de wetsgeschiedenis van de Voorlopige Hechteniswet, noch het algemeen rechtsbeginsel houdende eerbiediging van het recht van verdediging, noch enig andere bepaling verzetten zich ertegen dat de onderzoeksrechter bij de voorafgaande ondervraging van de verdachte naar de eerder aan de politie afgelegde verklaringen van de verdachte verwijst en vraagt of de verdachte die verklaringen al dan niet bevestigt, voor zover aan de verdachte duidelijk is gemaakt welke de feiten

zijn die aan de beschuldiging ten grondslag liggen en de ondervraging door de politie daarop betrekking heeft. Een dergelijke vraagstelling stelt de verdachte wel degelijk in staat zijn zienswijze over de hem verweten feiten ter kennis van de onderzoeksrechter te brengen en plaatst hem niet in de positie die de uitoefening van zijn recht van verdediging belemmert. Die regel geldt zowel voor verdachten die in een taal die zij begrijpen, worden verhoord, als voor verdachten die met behulp van een tolk worden verhoord.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220913.2N.22\)](#)

Vreemdelingen – Toetsing van de wettigheid van een vrijheidsberovende maatregel – Artikel 5.4 EVRM – Impact van de latere invrijheidstelling van de vreemdeling

Arrest van 27 september 2022 (P.22.1122.N-P.22.1181.N) met conclusie van advocaat-generaal B. De Smet

De bepaling van artikel 5.4 EVRM is ook van toepassing op vreemdelingen die krachtens de Vreemdelingenwet door een administratieve overheid van hun vrijheid worden beroofd, zodat de van zijn vrijheid beroofde vreemdeling de wettigheid van zijn vrijheidsberoving op korte termijn door een rechter moet kunnen laten toetsen. Dat houdt in dat een rechter op korte termijn definitief beslist of de vrijheidsberoving al dan niet wettig is, waarbij rechterlijke beslissingen die de wettigheid zelf niet beoordelen, zoals een vernietiging wegens een motiveringsgebrek of een onbevoegdheid, geen dergelijke definitieve beslissingen zijn, ook al kunnen ze in aanmerking worden genomen voor de invulling van het begrip korte termijn. Uit artikel 5.4 EVRM, zoals uitgelegd door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, volgt dat het feit van de invrijheidstelling van een vreemdeling, die op het ogenblik dat hij van zijn vrijheid was beroofd, aan een rechter heeft gevraagd om de wettigheid van die vrijheidsberoving te toetsen of tegen een dergelijke toetsingsbeslissing een rechtsmiddel heeft aangewend, niet tot gevolg heeft dat dit verzoek of het ter zake ingediende rechtsmiddel zonder voorwerp is, zodat de rechter bij wie een verzoek aanhangig is tot beoordeling van de wettigheid van de vrijheidsberoving van een vreemdeling of van een rechtsmiddel tegen een beslissing die over die wettigheid uitspraak doet, indien hij daartoe door de inmiddels in vrijheid gestelde vreemdeling uitdrukkelijk is uitgenodigd, zich over de wettigheid van de vrijheidsberoving moet uitspreken en hij de beoordeling van het verzoek of van het ingestelde rechtsmiddel niet zonder voorwerp kan verklaren op de enkele grond dat de vreemdeling niet langer van zijn vrijheid is beroofd. De voormelde verdragsrechtelijke verplichting primeert op artikel 71 Vreemdelingenwet dat het beroep bij de rechterlijke macht enkel verleent aan de vreemdeling die het voorwerp is van een maatregel van vrijheidsberoving. Ook de mogelijkheid die een in vrijheid gestelde vreemdeling heeft om de wettigheid van de niet langer bestaande vrijheidsberoving te laten toetsen door de burgerlijke rechter met het oog op het verkrijgen van een schadevergoeding, ontslaat het onderzoeksgerecht en het Hof niet van de uit artikel 5.4 EVRM voortvloeiende verplichting om op korte termijn over de wettigheid van een bestuurlijke vrijheidsberoving van een vreemdeling of over een ter zake ingesteld rechtsmiddel te oordelen, voor zover de vreemdeling dat verzoek tot wettigheidsbeoordeling heeft geformuleerd of dat rechtsmiddel heeft ingesteld op een ogenblik dat hij nog van zijn vrijheid was beroofd en hij de aangezochte rechter

uitdrukkelijk verzoekt om, niettegenstaande de invrijheidstelling, de wettigheid van de ondergane vrijheidsberoving te toetsen. Met dit arrest stapt het Hof af van zijn traditionele ‘zonder voorwerp’-rechtspraak met betrekking tot de wettigheidscontrole van een vrijheidsberovende maatregel genomen ten opzichte van een vreemdeling wanneer deze op het ogenblik van die controle in vrijheid werd gesteld.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220927.2N.21\)](#)

Vreemdelingen – Artikel 7 Vreemdelingenwet – Maatregel van vrijheidsberoving – Onschendbaarheid van de woning – Recht op eerbiediging van het privé- en gezinsleven – Inmenging door het openbaar gezag – Wettelijk grondslag – Schriftelijke en voorafgaande toestemming

Arrest van 5 oktober 2022 ([P.22.1200.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal D. Vandermeersch

Dit arrest wordt in de categorie “Richtinggevende arresten – Strafprocedure” besproken.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20211214.2N.16\)](#)

Beklaagde verwezen naar de vonnisgerechten onder aanhoudingsbevel en veroordeeld tot een gevangenisstraf door een niet-definitieve beslissing – Status van in voorlopige hechtenis geplaatste inverdinkinggestelde – Ontvankelijkheid van het verzoek tot invrijheidstelling gericht aan de kamer van inbeschuldigingstelling

Arrest van 19 oktober 2022 ([P.22.1286.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal D. Vandermeersch

Wanneer de veroordelende beslissing niet definitief is, met name wegens de schorsende werking van het cassatieberoep van het openbaar ministerie, behoudt de onder aanhoudingsbevel verwezen beklagde de status van in voorlopige hechtenis geplaatste inverdinkinggestelde, zodat hij, overeenkomstig artikel 27, § 1, 5°, Voorlopige Hechteniswet, aan het hof van beroep, kamer van inbeschuldigingstelling, een verzoek tot invrijheidstelling kan richten.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221019.2F.15\)](#)

Voorlopige hechtenis – Invrijheidstelling onder borgtocht – Bedrag van de borgsom – Motivering – Onaantastbare beoordeling door de rechter

Arrest van 9 november 2022 ([P.22.1407.F](#))

De rechter die bij de beslissing over de handhaving van de voorlopige hechtenis de vrijlating op borgtocht beveelt, bepaalt op onaantastbare wijze het bedrag van de borgsom en is bij ontstentenis van een conclusie niet verplicht zijn beslissing hierover met redenen te omkleden. Niettemin moet de borgtocht, die bedoeld is om het vluchtgevaar tegen te gaan, ook worden beoordeeld met inaanmerkingneming van de financiële draagkracht van de verdachte en, in voorkomend geval, overeenkomstig artikel 35, § 4, tweede lid, Voorlopige Hechteniswet, van het bestaan van ernstige vermoedens dat de uit een misdrijf verkregen geldsommen of waarden in het

buitenland werden geplaatst of verborgen werden gehouden (Art. 35 Voorlopige Hechteniswet; art. 5.3 EVRM).

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221109.2F.11](#))

Vreemdelingen – Vasthoudingsmaatregel – Beroep bij de rechterlijke macht – Wettigheidstoetsing van de titel van vrijheidsberoving door de kamer van inbeschuldigingstelling – Actieve titel – Opeenvolging van titels – Nieuwe autonome titel – Gevolg van de invrijheidstelling van de vreemdeling – Artikel 5.4 EVRM – Recht op schadeloosstelling wegens onrechtmatige detentie – Draagwijdte van artikel 9.3 Onthaalrichtlijn – Voorwerp van het cassatieberoep

Arrest van 15 december 2022 ([P.22.1327.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal D. Vandermeersch

Artikel 71 Vreemdelingenwet verleent de raadkamer en de kamer van inbeschuldigingstelling de bevoegdheid om kennis te nemen van het beroep van een vreemdeling tegen de jegens hem genomen maatregel van vrijheidsberoving. Het in die wet bepaalde rechterlijk toezicht betreft de actieve titel, namelijk de oorspronkelijke titel die nog steeds van kracht is op het tijdstip waarop het onderzoeksgerecht de wettigheid ervan nagaat, maar ook de nieuwe titel, die in de plaats is gesteld van de eerdere titel, en op grond waarvan de vreemdeling van zijn vrijheid beroofd blijft (Artt. 71 en 72 Vreemdelingenwet).

Aangezien de sanctie van de onrechtmatigheid van de detentie krachtens artikel 5.4 EVRM bestaat in een vrijlating die onverwijld moet plaatsvinden, moet hieruit worden begrepen dat die bepaling slaat op het beroep van de vreemdeling die op het tijdstip waarop het onderzoeksgerecht over zijn beroep uitspraak moet doen, nog steeds wordt vastgehouden. Als hij intussen werd vrijgelaten, kan zijn invrijheidstelling immers niet meer worden bevolen, maar de onrechtmatigheid van zijn aanhouding geeft hem, na zijn invrijheidstelling, recht op de door artikel 5.5 EVRM gewaarborgde schadeloosstelling.

Artikel 5.4 EVRM is geschonden wanneer tegen een vreemdeling opeenvolgend verschillende beslissingen tot vrijheidsberoving werden genomen, zonder dat het rechterlijk toezicht met een eindbeslissing kon worden afgesloten omdat er tijdens de procedure van toezicht op de vigerende titel van vrijheidsberoving, een nieuwe autonome titel werd uitgevaardigd die de voorgaande titel vervangt.

Artikel 71 Vreemdelingenwet schendt artikel 5.4 EVRM niet wanneer de gebeurtenis die zich tijdens de procedure van toezicht voordoet, geen nieuwe autonome titel is die de voorgaande vervangt maar, integendeel, de invrijheidstelling van de vreemdeling die er het voorwerp van was.

Het noodzakelijk verband tussen het vereiste “onverwijld” toezicht op de rechtmatigheid van een vrijheidsberoving en het bestaan van een actieve titel voor de te toetsen vrijheidsberoving blijkt ook uit artikel 9.3 Onthaalrichtlijn. Krachtens die bepaling moeten de Lidstaten ervoor zorgen dat de inbewaringstelling met spoed door een rechter wordt getoetst, zo spoedig mogelijk bij aanvang van de vrijheidsberoving, of moeten ze de vreemdeling het recht toekennen met hetzelfde doel een procedure in te leiden. Artikel 9.3 voegt hieraan toe dat de vreemdeling onmiddellijk wordt

vrijgelaten indien die toetsing, die onverwijld moet plaatsvinden, leidt tot een vaststelling van onrechtmatigheid van de vasthouding.

Het cassatieberoep tegen een arrest van de kamer van inbeschuldigingstelling dat uitspraak heeft gedaan over het beroep van de vreemdeling tegen de jegens hem genomen maatregel van vrijheidsberoving, heeft geen bestaansreden meer wanneer die vreemdeling intussen werd vrijgelaten.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221215.2F.1\)](#)

Voorlopige hechtenis – Modaliteit van het elektronisch toezicht – Beschikking van de raadkamer tot handhaving van de voorlopige hechtenis – Onderscheid met de beschikking van de onderzoeksrechter tot uitvoering van de voorlopige hechtenis in de gevangenis – Hoger beroep van alleen de in verdenking gestelde – Beslissing van de onderzoeksrechter tot uitvoering in de gevangenis wegens miskenning van de voorwaarden van het elektronisch toezicht – Toelaatbaarheid van het arrest van de kamer van inbeschuldigingstelling tot handhaving van de voorlopige hechtenis met de modaliteit van uitvoering in de gevangenis

Arrest van 20 december 2022 ([P.22.1659.N](#))

Uit de artikelen 16, § 1, tweede lid, 21, § 4, en 30, § 4, Voorlopige Hechteniswet volgt dat de hechtenis onder elektronisch toezicht een vrijheidsberovende maatregel inhoudt die als een uitvoeringsmodaliteit van de voorlopige hechtenis moet worden beschouwd. Die uitvoeringsmodaliteit, waarover ook de onderzoeksrechter bij toepassing van artikel 24bis, § 1, eerste lid, Voorlopige Hechteniswet kan beslissen, moet van de door het onderzoeksgerecht verleende titel tot handhaving van de voorlopige hechtenis worden onderscheiden.

De kamer van inbeschuldigingstelling die moet oordelen over het hoger beroep tegen een beschikking waarbij de handhaving van de hechtenis onder de modaliteit van het elektronisch toezicht werd bevolen, dient bij toepassing van artikel 30, § 4, eerste lid, Voorlopige Hechteniswet met de omstandigheden van de zaak op het ogenblik van de uitspraak rekening te houden. Hiertoe behoort ook de uitvoeringsmodaliteit van de voorlopige hechtenis zoals die op het ogenblik van de uitspraak bestaat, ook wanneer die modaliteit bij toepassing van artikel 24bis, §1, eerste lid, Voorlopige Hechteniswet door de onderzoeksrechter in een uitvoering van de voorlopige hechtenis in de gevangenis werd gewijzigd. Wanneer het onderzoeksgerecht in hoger beroep beslist tot handhaving van de hechtenis in de gevangenis van een in verdenking gestelde wiens voorlopige hechtenis op het ogenblik van die beslissing wordt uitgevoerd in de gevangenis ingevolge een beslissing van de onderzoeksrechter op grond van artikel 24bis, §1, eerste lid, Voorlopige Hechteniswet, verzwaart het de toestand van de in verdenking gestelde niet.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221220.2N.34\)](#)

Voorlopige hechtenis onder elektronisch toezicht – Herroeping van het elektronisch toezicht – Geen nieuw aanhoudingsbevel – Voorafgaand verhoor

Arrest van 28 december 2022 ([P.22.1702.F](#))

De beslissing om de in voorlopige hechtenis genomen in verdenking gestelde onder elektronisch toezicht te plaatsen, is een modaliteit van die hechtenis. De herroeping van het elektronisch toezicht houdt bijgevolg geen nieuw aanhoudingsbevel in.

Het verhoor bepaald in artikel 16, § 2, eerste lid, Voorlopige Hechteniswet is enkel voorafgaandelijk aan de uitvaardiging van een aanhoudingsbevel verplicht. Bij herroeping van het elektronisch toezicht is het verhoor enkel verplicht in het geval dat de procureur des Konings bij voorraad de terugkeer van de in verdenking gestelde in de gevangenis zou hebben bevolen, zodat de onderzoeksrechter binnen vijf werkdagen over het al dan niet handhaven van de modaliteit van het elektronisch toezicht uitspraak had moeten doen, na de in verdenking gestelde en zijn raadsman te hebben gehoord (Artt. 16, § 2, eerste lid en 24bis, Voorlopige Hechteniswet).

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221228.2F.5](#))

Onderzoeksgerechten

Europees aanhoudingsbevel – Grenzen aan de beoordeling door het onderzoeksgerecht

Arrest van 4 januari 2022 ([P.21.1661.N](#))

Het onderzoeksgerecht dat over de tenuitvoerlegging van het Europees aanhoudingsbevel met het oog op strafvervolging uitspraak moet doen, heeft enkel over de aanwezigheid van de in de artikelen 4 tot en met 8 Wet Europees Aanhoudingsbevel bepaalde weigeringsgronden en waarborgen te oordelen, na te hebben nagegaan of aan de voorwaarden van de artikelen 3 en 5 Wet Europees Aanhoudingsbevel is voldaan. Het heeft in de regel niet over de wettigheid en de regelmatigheid van het Europees aanhoudingsbevel te oordelen. Die beoordeling komt immers de rechterlijke autoriteiten van de uitvaardigende staat toe. Het staat derhalve aan de rechterlijke autoriteit van de uitvaardigende staat en niet aan de rechterlijke autoriteit van de uitvoerende staat te oordelen of het uitvaardigen van een Europees aanhoudingsbevel het evenredigheidsbeginsel miskent.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220104.2N.15](#))

Regeling van de rechtspleging – Buitenvervolginstelling – Beoordeling van nieuwe bezwaren

Arrest van 8 februari 2022 ([P.21.1330.N](#))

Een beschikking van de raadkamer tot buitenvervolginstelling van een in verdenking gestelde spreekt zich niet definitief over de strafvordering uit en heeft geen definitief gezag van gewijsde. Deze beslissing stelt immers slechts vast dat het in de gegeven omstandigheden en met de beschikbare gegevens op een bepaald ogenblik niet verantwoord is de rechtspleging verder te zetten. Dit oordeel kan aldus later nog wijzigen in het geval van andere omstandigheden en beschikbare gegevens.

Uit de artikelen 246 en 247 Wetboek van Strafvordering, die ook op een beschikking van de raadkamer tot buitenvervolginstelling van toepassing zijn, volgt dat deze beslissing niet verhindert dat indien lastens een inverdenkinggestelde nieuwe bezwaren zijn ingekomen, hij op vordering van het openbaar ministerie met een nieuwe beschikking alsnog naar de vonnisrechter wordt verwezen. De raadkamer beoordeelt het bestaan van nieuwe bezwaren op het ogenblik dat zij opnieuw is gevat om over de regeling van de rechtspleging te oordelen. Niet vereist is dat zij de nieuwe bezwaren in de nieuwe beschikking zelf vaststelt. Die vaststelling kan ook blijken uit andere aan tegenspraak onderworpen dossierstukken waarnaar de raadkamer in haar nieuwe beschikking verwijst.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220208.2N.2\)](#)

Kamer van inbeschuldigingstelling – Nietigheid, grond van niet-ontvankelijkheid of verval van de strafvordering – Ambtshalve toezicht – Recht op tegenspraak

Arrest van 22 maart 2022 ([P.21.1614.N](#))

Uit artikel 235bis, §§ 1 en 3, Wetboek van Strafvordering volgt dat de kamer van inbeschuldigingstelling ter gelegenheid van de behandeling van het hoger beroep van een burgerlijke partij tegen de beschikking van de raadkamer volgens dewelke het feit, voorwerp van de burgerlijkepartijstelling en de strafvordering, geen misdrijf oplevert, slechts kan beslissen tot onontvankelijkheid van de burgerlijke partijstelling en het niet regelmatig ingesteld zijn van de daarop gesteunde strafvordering, indien blijkt dat dit gegeven voor het onderzoeksgerecht in het debat was, dan wel indien de kamer van inbeschuldigingstelling daartoe het debat heeft heropend.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220322.2N.9\)](#)

Gezag van gewijsde in strafzaken – Beslissing van het onderzoeksgerecht tot buitenvervolginstelling – Non bis in idem

Arrest van 19 april 2022 ([P.22.0056.N](#))

Uit de bepalingen van de artikelen 4.1 Zevende Aanvullend Protocol EVRM en 14.7. IVBPR alsmede uit het algemeen rechtsbeginsel *non bis in idem*, volgt dat een tweede vervolging verboden is wegens identieke feiten of substantieel dezelfde feiten die na een eerste vervolging tot een onherroepelijke beslissing van veroordeling of vrijspraak hebben geleid en voor zover die vervolgingen op dezelfde persoon betrekking hebben. Een onherroepelijke beslissing van veroordeling of vrijspraak is een beslissing die de zaak niet slechts voorlopig maar wel onherroepelijk beëindigt, zodat de toepassing van het *non bis in idem*-beginsel vereist dat de zaak ten gronde werd onderzocht en er dus over de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de dader die zich in een tweede vervolging erop beroept, werd geoordeeld. Beslissingen van het onderzoeksgerecht hebben in de regel slechts gezag van gewijsde indien het als vonnisgerecht uitspraak doet. Aldus is een door het onderzoeksgerecht bevolen buitenvervolginstelling wegens de afwezigheid van voldoende bezwaren of wegens het verval van de strafvordering door verjaring geen onherroepelijke beslissing over de strafvordering en kan een dergelijke beslissing niet als basis voor de toepassing van het *non bis in idem*-beginsel dienen.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220419.2N.10\)](#)

Verbod op cumulatie van functies in dezelfde zaak – Raadsheer bij het hof van beroep die al eerder van de zaak als rechter in de rechtbank van eerste aanleg heeft kennis genomen – Toetsing van de handhaving van de voorlopige hechtenis voor de regeling van de rechtspleging of onderzoek ervan in het kader van een daarna ingediend onderzoek tot invrijheidstelling – Zelfde zaken

Arrest van 19 juli 2022 ([P.22.0914.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal M. Nolet de Brauwere

Ongeacht of het gaat om de periodieke toetsing van de voorlopige hechtenis vóór de regeling van de rechtspleging of om het onderzoek ervan in het kader van een daarna ingediend verzoek tot invrijheidstelling, gaat het om dezelfde zaak van zodra het dezelfde persoon betreft die op grond van dezelfde inverdenkingstelling van zijn vrijheid is beroofd. Bijgevolg wordt het arrest dat is gewezen door een raadsheer van het hof van beroep, die van de zaak als rechter in de rechtbank van eerste aanleg heeft kennisgenomen, op grond van artikel 292 Gerechtelijk Wetboek, hetwelk het uitoefenen van twee verschillende ambten in dezelfde zaak, als zijnde een cumulatie van rechterlijke ambten, verbiedt, vernietigd.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220719.VAC.3\)](#)

Verbod op cumulatie van functies in dezelfde zaak – Toezicht op de voorlopige hechtenis van verschillende mede-inverdenkinggestelden aan wie dezelfde feiten worden verweten – Verschillende zaken

Arrest van 16 augustus 2022 ([P.22.1086.F](#))

Wat het toezicht op de voorlopige hechtenis betreft, is de zaak van een inverdenkinggestelde, voor de toepassing van artikel 292 Gerechtelijk Wetboek, niet dezelfde als die van zijn mede-inverdenkinggestelden, zelfs indien hen dezelfde feiten worden verweten.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220816.VAC.6\)](#)

Vreemdelingen – Verlenging van de vrijheidsberoving – Hoger beroep bij de rechterlijke macht tegen de tussentijdse nieuwe beslissing tot verlenging

Arrest van 13 september 2022 ([P.22.1120.N-P.22.1164.N](#))

Dit arrest wordt in de categorie “Strafprocedure – Vrijheidsbeneming” besproken.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220913.2N.17\)](#)

Voorlopige hechtenis – Bevel tot aanhouding – Voorafgaande ondervraging door de onderzoeksrechter – Verwijzing naar verklaringen bij de politie

Arrest van 13 september 2022 ([P.22.1167.N](#))

Dit arrest wordt in de categorie “Strafprocedure – Vrijheidsbeneming” besproken.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220913.2N.22\)](#)

Vreemdelingen – Toetsing van de wettigheid van een vrijheidsberovende maatregel – Artikel 5.4 EVRM – Impact van de latere invrijheidstelling van de vreemdeling

Arrest van 27 september 2022 ([P.22.1122.N-P.22.1181.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. De Smet

Dit arrest wordt in de categorie “Strafprocedure – Vrijheidsbeneming” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220927.2N.21](#))

Wraking van de leden van de kamer van inbeschuldigingstelling – Artikelen 833 en 835 Gerechtelijk Wetboek – Akte van wraking niet ondertekend door een advocaat met meer dan tien jaar inschrijving bij de balie – Verzoek tot regularisering op basis van artikel 863 Gerechtelijk Wetboek – Termijn voor het indienen van het wrakingsverzoek

Arrest van 18 oktober 2022 ([P.22.1220.N-P.22.1221.N-P.22.1222.N](#))

Volgens artikel 835 Gerechtelijk Wetboek wordt de vordering tot wraking ingeleid bij een ter griffie neergelegde akte die wordt ondertekend door een advocaat die meer dan tien jaar bij de balie is ingeschreven. De vereiste dat enkel advocaten met de nodige beroepservaring een wrakingsverzoek kunnen indienen, is ingegeven door de wil van de wetgever niet weloverwogen wrakingsverzoeken te vermijden, gelet op de verstoring die dergelijke verzoeken voor de goede werking van het gerecht hebben.

Artikel 833 Gerechtelijk Wetboek bepaalt dat hij die een wraking wil voordragen, dit moet doen vóór de aanvang van de pleidooien, tenzij de redenen voor de wraking later zijn ontstaan, en indien de zaak bij verzoekschrift is ingediend, vooraleer op het verzoekschrift een beschikking is gegeven. Uit de tekst en de geest van deze bepaling, de schorsende werking die een wrakingsverzoek in de regel heeft en de aard van de procedure voor het onderzoeksgerecht, volgt dat indien een partij meent dat er een wrakingsgrond bestaat met betrekking tot de leden van de kamer van inbeschuldigingstelling die over het hoger beroep tegen een raadkamerbeschikking van buitenvervolginstelling moeten oordelen, zij die wrakingsgrond zo snel als mogelijk moet aanvoeren nadat die haar ter kennis is gekomen en in elk geval uiterlijk op de eerste rechtszitting van de kamer van inbeschuldigingstelling waar die leden zetelen.

Artikel 863 Gerechtelijk Wetboek bepaalt dat in alle gevallen waarin de ondertekening voor de geldigheid van een proceshandeling is vereist, het gebrek van de handtekening op de rechtszitting of binnen een door de rechter vastgestelde termijn kan worden geregulariseerd. Die bepaling laat echter niet toe om het verzuim van de bij artikel 835 Gerechtelijk Wetboek verplichte ondertekening door een advocaat met de vereiste beroepservaring voor het indienen van een wrakingsverzoek, dat bij toepassing van artikel 833 Gerechtelijk Wetboek dient te worden ingediend zo snel als mogelijk na het bekend worden van de wrakingsgrond en uiterlijk op de rechtszitting waarop de zaak zou worden behandeld, na die rechtszitting te regulariseren, zodat het wrakingsverzoek niet ontvankelijk is.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221018.2N.18](#))

Psychiatrisch deskundigenonderzoek – Geestesstoornis – Aangestelde deskundige die geen houder is van de door artikel 5, § 2, eerste lid, Interneringswet vereiste beroepstitel

Arrest van 19 oktober 2022 ([P.22.1062.F](#))

Noch artikel 5, § 2, Interneringswet, noch enig andere wetsbepaling bepalen dat het bezit van de beroepstitel van forensisch psychiater door de gerechtsdeskundige die over de aanwezigheid van een geestesstoornis bij de verdachte advies moet verlenen, een op straffe van nietigheid voorgeschreven vorm van die handeling uitmaakt (Art. 5 Interneringswet; artt. 86, 88 et 90 Gecoördineerde wet van 10 mei 2015 betreffende de uitoefening van de gezondheidsberoepen; MB 28 oktober 2015; art. 32 V.T.Sv.).

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221019.2F.8](#))

Vordering tot wraking van een onderzoeksrechter – Schorsende werking – Vervanging van een onderzoeksrechter – Toepasselijke wetsbepaling

Arrest van 19 oktober 2022 ([P.22.1315.F](#))

Uit de artikelen 837, eerste en derde lid, en 322, eerste lid, Gerechtelijk Wetboek volgt dat, behalve in het geval waarin de in artikel 837, derde lid, bedoelde procedure wegens spoedeisendheid onmogelijk kan worden toegepast, het die bijzondere bepaling is die de vervanging regelt van een onderzoeksrechter van wie de wraking wordt gevorderd en niet die van artikel 322 van dat wetboek, die een algemene draagwijdte heeft.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221019.2F.19](#))

Motivering van de afwijzing van een verzoek tot bijkomend onderzoek door de burgerlijke partij – Artikelen 3 en 5 EVRM – Klacht van politiegeweld – Procedurele verplichting voor de Staat om een officieel onderzoek te voeren – Taak van het onderzoeksgerecht – Gevolg van de enkele vaststelling dat er geen noodzaak meer is tot verder onderzoek

Arrest van 29 november 2022 ([P.22.1077.N](#))

Dit arrest wordt in de categorie “Strafprocedure – Onderzoek in strafzaken” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221129.2N.3](#))

Vreemdelingen – Vasthoudingsmaatregel – Beroep bij de rechterlijke macht – Wettigheidstoetsing van de titel van vrijheidsberoving door de kamer van inbeschuldigingstelling – Actieve titel – Opeenvolging van titels – Nieuwe autonome titel – Gevolg van de invrijheidstelling van de vreemdeling – Artikel 5.4 EVRM – Recht op schadeloosstelling wegens onrechtmatige detentie – Draagwijdte van artikel 9.3 Onthaalrichtlijn – Voorwerp van het cassatieberoep

Arrest van 15 december 2022 ([P.22.1327.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal D. Vandermeersch

Dit arrest wordt in de categorie “Strafprocedure – Vrijheidsbeneming” besproken.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221215.2F.1\)](#)

Vonnisgerechten

Redelijke termijn – Het in aanmerking nemen van de uitoefening door een partij van het recht om bijkomende onderzoekshandelingen te vragen – Onaantastbare beoordeling door de rechter van de bewijswaarde van de bewijsmiddelen – Onaantastbare beoordeling door de rechter van de noodzaak, het nut en de gepastheid van een bijkomend onderzoek

Arrest van 19 oktober 2022 ([P.22.0641.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal D. Vandermeersch

Om het redelijk karakter van de duur van de rechtspleging te beoordelen, mag de rechter rekening houden met het feit dat een partij haar recht om bijkomende onderzoekshandelingen te vragen, heeft uitgeoefend en dat het onderzoek van die vordering of de uitvoering van die onderzoekshandelingen een verlenging van de duur van de rechtspleging heeft veroorzaakt. De rechter bestraft zodoende niet de uitoefening door de rechtzoekende van zijn recht van verdediging, maar stelt enkel vast dat de uitoefening van dat recht de verlenging van de duur van de rechtspleging tot gevolg heeft gehad (Art. 6.1 EVRM).

De rechter beoordeelt op onaantastbare wijze, met eerbiediging van het recht van verdediging en van het recht op een eerlijk proces, de noodzaak, het nut en de gepastheid van een door een partij gevraagde bijkomende onderzoekshandeling, zoals de uitvoering van een polygraaftest. Uit de enkele omstandigheid dat een onderzoeksmiddel bij wet is geregeld, volgt niet dat de rechter niet kan oordelen dat, op basis van de concrete gegevens van het dossier, die hij op onaantastbare wijze beoordeelt, die onderzoekshandeling niet beantwoordt aan de vereiste criteria van betrouwbaarheid om hem van het nut voor de waarheidsvinding te kunnen overtuigen (Art. 112duodecies W.Sv.).

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221019.2F.5\)](#)

Onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de vonnisgerechten – Rechter die al eerder uitspraak heeft gedaan over een bijkomende straf die aan een andere beklaagde voor dezelfde feiten werd opgelegd – Geschiktheid om kennis te nemen van de strafvervolging uitgeoefend tegen een andere persoon voor dezelfde feiten in het kader van een afzonderlijke rechtspleging – Gezag van gewijsde in strafzaken – Toepassing op de rechter die kennis neemt van een strafvordering lastens een persoon verdacht van passieve omkoping nadat een eerste beslissing het corruptiepact bewezen heeft verklaard en de omkoper heeft veroordeeld

Arrest van 2 november 2022 ([P.22.0486.F-P.22.0694.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal D. Vandermeersch

De omstandigheid dat een rechter zich reeds, in een onderscheiden rechtspleging, over de bijkomende straf van een andere beklaagde heeft uitgesproken, volstaat op zich niet om twijfel te zaaien over zijn geschiktheid om op onpartijdige wijze de strafvordering te behandelen die wordt ingesteld tegen een persoon die later, voor dezelfde feiten, wordt vervolgd. Dit is enkel het geval wanneer de eerste beslissing

een voorbarige beoordeling van de schuld van de door de tweede zaak beoogde betrokkene bevat (Art. 6.1 EVRM).

Het gezag van gewijsde in strafzaken wordt niet in het Gerechtelijk Wetboek geregeld, maar vormt een algemeen strafrechtelijk beginsel dat in verschillende bepalingen van dat strafrecht is vastgelegd.

Het gezag van gewijsde in strafzaken geldt alleen voor datgene wat zeker en noodzakelijk door de strafrechter met betrekking tot de aan de beklaagde ten laste gelegde feiten is beslist en rekening houdend met de redenen die de noodzakelijke grondslag voor de beslissing in strafzaken vormen. Dat gezag kan niet verhinderen dat de beklaagde, op straffe van miskennis van zijn recht van verdediging, elk bestanddeel van het misdrijf kan betwisten dat hem ten laste wordt gelegd en dat jegens andere, eerder berechte beklaagden bewezen is verklaard.

Wanneer een eerste, in kracht van gewijsde gegane beslissing het corruptiepact bewezen heeft verklaard en de omkoper heeft veroordeeld, kan de strafrechter bij wie vervolgens de strafvordering tegen de van passieve omkoping verdachte persoon aanhangig wordt gemaakt, niet beslissen dat dit pact niet bestaat. Het desbetreffende rechterlijk gewijsde belet hem evenwel niet te beslissen dat die persoon niet aan de omkoping heeft deelgenomen of hierbij niet betrokken was of nog dat die persoon niet degene is die de prijs van de omkoping heeft aanvaard of, integendeel, dat hij wel degelijk die persoon is.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221102.2F.14\)](#)

Kamer van inbeschuldigingstelling – Verwijzing naar het hof van assisen – Vragen te stellen door de voorzitter van het hof van assisen aan de jury – Vragen die de telastleggingen volgend uit het verwijzingsarrest uitputten – Verwijzingsarrest dat telastleggingen bevat die mogelijke kwalificaties zijn van het naar het hof van assisen verwezen feit

Arrest van 20 december 2022 ([P.22.1096.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal A. Winants

De vragen die de voorzitter van het hof van assisen overeenkomstig de artikelen 322 tot 329^{quater} en 334, eerste lid, Wetboek van Strafvordering aan de jury dient te stellen en die het college van de jury en de beroepsrechters gemotiveerd dienen te beantwoorden, moeten de telastleggingen die het voorwerp van het verwijzingsarrest uitmaken, uitputten. Aldus moeten alle vragen worden beantwoord met betrekking tot alle hoofdfeiten en verzwarende omstandigheden die volgen uit de kwalificatie waaronder de kamer van inbeschuldigingstelling de feiten naar het hof van assisen heeft verwezen. Indien blijkt dat het verwijzingsarrest telastleggingen bevat die in werkelijkheid slechts meerdere mogelijke kwalificaties van hetzelfde naar het hof van assisen verwezen feit zijn, dan heeft het bevestigend antwoord op de vragen met betrekking tot de hoofdkwalificatie tot gevolg dat de vragen met betrekking tot de ondergeschikte kwalificatie niet meer moeten worden beantwoord. De kamer van inbeschuldigingstelling moet niet uitdrukkelijk vermelden dat zij een feit eveneens onder een subsidiaire kwalificatie naar het hof van assisen verwijst, aangezien die verwijzing uit alle omstandigheden van de zaak kan worden afgeleid die redelijkerwijze voor geen andere uitlegging vatbaar zijn.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221220.2N.23\)](#)

Rechtsmiddelen

Veroordeling met uitstel en opschorting van veroordeling – Geen opgave van de duur van de proeftijd – Ambtshalve vernietiging door het Hof – Vernietiging op een grond die geen verband houdt met de gronden waarop de beslissingen steunen die de misdrijven bewezen verklaren en de verbeurdverklaring bevelen

Arrest van 12 januari 2022 ([P.21.0844.F](#))

Dit arrest wordt in de categorie “Straf en strafuitvoering” besproken.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220112.2F.2\)](#)

Met het oog op zijn uitlevering aangehouden vreemdeling – Voorlopig aanhoudingsbevel met het oog op uitlevering – Verzoek tot voorlopige invrijheidstelling – Cassatieberoep tegen de beslissing van de kamer van inbeschuldigingstelling waarbij de invrijheidstelling wordt geweigerd – Uitvoerbaar verklaard en aan de vreemdeling betekend internationaal aanhoudingsbevel uitgevaardigd door de buitenlandse gerechtelijke overheid – Verlies van bestaansreden van het cassatieberoep tegen het arrest van de kamer van inbeschuldigingstelling – Invloed op het recht op een daadwerkelijk rechtsmiddel

Arrest van 12 januari 2022 ([P.21.1696.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal M. Nolet de Brauwere

Wanneer het door de buitenlandse overheid uitgevaardigd aanhoudingsbevel door de raadkamer met toepassing van artikel 3, tweede lid, Uitleveringswet 1874 uitvoerbaar is verklaard en dat uitvoerbaar verklaard bevel aan de krachtens artikel 5, eerste lid, van de voormelde wet voorlopig aangehouden vreemdeling is betekend, is laatstgenoemde niet meer van zijn vrijheid beroofd krachtens het voorlopige aanhoudingsbevel dat de onderzoeksrechter op die grond heeft uitgevaardigd, maar is hij opgesloten krachtens het buitenlands aanhoudingsbevel dat door de raadkamer uitvoerbaar is verklaard en krachtens de beschikking die tot bewijs ervan strekt. Het cassatieberoep tegen het arrest dat onderzoekt of de wettelijke voorwaarden van de door de onderzoeksrechter besliste voorlopige aanhouding zijn vervuld, heeft in dat geval geen bestaansreden meer. Dat ontzegt de vreemdeling het recht op een daadwerkelijk rechtsmiddel voor een rechterlijke instantie niet, opdat die instantie op korte termijn uitspraak doet over de wettigheid van zijn vasthouding en zijn invrijheidstelling beveelt indien de vasthouding illegaal is (Artt. 3 en 5, eerste en vierde lid, Uitleveringswet 1874; art. 27 Wet Onwerkzame Voorhechtenis; artt. 5 en 13 EVRM).

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220112.2F.13\)](#)

Hoger beroep – Bevoegdheid van de rechter – Beroepen vonnis zonder uitspraak op strafgebied over een van de telastleggingen – Devolutieve werking van het hoger beroep – Hoger beroep van de burgerlijke partij

Arrest van 8 maart 2022 ([P.21.0583.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal D. Schoeters

Artikel 215 Wetboek van Strafvordering bepaalt dat, indien het vonnis wordt tenietgedaan wegens schending of niet hersteld verzuim van vormen, door de wet voorgeschreven op straffe van nietigheid, het hof mede over de zaak zelf beslist. Het appelgerecht doet echter geen uitspraak bij wijze van evocatie wanneer het oordeelt binnen de grenzen van de devolutieve werking van het aangetekende hoger beroep.

Uit de artikelen 203 en 204 Wetboek van Strafvordering volgt dat de saisine van het appelgerecht in de eerste plaats door de verklaring van hoger beroep en vervolgens, binnen de door die verklaring bepaalde grenzen, door de in het appelverzoekschrift of grievenformulier opgegeven grieven wordt bepaald. Het appelgerecht dat over de aldus aangevoerde grieven uitspraak doet, oordeelt binnen de grenzen van de devolutieve werking van het aangetekende hoger beroep. Dat een grief betrekking heeft op de omstandigheid dat in het beroepen vonnis geen uitspraak werd gedaan over een onderdeel van de telastleggingen of over een punt van de burgerlijke rechtsvordering, doet hieraan geen afbreuk.

De burgerlijke partij heeft in beginsel geen hoedanigheid om tegen de beslissing op strafrechtelijk gebied op te komen.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220308.2N.4](#))

Heropening van de rechtspleging – Gevolg van een arrest van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens dat akte neemt van de eenzijdige verklaring van de schending van het Verdrag door de regering – Draagwijdte en doel van het recht op toegang tot een advocaat – Van zijn vrijheid beroofde verdachte – Beoordelingscriteria voor het eerlijk karakter van de rechtspleging in haar geheel – Met het Verdrag strijdige beslissing over de zaak zelf – Schending als gevolg van procedurefouten of -tekortkomingen die dermate ernstig zijn dat er ernstige twijfel over de uitkomst van de bestreden rechtspleging bestaat – Bestreden arrest dat de zelfincriminerende verklaringen weert die zonder advocaat zijn afgelegd – Gevolg van een arrest dat aan de vereisten van de rechtspraak van het Europees Hof voldoet – Eigen beoordelingsbevoegdheid van het Hof van Cassatie

Arrest van 16 maart 2022 ([P.21.1300.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal D. Vandermeersch

Dit arrest wordt in de categorie “Strafprocedure – Algemeen” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220316.2F.16](#))

Cassatieberoep – Personen door of tegen wie cassatieberoep kan of moet worden ingesteld – Gefailleerde rechtspersoon – Curator die advocaat is, houder van het getuigschrift – (Geen) verplichting om een beroep te doen op een andere advocaat, houder van het getuigschrift, om de verklaring van cassatieberoep te ondertekenen

Arrest van 16 maart 2022 ([P.21.1324.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal M. Nolet de Brauwere

De curator van het faillissement die de hoedanigheid heeft van advocaat, houder van het in de artikelen 425, § 1, en 429, eerste lid, Wetboek van Strafvordering bedoelde getuigschrift van opleiding in cassatieprocedures, mag zelf namens de gefailleerde rechtspersoon de verklaring van cassatieberoep en de memorie ondertekenen. Hij hoeft hiervoor geen beroep te doen op een andere advocaat die houder is van het getuigschrift (impliciete oplossing) (Artt. XX.122 en XX.132 WER).

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220316.2F.8](#))

Verbeurdverklaring – Goed dat ter beschikking van een criminele organisatie staat – Goed dat aan een derde te goeder trouw toebehoort – Legaliteitsbeginsel – Verzet van de derde-eigenaar – Aard en termijnen van het rechtsmiddel – Betekening van de beslissing tot verbeurdverklaring – Informatie over de termijnen en vormvereisten van het verzet – Gevolgen van het verzuim van kennisgeving van het strafproces door het openbaar ministerie – Bewijs van de goede trouw – Verdeling van de bewijslast

Arrest van 22 maart 2022 ([P.21.1502.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. De Smet

Dit arrest wordt in de categorie ‘Straf en strafuitvoering’ besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220301.2N.8](#))

Cassatieberoep – Onwettigheid van de verbeurdverklaring bij equivalent van de vermogensvoordelen – Omvang van de vernietiging – Beslissing over de wettigheid van de schuldigverklaring of van de andere straffen

Arrest van 6 april 2022 ([P.21.1599.F](#))

De onwettigheid van de verbeurdverklaring bij equivalent van de vermogensvoordelen doet geen afbreuk aan de wettigheid van de schuldigverklaring of van de andere straffen, zodat de vernietiging op grond van deze onwettigheid tot de beslissing over de verbeurdverklaring van die vermogensvoordelen is beperkt (Art. 434 W.Sv.; art. 43bis, tweede lid, Sw.).

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220406.2F.1](#))

Cassatieberoep – Cassatieberoep ingesteld tegen de beslissing om de plaats in zijn vorige staat te herstellen zoals gevorderd door de gemachtigd ambtenaar – Betekening aan het openbaar ministerie

Arrest van 20 april 2022 ([P.21.1022.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal M. Nolet de Brauwere

Wanneer een beslissing over de strafvordering uitspraak doet over het herstel van de plaats in de vorige staat, dat door de gemachtigd ambtenaar op grond van het (Waals) Wetboek van Ruimelijke Ontwikkeling werd gevorderd, moet de persoon tegen wie die maatregel is bevolen, zijn cassatieberoep tegen die beslissing betekenen aan het openbaar ministerie bij het gerecht dat de beslissing heeft genomen (Art. 427 W.Sv.; art. D.VII.13 B.W.Reg. van 20 juli 2016)

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220420.2F.3](#))

Aard van de rechtsvordering tot terugbetaling van onverschuldigd betaalde sociale voordelen – Verplichting van de beklagde tot betekening van het cassatieberoep aan het openbaar ministerie

Arrest van 27 april 2022 ([P.21.1034.F](#))

Overeenkomstig artikel 236, tweede lid, Sociaal Strafwetboek kan, bij gebrek aan burgerlijkepartijstelling, het openbaar ministerie voor de strafrechter de in artikel 233 van dat wetboek bedoelde rechtsvordering tot terugbetaling instellen. De beslissing van de strafrechter over een dergelijke rechtsvordering tot terugbetaling is een maatregel van burgerrechtelijke aard, die niettemin deel van de strafvordering uitmaakt.

De beklagde die tegen de beslissing over de rechtsvordering tot terugbetaling van de in artikel 233 Sociaal Strafwetboek bedoelde sociale voordelen cassatieberoep instelt, moet zijn cassatieberoep aan het openbaar ministerie betekenen (Art. 427 W.Sv.).

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220427.2F.4](#))

Hoger beroep door de burgerlijke partij – Bevoegdheid van de appelrechter die enkel kennisneemt van het hoger beroep van de burgerlijke partij – Geen gezag van gewijsde ten aanzien van de burgerlijke partij van de beroepen beslissing op de strafvordering – Devolutieve werking van het hoger beroep – Verplichting van de beroepsrechter om te onderzoeken of het aan de burgerlijke rechtsvordering ten grondslag liggende feit bewezen is en of het de schade heeft berokkend waarvan vergoeding wordt gevorderd

Arrest van 4 mei 2022 ([P.22.0032.F](#))

Het hoger beroep van de burgerlijke partij maakt enkel de burgerlijke rechtsvordering bij de rechter aanhangig. Het heeft tot doel een hogere schadevergoeding, zoals het slachtoffer dat had gevorderd, te verkrijgen, dan wel de veroordeling tot een schadevergoeding indien deze vordering in eerste aanleg als gevolg van de vrijspraak van de beklagde werd verworpen. Aangezien de burgerlijke partij niet bevoegd is om haar hoger beroep ook tegen de strafvordering in te stellen, heeft de beslissing in eerste aanleg over de strafvordering geen gezag van gewijsde jegens haar. Hieruit volgt dat

de appelrechter die enkel van het ontvankelijk hoger beroep van de burgerlijke partij tegen een vrijspraak kennisneemt, krachtens de devolutieve kracht van dat hoger beroep kan en moet nagaan of het aan die burgerlijke rechtsvordering ten grondslag liggende feit bewezen is en of het de schade heeft berokkend waarvan de vergoeding wordt gevorderd. Bijgevolg miskent de beslissing waardoor het gerecht, op dat hoger beroep, ten aanzien van de beklaagde een gebrek aan voorzichtigheid of voorzorg in aanmerking neemt die de eerste rechter in zijn uitspraak over de strafvordering had uitgesloten, noch het algemeen rechtsbeginsel betreffende het gezag van gewijsde, noch dat van de eerbiediging van het vermoeden van onschuld.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220504.2F.5\)](#)

Cassatieberoep – Vorm – Cassatieberoep van een minderjarige tegen een arrest van uithandengeving van de jeugdrechtbanken – Ondertekening door een advocaat houder van het getuigschrift cassatieprocedure in strafzaken

Arrest van 11 mei 2022 ([P.22.0519.F](#))

Het cassatieberoep van een minderjarige tegen een arrest dat zijn uithandengeving door de jeugdgerichten beveelt, is niet ontvankelijk wanneer de verklaring van cassatieberoep niet door een advocaat is ondertekend (Art. 425, § 1, W.Sv.).

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220511.2F.7\)](#)

Hoger beroep – Vereiste van eenparigheid van stemmen in geval van verzwaring van de toestand van de beklaagde – Bevestiging van de aan de beklaagde opgelegde straf met hervorming van de beslissing van de eerste rechter die een overschrijding van de redelijke termijn vaststelt – Geen strafverzwaring – Uit de beslissing van de appelrechters blijkt niet dat de straf zouden zijn verminderd indien een overschrijding van de redelijke termijn was vastgesteld

Arrest van 15 juni 2022 ([P.22.0332.F](#))

Uit de enkele vaststelling door de appelrechters, die de door de eerste rechter opgelegde straf bevestigden, dat de redelijke termijn niet is overschreden, terwijl het beroepen vonnis het tegendeel had geoordeeld, kan niet worden afgeleid dat zij de toestand van de beklaagde hebben verergerd, zodat het appelgerecht uitspraak had moeten doen met eenparige stemmen van zijn leden, aangezien uit de bestreden beslissing niet blijkt dat de appelrechters, indien zij de overschrijding van de redelijke termijn in aanmerking hadden genomen, de straf zouden hebben verminderd (Art. 211bis W.Sv.; art. 21ter V.T.Sv.).

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220615.2F.4\)](#)

Cassatieberoep – Openbaar ministerie bij het Hof van Cassatie – (Geen) hoedanigheid van partij in de rechtspleging – Mededeling van het ontwerparrest van de als verslaggever aangewezen raadsheer aan de advocaat-generaal bij het Hof – Beginsel van wapengelijkheid – Vreemdelingen – Beroep bij de rechterlijke macht tegen een vasthoudingsmaatregel – Wettigheidstoetsing van de hechtenistitel – Verklaring van de regering gericht aan het Comité van ministers van de Raad van Europa houdende een voornemen om een hervorming van de wetgeving voor te stellen – Toepassing door de rechter

Arrest van 22 juni 2022 ([P.22.0766.F-P.22.0780.F](#))

Behoudens in de bij wet bepaalde gevallen, is de procureur-generaal of de advocaat-generaal bij het Hof geen partij in de voor het Hof gevoerde rechtspleging. Tijdens het cassatiegeding is hij niet de tegenpartij van de partijen. Het beginsel van wapengelijkheid, dat inhoudt dat geen enkele partij in het geding in een gunstigere of minder voordelige situatie dan haar tegenpartij wordt geplaatst, wordt niet miskend door de omstandigheid dat het ontwerparrest dat de als verslaggever aangewezen raadsheer heeft opgesteld, aan de advocaat-generaal bij het Hof wordt meegedeeld. Het ontwerparrest dat wordt uitgewerkt door de als verslaggever aangewezen raadsheer, die een magistraat is van het rechtscollege aan wie het onderzoek van het dossier is toevertrouwd, vormt geen door een partij overgelegd stuk dat de rechtsprekende beslissing zou kunnen beïnvloeden, maar is een gegeven dat binnen het kader van de totstandkoming van de eindbeslissing in de schoot van het rechtscollege wordt opgemaakt. Een dergelijk intern document van het rechtscollege, gedekt door de geheimhouding, kan niet aan het beginsel van het recht op tegenspraak worden onderworpen.

Een verklaring die aan het Comité van ministers van de Raad van Europa is gericht, waarin de regering haar voornemen meedeelt om een hervorming voor te stellen van de toepasselijke wetgeving inzake het toezicht van de rechterlijke macht op de wettigheid van maatregelen van vrijheidsberoving die in het kader van de Vreemdelingenwet worden genomen, laat niet toe dat de gerechtelijke rechtscolleges toepassing maken van toekomstige rechtsnormen, die nog niet door de wetgever zijn aangenomen en die geen deel uitmaken van het geldende recht op het tijdstip dat ze over de voor hen ingestelde rechtsmiddelen uitspraak moeten doen.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220622.2F.9](#))

Derdenverzet – Stedenbouw – Herstelmaatregel – Beslissing strafgerecht die een derde benadeelt – Rechtmatig belang bij het derdenverzet

Arrest van 28 juni 2022 ([P.21.1424.N](#))

De derde wiens rechten door de beslissing van het strafgerecht dat over de vordering van een herstellende overheid of over de vordering van een burgerlijke partij uitspraak doet, worden benadeeld, kan op grond van artikel 1122, eerste lid, Gerechtelijk Wetboek het autonoom rechtsmiddel van het derdenverzet aanwenden voor zover hij in de zaak niet behoorlijk werd opgeroepen of niet in dezelfde hoedanigheid is tussengekomen. De derde beschikt immers over een eigen belang in de zin van artikel 17 Gerechtelijk Wetboek om de beslissing over de vermelde vordering die zijn rechten krenkt, aan te vechten.

Derdenverzet is slechts toegelaten indien de derde beschikt over een rechtmatig belang, maar de loutere omstandigheid dat de vordering van de derde opkomt tegen de beslissing waarbij voor recht wordt gezegd dat een toestand met de openbare orde, waaronder de regelgeving inzake ruimtelijke ordening, strijdig is, volstaat evenwel niet om te oordelen dat die derde daarbij geen rechtmatig belang heeft. De vereiste van een rechtmatig belang als voorwaarde voor de toelaatbaarheid van het derdenverzet belet niet dat de derde aanvoert dat de voorwaarden om het herstel te bevelen, niet of niet langer vervuld zijn. Aldus kan de derde onder meer aanvoeren dat de herstellvordering niet rechtmatig of regelmatig was, dat er geen illegale toestand was of niet meer is, dat de bevolen herstelmaatregel niet langer noodzakelijk is om de gevolgen van het misdrijf te doen verdwijnen, alsook dat het op de vordering van de burgerlijke partij bevolen herstel *in natura* niet de meest passende vorm van herstel uitmaakt.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220628.2N.19\)](#)

Cassatieberoep – Veroordeling van de beklagde bij verstek – Veroordeling van de vrijwillig tussengekomen partij op tegenspraak – Cassatieberoep van de burgerlijke partij vóór het verstrijken van de gewone verzetstermijn

Beschikking van 28 juli 2022 ([P.22.0814.N](#))

Wanneer de bestreden beslissing wat de beklagde betreft bij verstek en wat de vrijwillig tussengekomen partij betreft op tegenspraak is geweest, is het cassatieberoep dat door de burgerlijke partij vóór het verstrijken van de gewone verzetstermijn van de beklagde is ingesteld, voorbarig en derhalve niet ontvankelijk in zoverre gericht tegen de beslissing met betrekking tot de beklagde.

Wanneer de bestreden beslissing van veroordeling is geweest bij verstek ten aanzien van de beklagde en op tegenspraak ten aanzien van de vrijwillig tussengekomen partij, als verzekeraar van de beklagde, en de vrijwillig tussengekomen partij alleen is veroordeeld tot vergoeding van de schade in zoverre de beklagde die heeft veroorzaakt, is de bestreden beslissing in de mate dat het over de tegen de vrijwillig tussengekomen partij ingestelde burgerlijke rechtsvordering uitspraak doet, geen eindbeslissing waartegen onmiddellijk cassatieberoep openstaat, aangezien de beklagde nog verzet kan aantekenen en daardoor geheel of gedeeltelijk van de veroordeling kan worden ontslagen, met als gevolg dat de vrijwillig tussengekomen partij, wiens lot onlosmakelijk met dat van de beklagde is verbonden, in dezelfde mate van die veroordeling wordt ontslagen.

De cassatieberoepen van de burgerlijke partij zijn in die mate voorbarig en bijgevolg niet ontvankelijk.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ORD.20220728.BSAV.7\)](#)

Vreemdelingen – Verlenging van de vrijheidsberoving – Hoger beroep bij de rechterlijke macht tegen de tussentijdse nieuwe beslissing tot verlenging

Arrest van 13 september 2022 ([P.22.1120.N-P.22.1164.N](#))

Dit arrest wordt in de categorie “Strafprocedure – Vrijheidsbeneming” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220913.2N.17](#))

Cassatieberoep – Personen door wie cassatieberoep kan worden ingesteld – Wraking

Arrest van 27 september 2022 ([P.22.0739.N](#))

Artikel 838, tweede lid, Gerechtelijk Wetboek beoogt voor de rechter die over de wraking uitspraak moet doen, een tegensprekelijke procedure te organiseren, zowel ten aanzien van de wrakende partij als ten aanzien van de overige partijen in het hoofdgeding. De partijen dienen behoorlijk te worden opgeroepen en hebben het recht om voor de rechter die over het wrakingsverzoek uitspraak doet, mondeling of door geschriften opmerkingen te maken over de in de wrakingakte aangevoerde middelen, over de antwoorden van de gewraakte magistraat onderaan de wrakingsakte en over de conclusie van de advocaat-generaal. Uit die bepaling volgt evenwel niet dat niet-wrakende partijen, beklagden in de procedure ten gronde, cassatieberoep kunnen instellen tegen de beslissing waarbij het wrakingsverzoek van een andere beklagde wordt afgewezen.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220927.2N.7](#))

Cassatieberoep – Beslissingen vatbaar voor cassatieberoep – Vrijheidsbeneming van een vreemdeling – Impact van de latere invrijheidstelling van de vreemdeling – Gemis aan belang of bestaansreden

Arrest van 27 september 2022 ([P.22.1122.N-P.22.1181.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. De Smet

Dit arrest wordt in de categorie “Strafprocedure – Vrijheidsbeneming” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220927.2N.21](#))

Herstel in eer en rechten – Artikelen 623, eerste lid, en 624, derde lid, Wetboek van Strafvordering – Schadevergoedingsplicht

Arrest van 15 november 2022 ([P.22.1097.N](#))

Artikel 623 Wetboek van Strafvordering is van toepassing op de schadevergoedingsplicht die bij gerechtelijke beslissing is vastgesteld. Die verplichting bestaat indien de veroordelende beslissing vaststelt dat de burgerlijke partij schade heeft geleden die in oorzakelijk verband staat tot het bewezen verklaarde misdrijf, zonder dat hierbij noodzakelijk het precieze bedrag van de vergoeding voor de geleden schade moet zijn bepaald. Bijgevolg is een veroordeling tot betaling van een provisionele schadevergoeding een rechterlijke beslissing die een verplichting tot schadevergoeding inhoudt. Aan de door artikel 623, eerste lid, Wetboek van Strafvordering voorgeschreven schadevergoedingsplicht is voldaan wanneer de geleden schade is

hersteld. Dit kan voortvloeien uit een daadwerkelijke betaling, een kwijtschelding van schuld of een dading waarmee de benadeelde partij instemt. Het loutere feit dat de burgerlijke rechtsvordering is verjaard, dat de schadelijder niet tot de invordering van de bij rechterlijke beslissing toegekende schadevergoeding is overgegaan of dat de schadelijder geen stappen heeft gezet om de precieze omvang van de bij rechterlijke beslissing vastgestelde schade te bepalen, hebben niet tot gevolg dat de verzoeker niet langer aan de in artikel 623, eerste lid, Wetboek van Strafvordering bepaalde schadevergoedingsplicht zou moeten voldoen.

Artikel 624, derde lid, Wetboek van Strafvordering is van toepassing op schade waarvan bij rechterlijke beslissing niet is bepaald dat de verzoeker tot vergoeding is gehouden, zodat hij slechts een morele verplichting tot vergoeding van die schade heeft. De kamer van inbeschuldigingstelling neemt de inspanningen die de verzoeker op dat vlak heeft geleverd, mee in haar beoordeling van de vereiste van verbetering en goed gedrag. Die beoordeling is op dat punt onaantastbaar.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221115.2N.4\)](#)

Schorsing van de verjaring van de strafvordering tijdens de buitengewone termijn van verzet – Betekening en kennisgeving van de verstekbeslissing – Betekening aan de procureur des Konings – Beoordeling van de kennis van de woonplaats, verblijfplaats of de gekozen woonplaats van de veroordeelde door de feitenrechter

Arrest van 22 november 2022 ([P.22.0378.N](#))

De schorsing van de verjaring van de strafvordering tijdens de buitengewone termijn van verzet vereist een regelmatige betekening van de verstekbeslissing. Een mogelijke remediëring van de onregelmatigheid van de betekening door de behandeling op verzet of in hoger beroep doet aan die regel geen afbreuk.

Uit artikel 40, tweede lid, eerste zin, Gerechtelijk Wetboek volgt dat de betekening van een verstekbeslissing in opdracht van het openbaar ministerie aan de veroordeelde slechts mag gebeuren aan de procureur des Konings in wiens rechtsgebied de rechter die van de vordering kennis moet nemen of heeft genomen, zitting houdt, indien het openbaar ministerie geen kennis had of kon hebben van de woonplaats, de verblijfplaats of de gekozen woonplaats van de veroordeelde.

Of het openbaar ministerie voor de betekening van een verstekbeslissing kennis had of kon hebben van de woonplaats, de verblijfplaats of de gekozen woonplaats van de veroordeelde, moet worden beoordeeld door na te gaan of het openbaar ministerie redelijkerwijze de nodige stappen heeft gezet om de woonplaats, de verblijfplaats of de gekozen woonplaats van de veroordeelde te achterhalen. Bij die beoordeling kan eveneens de houding van de persoon aan wie moet worden betekend, in aanmerking worden genomen, indien die van aard is om het achterhalen van zijn woonplaats, verblijfplaats of gekozen woonplaats te bemoeilijken of onmogelijk te maken. Uit het enkele feit dat in een welbepaald strafdossier gegevens betreffende de woonplaats, de verblijfplaats of de gekozen woonplaats van een beklagde voorkomen, moet evenwel niet noodzakelijk worden afgeleid dat het openbaar ministerie dat is belast met de vervolging van deze beklagde, in een ander strafdossier van de gegevens uit het eerste strafdossier kennis had of kon hebben. De rechter oordeelt rekening houdend met het voorgaande en in het licht van de concrete elementen van de zaak

onaantastbaar of het openbaar ministerie van de woonplaats, de verblijfplaats of de gekozen woonplaats van de veroordeelde kennis had of kon hebben. Het Hof gaat na of de rechter uit zijn vaststellingen geen gevolgen trekt die op grond daarvan onmogelijk kunnen worden verantwoord.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221122.2N.7](#))

Ongedaanverklaring van een verzet – Gevolg van de betekening van de dagvaarding aan een persoon die de taal van de dagvaarding niet machtig is – Het bewust onmogelijk maken van de kennisname

Arrest van 22 november 2022 ([P.22.0876.N](#))

Uit artikel 187, § 6, 1°, Wetboek van Strafvordering volgt dat de rechter een verzet ongedaan kan verklaren indien hij vaststelt dat de verzetdoende partij van de dagvaarding kennis had. Uit het enkele feit dat de persoon aan wie de dagvaarding persoonlijk werd betekend, niet de taal machtig is waarin die dagvaarding is opgesteld, volgt niet dat de rechter noodzakelijk moet oordelen dat de betrokkene van de dagvaarding geen kennis had. De rechter kan bij de beoordeling over het kennis hebben van de dagvaarding het gegeven betrekken dat de betrokkene bewust de kennisname van de dagvaarding onmogelijk heeft gemaakt. De betrokkene kan zich in dat geval niet op zijn eigen verzuim beroepen.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221122.2N.8](#))

Burgerlijke rechtsvordering – Hoger beroep van de vrijwillig tussenkomende partij – Artikel 17 Gerechtelijk Wetboek – Vergissing van de verdediging – Procedure bepaald in de artikelen 848 e.v. Gerechtelijk Wetboek niet van toepassing

Arrest van 7 december 2022 ([P.22.0186.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal M. Nolet de Brauwere

Dit arrest wordt in de categorie “Richtinggevende arresten – Strafprocedure” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221207.2F.5](#))

Cassatieberoep – Beroep bij de rechterlijke macht tegen een vasthoudingsmaatregel met betrekking tot een vreemdeling – Wettigheidstoetsing van de titel van vrijheidsberoving door de kamer van inbeschuldigingstelling – Actieve titel – Opeenvolging van titels – Nieuwe autonome titel – Gevolg van de invrijheidstelling van de vreemdeling – Artikel 5.4 EVRM – Recht op schadeloosstelling wegens onrechtmatige detentie – Draagwijdte van artikel 9.3 Onthaalrichtlijn – Voorwerp van het cassatieberoep

Arrest van 15 december 2022 ([P.22.1327.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal D. Vandermeersch

Dit arrest wordt in de categorie “Strafprocedure – Vrijheidsbeneming” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221215.2F.1](#))

Heropening van de rechtspleging – Arrest van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens dat een schending van het Verdrag vaststelt – Voorwaarden voor heropening – Blijvende zeer ernstige nadelige gevolgen – Bewijslast – Gevolg van de opschorting van de uitspraak van de veroordeling

Arrest van 20 december 2022 ([P.22.1136.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal A. Winants

Krachtens de artikelen 442*bis*, eerste lid, en 442*ter*, 1°, Wetboek van Strafvordering kan, wanneer bij een definitief arrest van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens is vastgesteld dat de bepalingen van het EVRM of de aanvullende protocollen zijn geschonden, de veroordeelde de heropening vragen van de rechtspleging die tot de veroordeling van de verzoeker in de zaak voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft geleid, enkel wat de strafvordering betreft.

Krachtens artikel 442*quinquies*, eerste lid, Wetboek van Strafvordering, beveelt het Hof van Cassatie, wanneer uit het onderzoek van de aanvraag blijkt dat de vastgestelde schending het gevolg is van een procedurefout of -tekortkoming die dermate ernstig is dat ernstige twijfel over de uitkomst van de bestreden rechtspleging bestaat, de heropening van de rechtspleging, voor zover de veroordeelde partij zeer ernstige nadelige gevolgen blijft ondervinden die slechts door een heropening kunnen worden hersteld.

De situatie van een verzoeker tot heropening van de rechtspleging, ten aanzien van wie na het definitief worden van de strafprocedure ingevolge een procedure bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens een schending van het EVRM wordt vastgesteld, valt niet te vergelijken met de situatie van een partij in een lopende strafprocedure ten aanzien van wie een schending van het EVRM wordt vastgesteld, hetzij bij de beoordeling ten gronde, hetzij bij de beoordeling van een cassatieberoep.

Uit de loutere omstandigheid dat een opschorting van de uitspraak van de veroordeling werd bevolen, kan niet worden afgeleid dat een verzoeker tot heropening van de rechtspleging zeer ernstige nadelige gevolgen blijft ondervinden zoals bedoeld in artikel 442*quinquies*, eerste lid, Wetboek van Strafvordering. Het komt de verzoeker toe aan te tonen dat hij door de bewezenverklaring van de telastlegging die aan de basis ligt van de opschorting of door de aan de opschorting gekoppelde proefperiode, zeer ernstige nadelige gevolgen blijft ondervinden die slechts kunnen worden hersteld door een heropening van de rechtspleging die tot de opschorting heeft geleid. De loutere aanvoering dat de bewezenverklaring van een misdrijf steeds ernstige nadelige gevolgen heeft voor de betrokkene, volstaat daartoe niet.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221220.2N.25](#))

Andere uitspraken in strafprocedure

Recht op een eerlijk proces – Compenserende waarborgen voor het niet-tegensprekelijk karakter van een deskundigenonderzoek – Medische stukken

Arrest van 4 januari 2022 ([P.21.1017.N](#))

Het feit dat een partij niet aan een door de onderzoeksrechter bevolen deskundigenonderzoek met betrekking tot de strafvordering heeft kunnen deelnemen,

houdt als zodanig geen schending van artikel 6 EVRM, noch miskenning van het recht van verdediging in. In beginsel kunnen het recht op een eerlijke proces en het recht van verdediging immers worden gewaarborgd bij de behandeling van de zaak voor de vonnisrechter, voor wie de partijen het deskundigenverslag vrij moeten kunnen betwisten en tegenspreken. De rechter oordeelt onaantastbaar of er voor het gebrek aan tegenspraak bij een deskundigenonderzoek voldoende compenserende factoren zijn waardoor de partijen het verslag en de bevindingen van de deskundige vrij hebben kunnen betwisten en tegenspreken. Het Hof gaat wel na of de rechter uit zijn vaststellingen wettig heeft kunnen afleiden dat het recht van verdediging al dan niet werd gerespecteerd.

Wanneer het oordeel van de rechter over de schuld aan een misdrijf op een doorslaggevende wijze op een niet op tegenspraak gevoerd deskundigenonderzoek is gebaseerd, dient de rechter na te gaan of het recht van verdediging van de partijen met betrekking tot dat deskundigenonderzoek daadwerkelijk werd gewaarborgd en of er aan hun recht op een eerlijk proces geen afbreuk werd gedaan. De rechter dient met name na te gaan of de partijen op een relevante wijze kritiek op de inhoud van het deskundigenverslag hebben kunnen formuleren. Bij die beoordeling kan de rechter rekening houden met de omstandigheid dat de partijen of hun technische raadslieden kennis konden nemen van de stukken waarop de deskundige zich heeft gebaseerd, alsook met de omstandigheid dat de deskundige als getuige op de rechtszitting werd gehoord en de partijen de mogelijkheid hadden om bij die gelegenheid aan de deskundige de vragen te stellen die zij nodig achtten.

Het recht op een eerlijk proces vereist dat, wanneer een medisch deskundigenonderzoek met betrekking tot het bestaan van en de schuld aan een misdrijf op een doorslaggevende wijze is gebaseerd op stukken die aan de deskundige werden bezorgd, de partijen de mogelijkheid moeten hebben de inhoud van die stukken te beoordelen en aan het deskundigenverslag te toetsen, in voorkomend geval via eigen technische raadslieden die zelf drager zijn van het medisch beroepsgeheim.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220104.2N.2\)](#)

Herziening – Redenen – Gegeven dat de rechter bij de behandeling op de rechtszitting niet bekend was en waarvan de veroordeelde het bestaan niet heeft kunnen aantonen ten tijde van het geding – Vereiste dat het aangevoerde gegeven een nieuw, aannemelijk en relevant karakter heeft – Beslissing die een verzoek tot herziening verwerpt – Gevolg voor een nieuw verzoek

Arrest van 30 maart 2022 ([P.21.0916.F](#))

Volgens de parlementaire voorbereidingen van de Wet van 11 juli 2018 omvat het begrip “gegeven dat bij het onderzoek op de terechtzitting aan de rechter niet bekend was en waarvan de veroordeelde het bestaan niet heeft kunnen aantonen ten tijde van het geding” zowel een nieuwe feitelijke omstandigheid als een gewijzigd deskundigeninzicht. Om als herzieningsgrond te kunnen dienen, moet het onbekende gegeven dat tijdens het geding niet kon worden aangetoond, relevant zijn, met name moet dit gegeven aanleiding geven tot het ernstige vermoeden dat indien het bekend was geweest, de behandeling van de zaak tot een vrijspraak, ontslag van rechtsvervolging, het verval van de strafvordering of de toepassing van een minder

strengere straf zou hebben geleid. Zowel krachtens de oude als krachtens de nieuwe wet moet de feitelijke omstandigheid die als grond tot herziening wordt aangevoerd, dus het nieuwe, aannemelijke en relevante karakter hebben dat vereist is om redelijke twijfel over de uitkomst van de bedoelde procedure te doen ontstaan. Dat is niet het geval voor een feit dat ten tijde van het geding aan de tegenspraak van de partijen werd of kon worden voorgelegd, een feit dat de beschuldigde tijdig heeft kunnen aantonen, een feit dat de eiser tot herziening op onnauwkeurige of hypothetische wijze of zonder enige objectivering aanvoert of nog een feit dat tot een cirkelredenering kan worden herleid (Art. 443, eerste lid, 3°, W.Sv.).

Het gezag van gewijsde van het arrest dat een vordering tot herziening verwerpt, kan het indienen van de nieuwe vordering in de weg staan voor wat betreft de punten die ter ondersteuning van de eerder afgewezen vordering zijn aangevoerd.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220330.2F.12\)](#)

Werking van de wet in de tijd en in de ruimte – Wet Wederzijdse Erkenning – Wetswijziging – Toezending van een confiscatiebevel van een andere lidstaat vóór de wetswijziging

Arrest van 17 mei 2022 ([P.22.0197.N](#))

Uit de bepalingen van de artikelen 1, 40.1 en 40.2 Verordening (EU) 2018/1802 van het Europees Parlement en de Raad van 14 november 2018 inzake de wederzijdse erkenning van bevroezingsbevelen en confiscatiebevelen en artikel 2, § 1 en § 2, Wet Wederzijdse Erkenning, zoals gewijzigd door de Wet van 28 november 2021, en de wetsgeschiedenis van de vermelde Wet van 28 november 2021 volgt dat de erkenning en tenuitvoerlegging van een confiscatiebevel op grond van een confiscatiecertificaat dat een Nederlandse autoriteit aan een Belgische autoriteit vóór 19 december 2020 heeft toegezonden, wordt geregeld door de Wet Wederzijdse Erkenning in zijn versie vóór de wijziging bij de wet van 28 november 2021.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220517.2N.2\)](#)

Straf en strafuitvoering

Veroordeling met uitstel en opschorting van veroordeling – Geen opgave van de duur van de proeftijd – Ambtshalve vernietiging door het Hof – Vernietiging op een grond die geen verband houdt met de gronden waarop de beslissingen steunen die de misdrijven bewezen verklaren en de verbeurdverklaring bevelen

Arrest van 12 januari 2022 ([P.21.0844.F](#))

De beslissing die de gewone opschorting van de veroordeling wegens bewezen verklaarde telastleggingen beveelt, zonder opgave van de duur van de proeftijd, is onwettig. Het Hof kan die onwettigheid ambtshalve vaststellen (Art. 3, vierde lid, Probatielwet).

Er bestaat geen grond om de vernietiging uit te breiden tot de beslissing waarbij de appelrechters de misdrijven bewezen hebben verklaard en een verbeurdverklaring hebben bevolen, wanneer de vernietiging is bevolen op een grond die geen verband

houdt met de gronden waarop die beslissingen steunen. Aldus strekt de vernietiging van de beslissing die de opschorting van de veroordeling beveelt, zich niet uit tot de beslissing waarbij de rechter het misdrijf bewezen verklaart, wanneer de vernietiging is bevolen op een grond die geen verband houdt met die waarop die beslissing steunt, wat het geval is wanneer de onregelmatigheid enkel op het gebrek aan opgave van de duur van de proeftijd gegrond is.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220112.2F.2\)](#)

Verzoek tot elektronisch toezicht – Tijdsvoorwaarde – Behandeling door de strafuitvoeringsrechtbank – Gevolgen

Arrest van 25 januari 2022 ([P.21.1695.N](#))

Uit de bepalingen van de artikelen 23, § 1, 1°, 23, § 2, eerste lid, 49, 51, 52, § 1, eerste zin, 54, § 1, en 60 Wet Strafwitvoering volgt dat:

- een gedetineerde veroordeelde een schriftelijk verzoek tot toekenning van elektronisch toezicht kan indienen vier maanden voordat hij aan de tijdsvoorwaarde voor elektronisch toezicht voldoet;
- de strafuitvoeringsrechtbank die een binnen die termijn van vier maanden ingediend verzoek om elektronisch toezicht behandelt en daarover beslist vooraleer de veroordeelde daadwerkelijk aan de tijdsvoorwaarde voldoet, dit verzoek niet op die enkele grond onontvankelijk kan verklaren;
- indien de strafuitvoeringsrechtbank bij de behandeling van een binnen die termijn van vier maanden ingediend verzoek tot elektronisch toezicht vaststelt dat de veroordeelde op het ogenblik van de behandeling of van de uitspraak nog niet aan de tijdsvoorwaarde voldoet, zij de behandeling van de zaak kan uitstellen tot wanneer de veroordeelde wel aan de tijdsvoorwaarde voldoet, dan wel, ook al is nog niet daadwerkelijk aan de tijdsvoorwaarde voldaan, zij uitspraak kan doen waarbij ingeval van toekenning van het elektronisch toezicht de beslissing overeenkomstig artikel 60 Wet Strafwitvoering slechts uitvoerbaar wordt op het ogenblik dat de veroordeelde aan de tijdsvoorwaarde voldoet.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220125.2N.6\)](#)

Artikel 37/1, § 1, derde lid, Wegverkeerswet – Beperking van de geldigheid van het rijbewijs tot motorvoertuigen die uitgerust zijn met een alcoholslot – Werking van de wet in de tijd – Toepassing op feiten bedoeld in het vonnis die als grondslag dienen voor de herhaling begaan vóór 1 juli 2018

Arrest van 23 februari 2022 ([P.21.1638.F](#))

Krachtens artikel 26 Wet van 6 maart 2018 ter verbetering van de verkeersveiligheid is artikel 37/1, § 1, Wegverkeerswet in werking getreden op 1 juli 2018 en is het enkel van toepassing op de feiten die na die datum zijn gepleegd. Om het derde lid van die bepaling, in de nieuwe versie, te kunnen toepassen, moeten de te beoordelen feiten van alcoholintoxicatie dus niet enkel na 1 juli 2018 zijn gepleegd, maar moeten ook de in het vonnis bedoelde feiten die als grondslag voor de herhaling dienen, na die datum zijn gepleegd.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220223.2F.5\)](#)

Verbeurdverklaring – Goed dat ter beschikking staat van een criminele organisatie – Goed dat toebehoort aan een derde te goeder trouw – Legaliteitsbeginsel – Verzet van de derde-eigenaar – Aard en termijnen van het rechtsmiddel – Betekening van de beslissing tot verbeurdverklaring – Informatie over de termijnen en vormvereisten van het verzet – Gevolgen van het verzuim van kennisgeving van het strafproces door het openbaar ministerie – Bewijs van de goede trouw – Verdeling van de bewijslast

Arrest van 22 maart 2022 ([P.21.1502.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. De Smet

Uit geen enkele internationale of nationale rechtsnorm volgt dat de rechter alleen goederen kan verbeurdverklaren die eigendom zijn van de beklaagde aan wie hij deze straf oplegt of waarop enkel die beklaagde aanspraken kan laten gelden. Wel moet de persoon die aanspraak maakt op verbeurdverklaarde goederen en die in het strafproces waarin de verbeurdverklaring is bevolen, niet is vervolgd of tussengekomen, de mogelijkheid hebben om zijn aanspraak voor te leggen aan een rechter die over de uitwerking van de verbeurdverklaring tegenover de betrokkene kan oordelen. Deze dreigt immers nadeel van de verbeurdverklaring te ondervinden.

De verbeurdverklaring van het vermogen dat ter beschikking van een criminele organisatie staat, onder voorbehoud van de rechten van derden te goeder trouw, zoals bepaald in artikel 43^{quater}, §4, Strafwetboek, vereist niet dat de verbeurdverklaarde goederen eigendom van de beklaagde zijn en laat dus de mogelijkheid open dat goederen worden verbeurdverklaard waarop een persoon die geen partij in het strafproces was, nadien een eigendomsaanspraak laat gelden. Aldus staat het feit dat die derde niet zelf is vervolgd voor het feit dat aan de verbeurdverklaring ten grondslag ligt, de regelmatigheid van die straf niet in de weg. Het feit dat het openbaar ministerie die persoon niet overeenkomstig artikel 5ter Voorafgaande Titel Wetboek van Strafvordering heeft opgeroepen, kan eventueel aanleiding geven tot schadevergoeding, maar heeft evenmin tot gevolg dat de verbeurdverklaring niet regelmatig is bevolen.

Om zijn aanspraak op de verbeurdverklaarde goederen te laten gelden, kan de derde voor de strafrechter een rechtsmiddel instellen tegen de beslissing die de verbeurdverklaring beveelt, dit is naargelang het geval verzet, hoger beroep of cassatieberoep. In die zin wordt de derde ingevolge de verbeurdverklaring van rechtswege een partij in het strafproces en beschikt hij over dezelfde rechtsmiddelen die ook aan de gewone procespartijen ter beschikking staan. Geen miskennis van enig recht van de derde kan worden afgeleid uit het feit dat hijzelf het initiatief dient te nemen om zijn aanspraken te laten gelden. Bovendien belet niets dat het rechtsmiddel dat de derde kan instellen nadat hij van de beslissing tot verbeurdverklaring op de hoogte is gebracht, aan redelijke beperkingen onderworpen is. Dat een derde nadeel kan ondervinden van de lastens een beklaagde bevolen verbeurdverklaring, doet als dusdanig geen afbreuk aan het feit dat die straf enkel is opgelegd aan de beklaagde als sanctie voor een lastens hem bewezen verklaard misdrijf en dat zij niet is opgelegd aan de derde zelf. Bijgevolg miskent die verbeurdverklaring het vermoeden van onschuld van de derde niet en zijn bepalingen die specifiek gelden voor een beklaagde, zoals artikel 6.3.a) EVRM en artikel 195, eerste lid, Wetboek van Strafvordering, als dusdanig niet op die derde van toepassing. Dat sluit evenwel niet uit dat die derde in het algemeen op de eerbiediging van het

vermoeden van onschuld, het recht op een eerlijk proces en het recht van verdediging, met inbegrip van het recht op tegenspraak, aanspraak kan maken.

De derde die een rechtsmiddel tegen de beslissing tot verbeurdverklaring instelt, doet dat weliswaar ter vrijwaring van zijn vermogen tegen een burgerrechtelijk gevolg van die straf, maar maakt daardoor nog geen loutere eigendomsbetwisting bij de rechter aanhangig. De verbeurdverklaring die aan zijn rechtsmiddel ten grondslag ligt, is immers een straf die aan een beklagde is opgelegd. Bovendien moet de derde voor de rechter die van zijn rechtsmiddel kennisneemt, elk verweer kunnen aanvoeren dat ertoe strekt dat de verbeurdverklaring tegenover hem geen uitwerking heeft. Aldus kan de derde voor die rechter verweer voeren, niet enkel over het bestaan van zijn burgerlijk eigendomsrecht of goede trouw, maar ook over de strafrechtelijke grondslag van de lastens de beklagde bevolen verbeurdverklaring. De rechter moet dat verweer onderzoeken in zoverre hij de verbeurdverklaring tegenover die derde niet op een andere grond teniet doet.

Het rechtsmiddel van derdenverzet staat daarentegen slechts open tegen beslissingen die door een burgerlijk gerecht zijn gewezen en beslissingen van een strafgerecht dat over de burgerlijke belangen uitspraak doet. Het gegeven dat de tenuitvoerlegging van een beslissing van een strafgerecht een burgerrechtelijk gevolg heeft, volstaat niet om tegen die beslissing derdenverzet toe te laten. Aangezien de verbeurdverklaring een straf is, kan artikel 1122 Gerechtelijk Wetboek dan ook niet worden toegepast in het kader van de aanspraken van een derde op verbeurdverklaarde goederen. Een derde die beweert eigenaar te zijn van verbeurdverklaarde goederen, moet ook niet noodzakelijk een rechtsmiddel voor de strafrechter instellen. Hij kan ook andere procedurele mogelijkheden aanwenden, zoals het formuleren van zijn aanspraken voor de burgerlijke rechter op grond van artikel 3 Koninklijk besluit van 9 augustus 1991 tot vaststelling van de termijn waarbinnen en de wijze waarop een rechtsmiddel kan worden aangewend door derden die beweren op een verbeurdverklaarde zaak recht te hebben. Stelt de derde evenwel een rechtsmiddel voor de strafrechter in, dan zijn daarop de bepalingen van het Wetboek van Strafvordering van toepassing. Dat een derde in dat geval wordt gelijkgesteld met een veroordeelde beklagde die verstek heeft gelaten, is niet onvoorzienbaar. Die omstandigheid houdt dan ook geen ontoelaatbare uitbreiding in van de toepassing van artikel 187, § 1, Wetboek van Strafvordering, maar verleent aan de betrokkene naar analogie met een bij verstek veroordeelde beklagde het bijkomende recht verzet te kunnen instellen tijdens een buitengewone termijn die pas begint te lopen vanaf het moment van de effectieve kennisneming van de betekening van de beslissing tot verbeurdverklaring.

Een wettelijke bepaling heeft uit haar aard een algemeen karakter en kan zodoende van toepassing zijn op een veelheid aan situaties die niet allemaal specifiek door die bepaling kunnen worden geregeld. Het staat aan de rechter om een dergelijke bepaling uit te leggen en in dat kader te beoordelen welke situaties en personen onder de toepassing ervan kunnen vallen. Daarbij dient de rechter acht te slaan op de duidelijkheid en de voorspelbaarheid van die bepaling voor de persoon op wie ze van toepassing kan zijn, rekening houdend met onder meer de bewoordingen van de bepaling, de evolutie van de maatschappij en het recht sinds de invoering ervan en de wijze waarop ze door de rechtspraak wordt uitgelegd. Het vereiste van de strikte uitlegging van de strafwet verbiedt de rechter niet een bepaling die behoort tot de

strafrechtspleging toepasselijk te verklaren op een persoon wiens situatie in die bepaling niet uitdrukkelijk is geregeld. De rechtspraak aanvaardt sinds geruime tijd dat een derde tegen de beslissing die de verbeurdverklaring beveelt van goederen waarop hij aanspraak maakt, de rechtsmiddelen kan aanwenden die ook aan de gewone procespartijen ter beschikking staan, met inbegrip van het verzet, en dat hij zijn aanspraken voor het eerst op verzet kan laten gelden, aangezien hij van rechtswege partij in het geding is, ook al is hij daarin niet verschenen of opgeroepen. Indien niet blijkt dat de bij verstek veroordeelde beklaagde van de betekening van de verstekbeslissing kennis heeft gekregen, kan hij in verzet komen totdat de termijnen van verjaring van de straf verstreken zijn. Die bepaling kan op grond van de bewoordingen ervan worden toegepast op een derde wiens goed is verbeurd verklaard en die niet verscheen of in het strafproces is opgeroepen.

Voor een persoon die kennis neemt van de betekening van een beslissing waarbij goederen worden verbeurdverklaard waarvan hij voorhoudt eigenaar te zijn, alsook van een modelformulier waarin wordt uitgelegd over welke rechtsmiddelen een bij verstek veroordeelde persoon in strafzaken beschikt, moet het ook bij afwezigheid van een aan die bijzondere situatie aangepaste wetsbepaling of formulier duidelijk zijn dat hij, indien hij tegen die beslissing verzet wil instellen, dat moet doen binnen de wettelijk bepaalde termijn van verzet zoals die ook in dat formulier is vermeld. Dit is des te meer het geval wanneer die persoon, steeds bijgestaan door een advocaat, feitelijk op de hoogte was van de beslissing tot verbeurdverklaring en van de strafprocedure die tot deze beslissing heeft geleid, ook al was hij in die procedure niet formeel opgeroepen of was hij niet verplicht daarin tussen te komen. Het is voor die derde ook niet onvoorzienbaar dat het verzet dat hij tegen de beslissing kan instellen, tijdsgebonden is, aangezien er binnen een redelijke termijn over de bestemming van de verbeurdverklarde goederen zekerheid moet komen. Bijgevolg heeft de derde geen recht op verzet zonder enige tijdsbeperking of op de beoordeling van de gegrondheid van zijn aanspraak door een rechter, ongeacht de niet-ontvankelijkheid van zijn verzet wegens de laattijdigheid ervan. Hieruit volgt dat artikel 187 Wetboek van Strafvordering voor de derde die van de voormelde betekening en kennisgeving kennis heeft genomen, voldoende duidelijk en voorspelbaar is om de termijn te kennen waarbinnen hij verzet tegen de beslissing tot verbeurdverklaring dient aan te tekenen. Door het feit dat de derde binnen de in artikel 187, § 1, Wetboek van Strafvordering bepaalde termijnen, eventueel verlengd ingevolge het bestaan van een situatie van overmacht, verzet kan instellen tegen de beslissing tot verbeurdverklaring die hem benadeelt, worden de rechten van de derde geëerbiedigd, zoals het recht op een eerlijk proces en het recht op eigendom.

Het feit dat het openbaar ministerie in het strafproces lastens een beklaagde de verbeurdverklaring heeft gevorderd van goederen die ter beschikking staan van een criminele organisatie en die formeel eigendom zijn van een derde, impliceert niet dat die verbeurdverklaring een straf is die aan die derde is opgelegd.

Het vereiste dat de derde zijn goede trouw aannemelijk moet maken, betreft de beoordeling van de gegrondheid van dat verzet en niet de ontvankelijkheid ervan. De derde moet bijgevolg geen goede trouw aantonen om verzet tegen de beslissing tot verbeurdverklaring te kunnen instellen. Voor wat betreft de beoordeling van de gegrondheid van de louter burgerrechtelijke eigendomsaanspraak van de derde op de

verbeurdverklaarde zaken, houdt de rechter in beginsel rekening met de bewijsstandaard in burgerlijke zaken, voor wat betreft de beoordeling van de feitelijke en juridische grondslag van de verbeurdverklaring en de goede trouw van de derde. Daarmee wordt in het geval van artikel 43^{quater}, § 4, Strafwetboek bedoeld dat de derde niet wist en niet kon weten dat zijn goederen van een criminele organisatie ter beschikking stonden. Dat wil zeggen dat de rechter zijn beoordeling steunt op het geheel van de gegevens van het strafdossier, die hij, gelet op de autonomie van het strafrecht, vrij en zonder aan formele burgerrechtelijke of vennootschapsrechtelijke begrippen gebonden te zijn, beoordeelt. Die bewijsregeling is toepasselijk op zowel het oorspronkelijke strafproces als het proces na het verzet van de derde.

Artikel 6.3.a) EVRM is niet van toepassing op de derde die aanspraak maakt op lastens een beklagde verbeurdverklaarde goederen, aangezien die derde geen persoon is tegen wie een vervolging is ingesteld. Voor het overige is de derde, alleszins ingevolge de kennisneming van de betekening van de beslissing tot verbeurdverklaring, op de hoogte van de aard en de reden van de tegen de beklagde ingebrachte beschuldiging en de redenen voor het bevelen van de verbeurdverklaring, te meer daar hij inzage en kopie kan nemen van alle stukken die aan de vervolging van de beklagde en de verbeurdverklaring ten grondslag liggen. Niet vereist is dat het openbaar ministerie opgave doet van elk gegeven van het strafdossier waarop de verbeurdverklaring steunt of het gebrek aan goede trouw van de derde blijkt. Aldus is het recht van de derde op een eerlijk proces, met inbegrip van zijn recht op informatie, voldoende gewaarborgd en beschikt hij over voldoende tijd en middelen om zijn verdediging voor te bereiden. Dat de derde zijn aanspraak voor de rechter pas aanhangig maakt in een procedure die na de beslissing tot verbeurdverklaring is ingesteld, heeft voor die derde dan ook geen onevenredige nadelen waardoor zijn grondrechten zijn miskend.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220301.2N.8\)](#)

Veroordeling met uitstel en opschorting van de veroordeling – Herroeping van het uitstel na een nieuw misdrijf – Termijn – Artikel 6.3 EVRM – Recht om verhoord te worden – Voorwaarden voor herroeping

Arrest van 29 maart 2022 ([P.22.0075.N](#))

De rechter die oordeelt dat een herroepingsvordering van het uitstel van tenuitvoerlegging niet is verjaard, moet bij afwezigheid van daartoe strekkende conclusie die beslissing niet nader met redenen omkleden.

Geen enkele bepaling van de Probatiewet of enige andere bepaling voorziet in een bijzondere termijn waarbinnen een vordering tot herroeping van uitstel van tenuitvoerlegging op grond van artikel 14, § 1ter, Probatiewet wegens het plegen van een nieuw misdrijf tijdens de proeftijd moet worden ingesteld en waarbinnen de rechter over een dergelijke vordering uitspraak moet doen. Daaruit volgt dat deze herroepingsvordering moet worden ingesteld en dat erover moet zijn beslist binnen de termijn van de verjaring voor de uitvoering van de opgelegde straf waarvoor uitstel van tenuitvoerlegging is verleend, met dien verstande dat gelet op het verleende uitstel er een wettelijk beletsel is om de straf uit te voeren en de verjaringsstermijn voor de uitvoering van de straf bijgevolg tijdens de proeftijd is geschorst.

Uit het enkele feit dat de persoon tegen wie een vordering tot herroeping van uitstel van tenuitvoerlegging is uitgebracht, niet voorafgaandelijk is verhoord, kan geen schending van artikel 6 EVRM worden afgeleid. De betrokkene kan op de rechtszitting waarop de herroepingsvordering wordt behandeld, elk verweer laten gelden, maar hij tegen wie een vordering tot herroeping van uitstel van tenuitvoerlegging is uitgebracht en die zonder gegronde reden nalaat persoonlijk aanwezig te zijn op de rechtszitting waarop die vordering wordt behandeld, kan zich niet beroepen op een miskennen van zijn recht om persoonlijk te worden gehoord. Hij maakt dan immers de uitoefening van dit recht zelf onmogelijk.

Aan de voorwaarde voor herroeping op grond van artikel 14, § 1ter, eerste lid, Probatiewet is voldaan indien de betrokkene, na een veroordeling met een in kracht van gewijsde getreden beslissing wegens een overtreding van de Wegverkeerswet of de uitvoeringsbesluiten ervan, tijdens de proeftijd opnieuw een dergelijke overtreding pleegt, die tot een veroordeling met een in kracht van gewijsde getreden beslissing aanleiding geeft. Niet is vereist dat die veroordeling wegens het nieuw misdrijf tijdens de proeftijd wordt uitgesproken of kracht van gewijsde krijgt. De omstandigheid dat de rechter bij de in kracht van gewijsde gegane veroordeling voor het nieuwe tijdens de proeftijd gepleegde misdrijf ten onrechte de door artikel 38, § 6, Wegverkeerswet bedoelde toestand zou hebben aangenomen, belet de herroeping van het uitstel van tenuitvoerlegging niet.

De rechter die op grond van een door de wetgever uitgewerkte regeling het uitstel van tenuitvoerlegging van straffen die bij een eerdere rechterlijke beslissing zijn opgelegd, herroept, en dit wegens het plegen van nieuwe feiten tijdens de vooraf bepaalde proeftijd, welke aanleiding hebben gegeven tot een nieuwe rechterlijke veroordeling, miskent het algemeen rechtsbeginsel *non bis in idem* niet.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220329.2N.20\)](#)

Straftoemeting – Verwijzing naar de leeftijd van de beklaagde – Verbod van discriminatie

Arrest van 5 april 2022 ([P.21.1380.N](#))

Volgens artikel 4, 6°, Antidiscriminatiewet moet onder een direct onderscheid worden verstaan de situatie die zich voordoet wanneer iemand ongunstiger wordt behandeld dan een ander in een vergelijkbare situatie wordt, is of zou worden behandeld op basis van één van de beschermde criteria. De loutere omstandigheid dat de strafrechter bij de straftoemeting rekening houdt met de leeftijd van de beklaagde, levert geen direct onderscheid op in de zin van die bepaling.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220405.2N.11\)](#)

Toepassing van artikel 6 EVRM op de strafuitvoeringsrechtbank – Herroeping van de invrijheidstelling op proef van een geïnterneerde – Gevolg van afwezigheid van de geïnterneerde en niet-vertegenwoordiging door een raadsman

Arrest van 11 mei 2022 ([P.22.0498.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal D. Vandermeersch

Artikel 6 EVRM is als zodanig niet van toepassing op de strafuitvoeringsrechtbank, omdat zij niet beslist over de gegrondheid van een beschuldiging in strafzaken.

Hoewel artikel 64, § 3, Interneringswet, bepaalt dat de geïnterneerde in persoon verschijnt voor de strafuitvoeringsrechtbank, bepaalt de zevende paragraaf van dat artikel dat tegen een vonnis van herroeping, schorsing en herziening bij verstek, verzet kan worden aangetekend. Hieruit volgt dat een vonnis dat de invrijheidstelling op proef van een geïnterneerde herroept, bij verstek kan worden gewezen wanneer de geïnterneerde niet verschijnt en niet door zijn raadsman is vertegenwoordigd.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220511.2F.6\)](#)

Redenen voor het opleggen van een autonome werkstraf – Beoordeling door de rechter

Arrest van 7 juni 2022 ([P.22.0433.N](#))

Artikel 37*quinquies*, § 1, Strafwetboek bepaalt onder welke voorwaarden een werkstraf kan worden opgelegd, maar zelfs als die voorwaarden zijn vervuld, heeft een beklagde geen recht op een werkstraf. Het staat aan de rechter om in het licht van de doelstellingen van de straftoemeting te oordelen of een werkstraf passend is. Bij die beoordeling kan de rechter wel degelijk rekening houden met elementen betreffende de aard en de ernst van de feiten en de persoonlijkheid van de beklagde, met inbegrip van zijn strafrechtelijk verleden.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220607.2N.8\)](#)

Verbeurdverklaring als voorwerp van het witwassen van een uit het misdrijf verkregen vermogensvoordeel – Verrekening met de verbeurdverklaring van de als voorwerp van het witwassen verbeurdverklaarde bedragen – Kritiek op de kwalificatie – Onontvankelijkheid van het middel bij gebrek aan belang

Arrest van 15 juni 2022 ([P.22.0332.F](#))

Wanneer de beklagde het bestreden arrest verwijt de in beslag genomen goederen of de opbrengst van de vervreemding ervan verbeurd te verklaren omdat ze het voorwerp van de witwasmisdrijven uitmaken, terwijl die zaken volgens hem het vermogensvoordeel vormen dat uit het witwassen is verkregen en niet het voorwerp van dat misdrijf zijn, maar het arrest die verbeurdverklaring verrekent met die welke werd uitgesproken omdat die zaken het voorwerp uitmaakten van de bewezen verklaarde misdrijven van witwassen en heling, berokkent de bekritiseerde kwalificatie de beklagde, gelet op die verrekening, geen enkel nadeel en is het middel, bij gebrek aan belang, niet ontvankelijk (Artt. 42, 1° en 3°, en 505, vijfde en zesde lid, Sw.).

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220615.2F.4\)](#)

Artikel 65/1 Wegverkeerswet – Bevel tot betalen – Beroep bij de politierechtbank – Feit niet bewezen verklaard door de rechter – Gevolg

Arrest van 22 juni 2022 ([P.22.0467.F](#))

Uit artikel 65/1, § 2, achtste lid, Wegverkeerswet, zoals gewijzigd door artikel 29, 2°, Wet van 28 november 2021, volgt dat de politierechtbank of, in hoger beroep, de correctionele rechtbank, wanneer ze het in het bevel tot betalen strafbaar gestelde feit niet bewezen verklaart, geen toepassing van de strafwet dient te maken, maar het

beroep gegrond moet verklaren en het bevel tot betalen als niet-bestaande moet beschouwen.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220622.2F.6\)](#)

Veroordeling met uitstel en opschorting van veroordeling – Probatieuitstel – Beoordeling – Doelstellingen van de straftoemeting

Arrest van 28 juni 2022 ([P.21.1449.N](#))

Uit artikel 8, § 1, vierde lid, Probatiewet en artikel 195, tweede lid, Wetboek van Strafvordering volgt dat ingeval een beklaagde de rechter verzoekt om hem probatie-uitstel te verlenen en dit wettelijk mogelijk is, de rechter zijn beslissing nauwkeurig met redenen moet omkleden, zij het dat die motivering beknopt mag zijn. Indien de beklaagde tot staving van zijn verzoek om probatie-uitstel concrete gegevens aanvoert, dan moet blijken dat de rechter die bij zijn beoordeling heeft betrokken. De rechter moet overeenkomstig artikel 149 Grondwet dit verzoek beantwoorden, zonder dat is vereist dat hij ingaat op elk concreet gegeven dat tot staving van het verzoek is aangevoerd. De rechter kan een afwijzing van een verzoek om probatie-uitstel, ook als dit verzoek met concrete gegevens is gestaafd, motiveren door opgave van redenen waaruit de noodzaak om een effectieve straf op te leggen, blijkt.

Een beklaagde kan, zelfs als hij voldoet aan de wettelijke voorwaarden voor probatie-uitstel, geen recht op een dergelijk uitstel laten gelden, maar het staat aan de rechter te oordelen of in het licht van de doelstellingen van de straftoemeting een probatie-uitstel aangewezen is. Die doelstellingen kunnen onder meer bestaan in het uiting geven aan de maatschappelijke afkeuring ten aanzien van de overtreding van de strafwet, de bescherming van de maatschappij, het bevorderen van het herstel van het maatschappelijk evenwicht, het herstel van de door het misdrijf veroorzaakte schade en het bevorderen van de maatschappelijke rehabilitatie en re-integratie van de dader. Geen enkele verdragsrechtelijke of wettelijke bepaling of algemeen rechtsbeginsel verzet zich ertegen dat de rechter ook de vergeldende of de algemene of specifieke preventieve werking die van een straf kunnen uitgaan, als een strafdoelstelling hanteert, naaste andere, en hij zijn straftoemetingsbeslissing erop afstemt.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220628.2N.12\)](#)

Meerdaadse samenloop – Berekening van de zwaarste straf

Arrest van 28 juni 2022 ([P.22.0321.N](#))

Artikel 65, eerste lid, Strafwetboek bepaalt dat wanneer verschillende misdrijven die de openvolgende en voortgezette uitvoering van eenzelfde misdadig opzet zijn, gelijktijdig aan eenzelfde feitenrechter worden voorgelegd, alleen de zwaarste straf wordt uitgesproken. De rechter kan in dat geval voor het geheel van de bestrafte feiten slechts die hoofd- of bijkomende straffen opleggen waarin de strafwet die de zwaarste straf bepaalt, voorziet. Voor het bepalen van het misdrijf waarop de zwaarste straf is gesteld, wordt de maximum gevangenisstraf vergeleken, bij gelijkheid van de maximum gevangenisstraf de maximum geldboete en dit ongeacht de hoogte van de minimum gevangenisstraf, bij gelijkheid van de maximum geldboete de minimum

gevangenisstraf en bij gelijkheid van de minimum gevangenisstraf de minimum geldboete.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220628.2N.18\)](#)

Veroordeling met uitstel en opschorting van de veroordeling – Nieuwe vervolging voor feiten gepleegd tijdens de proeftijd – Geen verplichting tot vaststelling door de rechter van de voeging van een gelijkvormig verklaard afschrift – Motivering van het verlenen van een nieuwe opschorting

Arrest van 13 september 2022 ([P.22.0590.N](#))

Noch uit artikel 17, eerste lid, Probaticwet, noch uit enige andere bepaling van de Probaticwet volgt voor de rechter die van een nieuwe vervolging kennis neemt, de verplichting om uitdrukkelijk vast te stellen dat een gelijkvormig verklaard afschrift van de beslissing die de opschorting heeft bevolen, bij het dossier is gevoegd.

Noch uit artikel 1, § 1, 1°, Probaticwet (dat bepaalt dat aan de opschorting een proeftijd is verbonden), noch uit artikel 3, vierde lid, Probaticwet (dat bepaalt dat de rechter de duur van de proeftijd moet bepalen en dat hij de beslissing over de opschorting moet motiveren overeenkomstig artikel 195 Wetboek van Strafvordering), noch uit artikel 13 Probaticwet (dat de herroeping van de opschorting regelt), noch uit het voormelde artikel 17 Probaticwet, noch uit de wetsgeschiedenis van die bepalingen, volgt dat:

- de rechter die van een nieuwe vervolging kennis neemt, geen opschorting meer kan bevelen indien de nieuwe feiten tijdens de proeftijd van een reeds toegestane opschorting werden gepleegd. Het staat daarentegen aan de rechter te oordelen of in die omstandigheden het nogmaals verlenen van de opschorting opportuun is;
- de rechter die van een nieuwe vervolging kennis neemt, indien de nieuwe feiten tijdens de proeftijd van een reeds toegestane opschorting werden gepleegd, dit gegeven uitdrukkelijk moet vermelden bij de motivering van het nogmaals toestaan van de opschorting, tenzij hij daarbij bij conclusie zou worden verplicht;
- de draagwijdte van de motiveringsplicht bij het toestaan van opschorting afhankelijk is van de hoedanigheid van de beklaagde en dat er dus een verhoogde motiveringsplicht voor beklagden met een voorbeeldfunctie zou bestaan.

Uit artikel 3, vierde lid, Probaticwet en artikel 195 Wetboek van Strafvordering volgt dat de rechter die de opschorting toestaat, daartoe nauwkeurig de redenen moet vermelden. De rechter kan evenwel niet ermee volstaan vast te stellen dat de beklaagde aan de wettelijke voorwaarden voor de opschorting voldoet. Hij moet de redenen vermelden welke de maatregel rechtvaardigen, ook al mag die motivering beknopt zijn.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220913.2N.2\)](#)

Strafuitvoeringsrechtbank – Voorwaardelijke invrijheidstelling – Herroeping – Ernstige fysieke of psychische bedreiging van een ander door de veroordeelde – Het in aanmerking nemen van feiten opgenomen in een aanhoudingsbevel

Arrest van 21 september 2022 ([P.22.1153.F](#))

Noch artikel 149 Grondwet, noch de algemene rechtsbeginselen van de verplichting tot motivering van de rechterlijke beslissingen en van het vermoeden van onschuld, noch enige andere wets- of verdragsbepaling verbieden de strafuitvoeringsrechtbank, bij haar onderzoek van de vraag of de veroordeelde een ernstig gevaar voor de fysieke of psychische integriteit van derden vormt, feiten in aanmerking te nemen die in een tegen de veroordeelde uitgevaardigd aanhoudingsbevel vermeld worden, mits ze geen uitspraak doet over het strafbaar karakter ervan.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220921.2F.11](#))

Persoonlijk karakter van de straf – Strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon – Administratieve sanctie met strafrechtelijk karakter opgelegd aan de rechtspersoon – Bestuurder die tot de wetsovertreding heeft bijgedragen – Vordering van de curator tegen een bestuurder in het kader van een faillissement

Arrest van 25 oktober 2022 ([P.22.0858.N](#))

Dit arrest wordt in de categorie “Burgerlijk recht – Buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221025.2N.19](#))

Bijzondere verbeurdverklaring – Vaststelling van het bedrag of geldwaarde van de vermogensvoordelen – Raming ex aequo et bono – Gegevens van het strafdossier – Feitelijke vermoeden

Arrest van 6 december 2022 ([P.22.1026.N](#))

Bij afwezigheid van gegevens die de rechter toelaten het bedrag aan vermogensvoordelen als bedoeld door artikel 42, 3°, Strafwetboek of de geldwaarde ervan als bedoeld door artikel 43bis, tweede lid, Strafwetboek exact vast te stellen, mag de rechter dit bedrag *ex aequo et bono* bepalen. Daarvoor dient de rechter de gegevens van het strafdossier in aanmerking te nemen die een zo nauwkeurig mogelijke bepaling van de omvang van de vermogensvoordelen of een raming van de geldwaarde ervan toelaten. Het enkele feit dat de rechter het bedrag van de wederrechtelijke vermogensvoordelen die hij lastens een beklaagde verbeurdverklaart, *ex aequo et bono* bepaalt op een hoger bedrag dan de sommen waarvan hij op grond van verklaringen in het strafdossier vaststelt dat zij met zekerheid door slachtoffers zijn betaald, door ook rekening te houden met sommen waarvan hij op grond van dezelfde gegevens oordeelt dat zij ongetwijfeld ook door slachtoffers moeten zijn betaald, zonder dat dit als dusdanig uit verklaringen in het strafdossier blijkt, impliceert niet dat hij de beklaagde schuldig verklaart aan of straft voor niet-vervolgde of niet-bewezen feiten, aangezien de rechter daarmee enkel een feitelijk vermoeden gebruikt om de zwaarte van de hier bedoelde straf te bepalen.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221206.2N.17](#))

Strafuitvoeringsmodaliteiten – Elektronisch toezicht – Veroordeelde vreemdeling zonder verblijfstitel – Geen tegenaanwijzing – In aanmerking te nemen elementen voor de beoordeling van het toekennen of het weigeren van de strafuitvoeringsmodaliteit – Administratieve, gezins- en maatschappelijke situatie – Specifieke verblijfssituatie – Verplichting tot motivering van de beslissing van de strafuitvoeringsrechtbank die het advies van de gevangenisdirecteur en van het openbaar ministerie naast zich neerlegt

Arrest van 7 december 2022 ([P.22.1499.F](#))

Het ontbreken van een verblijfstitel is geen tegenaanwijzing voor de toekenning van een strafuitvoeringsmodaliteit aan een veroordeelde vreemdeling. Uit arrest nr. 148/2017 van het Grondwettelijk Hof van 21 december 2017 blijkt dat een wettelijke bepaling die de rechter zou verbieden een veroordeelde een strafuitvoeringsmodaliteit toe te kennen, enkel en alleen omdat uit een advies van de Dienst Vreemdelingenzaken blijkt dat hij niet tot een verblijf in het Rijk toegelaten of gemachtigd is, niet met de artikelen 10 en 11 Grondwet verenigbaar is.

Het komt aan de strafuitvoeringsrechtbank toe om op individuele wijze en rekening houdend met de concrete administratieve, gezins- en maatschappelijke situatie van de veroordeelde, te onderzoeken of een strafuitvoeringsmodaliteit kan worden toegekend die hem in staat stelt zich op zijn sociale reclassering voor te bereiden of familiale, emotionele en sociale banden in stand te houden. De rechtbank moet dit onderzoek zowel verrichten wanneer de veroordeelde de Belgische nationaliteit geniet of een vreemdeling is die over een verblijfstitel beschikt, als wanneer de veroordeelde vreemdeling niet gemachtigd is om in het land te verblijven. De strafuitvoeringsrechtbank mag echter, wanneer ze nagaat of er een of meer wettelijke tegenaanwijzingen voor de toekenning van de gevraagde modaliteit bestaan, niet aan de specifieke verblijfssituatie van de veroordeelde vreemdeling voorbijgaan. Het is de strafuitvoeringsrechtbank niet verboden de invloed te beoordelen die deze situatie heeft op het realistische en uitvoerbare karakter van het voorgelegde reclasseringsplan en op de concrete mogelijkheden om aan de algemene en specifieke voorwaarden van de beoogde modaliteit te voldoen (Artt. 22 en 47 Wet Strafvordering).

Krachtens artikel 56, § 2, Wet Strafvordering moet het vonnis een motivering bevatten waaruit de bijzondere redenen blijken waarom de strafuitvoeringsrechter van het advies van de gevangenisdirecteur of van het openbaar ministerie is afgeweken. Dat betekent echter niet dat de rechtbank in haar vonnis uitdrukkelijk de inhoud of de strekking van het advies van de directeur moet vermelden (Art. 56, § 2, Wet Strafvordering).

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221207.2F.7](#))

Sociaal recht

Arbeidsrecht

Werkstaking – Beslissing om te staken – Fout – Aansprakelijkheid van de werkgever

Arrest van 12 december 2022 ([C.18.0533.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal H. Mormont

Dit arrest wordt in de categorie “Burgerlijk recht – Buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221212.3F.4](#))

Artikel 578, 3°, Gerechtelijk Wetboek – Individueel vs. collectief geschil betreffende de toepassing van een collectieve arbeidsovereenkomst – Rechtsmacht en bevoegdheid van de arbeidsgerechten

Arrest van 12 december 2022 ([S.21.0029.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal H. Vanderlinden

Dit arrest wordt in de categorie “Richtinggevende arresten – Sociaal recht” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221212.3N.1](#))

Sociale zekerheidsrecht

Betaling van een gedeelte van het loon van een werknemer door de derde – Verplichtingen van de werkgever – Indeplaatsstelling van de derde – Bewijslast met betrekking tot de voorwaarden voor de mogelijkheid tot décharge

Arrest van 14 maart 2022 ([S.21.0006.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. Inghels

Met toepassing van artikel 1315, tweede lid, Oud Burgerlijk Wetboek, staat het aan de derde door wiens tussenkomst een gedeelte van het loon wordt betaald en die zich op de *décharge* bepaald in artikel 36 Uitvoeringsbesluit RSZ-wet beroept, te bewijzen dat hij aan de werkgever de inlichtingen en het bedrag van die inhoudingen heeft doorgegeven.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220314.3F.6](#))

Territoriale bevoegdheid van de OCMW’s – Gevolgen van de onmogelijkheid om de gemeente te bepalen waar de persoon die bijstand nodig heeft, zich bevindt ingevolge diens eigen gedrag

Arrest van 14 maart 2022 ([S.21.0059.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. Inghels

De toepassing van de bepalingen van de Leefloonwet veronderstelt dat het openbaar centrum voor maatschappelijk welzijn dat de aanvraag ontvangt of de rechtbank die uitspraak doet in een zaak waarin een of meer centra betrokken zijn, over gegevens beschikt waaruit blijkt dat een ander centrum bevoegd kan worden geacht (Art. 1, 1°, Wet 2 april 1965; artt. 18, § 4, eerste en derde lid, en 47, § 4, eerste lid, Leefloonwet).

Gedetacheerde werknemers met een AI-attest – Aangifte Dimona – Tewerkstelling van Bulgaarse werknemers zonder arbeidskaart vóór 1 januari 2014 – Vrijstelling van de arbeidskaart na 1 januari 2014 – Ongewijzigde strafbaarstelling – Legaliteitsbeginsel

Arrest van 19 april 2022 ([P.21.1232.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. De Smet

Uit het arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie in de zaak C-17/19 (*Bouyges travaux publics, Elco construct Bucurest, Welbond armatures*) van 14 mei 2020 volgt dat moet worden onderzocht of de Belgische regelgever met de Dimona-aangifteplicht enkel een sociaalzekerheidsrechtelijke doelstelling heeft, dan wel of hij daarnaast ook beoogt de doeltreffendheid van de door de bevoegde nationale autoriteiten uitgevoerde controles te waarborgen, om ervoor te zorgen dat de in het arbeidsrecht vastgestelde arbeidsvoorwaarden en arbeidsomstandigheden worden nageleefd.

Artikel 4 KB Dimona van 5 november 2002 verplicht de werkgever aan de instelling die met de inning van de sociaalzekerheidsbijdragen is belast, een aantal gegevens mee te delen betreffende de werkgever, de werknemer en zijn tewerkstelling en geeft uitlegging aan artikel 38 Wet van 26 juli 1996 tot modernisering van de sociale zekerheid en tot vrijwaring van de leefbaarheid van de wettelijke pensioenstelsels. Die regeling heeft in elk geval tot doel te waarborgen dat de betrokken werknemers bij een van de takken van het sociaalzekerheidsstelsel zijn aangesloten en dus de naleving van de wetgeving terzake te verzekeren. De Sociale documentenwet verplicht de werkgever bepaalde sociale documenten bij te houden. Die wet beperkt de controle-doelstelling van die documenten niet tot specifieke sociale wetten. Bijgevolg is het personeelsregister dat met deze wet wordt verplicht gesteld, bedoeld om zowel de toepassing van de sociale wetten betreffende de sociale zekerheid als die betreffende het arbeidsrecht, met inbegrip van de arbeidsreglementering, te controleren.

Uit artikel 4, § 1, 1, en § 1bis, Sociale Documentenwet en artikel 3, § 1, Koninklijk besluit van 8 augustus 1980 betreffende het bijhouden van sociale documenten volgt dat de Dimona-aangifteplicht het bijhouden van een personeelsregister vervangt. Daaruit moet worden afgeleid dat de regelgever met de invoering van de Dimona-aangifteplicht niet uitsluitend beoogt te verzekeren dat de betrokken werknemers bij een sociaalzekerheidsstelsel zouden zijn aangesloten en dat de terzake geldende regelgeving wordt nageleefd, maar bijkomend ook als doel heeft de doeltreffendheid te waarborgen van de door de bevoegde nationale autoriteiten uitgevoerde controles betreffende de in het arbeidsrecht vastgestelde arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden.

Uit het legaliteitsbeginsel zoals het in artikel 7.1 EVRM, artikel 15.1 IVBPR en artikel 2 Strafwetboek is verwoord, volgt dat indien de wetgever een misdrijfomschrijving na het plegen van het misdrijf heeft gewijzigd, de rechter een beklagde in beginsel slechts schuldig kan verklaren indien hij vaststelt dat dit misdrijf zowel onder de oude als onder de nieuwe wet strafbaar is.

Volgens artikel 4, § 1, eerste lid, Buitenlandse Arbeidskrachtenwet 1999 moet de werkgever die een buitenlandse werknemer wenst tewerk te stellen, vooraf een

arbeidsvergunning van de bevoegde overheid hebben verkregen. Volgens artikel 5 van dezelfde wet moet, om arbeid te verrichten, de buitenlandse werknemer vooraf een arbeidskaart van de bevoegde overheid hebben verkregen. Hij mag deze arbeid enkel binnen de perken van deze arbeidskaart verrichten. Volgens artikel 6 van dezelfde wet is de in artikel 5 bedoelde arbeidskaart niet vereist wanneer de werkgever één der volgende documenten heeft verkregen: 1° een gemeenschappelijke arbeidsvergunning zoals bepaald in artikel 4, § 3; 2° een voorlopige arbeidsvergunning zoals bepaald in artikel 4, § 4. De tewerkstelling van een werknemer zonder aan de verplichtingen van de Buitenlandse Arbeidskrachtenwet 1999 te voldoen, is aldus steeds strafbaar gebleven. Volgens artikel 2, 1°, Buitenlandse Arbeidskrachtenwet 1999 moet voor de toepassing van deze wet worden verstaan onder buitenlandse onderdanen en werknemers: de onderdanen en werknemers die niet de Belgische nationaliteit bezitten. Volgens artikel 2, 1°, Koninklijk besluit van 9 juni 1999 houdende uitvoering van de Wet van 30 april 1999 betreffende de tewerkstelling van buitenlandse werknemers, zoals toepasselijk tijdens de incrimatieperiode, zijn de onderdanen van de Europese Economische Ruimte van de verplichting tot het verkrijgen van een arbeidskaart vrijgesteld. Volgens artikel 38ter van hetzelfde koninklijk besluit zoals toepasselijk tijdens de incrimatieperiode waren de vrijstellingen bedoeld bij artikel 2, 1°, in de regel niet op de onderdanen van onder meer de Republiek Bulgarije van toepassing. Vanaf de opheffing van deze overgangsmaatregel is voor de tewerkstelling van Bulgaarse onderdanen niet langer een arbeidskaart en arbeidsvergunning vereist. Uit de omstandigheid dat een onderdaan van een ander land tot 31 december 2013 in bezit diende te zijn van een arbeidskaart en de werkgever van een arbeidsvergunning om in België te worden tewerkgesteld, maar vanaf dan een vrijstelling geldt, volgt niet dat de bedoelde feiten na 31 december 2013 niet langer strafbaar zijn.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220419.2N.11\)](#)

Gedwongen uitvoering van een rechtelijke veroordeling tot betaling van loon – Inhouding van werknemersbijdragen op het brutoloon – Verhaal op de werknemer

Arrest van 17 oktober 2022 ([S.21.0027.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal Vanderlinden

De gedwongen uitvoering van een rechterlijke veroordeling tot betaling aan de werknemer van een aantal loonbedragen, zelfs wanneer die gedwongen uitvoering het volledig brutobedrag betreft, belet de werkgever niet om de werknemersbijdrage in te houden en slechts het netto-gedeelte in handen van de gerechtsdeurwaarder te betalen. Hieruit volgt dat de werkgever die die inhouding niet verricht, nalatig is in de zin van artikel 26, eerste lid, RSZ-wet (Artt. 23, § 1, en 26, eerste lid, RSZ-wet).

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221017.3N.7\)](#)

Recht op werkloosheidsuitkering – Inkomsten uit artistieke activiteit – Bepaling van de inkomsten – Voorbehoud van herrekening – Gevolg

Arrest van 7 november 2022 ([S.22.0008.N](#))

Uit de artikelen 44, 45, eerste lid, 48bis, 130, § 1 en § 2, Werkloosheidsbesluit volgt dat de voor de werkloosheidsuitkering in aanmerking te nemen inkomsten uit de artistieke activiteit berekend worden per kalenderjaar op basis van het jaarlijks netto

inkomen en bijgevolg dat de werkloosheidsuitkeringen die aan een werkloze die aanspraak maakt op inkomsten uit een artistieke activiteit, worden toegekend en uitbetaald, steeds voorlopig worden toegekend en uitgekeerd.

Een uitkering die is toegekend en uitbetaald onder voorbehoud van herrekening met de nog in aanmerking te nemen inkomsten overeenkomstig artikel 130 Werkloosheidsbesluit, heeft de werkloze niet onrechtmatig maar onder voorbehoud van herrekening ontvangen. Hieruit volgt dat artikel 169 Werkloosheidsbesluit niet op deze onder voorbehoud toegekende en uitbetaalde uitkeringen toepasselijk is.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221107.3N.5\)](#)

Gerechtelijk recht

Algemeen

Rechtelijke organisatie – Ranglijst bijgehouden door het hof van beroep – Draagwijdte – Geldigheid van afwijkingen van de lijst

Arrest van 4 mei 2022 ([P.22.0032.F](#))

De krachtens de artikelen 311 en 313 Gerechtelijk Wetboek in de hoven van beroep bijgehouden ranglijst bepaalt met name de rang van de magistraten die in eenzelfde kamer zitting houden en is geen regel waarvan laatstgenoemden niet zouden kunnen afwijken, aangezien ze noch substantieel is noch op straffe van nietigheid is voorgeschreven. Afwijken van die lijst is geen daad van aanwijzing in een adjunct-mandaat in de zin van de artikelen 58bis, 3°, en 259quinquies van dat wetboek. Er is geen nietigheid verbonden aan het feit dat met eenparigheid van stemmen van de leden van een kamer is beslist dat de zitting zou worden voorgezeten door een magistraat die niet de rang van kamervoorzitter heeft, terwijl een van zijn assessoren die wel zou hebben.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220504.2F.5\)](#)

Draagwijdte van het gezag van rechterlijk gewijsde – Nieuwe vordering met ander voorwerp en andere oorzaak

Arrest van 5 september 2022 ([C.21.0527.N](#))

Het gezag van het rechterlijk gewijsde strekt zich uit tot wat de rechter over een geschilpunt heeft beslist en tot wat, gelet op het geschil dat voor de rechter is gebracht en waarover de partijen tegenspraak hebben kunnen voeren, de noodzakelijke of impliciete grondslag van zijn beslissing vormt.

Uit het feit dat het voorwerp en de oorzaak van een vordering waarover definitief is beslist, niet dezelfde zijn als die van een latere vordering tussen dezelfde partijen, volgt niet noodzakelijk dat geen enkele aanspraak of betwisting die een partij in een van beide gedingen opwerpt, identiek kan zijn en evenmin dat de rechter een aanspraak kan aannemen waarvan de grondslag onverenigbaar is met het eerdere gewijsde.

De exceptie van gewijsde geldt wanneer de rechter, op basis van een vergelijking van de draagwijdte van de beslissing waarvan het gezag van gewijsde wordt ingeroepen met de nieuwe vordering, beslist dat die vordering niet kan worden ingewilligd zonder het voordeel van de eerdere beslissing ongedaan te maken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220905.3N.4](#))

Recht van verdediging – Beschikkingsbeginsel – Omvang en grenzen van de bevoegdheid van de rechter – Akkoord van de partijen

Arrest van 8 september 2022 ([C.21.0537.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. Inghels

Krachtens het algemeen rechtsbeginsel, beschikkingsbeginsel genaamd, mag de rechter geen enkel geschil opwerpen waarvan een akkoord tussen de partijen het bestaan uitsluit. Dat akkoord moet zeker zijn en kan niet uitsluitend worden afgeleid uit het feit dat een partij, in haar conclusie, een door de andere partij aangevoerd middel niet heeft betwist (Art. 1138, tweede lid, Ger.W.).

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220908.1F.7](#))

Bewijs – Niet-betwiste feiten – Procedureakkoord – Taak van de rechter

Arrest van 16 september 2022 ([C.21.0544.N](#))

Waar in de regel enkel betwiste feiten moeten worden bewezen, mag de rechter, behoudens in geval van een procedureakkoord, niet-betwiste feiten ambtshalve in twijfel trekken. Indien de uitspraak zou indruisen tegen een wetsbepaling van openbare orde, laat een procedureakkoord de vrijheid van de rechter onverlet.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220916.1N.5](#))

Bevoegdheid

Artikel 578, 3°, Gerechtelijk Wetboek – Individueel vs. collectief geschil betreffende de toepassing van een collectieve arbeidsovereenkomst – Rechtsmacht en bevoegdheid van de arbeidsgerechten

Arrest van 12 december 2022 ([S.21.0029.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal H. Vanderlinden

Dit arrest wordt in de categorie “Richtinggevende arresten – Sociaal recht” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221212.3N.1](#))

Procedure

Betekeningen en kennisgevingen – Artikel 861 Gerechtelijk Wetboek

Arrest van 23 juni 2022 ([F.21.0052.N](#))

Daar waar het op grond van artikel 861 Gerechtelijk Wetboek in beginsel aan de partij wiens belangen door de onregelmatigheid zijn geschaad, toekomt om een exceptie van nietigheid op te werpen en om belangenschade aan te voeren en te bewijzen, dient de

rechter in gevallen waar de onregelmatigheid tot gevolg kan hebben gehad dat een processtuk zoals een dagvaarding of een voorziening in cassatie de partij aan wie deze werd betekend, niet heeft bereikt, en de onregelmatigheid er bijgevolg de reden van kan zijn dat deze partij niet verschijnt of afwezig blijft, ambtshalve de exceptie van nietigheid op te werpen en, bij toepassing van artikel 861, tweede lid, Gerechtelijk Wetboek, maatregelen op te leggen om de onregelmatigheid te regulariseren. Deze verplichting voor de rechter vindt zijn grondslag in het algemeen rechtsbeginsel van het recht van verdediging, krachtens hetwelk een partij de mogelijkheid moet krijgen om zijn standpunt voor de rechter uiteen te zetten en zijn belangen te verdedigen.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220623.IN.13\)](#)

Stuk neergelegd na sluiting van het debat – Tegenspraak over wering uit het debat

Arrest van 24 juni 2022 ([C.20.0345.F](#))

Uit de artikelen 769, tweede lid, en 771 Gerechtelijk Wetboek volgt dat de rechter elk stuk uit het debat moet weren dat na sluiting van het debat of buiten de vastgestelde termijn werd neergelegd. Noch artikel 6.1 EVRM noch het algemeen rechtsbeginsel van het recht van verdediging verplicht de rechter om de partijen vooraf te vragen over die verwerping tegenspraak te voeren.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220624.1F.3\)](#)

Cassatieberoep – Personen door wie cassatieberoep kan worden ingesteld – Geen inschrijving bij de Kruispuntbank van Ondernemingen – Ontvankelijkheid van het cassatieberoep ingesteld tegen de beslissing die uitspraak doet over de vordering van een onderneming onderworpen aan inschrijving

Arrest van 15 september 2022 ([C.19.0425.F](#)) met conclusie van procureur-generaal A. Henkes

Artikel III.26, § 1, derde lid, Wetboek Economisch Recht, dat bepaalt dat indien de inschrijvingsplichtige onderneming op de datum van het inleiden van haar vordering niet in de Kruispuntbank van Ondernemingen is ingeschreven, de rechtbank de vordering van de inschrijvingsplichtige onderneming ambtshalve onontvankelijk verklaart, is niet van toepassing op de rechtsmiddelen, inclusief het cassatieberoep dat de onderneming instelt tegen de beslissing die over een dergelijke vordering uitspraak doet.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220915.1F.1\)](#)

Cassatieberoep – Memorie van wederantwoord – Ontvankelijkheid – Middel van niet-ontvankelijkheid van het cassatieberoep

Arrest van 15 september 2022 ([F.20.0086.F](#)) met conclusie van procureur-generaal A. Henkes

Als de verweerder geen middel van niet-ontvankelijkheid tegen het cassatieberoep heeft aangevoerd, dient op het geschrift genaamd “memorie van wederantwoord” geen acht te worden geslagen (Art. 1094, eerste lid, Ger.W.).

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220915.1F.2\)](#)

Onmiddellijk hoger beroep tegen een vonnis alvorens recht te doen – Bevelen van een voorafgaande maatregel

Arrest van 16 september 2022 ([C.22.0035.N](#))

De rechter die een voorafgaande maatregel beveelt, hetzij om de vordering te onderzoeken hetzij om de toestand van partijen voorlopig te regelen, zonder daarbij een beslissing te nemen over de ontvankelijkheid of de gegrondheid van de vordering, neemt een beslissing alvorens recht te spreken, waartegen geen onmiddellijk hoger beroep openstaat, ook al bestond over die maatregel tussen de partijen betwisting en hebben zij erover debat gevoerd, dit ongeacht de aard van de betwisting die voor de rechter over een op grond van artikel 19, derde lid, Gerechtelijk Wetboek gevorderde voorafgaande maatregel werd gevoerd.

Elke beslissing die de rechter neemt in het raam van een vordering tot het bevelen van een voorafgaande maatregel, na beoordeling van de middelen van de partijen, is een beslissing alvorens recht te spreken, waartegen geen onmiddellijk hoger beroep openstaat en waarmee de rechter aldus geen geschilpunt in de zin van artikel 19, eerste lid, Gerechtelijk Wetboek beslecht, maar enkel, alvorens enig geschilpunt te beslechten, de vordering beoordeelt tot het bevelen van een voorafgaande maatregel.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220916.IN.10](#))

Meerpartijovereenkomst – Vordering tot integrale nietigverklaring – Niet-betrekken van alle contractpartijen in het geding

Arrest van 30 september 2022 ([C.21.0079.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal met opdracht M. Deconynck

Dit arrest wordt in de categorie “Richtinggevende arresten – Gerechtelijk recht” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220930.IN.6](#))

Beslissingen waartegen men cassatieberoep kan instellen – Beslissing gewezen in laatste aanleg – Gelijktijdig hoger beroep en cassatieberoep – Geen indicatie dat het cassatieberoep een subsidiair karakter heeft

Arrest van 17 november 2022 ([C.21.0367.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal P. de Koster

Krachtens artikel 608 Gerechtelijk Wetboek neemt het Hof van Cassatie kennis van de beslissingen in laatste aanleg die voor het Hof worden gebracht wegens overtreding van de wet of wegens schending van substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven vormen. Het komt het Hof toe om, desgevallend ambtshalve, te beslissen of de beslissing die door het cassatieberoep aanhangig wordt gemaakt, een beslissing in laatste aanleg is.

Geen enkele wetsbepaling legt aan de eisende partij die tegen dezelfde beslissing tegelijk hoger beroep en cassatieberoep aantekent, op te preciseren dat het cassatieberoep subsidiair wordt ingesteld.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221117.1F.6](#))

Cassatieberoep – Door een partij neergelegde noot in antwoord op de conclusie van de advocaat-generaal – Ontvankelijkheid van de door een andere partij neergelegde noot in antwoord op de noot van antwoord

Arrest van 24 november 2022 ([C.21.0179.F](#))

Hoewel artikel 1107, derde lid, Gerechtelijk Wetboek alle partijen toestaat op de conclusie van de advocaat-generaal te antwoorden, staat het geen enkele partij toe te antwoorden op de noot van een andere partij die met toepassing van dat artikel werd neergelegd.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221124.1F.7](#))

Verwijzing na cassatie – Invloed van de cassatie op de partijen – Bevoegdheid van de rechter op verwijzing – Omvang van vernietiging – Beslissingen die het gevolg zijn van de bestreden beslissing – Beslissingen gewezen in een andere zaak

Arrest van 24 november 2022 ([C.21.0197.F-C.21.0363.F](#))

Wanneer de cassatie wordt uitgesproken, worden de partijen binnen de grenzen hiervan teruggeplaatst in de toestand waarin zij zich bevonden voor de rechter wiens beslissing werd vernietigd. De rechter op verwijzing is bevoegd om over alle punten uitspraak te doen waarover de rechter, aan wie de zaak werd onttrokken, uitspraak kon doen.

Hoewel de cassatie van rechtswege leidt tot nietigverklaring van de handelingen en van de vonnissen die het gevolg zijn van de vernietigde beslissing en, in geval van gedeeltelijke cassatie, tot nietigverklaring van de gehele procedure en van alle handelingen die krachtens het nietig verklaarde gedeelte van de beslissing zijn gesteld, zelfs al werd tegen de daaropvolgende handelingen en vonnissen geen enkel rechtsmiddel aangewend en heeft het cassatiearrest die nietigverklaring niet uitgesproken of vastgesteld, strekt de cassatie zich niet uit tot de beslissingen in een andere zaak die niet aanhangig werd gemaakt bij de rechter die de vernietigde beslissing heeft uitgesproken, zelfs al waren die beslissingen gegrond op de vernietigde beslissing en maakt ze een dergelijke zaak evenmin aanhangig bij de rechter op verwijzing.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221124.1F.1](#))

Onteigening – Derdenverzet door de begunstigde van een verkoopbelofte – Eigendomsbescherming

Arrest van 9 december 2022 ([C.22.0030.N](#)) met conclusie van eerste advocaat-generaal R. Mortier

Tegen de beslissing over de wettigheid van de onteigening is derdenverzet mogelijk.

De vordering van de begunstigde van een verkoopbelofte kan bogen op eigendomsbescherming in de zin van artikel 1 Eerste Aanvullend Protocol EVRM. Die begunstigde kan tegen de beslissing over de wettigheid van de onteigening derdenverzet instellen, gezien hij beschikt over een recht dat buiten zijn schuld-vordering ligt (Artt. 2 en 1122 Ger.W.; Artt. 45 tot 61 Vlaams Onteigeningsdecreet van 24 februari 2017).

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221209.1N.8](#))

Cassatieberoep – Beslissingen onmiddellijk vatbaar voor cassatieberoep – Geschil betreffende de geldigheid van het eindverslag van het deskundigenonderzoek – Veroordeling tot betaling van een provisioneel bedrag dat als onbetwist verschuldigd wordt aangenomen – Aard van het vonnis – Wijze van uitvoering van een deskundigenonderzoek dat aan een college van deskundigen is toevertrouwd

Arrest van 15 december 2022 ([C.21.0309.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal T. Werquin

De rechter die het geschil betreffende de geldigheid van het eindverslag van het deskundigenonderzoek beslecht, regelt geen tussengeschiedenis betreffende de expertise-maatregel, maar oordeelt over de wettigheid van dat bewijs en wijst aldus een eindvonnis (Artt. 19, derde lid, en 1077 Ger.W.).

De rechter die een partij veroordeelt tot betaling van een provisioneel bedrag dat als onbetwist verschuldigd wordt aangenomen, wijst een eindvonnis (Artt. 19, derde lid, en 1077 Ger.W.).

De deskundigenopdracht die aan een college van deskundigen is toevertrouwd, moet tot de indiening van het eindverslag van dat college collectief worden voortgezet (Art. 982, eerste lid, Ger.W.).

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221215.1F.4](#))

Wraking en onttrekking

Wraking wegens gewettigde verdenking – Onjuiste toepassing van het recht

Arrest van 13 september 2022 ([P.22.0907.N](#))

Uit het enkele feit dat een rechter een beslissing neemt die volgens een partij een onjuiste toepassing van het recht inhoudt, kan geen gewettigde verdenking worden afgeleid. Dat geldt ook indien een rechter, ondanks de voorgehouden schorsende werking van een rechtsmiddel, oordeelt dat hij rechtsmacht behoudt om verder van de zaak kennis te nemen. De wrakingsprocedure wegens gewettigde verdenking kan niet worden gebruikt als een rechtsmiddel tegen een beslissing die een partij niet zint.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220913.2N.19](#))

Wraking – Artikel 6.1 EVRM – Mondelinge vordering van het openbaar ministerie – Mogelijkheid tot repliek van de partijen – Onaantastbare beoordeling door de feitenrechter

Arrest van 27 september 2022 ([P.22.0739.N](#))

Dit arrest wordt in de categorie “Strafprocedure – Algemeen” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220927.2N.7](#))

Wraking van de leden van de kamer van inbeschuldigingstelling – Artikelen 833 en 835 Gerechtelijk Wetboek – Akte van wraking niet ondertekend door een advocaat met meer dan tien jaar inschrijving bij de balie – Verzoek tot regularisering op basis van artikel 863 Gerechtelijk Wetboek – Termijn voor het indienen van het wrakingsverzoek

Arrest van 18 oktober 2022 ([P.22.1220.N-P.22.1221.N-P.22.1222.N](#))

Dit arrest wordt in de categorie “Strafprocedure – Algemeen” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221018.2N.18](#))

Deskundigenonderzoek met betrekking tot de beoordeling van de burgerlijke rechtsvordering – Medisch-psychologisch onderzoek van het slachtoffer van verkrachting – Voorwaarde van tegenspraak tijdens de onderzoeksverrichtingen – Vraag van de raadsman van de beklaagde om de verrichtingen van de gerechtsdeskundige bij te wonen – Toelaatbaarheid van de beslissing van de deskundige om met het oog op tegenspraak alleen een adviserend geneesheer van de beklaagde toe te laten bij de verrichtingen – Ongewilde confrontatie van het slachtoffer met de beklaagde

Arrest van 29 november 2022 ([P.22.0962.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. De Smet

Dit arrest wordt in de categorie “Strafprocedure – Strafvordering en burgerlijke rechtsvordering” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221129.2N.2](#))

Hof van assisen – Wraking – Rechtsmisbruik

Arrest van 20 december 2022 ([P.22.0815.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal A. Winants

Dit arrest wordt in de categorie “Richtinggevende arresten – Strafprocedure” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221220.2N.24](#))

Beslag en middelen tot tenuitvoerlegging

Beslag – Gedwongen tenuitvoerlegging – Uitvoerbare titel – Becijfering van de schuldvordering – Beslechten van cijfermatige discussies door de beslagrechter, desnoods na interpretatie

Arrest van 7 oktober 2022 ([C.22.0072.N](#))

De beslagrechter die over de regelmatigheid en de rechtmatigheid van het beslag dient te oordelen, onderzoekt de becijfering van de schuldvordering waarvan de tenuitvoerlegging wordt nagestreefd en beslecht de geschilpunten dienaangaande, desnoods na interpretatie van de titel (Artt. 793, tweede lid, en 1494, eerste lid, Ger.W.).

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221007.1N.6](#))

Onroerend beslag – Toewijzing van de beslagen goederen – Weigering van een bod door de notaris

Arrest van 17 november 2022 ([C.21.0367.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal P. de Koster

Krachtens artikel 589, eerste lid, Gerechtelijk Wetboek kan de notaris het bod weigeren van personen die hem onbekend zijn of van wie de identiteit of de gegoedheid hem niet bewezen schijnen. Deze weigering, die de notaris tijdens de veiling en tot aan de definitieve toewijzing kan worden opgeworpen, laat toe het hoogste bod te verwerpen dat, anders, met het oog op de definitieve toewijzing van het goed had moeten worden weerhouden.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221117.1F.6](#))

Beslag – Aanwijzingen van aantasting van het intellectuele eigendomsrecht – Eenzijdig verzoekschrift tot beschrijvend beslag – Verzoek tot wijziging of intrekking van de beschikking tot beslag – Aanwijzingen die voor de verzoeker niet redelijkerwijs toegankelijk waren tijdens het onderzoek van zijn eerste verzoek

Arrest van 24 november 2022 ([C.21.0179.F](#))

Wanneer de verzoeker wiens verzoek tot beschrijvend beslag werd verworpen, dat verzoek opnieuw indient, waarbij hij nieuwe aanwijzingen van aantasting van zijn intellectuele eigendomsrecht aanvoert, vormen die aanwijzingen enkel nieuwe omstandigheden als ze voor de verzoeker niet redelijkerwijs toegankelijk waren tijdens het onderzoek van zijn eerste verzoek (Artt. 1032 en 1369bis/1, § 7, Ger.W.).

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221124.1F.7](#))

Collectieve schuldenregeling

Voorwaarden voor afstand van schuldvordering door de schuldeiser – Niet-aangifte van schuldvordering

Arrest van 7 november 2022 ([S.22.0004.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal H. Vanderlinden

Een schuldeiser wordt enkel geacht afstand te doen van een schuldvordering indien hij door de schuldbemiddelaar bij aangetekend schrijven is aangemaand om binnen de in artikel 1675/9, § 3, Gerechtelijk Wetboek bepaalde termijn van deze schuldvordering aangifte te doen.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221107.3N.4](#))

Internationale bevoegdheid

Internationale bevoegdheid inzake delictuele of buitencontractuele aansprakelijkheid – Verdrag van Lugano van 30 oktober 2007 – Bevoegdheid van de rechter van de plaats van het schadebrengende feit – Plaats van het ontstaan van de schade en van de gebeurtenis die de schade heeft veroorzaakt – Bijzondere bevoegdheidsregel – Strikte en autonome interpretatie – Plaats van het ontstaan van de initiële schade – Onmiddellijk gevolg van het schadeveroorzakend feit

Arrest van 15 september 2022 ([C.19.0425.F](#)) met conclusie van procureur-generaal A. Henkes

Krachtens artikel 5, § 3, Verdrag van Lugano van 30 oktober 2007, inzake delictuele of buitencontractuele aansprakelijkheid, kan een persoon die woonplaats heeft op het grondgebied van een door dit Verdrag gebonden Staat, in een andere door dit Verdrag gebonden Staat ten aanzien van verbintenissen uit onrechtmatige daad voor het gerecht worden opgeroepen van de plaats waar het schadebrengende feit zich heeft voorgedaan of zich kan voordoen. Onder de plaats waar het schadebrengende feit zich heeft voorgedaan, wordt zowel de plaats van het ontstaan van de schade als de plaats van het feit dat de oorzaak van de schade is, begrepen.

De bevoegdheid van de gerechten van de plaats waar het schadebrengende feit zich heeft voorgedaan, is een bijzondere bevoegdheidsregel die op een strikte en autonome wijze moet worden geïnterpreteerd.

De plaats waar de initiële schade is ontstaan die door het slachtoffer is geleden, volstaat niet om de plaats van het intreden van de schade te bepalen. Die moet ook het onmiddellijke, en niet onrechtstreekse gevolg van het veroorzakend feit zijn.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220915.1F.1](#))

Andere uitspraken in gerechtelijk recht

Gezag van rechterlijk gewijsde – Nieuwe vordering – Oorzaak van de vordering

Arrest van 8 maart 2022 ([C.21.0286.N](#)) met conclusie van eerste advocaat-generaal R. Mortier

De oorzaak van de vordering is het geheel van feiten dat de eiser tot staving van het gevorderde aanvoert.

Om uit te maken of het gezag van rechtelijk gewijsde zich verzet tegen het onderzoek van een nieuwe vordering of bepaalde onderdelen ervan, moet de rechter onderzoeken welke feiten in de voorgaande procedure aan de rechter werden voorgelegd.

Indien de feiten die tot een beslissing in de eerste procedure geleid hebben, onderscheiden zijn van de feiten die tijdens de tweede procedure aangevoerd worden, is er geen gezag van gewijsde.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220310.1N.9](#))

Publiek en administratief recht

Algemeen

Redenen van vonnissen en arresten – Vordering tot nietigverklaring van een gemeentebelasting – Toezicht op de verenigbaarheid van de verordening met de artikelen 10, 11 en 172 Grondwet – Effectiviteit van het toezicht

Arrest van 11 maart 2022 ([F.19.0063.F](#))

Dit arrest wordt in de categorie “Fiscaal recht – Algemeen” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220311.1F.2](#))

Grondwettelijk Hof

Vernietigingsarrest van het Grondwettelijk Hof – Intrekking van een burgerrechtelijke beslissing – Herstel van legaliteit – Stuiting van verjaring

Arrest van 5 mei 2022 ([C.21.0483.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal met opdracht M. Deconynck

Dit arrest wordt in de categorie “Richtinggevende arresten – Publiek en administratief recht” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220505.1N.3](#))

Stedenbouw

Schending van het (Waals) Wetboek van Ruimtelijke Ontwikkeling – Misdrijven en sancties – Vaststelling van misdrijven – Verzuim van voorafgaande waarschuwing – Recht op een eerlijk proces – Ontvankelijkheid van de daaropvolgende strafvordering

Arrest van 20 april 2022 ([P.21.1022.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal M. Nolet de Brauwere

Noch uit artikel D.VII.4 (Waals) Wetboek van Ruimtelijke Ontwikkeling, noch uit enige andere bepaling van dat wetboek volgt dat het verzuim om aan de van het misdrijf verdachte persoon de voorafgaande waarschuwing bedoeld in artikel D.VII.4 te geven, tot de niet-ontvankelijkheid van de daaropvolgende vervolging leidt. Het recht op een eerlijk proces houdt niet het recht in op een termijn om het misdrijf vóór het instellen van de vervolging te regulariseren.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220420.2F.3](#))

Herstelmaatregel – Beslissing van het strafgerecht die een derde in zijn rechte benadeelt – Rechtmatig belang bij het derdenverzet

Arrest van 28 juni 2022 ([P.21.1424.N](#))

Dit arrest wordt in de categorie “Strafprocedure – Rechtsmiddelen” besproken.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220628.2N.19\)](#)

Brussels Wetboek Ruimtelijke Ordening – Besluit tot bescherming van een perceel – Bouwverbod – Vergoeding voor minderwaarde – Toepasselijke wetsbepalingen

Arrest van 24 november 2022 ([C.21.0001.F](#))

De bepalingen van het tweede en het vierde lid van artikel 81, § 1, BWRO zijn identiek aan die welke in het tweede en het vierde lid van artikel 37 Organieke wet van 29 maart 1962 houdende organisatie van de ruimtelijke ordening en van de stedenbouw vervat waren. Het Koninklijk besluit van 24 oktober 1978 tot uitvoering van artikel 37, tweede lid, Wet van 29 maart 1962 houdende organisatie van de ruimtelijke ordening en van de stedenbouw, dat niet werd opgeheven door de regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, is, overeenkomstig artikel 331 BWRO, in dat gewest van kracht gebleven.

De uitvoeringsmodaliteit van artikel 37, tweede lid, Wet van 29 maart 1962, voorzien in artikel 2, eerste lid, Koninklijk besluit van 24 oktober 1978, is in overeenstemming met de wil van de wetgever, zoals uitgedrukt in artikel 81, § 1, tweede lid, BWRO, om als berekeningsgrondslag van de vergoeding de geactualiseerde verwervingswaarde van het door het gewestelijk bestemmingsplan bestemde goed, maar niet de waardevermeerderingen die dat goed sinds de verwerving ervan heeft verkregen, in aanmerking te nemen. De rechter kan de toepassing ervan niet wettig uitsluiten om de verwervingswaarde van het litigieuze goed te actualiseren door hierop de verhouding tussen de prijs van de bouwgronden op het tijdstip waarop het recht op vergoeding is ontstaan en de prijs van die gronden op het tijdstip van hun verwerving toe te passen (Artt. 1032 en 1369bis/1, § 7, Ger.W.).

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221124.1F.5\)](#)

Vreemdelingen

Met het oog op zijn uitlevering aangehouden vreemdeling – Voorlopig aanhoudingsbevel met het oog op uitlevering – Verzoek tot voorlopige invrijheidstelling – Cassatieberoep tegen de beslissing van de kamer van inbeschuldigingstelling waarbij de invrijheidstelling wordt geweigerd – Uitvoerbaar verklaard en aan de vreemdeling betekend internationaal aanhoudingsbevel uitgevaardigd door de buitenlandse gerechtelijke overheid – Verlies van bestaansreden van het cassatieberoep tegen het arrest van de kamer van inbeschuldigingstelling – Invloed op het recht op een daadwerkelijk rechtsmiddel

Arrest van 12 januari 2022 ([P.21.1696.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal M. Nolet de Brauwere

Dit arrest wordt in de categorie “Strafprocedure – Rechtsmiddelen” besproken.

[\(ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220112.2F.13\)](#)

Verkrijging van de Belgische nationaliteit – Negatief advies van de procureur des Konings – Gewichtige feiten eigen aan de persoon – Lijst aangevuld bij besluit vastgesteld na overleg in de ministerraad – Beperkende opsomming

Arrest van 17 juni 2022 ([C.20.0448.F](#))

Door de Koning te belasten met het aanvullen van de door hemzelf opgemaakte lijst van gewichtige feiten eigen aan de persoon, heeft de wetgever gewild dat eerstgenoemde lijst en de lijst die door de Koning zou worden opmaakt, de limitatieve opsomming zouden vormen van de enige gewichtige feiten eigen aan de persoon die als motivering kunnen dienen voor het negatief advies van de procureur des Konings inzake de verkrijging van de Belgische nationaliteit door de persoon die de verklaring aflegt (Artt. 1, § 2, eerste lid, 4°, en tweede lid, en 15, § 3, eerste lid, WBN; art. 2 KB 14 januari 2013).

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220617.1F.3](#))

Verlenging van de vrijheidsberoving van een vreemdeling – Hoger beroep bij de rechterlijke macht tegen de tussentijdse nieuwe beslissing tot verlenging

Arrest van 13 september 2022 ([P.22.1120.N-P.22.1164.N](#))

Dit arrest wordt in de categorie “Strafprocedure – Vrijheidsbeneming” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220913.2N.17](#))

Toetsing van de wettigheid van een vrijheidsberovende maatregel met betrekking tot een vreemdeling – Artikel 5.4 EVRM – Impact van de latere invrijheidstelling van de vreemdeling

Arrest van 27 september 2022 ([P.22.1122.N-P.22.1181.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. De Smet

Dit arrest wordt in de categorie “Strafprocedure – Vrijheidsbeneming” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220927.2N.21](#))

Vreemdelingen – Artikel 7 Vreemdelingenwet – Maatregel van vrijheidsberoving – Onschendbaarheid van de woning – Recht op eerbiediging van het privé- en gezinsleven – Innenging door het openbaar gezag – Wettelijk grondslag – Schriftelijke en voorafgaande toestemming

Arrest van 5 oktober 2022 ([P.22.1200.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal D. Vandermeersch

Dit arrest wordt in de categorie “Richtinggevende arresten – Strafrecht” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20211214.2N.16](#))

Strafuitvoeringsmodaliteiten – Elektronisch toezicht – Veroordeelde vreemdeling zonder verblijfstitel – Geen tegenaanwijzing – In aanmerking te nemen elementen voor de beoordeling van het toekennen of het weigeren van de strafuitvoeringsmodaliteit – Administratieve, gezins- en maatschappelijke situatie – Specifieke verblijfsituatie – Verplichting tot motivering van de beslissing van de strafuitvoeringsrechtbank die het advies van de gevangenisdirecteur en van het openbaar ministerie naast zich neerlegt

Arrest van 7 december 2022 ([P.22.1499.F](#))

Dit arrest wordt in de categorie “Straf en strafuitvoering” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221207.2F.7](#))

Vasthoudingsmaatregel met betrekking tot een vreemdeling – Beroep bij de rechterlijke macht – Wettigheidstoetsing van de titel van vrijheidsberoving door de kamer van inbeschuldigingstelling – Actieve titel – Opeenvolging van titels – Nieuwe autonome titel – Gevolg van de invrijheidstelling van de vreemdeling – Artikel 5.4 EVRM – Recht op schadeloosstelling wegens onrechtmatige detentie – Draagwijdte van artikel 9.3 Onthaalrichtlijn – Voorwerp van het cassatieberoep

Arrest van 15 december 2022 ([P.22.1327.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal D. Vandermeersch

Dit arrest wordt in de categorie “Strafprocedure – Vrijheidsbeneming” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221215.2F.1](#))

Andere uitspraken in publiek en administratief recht

Bevoegdheid van de burgemeester tot het nemen van maatregelen voor de veiligheid op openbare wegen – Bestuurlijke maatregel van inbeslagname van het voertuig naar aanleiding van een verkeersmisdrijf – Opleggen van een cursus als bestuurlijke maatregel voor de opheffing van het beslag

Arrest van 17 mei 2022 ([P.22.0118.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. De Smet

Dit arrest wordt in de categorie “Straf en strafuitvoering” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220517.2N.12](#))

Onteigening – Derdenverzet door de begunstigde van een verkoopbelofte – Eigendomsbescherming

Arrest van 9 december 2022 ([C.22.0030.N](#)) met conclusie van eerste advocaat-generaal R. Mortier

Dit arrest wordt in de categorie “Gerechtelijk recht – Procedure” besproken.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221209.1N.8](#))

Parlementaire onschendbaarheid – Vrijheid van meningsuiting – Toepassingsgebied van artikel 58 Grondwet – Bewering van een parlementslid – Beoordelingsbevoegdheid van de rechter – Verklaring van de voorzitter van een parlementaire

onderzoekscommissie – Reglement van orde voor de parlementaire onderzoekscommissies

Arrest van 16 december 2022 ([C.21.0448.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal met opdracht M. Deconynck

Artikel 58 Grondwet houdt geen beperking of uitzondering in op het recht op vrijheid van meningsuiting dat gewaarborgd wordt door artikel 10 EVRM en artikel 19 Grondwet, maar bekrachtigt integendeel het recht op vrijheid van meningsuiting van parlementsleden.

Het komt de rechter toe te beoordelen of de beweringen die een parlements lid over een persoon uit, alsook de beweringen die geen verband houden met problemen van algemene draagwijdte of deel uitmaken van het politieke debat, zijn uitgebracht in de uitoefening van zijn functie en derhalve onder het toepassingsgebied van artikel 58 Grondwet vallen.

De artikelen 10.2 en 10.3 Reglement van orde voor de parlementaire onderzoekscommissies staan niet eraan in de weg dat de voorzitter van de onderzoekscommissie in zijn hoedanigheid van voorzitter of in naam van de commissie verklaringen aflegt die verder reiken dan het verstrekken van objectieve informatie aangaande de werking en de agenda.

Artikel 10.3 Reglement van orde voor de parlementaire onderzoekscommissies, op grond waarvan de voorzitter meteen na de vergadering een verklaring aan de pers aflegt, sluit niet uit dat hij op een later tijdstip ook nog verklaringen kan afleggen in zijn hoedanigheid van voorzitter, dan wel in naam van de commissie.

([ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221216.IN.11](#))

Belangrijkste conclusies van het parket

In de elektronische versie van het jaarverslag, te vinden op de [website van het Hof](#)⁹⁷ en via [Stradalex](#)⁹⁸ kan de volledige tekst van de belangrijkste conclusies van het parket worden geraadpleegd via een hyperlink naar [Juportal](#), opgenomen in het rolnummer van elk arrest, evenals naar de [ECLI-zoekmachine](#).

Burgerlijk recht

Familierecht

- De vraag of een schenking die in een alternatieve vorm wordt gedaan, zoals in de vorm van een handgift, enkel door middel van een authentieke akte naar een schenking bij vooruitmaking kan worden omgevormd, Cass. 3 februari 2022, [C.20.0403.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220203.1N.7](#);
- Bij een akkoordvonnis betreffende kinderalimentatie in de zin van artikel 203, § 1, Oud Burgerlijk Wetboek dient de rechter na te gaan en aan te geven hoe de in artikel 1321, § 1, Gerechtelijk Wetboek bepaalde parameters werden nageleefd, Cass 7 maart 2022, [C.21.0430.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220307.3N.5](#);
- De wijze van aanhangig maken van geschillen die met de notariële werkzaamheden tot vereffening-verdeling verband houden, Cass. 10 maart 2022, [C.21.0149.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220310.1N.8](#);
- De wijze van aanhangig maken van geschillen die met de notariële werkzaamheden tot vereffening-verdeling verband houden, Cass. 10 maart 2022, [C.20.0173.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220310.1N.6](#);
- De mogelijkheid voor de erkenner, die met het opzet van wetsontduiking handelt, om de nietigverklaring van de erkenning te vragen, Cass. 10 maart 2022, [C.21.0290.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220310.1N.5](#);
- De omstandigheden waarbij de familierechtbank de weigering van de moeder van het kind om in de adoptie toe te stemmen, kan weren, Cass. 9 mei 2022, [C.17.0709.N](#), [ECLI:BE:CASS:2020:CONC.20200907.3N.11](#);
- De ontvankelijkheid van de vrijwillige tussenkomst van de meerderjarige kinderen die bij een procedure tot ontzetting uit het ouderlijk gezag jegens een van hun ouders op vordering van het openbaar ministerie betrokken zijn, Cass. 22 juni 2022, [P.22.0094.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220622.2F.10](#);
- De hoedanigheid van de verweerder en de wijze van instellen van de vordering tot inroeping van staat, Cass. 10 november 2022, [C.21.0154.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221110.1F.1](#).

⁹⁷ <https://hofvancassatie.be/nl/jaarverslagen>

⁹⁸ <http://www.stradalex.com>

Zakenrecht

- De omvang van de vereniging van mede-eigenaars en de aard van diens rechtspersoonlijkheid ingeval van een groep van gebouwen, Cass. 14 oktober 2022, [C.22.0011.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221014.1N.3](#).

Verbintenissen

- De draagwijdte van het begrip ‘verrijking’ in het algemeen rechtsbeginsel verrijking zonder oorzaak, Cass. 3 februari 2022, [C.20.0368.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220203.1N.6](#);
- De voorwaarden voor de afstand van het recht om de nietigheid in te roepen van een rechtshandeling die door een medecontractant met miskenning van dwingende wettelijke bepalingen is gesteld, Cass. 14 november 2022, [C.22.0144.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221114.3F.6](#);
- Het begrip ‘instemming’ en de eenvoudige verwijzing naar de algemene voorwaarden vóór of op het tijdstip van het sluiten van de overeenkomst, Cass. 22 december 2022, [C.22.0082.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221222.1F.3](#).

Buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht

- De toepassing van artikel 2277ter, § 1, Oud Burgerlijk wetboek op de rechtsvorderingen ingesteld door publieke overheden tot vergoeding van de kosten voor maatregelen tot voorkoming en tot het herstel van milieuschade ten aanzien van personen die niet voor de milieuschade of de onmiddellijke dreiging van milieuschade aansprakelijk zijn, Cass. 12 mei 2022, [C.21.0081.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220512.1N.5](#);
- Uitwerking van het algemeen rechtsbeginsel *fraus omnia corrumpit* in geval van schade die door de samenlopende fouten van een derde en de aangestelde van de getroffene wordt berokkend, in geval de fout van de aangestelde opzettelijk is, terwijl de fout van de derde in een onvoorzichtigheid of nalatigheid bestaat, Cass. 27 mei 2022, [C.20.0461.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220527.1F.6](#);
- Het begrip ‘gebrek van de zaak’ en de toetsing van dat begrip door de feitenrechter en door het Hof van Cassatie, Cass. 24 oktober 2022, [C.20.0580.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221024.3F.3](#);
- De mogelijkheid om het oorzakelijk verband tussen de fout en de schade op grond van waarschijnlijkheid vast te stellen, Cass. 14 november 2022, [C.22.0092.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221114.3F.5](#);
- De vraag wie in het kader van de beoordeling van een publieke herstellvordering als benadeelde in de zin van artikel 2262bis, § 1, tweede lid Oud Burgerlijk Wetboek kan worden beschouwd, Cass. 9 december 2022, [C.20.0165.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221209.1N.5](#);

- De invloed van het algemeen rechtsbeginsel *fraus omnia corrumpit* ingeval van samenloop van een opzettelijke en een onopzettelijke fout, Cass. 9 december 2022, [C.22.0153.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221209.1N.9](#);
- De aansprakelijkheid van de werkgever wegens de onrechtmatige beslissing van zijn aangestelden om te staken, Cass. 12 december 2022, [C.18.0533.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221212.3F.4](#);
- De fout van de wetgever, waarvoor de Staat op grond van de artikelen 1382 en 1383 Oud Burgerlijk Wetboek aansprakelijk kan worden gesteld, bestaat in een gedraging die ofwel neerkomt op een verkeerde handelwijze die moet worden beoordeeld naar de maatstaf van een normaal zorgvuldige en omzichtige wetgever die in dezelfde omstandigheden verkeert, ofwel, onder voorbehoud van een onoverkomelijke dwaling of een andere rechtvaardigingsgrond, schending inhoudt van een nationaalrechtelijke norm of van een internationaalrechtelijke norm met rechtstreekse werking in de interne rechtsorde, die hem gebiedt iets niet te doen of op een bepaalde manier te doen, Cass. 15 december 2022, [C.21.0003.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221215.1F.5](#).

Bijzondere overeenkomsten

- Het gevolg van de tijdelijke overmacht op de duur van de huurovereenkomst, Cass. 10 november 2022, [C.22.0006.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221110.1F.5](#).

Verjaring

- De indeplaatsstelling van de verzekeringsinstelling overeenkomstig artikel 136, § 2, vierde lid, ZIV-wet gebeurt op het ogenblik van de betaling en dit tot beloop van het bedrag ervan, zodat de indeplaatsstelling in geval van onderscheiden betalingen met betrekking tot iedere betaling afzonderlijk gebeurt. De stuiting van de verjaring gebeurt enkel in het voordeel van de gesubrogeerde indien ze van vóór de subrogatie dateert, Cass. 27 januari 2022, [C.21.0106.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220127.1N.1](#);
- De in kracht van gewijsde gegane beslissing van een burgerlijk gerecht kan overeenkomstig artikel 16, § 1, Bijzondere Wet Grondwettelijk Hof niet enkel worden ingetrokken wanneer de beslissing van de vernietigde norm toepassing heeft gemaakt, maar ook wanneer deze steunt op een andere wetsbepaling waarvan de toepassing door de vernietigde norm wordt gedetermineerd, Cass. 5 mei 2022, [C.21.0483.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220505.1N.3](#);
- De gevolgen van het instellen van een rechtsvordering in de hoedanigheid van erfgenaam, vanuit het oogpunt van de verjaring en de daarop bij wet gestelde uitzonderingen, Cass. 28 november 2022, [C.21.0492.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221128.3F.1](#);
- De vraag wie in het kader van de beoordeling van een publieke herstellvordering als benadeelde in de zin van artikel 2262*bis*, § 1, tweede lid, Oud Burgerlijk

Wetboek kan worden beschouwd, Cass. 9 december 2022, [C.20.0165.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221209.IN.5](#).

Andere conclusies in burgerlijk recht

- In het kader van de gerechtelijke vereffening-verdeling voorzien door de artikelen 1207 tot 1224/2 Gerechtelijk Wetboek kan de notaris-vereffenaar uit de afwezigheid of het omstandig stilzwijgen van een van de deelgenoten afleiden dat deze met de afstand van een boedelbeschrijving instemt, Cass. 6 januari 2022, [C.21.0190.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220106.IN.9](#);
- Er bestaat geen algemeen rechtsbeginsel van overmacht, Cass. 24 oktober 2022, [S.22.0007.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221024.3F.6](#).

Economisch recht

Handelstussenpersonen

- Het verschil tussen een handelsagentuurovereenkomst en een makelaars-overeenkomst, Cass. 9 december 2022, [C.21.0469.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221209.IN.2](#).

Verzekeringen

- De draagwijdte van de schadebeperkingsverplichting zoals bedoeld in artikel 75 Wet Verzekeringen, Cass. 12 mei 2022, [C.20.0587.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220512.IN.4](#);
- De loutere weigering van de verzekeraar om dekking te verlenen, is geen reden die buiten zijn wil om de sluiting van de expertise of de raming van de schade belet, Cass. 9 september 2022, [C.21.0461.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220909.IN.6](#);
- De sanctie bedoeld in artikel 121, § 7, Wet Verzekeringen is enkel van toepassing wanneer de laattijdige betaling door de verzekeraar aan zijn fout of nalatigheid is te wijten, Cass. 9 september 2022, [C.21.0461.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220909.IN.6](#).

Andere conclusies in economisch recht

- Het onderscheid tussen een lening en een kredietopening, Cass 3 februari 2022, [C.21.0121.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220203.IN.3](#);
- Bepaalde bestanddelen van een beweerd inbreukmakend teken die als merk gedeponereerd zijn, Cass. 28 april 2022, [C.20.0091.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220428.IN.5](#);
- De termijn toegekend voor de uitvoering van de hoofdveroordeling en de termijn gedurende dewelke volgens de beslissing van de rechter de dwangsom niet is verbeurd, [C.21.0396.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220902.IN.7](#);

- Marktenhof en tariefmethodologieën in de energiesector (elektriciteit en gas): criteria en algemeen beginsel van behoorlijk bestuur, Cass. 22 december 2022, [C.21.0187.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221222.1F.1.](#)

Fiscaal recht

Algemeen

- De vraag of een door de belastingplichtige zelf aangebracht gegeven uit een niet-bewijskrachtig bevonden boekhouding, een bewijskrachtig gegeven in de zin van artikel 358, § 1, 4°, WIB92 kan vormen, Cass. 25 november 2022, [F.22.0016.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221125.1N.4.](#)

Inkomstenbelasting

- Indien het bestuur aantoonbaar dat het aanslagbiljet aan het juiste adres van de belastingplichtige is verzonden, dient het niet het bewijs te leveren dat de belastingplichtige het aanslagbiljet daadwerkelijk heeft ontvangen, Cass. 20 januari 2022, [F.20.0072.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220120.1N.6](#);
- De vraag of de kennisgevingsverplichting van artikel 333, derde lid, WIB92 ook geldt ten aanzien van onderzoeken die niet in een fiscaal onderzoek naar een welbepaalde belastingplichtige kaderen, Cass. 20 januari 2022, [F.21.0020.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220120.1N.1](#);
- De vraag of de dubbelbelastingverdragen België-Nederland en België-Frankrijk op de jaarlijkse taks op collectieve beleggingsinstellingen van toepassing zijn, Cass. 21 april 2022, [F.19.0102.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220421.1N.11](#);
- De mogelijkheid om administratieve sancties van strafrechtelijke aard te cumuleren, Cass. 21 april 2022, [F.20.0156.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220421.1N.15](#);
- De belastbaarheid als roerend inkomen van een lijfrente die in een koopovereenkomst als betaling van de koopprijs is bedongen, Cass. 21 april 2022, [F.21.0001.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220421.1N.8](#);
- Kunnen documenten die dateren van een belastbaar tijdperk dat zich buiten de onderzoekstermijn bevindt, zonder voorafgaande kennisgeving overeenkomstig artikel 333, derde lid, WIB92, worden aangewend om inkomsten vast te stellen?, Cass. 30 mei 2022, [F.19.0006.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220530.3N.7](#);
- Wanneer kan de fiscale administratie zich tot de financiële instelling richten?, Cass. 30 mei 2022, [F.21.0104.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220530.3N.4](#);
- Het begrip ‘bezoldigingen van bedrijfsleider’ omvat ook de gelden die een bedrijfsleider zich onrechtmatig ten nadele van diens vennootschap heeft toegeëigend, Cass. 23 september 2022, [F.20.0118.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220923.1N.8](#);

- De vraag of erelonen die door het Internationaal Strafgerechtshof aan de raadslieden worden betaald, algemeen van belasting zijn vrijgesteld in alle Staten die partij zijn bij het Verdrag, Cass. 23 september 2022, [F.20.0145.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220923.1N.1](#);
- De vereiste voor de aftrek van een forfaitair gedeelte van de buitenlandse belasting van een in het buitenland geheven gelijkaardige belasting aan de Belgische personenbelasting, vennootschapsbelasting of belasting der niet-verblijfhouders, Cass. 23 september 2022, [F.20.0165.N-F.20.0171.N-F.20.0172.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220923.1N.3](#);
- De aankoopprijs van handelsgoederen bestemd voor de doorverkoop in het kader van een beroepsactiviteit, vormt een aftrekbare beroepskost, Cass. 23 september 2022, [F.20.0175.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220923.1N.10](#);
- De aftrekbaarheid als beroepskost van een schuldvordering die wordt kwijtescholden onder voorbehoud van terugkeer van de schuldenaar tot beter fortuin, Cass. 21 oktober 2022, [F.20.0129.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221021.1N.2](#);
- De vraag of de aftrekbaarheid van de kosten gemaakt door een tijdelijke handelsvennootschap, moet beoordeeld worden in hoofde van de leden van de tijdelijke handelsvennootschap dan wel in hoofde van de tijdelijke vennootschap, Cass. 21 oktober 2022, [F.20.0157.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221021.1N.3](#);
- De vraag of ook niet correct aangegeven abnormale en goedgunstige voordelen, door een buitenlandse onderneming toegekend, niet met het verlies mogen worden gecompenseerd, Cass. 25 november 2022, [F.21.0189.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221125.1N.10](#).

Belasting over de toegevoegde waarde

- Omschrijving van het criterium van de ‘eerste inbezitneming’ bij onroerende goederen die een verbouwing hebben ondergaan en prejudiciële vraag, Cass. 28 maart 2022, [F.20.0139.F-F.21.0042.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220328.3F.6](#);
- Het begrip ‘gebruikte goederen’ in de zin van Richtlijn 2006/112/EG van de Raad van 28 november 2006 betreffende het gemeenschappelijke stelsel van belasting over de toegevoegde waarde en prejudiciële vraag, Cass. 16 mei 2022, [F.19.0116.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220516.3F.7](#).
- De beoordelingscriteria voor het onderscheid tussen verbouwingen die aan het verlaagd btw-tarief van 6 pct. onderworpen zijn en nieuwbouwwerken welke aan het normale btw-tarief onderworpen zijn, Cass. 21 oktober 2022, [F.21.0053.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221021.1N.5](#);
- De vraag of een afstand van de verlopen tijd van de verjaring inzake btw een afstand van rechtsvordering is en of die afstand door een dagelijks bestuurder mag worden gedaan, Cass. 25 november 2022, [F.22.0006.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221125.1N.9](#).

Successierechten

- De gevolgen van een verzekeringsgift op het vlak van de successierechten, Cass. 21 april 2022, [F.21.0026.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220421.1N.9](#).

Andere conclusies in fiscaal recht

- De Vlaamse administratie kan beslissen om de gedwongen invordering niet op te schorten. In tegenstelling tot artikel 410 WIB92 voorziet artikel 3.10.4.6.1 Vlaamse Codex Fiscaliteit niet in deze verplichting, Cass. 9 mei 2022, [C.21.0329.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220509.3N.6](#);
- De vereiste van inschrijving in het bevolkingsregister op het adres van het verkregen onroerend goed als noodzakelijke voorwaarde voor de toepassing van het verminderd registratietarief van 5 pct., Cass. 19 mei 2022, [F.20.0160.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220519.1N.8](#);
- De vraag of de leegstandsheffing van het Vlaams Gewest als een straf in de zin van artikel 6 EVRM te kwalificeren is, Cass. 23 september 2022, [F.20.0152.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220923.1N.7](#).

Strafrecht

Algemeen

- Het opleggen van een cursus verkeersveiligheid en het beslag van een wagen wegens verkeersinbreuken ingevolge een beslissing van de burgemeester, gesteund op de artikelen 133 en 135 Nieuwe Gemeentewet, gevolgd door een strafrechtelijke vervolging voor dezelfde feiten. Miskenning van het *ne bis in idem*-beginsel?, Cass. 17 mei 2022, [P.22.0118.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220517.2N.12](#);
- De toepassing van de bepalingen van Boek 1 Strafwetboek op de bij decreet en ordonnantie bepaalde strafbaarstellingen, Cass. 19 oktober 2022, [P.22.0058.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221019.2F.1](#);
- Wettelijke herhaling – wanbedrijf na correctionele straf – aanvang van de vijfjarige termijn van artikel 56, tweede lid, Strafwetboek, Cass. 25 oktober 2022, [P.22.0813.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221025.2N.8](#);
- De strafverminderende verschoningsgrond van uitlokking, Cass. 8 november 2022, [P.22.0743.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221108.2N.3](#).

Misdrijven

- De verplichting om bij het uitvoeren van een manoeuvre voorrang te verlenen aan een bestuurder die uit een verboden richting komt, Cass. 18 januari 2022, [P.21.0780.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220118.2N.8](#);

- De strafbaarheid naar Belgisch recht van de telastleggingen van verheerlijking van terrorisme en vernedering van de slachtoffers ervan en belediging van de Kroon naar aanleiding van de tenuitvoerlegging van een Spaans Europees aanhoudingsbevel, Cass. 18 januari 2021, [P.21.1692.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220118.2N.20](#);
- De invloed van een redelijke twijfel omtrent de waarachtigheid van de aangegeven feiten op de vervolging wegens lasterlijke aangifte, Cass. 23 maart 2022, [P.21.1452.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220323.2F.3](#);
- Het aflopend of voortdurend karakter van het misdrijf van kwaadwillige verkeersbelemmering, Cass. 23 maart 2022, [P.21.1500.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220323.2F.4](#);
- De draagwijdte van artikel 181, § 1, Sociaal Strafwetboek (Dimona-aangifte) ten aanzien van buitenlandse werknemers met een A1-attest, Cass. 19 april 2022, [P.21.1232.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220419.2N.11](#);
- Maakt het, tegen de wil van de eigenaar, wegnemen van hout dat de dief heeft gehakt, een diefstal uit?, Cass. 20 april 2022, [P.21.1022.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220420.2F.3](#);
- Toepassing van de strafbaarstelling van niet-vergunde handelingen die met nog steeds van kracht zijnde plannen van aanleg en verordeningen van stedenbouw in strijd zijn, op het gebruik van een gebouw waarvan zonder de vereiste vergunning de hoofdfunctie is gewijzigd, Cass. 3 mei 2022, [P.21.0402.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220503.2N.12](#);
- De strafrechtelijke handhaving van het verbod van gemotoriseerd vervoer in bosgebieden in het Vlaams Gewest, Cass. 3 mei 2022, [P.22.0021.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220503.2N.5](#);
- De rechtspersoon als lid van een criminele organisatie, Cass. 24 mei 2022, [P.22.0050.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220524.2N.13](#);
- Het moreel bestanddeel van het misdrijf seksisme, Cass. 8 juni 2022, [P.22.0306.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220608.2F.8](#);
- De exploitatie van de ontucht of de prostitutie van een persoon met wie de dader samenwoont, Cass. 15 juni 2022, [P.22.0307.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220615.2F.9](#);
- De poging tot bekendmaking van een inlichting die onder het beroepsgeheim valt, Cass. 29 juni 2022, [P.22.0353.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220629.2F.3](#);
- Zelfde feiten en het beginsel *non bis in idem* bij vervolgingen wegens het besturen in weerwil van twee rijverboden, waarvan het ene niet van kracht is op het tijdstip van de feiten, Cass. 14 september 2022, [P.22.0430.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220914.2F.5](#);
- De problematiek van de aanvang van de termijn van drie jaar voor de bijzondere toestand van herhaling in het kader van artikel 38, § 6, Wegverkeerswet, Cass. 27 september 2022, [P.22.0544.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220927.2N.5](#);

- Belaging en verwerking van persoonsgegevens in het kader van de journalistiek, Cass. 18 oktober 2022, [P.22.0871.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221018.2N.16](#);
- Strafbare deelneming en wilsovereenstemming tussen dader en mededader: de vraag van de voorbedachtheid van een doodslag in de zin van de artikelen 393 en 394 Strafwetboek, Cass. 20 december 2022, [P.22.0815.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221220.2N.24](#);
- Gijzelneming met de dood van het slachtoffer tot gevolg, Cass. 20 december 2022, [P.22.1096.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221220.2N.23](#).

Andere conclusies in strafrecht

- De neutralisatie van verzwarende omstandigheden door het aannemen van verzachtende omstandigheden, Cass. 5 januari 2022, [P.21.1312.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220105.2F.1](#);
- Het verbod op cumulatie van de maatregel tot vervallenverklaring van het recht alle motorvoertuigen te besturen wegens lichamelijke ongeschiktheid, in toepassing van artikel 42 Wegverkeerswet, en de maatregel die de geldigheid van het rijbewijs beperkt tot alle motorvoertuigen die met een alcoholslot zijn uitgerust, in toepassing van artikel 37/1 van die wet, Cass. 1 juni 2022, [P.22.0238.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220601.2F.3](#);
- Belaging (moreel bestanddeel) en internering, Cass. 26 oktober 2022, [P.22.0910.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221026.2F.9](#).

Strafprocedure

Strafvordering en burgerlijke rechtsvordering

- Het incidenteel beroep tegen een onbepaald uitstel van de zaak op burgerlijk gebied, waardoor de eis tot een provisionele schadevergoeding niet is ingewilligd, Cass. 18 januari 2022, [P.21.0780.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220118.2N.8](#);
- Het ongedaan verzet wegens de afwezigheid van de beklagde tegen wie een bevel tot onmiddellijke aanhouding is uitgevaardigd en wiens advocaat die op de inleidende rechtszitting verscheen, niet meer optreedt, Cass. 18 januari 2022, [P.21.1291.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220118.2N.9](#);
- Kan de curator van een gefailleerde vennootschap zich burgerlijke partij stellen tegen de voormalige bestuurder van die vennootschap die terecht staat wegens een ernstige belastingontduiking, die hij in die hoedanigheid heeft gepleegd, wat betreft de door het bedrieglijk geïnde bedrag van de btw gevormde belastingschuldvordering?, Cass. 16 maart 2022, [P.21.1324.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220316.2F.8](#);

- De draagwijdte van het door artikel D.VII.16 Waals Wetboek van Ruimtelijke Ontwikkeling ingevoerde vermoeden van seponering, Cass. 23 maart 2022, [P.21.1523.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220323.2F.2](#);
- Het al dan niet zakelijk karakter van de grond tot schorsing van de verjaringstermijn van de strafvordering die voortvloeit uit het voorstel tot minnelijke schikking dat aan een van de beklaagden is gedaan, Cass. 25 mei 2022, [P.22.0114.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220525.2F.1](#);
- De draagwijdte van de *non bis in idem*-regel, Cass. 5 oktober 2022, [P.21.0024.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221005.2F.1](#);
- Het onderscheid tussen de vordering tot schadevergoeding en de vordering tot betaling van een verhoogde rechtsplegingsvergoeding van een inverdenking-gestelde in geval van buitenvervolginstelling, Cass. 2 november 2022, [P.22.0026.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221102.2F.2](#);
- De beoordeling van een verzoek tot wraking van een gerechtsdeskundige, aangesteld op burgerlijk gebied, wegens zijn verzet tegen de aanwezigheid van de raadsman van de veroordeelde bij verrichtingen van een medisch-psychologisch onderzoek van het slachtoffer van verkrachting, Cass. 29 november 2022, [P.22.0962.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221129.2N.2](#).

Onderzoek in strafzaken

- Dataretentie en toepassing artikel 32 Voorafgaande Titel Wetboek van Strafvordering, Cass. 25 januari 2022, [P.21.1353.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220125.2N.3](#);
- Het recht van de verdachte op bijstand van een advocaat tijdens het verhoor afgenomen door een sociaal inspecteur voorafgaand aan de Wet van 21 november 2016 en de toelaatbaarheid als bewijs van het verhoor met bijstand van een tolk die voor de vrederechter de eed van artikel 2 Decreet 20 juli 1831 heeft afgelegd, voorafgaand aan de inwerkingtreding van de Wet van 10 april 2014, Cass. 19 april 2022, [P.21.1232.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220419.2N.11](#);
- Het gebruik van bewijsgegevens verkregen tijdens een gerechtelijk onderzoek als politionele informatie en basis voor een autonoom politioneel optreden, Cass. 6 september 2022, [P.22.0440.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220906.2N.12](#);
- De loyaliteit in de opsporing en de beoordeling van deze vereiste door de vonnisrechter, Cass. 8 november 2022, [P.22.0825.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221108.2N.10](#).

Vrijheidsbeneming van een verdachte

- De redelijke termijn van de voorlopige hechtenis en de beoordeling van de regelmatigheid van bewijsgegevens ter ondersteuning van ernstige aanwijzingen van schuld, Cass. 3 mei 2022, [P.22.0548.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220503.2N.16](#);

- Kan een raadsheer in het hof van beroep over een verzoek tot voorlopige invrijheidstelling uitspraak doen wanneer hij al eerder als rechter in de raadkamer over de voorlopige hechtenis uitspraak heeft gedaan?, Cass. 19 juli 2022, [P.22.0914.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220719.VAC.3](#);
- Kunnen de onderzoeksgerechten aan de voorlopige hechtenis onder elektronisch toezicht de in artikel 20, § 3bis, Voorlopige Hechteniswet bedoelde maatregelen verbinden, zoals het communicatieverbod?, Cass. 26 juli 2022, [P.22.0959.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220726.VAC.5](#);
- Het door een Britse overheid uitgevaardigde internationaal aanhoudingsbevel, Cass. 26 juli 2022, [P.22.0985.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220726.VAC.11](#);
- De ontvankelijkheid van het verzoek tot invrijheidstelling van een beklaagde die tot een effectieve gevangenisstraf is veroordeeld, tijdens de behandeling van het door het openbaar ministerie tegen die veroordeling ingestelde cassatieberoep, Cass. 19 oktober 2022, [P.22.1286.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221019.2F.15](#);
- De verplichting voor de rechter die over de handhaving van de voorlopige hechtenis uitspraak doet, om het bedrag van de borgtocht, waarvan hij de invrijheidstelling afhankelijk stelt, te verantwoorden, Cass. 9 november 2022, [P.22.1407.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221109.2F.11](#);
- De niet-toepassing van de eenparigheidregel op de beslissing van de kamer van inbeschuldigingstelling die een inverdenkinggestelde, van wie de raadkamer de hechtenis onder elektronisch toezicht had gehandhaafd, onder borgtocht en voorwaarden vrijlaat, Cass. 14 december 2022, [P.22.1594.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221214.2F.12](#);
- De vereiste van een individueel, precies en geactualiseerd onderzoek voor de handhaving van de voorlopige hechtenis en de motivering van de borgsom, Cass. 20 december 2020, [P.22.1605.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221220.2N.32](#).

Vonnisgerechten

- De devolutieve werking van het hoger beroep versus evocatie overeenkomstig artikel 215 Wetboek van Strafvordering, Cass. 8 maart 2022, [P.21.0583.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220308.2N.4](#);
- De bevoegdheid van het rechtscollege waarbij een feit aanhangig is gemaakt wanneer dat feit, zoals het door dat rechtscollege is geherkwalificeerd, tot de bevoegdheid van een lager rechtscollege behoort, Cass. 16 maart 2022, [P.22.0042.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220316.2F.2](#);
- Wanneer de beschuldigde, voor het hof van assisen, verschijnt achter een glazen wand, Cass. 30 maart 2022, [P.22.0092.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220330.2F.2](#);

- De invloed van de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens op de regels betreffende de bewijslast bij aantijgingen van politiegeweld, Cass. 6 april 2022, [P.21.1594.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220406.2F.4](#);
- Het verzoek tot wraking van de voorzitter van het hof van assisen met als reden de miskenning van het vermoeden van onschuld, Cass. 3 mei 2022, [P.22.0579.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220308.2N.4](#);
- De draagwijdte van de aanpassing of de precisering van de kwalificatie en de vereiste van de eerbiediging van het recht van verdediging, Cass. 25 mei 2022, [P.22.0087.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220525.2F.3](#);
- Het niet-tegensprekelijk karakter van de procedure betreffende de ambtshalve verbetering van een arrest, Cass. 21 september 2022, [P.22.0354.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220921.2F.1](#);
- Wanneer op de rechtszitting afgelegde zelfincriminerende verklaringen in het vonnis zijn vermeld, zonder dat ze werden geakteerd, Cass. 12 oktober 2022, [P.22.0456.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221012.2F.13](#);
- Kan de correctionele rechter het *non bis in idem*-beginsel toepassen wanneer de jeugdrechter beschermingsmaatregelen heeft bevolen wegens feiten die de beklaagde heeft gepleegd net voor hij meerderjarig werd?, Cass. 12 oktober 2022, [P.22.0851.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221012.2F.7](#);
- De wettigheid van de weigering om een beklaagde aan een polygraafstest te onderwerpen, Cass. 19 oktober 2022, [P.22.0641.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221019.2F.5](#);
- De bestaanbaarheid van het in aanmerking nemen van de houding van de beklaagde bij de beoordeling van de overschrijding van de redelijke termijn met het recht van de beklaagde om zijn recht van verdediging in alle vrijheid uit te oefenen, Cass. 19 oktober 2022, [P.22.0641.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221019.2F.5](#);
- De onpartijdigheid van de rechter die al eerder van dezelfde zaak, maar jegens andere beklaagden, heeft kennisgenomen, Cass. 2 november 2022, [P.22.0486.F](#), [P.22.0694.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221102.2F.14](#);
- De heromschrijving van de feiten die bij de vonnisrechter aanhangig zijn, naar een zwaarder misdrijf waarbij er meerdere kwalificaties mogelijk zijn, Cass. 8 november 2022, [P.22.0812.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221108.2N.2](#);
- De ontvankelijkheid van een tegen een lid van het openbaar ministerie gericht wrakingsverzoek, Cass. 16 november 2022, [P.22.1337.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221116.2F.10](#);
- De motivering van het arrest van de preliminaire zitting betreffende het vastleggen van de getuigenlijst, Cass. 20 december 2022, [P.21.0828.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221220.2N.22](#);
- De overschrijding van de redelijke termijn in een assisenzaak met twee beschuldigen: individuele beoordeling of vergelijking?, Cass. 20 december 2022, [P.21.0828.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221220.2N.22](#);

- De vrijlating op borgsom en het lot van de borgsom in het kader van een assisenzaak: de geldigheidsduur van de borgsom, de overschrijding van de redelijke termijn en de verschoonbaarheid van de niet-verschijning, Cass. 20 december 2022, [P.21.0828.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221220.2N.22](#);
- De motivering van het arrest van de preliminaire zitting betreffende het vastleggen van de getuigenlijst, Cass. 20 december 2022, [P.22.0815.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221220.2N.24](#);
- De beoordeling door het hof van assisen van de burgerlijke rechtsvordering tijdens de behandeling van de cassatieberoepen tegen de arresten over de schuld en de straftoemeting, Cass. 20 december 2022, [P.22.0815.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221220.2N.24](#);
- De vraagstelling in een assisenzaak: principale en subsidiaire vragen, Cass. 20 december 2022, [P.22.1096.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221220.2N.23](#).

Rechtsmiddelen

- De verbetering van een verschrijving in het bestreden arrest door het Hof van Cassatie dat van een regelmatig aanhangig gemaakt cassatieberoep kennisneemt, Cass. 12 januari 2022, [P.21.1271.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220112.2F.8](#);
- Verliest het cassatieberoep tegen het arrest dat onderzoekt of de wettelijke voorwaarden van de voorlopige aanhouding met het oog op uitlevering, beslist door de onderzoeksrechter, zijn vervuld, zijn bestaansredenen wanneer het door de buitenlandse overheid uitgevaardigde aanhoudingsbevel, dat uitvoerbaar is verklaard, aan de vreemdeling is betekend?, Cass. 12 januari 2022, [P.21.1696.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220112.2F.13](#);
- Informatieplicht over het grievenformulier voor een beklaagde die hoger beroep vanuit de gevangenis instelt, die de processtaat niet beheerst en die op dat moment geen bijstand van een advocaat heeft, Cass. 18 januari 2022, [P.21.1294.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220118.2N.1](#);
- De relatieve werking van het hoger beroep van de veroordeelde dat enkel gericht is tegen een vonnis dat het door hem aangetekende verzet tegen een verstekvonnis dat zijn probatieuitsstel herroept, ontvankelijk maar niet gegrond verklaart, Cass. 19 januari 2022, [P.21.1334.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220119.2F.2](#);
- De heropening van de rechtspleging ingevolge een beslissing van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens over verhoren van een verdachte die tijdens het vooronderzoek zonder verwittiging van het zwijgrecht en zonder bijstand van een advocaat zijn afgenomen, in strijd met de waarborgen die voortvloeien uit artikel 6.3.c) EVRM, Cass. 1 februari 2022, [P.21.1190.N-P.21.1222.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220201.2N.8](#);
- De voorwaarden om het laattijdig hoger beroep van een beklaagde ontvankelijk te verklaren, Cass. 9 maart 2022, [P.21.0830.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220309.2F.4](#);

- Kan de curator van een gefailleerde vennootschap in die hoedanigheid de verklaring van cassatieberoep ondertekenen indien hij advocaat en houder van het getuigschrift is?, Cass. 16 maart 2022, [P.21.1324.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220316.2F.8](#);
- Het verzet tegen de verbeurdverklaring van een goed door de eigenaar die niet in de strafprocedure was opgeroepen of vrijwillig tussenkwam. Zijn de regels van artikel 187 Wetboek van Strafvordering van toepassing en welke bewijslast ligt er op de derde-eigenaar te goeder trouw om op het verbeurdverklaarde goed aanspraak te maken?, Cass. 22 maart 2022, [P.21.1502.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220301.2N.8](#);
- Dient het hof van beroep dat de door de correctionele rechtbank uitgesproken straf vermindert, maar het door de eerste rechter toegekende uitstel intrekt, zijn beslissing met eenparigheid van stemmen te wijzen?, Cass. 20 april 2022, [P.21.1650.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220420.2F.1](#);
- Devolutieve werking van het hoger beroep en evocatie, Cass. 18 mei 2022, [P.22.0351.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220518.2F.7](#);
- De appelgrief die door het openbaar ministerie onder voorbehoud van de neerlegging van een grievenformulier door de beklaagde wordt opgeworpen, Cass. 1 juni 2022, [P.22.0389.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220601.2F.1](#);
- De aanvang van de termijn voor cassatieberoep tegen een jegens de beklaagde bij verstek gewezen beslissing, Cass. 7 september 2022, [P.21.1593.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220907.2F.2](#);
- De verlenging van de termijn van hoger beroep wegens overmacht, Cass. 20 september 2022, [P.22.0508.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220920.2N.2](#);
- De draagwijdte van de aankondiging die een aangehouden in verdenking gestelde heeft gedaan van zijn voornemen om hoger beroep in te stellen bij de betekening door gevangenisdirecteur van de beschikking van de raadkamer die zijn voorlopige hechtenis handhaaft, Cass. 21 september 2022, [P.22.1190.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220921.2F.14](#);
- Mag het Hof van Cassatie een uittreksel uit het strafregister in aanmerking nemen?, Cass. 12 oktober 2022, [P.22.0456.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221012.2F.13](#);
- Kan de rechter op verwijzing over de schuld uitspraak doen wanneer de vernietiging met verwijzing tot de straf beperkt is?, Cass. 12 oktober 2022, [P.22.0640.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221012.2F.8](#);
- De verbetering van een materiële vergissing in de bestreden beslissing door het Hof van Cassatie bij een niet ontvankelijk cassatieberoep, Cass. 16 november 2022, [P.21.0671.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221116.2F.3](#);
- De heropening van de rechtspleging na een arrest van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens: een nuancering van de *in personam*-rechtspraak in Salduz, Cass. 6 december 2022, [P.22.1130.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221206.2N.19](#);

- De ontvankelijkheid van het hoger beroep dat door de vrijwillig tussengekomen verzekeringsmaatschappij is ingesteld, terwijl haar raadsman de vorderingen van de burgerlijke partijen voor de eerste rechter niet heeft betwist, Cass. 7 december 2022, [P.22.0186.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221207.2F.5](#);
- De niet-ontvankelijkheid van een memorie voorzien van een onleesbare handtekening *loco* een advocaat, zonder vermelding van de hoedanigheid van de ondertekenaar, Cass. 14 december 2022, [P.22.0680.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221214.2F.3](#);
- De heropening van de rechtspleging na een arrest van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en de vervulling van de tweede grondvoorwaarde: het blijvend ondervinden van zeer ernstige nadelige gevolgen, Cass. 20 december 2022, [P.22.1136.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221220.2N.25](#);
- De wering van het cassatieberoep tegen het arrest van de kamer van inbeschuldigingstelling op het hoger beroep tegen de beschikking van de raadkamer die uitspraak doet over een verzoekschrift waarin verzet wordt gedaan tegen de beslissing van de procureur des konings betreffende de overdracht van goederen die, volgens het rechtshulpverzoek, het voorwerp van het misdrijf zijn, Cass. 21 december 2022, [P.22.0400.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221221.2F.3](#).

Andere conclusies in strafprocedure

- De schorsende werking van het met toepassing van artikel 22, § 2, Wet van 22 mei 2017 betreffende het Europees onderzoeksbevel ingestelde kortgeding in strafzaken, Cass. 5 januari 2022, [P.21.1329.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220105.2F.2](#);
- De hoedanigheid van agent van de gerechtelijke politie waarmee sommige leden van het administratief en logistiek kader van de federale politie en van de lokale politie zijn bekleed om vaststellingen te doen die op materiële bewijsmiddelen zijn gesteund die door automatisch werkende toestellen worden opgeleverd, Cass. 9 maart 2022, [P.21.1457.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220309.2F.8](#);
- De gevolgen van de niet-naleving van de voorgeschreven vormvereisten bij een bloedafname en de analyse ervan met het oog op de bepaling van het alcoholgehalte, Cass. 9 maart 2022, [P.21.1595.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220309.2F.6](#);
- Het onderzoek door het Hof van de voorwaarden voor de heropening van de rechtspleging na een arrest van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens dat akte neemt van de eenzijdige verklaring van erkenning van verdragsschending door de regering, Cass. 16 maart 2022, [P.21.1300.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220316.2F.16](#);
- De ontvankelijkheid van de vrijwillige tussenkomst van de meerderjarige kinderen die betrokken zijn bij een procedure tot ontzetting uit het ouderlijk gezag jegens een van hun ouders op vordering van het openbaar ministerie, Cass. 22 juni 2022, [P.22.0094.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220622.2F.10](#);

- De heropening van de rechtspleging na een arrest van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens dat een overdreven formalisme in de voor het Hof van gevoerde Cassatieprocedure verbiedt, Cass. 7 september 2022, [P.22.0339.F-P.22.0340.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220907.2F.4](#);
- De vereiste van een schriftelijke en voorafgaande toestemming van de persoon die het werkelijk genot van de plaats heeft, om een woning te betreden teneinde een vreemdeling die onwettig in het Rijk verblijft, van zijn vrijheid te beroven, Cass. 5 oktober 2022, [P.22.1200.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221005.2F.11](#);
- Is de internering nog mogelijk bij ontstentenis van een erkenningscommissie voor de forensische psychiaters in de Franse Gemeenschap?, [P.22.0992.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221019.2F.21](#);
- De voorwaarden die de Belgische wet stelt aan de heropening van de rechtspleging na een vaststelling van verdragsschending door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, Cass. 26 oktober 2022, [P.22.0712.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221026.2F.13](#);
- De invloed van de invrijheidstelling van de vreemdeling, eiser in cassatie, op het voorwerp van zijn cassatieberoep tegen het arrest van de kamer van inbeschuldigingstelling dat de vasthoudingsmaatregel heeft bevestigd, Cass. 9 november 2022, [P.22.1208.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221109.2F.9](#);
- De voorwaarden die de Belgische wet stelt aan de heropening van de rechtspleging na een vaststelling van verdragsschending door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, Cass. 30 november 2022, [P.22.0591.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221130.2F.19](#);
- De invloed van het arrest *Saqawat t. België* van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens op de zogeheten 'geen bestaansredenen'-rechtspraak van het Hof, Cass. 15 december 2022, [P.22.1327.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221215.2F.1](#);
- De gevolgen en de behandeling van een tweede identiek wrakingsverzoek: rechtsmisbruik?, Cass. 20 december 2022, [P.22.0815.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221220.2N.24](#).

Straf en strafuitvoering

- De verbeurdverklaring van het voorwerp van de witwassing ten laste van elke dader van eenzelfde witwasoperatie en het toezicht op het evenredig karakter van de straf, Cass. 12 januari 2022, [P.21.0974.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220112.2F.5](#);
- Kan de strafuitvoeringsrechtbank de modaliteit van de voorlopige invrijheidstelling met het oog op verwijdering van het grondgebied op de aan haar terbeschikkinggestelde veroordeelde tijdens de uitvoeringsfase van de terbeschikkingstelling toepassen?, Cass. 20 april 2022, [P.22.0394.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220420.2F.8](#);

- De plaats van de probatiestraf binnen het straffenarsenaal, Cass. 27 april 2022, [P.21.1639.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220427.2F.3](#);
- De mogelijkheid voor de kamer voor bescherming van de maatschappij om over een verzoek tot herroeping van de vrijlating op proef bij verstek uitspraak te doen wanneer de geïnterneerde niet verschijnt en zijn raadsman weigert om hem te vertegenwoordigen, Cass. 11 mei 2022, [P.22.0498.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220511.2F.6](#);
- De draagwijdte van de verplichting tot motivering van de weigering van de werkstraf in politiezaken, Cass. 25 mei 2022, [P.22.0255.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220525.2F.5](#);
- Is de voorzitter van de strafuitvoeringsrechtbank geschikt om uitspraak te doen wanneer hij de persoon die voor hem verschijnt, in het kader van de uitvoering van door andere magistraten gewezen veroordelende beslissingen, al eerder heeft veroordeeld?, Cass. 1 juni 2022, [P.22.0622.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220601.2F.8](#);
- De wettigheid van de toelating aan de raadsman van een aan de strafuitvoeringsrechtbank terbeschikkinggestelde veroordeelde om laatstgenoemde te vertegenwoordigen in het kader van een herroepingsprocedure van de vrijheid onder toezicht die hem was verleend, Cass. 7 september 2022, [P.22.1111.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220907.2F.8](#).

Sociaal recht

Arbeidsrecht

- De vordering ingesteld wegens daden van oneerlijke concurrentie of medewerking aan dergelijke daden na het beëindigen van de arbeidsovereenkomst, is een buitencontractuele rechtsvordering in de zin van artikel 2262*bis*, § 1, Oud Burgerlijk Wetboek, Cass. 24 januari 2022, [S.19.0037.N-S.20.0016.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220124.3N.7](#);
- De invulling van het begrip ‘moederschap’ zoals dit aan te treffen is in artikel 4, § 1, Wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen wanneer het gaat om kinderopvang, Cass. 4 april 2022, [S.20.0025.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220404.3N.3](#);
- De bepaling van het loon waarop gedetacheerde buitenlandse werknemers recht hebben en de strafbaarheid van de tewerkstelling van buitenlandse werknemers zonder geldige arbeidskaart en verblijfsvergunning die nadien, door een nieuw uitvoeringsbesluit, van die formaliteiten zijn vrijgesteld, Cass. 19 april 2022, [P.21.1232.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220419.2N.11](#);
- Het begrip ‘plaats waar de werknemer gewoonlijk werkt’ wanneer de arbeidsovereenkomst in verschillende lidstaten wordt uitgevoerd, Cass. 16 mei 2022, [S.21.0038.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220516.3F.1](#);

- Een concreet bouwwerk kan meebrengen dat het postinterventiedossier, naast de wettelijk vooropgestelde elementen, andere elementen moet bevatten die in geval van betwisting in een rechterlijke beslissing kunnen worden gepreciseerd, Cass. 9 juni 2022, [C.21.0395.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220609.1N.11](#);
- De bepalingen betreffende de arbeidstijd en het begrip ‘werknemers die een vertrouwenspost bekleden’, Cass. 27 juni 2022, [S.20.0026.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220627.3F.9](#);
- De artikelen 1 en 2 Wet van 8 juni 1972 betreffende de havenarbeid schenden de artikelen 10 en 11 Grondwet, al dan niet in samenhang met artikel 23, tweede lid, Grondwet en de vrijheid van handel en nijverheid, niet, Cass. 3 oktober 2022, [S.17.0009.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221003.3N.6](#);
- De loonverbintenis van de werkgever en de betalingen door een derde. Deze betalingen van een derde kunnen deel uitmaken van het lopend loon voor het bepalen van de opzeggingsvergoeding, Cass. 3 oktober 2022, [S.21.0049.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221003.3N.7](#);
- De werknemers beschikken over het stakingsrecht en dat recht kan aan beperkingen worden onderworpen; het kan ook een fout uitmaken, Cass. 12 december 2022, [C.18.0533.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221212.3F.4](#);
- De aard van de ontslagvergoeding wegens willekeurig ontslag in het licht van de maximumbedragen voor vergoeding van het Fonds tot vergoeding van de in geval van sluiting van ondernemingen ontslagen werknemers, Cass. 12 december 2022, [S.20.0100.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221212.3F.1](#);
- Wanneer is er, in het kader van een collectieve arbeidsovereenkomst, sprake van een collectief geschil waarvoor de arbeidsgerechten geen rechtsmacht hebben?, Cass. 12 december 2022, [S.21.0029.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221212.3N.1](#);
- Vormt het te veel betaalde loon een geldelijk voorschot vanwege de werkgever dat met het loon van de werknemer kan worden verrekend?, Cass. 12 december 2022, [S.21.0081.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221212.3F.3](#).

Socialezekerheidsrecht

- De indeplaatsstelling van de verzekeringsinstelling overeenkomstig artikel 136, § 2, vierde lid, ZIV-wet gebeurt op het ogenblik van de betaling en dit tot beloop van het bedrag ervan, zodat de indeplaatsstelling in geval van onderscheiden betalingen met betrekking tot iedere betaling afzonderlijk gebeurt. De stuiting van de verjaring geschiedt enkel in het voordeel van de gesubrogeerde indien ze dateert van vóór de subrogatie, Cass. 27 januari 2022, [C.21.0106.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220127.1N.1](#);
- De terugvordering van onverschuldigde prestaties inzake werkloosheidsuitkeringen en de werking in de tijd van een nieuwe schorsingsgrond van de verjaring, Cass. 14 februari 2022, [S.21.0004.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220214.3F.12](#);

- De economische werkloosheid en de tijdelijke werkloosheid ten opzichte van het begrip overmacht, Cass. 4 april 2022, [S.20.0047.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220404.3N.1](#);
- De vraag of men te maken heeft met vergelijkbare categorieën in het kader van de toetsing van de toepasselijke bepalingen van het Werkloosheidsbesluit aan de vereisten van de artikelen 10 en 11 Grondwet wanneer het gaat om enerzijds tijdelijke werkloosheid om economische redenen en anderzijds de andere redenen van tijdelijke werkloosheid, Cass. 4 april 2022, [S.20.0053.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220404.3N.4](#);
- Bevoegdheden van de rechter bij het toezicht op de administratieve sanctie voor de arbeidsrechtbank, Cass. 27 juni 2022, [S.21.0012.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220627.3F.5](#);
- Het leefloon en de alternerende huisvesting van de kinderen, Cass. 27 juni 2022, [S.20.0015.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220627.3F.3](#);
- Het ijkpunt om het bepalen of de loondrempel, omschreven in de Wet Betaalde Sportbeoefenaar, is overschreden om het sociaal statuut vast te stellen, Cass. 3 oktober 2022, [S.21.0080.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221003.3N.4](#);
- De omstandigheden waarin de werkgever de werknemersbijdragen, die door hem in het kader van een uitvoeringsprocedure door een gerechtsdeurwaarder niet werden ingehouden, van de betrokken werknemer kan terugvorderen, Cass. 17 oktober 2022, [S.21.0027.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221017.3N.7](#);
- De uitwerking van de overmacht op de bepalingen betreffende de inkomensgarantie voor ouderen die de gerechtigde verplichten zijn hoofdverblijfplaats in België te hebben, daar daadwerkelijk en bestendig te verblijven en die vastleggen onder welke voorwaarden een verblijf in het buitenland met een daadwerkelijk en bestendig verblijf in België wordt gelijkgesteld, Cass. 24 oktober 2022, [S.22.0007.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221024.3F.6](#);
- Is het vermoeden van oorzakelijk verband tussen de plotselinge gebeurtenis en het letsel van toepassing op de rechtsvordering om een bijslag wegens verergering te verkrijgen ten voordele van het slachtoffer van wie de toestand als gevolg van het arbeidsongeval op definitieve wijze na het verstrijken van de termijn voor de herzieningsaanvraag is verergerd?, Cass. 12 december 2022, [S.20.0062.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221212.3F.2](#).

Gerechtelijk recht

Procedure

- De vraag of de rechter bij het aanstellen van een deskundige al dan niet zijn rechtsmacht met betrekking tot de beoordeling van het geschil ten gronde overdraagt, Cass. 3 februari 2022, [C.21.0058.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220203.1N.1](#);

- Het begrip ‘punt van de vordering’ in de zin van artikel 794/1, eerste lid, Gerechtelijk Wetboek moet ruim worden begrepen en omvat tevens het geval waarin de rechter heeft verzuimd over een onderdeel van een punt van de vordering uitspraak te doen, Cass. 9 mei 2022, [C.21.0494.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220509.3N.4](#);
- Samenstelling van de zetel en schriftelijke procedure, Cass. 16 mei 2022, [S.21.0001.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220516.3F.4](#);
- De onteigende kan niet berusten in de beslissing van de vrederechter omtrent de regelmatigheid van de onteigening, aangezien tegen deze beslissing geen enkel rechtsmiddel kan worden ingesteld, Cass. 9 juni 2022, [C.21.0142.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220609.1N.1](#);
- Het middel dat schending van een internationaal verdrag aanvoert, maar niet tegelijk gericht is tegen de wet die dat verdrag goedkeurt, is niet ontvankelijk, Cass. 15 september 2022, [C.19.0425.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220915.1F.1](#);
- Het middel dat schending van een internationaal verdrag aanvoert, maar niet tegelijk gericht is tegen de wet die dat verdrag goedkeurt, is niet ontvankelijk, Cass. 15 september 2022, [F.20.0086.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220915.1F.2](#);
- Over de appellabiliteit van tussenvonnissen waarin de rechter een voorafgaande maatregel beveelt, Cass. 16 september 2022, [C.21.0405.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220916.1N.9](#);
- Artikel 2262*bis*, § 1, Oud Burgerlijk Wetboek heeft betrekking op de verjaring en is niet van toepassing op de termijnen om een rechtsmiddel in te stellen, zodat het recht om incidenteel beroep aan te tekenen, niet verjaart na het verstrijken van een termijn van tien jaar na de uitspraak van het beroepen vonnis, Cass. 30 september 2022, [C.21.0079.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220930.1N.6](#);
- Uit geen enkele wetsbepaling volgt dat een vordering strekkende tot nietigverklaring van een meerpartijenovereenkomst, zelfs al strekt deze ertoe deze overeenkomst integraal te horen vernietigen, slechts kan worden ingewilligd wanneer alle contractspartijen in het geding betrokken zijn, Cass. 30 september 2022, [C.21.0079.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220930.1N.6](#);
- De gevolgen van de brief van het openbaar ministerie gericht aan de griffie van het arbeidshof om die griffie ervan in kennis te stellen dat, “*aangezien het een zaak betreft die niet verplicht moet worden meegedeeld*”, het geen advies zou uitbrengen, terwijl het een zaak betreft die verplicht moet worden meegedeeld, Cass. 24 oktober 2022, [S.22.0003.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221024.3F.2](#);
- Het vormt voor een geïnterneerde persoon een buitensporige procedurele last om een vordering in schadevergoeding te moeten instellen vóór het einde van de periode waarin hij van zijn vrijheid is beroofd in omstandigheden die strijdig zijn met artikel 5 EVRM, Cass. 7 november 2022, [C.21.0243.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221107.3N.6](#);

- De werking in de tijd van artikel 1110, vierde lid, Gerechtelijk Wetboek in de versie die uit de Wet van 6 juli 2017 voortgekomen is, volgens dewelke het gerecht waarnaar de zaak is verwezen, zich voegt naar het arrest van het Hof van Cassatie betreffende het door dat Hof beslechte rechtspunt, Cass. 28 november 2022, [C.21.0502.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221128.3F.4](#);
- Het toepassingsgebied van de herroeping van de in kortgeding bevolen voorlopige maatregelen bij ontstentenis van het inleiden van een procedure over de grond van de zaak in geval van gebruik of onrechtmatige openbaarmaking van bedrijfsgeheimen, Cass. 28 november 2022, [C.22.0205.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221128.3F.6](#);
- De notie ‘belang’ voor het instellen van hoger beroep ingeval het vonnis conform de eigen conclusie uitspraak heeft gedaan, Cass. 9 december 2022, [C.21.0518.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221209.1N.1](#);
- De rechter die het geschil betreffende de geldigheid van het eindverslag van het deskundigenonderzoek beslecht, regelt geen tussengeschiedenis betreffende de expertisemaatregel, maar oordeelt over de wettigheid van dat bewijs en wijst aldus een eindvonnis, Cass. 15 december 2022, [C.21.0253.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221215.1F.1](#);
- De rechter die een partij veroordeelt tot betaling van een provisioneel bedrag dat als onbetwist verschuldigd wordt aangenomen, wijst een eindvonnis, Cass. 15 december 2022, [C.21.0253.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20221215.1F.1](#).

Wraking en onttrekking

- Het verzoek tot wraking van de voorzitter van het hof van assisen met als reden de miskenning van het vermoeden van onschuld, Cass. 3 mei 2022, [P.22.0579.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220503.2N.19](#);
- De beoordeling van een verzoek tot wraking van een gerechtsdeskundige, aangesteld op burgerlijk gebied, wegens zijn verzet tegen de aanwezigheid van de raadsman van de veroordeelde bij verrichtingen van een medisch-psychologisch onderzoek van het slachtoffer van verkrachting, Cass. 29 november 2022, [P.22.0962.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221129.2N.2](#).

Collectieve schuldenregeling

- De voorwaarden waaronder een schuldeiser geacht wordt van een schuldvordering afstand te doen, Cass. 7 november 2022, [S.22.0004.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221107.3N.4](#).

Andere conclusies in gerechtelijk recht

- Aanhouden door het Hof van iedere nadere uitspraak tot het Benelux-Gerechtshof uitspraak zal hebben gedaan over de vraag: *“In geval de dwangsomrechter een bedrag heeft bepaald waarboven de dwangsom niet meer wordt verbeurd, moeten dan de verbeurde, maar verjaarde dwangsommen mee*

in rekening worden gebracht om te bepalen of het gesteld maximumbedrag van de dwangsom is bereikt?”, Cass. 7 april 2022, [C.21.0287.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220407.IN.11](#);

- Een vordering tot betaling van een factuur voor levering van goederen ter uitvoering van een overeenkomst gesloten vóór de opening van een insolventieprocedure, door de schuldeiser die in de ene lidstaat is gevestigd, in die lidstaat ingesteld tegen de schuldenaar nadat tegen hem een insolventieprocedure is geopend in een andere lidstaat, Cass 28 april 2022, [C.21.0150.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220428.IN.3](#);
- De motiveringsplicht van de arbiter; het verlies van een kans op het verwerven van een voordeel of het vermijden van een nadeel te wijten aan een fout, Cass. 13 januari 2022, [C.19.0153.N-C.19.0174.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220113.IN.9](#);
- Artikel 5.1, e), Verdrag van New York en de beoordeling van het bindend karakter van de uitspraak; de vraag of tegen een arbitrale uitspraak een rechtsmiddel tot wijziging ervan kan worden aangewend en welke gevolgen een beslissing, gewezen in het kader van zulk rechtsmiddel voor het bindend karakter van de arbitrale uitspraak heeft, [C.20.0247.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220210.IN.1](#).

Tuchtrecht

- De mogelijkheid voor de klager in een tuchtprocedure tegen een advocaat om zich door zijn raadsman te laten vertegenwoordigen, Cass. 10 maart 2022, [D.21.0013.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220310.IN.1](#);
- Het begrip ‘activiteit uitgevoerd voor rekening van derden’ in de zin van de artikelen 2, 1°, en 5, eerste lid, Wet van 17 maart 2019 betreffende de beroepen van accountant en belastingadviseur, Cass. 28 november 2022, [D.22.0007.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221128.3F.3](#).

Publiek en administratief recht

Stedenbouw

- Het gevolg van het gebrek aan voorafgaande waarschuwing die met toepassing van artikel D.VII.4 Waals Wetboek van Ruimtelijke Ontwikkeling aan de verdachte moet worden gericht, Cass. 20 april 2022, [P.21.1022.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220420.2F.3](#);
- Stemt een stedenbouwkundig voorschrift in een ruimtelijk uitvoeringsplan dat de woonontwikkeling voor onbepaalde tijd bevest, nog overeen met de gebiedsaanduiding ‘wonen’?, Cass. 16 juni 2022, [C.21.0319.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220616.IN.8](#);
- Heeft de gemachtigde ambtenaar de hoedanigheid om cassatieberoep in te stellen wanneer de strafvordering in enge zin met betrekking tot een inbreuk op het

Brussels Wetboek van Ruimtelijke Ordening niet ontvankelijk is verklaard?, Cass. 14 september 2022, [P.22.0398.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220914.2F.2](#);

- De vraag wie in het kader van de beoordeling van een publieke herstellvordering als benadeelde in de zin van artikel 2262*bis*, § 1, tweede lid, Oud Burgerlijk Wetboek kan worden beschouwd, Cass. 9 december 2022, [C.20.0165.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221209.IN.5](#).

Vreemdelingen

- De beoordeling van het cassatieberoep van een vreemdeling na zijn invrijheidstelling door de Staatssecretaris voor Asiel en Migratie, Cass. 27 september 2022, [P.22.1122.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20220927.2N.21](#);
- De vereiste van een schriftelijke en voorafgaande toestemming van de persoon die het werkelijk genot van de plaats heeft, om een woonplaats te betreden teneinde een vreemdeling die onwettig in het Rijk verblijft, van zijn vrijheid te beroven, Cass. 5 oktober 2022, [P.22.1200.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221005.2F.11](#);
- De invloed van de invrijheidstelling van de vreemdeling, eiser in cassatie, op het voorwerp van zijn cassatieberoep tegen het arrest van de kamer van inbeschuldigingstelling dat de vasthoudingsmaatregel heeft bevestigd, Cass. 5 oktober 2022, [P.22.1208.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221109.2F.9](#);
- De invloed van het arrest *Saqawat t. België* van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens op de zogeheten 'geen bestaansredenen'-rechtspraak van het Hof, Cass. 15 december 2022, [P.22.1327.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221215.2F.1](#).

Andere conclusies in publiek en administratief recht

- De onteigende kan niet berusten in de beslissing van de vrederechter omtrent de regelmatigheid van de onteigening, aangezien tegen deze beslissing geen enkel rechtsmiddel kan worden ingesteld, Cass. 9 juni 2022, [C.21.0142.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220609.IN.1](#);
- Het gevolg van het onrechtmatig gebruikmaken van de benaming hotel op zich, zonder vermelding van enige comfortclassificatie, Cass. 14 oktober 2022, [C.18.0548.N](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221014.IN.1](#);
- De gevolgen van de beslissing van een gemeente om aan de leerlingen van een door haar ingerichte school een sociaal voordeel toe te kennen, Cass. 14 november 2022, [C.21.0549.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221114.3F.4](#);
- De parlementaire onschendbaarheid dekt niet de toespraken en uitlatingen die buiten de uitoefening van de functie zijn uitgebracht, Cass. 24 november 2022, [C.21.0447.F](#), [ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221124.1F.9](#);

- De parlementaire onschendbaarheid dekt niet de toezpraken en uitlatingen die buiten de uitoefening van de functie zijn uitgebracht, Cass. 16 december 2022, [C.21.0448.N, ECLI:BE:CASS:2022:CONC.20221216.1N.11](#).

Mercuriale

Het Hof van Cassatie en de internationale gewoonte – Van territoriale agressie tot staatsimmunitieit – Actuele beschouwingen

Rede uitgesproken door André Henkes, procureur-generaal bij het Hof van Cassatie, op de plechtige openingszitting van 1 september 2022¹

Bij de plechtige openingszitting van het Hof van Cassatie op 1 september 2022 heeft de procureur-generaal, de heer André Henkes, als thema van zijn mercuriale gekozen voor “Het Hof van Cassatie en de internationale gewoonte”.

De procureur-generaal vertrekt hierbij vanuit twee feiten: de oorlog in Oekraïne enerzijds en een arrest van het Hof van 27 juni 2022 dat handelt over het vraagstuk van staatsimmunitieit anderzijds. Beide feiten belangen het internationaal gewoonterecht aan. De procureur-generaal gaat vervolgens op zoek naar arresten van het Hof die de grenzen van het toezicht van het Hof op die aangelegenheden omschrijven, die interessante verduidelijking bieden over de inhoud van het internationaal gewoonterecht en over de wijze waarop het internationaal recht zich tot het interne recht verhoudt.

De mercuriale bestaat uit drie hoofdstukken.

Het eerste hoofdstuk geeft een opfrissing omtrent de gewoonte als een bron van internationaal recht en bestaat op zijn beurt uit twee afdelingen. In de eerste afdeling bespreekt de procureur-generaal het begrip ‘internationale gewoonte’, de draagwijdte van de internationale gewoonte en de kenmerken van de internationale gewoonte. Hij herinnert eraan dat de gewoonte in het internationaal recht, in tegenstelling tot wat in de interne rechtsorde het geval is, een fundamentele bron van recht is, zowel door de voorrang die zij geniet als door haar algemene aard. Niettegenstaande het toenemend aantal internationale verdragen en andere internationale rechtsinstrumenten, zijn sommige domeinen van het internationaal recht nog steeds in hoofdzaak door de internationale gewoonte geregeld. Daarnaast speelt de internationale gewoonte, ook in materies waar wel geschreven rechtsinstrumenten bestaan, een rol voor staten die geen lid bij die rechtsinstrumenten zijn. Ten slotte kan de internationale gewoonte naast geschreven rechtsinstrumenten blijven bestaan. Zij staat in de hiërarchie der normen op hetzelfde niveau als de internationale verdragen en is een belangrijke bron van *ius cogens*. In de tweede afdeling bespreekt de procureur-generaal de twee identificatiemiddelen van de gewoonte: opdat sprake zou zijn van een internationale gewoonte, is een *consuetudo* (een gevestigde praktijk van de Staten die algemeen is en vaststaat) en een *opinio iuris* (de overtuiging dat die gewoonte een dwingend karakter heeft) vereist.

Het tweede hoofdstuk bespreekt de rol van de internationale gewoonte in de Belgische rechtsorde. Een eerste afdeling van het tweede hoofdstuk wijst op de automatische toepassing van de internationale gewoonte in de interne rechtsorde, van rechtswege, zonder dat daartoe bijzondere vormvereisten gelden. De internationale gewoonte is, in tegenstelling tot internationale verdragen, aan geen enkele vorm van parlementaire

¹ De integrale tekst van de openingsrede is terug te vinden op de website van het Hof: https://justitie.belgium.be/nl/rechterlijke_orde/hoven_en_rechtbanken/hof_van_cassatie/documenten/rede

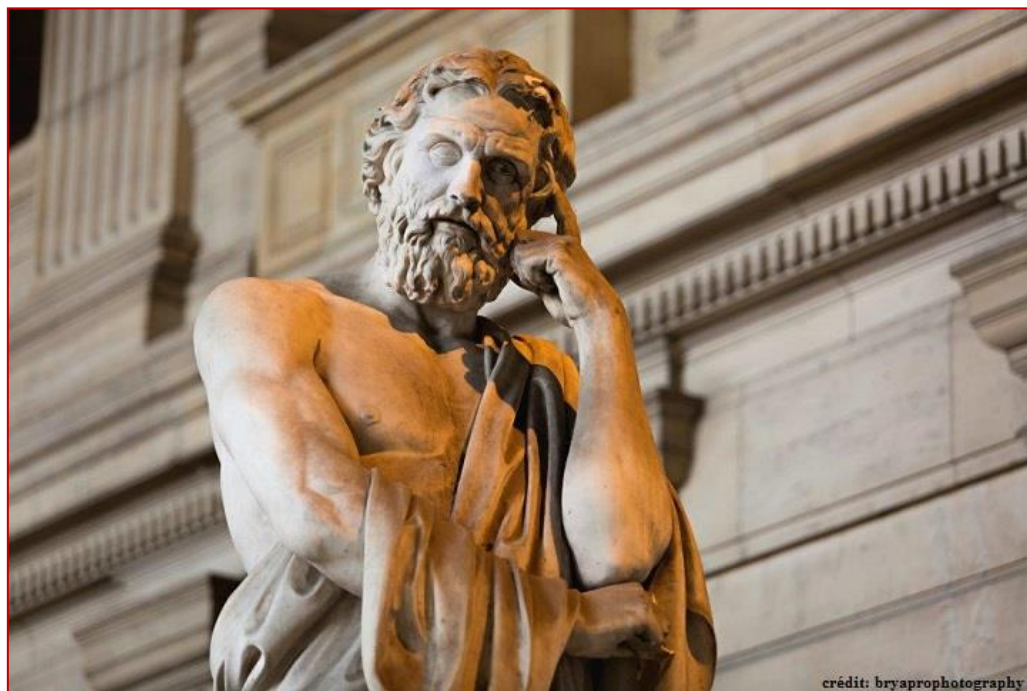
goedkeuring onderworpen, opdat zij toepassing in de interne rechtsorde zou genieten. Een tweede afdeling behandelt de vraag of en in welke mate de internationale gewoonte op interne rechtsnormen voorrang heeft. Terwijl het Hof in het arrest *Le Ski* van 27 mei 1971 ondubbelzinnig het beginsel heeft vastgelegd dat een bij verdrag bepaalde internationaalrechtelijke norm die rechtstreeks gevolgen heeft in de interne rechtsorde, voorrang heeft op het interne recht, blijkt de rechtspraak van het Hof met betrekking tot de verhouding tussen de internationale gewoonte en het interne recht tegenstrijdig. Daar waar het Hof in een arrest van 25 januari 1906 die voorrang bevestigde, werd die voorrang in een arrest van 26 mei 1966 ontkend. Een recent arrest van 12 februari 2003 lijkt die voorrang voorzichtig te herbevestigen, maar dat arrest is daarover enigszins dubbelzinnig: het Hof formuleert niet als dusdanig een beginsel volgens hetwelk de internationale gewoonte voorrang op het interne recht geniet.

Het derde en laatste hoofdstuk onderzoekt de rol van de internationale gewoonte in de cassatieprocedure voor het Hof. Een eerste afdeling bespreekt het lot van het middel dat rechtstreeks de schending van een internationale gewoonterechtelijke aanvoert. Op dit vlak blijkt zich een belangrijke evolutie te hebben voorgedaan. Traditioneel leidde het Hof immers uit artikel 608 Gerechtelijk Wetboek af dat het niet bevoegd is om kennis te nemen van een middel dat rechtstreeks de miskenning van een internationale gewoonterechtelijke regel die niet in de wet is vastgelegd, aanvoert. Het Hof wees dergelijke middelen af als onontvankelijk. Toezicht kon hoogstens indirect worden uitgeoefend, via een internrechtelijke bepaling die op de internationale gewoonte is gebaseerd. Begin de twintigste eeuw veranderde het Hof het geweer van schouder. Het Hof bevestigde voor het eerst in een arrest van 12 maart 2001 dat het kennis kan nemen van een middel dat rechtstreeks de miskenning van een internationale gewoontereguleer aanvoert en dat een dergelijk middel derhalve niet onontvankelijk is. Die regel werd sindsdien herhaaldelijk herbevestigd. Een tweede afdeling gaat daarom in op de moeilijke taak van het Hof bij de identificatie van de internationale gewoonte. De recente arresten van het Hof die de ontvankelijkheid hebben bevestigd van een middel dat rechtstreeks de miskenning van de internationale gewoonte aanvoert, hadden consequent betrekking op onbetwistbare regels van internationaal gewoonterecht, waarvan duidelijk vaststond dat zij op een *consuetudo* en *opinio iuris* zijn gebaseerd en waarvan ook de draagwijdte duidelijk vaststond. Maar wat indien er geen duidelijk precedent is en de precieze draagwijdte van een regel van internationaal gewoonterecht is betwist? De codificatie van internationaal gewoonterechtelijke regels middels internationale verdragen kan bij de oefening helpen, maar zulks is niet sluitend, want de internationale gewoonte blijft een onafhankelijke bron van recht.

De procureur-generaal besluit dat het Hof steeds toezicht heeft gehouden op de naleving van de internationaalrechtelijke gewoontereguleer, maar dat dat toezicht de laatste twintig jaar directer en nadrukkelijker is geworden. Dat toezicht is evenwel een moeilijke opgave, aangezien het Hof riskeert zich te moeten mengen in rechtsgeleerde discussies omtrent het bestaan en de draagwijdte van een internationale gewoonterechtelijke regel, die het Hof op basis van zijn eigen (nationaalrechtelijke) bevoegdheid eigenlijk niet definitief kan beslechten. Dat neemt evenwel niet weg dat nationale hoven en rechtbanken een belangrijke invloed hebben op de identificatie van het internationaal gewoonterecht. Ook Het Hof zal in het complexe domein van het internationaal gewoonterecht ongetwijfeld kunnen bewijzen dat het een

beslissende meerwaarde kan bieden aan de Belgische en zelfs internationale gerechten.

Voorstellen de lege ferenda

Verslag 2022 van de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie aan het parlementair comité belast met de wetsevaluatie¹

Inleiding

1. Artikel 11 van de Wet van 25 april 2007 tot oprichting van het Parlementair Comité belast met de wetsevaluatie bepaalt dat de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie en het College van procureurs-generaal in de loop van de maand oktober aan het Comité een verslag toezenden, dat een overzicht bevat van de wetten die voor de hoven en rechtbanken tijdens het voorbije gerechtelijk jaar moeilijkheden bij de toepassing of de interpretatie ervan hebben opgeleverd.

Uit de bewoordingen van die bepaling blijkt dat het verslag van de procureurs-generaal uitsluitend tot hun verantwoordelijkheid behoort en niet tot die van de korpsvergaderingen. Niettemin wordt rekening gehouden met eventuele voorstellen van de zetel en van het parket van het Hof en van zijn referendarissen.

2. In het jaarverslag 2020 werd een onderzoek gevoerd naar het gevolg dat de wetgever in het verleden aan het jaarverslag *de lege ferenda* heeft gegeven. Dit gedetailleerde onderzoek vormt deel C van het verslag 2020, dat een overzicht biedt van alle voorstellen die wel en die niet zijn overgenomen. Dit deel is niet meer opgenomen in het onderhavige verslag 2022, maar is verder beschikbaar op de website van het Hof²

Het resultaat is dat in de geanalyseerde periode, van 2007 tot 2019, 155 voorstellen zijn gedaan. Van deze 155 voorstellen werden er echter enkele herhaald, namelijk iets meer dan dertig. Er waren dus, strikt genomen, zo'n 111 'op zichzelf staande' voorstellen. Van deze 111 voorstellen blijken er 50 geheel of gedeeltelijk te zijn uitgevoerd³. **M.a.w. zijn 45 pct. van de voorstellen aangenomen, d.w.z. bijna de helft.**

Dit gezegd zijnde, dienen de volgende verduidelijkingen te worden toegevoegd. Ten eerste zijn sommige van de wijzingen onzeker. Ten tweede hebben zo'n 30 van de 50

¹ Het wetgevend verslag 2022 is een werk waaraan leden van de zetel en van parket, referendarissen en administratieve collega's van het parket hebben bijgedragen. Ik dank hen allen daartoe.

² https://hofvancassatie.be/old/pdf/Wetgevend_verslag_2022.pdf

³ Voorstel *de lege ferenda* nr. 44 met betrekking tot artikel 838 Ger.W. en betreffende verdragende wrakingsprocedures (zie Wetgevend verslag 2020, C en Bijlage 5) is zojuist vastgelegd in artikel 24 Wet van 28 november 2021 om justitie menselijker, sneller en straffer te maken, gepubliceerd in de tweede editie van het *Belgisch Staatsblad* van 30 november 2021. De "nieuwe" bepaling wordt hieronder herhaald (de onderstrepingen komen overeen met afwijkingen van het voorstel *de lege ferenda*):

"Art. 24. In artikel 838 van hetzelfde Wetboek, laatstelijk gewijzigd bij de wet van 15 april 2018, worden tussen het tweede en het derde lid twee leden ingevoegd, luidende:

"Indien daarenboven een geldboete wegens kennelijk onontvankelijk of kennelijk ongegrond [nieuw] verzoek verantwoord kan zijn, wordt, bij dezelfde beslissing, een rechtsdag bepaald op een nabije datum, waarop alleen dit punt wordt behandeld. De griffier roept de partijen bij gerechtsbrief op om tegen die datum hun opmerkingen schriftelijk mee te delen.

De geldboete bedraagt vijftien [voorheen 125] euro tot tweeduizend vijfhonderd euro. De Koning kan het minimum- en maximumbedrag om de vijf jaar aanpassen aan de kosten van het levensonderhoud. De Koning duidt het bestuursorgaan aan dat instaat voor [nieuw] de inning van de boete met aanwending van alle middelen van recht".

succesvolle voorstellen op de een of andere manier betrekking op strafzaken. Ten slotte is het pas recentelijk, met name via de potpourriwetten, dat veel van de *lege ferenda*-voorstellen een wettelijk vervolg hebben gekend, hetzij van 2014 tot 2019 37 van de 50 voormelde succesvolle voorstellen. Veel van de wettelijke vervolgen gebeurden middels wetten die in 2016 zijn aangenomen, namelijk 23 van de 50, d.w.z. 46 pct. (voornamelijk via de potpourriwetten). **Deze bevindingen blijven relevant voor de afgelopen drie jaar en kunnen derhalve in dit verslag worden opgenomen.**

Over het geheel genomen, is dit een resultaat dat in hoge mate te danken is aan het initiatief van de regering en aan de nauwe en doelgerichte samenwerking van het parket van Cassatie met de minister van Justitie in het kader van de hervorming van het strafrecht.

Hoewel wij tevreden kunnen zijn met deze resultaten, is er naar onze mening een methodologisch punt van zorg. Wanneer men deze symbiotische resultaten buiten beschouwing laat, roept de zeer beperkte belangstelling die de wetgever voor dit verslag *de lege ferenda* lijkt te hebben, dewelke ook tot uiting komt in het ontbreken van een kritische reactie van zijn kant op de gedane suggesties, inderdaad vragen op. Toch zijn deze wetgevingsvoorstellen zorgvuldig doordacht. De formulering ervan heeft tijd gekost en aanzienlijke middelen gevergd. In de huidige situatie, waarin de steun van de minister ontbreekt, is het blijkbaar energieverspilling. Hoe dan ook, het is een vervelende klus met weinig beloning. Ook wanneer men de structurele ontoereikendheid van de personele middelen van het parket van Cassatie in aanmerking neemt, moeten bij deze opdracht in haar huidige vorm ook vraagtekens worden geplaatst.

Een eerste methodologische reactie is geweest om in dit verslag, evenals in het vorige, als bijlage bij de voorstellen, teksten van voorontwerpen van wet op te nemen, zodat de wetgever desgewenst sneller aan de slag kan, zij het dat dit voor het parket nog omslachtiger is. Dit is evenwel slechts een poging. In dit verslag nemen wij dit initiatief over, ook al heeft het nog niet het gewenste resultaat opgeleverd. Het is duidelijk dat, gezien de schaarse aandacht die de wetgever aan dit verslag lijkt te besteden, een kritische beoordeling nog steeds noodzakelijk is. Hoewel het beginsel van dit verslag niet ter discussie moet worden gesteld, is het wel belangrijk dat er een mechanisme wordt gevonden dat aan zijn doel beantwoordt: onder voorbehoud van de instemming van de wetgever, het door de procureur-generaal voorgestelde wetgevingsproces ten uitvoer leggen.

Met het oog op een gezamenlijke oplossing die zo goed mogelijk aan deze wens tegemoetkomt, zijn veelbelovende contacten gelegd met de voorzitter van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, mevrouw Tillieux, en met de Commissie voor de Justitie voorgezeten door mevrouw Van Vaerenbergh. Het jaarverslag 2023 zal blijk geven van de behaalde resultaten.

3. Sommige onderdelen van het verslag en voorontwerpen van wet zijn slechts opgesteld in één taal, met name het Frans of het Nederlands. De reden hiertoe is dat de dienst overeenstemming der teksten van het Hof (vertaaldienst) een aanzienlijk werkvolume dient te verwezenlijken. De capaciteit van die dienst is beperkt en van essentieel belang voor de taak van het Hof en zijn jurisprudentiële invloed. De

vertaaldienst moet zich dus in de eerste plaats toelagen op deze productie, zeker wanneer het meer dan onzeker is of de wetgever naar aanleiding van dit verslag *de lege ferenda* wel wetgevende voorstellen zal formuleren.

4. Het verslag is opgesplitst in twee delen (met bijlagen).

Het eerste deel (A) bevat drie voorstellen, die hun oorsprong vinden in de vaststellingen van 2022 of reeds voordien en die een bijzondere aandacht blijken te verdienen van de wetgever.

Het tweede deel (B) herneemt, ter herinnering, voorstellen gedaan in de voorgaande wetgevende verslagen, en waarvan wij denken dat zij nog steeds een zeker belang hebben.

In dit jaarverslag worden enkel de thema's van het verslag van de procureur-generaal aan het parlementair comité belast met de wetsevaluatie hernomen. De integrale versie van het verslag is te raadplegen op de website van het Hof⁴.

A. Voorstellen *de lege ferenda* 2022

1. Invoeging van een hoofdstuk *IVbis*, getiteld 'Het weglaten van beslissingen tot internering op de uittreksels uit het strafregister', in Titel VII van het Wetboek van Strafvordering
2. Wijziging van artikel 278, § 4, Wetboek van Strafvordering
3. Wijziging van artikel 23, § 6, Wetboek van de Belgische nationaliteit

B. Niet-bevestigde voorstellen *de lege ferenda* die reeds werden geformuleerd in de voorgaande wetgevende verslagen (selecties) – Herinnering

1. Wijziging van artikel 150 Grondwet inzake persmisdrijven – Wetgevend verslag 2021, nr. A.1
2. Wijziging van artikel 34*quater*, 1°, Strafwetboek – Wetgevend verslag 2021, nr. A.2
3. Wijziging van artikel 27 Voorlopige Hechteniswet. Modaliteit van elektronisch toezicht in de procedure voor het vonnisgerecht – Wetgevend verslag 2021, nr. A.3
4. Wijziging van artikel 837, vierde lid, Gerechtelijk Wetboek – Wetgevend verslag 2021, nr. A.4
5. Voorstel tot invoeging van een artikel 1094/2 in het Gerechtelijk Wetboek, teneinde de toepassing te regelen van een wet die in de loop van de procedure voor het Hof van Cassatie werd aangenomen – Wetgevend verslag 2021, nr. A.5

⁴ De integrale versie van het wetgevend verslag is beschikbaar via https://hofvancassatie.be/old/pdf/Wetgevend_verslag_2022.pdf.

6. Termijn van het hoger beroep tegen het vonnis van faillietverklaring (art. XX.108, § 3, vierde lid, Wetboek van economisch recht) – Wetgevend verslag 2020, nr. A.1
7. In overeenstemming brengen van de Franse en de Nederlandse tekst van artikel 23, § 2, 2°, Wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen – Wetgevend verslag 2020, nr. A.2
8. Wijziging van de artikelen 26, § 4, en 30, § 1, Voorlopige Hechteniswet. Hoger beroep ingesteld tegen de beslissing van de raadkamer om de hechtenis onder elektronisch toezicht te handhaven bij de regeling van de rechtspleging – Wetgevend verslag 2020, nr. A.3
9. Wijziging van de rechtspleging die van toepassing is op de vervolging van magistraten (artt. 479-503*bis* W.Sv.) – Wetgevend verslag 2020, nr. B.1

Dit voorstel werd reeds in het vorig wetgevend verslag geformuleerd.

Ondertussen staat, op vraag van de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie, met de bedoeling het voorstel tot een goede einde te brengen, een gemengde werkgroep van het Parket bij het Hof van Cassatie en van het College van procureurs-generaal op het punt een gemeenschappelijk voorontwerp van wet te finaliseren, om het samen aan de minister van Justitie voor te leggen.

10. Herinvoering van het onmiddellijk cassatieberoep tegen een arrest van het hof van beroep, jeugdkamer, dat de uithandengeving uitspreekt van een minderjarige ouder dan zestien jaar die een als misdrijf omschreven feit heeft gepleegd – Wetgevend verslag 2020, nr. B.2
11. Wijziging van artikel 72 Wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen – Wetgevend verslag 2020, nr. B.4
12. Artikel 31, § 4, derde lid, en § 5, Voorlopige Hechteniswet (geldigheidsduur van het arrest van het Hof van Cassatie, respectievelijk in geval van vernietiging en verwerping van het cassatieberoep) – Wetgevend verslag 2020, nr. B.5
13. Wijziging van artikel 185/2, § 5, Gerechtelijk Wetboek betreffende de besluitvorming van het directiecomité van het Hof – Wetgevend verslag 2020, nr. B.6
14. Wijziging van artikel 259*undecies*, §3, voorlaatste lid, Gerechtelijk Wetboek – Secretariaat van het evaluatiecollege – Wetgevend verslag 2020, nr. B.7
15. Wetsvoorstel taalexamen referendarissen bij het Hof van Cassatie – Wetgevend verslag 2020, nr. B.8
16. Wijziging van artikel 25 Wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten – Berekening van de datum waarop de veroordeelde tot voorwaardelijke invrijheidstelling kan worden toegelaten – Wetgevend verslag 2020, nr. B.9

17. Wijziging van de Wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden teneinde de strafuitvoeringsrechtbank de bevoegdheid te verlenen om kennis te nemen van de strafuitvoeringsmodaliteiten bedoeld in de artikelen 21, 22, 24 en 25/3 van de wet, zodra het gaat om de tenuitvoerlegging van een vrijheidsstraf die gepaard gaat met een terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank – Wetgevend verslag 2020, nr. B.10
18. Artikel 4, tweede lid, Wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering – Wetgevend verslag 2020, nr. B.11
19. Artikel 527*bis*, derde lid, Wetboek van Strafvordering – Wetgevend verslag 2020, nr. B.12
20. Artikel 16, § 2, Wet van 10 november 2006 betreffende de openingsuren in handel, ambacht en dienstverlening – Wetgevend verslag 2020, nr. B.13
21. Artikel 411, § 6, tweede lid, Gerechtelijk Wetboek – Aanwijzing van *emeriti* leden van het parket bij het Hof van Cassatie als assessor in de tuchtrechtbank of tuchtrechtbank in hoger beroep – Wetgevend verslag 2020, nr. B.14
22. Wetsvoorstel tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek wat het statuut van de referendarissen bij het Hof van Cassatie en van de referendarissen bij het Grondwettelijk Hof betreft: noodzaak voor een aangepaste toegangsweg tot de magistratuur voor de referendarissen bij het Hof van Cassatie – Wetgevend verslag 2020, nr. B.15
23. Artikel 314 Strafwetboek – Misdrijf belemmering of storing van de vrijheid van opbod en van inschrijving – Wetgevend verslag 2020, nr. B.16
24. Sociaal strafwetboek, huisbezoek dat betrekking heeft op feiten van mensenhandel, zelfs in samenhang met feiten die overtredingen van sociaal strafrecht vormen – Wetgevend verslag 2020, nr. B.17
25. Verwijzing van een rechtbank naar een andere in strafzaken – Verplichte tussenkomst van een advocaat (art. 542, tweede lid, Wetboek van Strafvordering) – Wetgevend verslag 2020, nr. B.18
26. Verplichte tussenkomst van een advocaat bij het Hof van Cassatie in fiscale zaken – Wetgevend verslag 2020, nr. B.19

C. Bijlagen 1 tot 5: Voorontwerpen van wet omtrent de voorstellen geformuleerd in deel B. van het verslag

De integrale versie van de voorontwerpen van wet omtrent de voorstellen geformuleerd in deel B van het wetgevend verslag is raadpleegbaar via https://hofvancassatie.be/old/pdf/Wetgevend_verslag_2022.pdf.

Studie

crédit: bryaprophotography

Rechtsbijstand bij het Hof van Cassatie

Deel 1 – Begrippenapparaat en behandeling van aanvragen tot rechtsbijstand door het Hof

1. Toegang tot justitie voor eenieder, en in het bijzonder voor de minderbedeelden, blijft een van de bekommernissen van de Belgische¹ en Europese wetgevers, zoals ook blijkt uit wetgeving die recent op dit gebied werd afgekondigd². Men kan dit enkel toejuichen, gezien het belang van het recht op toegang tot de rechter in een rechtsstaat. Het Grondwettelijk Hof heeft dit recent nog bevestigd in een arrest van 9 februari 2017³: *“Het recht op toegang tot een rechter is een algemeen rechtsbeginsel dat met inachtneming van de artikelen 10, 11 en 13 van de Grondwet, van de artikelen 6 en 13 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en van artikel 47 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie aan eenieder moet worden gewaarborgd. Het vormt een wezenlijk aspect van het recht op een eerlijk proces en is fundamenteel in een rechtsstaat.”*

In België wordt de rechtsbijstand geregeld in Deel IV, Boek I van het Gerechtelijk Wetboek. Dat boek vangt aan met artikel 664, dat bepaalt dat rechtsbijstand erin bestaat *“degenen die niet over de nodige bestaansmiddelen beschikken om de kosten van rechtspleging, zelfs van een buitengerechtelijke rechtspleging, te bestrijden, geheel of ten dele te ontslaan van de betaling van de diverse rechten, registratie-, griffie- en uitgifterechten en van de andere kosten welke deze rechtspleging medebrengt. Hij verschafft aan de betrokkene ook kosteloos de tussenkomst van openbare en ministeriële ambtenaren [onder bepaalde voorwaarden]”*, en dat in het kader van elke procedure, hetzij in het kader van een gerechtelijke of scheidsrechtelijke procedure, hetzij in het kader van een bemiddeling⁴.

De rechtszoekende kan met name om rechtsbijstand verzoeken om te verschijnen of zich te verdedigen voor de rechtbanken van de rechterlijke orde, waaronder ook het Hof van Cassatie. De rechtsbijstandsprocedure voor het Hof vertoont evenwel een aantal bijzonderheden, die enige aandacht verdienen. Die bijzonderheden gaven reeds aanleiding tot een gedetailleerde studie over de werking van de rechtsbijstand in de schoot van het Hof van Cassatie in het jaarverslag 2010, opgesteld door raadsheer

¹ Voor een kort historisch overzicht van de instellingen die in België werden opgericht om de toegang tot de rechter voor de minderbedeelden te vergemakkelijken, zie P. MONFORTI, “Le débiteur et l’aide juridique” in C. BEDORET (ed.), *Au cœur de la médiation de dettes*, Limal, Anthemis, 2022, 143.

² Zie, voor wat België betreft, de Wet van 13 juli 2020 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek teneinde de toegang tot de juridische tweedelijnsbijstand en de rechtsbijstand te verbeteren, door de ter zake geldende inkomensmaxima te verhogen, *BS* 6 augustus 2020, 57845. Zie, voor wat de Raad van Europa betreft, de recente Richtlijnen over de doelmatigheid en doeltreffendheid van rechtsbijstandsstelsels op het gebied van burgerlijk en administratief recht, aangenomen door de Raad van Ministers van de Raad van Europa op 31 maart 2021, online consulteerbaar via https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680a1a348.

³ GwH 9 februari 2017, nr. 13/2017, r.o. B.11.1. Cf. *infra* randnr. 4.

⁴ B. SIAS, “Développements récents en matière d’accès à la justice: le point sur l’aide juridique et la réforme des droits de greffe” in P. LECOCQ et M. DAMBRE (eds.), *Chronique de droit à l’usage des juges de paix et de police*, Brugge, la Chartre, 2021, 342; B. BIEMAR, “Chapitre 4 - L’accès économique à la justice” in G. DE LEVAL (ed.), *Droit judiciaire*, deel II, *Procédure civile*, vol. 1, Brussel, Larcier, 2021, 435, nr. 3.103.

Albert Fettweiss⁵. Deze tekst heeft tot doel de lessen die uit die studie kunnen worden getrokken, te actualiseren door enkele nieuwigheden te identificeren die zich sindsdien hebben voorgedaan.

1. Inleiding

2. Om de problematiek van rechtsbijstand voor het Hof beter te begrijpen, is het aangewezen om eerst, bij wijze van inleiding, een overzicht te geven van de kosten van een cassatieberoep in burgerlijke, sociale en fiscale zaken (*i.e.* in civiele materies in ruime zin) en vervolgens in strafzaken⁶.

1.1 Kosten van een cassatieberoep in civiele materies

A. Rolrechten

3. In het voorbije decennium heeft de wetgever de rolrechten die voor de inschrijving van een zaak op de rol van het Hof van Cassatie verschuldigd zijn, meermaals herzien.

Tot de inwerkingtreding van de Wet van 28 april 2015⁷ hing het bedrag van de rolrechten af van de aard van de rol waarop een gedinginleidend procedurestuk diende te worden ingeschreven en van het niveau van het hof of de rechtbank waarbij de zaak aanhangig werd gemaakt. De rolrechten bedroegen 375 euro voor elke zaak ingeschreven op de algemene rol van het Hof van Cassatie⁸.

De Wet van 28 april 2015 heeft dit systeem grondig herzien. Deze hervorming, die in de voorbereidende werkzaamheden van de Wet werd voorgesteld als een vereenvoudiging bedoeld om het bedrag van de rolrechten evenredig te maken aan het bedrag dat de inzet is van het geschil en aldus aan de inspanningen en de veronderstelde kosten voor het gerechtelijk apparaat⁹, leidde in de praktijk tot een verhoging van de door de rechtszoekende verschuldigde bedragen. Wat het Hof van Cassatie betreft, bepaalde het toenmalige artikel 269 Wetboek der registratie-, hypotheek- en griffierechten, de rolrechten verschuldigd door de eisende partij, ongeacht de aard van de rol, in functie van de waarde van de vordering in hoger beroep als volgt:

- verzoekschriften in burgerlijke zaken:
 - o tot 25.000 euro of voor alle niet in geld waardeerbare vorderingen: 375 euro;
 - o van 25.000,01 tot 250.000 euro: 500 euro;
 - o van 250.000,01 tot 500.000 euro: 800 euro;

⁵ A. FETTWEIS, "Rechtsbijstand voor het Hof van Cassatie" in *Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2010*, Brussel, Larcier, 2011, 120-135.

⁶ Over de kost van een verzoekschrift in cassatie, zie ook A. FETTWEIS, "L'accès au juge de cassation en matière civile" in J. VAN MEERBEECK (ed.), *L'accès à la justice*, Limal, Anthémis, 2017, 45-54. Deze bijdrage werd recent geactualiseerd: zie A. FETTWEIS, "1 - L'accès à la Cour de cassation de Belgique, en matière civile" in C. CHAINIAS, J.-F. VAN DROOGHENBROECK, A. SALETTI en B. HESS (eds.), *Quel avenir pour les juridictions suprêmes?*, Brussel, Bruylant, 2021, 25-32, nrs. 12-22.

⁷ Wet van 28 april 2015 tot wijziging van het Wetboek der registratie-, hypotheek- en griffierechten teneinde de griffierechten te hervormen, *BS* 26 mei 2015, 29665, in werking getreden op 1 juni 2015.

⁸ Zie art. 269/1, eerste lid, 4°, Wetboek der registratie-, hypotheek- en griffierechten.

⁹ Zie Wetsontwerp tot wijziging van het Wetboek der registratie-, hypotheek- en griffierechten teneinde de griffierechten te hervormen, *Parl.St.* Kamer, 2014-2015, DOC 54 0906/01, p. 5-7.

- meer dan 500.000 euro: 1.200 euro;
- verzoekschriften in sociale en fiscale zaken:
 - tot 250.000 euro: vrijstelling;
 - van 250.000 tot 500.000 euro: 800 euro;
 - meer dan 500.000 euro: 1.200 euro.

Raadsheer Fettweis wees in een bijdrage uit 2017 op de gevolgen van deze hervorming van de rolrechten, zowel voor wat betreft de bedragen die de griffie van het Hof voor rekening van de Staat ontving als voor wat betreft het aantal zaken dat aan het Hof in burgerlijke, sociale en fiscale zaken wordt voorgelegd¹⁰. Zo stelde hij vast dat het totaal bedrag aan rolrechten dat door de griffie werd ontvangen, steeg van 184.125 euro in 2014 tot 436.425 euro in 2016, wat een globale stijging van 137 pct. inhield. Het aantal nieuwe zaken nam daarentegen af: het totaal aantal nieuwe zaken in burgerlijke, sociale en fiscale zaken daalde van 792 eenheden in 2014 naar 722 eenheden in 2016. Naar de mening van raadsheer Fettweis was er een duidelijk verband tussen beide fenomenen: de significante toename van de rolrechten had sommige rechtszoekenden ervan weerhouden zich in cassatie te voorzien.

4. In voornoemd arrest van 9 februari 2017¹¹ heeft het Grondwettelijk Hof zich in de context van een beroep tot vernietiging uitgesproken over de verenigbaarheid van het systeem dat door de Wet van 28 april 2015 werd opgezet, met de artikelen 10 en 11 Grondwet. Hoewel het Grondwettelijk Hof aanvaardde dat het recht op toegang tot de rechter geen absoluut recht is, en dat het bijvoorbeeld aan financiële beperkingen kan worden onderworpen, benadrukte het dat deze beperkingen wel in een redelijke verhouding moeten staan tot het legitieme doel dat ermee wordt nagestreefd¹². Dat was voor het Grondwettelijk Hof voor de bepalingen in geding niet het geval. De waarde van de vordering was aldus het Grondwettelijk Hof geen pertinent criterium om de door de wetgever vooropgestelde doelstelling om een billijke verhouding tussen het geëinde bedrag en de te verwachten inspanningen van justitie te bewerkstelligen, te bereiken. Het Grondwettelijk Hof ontwaarde aldus een schending van het algemeen rechtsbeginsel van toegang tot de rechter. Zich terdege bewust van de administratieve en budgettaire gevolgen waartoe een loutere vernietiging van de bepalingen van de Wet van 28 april 2015 zou leiden, handhaafde het Hof de desbetreffende bepalingen in afwachting van een tussenkomst van de wetgever ten laatste op 31 augustus 2017.

5. Na dit vernietigingsarrest had de wetgever geen andere keuze dan zijn werkzaamheden nogmaals over te doen, door zo snel mogelijk een systeem uit te tekenen dat het recht op toegang tot de rechter en de vooropgestelde budgettaire doelstellingen met elkaar kon verzoenen¹³. Deze reflectie leidde tot de goedkeuring van de Wet van 14 oktober 2018¹⁴, in werking getreden op 1 februari 2019. Deze wet houdt een stap terug in wat de vaststelling van het bedrag van de rolrechten betreft, in

¹⁰ A. FETTWEIS, “L'accès au juge de cassation en matière civile” in J. VAN MEERBEECK (ed.), *L'accès à la justice*, Limal, Anthémis, 2017, 46, nrs. 14-16.

¹¹ GwH 9 februari 2017, nr. 13/2017. Cf. *supra* randnr. 1.

¹² R.o. B.11.2.

¹³ In het regeerakkoord werd uitgegaan van een bijkomende opbrengst aan rolrechten van 20 miljoen euro.

¹⁴ Wet van 14 oktober 2018 tot wijziging van het Wetboek der registratie-, hypotheek- en griffierechten teneinde de griffierechten te hervormen, BS 20 oktober 2018, 101202.

die zin dat zij opnieuw één enkel tariefsysteem invoert, waarbij van de graad van aanleg wordt uitgegaan en waarbij de waarde van de vordering en het aantal verzoekende partijen niet langer relevant zijn. De vereenvoudiging die reeds door de Wet van 28 april 2015 werd doorgevoerd en die inhield dat geen aparte tarieven meer zouden gelden alnaargelang de rol waarop het gedinginleidende verzoekschrift dient te worden ingeschreven, werd daarentegen wel behouden.

Hieruit volgt dat krachtens de huidige artikelen 269¹ en 279¹ Wetboek der registratie-, hypotheek- en griffierechten voor elke zaak die op de algemene rol, in het register van de verzoekschriften of in het register van de vorderingen in kort geding wordt ingeschreven of terug wordt ingeschreven, voor het Hof van Cassatie een rolrecht is verschuldigd ten bedrage van:

- voor verzoekschriften in burgerlijke zaken: 650 euro, behalve voor wat betreft faillissementszaken en zaken van gerechtelijke reorganisatie die worden ingeleid in het kader van het Boek XX Wetboek van economisch recht (vrijstelling¹⁵);
- voor verzoekschriften gericht tegen een beslissing van de arbeidsgerechten: vrijstelling¹⁶;
- voor verzoekschriften in fiscale zaken: vrijstelling¹⁷.

De Wet van 14 oktober 2018 voerde, naast de wijziging van het bedrag van de rolrechten, nog twee andere nieuwigheden door. Ten eerste werd het moment van heffing van de rolrechten uitgesteld. Volgens de nieuwe bepalingen worden de rolrechten niet langer door de griffie aan het begin van de procedure geïnd, op het ogenblik dat de zaak op de rol wordt ingeschreven, maar zijn zij in principe slechts verschuldigd op de datum van de uitspraak van de beslissing die de procedure beëindigt en worden zij door de Staat geïnd. Ten tweede is het niet langer systematisch de partij die de zaak op de rol heeft laten inschrijven, die de rolrechten verschuldigd is. Krachtens artikel 269, § 1, tweede lid, Wetboek der registratie-, hypotheek- en griffierechten is het rolrecht volledig verschuldigd door de partij die zaak op de rol doet heeft doen stellen, behalve indien de verweerder in het ongelijk wordt gesteld (in welk geval het rolrecht volledig door de verweerder verschuldigd is) of indien de partijen onderscheidenlijk omtrent enig geschilpunt in het ongelijk zijn gesteld (in welk geval het rolrecht ten dele door de eiser en ten dele door de verweerder verschuldigd is, volgens de beslissing van de rechter)¹⁸.

Door alleen de nieuwe wettekst te lezen, kunnen de concrete gevolgen van deze nieuwe hervorming voor de rechtszoekenden niet volledig worden gevat. Om de economische gevolgen van het nieuwe regime in te schatten, dient de oefening te worden gemaakt die ook raadsheer Fettweis maakte, door de door het Hof in 2016 geëinde rolrechten te vergelijken met de rolrechten die door de griffie van het Hof in

¹⁵ Zie art. 279¹, 4°, Wetboek der registratie-, hypotheek- en griffierechten.

¹⁶ Voorheen waren sociale zaken zoals bedoeld in artikel 162, 33°bis tot 37°bis, Wetboek der registratie-, hypotheek- en griffierechten, vrijgesteld van rolrechten, terwijl de andere zaken aan het oude algemeen tarief waren onderworpen. Voortaan wordt de vrijstelling van rolrechten in sociale zaken uitgebreid tot alle zaken die onder de materiële bevoegdheid van de arbeidsgerechten vallen (art. 279¹, 3°, Wetboek der registratie-, hypotheek- en griffierechten).

¹⁷ Art. 279¹, 1°, en 162, 4°, Wetboek der registratie-, hypotheek- en griffierechten.

¹⁸ A. FETTWEIS, “1 - L'accès à la Cour de cassation de Belgique, en matière civile” in C. CHAINIAS, J.-F. VAN DROOGHENBROECK, A. SALETTI en B. HESS (eds.), *Quel avenir pour les juridictions suprêmes?*, Brussel, Bruylant, 2021, 28, nr. 17.

2021 aan de algemene administratie van de inning en de invordering werden meegedeeld. Daarbij moet evenwel worden opgemerkt dat deze vergelijking onvermijdelijk een enigszins vertekend beeld geeft, voor zover de eiser in cassatie de rolrechten niet meer bij het instellen van het cassatieberoep dient voor te schieten en zij aldus niet meer dezelfde afschrikkende werking als onder de Wet van 28 april 2015 hebben. Volgens de informatie ter beschikking, bedraagt het totaal bedrag van de rolrechten dat door de griffie aan de administratie werd meegedeeld, 224.625 euro voor het jaar 2021. Dit is een stijging van 21,99 pct. ten aanzien van 2014, maar een daling van 48,53 pct. ten opzichte van de totaal geëinde rolrechten in 2016.

Samen met raadsheer Fettweis¹⁹ kan worden vastgesteld dat de hervorming van 2018 weliswaar positieve gevolgen heeft voor het recht op toegang tot de rechter, maar dat zij mogelijk aanleiding kan geven tot een tekort voor de Staat, die bovendien de zware last van de inning van de rolrechten volledig op zich dient te nemen. Gelet op deze omstandigheden, is het niet onwaarschijnlijk dat deze materie op min of meer korte termijn tot nieuwe wetgevende wendingen aanleiding zal geven.

B. Kosten van betekening

6. Krachtens artikel 1079 Gerechtelijk Wetboek moet het cassatieverzoekschrift bij gerechtsdeurwaardersexploot worden betekend aan de partij tegen wie de voorziening is gericht, voorafgaandelijk aan de neerlegging ervan ter griffie. Het is vaststaande rechtspraak van het Hof dat de voorafgaande betekening van het cassatieverzoekschrift een formaliteit is die door de niet-ontvankelijkheid van het cassatieberoep wordt gesanctioneerd²⁰.

Volgens de laatste informatie die het Hof ter beschikking staat, varieert het door de gerechtsdeurwaarder voor de betekening aangerekende bedrag in functie van verschillende parameters, in het bijzonder in functie van zijn verplaatsing, van het aantal partijen waaraan dient te worden betekend en in functie van de urgentie waarmee de gerechtsdeurwaarder moet handelen. Gemiddeld bevindt dit bedrag zich rond de 600 euro per tegenpartij.

Waar het cassatieverzoekschrift altijd moet worden betekend, is dat voor de memorie van antwoord van de verweerder niet meer noodzakelijk het geval. In navolging van een voorstel van de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie²¹ heeft de wetgever inderdaad, bij Wet van 10 april 2014, in de meeste gevallen de verplichting tot betekening van de memorie van antwoord afgeschaft²². Sindsdien legt artikel 1092 Gerechtelijk Wetboek enkel nog de betekening van de memorie van antwoord op wanneer in de memorie een middel van niet-ontvankelijkheid van het cassatieberoep

¹⁹ A. FETTWEIS, “1 - L'accès à la Cour de cassation de Belgique, en matière civile” in C. CHAINIAS, J.-F. VAN DROUGHENBROECK, A. SALETTI en B. HESS (eds.), *Quel avenir pour les juridictions suprêmes?*, Brussel, Bruylant, 2021, nr. 17

²⁰ Cass. 4 maart 2019, *Pas.* 2019, nr. 137, met conclusie van advocaat-generaal H. VANDERLINDEN.

²¹ Zie Verslag van de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie aan het Parlementair Comité belast met de wetsevaluatie – Overzicht van de wetten die voor de hoven en de rechtbanken moeilijkheden bij de toepassing of de interpretatie ervan hebben opgeleverd, *Parl.St.* Kamer 2011-2012, DOC53 1414/004, p. 4-6.

²² Wet van 10 april 2014 houdende wijziging van het Gerechtelijk Wetboek betreffende de procedure voor het Hof van Cassatie en de wrakingsprocedure, *BS* 15 mei 2014, 39401.

wordt opgeworpen. In de overige gevallen volstaat het dat de memorie van antwoord tegelijk met de neerlegging ervan ter griffie aan (de advocaat van) de eiser wordt toegezonden.

C. Erelonen en kosten van een advocaat bij het Hof van Cassatie

7. In civiele materies (*sensu lato*²³) is de bijstand van een advocaat bij het Hof van Cassatie in de regel onontbeerlijk voor het instellen van een cassatieberoep. Krachtens artikel 478 Gerechtelijk Wetboek komt in deze materies het recht om voor het Hof op te treden en conclusies te nemen, enkel hen toe²⁴. Op procedureel vlak komt deze vereiste tot uiting in artikel 1080 Gerechtelijk Wetboek: “*Het verzoekschrift, dat zowel op het afschrift als op het origineel door een advocaat bij het Hof van Cassatie is ondertekend, bevat de uiteenzetting van de middelen van de eiser, zijn conclusie en de vermelding van de wettelijke bepalingen waarvan de schending wordt aangevoerd, een en ander op straffe van nietigheid.*” De rechtsleer beschouwt de tussenkomst van een advocaat bij het Hof eensgezind als een grondvoorwaarde voor de geldigheid van een cassatieberoep²⁵. Dit is niet zonder relevantie voor wat betreft de sanctie die aan het negeren van deze formaliteit moet worden verbonden. Meester Philippe Gérard²⁶, advocaat bij de balie van het Hof van Cassatie, benadrukt dat een onderscheid moet worden gemaakt tussen de grondvoorwaarden en de formele voorwaarden van de cassatieprocedure: terwijl de grondvoorwaarden vreemd zijn aan het leerstuk van nietigheid van de artikelen 860 en volgende Gerechtelijk Wetboek, betreffen de formele voorwaarden loutere vormgebreken die slechts de nietigheid van een proceshandeling tot gevolg hebben onder de voorwaarden bepaald in de artikelen 860 en volgende Gerechtelijk Wetboek. Bijgevolg moet het cassatieberoep dat zonder de bijstand van een advocaat bij het Hof van Cassatie wordt ingeleid, onontvankelijk worden verklaard. Het Hof kan daartoe desgevallend ambtshalve overgaan²⁷.

Het principe neergelegd in de artikelen 478 en 1080 Gerechtelijk Wetboek lijdt evenwel uitzondering in fiscale zaken. De Wet van 15 maart 1999²⁸ voerde in verschillende fiscale wetten²⁹ een bepaling analoog aan artikel 378 WIB92 in. Deze bepalingen, zoals gewijzigd door artikel 381 Programmawet van 27 december 2004³⁰ bepalen dat “*het verzoekschrift houdende voorziening in cassatie en het antwoord op de voorziening door een advocaat mag worden ondertekend en neergelegd*”. Zij wijken aldus van het monopolie van de advocaten bij het Hof van Cassatie af.

²³ Wij verstaan hieronder de civiele zaken in ruime zin, zijnde alle andere zaken dan strafzaken.

²⁴ De tekst van artikel 478 Gerechtelijk Wetboek verduidelijkt dat de bepaling niet van toepassing op de burgerlijke partij in strafzaken, cf. *infra* randnr. 10.

²⁵ J. LAENENS, D. SCHEERS, P. THIRIAR, S. RUTTEN en B. VANLERBERGHE, *Handboek Gerechtelijk recht*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 807, nr. 1712; I. VEROUGSTRAETE, “Niet ontvankelijk!” in V. ALLAERTS, L. BOUTELIGIER, E. JANSSENS, J. VERSTRAETE (eds.), *Liber Amicorum Jo Stevens*, Brugge, la Chartre, 2011, 677-678.

²⁶ P. GÉRARD, “Quelques remarques sur l’application de la théorie des nullités aux actes de la procédure en cassation” in *Mélanges offerts à Pierre Van Ommeslaghe*, Brussel, Bruylant, 2000, 896-897, nr. 4.

²⁷ Zie o.a. Cass. 8 september 2017, *Pas.* 2017, nr. 456.

²⁸ Wet van 15 maart 1999 betreffende de beslechting van fiscale geschillen, *BS* 31 december 2004, 87006.

²⁹ D. VANDERMEERSCH, “Le droit à un accès effectif au juge de cassation en matière pénale” in J. VAN MEERBEECK (ed.), *L’accès à la justice*, Limal, Anthémis, 2017, 94.

³⁰ Programmawet van 27 december 2004, *BS* 31 december 2004, 87006.

De bedragen die een advocaat bij het Hof mag aanrekenen voor het onderzoek van het dossier en, in voorkomend geval, voor het instellen van een cassatieberoep zijn niet gebaremiseerd. Zij kunnen met name variëren naargelang de omvang en de complexiteit van het dossier, de moeilijkheidsgraad van de rechtsvragen die het dossier inhoudt of zelfs de tijd waarover de advocaat bij Hof beschikt alvorens de termijn voor het instellen van een cassatieberoep verstrijkt. Het bedrag van de erelonen voor een advies over de mogelijkheden en kansen van een cassatieberoep bevindt zich rond de 3.000 euro bedraagt, te vermeerderen met btw ten belope van 21 pct. Als de procedure moet worden voortgezet, houdt zulks opnieuw een bedrag in dezelfde grootorde in.

1.2 Kosten van een cassatieberoep in penale zaken

A. Geen rolrecht

8. Het moet worden opgemerkt dat overeenkomstig artikel 425 Wetboek van Strafvordering de verklaring van cassatieberoep wordt gedaan op de griffie van het gerecht dat de bestreden beslissing heeft gewezen, behoudens specifieke bepalingen. Deze verklaring leidt niet tot de heffing van een rolrecht³¹.

B. Kosten van betekening

9. De Wet van 14 februari 2014³² heeft in artikel 427 Wetboek van Strafvordering (opnieuw) de verplichting ingevoerd tot betekening van het cassatieberoep bij gerechtsdeurwaardersexploot aan de partij tegen wie het is gericht. Deze verplichting tot betekening rust op de eiser in cassatie, ongeacht of het gaat om het openbaar ministerie, de burgerlijke partij of de vervolgte partij, althans, voor wat deze laatste betreft, wanneer hij op burgerlijk vlak cassatie aantekent. Aldus oordeelde het Hof in een arrest van 14 oktober 2015³³ dat uit artikel 427 Wetboek van Strafvordering volgt dat het cassatieberoep op straffe van niet-ontvankelijkheid moet worden betekend aan de partijen tegen wie het is gericht, tenzij de vervolgte partij cassatieberoep indient tegen de veroordelende beslissing op de tegen hem ingestelde strafvordering en buiten de aangelegenheden waarin het cassatieberoep door bijzondere bepalingen wordt geregeld³⁴.

De parlementaire voorbereidingen van de Wet van 14 februari 2014³⁵ onthullen de redenen die hebben geleid tot de goedkeuring van artikel 427 Wetboek van Strafvordering in zijn huidige formulering. Twee overwegingen verdienen daarbij bijzondere aandacht. De memorie van toelichting staat vooreerst stil bij het verschil in

³¹ D. VANDERMEERSCH, “Le droit à un accès effectif au juge de cassation en matière pénale” in J. VAN MEERBEECK (ed.), *L'accès à la justice*, Limal, Anthémis, 2017, 94.

³² Wet van 14 februari 2014 met betrekking tot de rechtspleging voor het Hof van Cassatie in strafzaken, *BS* 27 februari 2014, 17088.

³³ Cass. 14 oktober 2015, *Pas.* 2015, nr. 604, met conclusie van advocaat-generaal D. VANDERMEERSCH.

³⁴ D. VANDERMEERSCH en M. NOLET DE BRAUWERE, “De rechtspraak van het Hof van Cassatie naar aanleiding van de hervormingen van de cassatieprocedure in strafzaken” in *Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2016*, Brussel, Larcier, 2017, 154-183 [167-171].

³⁵ Wetsvoorstel met betrekking tot de rechtspleging voor het Hof van Cassatie in strafzaken, *Parl.St.* Senaat 2012-2013, nr. 5-1832/1.

behandeling waarop het Grondwettelijk Hof in zijn arrest van 30 juni 2004³⁶ heeft gewezen. Dit Hof had een verboden discriminatie in de zin van de artikelen 10 en 11 Grondwet vastgesteld, omdat het voormalige artikel 418 Wetboek van Strafvordering aan de burgerlijke partij de verplichting oplegde haar cassatieberoep aan de tegenpartij te laten betekenen, terwijl die verplichting nooit werd opgelegd aan de verdachte die cassatieberoep instelt. Het is om die discriminatie te herstellen, dat de wetgever de verplichting tot betekening van het cassatieberoep aan de tegenpartij tot de vervolgte partij heeft uitgebreid in zoverre zij cassatieberoep aantekent tegen de beslissing op burgerlijk vlak. Wat betreft de keuze om te blijven vasthouden aan een systeem van betekening dewelke op de partijen rust, eerder dan een systeem waarin de verklaring van cassatieberoep door de griffie wordt betekend, wordt het volgende overwogen: *“Dergelijke regeling zou er immers toe bijdragen dat het cassatieberoep gebanaliseerd wordt. Het zou de taken van de griffies van de gerechten waarvan de beslissingen met cassatieberoep bestreden worden, of van de griffie van het Hof van cassatie aanzienlijk verzwaren, temeer omdat bij strafzaken heel veel burgerlijke partijen kunnen optreden. Aangezien tot slot het verzuimen van de kennisgeving bestraft zou worden met de niet-ontvankelijkheid van het cassatieberoep, zou dergelijke regeling ernstige nadelen vertonen voor de aansprakelijkheid van het griffiepersoneel, dat niet bevoegd is om te bepalen tegen welke partijen het cassatieberoep is gericht.”*

Laat ons even afstand nemen van het onderzoek van de kosten van betekening om een aantal meer algemene bedenkingen te formuleren. Van tijd tot tijd opperen parlementsleden de idee dat het cassatieberoep niet mag worden gebagatelliseerd, zelfs dat het instellen van een dergelijk beroep moet worden ontmoedigd. Zo blijkt uit de memorie van toelichting bij de Wet van 14 oktober 2018³⁷ dat de verhoging van de rolrechten *“een verhoogde financiële ontrading van het ondoordacht beroep op de rechterlijke macht”* beoogt en dat de burger moet worden geattendeerd *“dat procederen voor een rechtbank niet gratis is en dat de kostprijs stijgt naargelang men meer rechtsmiddelen aanwendt tegen een rechtelijke uitspraak”*^{38,39}. Dit standpunt kan worden betwist. Moet men, gelet op de taak van het Hof om het algemeen belang te bewaken en de eenheid van het recht te verzekeren, het integendeel niet eerder eens zijn met raadsheer Fettweis over de noodzaak om de toegang tot de cassatierechter te behouden⁴⁰? Bovendien lijkt het instellen van een financiële rem des te minder

³⁶ GwH 30 juni 2004, nr. 120/2004.

³⁷ Wet van 14 oktober 2018 tot wijziging van het Wetboek der registratie-, hypotheek- en griffierechten teneinde de griffierechten te hervormen, *BS* 20 oktober 2018, 101202.

³⁸ Memorie van toelichting bij het Wetsontwerp houdende wijziging van het Wetboek der registratie-, hypotheek- en griffierechten met het oog op de hervorming van de griffierechten, *Parl.St.* Kamer 2016-2018, DOC54 2569/001, p. 10.

³⁹ De Circulaire nr. 2019/C/29 van de FOD Financiën met commentaar op de Wet van 14 oktober 2018 teneinde de griffierechten te hervormen en het Koninklijk besluit van 28 januari 2019 betreffende de uitvoering van het Wetboek der registratie-, hypotheek- en griffierechten, vat de doelstellingen van de wetgever als volgt samen: *“Door deze aanpassingen aan het rolrecht beoogt de wetgever meer recurrente budgettaire ontvangsten, een billijke bijdrage van de rechtsonderhorige aan de kosten van justitie, het ontmoedigen van hoger beroep en cassatieberoep, en het aanmoedigen van alternatieve manieren om geschillen te beslechten (bemiddeling, arbitrage) zonder dat er afbreuk wordt gedaan aan het recht op toegang tot de rechter.”* (eigen beklemtoning)

⁴⁰ A. FETTWEIS, “L'accès au juge de cassation en matière civile” in J. VAN MEERBEECK (ed.), *L'accès à la justice*, Limal, Anthémis, 2017, 44-45, nr. 10-11.

relevant, aangezien er op het niveau van het Hof al filters in civiele materies zijn. We denken natuurlijk aan de reeds genoemde verplichting om in een dergelijke zaak een beroep te doen op een advocaat bij de balie van het Hof van Cassatie, wiens eerste taak het is de rechtszoekende over de slaagkansen van een cassatieberoep te adviseren.

Laten we deze excursus afronden door af te sluiten over de kosten van betekening. Advocaat-generaal Vandermeersch heeft beklemtoond dat de kosten die een betekening voor de rechtszoekende met zich meebrengt, niet te verwaarlozen zijn. De kostprijs ervan schommelt tussen de 180 en 260 euro per exploit, wat, om het met zijn woorden te zeggen, “*een aanzienlijk obstakel voor toegang tot de cassatierichter*” vormt⁴¹.

Het moet tot slot worden opgemerkt dat de vereiste van betekening enkel op de verklaring van cassatieberoep betrekking heeft en niet op de door de partijen uitgewisselde memories van toepassing is, die per aangetekende brief moeten worden meegedeeld of, ingevolge de inwerkingtreding van de Wet van 5 mei 2019⁴², langs elektronische weg⁴³.

C. Kosten en erelonen van een advocaat houder van een getuigschrift van de bijzondere opleiding in cassatieprocedure in strafzaken

10. Behoudens uitzonderingen is in strafzaken de tussenkomst van een advocaat bij het Hof van Cassatie niet verplicht⁴⁴. Sinds 1 februari 2015⁴⁵ moet de verklaring van cassatieberoep evenwel worden gedaan door een advocaat die een specifieke opleiding heeft gevolgd. Krachtens artikel 425, § 1, tweede lid, Wetboek van Strafvordering moet de advocaat houder zijn van een getuigschrift van een opleiding in cassatieprocedures, waarvan de Koning de vereisten vastlegt⁴⁶.

Het bedrag van de kosten en erelonen van een advocaat houder van een getuigschrift van de bijzondere opleiding in cassatieprocedures in strafzaken is niet gebaremiseerd en maakt het voorwerp uit van een overeenkomst tussen de cliënt en zijn raadsman.

2. Personen die een aanvraag tot rechtsbijstand kunnen indienen

11. De artikelen 667 en 668 Gerechtelijk Wetboek bepalen dat de rechtsbijstand aan de volgende personen wordt verleend, op voorwaarde dat hun aanspraken *prima facie*

⁴¹ D. VANDERMEERSCH, “Le droit à un accès effectif au juge de cassation en matière pénale” in J. VAN MEERBEECK (ed.), *L'accès à la justice*, Limal, Anthémis, 2017, 86.

⁴² Wet van 5 mei 2019 houdende diverse bepalingen in strafzaken en inzake eredienszaken, en tot wijziging van de wet van 28 mei 2002 betreffende de euthanasie en het Sociaal Strafwetboek, *BS* 24 mei 2019, 50023.

⁴³ Art. 429, vierde lid, Wetboek van Strafvordering.

⁴⁴ F. CLOSE, “L’assistance judiciaire et la nouvelle procédure de cassation en matière pénale”, noot onder Cass. 27 april 2015, *JT* 2015, 548-549.

⁴⁵ Datum van inwerkingtreding van de Wet van 14 februari 2014 met betrekking tot de rechtspleging voor het Hof van Cassatie in strafzaken, *BS* 27 februari 2014, 17088.

⁴⁶ D. VANDERMEERSCH en M. NOLET DE BRAUWERE, “De rechtspraak van het Hof van Cassatie naar aanleiding van de hervormingen van de cassatieprocedure in strafzaken” in *Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2016*, Brussel, Larcier, 2017, 154-183 [167-171].

ontvankelijk en gegrond lijken⁴⁷ en op voorwaarde dat zij aantonen dat hun bestaansmiddelen ontoereikend zijn:

- personen van Belgische nationaliteit;
- vreemdelingen, overeenkomstig de internationale verdragen;
- onderdanen van een Lidstaat van de Raad van Europa;
- elke vreemdeling die op regelmatige wijze in België zijn gewone verblijfplaats heeft of die op regelmatige wijze verblijft in één van de Lidstaten van de Europese Unie;
- elke vreemdeling, in de procedure waarin is voorzien bij de wet betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen;
- elke vreemdeling die op onregelmatige wijze in België zijn verblijfplaats heeft, onder voorwaarde dat hij een poging heeft ondernomen zijn verblijf in België te regulariseren, dat zijn vordering hoogdringend is en dat het gaat om vragen betreffende de uitoefening van een fundamenteel recht.

Bij het lezen van deze bepalingen blijkt dat het personele toepassingsgebied van de rechtsbijstand zeer ruim is, in die zin dat de toekenning ervan haast nooit wordt geweigerd louter omdat de verzoeker niet de Belgische nationaliteit heeft⁴⁸ en dat het niet uitgesloten is dat rechtspersonen, in het bijzonder vennootschappen en verenigingen in staat van faillissement, er beroep op kunnen doen⁴⁹. Het is evenwel zeldzaam dat rechtspersonen een aanvraag tot rechtsbijstand voor het Hof indienen. De overgrote meerderheid van de aanvragen die bij het Bureau voor rechtsbijstand van het Hof worden ingediend, worden door natuurlijke personen ingediend.

⁴⁷ Artikel 667, eerste lid, Gerechtelijk Wetboek bepaalt *a contrario* dat aanvragen in verband met zaken die kennelijk onontvankelijk of kennelijk ongegrond lijken, worden geweigerd. De actuele bewoordingen van artikel 667 Gerechtelijk Wetboek vinden hun oorsprong in de Wet van 6 juli 2016 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot de juridische bijstand (BS 14 juli 2016, 44173), die, om meer coherentie te bewerkstelligen, de criteria voor juridische tweedelijnsbijstand en voor rechtsbijstand heeft geharmoniseerd. Voor deze wijziging vereiste artikel 667 dat de aanvraag van de verzoeker “rechtmatig” leek. Ann Vanderhaegen is van mening dat de nieuwe formulering van artikel 667 al meer in lijn is met de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (A. VANDERHAEGEN, “Boek I – Rechtsbijstand” in P. DAUW, B. DECONINCK et B. WYLLEMAN (eds.), *Guiding Burgerlijk Procesrecht*, IV, Burgerlijke rechtspleging, Brussel, Intersentia, 2021, 612, nr. 2).

⁴⁸ In een arrest van 21 juni 2018 heeft het Grondwettelijk Hof zich uitgesproken over het verschil in behandeling tussen vreemdelingen die op regelmatige wijze op het grondgebied verblijven en vreemdelingen die op onregelmatige wijze op het grondgebied verblijven, aangezien die laatsten slechts om rechtsbijstand kunnen verzoeken indien aan strengere voorwaarden is voldaan. Het Hof oordeelde dat “[...]tussen beide categorieën van personen [...] nochtans een objectief verschil [bestaat] dat verband houdt met de regelmatigheid van hun verblijfsstatus. De Staat dient niet dezelfde verplichtingen op zich te nemen ten aanzien van wie illegaal op het grondgebied verblijft als ten aanzien van wie er op wettige wijze verblijft. [...] noch het recht op toegang tot de rechter geschonden zijn door de mogelijkheid tot toekenning van rechtsbijstand aan personen die niet wettig op het grondgebied verblijven te onderwerpen aan de voorwaarden bepaald in artikel 668, e), van het Gerechtelijk Wetboek.” (GwH 21 juni 2018, nr. 77/2018, *JLMB* 2018, 1616, noot S. BOONEN ; *NjW* 2018, 880, noot W. VANDENBUSSCHE; *RW* 2018-2019, 320. Voor een bespreking van dit arrest zie in het bijzonder J.-M. PICARD en J. FIERENS, “L'accès au juge des personnes précarisées ou en situation de pauvreté (après l'arrêt de la Cour constitutionnelle)”, *JT* 2019, 733-741).

⁴⁹ G. D'HOTEL, “L'assistance judiciaire. Rappels, nouveautés et conséquences”, *Pli juridique* 2017/39, 22; A. VANDERHAEGEN, “Boek I – Rechtsbijstand” in P. DAUW, B. DECONINCK et B. WYLLEMAN (eds.), *Guiding Burgerlijk Procesrecht*, IV, Burgerlijke rechtspleging, Brussel, Intersentia, 2021, 612, nr. 1.

12. De voorwaarden bepaald in artikel 667 Gerechtelijk Wetboek zijn cumulatief⁵⁰. De aanvraag tot rechtsbijstand van een verzoeker wordt aan een dubbele controle onderworpen: de eerste controle betreft de ontoereikendheid van de bestaansmiddelen van de verzoeker; de tweede controle betreft een marginale controle van de gegrondheid van de procedure waarvoor om rechtsbijstand wordt verzocht.

13. Wat de voorwaarde van onvermogensheid betreft, verwijst artikel 667 Gerechtelijk Wetboek *mutatis mutandis* naar de regels van de artikelen 508/13/1 en 508/13/2 Gerechtelijk Wetboek. Het is hier niet de plaats om de details te onderzoeken van de te cumuleren of af te trekken bedragen voor de beoordeling van de vraag of de drempels voor het verkrijgen van gehele of gedeeltelijke kosteloze rechtsbijstand al dan niet overschreden zijn. Deze vraag is het onderwerp van verschillende grondige bijdragen in de rechtsleer, waarnaar kan worden verwezen⁵¹. Deze bijdrage beperkt zich ertoe een aantal recente tendensen op dit vlak te belichten.

Vooreerst moet worden gewezen op de verhoging van de grenzen voor toegang tot juridische bijstand en rechtsbijstand⁵² bij Wet van 31 juli 2020⁵³, “*teneinde rekening te houden met de evolutie van de maatschappelijke realiteit en met de duurder geworden toegang tot de rechter*”⁵⁴. Met dat doel voorziet artikel 508/13/4 Gerechtelijk Wetboek in een forfaitaire verhoging van de grenzen met telkens 100 euro per 1 september 2021, 2022 en 2023. Daarnaast heeft de wetgever de evolutie van deze grenzen een meer zeker en automatisch karakter willen geven, door de relevante bedragen te koppelen aan de evolutie van de index der consumptieprijzen: krachtens artikel 508/13/4, § 2, Gerechtelijk Wetboek worden vanaf 1 september 2024 de in artikel 508/13/1, eerste lid, 1° en 2°, en in artikel 508/13/2, eerste lid, 1° en 2°, bepaalde bedragen telkens op 1 september aangepast, rekening houdend met de evolutie van het indexcijfer der consumptieprijzen. Op datum van deze bijdrage⁵⁵ wordt de volledig kosteloze rechtsbijstand verleend aan alleenstaanden met een maandelijks netto-inkomen lager dan 1.426 euro en aan alleenstaanden met iemand ten laste of personen die samenwonen met een echtgenoot of met enige andere persoon met wie zij een feitelijk gezin vormen wanneer het maandelijks netto-inkomen van het gezin lager is dan 1.717 euro. Van de gedeeltelijk kosteloze rechtsbijstand kunnen

⁵⁰ Antwerpen 11 februari 2015, RW 2015-16, 904.

⁵¹ Zie in het bijzonder het *compendium* aangenomen door de algemene vergadering van de *Ordre des Barreaux francophones et germanophone* van 20 september 2021, BS 8 oktober 2021, 106018.

⁵² Wij herinneren eraan dat juridische bijstand en rechtsbijstand geen synoniemen zijn, maar zich van elkaar onderscheiden door de handelingen waarop zij betrekking hebben. Terwijl de rechtsbijstand, zoals later toegelicht, betrekking heeft op de procedurekosten (cf. *infra* randnr. 15), wordt de juridische bijstand op twee niveaus georganiseerd: de juridische eerstelijnsbijstand wordt gedefinieerd als de juridische bijstand die verleend wordt in de vorm van praktische inlichtingen, juridische informatie, een eerste juridisch advies of de verwijzing naar een gespecialiseerde instantie of organisatie (art. 508/1, 1°, Ger.W.); de juridische tweedelijnsbijstand als de juridische bijstand die wordt verleend aan een natuurlijke persoon in de vorm van een omstandig juridisch advies, bijstand al dan niet in het kader van een procedure of bijstand bij een geding met inbegrip van de vertegenwoordiging in die zin van artikel 728 Gerechtelijk Wetboek (art. 508/1, 2°, Ger.W.).

⁵³ Wet van 31 juli 2020 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek teneinde de toegang tot de juridische tweedelijnsbijstand en de rechtsbijstand te verbeteren, door de ter zake geldende inkomensmaxima te verhogen, BS 6 augustus 2020, 57845.

⁵⁴ Wetsvoorstel tot verbetering van de toegang tot de juridische tweedelijnsbijstand, door de ter zake geldende inkomensmaxima te verhogen, *Parl.St.* Kamer 2019, DOC55 0175/001, p. 8.

⁵⁵ Zie de mededeling gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 1 september 2022, 65756.

genieten: alleenstaanden met een maandelijks netto-inkomen dat tussen 1.426 en 1.717 euro ligt en ‘samenwonenden’ met een maandelijks netto-inkomen van het gezin dat tussen 1.717 en 2.007 euro ligt.

De bezorgdheid van de wetgevende en uitvoerende macht om meer aansluiting met de realiteit te vinden, heeft niet alleen tot een verhoging van de financiële drempels geleid, maar komt ook tot uitdrukking in de wens om onder het groeiend aantal verzoekers diegenen te identificeren die daadwerkelijk niet in staat zijn de kosten te dragen die aan het voeren van een gerechtelijke procedure verbonden zijn. Om die reden werden de meeste onweerlegbare vermoedens van onvoldoende bestaansmiddelen bij koninklijk besluit van 3 augustus 2016⁵⁶ opgeheven. Op dit moment⁵⁷ zijn alle vermoedens opgenomen in artikel 508/13/1 Gerechtelijk Wetboek, met uitzondering van het vermoeden gegrond op de minderjarigheid van de verzoeker, vermoedens *juris tantum*, die kunnen worden weerlegd indien blijkt dat de betrokken persoon over voldoende bestaansmiddelen beschikt niettegenstaande zijn sociale situatie of situatie van tijdelijke behoefte.

De wetgever van zijn kant heeft de juridische bijstand en de rechtsbijstand bij Wet van 6 juli 2016⁵⁸ gewijzigd. Twee wijzigingen verdienen daarbij de aandacht:

- De eerste wijziging is een wijziging van terminologische aard: de wetgever heeft de voorwaarden voor toegang tot juridische bijstand en rechtsbijstand geharmoniseerd en de tot dan toe tegenstrijdige taalversies op elkaar afgestemd⁵⁹. Het criterium is nu dat van “bestaansmiddelen” (*moyens d’existence*)⁶⁰. Dit begrip heeft een ruimere draagwijdte dan het begrip “inkomsten”, dat een zekere

⁵⁶ Koninklijk besluit van 3 augustus 2016 tot wijziging van het Koninklijk besluit van 18 december 2003 tot vaststelling van de voorwaarden van de volledige of gedeeltelijke kosteloosheid van de juridische tweedelijksbijstand en de rechtsbijstand, *BS* 10 augustus 2016, 48351.

⁵⁷ Voor een overzicht van de evolutie van de vermoedens van onvermogenheid, zie J.-M. PICARD, “Aide juridique: tout changer pour que rien ne change? Après la réforme du 6 juillet 2016: Financer la structure non marchande du barreau”, *JT* 2017, 309.

⁵⁸ Wet van 6 juli 2016 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot de juridische bijstand, *BS* 14 juli 2016, 44173.

⁵⁹ In de parlementaire voorbereidingen haalt de wetgever inderdaad aan: “*Thans beoogt de Franstalige versie van artikel 508/13 van het Gerechtelijk Wetboek het begrip “ressources” van de persoon, spreekt de Franstalige versie van artikel 664 van het Gerechtelijk Wetboek inzake rechtsbijstand over “revenus” en verwijst de Franstalige versie van het koninklijk besluit van 18 december 2003, bij de bepaling van de voorwaarden om de kosteloosheid te genieten, naar het begrip “revenus”. Er moet worden opgemerkt dat in de huidige Nederlandstalige versie van de artikelen 508/13 en 664 van het Gerechtelijk Wetboek het begrip “inkomsten” wordt gebruikt.*” Zie Memorie van toelichting bij het Wetsontwerp tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot de juridische bijstand, *Parl.St.* Kamer 2015-2016, DOC 55 1819/001, p. 10.

⁶⁰ Wat de rechtspersonen betreft, heeft het Bureau voor rechtsbijstand van het Hof in een beslissing van 17 november 2011 geoordeeld dat uit artikel 666 Gerechtelijk Wetboek volgt dat niet enkel de inkomsten maar ook het actief van een rechtspersoon in aanmerking moet worden genomen bij de beoordeling van de aanspraak van de rechtspersoon op rechtsbijstand (Cass. (Bureau voor rechtsbijstand) 17 november 2011, *Pas.* 2011, nr. 624). Dit principe wordt in een beslissing van 12 februari 2015 herhaald, door het toe te passen op een commerciële vennootschap (Cass. (Bureau voor rechtsbijstand) 12 februari 2015, *Pas.* 2015, nr. 109).

regelmaat veronderstelt (beroepsinkomsten, inkomsten uit kapitaal, werkloosheidsuitkeringen, onderhoudsgelden, voordelen, etc.)^{61,62}.

- De tweede wijziging betreft artikel 667 Gerechtelijk Wetboek. Anders dan vroegere rechtspraak⁶³, bepalen het tweede en derde lid van dat artikel dat “*de beslissing van het bureau voor juridische bijstand waarbij gedeeltelijk of volledig kosteloze juridische tweedelijksbijstand wordt verleend*” gedurende één jaar “*het bewijs voor ontoereikende bestaansmiddelen*” vormt⁶⁴. In een arrest van 21 februari 2018⁶⁵ oordeelde het Hof van Cassatie dat uit artikel 667, tweede en derde lid, Gerechtelijk Wetboek volgt dat zodra de juridische tweedelijksbijstand is verleend, de rechter bij wie een verzoek tot rechtsbijstand aanhangig is gemaakt, het bewijs van de voorwaarde van ontoereikende bestaansmiddelen van de verzoeker niet opnieuw hoeft te onderzoeken en enkel daartoe mag overgaan als de beslissing van het bureau voor juridische bijstand meer dan een jaar oud is.

14. Wat de grondvoorwaarde betreft, bepaalt artikel 667 Gerechtelijk Wetboek sinds de Wet van 16 juli 2016 dat de toekenning van rechtsbijstand wordt geweigerd indien de zaak kennelijk onontvankelijk of ongegrond lijkt. In een commentaar bij dit artikel benadrukt Bénédicte Biemar dat de controle door de rechter of door het bureau een volstrekt marginale controle blijft⁶⁶.

Wat meer in het bijzonder het Hof van Cassatie betreft, wordt artikel 667 Gerechtelijk Wetboek aangevuld door artikel 682 Gerechtelijk Wetboek, dat bepaalt dat het Bureau voor rechtsbijstand van het Hof de aanvraag tot rechtsbijstand zonder voorafgaand advies van een advocaat bij het Hof van Cassatie kan verwerpen als het vaststelt dat de voorgenomen cassatievoorziening kennelijk niet onontvankelijk is of op een kennelijk niet ernstig middel gegrond is⁶⁷.

⁶¹ In zijn arrest van 21 juni 2018 heeft het Grondwettelijk Hof geoordeeld dat de terminologische wijziging “*van aard [is] rechtzoekenden uit te sluiten die voorheen van dat recht zouden hebben genoten*”. Het Hof heeft evenwel vastgesteld dat het de Koning toekomt om niet alleen de aard van de bestaansmiddelen die in rekening moeten worden genomen, maar ook de omvang ervan te bepalen, om de *standstill* verplichting van artikel 23 Grondwet te garanderen, zodat de bestreden bepalingen op zich deze verplichting niet schenden (GwH 21 juni 2018, nr. 77/2018, *JLMB* 2018, 1616, noot S. BOONEN; *NjW* 2018, 880, noot W. VANDENBUSSCHE; *RW* 2018-2019, 320).

⁶² Zie Memorie van toelichting bij het Wetsontwerp tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot de juridische bijstand, *Parl.St.* Kamer 2015-2016, DOC 55 1819/001, p. 10.

⁶³ Zie o.a. Brussel 25 januari 2013, *JLMB* 2014, 325: “[l]’alinéa 2 de l’article 667 du Code judiciaire qui prévoit que ‘la décision du bureau d’aide juridique octroyant l’aide juridique de deuxième ligne, partiellement ou entièrement gratuite, constitue une preuve de revenus insuffisants’, ne peut être interprété en ce sens qu’il interdirait au juge de l’assistance judiciaire de procéder à l’examen des différents éléments de preuve qui lui sont soumis ou dont il ordonne la production. En application de l’article 667, alinéa 1er, il appartient au juge d’apprécier la pertinence des éléments qui lui sont soumis, parmi lesquels peut figurer la décision d’aide juridique.” Zie ook Brussel 10 juli 2008, *JLMB* 2010, 26.

⁶⁴ Over deze vraag, zie S. BOONEN, “Accès à l’aide juridique et à l’assistance judiciaire: l’article 667 du Code judiciaire donne le “la””, *JT* 2017, 315-316; S. BOONEN, *L’aide juridique*, Limal, Anthémis 2009, 178.

⁶⁵ Zie Cass. 21 februari 2018, *Pas.* 2018, nr. 114, dat op goedkeuring kan rekenen van J.-M. PICARD, “Quand la Cour de cassation vole au secours de l’assistance judiciaire”, *JT* 2018, 342-343. Zie in dezelfde zin Brussel 11 mei 2017, *JLMB* 2017, 1569; Brussel (bur. rechtsbijstand.) 24 oktober 2016, *JT* 2017, 318.

⁶⁶ B. BIEMAR, “Premier livre: l’assistance judiciaire du Code judiciaire” in D. MOUGENOT (ed.), *L’instance*, coll. La jurisprudence du Code judiciaire commentée, vol. IIA, Brugge, la Charte, 2021, 8.

⁶⁷ Cf. *supra* randnr. 25.

3. Handelingen waarvoor rechtsbijstand kan worden verkregen

15. Met toepassing van de artikelen 664 en 665 Gerechtelijk Wetboek maakt de rechtsbijstand het mogelijk om voor het Hof een volledige of gedeeltelijke vrijstelling te verkrijgen voor⁶⁸:

- de gerechtskosten die eventueel moeten worden gemaakt om een cassatieberoep of een andere vordering voor het Hof in te stellen of om de uitvoering⁶⁹ van een arrest van het Hof te bewerkstelligen. Het betreft in het bijzonder de bijdrage aan het Fonds voor juridische tweedelijnsbijstand⁷⁰ – die momenteel 24 euro bedraagt⁷¹ –, de rolrechten en de kosten voor de uitgifte en de betekening van het cassatiearrest. Daarentegen heeft het Bureau van het Hof reeds meermaals herhaald⁷² dat geen enkele wettelijke bepaling de tenlasteneming van de verzendingskosten voor aangetekende zendingen toestaat, wat sommige auteurs betreuren⁷³.

Het dient te worden benadrukt dat de rechtsbijstand die zonder beperking bij het begin van de cassatieprocedure aan de eiser wordt verleend, alle nodige prestaties omvat tot en met beëindiging van de procedure. Het is zo dat artikel 1115 Gerechtelijk Wetboek bepaalt dat de cassatiearresten niet kunnen worden ten uitvoer gelegd dan na betekening aan de tegenpartij. De betekening vormt dus de laatste stap in de cassatieprocedure en wordt gedekt door de beslissing of de beschikking van het Hof om rechtsbijstand te verlenen. Dat wordt soms vergeten door de begunstigden, die een nieuw verzoek indienen om te worden vrijgesteld

⁶⁸ A. FETTWEIS, “Rechtsbijstand voor het Hof van Cassatie” in *Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2010*, Brussel, Larcier, 2011, 122.

⁶⁹ Over de dekking van de kosten van de betekening en de tenuitvoerlegging van de gerechtelijke beslissing, zie A. VANDERHAEGEN, “Boek I - Rechtsbijstand” in P. DAUW, B. DECONINCK en B. WYLLEMAN (eds.), *Duiding Burgerlijk Procesrecht, IV, Burgerlijke rechtspleging*, Brussel, Intersentia, 2021, 607, nr. 3.

⁷⁰ Krachtens artikel 4, § 2, tweede lid, 1°, Wet van 19 maart 2017 tot oprichting van een Begrotingsfonds voor de juridische tweedelijnsbijstand (BS 31 maart 2017, 46565) wordt geen bijdrage geïnd van de eisende partij indien ze juridische tweedelijnsbijstand of rechtsbijstand geniet.

⁷⁰ Zie Wet van 19 maart 2017 tot oprichting van een Begrotingsfonds voor de juridische tweedelijnsbijstand, BS 31 maart 2017, 46565.

⁷¹ Zie Wet van 19 maart 2017 tot oprichting van een Begrotingsfonds voor de juridische tweedelijnsbijstand, BS 31 maart 2017, 46565. Het bedrag van de bijdrage bereikte 24 euro op 1 oktober 2022 (zie het bericht in het Belgisch Staatsblad van 13 oktober 2022, 73193). Overeenkomstig artikel 5, § 2, Wet van 19 maart 2017 heeft elke variatie van 10 punten van het indexcijfer van de consumptieprijzen van de maand die aan zijn inwerkingtreding (april 2017) voorafgaat, een stijging of daling van de bijdrage aan het Begrotingsfonds tot gevolg.

⁷² Cass. (Bureau voor rechtsbijstand) 29 juli 2015, *RDPC* 2015, 1107; Cass. (Bureau voor rechtsbijstand) 7 januari 2016, *JT* 2017, 317.

⁷³ Zie F. CLOSE, “L’assistance judiciaire et la nouvelle procédure de cassation en matière pénale”, noot onder Cass. 27 april 2015, *JT* 2015, 549, die schrijft dat “[s]ans doute serait-il souhaitable que, de lege ferenda, il soit également possible — nonobstant les difficultés d’exécution prévisibles — d’obtenir via l’assistance judiciaire le remboursement des frais des envois recommandés sans lesquels le mémoire ne pourrait être communiqué et être, par conséquent, recevable”. Die kritiek lijkt ons te moeten worden gerelativeerd, aangezien in strafzaken de in artikel 429, vierde lid, Wetboek van Strafvordering bepaalde mogelijkheid om een memorie langs elektronische weg ter kennis te brengen, inmiddels effectief is.

van de kosten van betekening. Een dergelijke aanvraag is zonder belang en, in die zin, niet ontvankelijk⁷⁴.

- kosten die verbonden zijn aan de tussenkomst van een gerechtsdeurwaarder, die door het Bureau is aangesteld, voor zover dit strikt noodzakelijk is. Er dient aan te worden herinnerd dat die tussenkomst onder meer onmisbaar is voor wat betreft de betekening van het verzoekschrift zoals voorgeschreven door artikel 1079 Gerechtelijk Wetboek, de betekening van de memorie van antwoord die een middel van niet-ontvankelijkheid van het cassatieberoep opwerpt zoals voorgeschreven door artikel 1092 Gerechtelijk Wetboek en de betekening van de verklaring van cassatieberoep in de in artikel 427 Wetboek van Strafvordering bedoelde gevallen.

Die laatste bepaling van het Wetboek van Strafvordering trekt het vaakst de aandacht van het Bureau. De toepassing ervan houdt uiteraard in dat wordt nagegaan of de bestreden beslissing al dan niet uitspraak heeft gedaan over de burgerlijke rechtsvordering en dat de partijen aan wie het cassatieberoep moet worden betekend, worden geïdentificeerd. Die beoordeling kan echter moeilijk zijn. Ter illustratie: in een beschikking van 5 april 2018⁷⁵ was het Bureau gevat door een aanvraag tot rechtsbijstand die was ingediend door een kind, met het oog op de betekening van zijn cassatieberoep dat was ingesteld tegen een arrest waarbij ten aanzien van hemzelf en zijn ouders maatregelen inzake gedwongen hulpverlening werden genomen. Het Bureau heeft dat verzoek niet aanvaard, op grond dat het kind moest worden gelijkgesteld met de vervolgte persoon zoals bedoeld in artikel 427 Wetboek van Strafvordering en dat het arrest dat dwangmaatregelen beveelt, geen uitspraak doet over de burgerlijke rechtsvordering.

- kosten die verbonden zijn aan de tussenkomst van een advocaat bij het Hof van Cassatie.

De dekking van de kosten en erelonen van de advocaten bij het Hof in het kader van de rechtsbijstand, en niet in het kader van de juridische tweedelijnsbijstand, is een bijkomende uiting van de hoedanigheid van ministerieel ambtenaar die zij genieten telkens wanneer zij binnen de grenzen van hun monopolie actief zijn^{76,77}.

⁷⁴ Cass. (Bureau voor rechtsbijstand) 13 februari 2020, G.20.0033.F, ongepubl.; Cass. (Bureau voor rechtsbijstand) 5 juni 2014, G.14.0086.F, ongepubl.

⁷⁵ Cass. (Bureau voor rechtsbijstand) 5 april 2018, *Pas*, 2018, nr. 216. Zie ook Cass. (Bureau voor rechtsbijstand) 27 april 2015, *JT* 2015, 547, noot F. CLOSE, krachtens dewelke noch een arrest alvorens recht te doen noch een motiverend arrest noch een veroordelend arrest dat de burgerlijke belangen ambtshalve aanhoudt, gewezen door het hof van assisen, een beslissing inzake de burgerlijke rechtsvorderingen nemen, zodat de cassatieberoepen van de beschuldigten niet moeten worden betekend. Zie ook Cass. 22 december 2015, *AC* 2015, nr. 770, “*Het hoger beroep van de Belgische Staat, dat ertoe strekt de hechtenis van een vreemdeling te handhaven, is geen burgerlijke rechtsvordering in de zin van die bepaling; het cassatieberoep dient derhalve niet aan de Belgische Staat of aan het openbaar ministerie te worden betekend*”.

⁷⁶ De kosten en erelonen van de advocaten worden gewoonlijk door de juridische tweedelijnsbijstand gedekt.

⁷⁷ A. FETTWEIS, “1 - L'accès à la Cour de cassation de Belgique, en matière civile” in C. CHAINIAS, J.-F. VAN DROOGHENBROECK, A. SALETTI en B. HESS (eds.), *Quel avenir pour les juridictions suprêmes?*,

Zoals eerder vermeld, wordt volgens de vaststaande rechtspraak van het Bureau voor rechtsbijstand enkel een advocaat bij het Hof aangewezen om tussen te komen, wanneer dat noodzakelijk is, met name enkel wanneer de verzoeker het voornemen te kennen geeft dat hij een vordering bij het Hof aanhangig wil maken waarvoor een tussenkomst van een advocaat bij het Hof door de wet is vereist^{78,79}. Zo heeft het Bureau, in overeenstemming met zijn rechtspraak, op 12 maart 2018⁸⁰ geweigerd een advocaat bij het Hof aan te stellen om een cassatieberoep in te stellen tegen een arrest waarin een vervallenverklaring van de Belgische nationaliteit wordt uitgesproken, omdat in deze materie overeenkomstig artikel 23, § 6, tweede lid, Wetboek van Strafvordering het cassatieberoep wordt ingesteld en berecht zoals is voorgeschreven voor de cassatieberoepen in criminele zaken⁸¹.

16. Om de volledige werklast van de rechtsbijstand voor de openbare en ministeriële ambtenaren die eraan deelnemen te vatten, moet worden opgemerkt dat de Staat de meeste, zo niet alle kosten die zij in dat verband maken, aan hen overlaat⁸². Immers, de Staat betaalt weliswaar “*de uitgaven en een vierde van het loon*” van de gerechtsdeurwaarder die het Bureau voor rechtsbijstand van het Hof heeft aangesteld⁸³, maar neemt nooit de kosten en erelonen op zich van de advocaat bij het Hof die is aangesteld om een advies uit te brengen over de slaagkansen van een cassatieberoep of, in voorkomend geval, om een handeling van zijn functie uit te oefenen.

Ten slotte dient eraan te worden herinnerd dat de toekenning van rechtsbijstand geen volledig kosteloze rechtspleging inhoudt, maar eerder een tijdelijke vrijstelling⁸⁴. Krachtens artikel 693 Gerechtelijk Wetboek mogen zowel de openbare en ministeriële ambtenaren⁸⁵ – voor wat betreft de emolumenten en het ereloon – als de Staat – voor wat betreft de in debet vereffende rechten en geldboeten en de door de administratie van de Federale Overheidsdienst Financiën gedane voorschotten – de invordering van

Brussel, Bruylant, 2021, 32, nr. 22; B. BIEMAR, “Chapitre 4 - L'accès économique à la justice” in G. DE LEVAL (ed.), *Droit judiciaire*, deel II, *Procédure civile*, vol. 1, Brussel, Larcier, 2021, 436, nr. 3.103.

⁷⁸ Zie bijv. Cass. (Bureau voor rechtsbijstand) 29 juli 2015, *Rev.dr.pén.* 2015, 1107.

⁷⁹ Behoudens de niet-ontvankelijkheid van het verzoek tot rechtsbijstand en de in artikel 682, tweede lid, Gerechtelijk Wetboek bepaalde excepties, dient het Bureau in dergelijke gevallen het advies van een advocaat bij het Hof in te winnen.

⁸⁰ Cass. (Bureau voor rechtsbijstand) 12 maart 2018, *Pas.* 2018, nr. 171.

⁸¹ Zie in dezelfde zin, *mutatis mutandis*, Cass. (Bureau voor rechtsbijstand) 10 maart 2005, *Pas.* 2005, nr. 151, dat een verzoek tot rechtsbijstand niet gegrond verklaart dat tot doel heeft de aanwijzing van een advocaat bij het Hof van Cassatie te verkrijgen teneinde cassatieberoep in te stellen tegen een arrest inzake invordering van belasting over de toegevoegde waarde.

⁸² Met dien verstande dat zij de hun in het kader van de rechtsbijstand toegewezen opdracht met dezelfde toewijding en zorgvuldigheid moeten vervullen als zij aan hun andere opdrachten besteden. Zie A. VANDERHAEGEN, “Boek I - Rechtsbijstand” in P. DAUW, B. DECONINCK en B. WYLLEMAN (eds.), *Duiding Burgerlijk Procesrecht*, IV, *Burgerlijke rechtspleging*, Brussel, Intersentia, 2021, 607, nr. 3.

⁸³ Artikel 692 Gerechtelijk Wetboek.

⁸⁴ Zie B. BIEMAR, “Chapitre 4 - L'accès économique à la justice” in G. DE LEVAL (ed.), *Droit judiciaire*, deel II, *Procédure civile*, vol. 1, Brussel, Larcier, 2021, 446-447, nr. 3.114; G. D'HÔTEL, “L'assistance judiciaire. Rappels, nouveautés et conséquences”, *Pli juridique* 2017/39, 22; A. VANDERHAEGEN, “Boek I – Rechtsbijstand” in P. DAUW, B. DECONINCK en B. WYLLEMAN (eds.), *Duiding Burgerlijk Procesrecht*, IV, *Burgerlijke rechtspleging*, Brussel, Intersentia, 2021, 609, nr. 6.

⁸⁵ Met uitzondering van het in artikel 692 Gerechtelijk Wetboek bedoelde vierde van het loon van de gerechtsdeurwaarders.

de door de rechtsbijstand gedekte geldsommen verhalen op degene die rechtsbijstand geniet, indien uitgemaakt wordt dat zich in zijn vermogen, bestaansmiddelen of lasten een wijziging heeft voorgedaan sedert de beslissing waarbij hem rechtsbijstand is verleend, en hij derhalve in staat is te betalen. Het laatste deel van artikel 693 Gerechtelijk Wetboek voegt daaraan toe dat “*dat verhaal bovendien hoofdelijk op de tegenpartij kan worden uitgeoefend, indien deze in de kosten veroordeeld is of indien in de loop van het geding een dading is aangegaan*”.

4. Behandeling van zaken van rechtsbijstand door het Hof

4.1. Instaatstelling van het dossier door de griffie van het Hof

17. De griffie bevindt zich vanzelfsprekend op de eerste lijn wanneer een rechtszoekende de nodige stappen wil ondernemen om rechtsbijstand te verkrijgen voor het inleiden van een procedure voor het Hof.

Het verzoek tot rechtsbijstand moet melding maken van de beslissing waartegen de verzoeker cassatieberoep wil instellen en de bezwaren vermelden die hij daartegen aanvoert.

De aanvraag moet worden ondertekend door de verzoeker of zijn raadsman en moet in de regel in tweevoud ter griffie van het Hof worden neergelegd of per post naar de griffie worden verzonden. Een aanvraag die per fax of per e-mail wordt verstuurd, is niet toegelaten en kan dus niet het voorwerp van een inschrijving op de rol uitmaken. Een dergelijke aanvraag kan echter, indien het alle nuttige vermeldingen bevat, worden geregulariseerd door de latere ondertekening ervan door de verzoeker of zijn raadsman.

Artikel 675 Gerechtelijk Wetboek, dat krachtens artikel 682 van dat wetboek van toepassing is op het indienen van een aanvraag bij het Bureau voor rechtsbijstand, bepaalt dat de verzoeker zijn aanvraag bij het Bureau ook mondeling kan formuleren en dat, in dat geval, de griffier een beknopte nota opstelt waarin het onderwerp van de aanvraag wordt uiteengezet. In de praktijk is het doorgaans een illusie te denken dat een particulier een mondelinge aanvraag tot rechtsbijstand zou kunnen indienen. Om hiervan overtuigd te zijn, volstaat het te denken aan de moeilijkheden die een rechtszoekende kan ondervinden om met precisie de beslissing te identificeren die hij wil bestrijden of om zijn grieven tegen die beslissing, al was het maar beknopt, te formuleren. Om die reden zal de griffier van het Bureau de verzoeker die zich zonder schriftelijk verzoek tot de griffie richt, in de praktijk vragen om het formulier voor een aanvraag tot rechtsbijstand in te vullen dat beschikbaar is op de website van het Hof⁸⁶, met de bedoeling de door de rechtszoekenden te nemen stappen te vereenvoudigen, in het bijzonder voor degenen die niet door een advocaat worden bijgestaan. Hoewel het formulier erg volledig is voor wat betreft de te verstrekken inlichtingen en de bij te voegen stukken, is het werk dat de griffie verricht om aan de rechtszoekenden de nodige uitleg te verschaffen, aanzienlijk.

⁸⁶ Online consulteerbaar via: https://justitie.belgium.be/sites/default/files/downloads/formulier_aanvragen_rechtsbijstand_req_ass_jud_nl.pdf

Bovendien moet de aanvraag, om geldig te zijn, worden opgemaakt in de taal van de procedure. Een uitzondering op die regel van openbare orde geldt wanneer de procedure in het Duits verloopt: in dat geval kan de aanvraag in een van de drie landstalen worden opgemaakt. Indien het verzoekschrift in het Frans of het Nederlands is opgesteld, zal de aanvraag in de taal van het verzoekschrift worden behandeld. Wanneer het verzoek echter in het Duits is opgesteld, beslist de eerste voorzitter van het Hof bij beschikking of de procedure in het Frans of in het Nederlands zal worden gevoerd⁸⁷.

18. De aanvraag tot rechtsbijstand moet, ongeacht de vorm ervan, de stukken van de rechtspleging bevatten (de bestreden beslissing en eventuele tussentijdse beslissingen, in voorkomend geval de beroepen beslissing en de akte van hoger beroep, de gedinginleidende akte, de door de partijen neergelegde conclusies en eventueel andere relevante stukken voor het onderzoek van het dossier) evenals de stukken ter staving van de financiële toestand van de verzoeker (met name het meest recente aanslagbiljet, de samenstelling van het gezin, alle documenten ter staving van het inkomen en de bestaansmiddelen en, in voorkomend geval, de beslissing van het bureau voor juridische bijstand die de juridische tweedelijnsbijstand verleent).

Daar ligt vaak het probleem. In de praktijk bevatten veel aanvragen tot rechtsbijstand niet de stukken die nodig zijn voor het onderzoek ervan. Een verzoek dat bij de griffie wordt neergelegd zonder de vereiste bijlagen, kan het voorwerp uitmaken van een inschrijving op de rol, maar kan niet naar behoren aan de voorzitter van het Bureau voor rechtsbijstand worden toegezonden. Het werk dat door de griffie wordt verricht met het oog op de vervollediging van de dossiers, is aanzienlijk. Indien de verzoeker niet op de verzoeken dienaangaande van de griffie reageert, wordt het dossier als zodanig meegedeeld aan het Bureau, dat in dat geval een beslissing tot verwerping van de aanvraag tot rechtsbijstand zal nemen.

4.2. *Beslissing van het Bureau voor rechtsbijstand*

19. Binnen het Hof van Cassatie is het Bureau voor rechtsbijstand het orgaan dat bevoegd is om uitspraak te doen over de aanvragen tot rechtsbijstand. Het bestaat uit een raadsheer, bijgestaan door een griffier, die zitting houdt in aanwezigheid van een advocaat-generaal van het parket van het Hof. Anders dan bij de vonnisgerechten, kunnen alle aanvragen tot rechtsbijstand die bij het Hof van Cassatie worden ingediend, aan het openbaar ministerie worden meegedeeld⁸⁸.

Behalve in spoedeisende gevallen⁸⁹, beslist het Bureau, met toepassing van artikel 682 Gerechtelijk Wetboek, in raadkamer, na de advocaat-generaal en zijn advies te hebben gehoord en, in voorkomend geval, de verzoeker of zijn raadsman die vooraf zijn opgeroepen. Sinds de Wet van 1 juli 2006⁹⁰ wordt de tegenpartij niet langer verzocht

⁸⁷ Zie de artikelen 27 en 27bis Taalwet Gerechtszaken, BS 22 juni 1935, 4002.

⁸⁸ Het moet worden opgemerkt dat de in artikel 678 Gerechtelijk Wetboek bepaalde rechtsplegingsregels niet van toepassing zijn voor het Hof. Zie begin van artikel 682 Gerechtelijk Wetboek.

⁸⁹ Zie artikel 682 Gerechtelijk Wetboek, cf. *infra* randnr. 26.

⁹⁰ De Wet van 1 juli 2006 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot de rechtsbijstand, BS 10 augustus 2006, 39178, die het derde lid van artikel 675 Gerechtelijk Wetboek heeft opgeheven, dat bepaalde dat “*de tegenpartij verzocht wordt te verschijnen*”.

voor het Bureau te verschijnen. Volgens de wetgever verzwaarde de betrokkenheid van de tegenpartij in de toekenning van de rechtsbijstand de procedure en bracht die het recht op eerbiediging van het privéleven van de verzoeker in gevaar, zonder dat dit voor het onderzoek van de gegrondheid van de aanvraag was verantwoord⁹¹. Hoewel de wet dat niet uitdrukkelijk bepaalt, kan worden gesteld dat de aanvraag tot rechtsbijstand een eenzijdige procedure inhoudt⁹², die aanvullend door de artikelen 1025 en volgende van het Gerechtelijk Wetboek wordt geregeld⁹³.

Momenteel zijn vier door de eerste voorzitter aangestelde raadsheren en twee door de procureur-generaal aangestelde advocaten-generaal met de rechtsbijstand belast.

A. Beslissing over de ontvankelijkheid van de aanvraag tot rechtsbijstand

20. Voorafgaand aan elk onderzoek ten gronde dient het Bureau zich uit te spreken over de ontvankelijkheid van de aanvraag om rechtsbijstand die wordt voorgelegd. Een aanvraag wordt niet ontvankelijk verklaard hetzij omdat zij niet in de vereiste vorm of in de door de wet van 15 juni 1935 voorgeschreven taal is gesteld⁹⁴, hetzij omdat zij de voor het onderzoek ervan noodzakelijke vermeldingen of stukken niet bevat, hetzij omdat de verzoeker er geen belang bij heeft of niet de hoedanigheid heeft om de aanvraag in te dienen.

De griffie vervult een proactieve rol. Wanneer een onvolledige of onregelmatige aanvraag wordt ingediend of een aanvraag wordt ingediend die niet van de nodige stukken vergezeld gaat, nodigt de griffie de verzoeker of zijn raadsman uit de situatie te corrigeren. In de regel wordt pas na de toezending van een rappel door het Bureau aan de verzoeker of aan diens raadsman, waarin eraan wordt herinnerd dat geen gevolg is gegeven aan het verzoek tot regularisatie, de rechtsdag voor uitspraak over de ontvankelijkheid van het verzoek vastgesteld⁹⁵.

B. Beslissing over de gegrondheid van de aanvraag tot rechtsbijstand

21. Wanneer het Bureau de aanvraag tot rechtsbijstand ontvankelijk heeft verklaard, zijn verschillende reacties van het Bureau mogelijk.

22. *Ten eerste* kan het Bureau zich onvoldoende geïnformeerd achten over de bestaansmiddelen van de verzoeker. De verzoeker wordt dan door de griffie

⁹¹ Zie Memorie van toelichting bij het Wetsontwerp tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot de juridische bijstand en de rechtsbijstand, *Parl.St.* Kamer 2005-2006, DOC 51 2181/001, p. 6.

⁹² Over het eenzijdige karakter van de procedure, zie in het bijzonder M. CASTERMANS, *Gerechtelijk privaatrecht*, Gent, Story publishers, 2009, 255-256, nr. 357; P. VAN CAENEGEM, "Art. 671 – 678 Ger.W." in P. DEPUYDT, B. ALLEMEERSCH, B. VAN DEN BERGH en S. RAES (eds.), *Gerechtelijk recht. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, losbl., Afl. 91, Mechelen, Kluwer, 2013, 95, nr. 5.

⁹³ Zie in dezelfde zin H. BOULARBAH, *Requête unilatérale et inversion du contentieux*, Brussel, Larcier, 2010, 63-65, in het bijzonder noot 239.

⁹⁴ Cf. *supra* randnr. 17.

⁹⁵ A. FETWEIS, "Rechtsbijstand voor het Hof van Cassatie" in *Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2010*, Brussel, Larcier, 2011, 125. In de rechtspraak zie Cass. (Bureau voor rechtsbijstand) 24 maart 2005, *Pas.* 2005, nr. 187.

uitgenodigd om in raadkamer te verschijnen om nadere gegevens over zijn financiële situatie te verstrekken.

23. *Ten tweede* kan het Bureau de rechtsbijstand aan de verzoeker verlenen, indien het ontoereikend karakter van zijn bestaansmiddelen voldoende is aangetoond, het voorgenomen cassatieberoep niet kennelijk onontvankelijk of ongegrond is en de termijn voor het instellen van het cassatieberoep niet te dichtbij is om een advocaat bij het Hof van Cassatie in staat te stellen tijdig een cassatieberoep in te stellen⁹⁶.

Voor de in artikel 478 Gerechtelijk Wetboek bedoelde materies⁹⁷ doet het Hof pas uitspraak na het advies van een advocaat bij het Hof van Cassatie te hebben ingewonnen, behalve wanneer het de memorie van antwoord op het cassatieberoep betreft⁹⁸. Vervolgens verstuurt de griffie de aanvraag onverwijld, samen met de proceduristukken⁹⁹ en de eventuele grievennota die door de verzoeker zijn neergelegd, naar de stafhouder van de Orde van Advocaten bij het Hof van Cassatie. Het is immers aan laatstgenoemde om een advocaat bij het Hof aan te wijzen die het dossier bestudeert en een omstandig advies over de kans op slagen van een cassatieberoep uitbrengt. Voor zover nodig, dient daarbij te worden gewezen op het feit dat het onderzoek van de advocaat bij het Hof niet beperkt is tot de bezwaren die de verzoeker in zijn verzoek tot rechtsbijstand heeft opgeworpen. De aangestelde advocaat ziet onderzoek het gehele dossier, om te bepalen of er een cassatiemiddel met een redelijke kans op succes kan worden aangevoerd.

Na een akkoord tussen het Hof en de balie van het Hof van Cassatie, bezorgt de advocaat bij het Hof een afschrift van zijn advies aan de verzoeker of zijn raadsman, op hetzelfde ogenblik dat hij het origineel aan het Bureau toezendt¹⁰⁰.

Vervolgens zijn er twee mogelijkheden:

- Ofwel concludeert de advocaat bij het Hof dat er een redelijke kans op succes van het cassatieberoep bestaat.

De rechtsbijstand wordt verleend bij beslissing van het Bureau voor rechtsbijstand na een rechtszitting of, in voorkomend geval, met een spoedprocedure bij beschikking van de eerste voorzitter na advies van de procureur-generaal. Het *dictum* vermeldt de handelingen waarvoor de rechtsbijstand geldt en, in voorkomend geval, de ministeriële ambtenaren die hun ambt ten dienste van de begunstigde van de rechtsbijstand moeten stellen.

Om voor de hand liggende redenen van efficiëntie is het gebruikelijk dat de advocaat bij het Hof die de pen heeft gehanteerd bij het opstellen van het positieve

⁹⁶ Zie art. 682, tweede lid, *in fine*, Gerechtelijk Wetboek. Cf. *infra* randnr. 25.

⁹⁷ Cf. *supra* randnr. 7 en *infra* randnr. 25.

⁹⁸ Zie art. 682, tweede lid, Gerechtelijk Wetboek.

⁹⁹ Doorgaans worden de stukken die de ontoereikendheid van de bestaansmiddelen van de eiser aantonen, niet aan de stafhouder meegedeeld, om voor de hand liggende redenen: het Bureau voor rechtsbijstand heeft zich reeds over die kwestie uitgesproken en die documenten zijn niet relevant voor het advies van de advocaat bij het Hof over de slaagkansen van een cassatieberoep.

¹⁰⁰ A. FETTWEIS, "Rechtsbijstand voor het Hof van Cassatie" in *Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2010*, Brussel, Larcier, 2011, 134, die op zijn beurt verwijst naar F. T'KINT, "Aide juridique et assistance judiciaire devant la Cour de cassation" in *Guide social permanent*, Dossier thématique 2002/01, *Aide juridique et assistance judiciaire*, Brussel, Kluwer, 2002, 132.

advies over de slaagkansen van het voormelde cassatieberoep, ook met het instellen van het cassatieberoep belast wordt.

Er moet worden opgemerkt dat het instellen van een cassatieberoep dat enkel enige kans op slagen kan hebben als het wordt ingesteld tegen de veroordeling tot het betalen van een schadevergoeding van één euro wegens tergend en roekeloos hoger beroep, de kostprijs van de procedure voor het Hof van Cassatie niet kan verantwoorden¹⁰¹.

- Ofwel is het advies van de advocaat bij het Hof over de slaagkansen van het cassatieberoep negatief

Tenzij een spoedprocedure vereist is, mag de verzoeker of zijn advocaat hierop op de rechtszitting antwoorden¹⁰². In die gevallen, die uitzonderlijk zijn, kan het Bureau, wanneer het oordeelt dat de opmerkingen relevant zijn en een invloed kunnen hebben op de conclusie van het advies van de advocaat bij het Hof, de advocaat bij het Hof verzoeken zijn advies in het licht van de gemaakte opmerkingen te verduidelijken¹⁰³.

24. *Ten derde* kan het Bureau krachtens artikel 669 Gerechtelijk Wetboek de raadpleging van een advocaat bij het Hof van cassatie afhankelijk stellen van de betaling van een geldsom die wordt bepaald naargelang de omvang van de bestaansmiddelen van de verzoeker, in handen van de bevoegde ontvanger van de administratie van de Federale Overheidsdienst Financiën, d.i. degene die belast is met de inning en de invordering van de niet-fiscale schuldvorderingen¹⁰⁴. Het Bureau heeft deze mogelijkheid bijvoorbeeld in een beschikking van 30 januari 2017 aangewend¹⁰⁵. Het onderwierp de aanvraag om advies bij een advocaat bij het Hof in te winnen, aan de voorafgaande consignatie van een bedrag van 1.000 euro, gelet op enerzijds het inkomen van de verzoekster – dat net onder de drempel voor rechtsbijstand lag – en anderzijds de omvangrijke erfenis die haar was nagelaten en die het voorwerp uitmaakte van een geschil maar die haar zou toelaten nog binnen het jaar vrij aanzienlijke tegoeden in ontvangst te nemen. In dit geval lijkt het door het Bureau vastgestelde bedrag vrij hoog in vergelijking met de doorgaans bescheiden bedragen die het in zijn rechtspraak hanteert.

Wanneer een voorafgaande consignatie is vereist, moet de griffie de beslissing van het Bureau onverwijld ter kennis brengen aan de ontvanger via e-mail alsook aan de verzoeker of zijn advocaat via een aangetekend schrijven, dat meestal gepaard gaat met een e-mail. Het ligt immers voor de hand dat de consignatie onmiddellijk moet plaatsvinden, zodat de procedure binnen de door het Gerechtelijk Wetboek opgelegde strikte termijnen kan worden afgehandeld. Het is in theorie de ontvanger die de griffie

¹⁰¹ Cass. (Bureau voor rechtsbijstand) 24 augustus 2021, [G.21.0164.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210824.PPEV.1.](#)

¹⁰² De opmerkingen moeten uiteraard in de taal van de rechtspleging worden geformuleerd, anders worden ze door het Bureau niet in aanmerking genomen (Cass. (Bureau voor rechtsbijstand) 24 augustus 2021, [G.21.0164.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210824.PPEV.1.](#)

¹⁰³ Cass. (Bureau voor rechtsbijstand) 1 april 2021, G.21.0051.F, ongepubl.

¹⁰⁴ Cass. (Bureau voor rechtsbijstand) 30 januari 2017, *Pas.* 2017, nr. 69.

in kennis moet stellen wanneer hij het bedrag int. Met het oog op de naleving van de termijnen, is het echter niet ongebruikelijk dat de griffie op eigen initiatief contact opneemt met de administratie. Zodra de bevestiging van de ontvanger wordt verkregen, vermeldt de griffier op de kant van het origineel van de beslissing het betaalde bedrag, de datum van betaling en de datum van bevestiging door de ontvanger. De griffier maakt vervolgens een afschrift van de aldus gekanttekende beslissing en voegt die bij het dossier voor mededeling aan de stafhouder van de Orde van Advocaten bij het Hof van Cassatie.

Krachtens artikel 696 Gerechtelijk Wetboek wordt het voorschot, overeenkomstig artikel 669, eerste lid, dat is gestort door degene die rechtsbijstand geniet, gebruikt voor de betaling van de kosten en erelonen verschuldigd aan gerechtsdeurwaarders, notarissen, deskundigen, de bemiddelaars die erkend zijn door de in artikel 1727 bedoelde commissie en getuigen, naar de tijdsorde van de onderscheiden werkzaamheden. Blijft er van het voorschot bij afloop van het geding nog een deel over, dan wordt dit, na betaling van alle aan de schatkist toekomende rechten, teruggegeven aan degene die de bijstand heeft genoten, op overlegging van het bewijs dat het geding ten einde is. De voorschotten die in het kader van de rechtsbijstand voor het Hof worden betaald, zijn in de huidige stand van de wet dus hoofdzakelijk bestemd voor de betaling van de kosten en erelonen van de gerechtsdeurwaarders die in het kader van de cassatieprocedure van de bijgestane persoon optreden¹⁰⁶.

25. *Ten vierde* worden krachtens artikel 667, eerste lid, *in fine*, Gerechtelijk Wetboek aanvragen in verband met zaken die kennelijk niet ontvankelijk of kennelijk ongegrond zijn, geweigerd. Er dient bovendien aan te worden herinnerd dat in de zaken bedoeld in artikel 478 Gerechtelijk Wetboek¹⁰⁷, het Bureau krachtens artikel 682 van dat wetboek, bevoegd is de aanvraag tot rechtsbijstand te weigeren zonder het advies van een advocaat bij het Hof over de slaagkansen van het cassatieberoep in te winnen, wanneer dit kennelijk niet ontvankelijk zou zijn of gegrond is op kennelijk niet ernstige middelen.

Ter illustratie van een aanvraag die zonder advies van een advocaat bij het Hof is geweigerd wegens een gebrek aan ernst van de aangevoerde middelen, kan naar een

¹⁰⁶ Er zij op gewezen dat de artikelen 669 en 696 Gerechtelijk Wetboek werden opgenomen in een van voorstellen *de lege ferenda* die de procureur-generaal bij het Hof in 2015 heeft geformuleerd in het kader van het verslag dat hij jaarlijks indient bij het Parlementair Comité belast met de wetsevaluatie (met toepassing van artikel 11, Wet van 25 april 2007 tot oprichting van het Parlementair Comité belast met de wetsevaluatie *BS* 11 mei 2007, 25777). Een van de doelstellingen van de voorgestelde wijzigingen was om het voorschot dat als voorwaarde was opgelegd voor het inwinnen van een voorafgaand advies door een advocaat bij het Hof, zou worden gestort in handen van de griffier bij het Hof, die het voorschot zou gebruiken voor de betaling van de erelonen van de advocaat bij het Hof die zijn advies heeft moeten geven en, vervolgens, voor de overige kosten en erelonen (zie *Hof van Cassatie van België - Jaarverslag 2015*, Brussel, Larcier, 2016, in het bijzonder 157-158). Daartoe heeft de procureur-generaal meer bepaald aanbevolen om een tweede lid toe te voegen aan het artikel 696 Gerechtelijk Wetboek, luidens hetwelk “[h]et voorschot, overeenkomstig artikel 669, tweede lid, gestort in handen van de griffier bij het Hof van Cassatie, bij voorrang wordt gebruikt voor de betaling van de advocaat bij het Hof van Cassatie die zijn advies heeft neergelegd en, vervolgens, voor de betaling van de overige kosten en erelonen. Het eventueel saldo wordt bij het einde van de procedure voor het Hof teruggegeven aan de verzoeker tot rechtsbijstand.”

¹⁰⁷ Cf. *supra* randnr. 7 en *infra* randnr. 23.

beslissing van 20 januari 2022 worden verwezen¹⁰⁸. Die beslissing betrof een middel dat niet kon leiden tot de vernietiging van de bestreden beslissing strekkende tot verwerping van een vordering tot wraking, vermits die beslissing steunde op andere motieven die op zich voldoende waren en onafhankelijk waren van de door de verzoeker bekritiseerde grond. Men moet echter vaststellen dat er niet veel gevallen zijn waarin het Bureau een aanvraag tot rechtsbijstand omwille van een gebrek aan ernst heeft afgewezen¹⁰⁹.

Het komt daarentegen wel vaak voor dat het Bureau vaststelt dat de beoogde procedure kennelijk niet ontvankelijk is. Om slechts twee voorbeelden uit de recente rechtspraak te vermelden: in een beslissing van 2 december 2021¹¹⁰ heeft het Bureau een aanvraag tot rechtsbijstand geweigerd die ertoe strekte een cassatieberoep in te stellen dat kennelijk niet ontvankelijk was, omdat het gericht zou zijn tegen ordemaatregelen die geen rechtsprekende beslissing vormen en waartegen dus geen rechtsmiddel kan worden ingesteld¹¹¹. Op 8 september 2016¹¹² heeft het Bureau op grond van een soortgelijke redenering, maar onder het oude artikel 667 Gerechtelijk Wetboek, de aanvraag tot rechtsbijstand die ertoe strekte een rechtspleging van verhaal op de rechter in te stellen buiten de door artikel 1142, eerste lid, van dat wetboek voorgeschreven termijn van dertig dagen, kennelijk “onrechtmatig”¹¹³ verklaard.

Dezelfde mogelijkheid wordt het Bureau geboden door artikel 682 Gerechtelijk Wetboek wanneer de einddatum van de termijn voor het instellen van het cassatieberoep te dichtbij ligt om een advocaat bij het Hof van Cassatie nog de kans te geven het cassatieberoep tijdig in te stellen. De termijn beneden dewelke een aanvraag tot rechtsbijstand wegens laattijdigheid wordt geweigerd, is thans in principe op dertig dagen vastgesteld. Dat is echter een uiterst korte tijdsspanne, gezien de vele prestaties die binnen die termijn moeten worden verricht. Raadsheer Fettweis had in zijn studie van 2010 reeds de vaak dringende werklast benadrukt die het groeiende aantal aanvragen tot rechtsbijstand met zich meebrengt, net als de organisatorische moeilijkheden die daaruit voortvloeien¹¹⁴. Wij nemen van hem de chronologische opsomming van de prestaties over die binnen de termijn van dertig dagen moeten worden verricht, door het Bureau, door de griffie en door de balie van het Hof van Cassatie:

¹⁰⁸ Cass. (Bureau voor rechtsbijstand) 20 januari 2022, G.21.0258.F, ongepubl.

¹⁰⁹ Raadsheer Fettweis verklaarde de zeldzaamheid van deze weigeringsgrond enerzijds door de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, en anderzijds door de moeilijkheid voor de rechtszoekende en diens gespecialiseerde advocaat om dienstige en doeltreffende cassatiemiddelen te ontwaren. Zie A. FETTWEIS, “Rechtsbijstand voor het Hof van Cassatie” in *Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2010*, Brussel, Larcier, 2011, 127-130.

¹¹⁰ Cass. (Bureau voor rechtsbijstand) 2 december 2021, G.21.0224.N, ongepubl.

¹¹¹ Zie in het bijzonder H. BOULARBAH, Ph. GÉRARD en J.-Fr. VAN DROOGHENBROECK, *Pourvoi en cassation en matière civile*, Brussel, Bruylant, 2012, 41-51.

¹¹² Cass. (Bureau voor rechtsbijstand) 8 september 2016, *JT* 2017, 317.

¹¹³ Zie voetnoot nr. 48.

¹¹⁴ A. FETTWEIS, “Rechtsbijstand voor het Hof van Cassatie” in *Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2010*, Brussel, Larcier, 2011, 131-132.

- het Bureau moet onmiddellijk nagaan of het verzoek ontvankelijk is, of de ontoereikendheid van de bestaansmiddelen van de verzoeker is aangetoond en of een advocaat bij het Hof kan worden aangewezen;
- in bevestigend geval, wordt het dossier overgezonden aan de stafhouder van de balie van het Hof van Cassatie, die als enige bevoegd is om een advocaat bij het Hof aan te wijzen teneinde het door het Bureau gevraagde advies uit te brengen;
- het dossier moet vervolgens aan het kantoor van de aangewezen advocaat toegezonden worden;
- die advocaat moet het dossier bestuderen, eventueel bijkomende stukken opvragen, eventueel van het rechtsplegingsdossier van het vonnisgerecht kennis nemen, de nodige juridische opzoekingen verrichten en ten slotte een omstandig advies over de slaagkansen van een cassatieberoep opstellen;
- dat advies wordt daarna naar het Bureau gezonden, zodat kan worden beslist of de rechtsbijstand kan worden verleend;
- indien wordt beslist dat de rechtsbijstand kan worden verleend, wordt een advocaat bij het Hof aangewezen om het cassatieverzoekschrift neer te leggen op de griffie van het Hof, nadat dit cassatieverzoekschrift, op straffe van nietigheid, eerst aan de verweerder(s) in cassatie werd betekend door de gerechtsdeurwaarder die het Bureau heeft aangewezen. Er moet worden opgemerkt dat de meeste advocaten bij het Hof die een gunstig advies verlenen, ook reeds een ontwerp van cassatieverzoekschrift opmaken dat bij hun advies wordt gevoegd.

26. Wanneer de aanvraag een spoedeisend karakter heeft, bepaalt artikel 682*bis* Gerechtelijk Wetboek dat de eerste voorzitter uitspraak doet over de aanvraag, na het advies van de procureur-generaal te hebben ingewonnen, zonder dat een voorafgaand advies van de advocaat bij het Hof van Cassatie wordt ingewonnen en zonder dat de partijen moeten worden opgeroepen of gehoord.

Uit de praktijk van het Bureau blijkt dat een aanvraag als spoedeisend wordt beschouwd wanneer de termijn voor het instellen van een cassatieberoep reeds is beginnen te lopen, hetzij omdat de bestreden beslissing aan de verzoeker is betekend, hetzij omdat die hem, in de door de wet bepaalde gevallen¹¹⁵, bij gerechtsbrief ter kennis is gebracht. Dat is logisch, gelet op de diverse prestaties die binnen de cassatietermijn, die in beginsel drie maanden bedraagt, moeten worden verricht¹¹⁶. Men kan om die reden niet genoeg benadrukken dat het noodzakelijk is dat de

¹¹⁵ Zie bijvoorbeeld het sociale zekerheidscontentieux, de artikelen 792, tweede en derde lid, 704, § 2, 508/16, 580, 2°, 3°, 6° tot 11°, 581, 2°, 582, 1° en 2°, en 583 Gerechtelijk Wetboek; het contentieux inzake de collectieve schuldenregeling bedoeld in artikel 1675/16 Gerechtelijk Wetboek; het contentieux over tuchtzaken bedoeld in de artikelen 1121/1 e.v. Gerechtelijk Wetboek.

¹¹⁶ Voor bepaalde materies bepaalt de wetgever een kortere termijn. Ter illustratie: krachtens artikel 1 Besluit van de Regent tot vaststelling van de formaliteiten en de termijnen inzake cassatieberoep tegen de arresten van de Raad van State, is de termijn voor het instellen van een cassatieberoep tegen een arrest van de Raad van State die uitspraak doet over zijn bevoegdheid, in beginsel vastgesteld op dertig dagen, te rekenen van de dag waarop het arrest van de Raad van State aan de belanghebbende partijen schriftelijk ter kennis werd gebracht; krachtens artikel 1142 Gerechtelijk Wetboek moet het verhaal op de rechter, op straffe van verval, worden uitgeoefend binnen dertig dagen, te rekenen van het feit dat tot het verhaal aanleiding heeft gegeven en, in geval van bedrog of list, van de dag waarop de partij daarvan kennis heeft gekregen.

verzoeker de griffie van het Bureau onmiddellijk inlicht over de betekening of de kennisgeving van de beslissing waartegen hij cassatieberoep wil instellen.

Voor de aanvragen tot rechtsbijstand die door een verweerder in cassatie worden ingediend, met het oog op het neerleggen van een memorie van antwoord, is het gebruikelijk dat de beslissing door het Bureau volgens de spoedprocedure van artikel 682*bis* Gerechtelijk Wetboek wordt genomen.

4.3. Afwezigheid van rechtsmiddelen

27. De wet verleent geen enkel rechtsmiddel aan de rechtszoekende die over de beslissing die door het Bureau voor rechtsbijstand van het Hof is genomen, ontevreden is¹¹⁷. Overeenkomstig artikel 1032 Gerechtelijk Wetboek¹¹⁸ kan echter wel een nieuwe aanvraag tot rechtsbijstand worden ingediend, indien en alleen indien de verzoeker nieuwe omstandigheden kan aantonen. Bij gebrek hieraan, wordt het tweede verzoek niet ontvankelijk verklaard, zoals onder meer blijkt uit een recente beschikking van 2 december 2021¹¹⁹.

5. Rechtsbijstand bij het Hof van Cassatie in cijfers

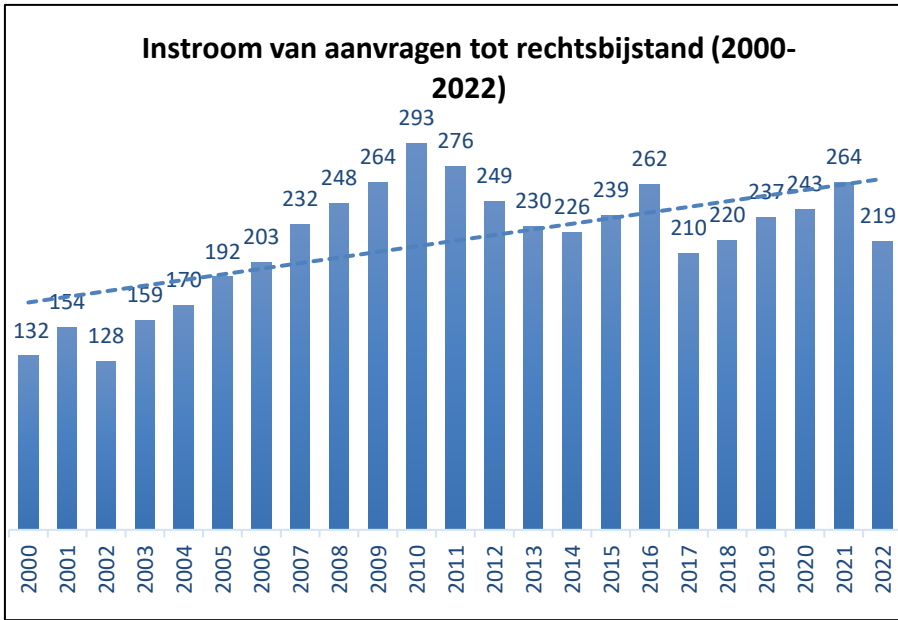
28. Om het beeld te vervolledigen, geven we een kort cijfermatig overzicht van de aanvragen tot rechtsbijstand en wat ermee gebeurt.

¹¹⁷ Zie H. FUNCK, ““Courage, Marcel!” - Sur l'absence de recours contre les décisions du bureau d'assistance judiciaire de la Cour de cassation”, *Chron. dr. soc.* 2015, 292.

¹¹⁸ Voor de toepasselijkheid van de artikelen 1025 e.v. Gerechtelijk Wetboek, cf. *supra* randnr. 19.

¹¹⁹ Cass. (Bureau voor rechtsbijstand) 2 december 2021, G.21.0223.N, ongepubl.

29. Allereerst is het nuttig enige afstand te nemen en te kijken naar de evolutie van het aantal verzoeken tot rechtsbijstand dat de afgelopen twee decennia bij het Bureau van het Hof werd ingediend.

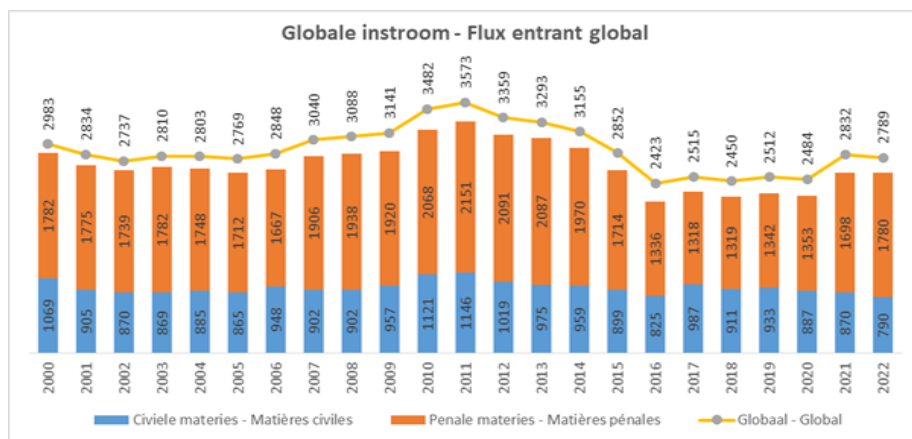

Uit de cijfers blijkt dat het aantal aanvragen tot rechtsbijstand de afgelopen twintig jaar aanzienlijk is toegenomen: in 2022 werden 219 aanvragen ingediend, tegenover 132 aan het begin van het millennium (+65,91 pct.). Een van de factoren die deze stijging mogelijk kan verklaren, is de verhoging van de financiële drempels voor het verkrijgen van rechtsbijstand, die werd verantwoord door de moeilijkheid voor een groeiend deel van de bevolking om de kosten van een gerechtelijke procedure te dragen, een probleem dat werd benadrukt in het alarmerende eerste verslag van de Evaluatiecommissie van de federale wetgeving ter bestrijding van discriminatie¹²⁰, dat dateert van februari 2017, maar waarvan de beschouwingen nog steeds actueel zijn.

Er zij op gewezen dat het aantal aanvragen tussen 2021 en 2022 is gedaald: er zijn slechts 219 nieuwe zaken in 2022, tegenover 264 het jaar daarvoor (-17,05%). Het wordt vermoed dat die lichte daling verband zou kunnen houden met het wegvallen van de gevolgen van de gezondheids crisis die ons land de afgelopen drie jaar heeft doorgemaakt.

¹²⁰ Online consulteerbaar via: https://www.unia.be/files/Documenten/Aanbevelingen-advies/Evaluatiecommissie_federale_wetgeving_ter_bestrijding_van_discriminatie.pdf, deel afdeling 5, nrs. 263-268.

Voorts kan het interessant zijn om de ontwikkeling van het aantal ingediende aanvragen tot rechtsbijstand in de afgelopen twintig jaar te vergelijken met de globale instroom van de cassatieberoepen in dezelfde periode.

De vergelijking van de twee tabellen leidt tot enkele vaststellingen:

- Tussen 2001 en 2006 was de instroom van nieuwe zaken bij het Hof betrekkelijk stabiel, terwijl het aantal verzoeken in het kader van de rechtsbijstand aanzienlijk toenam (+31,81% tussen 2001 en 2006).
- Van 2007 tot 2015 volgt de instroom van rechtsbijstandszaken min of meer de globale instroom: aanvankelijk neemt het aantal aanvragen tot rechtsbijstand toe, tot het in 2010 zijn historische hoogtepunt bereikt, waarna het aantal daalt om van 2013 tot 2015 tot op enkele eenheden na terug te keren naar de cijfers van 2007.
- In 2016 neemt de globale instroom weliswaar af (-15,04% tussen 2015 en 2016), maar neemt de instroom van verzoeken tot rechtsbijstand toe (+8,77%).

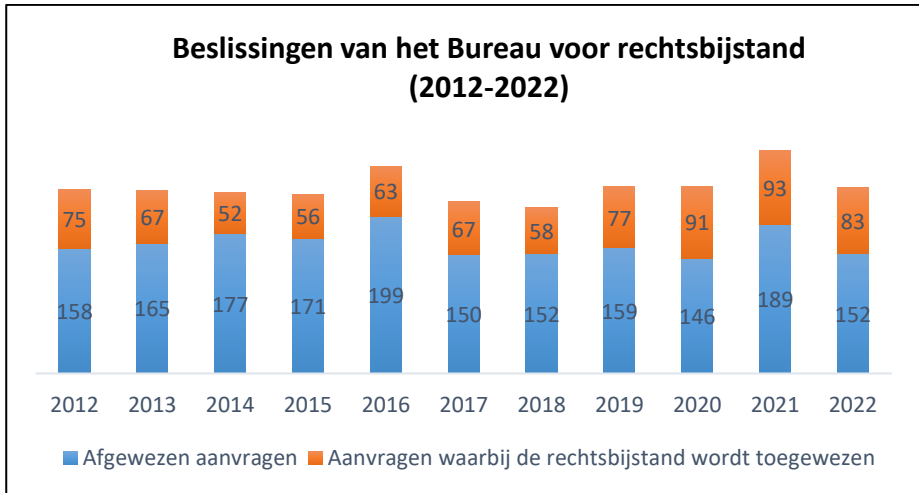
Men kan zich afvragen of dit een gevolg is van de hervorming van de rolrechten die zijn ingevoerd door de eerder vermelde Wet van 28 april 2015¹²¹: is de inzet voor het verkrijgen van rechtsbijstand sindsdien niet gestegen, in de mate waarin de verschuldigde rechten door de federale wetgever zijn verhoogd?

- Van 2017 tot 2020 is de globale instroom min of meer constant, maar neemt het aantal rechtsbijstandszaken toe. Ook moet worden opgemerkt dat de globale instroom voor de periode 2017-2020 weliswaar lager is dan de globale instroom voor de periode 2001-2006, maar dat omgekeerd het aantal aanvragen tot rechtsbijstand voor de periode 2017-2020 aanzienlijk hoger is dan voor de periode 2001-2006;
- In 2021 is er een toename van de instroom van de aanvragen tot rechtsbijstand (+8,64%), die echter enigszins lager ligt dan de toename van de globale instroom (+14%);

¹²¹ Cf. *supra* randnr. 3.

- In het jaar 2022 is de globale instroom weliswaar relatief stabiel gebleven, maar, zoals reeds vermeld, is het aantal aanvragen tot rechtsbijstand met 17,05% gedaald.

30. Van de vele zaken die aan het Bureau voor rechtsbijstand van het Hof worden voorgelegd, krijgt slechts een minderheid een positief gevolg, zoals blijkt uit onderstaande tabel, die de cijfers van de afgelopen tien jaar weergeeft¹²².

De redenen omwille waarvan aanvragen tot rechtsbijstand worden afgewezen, zijn uiteenlopend en houden niet altijd in dat het dossier voor advies aan een advocaat bij het Hof wordt voorgelegd. Zo blijkt uit de feiten dat in 2022 iets meer dan de helft van de aanvragen werd geweigerd zonder dat een advocaat bij het Hof de slaagkansen van het cassatieberoep had ingeschat.

¹²² Tussen 2021 en 2022 is er een duidelijke afname van het jaarlijks aantal beslissingen van het bureau in rechtsbijstand, en meer in het algemeen, van het Hof voor alle materies. In het hoofdstuk ‘Het Hof van Cassatie in cijfers’ van dit verslag worden verschillende omstandigheden, sommige incidenteel, sommige meer structureel, genoemd die dat verschijnsel kunnen verklaren, zie in het bijzonder p. 79, randnr. 3 en p. 95, nr. 20.

Ter herinnering: het feit dat een dossier niet aan een advocaat bij het Hof wordt meegedeeld, kan zijn verantwoord door de niet-inachtneming van een ontvankelijkheidsvereiste van de aanvraag, door het ontbreken van bewijs van de ontvankelijkheid van de bestaansmiddelen, door de niet-ontvankelijkheid of de kennelijke ongegrondheid van het voorgenomen cassatieberoep of door de laattijdigheid van de aanvraag¹²³.

Wat de aanvaarde aanvragen betreft, zijn de meeste beslissingen tot het verlenen van rechtsbijstand gebaseerd op een gunstig advies van een advocaat bij het Hof. Verder gaat het om aanvragen die zijn ingediend om te kunnen antwoorden op een cassatieberoep¹²⁴ en aanvragen betreffende procedures die buiten het monopolie van de voormelde ministeriële ambtenaren vallen¹²⁵.

Noémie Gofflot
Referendaris bij het Hof van Cassatie

Deel 2 – Taak van de cassatieadvocaat in dossiers van rechtsbijstand

31. Wanneer het Bureau voor rechtsbijstand van het Hof van Cassatie van oordeel is dat de verzoeker aan de financiële voorwaarden voor rechtsbijstand voldoet, dat het verzoek tot rechtsbijstand niet manifest onontvankelijk of ongegrond is en dat de cassatietermijn nog niet te ver gevorderd is, zal een advocaat bij het Hof van Cassatie worden aangeduid.

¹²³ Zie art. 682 Gerechtelijk Wetboek, cf. *supra* randnrs. 14, 23 en 25.

¹²⁴ Zie art. 682, tweede lid, Gerechtelijk Wetboek.

¹²⁵ In strafzaken en belastingzaken, cf. *supra* randnrs. 7, 10 en 15, *in fine*.

Heeft het verzoek tot rechtsbijstand betrekking op het indienen van een memorie van antwoord, dan zal het Bureau voor rechtsbijstand rechtstreeks een cassatieadvocaat aanstellen. Heeft het verzoek betrekking op het instellen van een eventueel cassatieberoep, dan zal het Bureau voor rechtsbijstand de Stafhouder van de balie van Cassatie vragen een advocaat van zijn balie aan te stellen om het door artikel 682 Gerechtelijk Wetboek voorgeschreven advies te verlenen. De bundel en grievennota van de verzoeker worden tegelijk overgemaakt.

De aangewezen advocaat bij het Hof van Cassatie licht de verzoeker of zijn raadsman vervolgens in van zijn aanstelling in en vergewist zich van de cassatietermijn.

De aan de cassatieadvocaten toegewezen zaken van gerechtelijke bijstand betreffen zaken waarvoor hun tussenkomst voor het Hof van Cassatie verplicht is, d.i., in essentie, C-zaken en S-zaken. Binnen die categorieën hebben de zaken betrekking op de meest diverse rechtsdomeinen, waarvan de meest voorkomende het familierecht, het contractenrecht, het aansprakelijkheidsrecht en het vreemdelingenrecht zijn.

Het aantal aanstellingen per jaar varieert. De laatste vijf jaren waren er gemiddeld iets meer dan 110 aanstellingen per jaar. De laatste twee jaren waren er meer Franstalige dan Nederlandstalige zaken, maar over de laatste vijf jaren is de verhouding ongeveer 50-50.

De meeste aanstellingen gebeuren met het oog op het verlenen van het in artikel 682 Gerechtelijk Wetboek bedoelde advies.

32. De taak van de cassatieadvocaat die in dat kader wordt aangesteld, bestaat erin op objectieve wijze te bepalen of de verzoeker met een redelijke kans op slagen cassatiemiddelen kan aanwenden tegen het vonnis of arrest dat hij vernietigd wenst te zien. De cassatieadvocaat slaat hierbij acht op de grieven die de verzoeker zelf in zijn verzoek tot rechtsbijstand formuleerde, zonder evenwel zijn onderzoek tot die punten te beperken. Hij gaat dus over tot een volledig onderzoek van de cassatiemogelijkheden. Hij doet geen uitspraak over de opportuniteit van een eventueel cassatieberoep.

In eerste instantie bestudeert de cassatieadvocaat de procedurestukken (in het bijzonder het mogelijk aan te vechten vonnis of arrest, de beroepssyntheseconclusies van de verzoeker en van de andere partijen, het eerste vonnis, enz.) en de stavingsstukken (bijvoorbeeld een contract, bewijsstukken, etc.). Waar nodig raadpleegt hij ook de processen-verbaal van de zittingen.

Om die eerste stap van zijn onderzoek te kunnen uitvoeren, moet de cassatieadvocaat over een bundel met alle noodzakelijke en nuttige procedure- en stavingsstukken, behoorlijk geordend, beschikken. Eén van de meest voorkomende problemen die de cassatieadvocaat ondervindt, situeert zich op dat vlak, en dit vooral in de zaken waarin de verzoeker geen raadsman ten gronde heeft. Het spreekt voor zich dat het moeten doorzoeken van ongeordende bundels en het moeten opvragen van ontbrekende stukken, kostbare tijd doet verloren gaan en absoluut vermeden moet worden.

In functie van de rechtsvragen die de cassatieadvocaat op grond van het onderzoek van de stukken heeft kunnen afbakenen, gaat de cassatieadvocaat vervolgens over tot het opzoeken en onderzoeken van doctrine en rechtspraak, in het bijzonder van de cassatierechtspraak.

Eens de resultaten van zijn onderzoek voor hem duidelijk zijn, gaat hij over tot het opstellen van een schriftelijk advies. Hierin geeft hij, op bondig gemotiveerde wijze aan of en op welke punten het vonnis of arrest al dan niet met een redelijke kans op slagen voor het Hof van Cassatie aanvechtbaar is. Wanneer zijn advies positief is, zal hij veelal reeds een ontwerp van cassatievoorziening bij zijn advies voegen.

Uit de statistieken bijgehouden door de cassatiebalie blijkt dat de verhouding positieve en negatieve adviezen elk jaar zeer verschillend is, maar over de laatste vijf jaren kan de verhouding gemiddeld bepaald worden op 40 pct. positieve adviezen en 60 pct. negatieve adviezen.

De advocaat bij het Hof van Cassatie maakt zijn advies over aan het Bureau voor rechtsbijstand en in kopie aan de verzoeker of diens raadsman. Tenzij het Bureau voor rechtsbijstand hem bijkomende informatie vraagt, is zijn opdracht hiermee (voorlopig) beëindigd.

In de regel zal het voordeel van de rechtsbijstand worden geweigerd na een negatief cassatieadvies. Na een positief advies zal het Bureau voor rechtsbijstand het voordeel van de rechtsbijstand verlenen en een cassatieadvocaat en gerechtsdeurwaarder aanwijzen om hun diensten te verlenen. Uit praktische overwegingen duidt het Bureau voor rechtsbijstand in principe dezelfde cassatieadvocaat aan als deze die advies heeft verleend.

33. Pas nadat de cassatieadvocaat is aangewezen om zijn diensten te verlenen voor het instellen en opvolgen van de cassatieprocedure, treedt hij op als raadsman van de verzoeker. In die hoedanigheid kan hij eventuele bijkomende uitleg aan de verzoeker geven of hem op eventuele opportuniteitskwesaties wijzen.

In dat verband is op te merken dat het feit dat er geen financiële tussenkomst voor de cassatieprocedure aan de verzoeker wordt gevraagd, er veelal toe leidt dat deze geen afweging zal maken tussen het financieel belang van de zaak en de kosten van de cassatieprocedure (die wat de gerechtsdeurwaarderskosten betreft, deels door de Staat en deels door de gerechtsdeurwaarder zelf ten laste worden genomen, en wat de erelonen en kosten van de cassatieadvocaat betreft, volledig door deze laatste zelf gedragen worden). Dit heeft tot gevolg dat er in zaken van gerechtelijke bijstand, meer dan in andere zaken, ook in cassatie wordt gegaan wanneer de financiële inzet van de cassatieprocedure slechts miniem is (hetzij doordat de zaak zelf een beperkt voorwerp heeft, bv. betwisting van een beperkte factuur, hetzij doordat het enige mogelijke cassatiemiddel slechts een beperkt aspect van de zaak betreft, bv. enkel gericht tegen de beslissing over de rechtsplegingvergoeding). Soms laat dit evenwel toe een rechtsvraag voor te leggen die anders niet zou worden voorgelegd.

Wanneer de advocaat bij het Hof van Cassatie kennis krijgt van de (positieve) beschikking van het Bureau voor rechtsbijstand, stelt hij dus, behoudens tegenbericht van de verzoeker, een cassatievoorziening op of, indien hij reeds een ontwerp had opgesteld, maakt hij dit klaar met het oog op betekening aan de tegenpartij(en) en neerlegging ter griffie van het Hof van Cassatie.

Hier gelden dezelfde regels als voor de andere zaken. Het origineel moet, eventueel met bijgevoegde stukken, op de griffie van het Hof van Cassatie neergelegd worden, samen met het bewijs van betekening aan de tegenpartij(en). Een eensluidend afschrift

moet inderdaad vooraf aan de verwerende partij(en) en, in voorkomend geval, aan de in bindendverklaring opgeroepen partijen betekend worden. De betekening gebeurt door de gerechtsdeurwaarder die hiertoe in de beschikking van toelating tot rechtsbijstand werd aangewezen. Het komt aan de aangewezen cassatieadvocaat toe om alle nodige documenten klaar te maken en de gerechtsdeurwaarder te contacteren.

Eens de cassatievoorziening is neergelegd, zal de advocaat bij het Hof van Cassatie de zaak verder opvolgen. Zo zal hij, wanneer hem een memorie van antwoord op de cassatievoorziening wordt ter kennis gebracht, die memorie onderzoeken en de verzoeker of diens raadsman inlichten. Hetzelfde zal hij doen wanneer hij een schriftelijke conclusie van het Openbaar Ministerie ontvangt. Indien nodig, zal hij een repliek- of pleitnota neerleggen. Hij zal de verzoeker ter zitting vertegenwoordigen en hem op de hoogte brengen van het resultaat. Wanneer hij het arrest ontvangt, zal hij er een kopie van aan de verzoeker of diens raadsman overmaken, met, indien nodig, korte commentaar. Hiermee eindigt zijn tussenkomst.

Caroline De Baets
Stafhouder van de Orde van advocaten bij het Hof van Cassatie
Advocaat bij de balie te Brussel

Rol van de referendaris

Algemeen

De Wet van 6 mei 1997 strekkende tot de bespoediging van de procedure voor het Hof van Cassatie voorzag het Hof van een kader van referendarissen. Het statuut van die referendarissen maakt het voorwerp uit van verschillende bepalingen die in het Gerechtelijk Wetboek werden opgenomen.

Krachtens artikel 135*bis*, derde lid, Gerechtelijk Wetboek bereiden de referendarissen het werk van de raadsheren en de leden van het parket voor, dragen zij bij aan de werkzaamheden in verband met de documentatie en werken zij mee aan de vertaling en de publicatie van de arresten alsook aan het in overeenstemming brengen van de Franse en Nederlandste tekst. In de praktijk stellen de referendarissen in een groot deel van de (voornamelijk civiele en fiscale) zaken, onder toezicht van de raadsheer-verslaggever respectievelijk advocaat-generaal, een juridische studie al dan niet gepaard met een voorontwerp van arrest of ontwerp van conclusie op, waarin zij telkens de rechtsvragen die in het dossier aan de orde zijn, rechtstheoretisch en grondig gedocumenteerd uitspitten.

Om tot referendaris bij het Hof van Cassatie te worden benoemd, moet men 25 jaar oud en doctor, master of licentiaat in de rechten zijn (art. 259*duodecies* Ger.W.).

De referendarissen bij het Hof van Cassatie kunnen slechts worden benoemd nadat zij zijn geslaagd voor een vergelijkend examen, dat enigzins vergelijkbaar is met het examen van beroepsbekwaamheid voor magistraten bedoeld in artikel 259*bis*-9 Gerechtelijk Wetboek. Het examen dat toegang verleent tot de functie van referendarissen bestaat uit twee schriftelijke proeven, gevolgd door een mondelinge proef en een taalexamen. De wetgever heeft de aanwerving van de referendarissen en de organisatie van het vergelijkend examen rechtstreeks aan het Hof toevertrouwd (art. 259*duodecies* Ger.W.).

De referendarissen bij het Hof worden op proef benoemd. Gedurende drie jaar toetst het Hof de praktische vaardigheden van de referendaris. De referendaris is slechts na een stage van drie jaar definitief benoemd, tenzij de Koning, op voorstel van de eerste voorzitter of de procureur-generaal, anders beslist (art. 259*terdecies* Ger.W.).

Het veeleisende examen en de driejarige stage staan aldus waarborg voor de objectieve aanwerving van deze hooggekwalificeerde medewerkers.

De eerste voorzitter van het Hof van Cassatie en de procureur-generaal bij het Hof wijzen in onderlinge overeenstemming de referendarissen aan die onder het gezag van de ene en die onder het gezag van de andere komen te staan.

Net als de referendarissen van de andere hoogste rechtscolleges van het land, zoals het Grondwettelijk Hof en de Raad van State, genieten de referendarissen bij het Hof een statuut dat heel nauw aanleunt bij het statuut van een magistraat. Zij genieten het voorrecht van rechtsmacht (art. 479 en 483 W.Sv.), zij worden vergoed volgens de barema's die gelden voor magistraten (art. 365*bis* Ger.W.) en zij zijn onderworpen aan dezelfde onverenigbaarheden, zowel wat de cumul van functies (art. 299*bis* Ger.W.) als bloed- en aanverwantschap (artt. 302 en 304 Ger.W.) betreft. Zij zijn tevens onderworpen aan de verlof- en afwezigheidsregeling voor magistraten (artt. 331 tot 333 Ger.W.). Net zoals de magistraten, maken zij het voorwerp uit van een

installatie door het Hof (art. 288 Ger.W.), waarbij zij de eed afleggen (art. 289 Ger.W.).

Krachtens artikel 135*bis*, eerste lid, Gerechtelijk Wetboek bestaat het kader van referendarissen bij het Hof uit ten minste vijf en ten hoogste dertig referendarissen. Hun aantal wordt door de minister van Justitie bepaald. In 2021 telt het kader van de referendarissen bij het Hof 19 referendarissen, waarvan 12 Nederlandstalig en 7 Franstalig.

Enkele belangwekkende studies

In deze rubriek worden, ter illustratie van de belangrijke ondersteunende taak van de referendarissen, drie belangwekkende studies van referendarissen in welbepaalde dossiers weergegeven.

De controle van het Hof van Cassatie op de interpretatie van geschriften in een nieuwe verpakking

Studie referendaris J. Tanghe

Reeds lang vernietigt het Hof van Cassatie rechterlijke beslissingen die steunen op een interpretatie van een geschrift die onverenigbaar is met de bewoordingen of de strekking van dat geschrift. De doctrine verantwoordt die toetsing aan de hand van het gereguleerd bewijsstelsel, maar de toetsing blijkt in realiteit reeds lang van die originele verantwoording vervreemd. De invoering van artikel 5.64, lid 2, Burgerlijk Wetboek zet het één en ander recht, maar komt niet aan alle bedenkingen tegemoet.

Inleiding

1. Het Hof van Cassatie vernietigt soms rechterlijke beslissingen wegens een zogenaamde ‘miskenning van de bewijskracht van een akte’. In het Frans noemt men dit een schending van de eerbied die men aan een akte verschuldigd is (*la violation de la foi due à un acte*). Een rechter miskent volgens het Hof de bewijskracht van een akte wanneer hij of zij aan die akte een uitleg geeft die onverenigbaar is met de bewoordingen ervan. Met deze controle stelt het Hof grenzen aan wat een rechter zich bij de uitlegging van een geschrift mag veroorloven. Het is dus in wezen een interpretatieregel. Het Hof verantwoordt deze controle echter reeds lang – zoals de naam van het middel ook laat zien – aan de hand van de wettelijke bewijswaarde van het ondertekend geschrift. Sinds de inwerkingtreding van Boek 8 ‘Bewijs’ in het nieuw Burgerlijk Wetboek op 1 november 2020 wordt die regel dan ook gekoppeld aan de artikelen 8.17 en 8.18 Burgerlijk Wetboek¹. Voorheen waren dat de artikelen 1319, 1320 en 1322 Oud Burgerlijk Wetboek.

Deze interpretatieregel wordt dus tot op heden als een bewijsregel verpakt. In deze bijdrage wordt uitgelegd hoe dat komt, en wordt daarop kritiek geleverd aan de hand

¹ Cass. 4 november 2020, [P.20.1073.F](#), [ECLI:BE:CASS:2020:ARR.20201104.2F.14](#).

van de reële draagwijdte van de bestaande rechtsregel². De doctrine van de ‘miskening van de bewijskracht van akten’ is niet heel accuraat en stelt de werkzame regel wat enger voor dan ze in werkelijkheid is (deel III). De vraag naar de juiste (wettelijke) grondslag van de regel is van belang omdat een verzoekschrift tot cassatie, opdat het ontvankelijk zou zijn, de wettelijke bepalingen moet vermelden waarvan het de schending aanvoert (art. 1080 Ger.W.)³.

Hierbij wordt nagegaan of de invoering van boek 5 ‘Verbintenissen’ in dat opzicht verbetering brengt (deel 4). Mogelijk krijgt de controle van het Hof op de interpretatie een nieuwe doctrinale verpakking (deel 3). Voor een goed begrip worden echter eerst een aantal inzichten gedeeld over de concepten ‘interpreteren’, ‘waarderen’ en ‘aanvullen’, zonder in dat opzicht volledig te zijn en alle finesses ervan te doorgronden (deel 1).

1. Enkele begrippen

A. Interpreteren

2. *Betekenis verlenen aan waarneembare fenomenen* – Interpreteren is in zijn meest ruime zin het verlenen van een betekenis aan een waarneembaar fenomeen.

² Anderen hebben reeds twijfels geuit over de wettelijke basis van die regel. Zie B. SAMYN, *Privaatrechtelijk bewijs. Een diepgaand en praktisch overzicht*, Gent, Story Publishers, 2012, 52, nr. 30.

³ In deze tekst wordt slechts een bondig overzicht van de ontvankelijkheidsvoorwaarden van dit middel gegeven. De eiser moet uiteraard belang hebben bij het middel (Cass. 14 februari 2001, [P.00.1350.F-P.00.1353.F-P.001363.F](#), [ECLI:BE:CASS:2001:ARR.20010214.13](#); Cass. 8 januari 2004, [C.01.0461.N](#), [ECLI:BE:CASS:2004:ARR.20040108.6](#); Cass. 21 september 2007, [C.05.0590.F](#), [ECLI:BE:CASS:2007:ARR.20070921.4](#); Cass. 3 februari 2009, [P.08.1021.N](#), [ECLI:BE:CASS:2009:ARR.20090203.2](#); Cass. 9 oktober 2014, [F.13.0110.F](#), [ECLI:BE:CASS:2014:ARR.20141009.14](#); Cass. 3 april 2014, [F.13.0103.N](#), [ECLI:BE:CASS:2014:ARR.20140403.15](#)). Het middel moet ook preciseren op welke wijze de bewijskracht werd miskend (Cass. 23 augustus 2006, [P.06.1200.F](#), [ECLI:BE:CASS:2006:ARR.20060823.1](#)) en moet deze grief juist omschrijven (Cass. 11 maart 2002, [S.00.0169.F-S.00.0170.F](#), [ECLI:BE:CASS:2002:ARR.20020311.4](#)). Het middel is onontvankelijk wanneer het Hof deze miskening niet kan vaststellen. Dat is het geval wanneer de rechter de bewoordingen niet overneemt *en* de eiser geen eensluidend verklaard afschrift regelmatig tot staving van zijn cassatieberoep overlegt (Cass. 26 oktober 2000, [C.99.0526.F](#), [ECLI:BE:CASS:2000:ARR.20001026.6](#); Cass. 24 april 2003, [C.02.0312.F](#), [ECLI:BE:CASS:2003:ARR.20030424.24](#); Cass. 27 oktober 2003, [S.02.0103.F](#), [ECLI:BE:CASS:2003:ARR.20031027.8](#); Cass. 6 november 2008, [F.07.0026.F](#), [ECLI:BE:CASS:2008:ARR.20081106.13](#); Cass. 30 juni 2016, [C.15.0414.N](#), [ECLI:BE:CASS:2016:ARR.20160630.17](#); Cass. 7 februari 2019, C.18.0289.F, [ECLI:BE:CASS:2019:ARR.20190207.8](#)). Het is niet vereist dat de rechter de tekst overneemt. Het volstaat dat een eensluidend verklaard afschrift van de akte bij de stukken is gevoegd waarop het Hof acht kan slaan (Cass. 11 september 2009, [C.08.0274.F-C.08.0301.F](#), [ECLI:BE:CASS:2009:ARR.20090911.2](#)). Onregelmatig voorgelegde afschriften worden niet in aanmerking genomen (Cass. 28 mei 2009, [F.08.0092.F](#), [ECLI:BE:CASS:2009:ARR.20090528.11](#)). Het Hof moet ook kunnen vaststellen dat het stuk eensluidend is met het stuk dat aan de betrokken rechter werd voorgelegd. Anders dan sommige rechtspraak doet uitschijnen (Cass. 8 mei 2003, [C.01.0378.F](#), [ECLI:BE:CASS:2003:ARR.20030508.5](#); Cass. 2 oktober 2003, [C.01.0481.N](#), [ECLI:BE:CASS:2003:ARR.20031002.11](#); Cass. 5 februari 2015, [C.14.0101.F](#), [ECLI:BE:CASS:2015:ARR.20150205.7](#); Cass. 11 december 2015, [C.15.0255.F](#), [ECLI:BE:CASS:2015:ARR.20151211.4](#)), is niet steeds vereist dat het afschrift eensluidend is verklaard. Het Hof kan dat ook afleiden uit het feit dat de tekst van het bijgevoegde stuk overeenstemt met de weergave ervan in de appelconclusie van de partijen (Cass. 7 maart 2013, [C.12.0129.F](#), [ECLI:BE:CASS:2013:ARR.20130307.13](#)). Verwonderlijk is dat het Hof weigert na te gaan of de rechter een accurate vertaling maakte van een origineel geschrift in een andere taal (Cass. 13 december 2018, [C.16.0224.F-C.16.0230.F-C.16.0369.F](#), [ECLI:BE:CASS:2018:ARR.20181213.5](#)). Vertalen is immers ook een vorm van (minstens een aanzet tot) interpreteren.

Geschreven en gesproken woorden zijn zulke waarneembare fenomenen, maar het moet niet noodzakelijk om talige uitdrukkingen gaan. Al wat waarneembaar is, wordt door mensen uitgelegd. Interpretatie vormt de brug tussen waarneming en perceptie.

De heersende consensus is dat ook ‘duidelijke’ bewoordingen geïnterpreteerd moeten worden⁴. Het oordeel dat zij ‘duidelijk’ zijn, berust immers reeds op een interpretatie ervan. Ook ‘duidelijke’ bewoordingen zijn niet meer dan omhulsels van een bepaalde betekenis.

Meer in het bijzonder wat rechtshandelingen betreft, moet een onderscheid worden gemaakt tussen twee verschillende niveaus die soms onvoldoende van elkaar worden onderscheiden: (1) het bepalen van de verbintenissen enerzijds en (2) het bepalen van de (gemeenschappelijke) bedoeling van de partijen anderzijds⁵. Beiden vallen niet samen. I. Claeys en T. Tanghe merken terecht op dat het bepalen van de verbintenissen niet louter een kwestie is van interpreteren, maar ook van aanvullen (zie verder) en van corrigeren op grond van dwingende rechtsregels⁶. Niet alle rechtsgevolgen (verbintenissen) zijn door de partijen gewild, en zelden zijn ze allemaal neergeschreven.

3. *Basisregel: subjectieve interpretatie* – Woorden worden doorgaans geïnterpreteerd door de bedoeling te achterhalen waarmee ze werden neergeschreven of uitgesproken. De betekenis van een woord wordt dus vaak vereenzelvigd met wat de spreker of de schrijver in de concrete omstandigheden met dat woord heeft bedoeld op het ogenblik van het spreken of het schrijven. Dat is althans de basisregel bij de interpretatie van geschreven woorden die de uitdrukking vormen van een overeenkomst. Volgens

⁴ Zie F. RIGAUX, *La nature du contrôle de la Cour de cassation*, Brussel, Bruylant, 1966, 280-281, nr. 176; J. HERBOTS, “De cassatiegrond: schending van de bewijskracht van geschreven stukken”, *RW* 1970-1971, 931, nr. 9; F. DUMON, “De motivering van de vonnissen en arresten en de bewijskracht van de akten”, *RW* 1978-1979, 294-301, nrs. 27-29 (“Kortom, tot slot kan worden gesteld dat het begrip «duidelijkheid» van de akte een subjectief en overigens relatief en nutteloos begrip is inzonderheid m.b.t. het onderzoek van een middel dat is afgeleid uit schending van de bewijskracht. Voorzichtigheidshalve wordt er beter geen gebruik van gemaakt. Men kan zonder overdrijving beweren dat het begrip «duidelijkheid van een akte» allesbehalve duidelijk is.”); I. CLAEYS en T. TANGHE, *Algemeen contractenrecht. Handboek voor nu en straks*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 276-277, nr. 347.

⁵ W. DE BONDT, “Uitlegging van overeenkomsten naar de geest: mogelijkheden, grenzen en alternatieven”, *RW* 1996-1997, 1001 (“Uitlegging of interpretatie van een overeenkomst is het vaststellen van de betekenis van de wilsverklaring van de partijen en van de daardoor ontstane rechtsgevolgen.”); W. BUELENS, “Hoofdstuk VII. Gevolgen van de overeenkomst voor de contractspartijen. Afdeling 1. Interpretatie van de overeenkomst” in T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek verbintenissenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2019, 261, nr. 406 (“Interpretatie strekt ertoe de inhoud, de betekenis en de draagwijdte van de verbintenissen die partijen hebben opgenomen, te bepalen en hun gemeenschappelijke bedoeling bij het sluiten van de overeenkomst bloot te leggen.”).

⁶ I. CLAEYS en T. TANGHE, *Algemeen contractenrecht. Handboek voor nu en straks*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 277, nr. 348. Andere auteurs weten dat ook wel, maar nemen dat inzicht niet mee in hun definitie van ‘interpreteren’. Zie bijvoorbeeld W. BUELENS, “Hoofdstuk VII. Gevolgen van de overeenkomst voor de contractspartijen. Afdeling 1. Interpretatie van de overeenkomst” in T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek verbintenissenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2019, vergelijk 261, nr. 406 met 293, nr. 436.

artikel 5.64, lid 1, Burgerlijk Wetboek⁷ (voorheen art. 1156 Oud BW⁸) moet men daarbij nagaan wat de gemeenschappelijke bedoeling van de contractpartijen was, veeleer dan zich aan de letterlijke betekenis van de woorden te houden. Deze *subjectieve interpretatie* eerbiedigt de autonomie, meer specifiek de contractsvrijheid, van de betrokken partijen, en past in de algemeen gangbare voorstelling van overeenkomsten als het resultaat van wilsovereenstemming. De meeste onderdelen van artikel 5.65 Burgerlijk Wetboek, zoals de extensieve (6°) en restrictieve (5°) interpretatie, sluiten op deze basisregel aan.

4. *Subsidiaire regel: objectieve interpretatie* – De basisregel van subjectieve interpretatie is in vele gevallen evenwel onwerkbaar, of toch minstens ontoereikend. Zelden wordt over alle woorden nagedacht en onderhandeld. Het is haast ondenkbaar dat de betrokken partijen zouden anticiperen op alle mogelijke vragen die met betrekking tot de interpretatie van het geschrift kunnen rijzen. Dat zou overigens leiden tot onverantwoorde transactiekosten. Bovendien is het niet steeds gemakkelijk om, indien er wel zo een gemeenschappelijke bedoeling bestond, naderhand nog aan te tonen wat deze inhield.

Daarom bevat het recht een subsidiaire interpretatieregel. Indien een rechter de gemeenschappelijke bedoeling van de partijen niet kan achterhalen, in het bijzonder wanneer een dergelijke bedoeling niet *bestond*, dan zal hij of zij aan de woorden een *objectieve interpretatie* geven. Men baseert dit procedé soms op de interpretatieve functie van de goede trouw, in welk geval deze objectieve interpretatie steunt op wat naar het oordeel van de rechter redelijk is in de gegeven omstandigheden (redelijke interpretatie). Volgens artikel 5.65 Burgerlijk Wetboek (voorheen deels art. 1159 Oud BW⁹) moet wat ‘dubbelzinnig’ is (*sic*¹⁰) dan weer uitleggen volgens de gebruiken in de desbetreffende streek en sector en overeenkomstig de gebruikelijke betrekkingen tussen de partijen (gebruikelijke interpretatie).

De objectieve interpretatie is subsidiair, in die zin dat de subjectieve interpretatie voorrang heeft. De objectieve interpretatie wordt slechts gevolgd wanneer de gemeenschappelijke bedoeling niet bestaat of om andere redenen niet kan worden achterhaald. Praktisch beschouwd, is de objectieve interpretatie evenwel het uitgangspunt. Een rechter zal een redelijke of gebruikelijke interpretatie geven zolang niet wordt aangetoond dat de partijen een onredelijke of ongebruikelijke bedoeling hadden. Als zij dit bewijs leveren, dan moet de rechter het respecteren (tenzij de bedoeling zo – of in die zin – onredelijk is dat de uitoefening van een zo begrepen beding rechtsmisbruik uitmaakt, maar dat is geen kwestie van interpretatie).

⁷ Art. 5.64 BW: “*Voorrang van de werkelijke wil – In contracten moet men nagaan welke gemeenschappelijke bedoeling de contractpartijen hebben gehad, veeleer dan zich aan de letterlijke betekenis van de woorden te houden. [...]*”

⁸ Art. 1156 Oud BW: “*Men moet in de overeenkomsten nagaan welke de gemeenschappelijke bedoeling van de contracterende partijen is geweest, veeleer dan zich aan de letterlijke zin van de woorden te houden.*”

⁹ Art. 1159 Oud BW: “*Hetgeen dubbelzinnig is, wordt uitgelegd volgens hetgeen gebruikelijk is in het gewest waar het contract is aangegaan.*”

¹⁰ Het gaat niet zozeer om ‘dubbelzinnige’ bedingen maar wel om deze waarvan de intentie niet bestond of moeilijk te achterhalen is. Bovendien zijn vaak meer dan twee interpretaties mogelijk. Deze kritiek geldt des te meer voor de andere onderdelen van artikel 5.65 Burgerlijk Wetboek die gewag maken van een beding of bewoordingen die “voor tweeërlei zin vatbaar zijn”.

5. *De objectieve interpretatie is geen vermoeden van de werkelijke wil* – De objectieve interpretatie is een afzonderlijke vorm van uitlegging en hoeft dus niet – bij wijze van vermoeden – gekoppeld te worden aan de basisregel van subjectieve interpretatie. Dat verband wordt in de doctrine ten onrechte *wel* gemaakt. Aan artikel 5.65 Burgerlijk Wetboek werd bijvoorbeeld de titel ‘Nagaan van de werkelijke wil’ gegeven. Dat past voor de meeste onderdelen ervan, maar niet voor het 3°. De gebruiken vormen desnoods een *alternatief* voor het geval de werkelijke bedoeling niet kan worden achterhaald, en niet slechts een hulpmiddel om alsnog die bedoeling te achterhalen. Hetzelfde geldt voor de redelijke interpretatie. In de doctrine wordt soms gewag gemaakt van de ‘geobjectiveerde werkelijke bedoeling’. Dit is, zogezegd, de ‘echte bedoeling’ van de partijen ‘in de veronderstelling dat ze redelijk zijn’¹¹. De vermenging van de subjectieve en de objectieve interpretatiemethode door de doctrine is wellicht te wijten aan het feit dat bij een gebruikelijke of redelijke interpretatie rekening wordt gehouden met de concrete omstandigheden van het geval en de specifieke betrokken partijen¹², maar de concrete aard van die beoordeling maakt van wat objectief is (redelijk of gebruikelijk), nog niet de subjectieve wil en maakt van wat verondersteld is, nog geen werkelijkheid.

De doctrine houdt voor dat de rechter mag *vermoeden* dat de partijen effectief gewild hebben wat redelijk of gebruikelijk is. Dat is misschien meestal zo, maar niet altijd. Dat is ook niet nodig. Het vermoeden is een onvolledige en dus geen accurate voorstelling van wat er in werkelijkheid gebeurt. Het is precies wanneer de partijen onenigheid hebben over de interpretatie en hun gemeenschappelijke bedoeling niet kan worden vastgesteld – in het bijzonder wanneer deze niet bestond en men dus onmogelijk de inhoud ervan kan vermoeden – dat de rechter aan het geschrift een objectieve interpretatie geeft. Hij geeft deze objectieve interpretatie ook wanneer er geen gemeenschappelijke bedoeling bestond. Het is nodeloos gecompliceerd en verwarrend om voor te houden dat dit toch vermoedelijk de werkelijke wil was. Het is jammer dat het onderscheid tussen de subjectieve en objectieve interpretatie in het nieuw Burgerlijk Wetboek niet goed tot uiting komt.

6. *Interne en externe factoren* – De woorden in een geschrift worden niet alleen geïnterpreteerd aan de hand van die woorden zelf, maar ook (1) aan de hand van andere elementen die intern zijn aan hetzelfde geschrift (interne context), zoals de zinsbouw, de tekstonderdelen en de tekstuele samenhang (zie ook art. 5.65, 2° en 4°, BW), en ook (2) aan de hand van aan het geschrift externe elementen (externe context), zoals de omstandigheden waarin het geschrift tot stand is gekomen en de wijze waarop aan het geschrift gevolg is gegeven door de betrokken partijen (i.h.b. voor overeenkomsten zie art. 5.65, 7°, BW)¹³. Het is evident dat met de interne en

¹¹ J. WAELKENS, “Interpretatie van overeenkomsten en eenzijdige rechtshandelingen”, *TBH* 2017, 355-378.

¹² Zie I. CLAEYS en T. TANGHE, *Algemeen contractenrecht. Handboek voor nu en straks*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 290-291, nr. 352.

¹³ Cass. 27 mei 2008, [P.08.0402.N](#), [ECLI:BE:CASS:2008:ARR.20080527.12](#). Zie ook conclusie van advocaat-generaal E. KRINGS voor Cass. 13 mei 1988, AC 1987-1988, 1204. Zie verder F. DUMON, “De motivering van de vonnissen en arresten en de bewijskracht van de akten”, *RW* 1978-1979, 286-291, nrs. 22-25; B. MAES, “Bewijskracht en bewijswaarde: kanttekeningen bij de rechtspraak van het Hof van Cassatie”, *P&B* 1995, 145; W. DE BONDT, “Uitlegging van overeenkomsten naar de geest: mogelijkheden, grenzen en alternatieven”, *RW* 1996-1997, 1001-1002; J. WAELKENS, “Interpretatie van overeenkomsten en eenzijdige rechtshandelingen”, *TBH* 2017, 368-369, nr. 27-28; W. BUELENS, “Hoofdstuk VII. Gevolgen

externe context rekening wordt gehouden. Het is immers pas aan de hand van de context dat de subjectieve en objectieve betekenis van een talige uitdrukking kan worden bepaald¹⁴. Al deze elementen spelen een rol omdat ze een indicatie vormen van de intentie waarvan de bewoordingen de uitdrukking zijn en ook omdat zij determinerend zijn voor wat *in concreto* gebruikelijk of redelijk is. De externe factoren vervullen dus op de eerste plaats een interpretatieve functie¹⁵.

7. *Interpreteren versus construeren* – Bij de analyse van de manier waarop interpretatie verloopt, moet een goed onderscheid worden gemaakt tussen het voorwerp van de interpretatie en het resultaat ervan. Dit onderscheid is hetzelfde als dat tussen een geschrift en andere waarneembare fenomenen aan de ene kant en de betekenis die eruit wordt afgeleid aan de andere kant. In de juridische doctrine worden deze niet steeds goed uit elkaar gehouden, integendeel.

Zo spreekt men telkens weer over ‘de interpretatie van overeenkomsten’¹⁶. Dat idee komt ook voor in de wettekst van het nieuw Burgerlijk Wetboek¹⁷. Volgens artikel 5.4 Burgerlijk Wetboek is een contract, of overeenkomst, nochtans een wilsovereenstemming tussen twee of meer personen met de bedoeling rechtsgevolgen te doen ontstaan. Deze gemeenschappelijke bedoeling (wilsovereenstemming) moet niet *geïnterpreteerd* worden, maar wel *achterhaald*. Een rechter interpreteert juist andere dingen om deze bedoeling te ontdekken.

Ook wanneer men een overeenkomst wat ruimer begrijpt dan de wilsovereenstemming als zodanig, namelijk als de bron of verpakking van (wederzijdse) verbintenissen en de modaliteiten ervan, moet dat fenomeen niet geïnterpreteerd worden. Een rechter kan een overeenkomst (het *negotium*) op zichzelf immers niet waarnemen, laat staan dat hij deze zou interpreteren. Een overeenkomst in de ruime zin wordt niet geïnterpreteerd maar wel *geconstrueerd*¹⁸. De

van de overeenkomst voor de contractspartijen. Afdeling 1. Interpretatie van de overeenkomst” in T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek verbintenissenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2019, 264, nr. 408; I. CLAEYS en T. TANGHE, *Algemeen contractenrecht. Handboek voor nu en straks*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 295, nr. 357.

¹⁴ R. SOETAERT, “Rechtsbeginselen en marginale toetsing in cassatie” in *Liber amicorum J. Ronse*, Brussel, Story-Scientia, 1986, 61.

¹⁵ Bijvoorbeeld Cass. 27 mei 2008, [P.08.0402.N](#), [ECLI:BE:CASS:2008:ARR.20080527.12](#) (“Hierdoor situeert het arrest het mondelinge bericht van T. H. “we moeten er maar ene flikke(n)” in zijn context en geeft het van de bewoordingen van het proces-verbaal waar dit bericht is weergegeven een uitlegging die met de bewoordingen van die akte niet onverenigbaar is.”). Zie verder conclusie van advocaat-generaal E. KRINGS voor Cass. 13 mei 1988, AC 1987-1988, 1200 (“Dit is dan niet bewijzen tegen de akte, doch de akte uitleggen aan de hand van elementen die niet noodzakelijk in de akte zelf voorkomen.”); B. MAES, “Bewijskracht en bewijswaarde: kanttekening bij de rechtspraak van het Hof van Cassatie”, *P&B* 1995, 146; I. CLAEYS en T. TANGHE, *Algemeen contractenrecht. Handboek voor nu en straks*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 281.

¹⁶ Zie over dit procedé F. DUMON, “De motivering van de vonnissen en arresten en de bewijskracht van de akten”, *RW* 1978-1979, 284-286, nr. 21.

¹⁷ Afdeling 3 van Ondertitel 1 van Titel 2 van Boek 5 heet: “Interpretatie en kwalificatie van het contract”.

¹⁸ Vgl. I. CLAEYS en T. TANGHE, *Algemeen contractenrecht. Handboek voor nu en straks*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 277, nr. 348. Claeys en Tanghe maken een onderscheid tussen ‘uitleg in de enge zin’ en ‘uitleg in de ruime zin’. Dit laatste omvat dan het hele procedé aan de hand waarvan men de rechtsgevolgen (ik zou zeggen ‘inhoud’) van een overeenkomst bepaalt. Dat procedé omvat echter meer dan interpreteren alleen. Een rechter moet het geschrift dan wel de wilsovereenstemming ook aanvullen en zelfs corrigeren. Het wordt dus beter niet ‘uitleggen’ genoemd – ook niet ‘in de ruime zin’ – maar wel construeren.

‘overeenkomst’ is een mentale constructie die de communicatie over verbintenissen vergemakkelijkt en waarvan de inhoud tot stand komt door de interpretatie van geschriften (het *instrumentum*) en andere elementen. Verbintenissen en de mentale constructen waarin ze besloten liggen (zoals overeenkomsten), vormen het *resultaat* van de interpretatieoefening, niet het *voorwerp* ervan.

De verwarring tussen het achterhalen van de wilsovereenstemming, het construeren van de overeenkomst als *container* van verbintenissen en het interpreteren van waarneembare fenomenen zit diep genesteld in de doctrine van het verbintenissenrecht en wordt er ook door in de hand gewerkt. Zo komt een overeenkomst volgens de doctrine (in beginsel) tot stand door en op het ogenblik van de wilsovereenstemming. Doctrinair beschouwd ‘bestaat’ een overeenkomst *du nadat* ze wordt gesloten, wat in zekere zin steek houdt voor de overeenkomst *in de enge zin* (wilsovereenstemming)¹⁹, maar dat mag niet doen vergeten dat een overeenkomst *in de ruime zin* (*container* van verbintenissen) een louter mentaal construct is. Verbintenissen zijn geen empirisch waarneembare fenomenen die ontdekt of geïnterpreteerd zouden moeten worden. Het zijn doctrinaire concepten, geen empirisch waarneembare fenomenen. Men kan de overeenkomst in die ruime zin dan ook niet aan een rechter voorleggen opdat hij ze zou kunnen interpreteren. Men legt de rechter daarentegen geschriften en andere bewijsmiddelen voor en de rechter leidt er de overeenkomst en de verbintenissen uit af.

B. Waarderen

8. *Omschrijving* – Waarderen is niet hetzelfde als interpreteren²⁰. Door het interpreteren geeft de rechter een bepaalde betekenis aan een waarneembaar fenomeen. De bewijswaarde (Fr. *valeur probante*) van een bewijselement daarentegen is de mate waarin een waarneembaar fenomeen (bewijsmiddel) de rechter overtuigt (art. 8.1, 14°, BW). Het gaat dus om overtuigingskracht. Conceptueel beschouwd, zijn de twee mechanismen ‘interpreteren’ en ‘waarderen’ van elkaar te onderscheiden. De betekenis die een rechter aan een bewijselement geeft, staat in principe los van de mate waarin hij zich erdoor laat overtuigen. In werkelijkheid lopen de beide mechanismen echter wat door elkaar. Wanneer een rechter zich door een bepaald bewijselement sterk laat overtuigen, dan zal hij de andere bewijselementen in het licht daarvan interpreteren. Tussen de twee bestaat een wisselwerking.

Zoals elke waardering, is ook de bewijswaardering relatief. Een rechter zal zijn oordeel baseren op de middelen die hem (voldoende en) het *meest* overtuigen. Het is precies door de aanwezigheid van deze bewijsmiddelen dat hij door andere middelen *minder* overtuigd wordt. Het gaat dus bij nader inzien niet zozeer om een abstracte (absolute) waardering van elk bewijsmiddel afzonderlijk, maar om een relatieve

¹⁹ Volgens artikel 5.4 Burgerlijk Wetboek is een contract een wilsovereenstemming. Volgens artikel 5.18 Burgerlijk Wetboek komt het contract tot stand door de aanvaarding van een aanbod. De twee bepalingen conflicteren een beetje doordat de aanvaarding als *uitdrukking* van een wil (art. 5.20 BW) meer is dan de wil als zodanig. Het lijkt dus eerder te gaan om de overeenstemming van *wilsuitdrukkingen*.

²⁰ Vgl. W. DE BOND, “Uitlegging van overeenkomsten naar de geest: mogelijkheden, grenzen en alternatieven”, *RW* 1996-1997, 1008-1009.

rangorde of hiërarchie tussen de bewijsmiddelen onderling. Waardering is niet los van deze rangorde te begrijpen.

9. *Wettelijke rangorde* – De rechter bepaalt de rangorde tussen de bewijsmiddelen echter niet volkomen vrij op grond van de overtuigingskracht ervan. De rechter moet aan bepaalde bewijsmiddelen voorrang geven boven andere, zelfs al zou hij door die eerste persoonlijk minder worden overtuigd. Deze beperkingen worden in de doctrine voorgesteld met behulp van het concept ‘wettelijke bewijswaarde’ (Fr. *force probante*): de mate waarin een bewijsmiddel volgens de wet bewijs oplevert en de rechter en de partijen door dit bewijsmiddel gebonden zijn (art. 8.1, 15°, BW). Met de overtuigingskracht van het middel heeft dat nog weinig te maken. De gedachten van een rechter zijn immers vrij. De wetgever kan een rechter niet *dwingen* om door iets te worden overtuigd²¹. De wet maakt zijn oordeel daarentegen afhankelijk van bepaalde bewijsmiddelen boven andere en dwingt hem dus zijn persoonlijke overtuiging in zekere mate *aan de kant te zetten*. Het gebruik van het woord ‘bewijswaarde’ is in de wettekst dus wat dubbelzinnig. Het zou consistentere zijn geweest de (vrije) bewijswaarde niet te omschrijven als de overtuigingskracht van een middel *op zich* (zoals art. 8.1, 14°, BW doet), maar als de rangorde van een bepaald middel die de rechter op grond van deze overtuigingskracht vrij bepaalt, terwijl de wettelijke bewijswaarde de rangorde is die door de wet wordt opgelegd. Het begrip ‘bewijswaarde’ is daardoor wat verwarrend. Het is m.i. bevattelijker om te spreken van overtuigingskracht enerzijds en (vrije of wettelijke) rangorde of hiërarchie anderzijds.

10. *Nood aan een ondertekend geschrift* – Welke rangorde schrijft de wet nu voor? Artikel 8.8 Burgerlijk Wetboek bepaalt dat het bewijs in principe met alle bewijsmiddelen mag worden geleverd. Op deze basisregel bestaat echter een belangrijke uitzondering. Artikel 8.9, § 1, Burgerlijk Wetboek bevat de aanzet tot die uitzonderingsregel, maar omschrijft ze niet volledig. Het is niet eenvoudig om de draagwijdte ervan goed en volledig voor te stellen omdat de structuur van boek 8 op dat vlak niet optimaal is. Het vertoont een drievoudige gelaagdheid: (1) alle bewijsmiddelen zijn toegestaan (art. 8.8 BW), (2) behalve in bepaalde gevallen (art. 8.9 BW), (3) behalve wanneer op die regels wederom uitzonderingen bestaan, in welk geval alle bewijsmiddelen weer zijn toegestaan (art. 8.10-8.14 BW). De opstellers van het wetboek kozen dus voor een meer uitvoerige bespreking dan analytisch noodzakelijk is, wat soms – maar niet altijd – een goede zaak is voor de verstaanbaarheid van de regeling.

Op het gevaar af dat de regeling te eenvoudig voor te stellen (en zonder volledig te willen zijn²²), kunnen de vele wetbepalingen tot één enkele regel worden herleid: een ondertekend geschrift, dan wel een bekentenis, een beslissende eed of een begin van

²¹ Zoals men soms wel eens schrijft. Zie Wetsontwerp van 31 oktober 2018 houdende invoering van Boek 8 “Bewijs” in het nieuw Burgerlijk Wetboek, *Parl.St.* Kamer 2018-2019, DOC 54 3349/001, p. 28.

²² Hierbij wordt bijvoorbeeld aan de regels met betrekking tot de vaste datum van een onderhandse akte (art. 8.22 BW) voorbijgegaan.

bewijs door geschrift dat is aangevuld met minstens één ander bewijsmiddel²³, is noodzakelijk voor:

- het bewijs door een partij tegen een andere partij²⁴ die geen onderneming is²⁵ van een meezijdige²⁶ rechtshandeling met betrekking tot een som of bepaalde²⁷ waarde gelijk of boven 3.500,00 euro²⁸, tenzij dat onmogelijk is²⁹;
- het bewijs boven of tegen een ondertekend geschrift (art. 8.9, § 1, lid 3, BW), tenzij dat onmogelijk is³⁰; en
- het bewijs van een eenzijdige rechtshandeling om een geldsom te betalen of zekere hoeveelheid vervangbare zaken te leveren (art. 8.21 BW)³¹. De wet maakt niet duidelijk of de regel in dit laatste geval ook geldt wanneer het onmogelijk is een ondertekend geschrift voor te leggen³². Dat is de reden waarom het hier een afzonderlijke categorie vormt en niet in de eerste categorie is opgenomen.

²³ Volgens artikel 8.13 Burgerlijk Wetboek kan het ondertekend geschrift worden vervangen door een bekenenis, een beslissende eed of een begin van bewijs door geschrift voor zover die laatste is aangevuld met een ander bewijsmiddel.

²⁴ Artikel 8.9, § 1, Burgerlijk Wetboek zegt categoriek “door de partijen”, maar dat is niet helemaal correct. Volgens artikel 8.14, lid 2, Burgerlijk Wetboek kan het bewijs door partijen tegen derden met alle middelen worden geleverd. Artikel 8.14, lid 2, Burgerlijk Wetboek vormt een uitzondering op artikel 8.9 Burgerlijk Wetboek, maar dat kon beknopter door in artikel 8.9 Burgerlijk Wetboek eenvoudig “tussen de partijen” te schrijven of “door een partij tegen een partij” en niet “door de partijen”. Artikel 8.14, lid 1, Burgerlijk Wetboek bepaalt dat het bewijs van een rechtshandeling door derden met alle middelen mag worden geleverd. Die bepaling was reeds overbodig doordat artikel 8.9, § 1, Burgerlijk Wetboek de noodzaak aan een ondertekend geschrift slechts oplegt voor het bewijs “door de partijen”. Er is dus geen regel waarvan artikel 8.14, lid 1, Burgerlijk Wetboek de uitzondering zou zijn.

²⁵ Artikel 8.11, § 1, Burgerlijk Wetboek schrijft voor dat het bewijs tussen ondernemingen of tegen ondernemingen kan worden geleverd door alle bewijsmiddelen. Overbodig is te vermelden dat de regel ook geldt “tussen ondernemingen”. Een bewijs tussen ondernemingen is noodzakelijk tegen een onderneming. Het tweede en derde lid van § 1 zijn verduidelijkend, maar lijken me strikt genomen ook overbodig.

²⁶ Volgens artikel 8.10, lid 1, Burgerlijk Wetboek kan het bewijs van een eenzijdige rechtshandeling met alle bewijsmiddelen worden bewezen.

²⁷ Volgens artikel 8.9, § 4, Burgerlijk Wetboek mag het bewijs met alle bewijsmiddelen worden geleverd wanneer de waardering van het voorwerp van de handeling onmogelijk is doordat de waarde niet bepaald of bepaalbaar is tijdens het ontstaan van de rechtshandeling.

²⁸ Dit bedrag kan worden aangepast door de Koning (art. 8.9, § 1, BW).

²⁹ Volgens artikel 8.12 Burgerlijk Wetboek lijden de regels in artikel 8.9 Burgerlijk Wetboek uitzondering wanneer er geen akte bestaat, hetzij door materiële of morele onmogelijkheid zich een akte te verschaffen, hetzij omdat het gebruikelijk is geen akte op te stellen, en ook wanneer er wel een akte bestond maar deze door overmacht is verloren gegaan.

³⁰ Art. 8.12 BW. Zie vorige voetnoot.

³¹ Artikel 8.21 Burgerlijk Wetboek bepaalt dat een eenzijdige verbintenis om een geldsom te betalen of een zekere hoeveelheid vervangbare zaken te leveren, enkel een bewijs oplevert indien zij de *handtekening* bevat van de persoon die zich verbindt alsmede de vermelding, door hemzelf *geschreven*, van de som of de hoeveelheid *voluit in letters uitgedrukt* (eigen nadruk). Enkele bedenkingen: Ten eerste impliceert deze regel vanzelf de noodzaak aan een ondertekend geschrift. Die regel had dus in hoofdstuk 2 (‘Toelaatbaarheid van de bewijsmiddelen’) moeten staan en niet in hoofdstuk 3 (‘Bewijsmiddelen’). Ten tweede is de formulering van artikel 8.21 Burgerlijk Wetboek circulair. Anders dan de wettekst voorhoudt, is de eenzijdige rechtshandeling geen bewijsmiddel, maar wel hetgeen bewezen moet worden. De eenzijdige rechtshandeling kan onmogelijk een handtekening en een schriftelijke vermelding bevatten, want het is een mentaal construct. Men bedoelt allicht het geschrift waarin de rechtshandeling is uitgedrukt, en niet de rechtshandeling zelf.

³² Men zou uit artikel 8.12 Burgerlijk Wetboek, waarin alleen verwezen is naar de regels uit artikel 8.9 Burgerlijk Wetboek, *a contrario* kunnen afleiden dat deze uitzondering niet geldt voor de regel in artikel 8.21 Burgerlijk Wetboek, maar men kan dit artikel evengoed naar analogie lezen voor artikel 8.21 Burgerlijk Wetboek. Strikt logisch gezien, kan men noch het ene noch het andere uit artikel 8.12 afleiden.

11. *Wettelijke bewijswaarde* – Artikel 8.9, § 1, lid 3, Burgerlijk Wetboek bepaalt dat het bewijs boven of tegen een ondertekend geschrift enkel kan worden geleverd door een ander ondertekend geschrift, ongeacht de waarde van de te bewijzen rechtshandeling. Deze bepaling bevat in wezen een voorrangsregel. De wet kent aan het ondertekend geschrift een hogere rangorde toe dan aan getuigenissen en andere feitelijke indicaties (ongeacht de overtuigingskracht ervan)³³. Het ondertekend geschrift heeft daarentegen geen voorrang op de bekentenis, de beslissende eed en een begin van bewijs door geschrift dat is aangevuld met een ander bewijsmiddel (art. 8.13 BW).

Deze regel beschermt de zekerheid die van de duurzaamheid van het geschrift uitgaat – *verba volant, scripta manent*³⁴ – en maakt van die zekerheid dus een *rechtszekerheid*: wie over een ondertekend geschrift beschikt, mag op beide oren slapen. Het wordt de ondertekenaar van een geschrift die beweert dat dit geschrift afwijkt van zijn werkelijke bedoeling, niet toegestaan die bewering hard te maken op grond van getuigen en ongeschreven (of geschreven maar niet aangevulde) feitelijke indicaties.

De voorrang van het ondertekend geschrift op getuigenissen en andere (ongeschreven) indicaties, impliceert vanzelf dat dit bewijsmiddel een wettelijke rangorde (wettelijke bewijswaarde) heeft die uit de wet is af te leiden los van de artikelen 8.17 en 8.18 Burgerlijk Wetboek. De regel uit artikel 8.9, § 1, lid 3, Burgerlijk Wetboek betekent immers dat de rechter voorrang moet geven aan een ondertekend geschrift. Hij wordt door dat geschrift gebonden en moet zijn oordeel daarop baseren, ook al wordt hij door die andere indicaties persoonlijk meer overtuigd.

12. *Geen voorrang in uitzonderingsgevallen* – Artikel 8.9, § 1, lid 3, Burgerlijk Wetboek bepaalt uitdrukkelijk dat de voorrang van het ondertekend geschrift geldt ongeacht het bedrag van de rechtshandeling. Ook een ondertekend geschrift dat een overeenkomst aanduidt van minder dan 3.500,00 euro, kan dus niet terzijde worden geschoven op basis van een getuigenis of een andere feitelijke indicatie.

De wettekst laat echter na te verduidelijken dat deze voorrangsregel *niet* geldt in alle andere gevallen waarin het bewijs met alle bewijsmiddelen mag worden geleverd, dus in alle uitzonderingsgevallen bepaald door de artikelen 8.10 t.e.m. 8.14 Burgerlijk Wetboek. Dat is nochtans algemeen aanvaard, en dat is ook aangestipt in de Memorie van toelichting bij boek 8³⁵. Het ondertekend geschrift geniet dus bijvoorbeeld geen voorrang bij het bewijs door en tegen derden³⁶ en bij het bewijs tegen

³³ Het begrip ‘indicatie’ en niet het begrip feitelijk ‘vermoeden’ wordt gehanteerd, omdat een vermoeden taalkundig gezien geen bewijsmiddel is, maar het resultaat van de waardering door de rechter van eender welk bewijsmiddel. Zie reeds M. STORME, *De bewijslast in het Belgisch privaatrecht*, Gent, Story-Scientia, 1962, 337-339, nr. 364-365.

³⁴ Zie ook B. SAMYN, *Privaatrechtelijk bewijs. Een diepgaand en praktisch overzicht*, Gent, Story Publishers, 2012, 206-207, nr. 199.

³⁵ Zie Wetsontwerp van 31 oktober 2018 houdende invoeging van Boek 8 “Bewijs” in het nieuw Burgerlijk Wetboek, *Parl.St. Kamer 2018-2019, DOC 54 3349/001*, p. 28 (“*In een vrij bewijsstelsel is het tegenbewijs onbeperkt mogelijk. In het gereguleerd bewijsstelsel, daarentegen, kan het tegenbewijs enkel geleverd worden met een andere onderhandse of authentieke akte (art. 8.9)*”).

³⁶ Zie B. SAMYN, *Privaatrechtelijk bewijs. Een diepgaand en praktisch overzicht*, Gent, Story Publishers, 2012, 250, nr. 270, 291, nr. 355 en 338, nr. 436; B. CATTOIR, *Nieuw burgerlijk bewijsrecht*, Mechelen, Kluwer, 2020, 143, nr. 272 (“*Tussen de partijen en derden geldt artikel 8.9 BW dus niet. Het bewijs kan in*

ondernemingen³⁷, hoewel dat niet in de wettekst staat. De bepalingen die een uitzondering op artikel 8.9 Burgerlijk Wetboek maken, vermelden alleen dat de overige bewijsmiddelen zijn *toegestaan*, maar zeggen niets over de eventuele voorrang van het ene middel op het andere. Een (onvolmaakte) indicatie die de lezer daarvoor in de tekst zelf aantreft, is het feit dat de voorrangsregel in een artikel is opgenomen dat ‘Gereguleerd bewijsstelsel’ heet, en de artikelen 8.10 t.e.m. 8.14 Burgerlijk Wetboek zijn opgenomen in een afdeling genaamd ‘Uitzonderingen op het gereguleerd bewijsstelsel’.

13. *Artikelen 8.17 en 8.18 Burgerlijk Wetboek* – Aangezien artikel 8.9, § 1, lid 3, Burgerlijk Wetboek reeds vanzelf een wettelijke bewijswaarde impliceert, lijkt de toegevoegde waarde van de artikelen 8.17 en 8.18 Burgerlijk Wetboek (voorheen de artikelen 1319, 1320 en 1322 Oud BW) eerder beperkt. Deze bepalingen omschrijven de wettelijke bewijswaarde van authentieke en onderhandse akten. Dit zijn de ‘ondertekende geschriften’ in de zin van artikel 8.9 Burgerlijk Wetboek (art. 8.1, 6°, BW). Voornamelijk in twee opzichten zijn deze artikelen nog nuttig: (1) Ten eerste kan uit het eerste lid van artikel 8.17 Burgerlijk Wetboek worden afgeleid dat de authentieke vermeldingen in een authentieke akte voorrang hebben op onderhandse akten. Een overeenkomst die van de authentieke vermeldingen afwijkt is immers nietig. Tegen deze authentieke vermeldingen kunnen de partijen, en zelfs derden³⁸, alleen optreden via een procedure van betichting van valsheid. (2) Ten tweede beperken de artikelen de wettelijke bewijswaarde van akten tot de betrokken partijen en hun rechtverkrijgenden, waaruit – zij het via een omweg – af te leiden is dat de voorrangsregel uit artikel 8.9, § 1, lid 3, Burgerlijk Wetboek niet voor het bewijs door en tegen derden geldt (hoewel men dat eerder in artikel 8.14 Burgerlijk Wetboek verwacht en dat net zo goed in artikel 8.9 Burgerlijk Wetboek had gekund).

Waar deze artikelen (ook) de wettelijke bewijswaarde vastleggen van de niet-authentieke vermeldingen in authentieke akten (art. 8.17, lid 3, BW) en de vermeldingen in onderhandse akten (art. 8.18 BW), hebben ze mijns inziens echter weinig meerwaarde ten aanzien van de voorrangsregel in artikel 8.9, § 1, Burgerlijk Wetboek. Zoals gezegd, is de waardering van een bewijsmiddel noodzakelijk relatief ten aanzien van andere bewijsmiddelen. In tegenstelling tot wat de wetsbepalingen – afzonderlijk gelezen – doen uitschijnen, vormen de ondertekende geschriften nog geen ‘bewijs’ als in een *voldoende* of *afdoende* bewijs. Men mag immers het tegenbewijs nog leveren op een door de wet toegelaten wijze³⁹. Over de *rangorde*

de regel over en weer worden geleverd door alle toegelaten bewijsmiddelen, getuigen en feitelijke vermoedens inbegrepen. Dat impliceert dat zowel de partijen als derden over en weer ook met alle toegelaten bewijsmiddelen kunnen bewijzen tegen en boven de inhoud van de akte.”)

³⁷ Wat ondernemingen betreft, is dit wel uitdrukkelijk aangegeven in de Memorie van toelichting. Zie Wetsontwerp van 31 oktober 2018 houdende invoeging van Boek 8 “Bewijs” in het nieuw Burgerlijk Wetboek, *Parl.St.* Kamer 2018-2019, DOC 54 3349/001, p. 21.

³⁸ B. SAMYN, *Privaatrechtelijk bewijs. Een diepgaand en praktisch overzicht*, Gent, Story Publishers, 2012, 250, nr. 270; B. CATTOIR, *Nieuw burgerlijk bewijsrecht*, Mechelen, Kluwer, 2020, 144, nr. 274. Artikel 8.17, lid 1, Burgerlijk Wetboek beperkt de regel inderdaad niet tot partijen en hun rechtverkrijgenden zoals artikel 8.17, lid 3, Burgerlijk Wetboek en artikel 8.18 Burgerlijk Wetboek dat wel doen.

³⁹ Zie W. DE BONDT, “Uitlegging van overeenkomsten naar de geest: mogelijkheden, grenzen en alternatieven”, *RW* 1996-1997, 1008; B. SAMYN, *Privaatrechtelijk bewijs. Een diepgaand en praktisch overzicht*, Gent, Story Publishers, 2012, 201, nr. 193 en 290-291, nr. 354-355; B. CATTOIR, *Nieuw*

(wettelijke bewijswaarde) ten aanzien van andere bewijsmiddelen zeggen de artikelen 8.17, lid 3, en 8.18 Burgerlijk Wetboek dus bij nader inzien niet zo veel. Dat een ondertekend geschrift een zekere *overtuigingskracht* heeft (vrije bewijswaarde), is dan weer evident en hoefde niet te worden gecodificeerd. De vraag is in welke gevallen een rechter van het ondertekend geschrift mag afwijken indien het hem *niet* overtuigt, en die aangelegenheid wordt reeds door artikel 8.9, § 1, lid 3, Burgerlijk Wetboek geregeld. Zoals gezegd, is het concept ‘wettelijke bewijswaarde’ niet los van deze rangorderegeling te begrijpen. De artikelen 8.17 en 8.18 Burgerlijk Wetboek plaatsen de ondertekende geschriften als het ware in een theoretisch vacuüm waarin zij zich nooit bevinden. Ze bepalen in feite dat een rechter uitwerking moet verlenen aan een ondertekend geschrift, ook als hij er niet door wordt overtuigd, maar gaan voorbij aan het feit dat die overtuiging slechts kan worden belet door de aanwezigheid van andere, tegenstrijdige indicaties. Dan komt het erop aan te weten of een rechter daaraan voorrang mag verlenen of niet.

C. Aanvullen

14. *Omschrijving* – De doctrine maakt voorts een onderscheid tussen interpreteren en aanvullen⁴⁰. Dat is geen sinecure. Het lijkt in elk geval raadzaam om hierbij steeds te verhelderen waarvan men precies de aanvulling beoogt. Hierbij dient een onderscheid tussen twee verschillende niveaus te worden gemaakt. Men kan, enerzijds, een *geschrift* aanvullen met wat er niet in is uitgedrukt, en men kan, anderzijds, ook de *wilsovereenstemming* aanvullen met dingen waarover geen wilsovereenstemming bestond of aangetoond is. De twee vormen van aanvulling overlappen enigszins, waardoor het niet steeds eenvoudig of zinvol is om ze van elkaar te onderscheiden. Zowel het geschrift als de wilsovereenstemming moeten immers worden aangevuld om tot de overeenkomst *in de ruime zin* van het woord te komen (als *container* van verbintnissen). Desalniettemin lijkt dit onderscheid mij zinvol om de analyse van het begrip ‘aanvulling’ wat bevattelijker te maken. De overeenkomst in de ruime zin moet nooit worden aangevuld, net zomin als ze moet worden geïnterpreteerd. Wat men aan de wilsovereenstemming of het geschrift toevoegt, maakt er immers deel van uit.

Het concept ‘aanvulling’ is bij nader inzien weinig zinvol wanneer het in die zin wordt begrepen dat het geschrift wordt aangevuld met een bedoeling of wilsovereenstemming die er niet in is uitgedrukt. In feite is de aanvulling van het geschrift niets anders dan de interpretatie van andere feitelijke omstandigheden waaruit een rechter de bedoeling of wilsovereenstemming afleidt. Het is analytisch beschouwd dus niet nodig om het geschrift eerst met deze externe omstandigheden *aan te vullen*. Het geschrift (*instrumentum*) is immers de overeenkomst (*negotium*) niet en moet deze ook niet noodzakelijk geheel omvatten. In realiteit interpreteert de rechter zowel het geschrift als eraan externe omstandigheden en leidt daaruit de (gemeenschappelijke) bedoeling af. Het zijn twee wegen die naar hetzelfde eindpunt leiden en die elkaar niet noodzakelijk moeten kruisen. Het is dus niet zozeer dat de externe omstandigheden het *geschrift* aanvullen. Dat geldt ook in omgekeerde zin: ze

burgerlijk bewijsrecht, Mechelen, Kluwer, 2020, 137-138, nr. 260 en 140, nr. 266; I. CLAEYS en T. TANGHE, *Algemeen contractenrecht. Handboek voor nu en straks*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 283.

⁴⁰ I. CLAEYS en T. TANGHE, *Algemeen contractenrecht. Handboek voor nu en straks*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 277, nr. 348.

vullen elkaar aan. Het concept van aanvulling duikt slechts op omdat men het *instrumentum* met het *negotium* vereenzelvigd. De twee begrippen sturen daar eigenlijk al op aan omdat de term *instrumentum* (doorgaans) uitsluitend voor het geschrift wordt aangewend. In feite zijn de overige (aan het geschrift externe) omstandigheden net zo goed *instrumenta*, of – beter gezegd – zowel het geschrift als de externe omstandigheden vormen indicatoren van het *negotium*.

15. *Boven versus (?) tegen* – Artikel 8.9, § 1, lid 3, Burgerlijk Wetboek bepaalt dat het bewijs *boven* of *tegen* een ondertekend geschrift slechts kan worden geleverd door een ander ondertekend geschrift, dan wel – zoals artikel 8.13 Burgerlijk Wetboek aangeeft – door een bekentenis, een beslissende eed of een begin van bewijs door geschrift dat is aangevuld met minstens één ander bewijsmiddel.

In zekere zin is ‘boven’ hetzelfde als ‘tegen’. Dat het ene *boven* het andere geldt, impliceert noodzakelijk een tegenstrijdigheid tussen de twee. Wanneer een middel mag worden aangewend om te bewijzen *tegen* een ander middel, dan plaats men het eerste noodzakelijk *boven* het laatste. Zonder tegenstrijdigheid is er immers geen nood aan een *bovengeschiktheid*. Aanvullen (nevenschikken) is niet hetzelfde als doen primeren (bovenschikken). Traditioneel wordt artikel 1341 Oud Burgerlijk Wetboek (voortaan art. 8.9, § 1, lid 3, BW) zo begrepen dat men een ondertekend geschrift op grond van andere bewijsmiddelen niet terzijde mag schuiven (bewijzen tegen) en er evenmin iets aan mag aan *toevoegen* (bewijzen boven)⁴¹, maar het lijkt zo dat met dit ‘toevoegen’ eigenlijk een bijzondere vorm van tegenstellen is bedoeld. De rechter die een bepaalde verbintenis verruimt of verengt door het voorwerp ervan uit te breiden, *corrigeert* deze verbintenis eigenlijk *door* ze aan te vullen. De vraag rijst dan ook of het wel zinvol is ‘aanvullen’ in zijn betekenis van bovenschikken te onderscheiden van het tegenstellen.

Het lijkt overigens onhoudbaar om te beweren dat een ondertekend geschrift niet louter zou mogen worden aangevuld met overige feitelijke indicaties om de draagwijdte van de gehele werkelijke bedoeling of wilsovereenstemming (overeenkomst in de enge zin) of de rechtshandeling (zoals een overeenkomst in de ruime zin) te achterhalen, waarvan het geschrift doorgaans slechts een onvolmaakte indicatie vormt, zolang van tegenstrijdigheid geen sprake is. In dat geval plaatst men iets *naast* het geschrift en niet *erboven*. Het is immers haast ondenkbaar dat de betrokken partijen alles in een geschrift zouden hebben vastgelegd. In de literatuur wordt weliswaar opgemerkt dat een ondertekend geschrift ‘volledig’ moet zijn opdat het niet louter een ‘begin van bewijs door geschrift’ zou zijn (waaraan geen wettelijke bewijswaarde toekomt), maar deze volledigheid omvat alleen de essentiële elementen

⁴¹ B. MAES, “Bewijskracht en bewijswaarde: kanttekeningen bij de rechtspraak van het Hof van Cassatie”, *P&B* 1995, 146 (“*De artt. 1341 en 1353 B.W. houden geen absoluut verbod in voor de rechter om de draagwijdte van een schriftelijke overeenkomst aan de hand van getuigenissen en vermoedens te bepalen [interpretatieve functie]. Zij verhinderen slechts het gebruik van deze bewijsmiddelen om aan het instrumentum iets toe te voegen of dit tegen te spreken.*”); W. DE BONDT, “Uitlegging van overeenkomsten naar de geest: mogelijkheden, grenzen en alternatieven”, *RW* 1996-1997, 1013 (“*Mocht de rechter de overeenkomst aanvullen onder het mom van interpretatie, dan zou hij een bewijs toelaten boven de inhoud van de akte.*”); T. WERQUIN, conclusie voor Cass. 29 januari 2010, [C.08.0267.F](#), [ECLI:BE:CASS:2010:CONC.20100129.3](#); I. CLAEYS en T. TANGHE, *Algemeen contractenrecht. Handboek voor nu en straks*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 280-281.

waaruit men het bestaan van een bepaalde rechtshandeling kan opmaken⁴². Het belet de rechter dan ook niet om het geschrift met de gemeenschappelijke bedoeling aan te vullen, waarvan een partij het bewijs levert buiten het geschrift om. Dat is immers niet noodzakelijk strijdig met het geschrift en doet dus geen afbreuk aan de wettelijke bewijswaarde ervan. Artikel 8.9, § 1, lid 3, Burgerlijk Wetboek belet hem alleen *voorrang* te geven aan andere bewijsmiddelen tegen (= boven) het ondertekend geschrift.

2. *De huidige (oude?) doctrine: de bewijskracht van akten*

A. *Bespreking*

16. *Rechtstreekse miskennen van de wettelijke bewijswaarde* – Krachtens artikel 8.9, § 1, lid 3, Burgerlijk Wetboek moet de rechter in bepaalde omstandigheden dus voorrang geven aan een ondertekend geschrift, zelfs als hij of zij er persoonlijk van overtuigd is dat het geschrift geen accurate weergave vormt van de werkelijke wil of wilsovereenstemming. Precies in die omstandigheid heeft de regel een bestaansreden als bescherming van de rechtszekerheid. Door de voorrang te ontzeggen, miskent de rechter de wettelijke bewijswaarde van het ondertekend geschrift, wat ook kan worden aangeduid als de schending van artikel 8.17 of artikel 8.18 Burgerlijk Wetboek, afhankelijk van de vraag of het een authentieke dan wel een onderhandse akte betreft.

Een rechter kan de wettelijke bewijswaarde van een akte op een rechtstreekse manier miskennen. Zo'n rechtstreekse schending vindt plaats wanneer een rechter aangeeft wat naar zijn of haar oordeel de inhoud van een ondertekend geschrift is, maar vervolgens op grond van getuigenissen en andere feitelijke indicaties weigert om daaraan gevolg te geven⁴³. In een dergelijk geval plaatst de rechter die overige bewijsmiddelen onmiskenbaar boven het ondertekend geschrift en zal de beslissing worden vernietigd.

17. *Onrechtstreekse miskennen van de wettelijke bewijswaarde* – Deze regel is echter niet helemaal waterdicht. Het is namelijk mogelijk dat een rechter een geschrift per vergissing of met opzet negeert of dat een rechter zich bij de uitlegging van een geschrift vergist of er bewust een averechtse uitleg aan geeft, waardoor *de facto* toch voorrang wordt gegeven aan externe omstandigheden boven dat geschrift. In die gevallen wordt de voorrang van het ondertekend geschrift op een *onrechtstreekse* wijze miskend.

18. *Geen cassatiecontrole op juiste uitlegging* – Dit probleem is, wat de averechtse uitleg betreft, door het Hof van Cassatie niet eenvoudig te verhelpen. De interpretatie van een ondertekend geschrift is immers een feitelijke aangelegenheid. Het staat een rechter vrij om te bepalen wat de (gemeenschappelijke) bedoeling van de partijen was (subjectieve interpretatie) en wat in de concrete omstandigheden gebruikelijk of redelijk is (objectieve interpretatie). Het Hof van Cassatie is niet bevoegd om zich

⁴² B. CATTOIR, *Nieuw burgerlijk bewijsrecht*, Mechelen, Kluwer, 2020, 113, nr. 197.

⁴³ F. DUMON, “De motivering van de vonnissen en arresten en de bewijskracht van de akten”, *RW* 1978-1979, 282, nr. 20.

over dergelijke feitelijke beoordelingen uit te spreken⁴⁴. Het cassatieberoep is immers – zo luidt het motto – geen derde aanleg: het Hof treedt niet in de beoordeling van de zaken zelf (art. 147 GW)⁴⁵. Het Hof van Cassatie oordeelt dus niet of een door een rechter gegeven interpretatie juist of verkeerd is en legt de rechter evenmin een interpretatie op⁴⁶.

Het Oud Burgerlijk Wetboek bevatte (tot voor kort) overigens ook geen *interpretatiereg*el die geschikt is om de averechtse interpretatie van een geschrift door rechters te sanctioneren, integendeel. Het vroegere artikel 1156 Oud Burgerlijk Wetboek (nu art. 5.64, lid 1, BW) schrijft juist voor dat de rechter moet nagaan welke de gemeenschappelijke bedoeling van de partijen was veeleer dan zich aan de letterlijke betekenis van de woorden te houden.

19. *Miskennen van de bewijskracht* – Toch heeft het Hof van Cassatie een manier gevonden om de averechtse interpretatie van een geschrift door een rechter te sanctioneren. Het Hof vernietigt een rechterlijke beslissing wanneer deze steunt op een uitleg van een geschrift die *onverenigbaar is met de bewoordingen* ervan⁴⁷.

Omdat de wettelijke interpretatieregels zelf niet geschikt bleken om die controle te verantwoorden, baseert Het Hof deze vernietigingen op wat het de ‘miskennen van de bewijskracht van akten’ noemt (Fr. *violation de la foi due aux actes*). De naam van dit middel geeft prijs dat deze vernietigingsgrond zijn originele verantwoording vindt in de bescherming van de voorrang van het ondertekend geschrift en dus in de bescherming van de wettelijke bewijswaarde. Een rechter – zo luidt de doctrinale verantwoording – zou de wettelijke bewijswaarde van een ondertekend geschrift al te gemakkelijk kunnen omzeilen door de bewoordingen ervan te verdraaien of te ‘denatureren’. Een rechter doet onrechtstreeks afbreuk aan de wettelijke voorrang bij de waardering van het ondertekend geschrift door eenvoudig te ontkennen wat in de akte staat of door erin te lezen wat door de bewoordingen ervan wordt uitgesloten⁴⁸.

⁴⁴ Cass. 19 september 2005, [C.04.0040.F](#), [ECLI:BE:CASS:2005:ARR.20050919.12](#); Cass. 20 november 2009, [C.08.0507.F](#), [ECLI:BE:CASS:2009:ARR.20091120.1](#).

⁴⁵ C. PARMENTIER, *Comprendre la technique de cassation*, Brussel, Larcier, 2018, 18-19, nrs. 1-3.

⁴⁶ F. DUMON, “De motivering van de vonnissen en arresten en de bewijskracht van de akten”, *RW* 1978-1979, 276-278, nr. 14-16, 281-282, nr. 19 en 311-312, nr. 39; E. KRINGS, conclusie voor Cass. 13 mei 1988, AC 1987-1988, 1197-1198 en 1206-1207; C. PARMENTIER, *Comprendre la technique de cassation*, Brussel, Larcier, 2018, 80, nr. 81.

⁴⁷ Cass. 25 september 2000, [C.99.0201.F](#), [ECLI:BE:CASS:2000:ARR.20000925.6](#); Cass. 8 november 2002, [C.00.0374.N](#), [ECLI:BE:CASS:2002:ARR.20021108.6](#); Cass. 29 november 2002, [C.00.0729.N](#), [ECLI:BE:CASS:2002:ARR.20021129.2](#); Cass. 18 mei 2006, [C.05.0097.N](#), [ECLI:BE:CASS:2006:ARR.20060518.7](#); Cass. 11 september 2006, [S.06.0013.F](#), [ECLI:BE:CASS:2006:ARR.20060911.6](#); Cass. 22 september 2006, [C.05.0307.N](#), [ECLI:BE:CASS:2006:ARR.20060922.2](#); Cass. 19 november 2007, [C.06.0150.F](#), [ECLI:BE:CASS:2007:ARR.20071119.2](#); Cass. 20 november 2008, [C.07.0577.F](#), [ECLI:BE:CASS:2008:ARR.20081120.11](#); Cass. 14 januari 2009, [P.08.1827.F](#), [ECLI:BE:CASS:2009:ARR.20090114.4](#); Cass. 29 januari 2010, [C.08.0267.F](#), [ECLI:BE:CASS:2010:ARR.20100129.3](#); Cass. 9 december 2010, [C.09.0215.F](#), [ECLI:BE:CASS:2010:ARR.20101209.10](#); Cass. 7 maart 2013, [C.12.0129.F](#), [ECLI:BE:CASS:2013:ARR.20130307.13](#) (De lezer dient de originele tekst in het Frans te lezen, gelet op de vertaalfout in de Nederlandse tekst); Cass. 17 oktober 2014, [C.14.0056.N](#), [ECLI:BE:CASS:2014:ARR.20141017.6](#); Cass. 18 maart 2016, [C.15.0181.F](#), [ECLI:BE:CASS:2016:ARR.20160318.6](#); Cass. 4 juni 2018, [C.17.0505.N](#), [ECLI:BE:CASS:2018:ARR.20180604.3](#).

⁴⁸ F. RIGAUX, *La nature du contrôle de la Cour de cassation*, Brussel, Bruylant, 1966, 288; F. DUMON, “De motivering van de vonnissen en arresten en de bewijskracht van de akten”, *RW* 1978-1979, 310, nr. 37 (“*Het ligt voor de hand dat een geschreven akte geen bewijs zou kunnen opleveren – wat volgens de*

De facto wordt dan voorrang gegeven aan andere feitelijke elementen boven het ondertekend geschrift, zij het op een onrechtstreekse manier. Door de onrechtstreekse wijze waarop zo afbreuk wordt gedaan aan de wettelijke bewijswaarde van een geschrift, ontsnapt men dus niet aan de cassatiecontrole. Het Hof vernietigt dergelijke beslissingen eenvoudig op basis van de schending van de artikelen 8.17 en 8.18 Burgerlijk Wetboek. Zo verpakt het Hof van Cassatie de gehandhaafde regel als een bewijsregel⁴⁹, terwijl het in werkelijkheid een interpretatieregel is. Dat doet, zoals in deze tekst nog zal blijken, grote begripsverwarring ontstaan.

20. *Negeren van een geschrift* – Volgens Dumon kon een rechter de bewijskracht van een akte ook miskennen door die akte te negeren⁵⁰. Het is inderdaad zo dat een rechter zo de wettelijke bewijswaarde van een geschrift evenzeer op onrechtstreekse wijze miskent. Er is dus op het eerste gezicht geen reden om het negeren van een geschrift anders te behandelen. De doctrine is evenwel op een andere manier geëvolueerd. Nu een miskenning van de bewijskracht wordt omschreven als een *interpretatie* die onverenigbaar is met de bewoordingen van een geschrift, gaat men er tegenwoordig van uit dat een rechter een geschrift noodzakelijk moet hebben geïnterpreteerd om die schending te begaan⁵¹. Het Hof van Cassatie oordeelt inderdaad dat een rechter die een geschrift niet uitlegt, de bewijskracht ervan niet miskent⁵², dat een rechter de

artikelen 1319 en volgende het voorwerp is van het geschrift – indien hetgeen daarin wordt uitgedrukt straffeloos vervormd, verdraaid, gewijzigd, kortom genegeerd kon worden. [...] Wanneer de wet – inzonderheid de artikelen 1319 tot 1322 van het Burgerlijk Wetboek – bepaalt dat de geschreven akten bewijs opleveren, dan schrijft zij aldus noodzakelijk de eerbiediging voor van hetgeen door het geschrift is uitgedrukt.”); conclusie van advocaat-generaal E. KRINGS voor Cass. 13 mei 1988, AC 1987-1988, 1201 (“*Mocht het bewijs van de draagwijdte van de overeenkomst ook anders worden geleverd, d.w.z. buiten de akten om, dan zou wellicht minder belang worden gehecht aan de uitlegging van de akten.*”); W. DE BONDT, “Uitlegging van overeenkomsten naar de geest: mogelijkheden, grenzen en alternatieven”, RW 1996-1997, 1005; conclusie van advocaat-generaal T. WERQUIN voor Cass. 29 januari 2010, [C.08.0267.F](#), [ECLI:BE:CASS:2010:CONC.20100129.3](#); B. SAMYN, *Privaatrechtelijk bewijs. Een diepgaand en praktisch overzicht*, Gent, Story Publishers, 52, nr. 30.

⁴⁹ Maes noemt de theorie “het sluitstuk van het bewijsrecht”. Zie B. MAES, “Bewijskracht en bewijswaarde: kanttekeningen bij de rechtspraak van het Hof van Cassatie”, P&B 1995, 141 (“*De door deze wetsbepalingen gearandeerde bewijswaarde van geschriften zou – zo luidt de onderliggende redenering – volkomen ondoeltreffend worden, mocht de feitenrechter vrij, zonder enige vorm van controle en onder het mom van zijn “onaantastbare beoordelingsbevoegdheid”, kunnen bepalen hoe geschriften moeten worden begrepen, desnoods met weglating, wijziging of toevoeging van bewoordingen of van andere inhoudelijke gegevens. Uit een en ander volgt dat het verbod de “bewijskracht te schenden van akten” moet worden beschouwd als een essentieel sluitstuk van het bewijsrecht.*”).

⁵⁰ F. DUMON, “De motivering van de vonnissen en arresten en de bewijskracht van de akten”, RW 1978-1979, 309, nr. 36.

⁵¹ H. BOULARBAH, P. GERARD en J. VAN DROOGHENBROECK, “Pourvoi en cassation en matière civile” in *Répertoire pratique du droit Belge - tome onzième*, Brussel, Bruylant, 2011, 251, c).

⁵² Cass. 16 juni 2000, [C.99.0400.N](#), [ECLI:BE:CASS:2000:ARR.20000616.12](#) (“*Overwegende dat het bestreden arrest het arrest van het Hof van Beroep te Brussel van 17 mei 1995 niet uitlegt maar op grond van rechtsregels beslist dat het bevel slechts werking kon hebben vanaf de betekening van het arrest; Dat het onderdeel, in zoverre het miskenning van de bewijskracht van akten aanvoert, feitelijke grondslag mist.*”); Cass. 22 februari 2005, [P.04.1345.N](#), [ECLI:BE:CASS:2005:ARR.20050222.33](#); Cass. 27 mei 2008, [P.08.0402.N](#), [ECLI:BE:CASS:2008:ARR.20080527.12](#); Cass. 2 februari 2009, [S.08.0127.N](#), [ECLI:BE:CASS:2009:ARR.20090202.11](#); Cass. 5 december 2017, [P.16.1173.N](#), [ECLI:BE:CASS:2017:ARR.20171205.2](#) (Het Hof oordeelde: “*Zij geven hiermee geen uitleg van deze stukken en miskennen bijgevolg niet de bewijskracht ervan*”, maar het is in het concrete geval toch moeilijk bij te treden dat de appelrechters de stukken niet zouden hebben geïnterpreteerd, aangezien het Hof zelf aangeeft dat zij op basis van die stukken hebben geoordeeld. Het Hof beoelde allicht dat de rechters eraan geen onmogelijke interpretatie hebben gegeven.); Cass. 2 maart 2021, [P.20.1234.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210302.2N.11](#) (De

bewijskracht niet miskent van een akte waarnaar hij niet verwijst⁵³ en dat het negeren van een stuk in een dossier geen miskennen van de bewijskracht ervan uitmaakt (zij het van dit dossier of van dat stuk)⁵⁴.

Dat betekent evenwel niet dat een rechter geschriften kan negeren zonder risico op vernietiging door het Hof. Wanneer een rechter een beslissing neemt die strijdig is met de bewoordingen van een akte omdat hij deze niet gelezen heeft, dan schendt hij – zoals gezegd – de eventuele wettelijke bewijswaarde (Fr. *force probante*) van de akte. Hij had deze akte immers moeten lezen om er voorrang aan te geven en heeft dat niet gedaan. Wanneer aan een geschrift *geen* wettelijke bewijswaarde toekomt, dan zijn er twee mogelijkheden. Als dit geschrift als bewijsmiddel is aangevoerd en de rechter niet uitlegt waarom hij het stuk negeert, dan is de beslissing behept met een motiveringsgebrek. Als een rechter daarentegen uitlegt waarom hij het geschrift buiten beschouwing laat, dan negeerde hij het niet echt: hij gaf daaraan een lagere bewijswaarde dan aan andere feitelijke indicaties en dat is in het vrije bewijsstelsel geoorloofd⁵⁵.

21. *De zogenaamde marginale aard van de controle* – Het wordt van de controle op de eerbied voor de bewijskracht van een akte vaak gezegd dat het een ‘marginale controle’ is en moet zijn, omdat deze controle een feitelijke aangelegenheid raakt waarvoor het Hof van Cassatie eigenlijk niet bevoegd is⁵⁶. De redenering is dat het Hof de grenzen van zijn bevoegdheid eerbiedigt door niet na te gaan of de uitlegging van de rechter wel of niet *juist* is, maar alleen na te gaan of de uitleg die de rechter aan een ondertekend geschrift geeft, ook verenigbaar is met de bewoordingen ervan. De uitleg moet dus niet noodzakelijk de *juiste* zijn, maar moet wel door de bewoordingen van de tekst worden toegestaan. Het Hof zal een rechterlijke beslissing niet vernietigen omdat de uitleg die het aan een ondertekend geschrift geeft, *verkeerd* is, maar omdat deze uitleg *onmogelijk* de juiste kan zijn⁵⁷. Een rechter mag, zo wordt

rechter miskent de bewijskracht van een akte [slechts?] waarnaar hij uitdrukkelijk verwijst); Cass. 25 maart 2021, [C.20.0413.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210325.1F.6](#) (het bestreden arrest maakte een interpretatie van het beroepen vonnis, niet van de conclusie, en dus heeft het de *foi due* aan de conclusies niet geschonden).

⁵³ Cass. 19 oktober 2005, [P.05.1041.F](#), [ECLI:BE:CASS:2005:ARR.20051019.12](#).

⁵⁴ Cass. 10 februari 2010, [P.09.1281.F](#), [ECLI:BE:CASS:2010:ARR.20100210.5](#); Cass. 23 september 2015, [P.15.0576.F](#), [ECLI:BE:CASS:2015:ARR.20150923.5](#).

⁵⁵ Zie bijvoorbeeld Cass. 2 februari 2009, [S.08.0127.N](#), [ECLI:BE:CASS:2009:ARR.20090202.11](#) (De eiser had een miskennen van de bewijskracht van een medisch attest aangevoerd. Dit geschrift dient echter voor het bewijs van een rechtsfeit en de rechter is niet gehouden daaraan voorrang te geven. Hij kan dus een feitelijke vaststelling doen die in strijd is met dit geschrift zolang die feitelijke vaststelling steunt op extrinsieke elementen. Het Hof oordeelt dat het middel dat de miskennen van de bewijskracht aanvoerde, feitelijke grondslag mist.).

⁵⁶ Conclusie van advocaat-generaal E. KRINGS voor Cass. 13 mei 1988, AC. 1987-1988, 1207; B. MAES, “Bewijskracht en bewijswaarde: kanttekeningen bij de rechtspraak van het Hof van Cassatie”, *P&B* 1995, 141-142; O. CAPRASSE, “Violation de la foi due aux actes et recours en annulation des sentences arbitrales”, *P&B* 2007, 42, nr. 14; H. BOULARBAH, P. GÉRARD en J. VAN DROOGHENBROECK, “Pourvoi en cassation en matière civile” in *Répertoire pratique du droit Belge - tome onzième*, Brussel, Bruylant, 2011, 252, nr. 539.

⁵⁷ F. DUMON, “De motivering van de vonnissen en arresten en de bewijskracht van de akten”, *RW* 1978-1979, 311, nr. 39; R. SOETAERT, “Rechtsbeginselen en marginale toetsing in cassatie” in *Liber amicorum J. Ronse*, Brussel, Story-Scientia, 1986, 61; W. DE BONDT, “Uitlegging van overeenkomsten naar de geest: mogelijkheden, grenzen en alternatieven”, *RW* 1996-1997, 1006-1007.

gezegd, een geschrift niet doen liegen of denatureren⁵⁸. Een rechter mag in een tekst niet lezen wat door de bewoordingen ervan wordt uitgesloten, en omgekeerd, ook niet ontkennen wat erin staat⁵⁹.

De enkele omstandigheid dat de rechter uit een stuk niet hetzelfde gevolg afleidt als een partij, houdt dan ook nog geen miskenning van de bewijskracht van dat stuk in⁶⁰. Zoals het Hof in enkele arresten verduidelijkt, heeft de miskenning van de bewijskracht betrekking op de uitlegging van de bewoordingen van een geschrift, eventueel in samenhang met de stukken naar welke het verwijst, niet de juridische of feitelijke gevolgtrekking die de rechter uit de door hem uitgelegde akte maakt⁶¹. Een rechter miskent de ‘bewijskracht’ van een akte evident nog niet door deze anders te interpreteren dan één van de partijen⁶² en uiteraard ook niet louter omdat er nog andere interpretaties mogelijk zijn⁶³. Het Hof oordeelt soms dat zo’n middel niet ontvankelijk is⁶⁴.

Het concept van marginale toetsing geeft echter een vertekend beeld van het bestaande recht. De marginale aard van een toetsing wordt doorgaans begrepen als een terug-

⁵⁸ F. DUMON, “De motivering van de vonnissen en arresten en de bewijskracht van de akten”, *RW* 1978-1979, 276, nr. 14; conclusie van advocaat-generaal E. KRINGS voor Cass. 13 mei 1988, *AC* 1987-1988, 1204 (die de term ‘liegen’ te sterk vindt omdat ‘de miskenning van de bewijskracht’ geen bedrieglijk opzet vereist); conclusie van advocaat-generaal T. WERQUIN voor Cass. 29 januari 2010, [C.08.0267.F](#), [ECLI:BE:CASS:2010:CONC.20100129.3](#); H. BOULARBAH, P. GÉRARD en J. VAN DROOGHENBROECK, “Pourvoi en cassation en matière civile” in *Répertoire pratique du droit Belge - tome onzième*, Brussel, Bruylant, 2011, 250, nr. 534; C. PARMENTIER, *Comprendre la technique de cassation*, Brussel, Larcier, 2018, 80, nr. 81.

⁵⁹ Cass. 8 december 2010, [P.10.1046.F](#), [ECLI:BE:CASS:2010:ARR.20101208.2](#) (“*que la pièce de référence contient une affirmation qui ne s’y trouve pas ou ne contient pas une énonciation qui y figure.*”); Cass. 23 september 2015, [P.15.0576.F](#), [ECLI:BE:CASS:2015:ARR.20150923.5](#) (“*Un grief de violation de la foi due à un acte consiste à désigner une pièce à laquelle la décision attaquée se réfère expressément et à reprocher à celle-ci, soit d’attribuer à cette pièce une affirmation qu’elle ne comporte pas, soit de déclarer qu’elle ne contient pas une mention qui y figure, en d’autres termes de donner de cette pièce une interprétation inconciliable avec ses termes.*”); Cass. 2 maart 2021, [P.20.1234.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210302.2N.11](#) (“*De rechter miskent de bewijskracht van een akte indien hij aan een geschrift, waarnaar hij uitdrukkelijk verwijst, een verklaring toeschrijft die dit geschrift niet bevat dan wel ontkent dat dit geschrift een verklaring bevat, die er wel in voorkomt, kortom wanneer hij het geschrift doet liegen*”). Zie ook H. BOULARBAH, P. GERARD en J. VAN DROOGHENBROECK, “Pourvoi en cassation en matière civile”, in *Répertoire pratique du droit Belge - tome onzième*, Brussel, Bruylant, 2011, 252, nr. 537; C. PARMENTIER, *Comprendre la technique de cassation*, Brussel, Larcier, 2018, 82, nr. 83.

⁶⁰ Cass. 2 maart 2021, [P.20.1234.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210302.2N.11](#) (De eiser meende dat een rechter uit een e-mail de aanwezigheid van een oorzakelijk verband had moeten afleiden); Cass. 11 april 2018, [P.18.0257.F](#), [ECLI:BE:CASS:2018:ARR.20180411.4](#) (Het middel dat de appelrechters verwijt, op grond van administratieve beslissingen, een andere analyse te maken van de juridische toestand van de verweerder dan deze die de eiser maakt, impliceert geen miskenning van de bewijskracht van deze administratieve beslissingen.); Cass. 28 februari 2018, [P.18.0004.F](#), [ECLI:BE:CASS:2018:ARR.20180228.1](#) (geen miskenning van een uitspraak van het EHRM);

⁶¹ Cass. 26 april 2011, [P.10.1972.N](#), [ECLI:BE:CASS:2011:ARR.20110426.2](#); Cass. 26 mei 2015, [P.14.0414.N](#), [ECLI:BE:CASS:2015:ARR.20150526.1](#).

⁶² Cass. 14 februari 2001, [P.00.1350.F-P.00.1353.F-P.001363.F](#), [ECLI:BE:CASS:2001:ARR.20010214.13](#); Cass. 20 februari 2003, [C.01.0504.F](#), [ECLI:BE:CASS:2003:ARR.20030220.6](#).

⁶³ Cass. 15 april 2004, [C.01.0547.N](#), [ECLI:BE:CASS:2004:ARR.20040415.13](#); Cass. 25 maart 2021, [C.20.0413.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210325.1F.6](#).

⁶⁴ Cass. 19 oktober 2000, [C.99.0245.F](#), [ECLI:BE:CASS:2000:ARR.20001019.6](#); Cass. 26 oktober 2000, [C.99.0060.F](#), [ECLI:BE:CASS:2000:ARR.20001026.3](#).

houdendheid van de toetsers⁶⁵. Het vereist een hogere graad van zekerheid dan deze waarmee de toetsers gewoonlijk genoeg mag nemen, wat wordt uitgedrukt door middel van het woord ‘kennelijk’. Wanneer iets *kennelijk* zus of zo moet zijn, dan is vereist dat dit voorwerp onmiskenbaar of klaarblijkelijk zo is: de kans is bijzonder klein dat de rechter zich vergist. Maar net zoals in andere gevallen⁶⁶ verhullen de strengere eisen die aan de toetsing worden gesteld bij nader inzien dat de maatstaf in realiteit een andere is dan in de doctrine wordt voorgehouden. In werkelijkheid wordt de norm verschoven zodat de reële norm verschilt van de doctrinaire norm, *i.e.* deze die slechts marginaal getoetst zou worden. Dat maakt het concept van de marginale toetsing nutteloos en inaccuraat. De marginale toetsing aan een maatstaf is de volledige toetsing aan een andere. Het Hof gaat in dit geval bijvoorbeeld niet na of de interpretatie door de rechter *onjuist* is en evenmin of dat ‘kennelijk’ zo zou zijn, maar wel of de interpretatie onverenigbaar (*onmogelijk*) is. Deze onmogelijkheid wordt volledig en dus niet marginaal gecontroleerd. Het onderstaande schema maakt dit wat bevattelijker:

⁶⁵ Vgl. J. RONSE, “Marginale toetsing in het Privaatrecht”, *TPR* 1977, 207-208 (“Met deze uitdrukking is bedoeld dat in bepaalde gevallen een rechtshandeling of een feitelijke gedraging die aan het oordeel van de rechter wordt onderworpen door deze niet volledig volgens eigen inzicht maar slechts op beperkte wijze kan beoordeeld worden naar haar overeenstemming met of inbreuk op het recht.”); R. SOETAERT, “Rechtsbeginselen en marginale toetsing in cassatie” in *Liber amicorum J. Ronse*, Brussel, Story-Scientia, 1986, 59 (“In het marginale van de toetsing wordt aldus uitgedrukt dat beoordeling door de rechter in beginsel uitgesloten was en dat deze zijn beoordeling nimmer geheel in de plaats zal kunnen stellen. In dat marginale is aldus nog een spoor achtergebleven van de historische schroom die de rechter heeft moeten overwinnen [...]. Een gelijkaardige drempel heeft overigens de cassatierechter moeten overschrijden bij het beoordelen van bepaalde ‘soevereine’ beslissingen van de feitenrechter”), 61-62 (“Terecht is opgemerkt dat zo’n beoordeling eerder een houding is van de rechter.”); M. BOES, “Rechter en bestuur. Redelijkheid, zorgvuldigheid en marginale toetsing” in *Liber amicorum J. Ronse*, Brussel, Story-Scientia, 1986, 1 en 9.

⁶⁶ Zoals bij de zogenaamde ‘marginale toetsing’ bij de beoordeling van de fout van de bestuurlijke overheid die leidt tot aansprakelijkheid. Vgl. J. RONSE, “Marginale toetsing in het Privaatrecht”, *TPR* 1977, 211; M. BOES, “Rechter en bestuur. Redelijkheid, zorgvuldigheid en marginale toetsing” in *Liber amicorum J. Ronse*, Brussel, Story-Scientia, 1986, 1 en 8-10. Een rechter baseert de aansprakelijkheid van de overheid voor een discretionaire beslissing niet op een beoordeling van de geschiktheid, de opportuniteit of de doelmatigheid van de beslissing, maar op de *redelijkheid* (aldus Ronse) of de *legaliteit* (aldus Boes) ervan. Dit mag echter niet doen denken dat de opportuniteit de doctrinale norm voor aansprakelijkheid zou zijn maar slechts marginaal getoetst zou worden. Redelijkheid (zorgvuldigheid) en wettigheid zijn volgens de doctrine de normen voor foutaansprakelijkheid. De overheidsaansprakelijkheid voor onredelijke en onwettige beslissingen berust dus niet op een marginale toetsing aan de norm, maar op een volledige toetsing.

De zogenaamde ‘marginale controle’ van de juistheid is een volledige controle van de verenigbaarheid/mogelijkheid⁶⁷. Wat onmogelijk is, ligt in de marge van wat onjuist is. Sommige mogelijke interpretaties zijn onjuist, maar de onmogelijke interpretaties zijn per definitie en dus ‘kennelijk’ onjuist. Het is de onmogelijkheid die de onjuistheid *onmiskenaar* maakt. De idee van marginale controle kan dus misschien doen begrijpen hoe de norm is beredeneerd, maar is onnodig om de inhoud ervan weer te geven en is bovendien niet helemaal accuraat. Het Hof controleert de juistheid niet. Te beweren dat het dat slechts op marginale wijze zou doen, is niet helemaal juist en in elk geval nodeloos ingewikkeld. Het controleert eenvoudig of de interpretatie van de rechter *mogelijk* was en die controle is niet beperkt⁶⁸. Een rechter miskent de zogenaamde ‘bewijskracht’ wanneer zijn interpretatie met de bewoordingen onverenigbaar is. Er moet geen ‘kennelijke’ onverenigbaarheid zijn, want dat is dubbel beperkt (‘marginaal’).

22. *Ongebruikelijke betekenis is mogelijk* – Een rechter hoeft een woord niet in een gebruikelijke zin te begrijpen als de partijen het niet zo hebben bedoeld⁶⁹. De zogenaamde ‘bewijskracht’ van een geschrift weerhoudt de rechter er niet van aan bewoordingen een *ongebruikelijke* betekenis te geven. Een betekenis is immers nog niet onmogelijk omdat ze ongebruikelijk is. Het is dan ook niet nodig om de gebruikelijke betekenis in de analyse van het leerstuk van de miskening van de bewijskracht te betrekken⁷⁰. Het wordt weliswaar vereist dat een rechter zijn keuze voor een ongebruikelijke uitleg motiveert opdat hij de motiveringsplicht niet zou schenden⁷¹, maar dat is een andere kwestie.

23. *Conclusie* – Het Hof van Cassatie vernietigt rechterlijke beslissingen die steunen op een uitlegging van een geschrift die onverenigbaar is met de bewoordingen ervan omdat een rechter zo naar verluidt de ‘bewijskracht’ van een akte zou miskennen. Daarmee dwingt het Hof rechters om geschriften op een mogelijke wijze te interpreteren. Het hanteert zo dus in wezen een interpretatieregel. Omdat het Oud Burgerlijk Wetboek deze interpretatieregel evenwel niet uitdrukt, maar daarentegen een regel bevat die het tegendeel doet denken (art. 1156 Oud BW), baseert het Hof

⁶⁷ In een ouder cassatiearrest werd nog gewag gemaakt van een “*opposition manifeste*” (Cass. 17 mei 1934, *Pas.* 1934, I, 283-285), terwijl tegenwoordig wordt gesproken over onverenigbaarheid.

⁶⁸ Het is *a fortiori* onjuist te beweren dat de bewijskracht marginaal getoetst zou worden, want zo wordt de beoordeling dubbel marginaal. Dat wordt soms beweerd. Zie bijvoorbeeld I. CLAEYS en T. TANGHE, *Algemeen contractenrecht. Handboek voor nu en straks*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 296.

⁶⁹ R. HAYOIT DE TERMICOURT, noot onder Cass. 13 juli 1939, *Pas.* 1939, I, 367.

⁷⁰ Zoals nochtans vaak gebeurt. Zie J. HERBOTS, “De cassatiegrond: schending van de bewijskracht van geschreven stukken”, *RW* 1970-1971, 932 (“*algemeen gangbare betekenis*”); Conclusie van advocaat-generaal E. KRINGS voor Cass. 13 mei 1988, *AC* 1987-1988, 1206; B. MAES, “Bewijskracht en bewijswaarde: kanttekeningen bij de rechtspraak van het Hof van Cassatie”, *P&B* 1995, 142 en 148; Conclusie van advocaat-generaal T. WERQUIN voor Cass. 29 januari 2010, [C.08.0267.F](#), [ECLI:BE:CASS:2010:CONC.20100129.3](#) (“*Lorsque l’acte lu en attribuant aux mots leur sens usuel et normal est clair dans toutes ses dispositions, que le juge du fond ne signale aucun élément de fait qui révèle que les parties auraient voulu détourner certains termes de leur sens usuel et normal, mais qu’il a néanmoins cru pouvoir interpréter l’acte et lui donner une portée incompatible avec celle qui résulte de ses termes pris dans leur sens usuel et normal, il a violé la foi due à l’acte.*”).

⁷¹ F. RIGAUX, *La nature du contrôle de la Cour de cassation*, Brussel, Bruylant, 1966, 294-296; W. DE BONDT, “Uitlegging van overeenkomsten naar de geest: mogelijkheden, grenzen en alternatieven”, *RW* 1996-1997, 1007. Vgl. A. MEEUS, “Le contrôle de la Cour de cassation, sur l’interprétation des contrats d’assurance par le juge du fond” in *Mélanges Roger O. Dalcq*, Brussel, Larcier, 1994, 414.

deze controle vanouds op het bewijsrecht en met name op de voorrang van het ondertekend geschrift op getuigenissen en ongeschreven (en geschreven maar niet aangevulde) feitelijke indicaties. Zo komt het leerstuk aan zijn naam: miskenning van de ‘bewijskracht’.

B. *Kritiek*

24. *Inleiding* – Volgens Rigaux heeft de houding van het Hof ten aanzien van deze materie doorheen de jaren een evolutie doorgemaakt. Terwijl Leclercq de bevoegdheid van het Hof nog heel eng omschreef, werd deze later ruimer opgevat⁷². Volgens Dumon had Rigaux zich daarover vergist⁷³. Ik ben niet zo ver terug in de tijd gegaan om te zien wie van beiden gelijk had.

Hoe dan ook laat de huidige cassatierechtspraak zien dat de zogenaamde ‘miskening van de bewijskracht’ reeds lang van zijn originele verantwoording is vervreemd. Het leerstuk is ontspoord of lijkt van het begin niet op de juiste sporen te zijn gezet. De vernietigingen die worden gebaseerd op een zogenaamde ‘miskening van de bewijskracht van een akte’ hebben bij nader inzien immers nog weinig met de wettelijke bewijswaarde van ondertekende geschriften te maken. Ten eerste is het *voorwerp* van de toetsing ruimer. De ‘bewijskracht’ wordt immers ook aan geschriften toegekend die helemaal geen wettelijke bewijswaarde hebben, waardoor de termen ‘bewijswaarde’ en ‘bewijskracht’ niet dezelfde lading dekken hoewel het taalkundig synoniemen zijn (A). Ten tweede is ook de *maatstaf* niet wat ze lijkt. Het Hof van Cassatie houdt voor dat het de interpretatie van een geschrift toetst aan de bewoordingen ervan, terwijl het in werkelijkheid ook soms oog heeft voor de externe omstandigheden en dus eigenlijk niet zozeer toetst aan de bewoordingen van het geschrift maar wel aan de ‘strekking’ van de rechtshandeling (B).

1. Het voorwerp: wat toetst het Hof?

25. *De interpretatie van geschriften* – Het lijkt geen twijfel dat het Hof van Cassatie de *interpretatie* van de rechter toetst. Het gaat echter niet om eender welke interpretatie. Het Hof van Cassatie past het leerstuk van de miskenning van de bewijskracht volgens de gangbare doctrine slechts toe op de interpretatie van *geschriften* (met uitzondering van de wettekst⁷⁴). Dat begrip wordt ruim opgevat⁷⁵. Het gaat hierbij om alle geschriften die aan een rechter worden voorgelegd en door

⁷² F. RIGAUX, *La nature du contrôle de la Cour de cassation*, Brussel, Bruylant, 1966, 284-285, nr. 179.

⁷³ F. DUMON, “De motivering van de vonnissen en arresten en de bewijskracht van de akten”, *RW* 1978-1979, 309, nr. 36.

⁷⁴ De wet wordt evident niet beschouwd als een ‘akte’ waarvan men de bewijskracht zou kunnen schenden (Cass. 11 december 1996, [P.96.0944.F](#), [ECLI:BE:CASS:1996:ARR.19961211.18](#); Cass. 9 mei 2008, [F.07.0029.F](#), [ECLI:BE:CASS:2008:ARR.20080509.4](#)). Het Hof toetst immers of de rechter deze *juist* toepast (art. 608 Ger.W.) en hoeft zich niet te beperken tot een controle of de uitleg die een rechter aan de wettekst geeft ermee verenigbaar is. Uiteraard zijn een reglement (Cass. 14 november 2008, [C.08.0049.F](#), [ECLI:BE:CASS:2008:ARR.20081114.3](#)) en de grafische plannen met verordenende kracht (Cass. 28 september 2018, [C.18.0081.N](#), [ECLI:BE:CASS:2018:ARR.20180928.5](#)) evenmin akten waarvan een rechter de ‘bewijskracht’ kan schenden. Een collectieve arbeidsovereenkomst die niet algemeen verbindend is verklaard is wel zo een ‘akte’ (Cass. 5 oktober 2009, [S.08.0075.N](#), [ECLI:BE:CASS:2009:ARR.20091005.4](#)).

⁷⁵ B. SAMYN, *Privaatrechtelijk bewijs. Een diepgaand en praktisch overzicht*, Gent, Story Publishers, 2012, 54-55, nr. 30; C. PARMENTIER, *Comprendre la technique de cassation*, Brussel, Larcier, 2018, 80, nr. 82.

hem geïnterpreteerd moeten worden⁷⁶. Aan het begrip ‘akte’ wordt geen enkele andere voorwaarde gesteld dan dat deze geschreven woorden zou bevatten. Deze hoeven zelfs geen wettelijke bewijswaarde hebben. Het gaat dus helemaal niet noodzakelijk om ‘akten’ in de zin van authentieke – of onderhandse akten⁷⁷.

Zo vernietigt het Hof van Cassatie ook beslissingen die steunen op een onmogelijke interpretatie van een deskundigenverslag⁷⁸, hoewel de wet aan een dergelijk stuk geen rangorde verleent bij de bewijswaardering. Deze vernietiging kan dan ook nog moeilijk worden verantwoord door een vermeende schending van de artikelen 8.17 of 8.18 Burgerlijk Wetboek. Het is immers een middel waarvan de rechter de rangorde vrij bepaalt op basis van de overtuigingskracht ervan. De rechter hoeft aan de bewoordingen van zo een geschrift geen averechtse uitleg te geven om te belanden waar hij of zij wil uitkomen. Het volstaat om aan externe elementen voorrang te geven boven het geschrift, wat in het vrije bewijsstelsel volkomen geoorloofd is. Het Hof van Cassatie zou dat oordeel niet kunnen sanctioneren. Wanneer het Hof van Cassatie een rechterlijke beslissing vernietigt omdat het een onmogelijke lezing maakte van een document zonder wettelijke bewijswaarde, dan vernietigt het eigenlijk om andere redenen dan een schending van de rechtsregel die in de artikelen 8.17 of 8.18 Burgerlijk Wetboek is uitgedrukt.

Het Hof van Cassatie vernietigt zelfs beslissingen die steunen op de onmogelijke uitleg van geschriften die *überhaupt* geen bewijsmiddelen zijn, zoals rechterlijke beslissingen⁷⁹, of de conclusies van een betrokken partij⁸⁰. Een rechter miskent de ‘bewijskracht’ van een conclusie bijvoorbeeld door te oordelen dat een element niet werd betwist terwijl het wel betwist werd⁸¹ of door te oordelen dat iets niet werd gevorderd terwijl het wel werd gevorderd⁸². Het is toch merkwaardig dat zulke beslissingen worden gekoppeld aan de artikelen 8.17 en 8.18 Burgerlijk Wetboek. Met die documenten wordt immers niet gepoogd een bewijs van iets te leveren, laat staan

⁷⁶ F. RIGAUX, *La nature du contrôle de la Cour de cassation*, Brussel, Bruylant, 1966, 302-307, nr. 190-194; F. DUMON, “De motivering van de vonnissen en arresten en de bewijskracht van de akten”, *RW* 1978-1979, 306-307, nr. 34; B. MAES, “Bewijskracht en bewijswaarde: kanttekeningen bij de rechtspraak van het Hof van Cassatie”, *P&B* 1995, 143; O. CAPRASSE, “Violation de la foi due aux actes et recours en annulation des sentences arbitrales”, *P&B* 2007, 41, nr. 10; H. BOULARBAH, P. GERARD en J. VAN DROOGHENBROECK, “Pourvoi en cassation en matière civile” in *Répertoire pratique du droit Belge - tome onzième*, Brussel, Bruylant, 2011, 251, nr. 536.

⁷⁷ Conclusie van advocaat-generaal E. KRINGS voor Cass. 13 mei 1988, AC 1987-1988, 1205. Hoewel de begrippen vaak door elkaar worden gebruikt, is het zinvol om een onderscheid te maken tussen ‘akte’ en ‘geschrift’. Zie ook B. SAMYN, *Privaatrechtelijk bewijs. Een diepgaand en praktisch overzicht*, Gent, Story Publishers, 2012, 207, nr. 200.

⁷⁸ Cass. 14 januari 2009, [P.08.1827.F](#), [ECLI:BE:CASS:2009:ARR.20090114.4](#) (een medisch verslag).

⁷⁹ Cass. 22 september 2006, [C.05.0307.N](#), [ECLI:BE:CASS:2006:ARR.20060922.2](#); Cass. 17 oktober 2014, [C.14.0056.N](#), [ECLI:BE:CASS:2014:ARR.20141017.6](#).

⁸⁰ Cass. 25 september 2000, [C.99.0201.F](#), [ECLI:BE:CASS:2000:ARR.20000925.6](#); Cass. 20 november 2008, [C.07.0577.F](#), [ECLI:BE:CASS:2008:ARR.20081120.11](#).

⁸¹ Cass. 18 mei 2006, [C.05.0097.N](#), [ECLI:BE:CASS:2006:ARR.20060518.7](#); Cass. 4 juni 2018, [C.17.0505.N](#), [ECLI:BE:CASS:2018:ARR.20180604.3](#).

⁸² Cass. 29 november 2002, [C.00.0729.N](#), [ECLI:BE:CASS:2002:ARR.20021129.2](#) (De appelrechters hadden de gevorderde vermindering van de huurprijs ‘tot’ 2.000 BEF per maand gelezen als een vermindering ‘met’ (tot beloop van) 2.000 BEF per maand en hadden daardoor verkeerdelijk geoordeeld dat de eerste rechter *meer* had toegekend dan gevorderd was. In werkelijkheid had deze een huurprijs van +/- 7.000 euro per maand met de helft verminderd, en dus reeds *minder* toegekend dat gevorderd was).

dat men de wettelijke bewijswaarde ervan – rechtstreeks of onrechtstreeks – zou kunnen miskennen. Het woord ‘bewijskracht’ is in deze omstandigheden dus niet gepast. Wanneer een rechter deze documenten een onmogelijke interpretatie geeft, dan komt mogelijk – en evenzeer onrechtstreeks – de naleving van andere regels in het gedrang, met name het procesrechtelijke beschikkingsbeginsel⁸³ of het gezag van gewijsde van een rechterlijke beslissing⁸⁴, maar niet deze van het gereguleerde bewijsstelsel.

26. *Terminologie* – Doordat de achterliggende verantwoording niet goed overeenstemt met de reële draagwijdte van de werkzame regel, gebeurt iets dat “des juristen” is: in plaats van de verantwoording te herzien, gaan de woorden die ervoor worden aangewend een eigen leven leiden. Het zou verstandig zijn geweest om de vernietiging van beslissingen die steunen op de ontaarding van de bewoordingen van allerhande geschriften waaraan geen wettelijke bewijswaarde toekomt, voortaan op een andere wijze uit te leggen dan door een beroep te doen op de ‘bewijskracht’ van een akte. Met de *force probante* (Nl. wettelijke bewijswaarde) hebben die beslissingen immers geen uitstaans. Procureur-generaal Dumon liet reeds meer dan veertig jaar geleden verstaan dat die term niet geschikt was⁸⁵, maar tot op vandaag wordt de vernietigingsgrond ook in die gevallen nog steeds ‘de miskenning van de bewijskracht’ genoemd. Dat dwingt juristen om een onderscheid te maken tussen ‘bewijskracht’ enerzijds en ‘bewijswaarde’ anderzijds. In de huidige doctrine bestaat dus een onderscheid tussen drie verschillende begrippen:

- Er is ten eerste de (*vrije*) *bewijswaarde* (Fr. *valeur probante*). Dit is de mate waarin een bewijsmiddel de rechter overtuigt (art. 8.1, 14°, BW)⁸⁶. De overtuigingskracht van een geschrift is het resultaat van een feitelijke beoordeling van de rechter waarop het Hof van Cassatie geen controle uitoefent.
- Er is ten tweede de *wettelijke bewijswaarde*. Dit wordt in het Frans letterlijk ‘bewijskracht’ genoemd: *force probante*. Dit is de mate waarin een bewijsmiddel volgens de wet het bewijs oplevert en de rechter en de partijen door dit bewijsmiddel gebonden zijn (art. 8.1, 15°, BW)⁸⁷. Een rechter mag dan slechts op

⁸³ F. RIGAUX, *La nature du contrôle de la Cour de cassation*, Brussel, Bruylant, 1966, 306-307, nr. 194; B. MAES, “Bewijskracht en bewijswaarde: kanttekeningen bij de rechtspraak van het Hof van Cassatie”, *P&B* 1995, 143. Zie ook conclusie van advocaat-generaal E. KRINGS voor Cass. 13 mei 1988, *AC* 1987-1988, 1202.

⁸⁴ F. RIGAUX, *La nature du contrôle de la Cour de cassation*, Brussel, Bruylant, 1966, 279 (“*De plus, la violation de la foi due aux actes a permis de censurer la transgression d’autres principes fondamentaux du droit judiciaire, le principe dispositif, l’interdiction de statuer ultra petita, le respect de la chose jugée, etc.*”).

⁸⁵ F. DUMON, “De motivering van de vonnissen en arresten en de bewijskracht van de akten”, *RW* 1978-1979, 277, nr. 14, voetnoot 51.

⁸⁶ Geïnspireerd door F. DUMON, “De motivering van de vonnissen en arresten en de bewijskracht van de akten”, *RW* 1978-1979, 307, nr. 35 (“*de geloofwaardigheid, het vertrouwen, het krediet, de ernst die de rechter daaraan in geweten kan hechten*”). Zie Memorie van toelichting bij het Wetsontwerp van 31 oktober 2018 houdende invoeging van Boek 8 “Bewijs” in het nieuw Burgerlijk Wetboek, *Parl.St.* Kamer 2018-2019, DOC 54 3349/001, p. 10.

⁸⁷ Geïnspireerd door B. SAMYN, *Privaatrechtelijk bewijs. Een diepgaand en praktisch overzicht*, Gent, Story Publishers, 2012, 51, nr. 29. Zie Memorie van toelichting in Wetsontwerp van 31 oktober 2018 houdende invoeging van Boek 8 “Bewijs” in het nieuw Burgerlijk Wetboek, *Parl.St.* Kamer 2018-2019, DOC 54 3349/001, p. 10 en 27-28. Zie ook W. DE BONDT, “Uitlegging van overeenkomsten naar de geest: mogelijkheden, grenzen en alternatieven”, *RW* 1996-1997, 1004-1005 (en verdere verwijzingen daar).

de door de wet bepaalde manieren ingaan tegen de inhoud ervan, ook al wordt hij door het bewijsmiddel niet overtuigd.

- Er is ten derde het fenomeen dat het voorwerp uitmaakt van deze tekst en in het Nederlands ‘bewijskracht’ wordt genoemd, maar in het Frans wordt aangeduid als de eerbied die men aan akten verschuldigd is (Fr. *la foi due aux actes*). Dat een rechter deze ‘bewijskracht’ moet eerbiedigen, betekent dat hij aan een geschrift geen betekenis mag geven die onmogelijk te verzoenen is met de bewoordingen of strekking ervan. Een rechter mag aan een geschrift slechts een mogelijke interpretatie geven, wat de vrije of de wettelijke bewijswaarde (*force probante*) ervan ook is⁸⁸, en zelfs wanneer het *überhaupt* geen bewijsmiddel is.

Het Hof van Cassatie verlangt dat deze begrippen goed uit elkaar worden gehouden⁸⁹. Het is nochtans niet verwonderlijk dat deze terminologie tot verwarring leidt. Ook het Hof gooit ze wel eens door elkaar⁹⁰. Het woord bewijskracht en bewijswaarde zijn taalkundig beschouwd nagenoeg synoniem⁹¹. Het is louter door de (wat ongelukkige) evolutie in de juridische doctrine dat juristen daartussen een onderscheid zijn beginnen maken. Het Nederlandse woord ‘bewijskracht’ is naar het Frans vertaald letterlijk *force probante*, maar heeft een andere betekenis dan deze Franse term. Met de herziening van het bewijsrecht door de invoering van boek 8 had de wetgever de gelegenheid om deze *mismatch* recht te zetten. De wetgever heeft die kans echter niet benut. De Nederlandse woorden ‘wettelijke bewijswaarde’ in artikel 8.1, 15° Burgerlijk Wetboek zijn naar het Frans vertaald als ‘*force probante*’ (letterlijk bewijskracht).

⁸⁸ C. PARMENTIER, *Comprendre la technique de cassation*, Brussel, Larcier, 2018, 80, nr. 81.

⁸⁹ Zie o.m. Cass. 11 maart 2002, [S.00.0169.F-S.00.0170.F](#), [ECLI:BE:CASS:2002:ARR.20020311.4](#) (De grief die erin bestaat dat de bestreden arrest bij de uitlegging van een collectieve arbeidsovereenkomst geen rekening hield met het geschrift dat de overeenkomst vaststelt en dat het getuigenverklaringen op het geschrift laat voorgaan, houdt geen verband met de miskenning van de bewijskracht van akten); Cass. 22 juli 2008, [P.08.0965.F](#), [ECLI:BE:CASS:2008:ARR.20080722.4](#) (“*Le moyen ne reproche pas à l’arrêt de décider que le rapport de l’expert G. contient une énonciation qui ne s’y trouve pas ou qu’il ne contient pas une énonciation qui y figure, mais se borne à critiquer l’appréciation, par les juges d’appel, de la valeur probante de ce rapport. Ce grief est étranger à la violation de la foi due aux actes. Le moyen est, partant, irrecevable. [...] Il appartient au juge du fond d’apprécier en fait la valeur probante d’un rapport d’expertise qui a été soumis à la libre contradiction des parties, sous la réserve qu’il ne peut attribuer à l’expert une opinion qu’il n’a pas émise ou des constatations qu’il n’a pas faites. Ce grief n’est pas articulé contre l’arrêt.*”); Cass. 23 januari 2020, [F.16.0140.N](#), [ECLI:BE:CASS:2020:ARR.20200123.IN.1](#) (“*Anders dan het middel aanvoert, hebben de appelrechters [...] deze akten niet uitgelegd noch geïnterpreteerd, maar enkel de bewijswaarde ervan beoordeeld*”; “*De appelrechters [...] beoordelen de bewijswaarde van de schenkingsakten en miskennen de bewijskracht ervan niet.*”).

⁹⁰ Zie bijvoorbeeld Cass. 29 januari 2010, [C.08.0267.F](#), [ECLI:BE:CASS:2010:ARR.20100129.3](#). Volgens het Hof had een rechter de bewijskracht van een geveinsde schriftelijke koopovereenkomst miskend, maar dat klopt niet. De rechter erkende wel wat in het geschrift was vermeld, maar achtte dit ondergeschikt aan externe omstandigheden. Zoals Kirkpatrick in zijn noot bij dit arrest betoogt, ontbeert het middel dat de miskenning van de bewoordingen van het gesimuleerde geschrift (bewijskracht) aanvoert, dus feitelijke grondslag. Het middel dat de miskenning van de wettelijke bewijswaarde van het geschrift had aangevoerd, zou wel gegrond zijn geweest. Zie J. KIRKPATRICK, “La preuve de la simulation et la foi due aux actes” (noot bij Cass. 29 januari 2010), *JT* 2010, 391.

⁹¹ Vgl. J. HERBOTS, “De cassatiegrond: schending van de bewijskracht van geschreven stukken”, *RW* 1970-1971, 927 (Deze auteur noemt de wettelijke bewijswaarde de ‘oorspronkelijke betekenis’ van bewijskracht); conclusie van advocaat-generaal E. KRINGS voor Cass. 13 mei 1988, *AC* 1987-1988, 1203; K. WAGNER, “Actualia burgerlijk bewijsrecht”, *P&B* 2009, 158, nr. 13.

Het is dan ook argumenteerbaar dat het Hof van Cassatie het woord ‘bewijskracht’ beter niet langer zou gebruiken wanneer het de eerbiediging eist van de bewoordingen van een geschrift waaraan geen wettelijke bewijswaarde toekomt en ook niet langer vereist dat het middel dat de interpretatie van een geschrift door een rechter aanvecht, op de artikelen uit boek 8 wordt gebaseerd. De toepassing van de regel in deze omstandigheden wordt niet door het bewijsrecht verantwoord.

27. *Niet ongeschreven fenomenen* – Het Hof van Cassatie weigert dan weer om de onmogelijke interpretatie van foto’s, tekeningen en video’s te sanctioneren, omdat het geen ‘akten’ zijn. De miskennen van de bewijskracht van een foto is slechts mogelijk voor zover deze foto een geheel vormt met een tekst⁹². Hetzelfde geldt voor een film⁹³. Exemplaren van beeldmateriaal bevatten als zodanig inderdaad geen woorden die verdraaid zouden kunnen worden. Nu de regel echter geen noodzakelijk verband houdt met de wettelijke bewijswaarde van akten, lijkt er voor die beperking geen goede reden te zijn. Waarom zou de interpretatie van een tekst, zoals een deskundigenverslag, gecontroleerd mogen worden, maar de interpretatie van (audio-) en beeldmateriaal niet? Beide hebben rechtsfeiten tot voorwerp en hun rol is in de systematiek van het recht dus volstrekt analoog. Dat het om een geschreven tekst moet gaan, lijkt me een vrij willekeurig overblijfsel van de oorspronkelijke koppeling van deze regel aan het gereguleerd bewijsstelsel dat betrekking heeft op schriftelijke overeenkomsten. aangezien die koppeling gefalsificeerd is, bestaan nog weinig redenen om de toepassing ervan te beperken tot geschriften alleen.

2. De maatstaf: waaraan toetst het Hof?

28. *Historische evolutie* – Aan welke maatstaf moet de interpretatie van een rechter voldoen opdat hij de ‘bewijskracht’ van een geschrift niet zou miskennen? Procureur-generaal Dumon stelde in zijn openingsrede van september 1978 vast dat het Hof slechts de bewoordingen zelf in aanmerking mag nemen, terwijl de rechter ook de externe feitelijke indicaties bij zijn interpretatie betreft⁹⁴, maar in zijn besluit achtte hij het niet verdedigbaar dat het Hof slechts acht zou slaan op de woorden alleen⁹⁵.

⁹² Cass. 3 november 2004, [P.04.0957.F](#), [ECLI:BE:CASS:2004:ARR.20041103.12](#) (De bewoordingen van een toelichting bij een tekst werden niet miskend); Cass. 26 januari 2005, *Rev.dr.pén.* 2005, 1108-1109, noot (Een middel dat de miskennen van de bewijskracht van een foto aanvoert onafhankelijk van enige tekst, kan niet worden aangenomen); Cass. 7 november 2017, [P.17.0039.N](#), [ECLI:BE:CASS:2017:ARR.20171107.2](#) (“De miskennen van de bewijskracht van een plan is slechts mogelijk voor zover dat plan hoort bij een geschrift dat toelichting geeft bij het plan. De miskennen van de bewijskracht van een foto is niet mogelijk, aangezien een foto geen geschrift is, tenzij de door de rechter gegeven uitlegging niet uitsluitend slaat op de foto, maar ook op een geschrift waaraan die foto is toegevoegd.”); Cass. 5 december 2017, [P.16.1173.N](#), [ECLI:BE:CASS:2017:ARR.20171205.2](#) (“Het onderdeel verwijt de appelrechters alleen de beoordeling van de foto's, los van om het even welke tekst die deze zouden illustreren. Deze grief levert geen miskennen van de bewijskracht van akten op”).

⁹³ Cass. 22 oktober 2014, [P.14.1027.F](#), [ECLI:BE:CASS:2014:ARR.20141022.4](#) (een film is geen bewijskrachtige akte).

⁹⁴ F. DUMON, “De motivering van de vonnissen en arresten en de bewijskracht van de akten”, *RW* 1978-1979, 310, nr. 38. Zie ook conclusie van advocaat-generaal E. KRINGS voor Cass. 13 mei 1988, *AC* 1987-1988, 1207.

⁹⁵ F. DUMON, “De motivering van de vonnissen en arresten en de bewijskracht van de akten”, *RW* 1978-1979, 324, nr. 49. In navolging daarvan I. CLAEYS en T. TANGHE, *Algemeen contractenrecht. Handboek voor nu en straks*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 277, nr. 347.

Professor De Bondt heeft hierbij een evolutie opgemerkt: terwijl in de jaren '70 nog werd verwezen naar de 'woorden' of 'termen' van de akte, verwijst het Hof van Cassatie in zijn rechtspraak in de jaren '80 op aansturen van Dumon meer in het algemeen naar 'de draagwijdte', 'de betekenis', 'de zin' of 'de strekking' van een akte. In de jaren '90 zou het Hof dan weer, in navolging van Procureur-generaal Krings, zijn teruggekeerd naar zijn oude rechtspraak van de jaren '70⁹⁶. In beide gevallen eist het Hof van Cassatie dat de interpretatie van de rechter 'mogelijk' is, maar in het ene geval moet de betekenis in het licht van de woorden als zodanig (en de aan het geschrift *interne* context) mogelijk zijn, terwijl de betekenis in het andere geval *ook* door de aan het geschrift *externe* omstandigheden moet worden toegestaan. In het laatste geval moet de interpretatie van de rechter dus aan hogere eisen voldoen. Met een ruimere maatstaf is zijn vrije interpretatieruimte kleiner.

29. *Huidige maatstaf volgens de cassatierechtspraak* – Vandaag bestaat over de maatstaf wat onzekerheid⁹⁷. De rechtspraak van het Hof zelf is nochtans consistent. Gedurende de afgelopen twee decennia wijt het Hof van Cassatie een miskennen van de bewijskracht steevast aan een uitlegging die onverenigbaar is met de *bewoordingen* van een geschrift⁹⁸. Omgekeerd oordeelt het Hof dat een rechter die een uitlegging geeft die met de bewoordingen van een akte niet onverenigbaar is, *derhalve* de bewijskracht ervan niet miskent⁹⁹. Volgens deze rechtspraak wordt een interpretatie dus tegen het licht gehouden van de tekst als zodanig en niet ook van de externe omstandigheden waaruit de meer concrete betekenis van die woorden kan blijken. De 'mogelijke betekenissen' zijn bijgevolg deze die door de bewoordingen zelf worden toegestaan, ook deze die door externe omstandigheden worden uitgesloten. Het lijkt er dus op dat het Hof slechts gedurende een heel korte periode tijdens de jaren '80 een ruimere maatstaf heeft gehanteerd.

30. *Is de maatstaf in werkelijkheid ruimer?* – Toch wordt de maatstaf ook vandaag soms ruimer opgevat. Zo meende advocaat-generaal Werquin dat een rechter trouw moet blijven, niet alleen aan wat de akte onthult ("*ce qu'il révèle*") en vaststelt ("*ce qu'il constate*"), maar ook wat ze *bedoelde* te onthullen of vast te stellen ("*ce qu'il est destiné à révéler ou constater*")¹⁰⁰. Anderen schrijven in dezelfde zin dat de regel

⁹⁶ W. DE BONDT, "Uitlegging van overeenkomsten naar de geest: mogelijkheden, grenzen en alternatieven", *RW* 1996-1997, 1005-1006.

⁹⁷ Maes gaf reeds aan dat er een behoefte bestaat aan verfijning van de regel in dat opzicht. Zie B. MAES, "Bewijskracht en bewijswaarde: kanttekeningen bij de rechtspraak van het Hof van Cassatie", *P&B* 1995, 142 ("*Moet het Hof van Cassatie met name alleen "uitleggingen" van geschriften toetsen en dient die toetsing alleen te gebeuren op grond van de tekstuele "bewoordingen", of komen ook andere miskenningen, verkeerde of onvolledige lezingen van de inhoud of de "draagwijdte" van geschriften in aanmerking als schendingen van de "bewijskracht" van deze akten?*").

⁹⁸ Zie de rechtspraak geciteerd in voetnoot 47. Ik heb maar één geval gevonden waar dat niet zo was, namelijk Cass. 29 januari 2010, [C.08.0267.F](#), [ECLI:BE:CASS:2010:ARR.20100129.3](#), maar in dat geval heeft het Hof van Cassatie zich m.i. vergist. Cf. *supra*, voetnoot 90.

⁹⁹ Zie onder andere Cass. 20 januari 2000, [F.96.0123.N](#), [ECLI:BE:CASS:2000:ARR.20000120.4](#); Cass. 26 september 2002, [C.00.0086.N](#), [ECLI:BE:CASS:2002:ARR.20020926.10](#); Cass. 23 december 2002, [S.02.0050.F](#), [ECLI:BE:CASS:2002:ARR.20021223.14](#); Cass. 29 januari 2003, P.02.1368.F, [ECLI:BE:CASS:2003:ARR.20030129.10](#); Cass. 25 maart 2003, [P.02.0607.N](#), [ECLI:BE:CASS:2003:ARR.20030325.4](#); Cass. 25 maart 2003, [P.02.1097.N](#), [ECLI:BE:CASS:2003:ARR.20030325.6](#).

¹⁰⁰ Conclusie van advocaat-generaal T. WERQUIN voor Cass. 29 januari 2010, [C.08.0267.F](#), [ECLI:BE:CASS:2010:CONC.20100129.3](#). Verder ook: "*Quand un écrit a été dressé en vue de faire preuve d'un acte*

de eerbiediging vereist, niet alleen van wat schriftelijk is vastgelegd maar ook van hetgeen de opsteller of opstellers daarin hebben *willen* vastleggen¹⁰¹. Van Eeckhoutte schrijft dat de bewijskracht niet alleen betrekking heeft op de bewoordingen van een akte, maar ook op de inhoud ervan¹⁰².

Uit de cassatierechtspraak blijkt dat het Hof de maatstaf in werkelijkheid soms ruimer invult dan het zelf toegeeft. Een arrest van 14 januari 2009 kan dit goed illustreren. Een medisch verslag vermeldde dat de verwondingen compatibel zijn met (“*compatible avec*”) de oorzaken die de eiser beschreef. De appelrechter oordeelde dat die bewoordingen andere mogelijke oorzaken niet uitsluiten. Het Hof van Cassatie achtte dit oordeel echter onverenigbaar met de bewoordingen van het medisch verslag¹⁰³. Nochtans betekenen de woorden “*compatible avec*” nog niet dat de aangevoerde oorzaak inderdaad is aangetoond. Het Hof van Cassatie dwong de rechter dus om dit geschrift enger op te vatten dan de betekenis van de woorden zelf. Dit bewijst dat het Hof in realiteit niet (steeds) toetst aan het geschrift als zodanig (de bewoordingen) maar wel aan de mogelijke betekenissen ervan in het licht van de externe omstandigheden. Het Hof leidde zelf uit de externe omstandigheden af dat de verwondingen geen andere oorzaak konden hebben dan deze die de eiser omschreef. De contouren van de door het Hof toegelaten interpretatie worden dus niet louter beheerst door de woorden van de tekst, maar ook (soms) door daaraan externe omstandigheden.

31. *Het conflict tussen artikel 1156 Oud Burgerlijk Wetboek en de wettelijke bewijswaarde van akten* – Bovendien staat de constante rechtspraak van het Hof volgens welke het Hof slechts oog zou hebben voor de bewoordingen van het geschrift in contrast met deze waarin het Hof, op grond van artikel 1156 Oud Burgerlijk Wetboek (voortaan art. 5.64, lid 1, BW), aan een rechter opdraagt de gemeenschappelijke bedoeling van de partijen te vinden, veeleer dan zich aan de letterlijke bewoordingen van het geschrift te houden. Op het eerste gezicht is deze wetsbepaling moeilijk te verzoenen met het leerstuk van de bewijskracht van akten¹⁰⁴. Het valt immers moeilijk in te zien hoe de ‘letterlijke betekenis’ van een woord verschilt van een ‘mogelijke betekenis’ die door dat woord zelf wordt toegestaan (*i.e.* de ‘bewijskracht’ ervan). Het woord ‘veeleer’ laat dan weer zien dat de kwestie in de ogen van de wetgever geen mathematische aangelegenheid is, wat het begrip ervan bemoeilijkt.

juridique, cet acte juridique fût-il fictif en tout ou en partie, foi est due à l'écrit pour son contenu matériel (id quod scriptum est) et pour son contenu intellectuel (id quod significatum est) (art.1319, 1320 et 1322)”.

¹⁰¹ B. SAMYN, *Privaatrechtelijk bewijs. Een diepgaand en praktisch overzicht*, Gent, Story Publishers, 2012, 52, nr. 30; B. VANLERBERGHE, “Deel V. Het bewijs” in T. VANSWEEVELT en B. WEYTS (eds.), *Handboek verbintenissenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2019, 1028, nr. 1396 (al verwijst deze auteur in de omschrijving van de regel onmiddellijk daarna alleen naar de ‘bewoordingen’).

¹⁰² W. VAN EECKHOUTTE, “‘Gezag’ in de cassatierechtspraak. Een kwestie van bewijs, interpretatie en kwalificatie”, *NJW* 2005, 9, nr. 24. Dat leidt hij af uit een arrest van 10 januari 1994, zie verder, nr. 32, voetnoot 105.

¹⁰³ Cass. 14 januari 2009, [P.08.1827.F](#), [ECLI:BE:CASS:2009:ARR.20090114.4](#).

¹⁰⁴ Zie ook A. MEEUS, “Le controle de la Cour de cassation, sur l’interprétation des contrats d’assurance par le juge du fond” in *Mélanges Roger O. Dalq*, Brussel, Larcier, 1994, 408; I. CLAEYS en T. TANGHE, *Algemeen contractenrecht. Handboek voor nu en straks*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 284.

Het Hof van Cassatie heeft de beide regels eind jaren '80 en begin jaren '90 proberen verzoenen door te stellen “*dat, hoewel artikel 1156 van het Burgerlijk Wetboek de rechter verplicht in de overeenkomsten na te gaan wat de gemeenschappelijke bedoeling van de partijen is geweest, het geschrift bewijskracht heeft ingevolge de artikelen 1319, 1320, 1322 en 1341 van hetzelfde wetboek, zowel wat de bewoordingen als wat de inhoud betreft, zodat de rechter, wanneer er een geschrift is, daarin de wil van partijen moet vinden*”¹⁰⁵. Het Hof deed daarmee verstaan dat een rechter niet alleen trouw moet blijven aan de woorden als zodanig, maar ook aan de betekenis ervan die er door externe omstandigheden aan toekomt, kortom aan de ‘strekking’ van het geschrift. De rechter moet binnen deze contouren blijven wanneer hij de wil van de partijen zoekt. Artikel 1156 Oud Burgerlijk Wetboek (voortaan art. 5.64, lid 1, BW) staat hem dus niet toe van het geschrift af te wijken tegen de strekking ervan in.

De vraag rijst echter wat een rechter moet doen wanneer hij van mening is dat het geschrift geen goede weergave vormt van wat de partijen werkelijk hebben bedoeld. Een rechter kan de werkelijke bedoeling dan onmogelijk in het geschrift vinden. Hij kan er immers niet uit halen wat er niet in zit. In meerdere arresten oordeelt het Hof van Cassatie dat een rechter die vaststelt dat het geschrift niet met de werkelijke bedoeling van de betrokken partijen overeenstemt, aan die werkelijke bedoeling uitwerking mag verlenen, zonder dat dit een schending uitmaakt van de *bewijskracht* van dit geschrift¹⁰⁶. Bij nader inzien zegt dat niet zoveel aangezien de *bewijskracht* inmiddels is vervreemd van de wettelijke bewijswaarde. Het klopt dat een rechter door zo te oordelen het geschrift niet uitlegt en dus ook de bewoordingen ervan niet verdraait. Integendeel, zijn of haar oordeel berust juist op externe omstandigheden. De vraag – deze waarop de hele doctrine berust – is echter of dat niet de wettelijke bewijswaarde miskent. De wettelijke bewijswaarde van een geschrift verbiedt een rechter om aan externe omstandigheden voorrang te geven op dat geschrift en dat is precies wat het Hof deze rechters toestaat om te doen. Het is dus wat paradoxaal dat het Hof in die omstandigheden geen miskenning van de ‘bewijskracht’ vaststelt. Die term was oorspronkelijk synoniem voor de wettelijke bewijswaarde. Het middel waarmee de miskenning ervan wordt aangevoerd, berust op dezelfde wetsartikelen.

¹⁰⁵ Cass. 10 januari 1994, [S.93.0065.N](#), [ECLI:BE:CASS:1994:ARR.19940110.11](#). Zie ook Cass. 24 maart 1988, AC 1987-1988, 972 en *Pas*. 1988, I, 894.

¹⁰⁶ Cass. 14 november 2001, [P.01.1178.F](#), [ECLI:BE:CASS:2001:ARR.20011114.8](#) (“*Qu’ainsi, les juges d’appel ont décidé, sur le fondement d’éléments extrinsèques, que les termes du contrat conclu avec le défendeur ne correspondaient pas à la véritable intention commune des parties; qu’ils ont précisé cette intention en relevant que “les parties s’étaient engagées dans les liens d’un contrat de travail”; Qu’une telle décision ne comporte pas de violation de la foi due au contrat précité.*”); Cass. 22 april 2010, [C.09.0253.N](#), [ECLI:BE:CASS:2010:ARR.20100422.15](#) (“*Zij [de appelrechters] oordelen ten slotte dat het hof niet gebonden is door de bewoordingen waarmee de partijen de zekerheidsstelling omschreven en dat de strekking van de verklaring van de eiser waarin hij de overdracht van begunstiging vraagt, geen twijfel laat dat [...]. De appelrechters geven aldus te kennen dat zij de uitlegging van de overeenkomst tussen de partijen eerder steunen op de gemeenschappelijke bedoeling van de contracterende partijen, veeleer dan zich aan de letterlijke zin van de woorden te houden. In het licht van de bedoeling van de partijen konden de appelrechters, zonder de miskenning van de bewijskracht van de bijvoegsels bij de polissen [...], oordelen dat [...].*”); Cass. 18 juni 2021, [C.20.0051.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210618.1N.2](#) (“*De appelrechters geven aldus, op grond van extrinsieke gegevens, te kennen dat de bewoordingen van de akte [...] niet overeenstemmen met de gemeenschappelijke bedoeling van de partijen. [...] Ongeacht de vraag of [...], levert zij geen miskenning op van de bewijskracht van de akte*”). Vgl. Cass. 29 mei 2020, [C.19.0320.F](#), [ECLI:BE:CASS:2020:ARR.20200529.1F.2](#).

Het hele leerstuk van de miskenning van de bewijskracht werd verantwoord om de bewijswaarde van akten te beschermen tegen onrechtstreekse inbreuken daarop.

Bijzonder illustratief op dit vlak is een cassatiearrest van 1 februari 1980. Volgens een authentieke akte in het kader van een echtscheiding door onderlinge toestemming was overeengekomen dat aan de ex-echtgenote een onderhoudsgeld zou zijn verschuldigd tot wanneer zij hertrouwt. Het Hof oordeelde echter dat een rechter op grond van externe (ongeschreven) feitelijke indicaties, zonder de bewijskracht van de akte te schenden, kon oordelen dat de onderhoudsverplichting ook een einde nam bij het ‘bestendig samenwonen’¹⁰⁷. Hoeveel begrip men ook mag hebben voor het resultaat dat zo werd bereikt, dit is niets anders dan een miskenning van de wettelijke bewijswaarde van de authentieke akte in kwestie¹⁰⁸. De wet bepaalt dat men niet tegen of boven zo een akte mag bewijzen met ongeschreven feitelijke indicaties, maar dat is precies wat het Hof van Cassatie aan de rechter toestaat. Die akte beschermt de rechtszekerheid van de ex-echtgenote die aanvoert dat zij het beding wel degelijk wilde beperken tot het hertrouwen alleen. Het Hof gaf bij deze gelegenheid duidelijk voorrang aan de werkelijke bedoeling (of de redelijkheid) boven de rechtszekerheid die van het gereguleerd bewijsstelsel uitgaat. Heeft het dan nog zin van een rechter te verwachten dat hij de strekking van een bewijskrachtig geschrift niet miskent? Misschien wel, maar dat nut ligt beslist niet in de bescherming van de wettelijke bewijswaarde, aangezien het Hof een rechter finaal toch toestaat voorrang te geven aan de externe omstandigheden waaruit hij de werkelijke bedoeling van de partijen afleidt.

32. *Rechtzetten van materiële vergissingen* – Dat een geschrift in het Belgische recht soms moet onderdoen voor de werkelijke wil zoals deze blijkt uit de externe omstandigheden, blijkt voorts uit het feit dat materiële vergissingen in een bewijskrachtig geschrift steeds mogen worden rechtgezet¹⁰⁹. Het Hof van Cassatie had dit beslist in een arrest van 18 december 1947 en de opstellers van boek 5 hebben die regel in de wet gezet (art. 5.32 BW)¹¹⁰. Het Hof oordeelde bij die gelegenheid dat “zo

¹⁰⁷ Cass. 1 februari 1980, AC 1979-1980, 652-654 en *Pas.* 1980, I, 645-647. Vgl. Cass. 7 januari 1966, RW 1965-1966, 1845-1848 (Een rechter werd toegestaan om ‘gebruik van alcoholica’ op grond van artikel 1156 Oud Burgerlijk Wetboek te begrijpen als het gebruik van *een significante hoeveelheid* alcoholica “*gelet op de normale levenswijze in onze samenleving*”). Het Hof achtte die uitlegging niet onverenigbaar met de termen van de verzekeringsspolis. Kennelijk was het concept nultolerantie in de jaren '60 nog niet tot het collectieve begrip doorgedrongen). Zie voor een bespreking W. DE BONDT, “Uitlegging van overeenkomsten naar de geest: mogelijkheden, grenzen en alternatieven”, RW 1996-1997, 1014.

¹⁰⁸ Vgl. met de bespreking door W. DE BONDT, “Uitlegging van overeenkomsten naar de geest: mogelijkheden, grenzen en alternatieven”, RW 1996-1997, 1007. Anders dan prof. De Bondt heeft aangenomen, oordeelde het Hof helemaal niet dat een rechter ‘bestendig samenwonen’ ook mag *begrijpen* als ‘hertrouwen’, maar wel dat een rechter het geschrift *aan de kant* mag zetten wanneer blijkt dat deze de werkelijke bedoeling niet goed weergeeft. Dat is niet een kwestie van interpretatie, maar van waardering.

¹⁰⁹ Zie daarover B. SAMYN, *Privaatrechtelijk bewijs. Een diepgaand en praktisch overzicht*, Gent, Story Publishers, 2012, 215, nr. 212.

¹¹⁰ Zie Memorie van toelichting bij het Wetsvoorstel van 24 februari 2021 houdende Boek 5 “Verbintnissen” van het Burgerlijk Wetboek, *Parl.St.* Kamer 2020-2021, DOC 55 1806/001, p. 35 (“*Deze bepaling verankert naar geldend recht de mogelijkheid voor de rechter om materiële vergissingen recht te zetten (zie onder meer Cass. 18 december 1947, Pas. 1947, I, blz. 553). Ze heeft enkel betrekking op het geval waar partijen een gemeenschappelijke werkelijke wil hebben, maar waar die wil onvrijwillig afwijkt van hun verklaarde wil. Als de werkelijke wil van een partij daarentegen onvrijwillig afwijkt in weerwil van een gemeenschappelijke verklaarde wil, betreft het een geval van wilsverhinderende dwaling in de zin van artikel 5.31, lid 2. Een materiële vergissing heeft doorgaans slechts een beperkt belang, bijvoorbeeld*

de authentieke akte volle kracht van bewijs heeft betreffende de overeenkomst welke ze bevat, dit slechts is voor zover ze geen materiële vergissing behelst”, en dat “*door een materiële vergissing te verbeteren, de bewijskracht van de authentieke akte geenszins miskend, doch, integendeel, erkend wordt, daar die verbetering alleen de uitdrukking toelaat van wat partijen werkelijk hebben gewild*”¹¹¹. Door de bewoordingen van een bewijskrachtige akte ‘recht te zetten’, interpreteert een rechter die akte niet, maar *corrigeert* hij ze door aan externe indicaties voorrang te geven. Het arrest is dus wel in overeenstemming met de huidige zienswijze dat een rechter de bewijskracht slechts kan miskennen wanneer hij de akte interpreteert, maar men kan toch moeilijk volhouden dat dit geen miskenning zou zijn van de *wettelijke bewijswaarde* die aan de akte toekomt? Door de wettelijke bewijswaarde van een geschrift te beperken tot de gemeenschappelijke bedoeling van de partijen, maakt het Hof dit geschrift ondergeschikt aan de externe omstandigheden waaruit die bedoeling blijkt.

In de doctrine wordt voorgehouden dat een materiële vergissing steeds mag worden rechtgezet, omdat die vergissing als zodanig een rechtsfeit is¹¹². Die redenering lijkt me circulair. Ze staat toe dat men tegen een geschrift in bewijst door middel van daaraan externe feitelijke indicaties, omdat deze *indicaties* zelf rechtsfeiten zijn. Die redenering doet twifelen of het gereguleerde bewijsstelsel nog een bestaansreden heeft. De werkelijke bedoeling van de partijen is ook een rechtsfeit. Bewijzen dat het geschrift een materiële vergissing bevat, is dus niets anders dan bewijzen *tegen* dat geschrift. Wederom kan men begrip hebben voor de nood om materiële vergissingen recht te zetten, maar dat verandert niets aan wat dan werkelijk gebeurt: een geschrift wordt op grond van louter feitelijke (ongeschreven) indicaties aan de kant gezet, wat onmiskenbaar een schending uitmaakt van de wettelijke bewijswaarde ervan. Dat soort rechtspraak ondergraaft het leerstuk van de bewijskracht van geschriften door zijn bestaansreden weg te nemen.

33. *Conclusie* – Hoewel het Hof van Cassatie een miskenning van de ‘bewijskracht’ de laatste jaren consistent voorstelt als een miskenning van de bewoordingen van een geschrift, blijkt uit de rechtspraak dat het soms ook de externe omstandigheden in aanmerking neemt. Die tendens blijkt ook uit de rechtspraak waarbij het Hof dit leerstuk tracht te verzoenen met de interpretatieregel uit artikel 1156 Oud Burgerlijk Wetboek. Hoewel de beperkte omvang van dit onderzoek niet toelaat om een bestaande systematiek waar te nemen, lijkt het toch aannemelijk dat de maatstaf in realiteit wat ruimer is dan de gangbare doctrine doet uitschijnen.

Het blijkt tevens dat rechters soms worden toegestaan om tegen het geschrift in te gaan wanneer zij vaststellen dat het geschrift niet overeenstemt met de werkelijke

het weglaten van een woord of het omkeren van twee cijfers in de beschrijving van een perceel. Ze moet duidelijk blijken uit het contract zelf of uit de voorbereidende documenten. Als dat niet het geval is, is een interpretatie van het contract nog steeds mogelijk, maar moet die gebeuren in overeenstemming met de artikelen 5.64 en volgende.”).

¹¹¹ Cass. 18 december 1947, AC 1947, 422-423. Vgl. Cass. 19 augustus 2020, [P.20.0859.N](#), [ECLI:BE:CASS:2020:ARR.20200819.VAK.1](#); Cass. 10 februari 2010, [P.09.1281.F](#), [ECLI:BE:CASS:2010:ARR.20100210.5](#).

¹¹² W. DE BONDT, “Uitlegging van overeenkomsten naar de geest: mogelijkheden, grenzen en alternatieven”, RW 1996-1997, 1009-1010; I. CLAEYS en T. TANGHE, *Algemeen contractenrecht. Handboek voor nu en straks*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 282-283.

bedoeling van de partijen. Het Hof van Cassatie oordeelt in dergelijke gevallen soms dat een rechter de bewijskracht niet miskent, omdat zijn of haar oordeel niet steunt op een interpretatie daarvan. Wederom blijkt dat de reële interpretatieregel die het Hof afdwingt, ondanks zijn benaming, nog weinig te maken heeft met de bescherming van de wettelijke bewijswaarde van akten.

C. Conclusie

34. *Conclusie* – Uit een beperkte analyse van de rechtspraak blijkt reeds dat het leerstuk van de miskening van de bewijskracht geen goede voorstelling is van de grenzen die aan de interpretatiearbeid van de rechter zijn gesteld en wel om twee redenen:

- Ten eerste heeft de regel in realiteit een veel ruimer toepassingsgebied dan nodig is om de wettelijke bewijswaarde van akten te beschermen, wat volgens de doctrine nochtans de originele bestaansreden van de regel is. Het voorwerp van de regel valt met andere woorden veel ruimer uit dan de doctrine doet vermoeden. Het is niet vereist dat het om bewijskrachtige akten gaat (onderhandse en authentieke akten). De vraag rijst dan ook of het nog steeds raadzaam is om daarvoor nog de termen ‘bewijskracht’ of ‘akten’ te gebruiken en om het leerstuk aan de artikelen 8.17 en 8.18 Burgerlijk Wetboek te koppelen. Het gaat in werkelijkheid immers niet om een bewijsregel maar om een interpretatieregel.
- Ten tweede betreft het Hof ook soms de externe omstandigheden in zijn toetsing en heeft het dus niet altijd oog voor de woorden alleen. Ook de maatstaf is dus (soms) anders dan door de doctrine wordt voorgehouden. Bovendien wordt een rechter soms toegestaan om af te wijken van de bewoordingen van een tekst van een schriftelijke overeenkomst op grond van de interpretatieregel uit artikel 5.64, lid 1, Burgerlijk Wetboek (voorheen art. 1156 Oud BW), wat de doctrine van de ‘bewijskracht’ van akten ondergraaft. Het is immers niet vol te houden dat een rechter de bewoordingen of strekking van een tekst zou moeten eerbiedigen om de ‘bewijskracht’ ervan te beschermen, als een rechter finaal toch wordt toegestaan om het geschrift terzijde te schuiven op grond van een werkelijke bedoeling die hij uit externe omstandigheden afleidt.

Het is omwille van deze deviaties tussen de theorie en de praktijk dat, zoals I. Claeys en T. Tanghe aangeven, het leerstuk van de bewijskracht van akten alleen te begrijpen is aan de hand van praktische toepassingsgevallen¹¹³. Wanneer het bestaande recht (de systematiek in de rechtspraak) niet te begrijpen is aan de hand van de theorie als zodanig, dan faalt deze theorie in zijn wezenlijke (althans zijn rechtswetenschappelijke) functie, namelijk het doen begrijpen van de bestaande systematiek (‘de praktijk’). Wordt het dan ook geen tijd dat de doctrine wordt aangepast?

¹¹³ I. CLAEYS en T. TANGHE, *Algemeen contractenrecht. Handboek voor nu en straks*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 285.

3. Een nieuwe basis in het Burgerlijk Wetboek... een nieuwe doctrine?

35. De opstellers van boek 5 hebben aan artikel 5.64 Burgerlijk Wetboek een tweede lid toegevoegd dat voortaan als basis kan dienen voor wat het Hof voorheen onderbracht in het leerstuk van de miskennis van de bewijskracht. Dit tweede lid luidt:

“Indien het contract evenwel is neergelegd in een geschrift, mag men het contract geen interpretatie geven die kennelijk onverzoenbaar is met de strekking van dat geschrift, rekening houdend met de intrinsieke elementen ervan en met de omstandigheden waarin het is opgesteld en uitgevoerd.”¹¹⁴

36. Vast staat dat deze bepaling een aantal van de bovenstaande problemen verhelpt. Er kan dan ook voor worden gepleit dat het cassatiemiddel dat opkomt tegen de interpretatie van een geschrift door een rechter voortaan op dit artikel wordt gebaseerd en niet (of minstens niet enkel) op de artikelen 8.17 en 8.18 Burgerlijk Wetboek.

De codificatie van de regel in boek 5 van het Burgerlijk Wetboek vormt voor het Hof van Cassatie de gelegenheid om aan de doctrinevorming een andere richting te geven. Het is niet langer nodig om de verantwoording van die regel in het bewijsrecht te zoeken. Er is dan ook geen reden om het nog langer over ‘bewijskracht’ te hebben wanneer daarmee eigenlijk de strekking van eender welk geschrift wordt bedoeld. Dat woord is als synoniem van wettelijke bewijswaarde door de jaren heen vervreemd van zijn eigenlijk betekenis en het lijkt me dus raadzaam om het niet langer in die zin te gebruiken.

Deze wettekst is voorts een verademing omdat, zoals de toelichting ook aangeeft, de tegenstrijdigheid van het leerstuk met de interpretatieregule in het eerste lid van artikel 5.64 Burgerlijk Wetboek (voorheen art. 1156 Oud BW) wordt weggewerkt. Het Hof moet voortaan toetsen aan de ‘strekking’ van het geschrift zoals deze blijkt, niet alleen uit de bewoordingen van het geschrift als zodanig, maar ook uit de externe omstandigheden. De wettekst stelt de maatstaf dus ruimer voor dan het Hof van Cassatie de afgelopen decennia heeft gedaan. Dat wil echter nog niet zeggen dat de

¹¹⁴ Zie de Memorie van toelichting bij het Wetsvoorstel van 24 februari 2021 houdende Boek 5 “Verbintenissen” van het Burgerlijk Wetboek, *Parl.St.* Kamer 2021-2022, DOC 55 1806/001, p. 75-76: “Het tweede lid beoogt de klassieke tegenstrijdigheid uit te klaren tussen het beginsel op grond waarvan de werkelijke wil voorrang heeft op de verklaarde wil en het verbod op de schending van de bewijskracht van de akte. De term “kennelijk” onderstrept het uitzonderlijk karakter van zo’n controle, die slechts kan worden uitgeoefend wanneer de rechter de akte heeft doen “liegen”. De leer van de duidelijke betekenis wordt zo opzijgezet. Zelfs de zogenaamd duidelijke tekst van een beding kan een interpretatie krijgen die tegenstrijdig is met de bewoording ervan, voor zover die interpretatie niet kennelijk onverzoenbaar is met de strekking van de akte, zoals blijkt niet alleen uit het geheel van de bedingen ervan, maar ook uit de omstandigheden waarin die werd opgesteld en uitgevoerd. Zo beslecht de ontworpen bepaling de controverse met betrekking tot de intensiteit van de controle die mag worden uitgeoefend op de interpretatie van het contract op basis van de leer van het verbod op de schending van de bewijskracht van de akte. De bepaling verankert zo de door procureurgeneraal DUMON in bovenvermelde rede voorgestelde oplossing (zie [...]). In antwoord op de opmerkingen van de Raad van State wordt verduidelijkt dat, volgens de rechtspraak van het Hof van Cassatie, de schending van de bewijskracht van een akte slechts toegelaten is als de interpretatie die aan die akte wordt gegeven onmogelijk is en niet kan worden toegelaten tenzij men de akte doet liegen (zie [...]). Die appreciatiemarge die aan de uitlegger wordt gelaten, wordt vertaald met de term “kennelijk”. Waar de wet verwijst naar ‘aard’ of de ‘strekking’ van een rechtshandeling is volgens de Memorie van toelichting soepelheid beoogd. Zie Wetsvoorstel van 24 februari 2021 houdende Boek 5 “Verbintenissen” van het Burgerlijk Wetboek, *Parl.St.* Kamer 2021-2022, DOC 55 1806/001, p. 9.

wet een verandering teweegbrengt in het bestaande recht. De rechtspraak laat immers zien dat het Hof van Cassatie de controle soms ruimer toepast dan het zelf toegeeft. De nieuwe wettekst betekent dus voornamelijk een wijziging van de doctrine, niet noodzakelijk van het bestaande recht.

37. Er kunnen ook een aantal kritische bedenkingen worden geformuleerd.

Ten eerste worden contracten, anders dan de nieuwe wetsbepaling voorhoudt, niet geïnterpreteerd, noch in hun enge zin als zijnde een wilsovereenstemming (art. 5.4 BW), noch in hun ruime zin als *container* van verbintenissen. De gemeenschappelijke bedoeling moet worden *achterhaald* en de verbintenissen moeten worden *geconstrueerd* (cf. *supra*, nr. 7). Deze taken worden volbracht *door* de interpretatie van het geschrift en andere waarneembare fenomenen. Het lijkt dus zo dat de wet met het woord ‘contract’ eigenlijk het geschrift (*instrumentum*) bedoelt en niet de wilsovereenstemming of de rechtshandeling (*negotium*). Een rechter mag dus aan een *geschrift* geen interpretatie geven die onverenigbaar is met de ‘strekking’ ervan. Uiteindelijk zal het Hof van Cassatie bepalen wat de grenzen zijn die door de bewoordingen van het geschrift en de externe omstandigheden aan de inhoud van het geschrift worden gesteld. Vervolgens zal het nagaan of de rechter die grenzen niet te buiten is gegaan. De *constructie* van het contract volgt na de waardering van de bewijsmiddelen waarbij de wettelijke bewijswaarde van akten in aanmerking moet worden genomen en is dus niet louter een kwestie van interpretatie.

Ten tweede is het niet juist dat de onverenigbaarheid ‘kennelijk’ moet zijn. Althans is dat woord niet zo op te vatten dat toetsing nog meer beperkt zou zijn dan een eenvoudig waarneembare onverenigbaarheid. Volgens de opstellers van de wettekst onderstreept deze term het uitzonderlijk karakter van de toetsing. Zoals reeds betoogd, ligt de onverenigbaarheid evenwel in de marge van wat onjuist is en noemt men de toetsing *daarom* marginaal (cf. *supra*, nr. 21). Het onverenigbare is kennelijk onjuist. Deze marginaliteit zit dus reeds in het woord ‘onverenigbaar’ vervat. Men hoefde ze er niet nogmaals aan toe te voegen.

Ten derde is het tweede lid van artikel 5.64 Burgerlijk Wetboek, net zoals de artikelen 8.17 en 8.18 Burgerlijk Wetboek, geen geschikte kapstok voor alle vernietigingen die het Hof van Cassatie tegenwoordig op een zogenaamde miskenning van de bewijskracht van een akte baseert. Zoals gezien, toetst het Hof immers niet enkel de interpretatie van geschriften die overeenkomsten uitdrukken, maar ook de interpretatie van andere geschriften zoals conclusies en rechterlijke beslissingen (cf. *supra*, nr. 25). Op die geschriften heeft ook artikel 5.64 Burgerlijk Wetboek geen betrekking. De nieuwe wettekst vormt dus wel een betere basis dan de huidige, maar is nog niet perfect. Voor geschriften zonder wettelijke bewijswaarde blijft de zoektocht naar een betere grondslag bestaan. Twee mogelijke pistes zijn hiervoor denkbaar, afhankelijk van het niveau waarop men deze problematiek benadert.

- De eerste mogelijkheid bestaat erin een stap terug te nemen en de vernietiging van beslissingen die steunen op een averechtse interpretatie te baseren op de eigenlijke rechtsregels die daardoor op een onrechtstreekse manier worden geschonden. Zo maakt de averechtse interpretatie van een conclusie, bijvoorbeeld, mogelijk een miskenning uit van het procesrechtelijk beschikkingsbeginsel. De centrale theorie

wordt bij deze strategie ontbonden en verspreid over alle betrokken domeinen van het recht.

- Een tweede mogelijke piste is een gecentraliseerde aanpak van deze, of zelfs ruimere, problematiek door gewag te maken van een algemeen rechtsbeginsel dat grenzen stelt aan de interpretatiearbeid van rechters, of ruimer beschouwd zijn feitelijke beoordelingsvrijheid¹¹⁵. Voor die benadering valt toch wel wat te zeggen. Het is immers de taak van het Hof van Cassatie om toe te zien op de naleving van het recht, waarbij zijn bevoegdheid *de facto* zou worden uitgehoud wanneer het aan rechters zou zijn toegestaan de feiten te ontkennen. Een dergelijk algemeen rechtsbeginsel zou ook nauwelijks iets veranderen aan de huidige systematiek in de rechtspraak, maar zou de verantwoording kunnen vormen voor de (beperkte) controle die het Hof vandaag reeds op de feitelijke beoordeling van de rechter uitoefent. Het Hof oefent overigens nog controles uit die analoog lijken aan deze die zijn geanalyseerd en mogelijk een uiting van hetzelfde rechtsbeginsel zijn, zoals de controle op de naleving van het begrip ‘feitelijk vermoeden’¹¹⁶. De identificatie van zo’n algemeen rechtsbeginsel is dus voornamelijk een wijziging in de doctrine die de erkenning vormt van reeds bestaand recht. Het expliciteert dat de controlebevoegdheid van het Hof niet abrupt stopt waar de feitelijke beoordeling van de rechter begint, wat in realiteit ook niet het geval is.

De erkenning van zo een algemeen rechtsbeginsel is echter niet geheel zonder effect op het bestaande recht. Het wordt dan immers moeilijk te verantwoorden waarom het Hof niet toeziet op de mogelijke interpretatie van ongeschreven bewijsmiddelen, zoals foto’s en ander beeld- en/of audiomateriaal. Een rechter kan immers net zo goed ontkennen wat op een foto te zien is. Zoals eerder toegelicht, bestaat er voor de uitsluiting van ongeschreven bewijsmiddelen geen goede reden (cf. *supra*, nr. 27), zodat dit bezwaar de identificatie van zo een beginsel niet in de weg staat.

Besluit

38. Niet zelden wordt de bestaande systematiek in de rechtspraak door de doctrine niet nauwkeurig weergegeven. Dat is ook het geval bij de theorie over de zogenaamde ‘miskennis van de bewijskracht van akten’. Dit leerstuk steunt, zoals de naam zelf reeds aangeeft, op het feit dat rechters de wettelijke bewijswaarde van een akte op een onrechtstreekse manier miskennen wanneer zij de woorden ervan verdraaien. Inmiddels wendt het Hof van Cassatie dit leerstuk echter ook aan om zijn controle te verantwoorden op de interpretatie van geschriften die geen dergelijke bewijswaarde hebben. Die controle wordt niet door de theorie verantwoord. Dat is de reden waarom men tegenwoordig moet betogen dat de term ‘bewijskracht’ een andere betekenis heeft dan de term ‘wettelijke bewijswaarde’, hoewel dat, talig beschouwd, synoniemen zijn. Die ongelukkige betekenisverschuiving springt des te meer in het

¹¹⁵ Vgl. R. SOETAERT, “Rechtsbeginselen en marginale toetsing in cassatie” in *Liber amicorum J. Ronse*, Brussel, Story-Scientia, 1986, 61-62.

¹¹⁶ Cass. 9 oktober 2014, [F.13.0110.F](#), [ECLI:BE:CASS:2014:ARR.20141009.14](#) (“*La Cour se borne à contrôler si le juge n’a pas violé la notion de présomption de l’homme et, notamment, s’il n’a pas déduit des faits qu’il a constatés des conséquences qui ne sont susceptibles d’aucune justification sur la seule base de ces faits.*”).

oog wanneer men de Franstalige equivalenten erbij neemt (cf. *supra*, nr. 26). Dat woorden een eigen leven gaan leiden, is een dynamiek die in de juridische theorievorming vaak voorkomt. Het is wat ironisch dat ook een theorie over de interpretatie van woorden niet tegen deze dynamiek bestand is.

De invoering van artikel 5.64, lid 2, Burgerlijk Wetboek kan het Hof van Cassatie de gelegenheid bieden om de verantwoording van zijn controle over een ander boeg te gooien en de doctrine nauwer te doen aansluiten op de bestaande systematiek in zijn rechtspraak. Deze studie suggereert om het middel dat tegen de interpretatie van een geschrift door een rechter opkomt, voortaan op deze wetsbepaling te baseren en niet langer op de artikelen uit boek 8. Tegelijk is het raadzaam het woord ‘bewijskracht’ in deze context niet langer te gebruiken. Dat woord is een talig synoniem van bewijswaarde en wordt dan ook beter alleen in die zin aangewend. De wetsbepaling laat het Hof ook toe voortaan te doen wat het bij nader inzien (soms) al deed (zonder dat te expliciteren), namelijk te toetsen aan de strekking van het geschrift, met inbegrip van de externe omstandigheden waaruit kan blijken wat de bedoelde betekenis ervan is, en niet louter aan de bewoordingen als zodanig.

39. Zoals aangegeven, vormt ook de nieuwe wetsbepaling echter op zijn beurt geen volkomen geschikte basis. Net zoals de artikelen 8.17 en 8.18 Burgerlijk Wetboek heeft artikel 5.64, lid 2, Burgerlijk Wetboek geen betrekking op alle soorten geschriften waarvan het Hof de interpretatie controleert. Het betreft alleen de interpretatie van geschriften die de indicatie vormen van een overeenkomst. De zoektocht blijft open naar een alternatieve basis die beantwoordt aan de reeds bestaande systematiek in de rechtspraak van het Hof van Cassatie. Er ligt nog wat werk voor de boeg...

De burgerrechtelijke aansprakelijkheidsimmunititeit van de werkgever en de werkmakker bij samenloop met een fout van een medeaansprakelijke derde

Studie referendaris M. de Potter de ten Broeck

1. Centraal in deze studie staat de vraag of de burgerrechtelijke aansprakelijkheidsimmunititeit¹¹⁷ waarvan de werkgever en de werkmakker op grond van artikel 46 Arbeidsongevallenwet genieten, ook doorwerkt op de *in solidum*-gehoudenheid tussen medeaansprakelijken, in die zin dat het slachtoffer van het arbeidsongeval¹¹⁸, dat zelf geen fout beging, en/of de in zijn rechten gesubrogeerde verzekeraar, de niet-immune medeaansprakelijke derde¹¹⁹ slechts voor zijn aansprakelijkheidsaandeel kan aanspreken.

2. Deze vraag beantwoordt het Hof van Cassatie op heden ontkennend. De vraag en het ontkennend antwoord krijgen eerst verdere omkadering (A). De kritiek op dit

¹¹⁷ Hierna kortweg “immunititeit” genoemd.

¹¹⁸ Niet een arbeidswegongeval of een arbeidsongeval dat een verkeersongeval is, want daarvoor speelt geen immunititeit: artikel 46, 5° en 6°, Arbeidsongevallenwet.

¹¹⁹ Ik gebruik gemakkelijheidshalve de term “medeaansprakelijke derde”, hoewel in feite geen sprake is van medeaansprakelijken, aangezien de werkgever en de werkmakker omwille van hun aansprakelijkheidsimmunititeit niet werkelijk aansprakelijk zijn.

ontkennend antwoord en de argumenten voor een tegenovergesteld, bevestigend antwoord worden vervolgens kritisch onderzocht (B-D). Tot slot volgt een besluit (E).

1. De medeaansprakelijke derde geconfronteerd met de immuniteit van de werkgever en de werkmaker

3. Het was en is de wens van de wetgever om de rust of sociale vrede binnen de onderneming te handhaven en om procedures tussen werkgever en werknemer, die in een normaliter enigszins duurzame relatie tot elkaar staan, zoveel als mogelijk te vermijden^{120,121}. Om die wens destijds te verwezenlijken, is een historisch¹²² compromis gesloten waarbij het slachtoffer van een arbeidsongeval automatisch, zonder bewijsperikelen¹²³, recht heeft op een vergoeding vanwege de voor de werkgever verplichte arbeidsongevallenverzekeraar, maar daarbij voor lief moet nemen dat deze vergoeding meer beperkt (forfaitair) is én de werkgever en de werkmaker in veel gevallen immuun zijn voor vergoeding van schade, zelfs wat betreft de niet door de arbeidsongevallenverzekeraar vergoede¹²⁴ schadeposten¹²⁵. Met

¹²⁰ GwH 17 januari 2008, nr. 7/2008, overweging B.3.2; GwH 13 maart 2002, nr. 47/2002, overweging B.2.2; Arbitragehof 18 april 2001, nr. 52/2001, overweging B.2.2; Arbitragehof 1 maart 2001, nr. 31/2001, overweging B.2.2; Cass. 28 januari 1975, RW 1975-76, 1233 (“*de bedrijfssolidariteit*”); I. BOONE, *Verhaal van derde-betalers op de aansprakelijke*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 614; B. LIETAERT, “De immuniteit van de Arbeidsongevallenwet ter discussie”, *T.Vred.* 1997, 215; J. MATTHYS, *Evaluatie en vergoeding van lichamelijke schade*, Antwerpen, Intersentia, 2020, 33-34; A. VANDERMEEREN, “Immuniteit van de werkgever tegenstelbaar aan medeaansprakelijke derde” (noot onder Cass. 19 juni 2015), *T.Verz.* 2017, 156; V. VERVLJET, D. HEYLEN, L. VERMEULEN, I. VERBEECK en I. VERREY, *Socialezekerheidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 74.

¹²¹ In Nederland werd deze pijler voor de burgerrechtelijke immuniteit van de werkgever, die ook daar gekend was, in 1962-63 onvoldoende zwaar bevonden om die immuniteit in stand te houden en de werknemer zijn rechten op grond van het burgerlijk recht te ontnemen: A. ROMMELSE, “Een geschiedenis van het arbeidsongeschiktheidsbeleid in Nederland”, te consulteren op: www.universiteitleiden.nl/binaries/content/assets/rechtsgeleerdheid/fiscaal-en-economische-vakken/economie/research-memorandum-een-geschiedenis-van-het-arbeidsongeschiktheidsbeleid-in-nl.pdf, 70-71.

¹²² Pertinent is de vraag of dit historische gegeven heden ten dage nog verantwoord is. Zie J. VAN LANGENDONCK, Y. STEVENS, F. LOUCKX en Y. JORENS, *Handboek socialezekerheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2020, 285. Zie reeds in 2001 over de pertinentie van de idee van de bewaking van de sociale vrede, die aan de basis van de principiële burgerrechtelijke immuniteit ligt, Arbitragehof 1 maart 2001, nr. 31/2001 (het standpunt van de verzoekers voor het Arbitragehof op pag. 6).

¹²³ Met name zonder bewijsperikelen voor het slachtoffer en zonder dat de onopzettelijke fout van het slachtoffer aan de betaling in de weg staat, alsook dat een gebrek aan fout van de werkgever niet in de weg zit. Dat lijkt een klassiek element te zijn van de arbeidsongevallenregeling in vele landen (en staten): G. WAGNER, “Tort, social security, and no-fault schemes: lessons from real-world experiments”, *Duke Journal of Comparative & International Law* 2012, 5-6.

¹²⁴ B. LIETAERT, “De immuniteit van de Arbeidsongevallenwet ter discussie”, *T.Vred.* 1997, 221 e.v.; B. LIETAERT, “Is de immuniteit van de arbeidsongevallenwetten en de beroepsziektewet aan eenieder tegenwerpelijk?”, *TSR* 1996, 148.

¹²⁵ *Parl.St.* Kamer 1970-71, nr. 887/6, p. 4 (“*De betaling van de vergoedingen gebeurt door de verzekeraar. Dit is een logisch gevolg van de verplichte verzekering en van het wegvallen van de aansprakelijkheid van de werkgever.*”); GwH 17 januari 2008, nr. 7/2008, overweging B.3.1; GwH 13 maart 2002, nr. 47/2002, overweging B.2.1; Arbitragehof 18 april 2001, nr. 52/2001, overweging B.2.1; Arbitragehof 1 maart 2001, nr. 31/2001, overweging B.2.1; I. BOONE, *Verhaal van derde-betalers op de aansprakelijke*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 620-621; E. DE SIMONE en M. PETRE, “De burgerrechtelijke sanctionering: immuun aan verandering?”, *Soc.Kron.* 2011, 517-519; B. LIETAERT, “Is de immuniteit van de arbeidsongevallenwetten en de beroepsziektewet aan eenieder tegenwerpelijk?”, *TSR* 1996, 148-149; J. VAN LANGENDONCK, Y. STEVENS, F. LOUCKX en Y. JORENS, *Handboek socialezekerheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2020, 313; A. VAN OEVELEN, G. JOCQUÉ, C. PERSYN en B. DE TEMMERMAN, “Overzicht van rechtspraak.

die immuniteit verdween bovendien de bekommernis om voor de werkgever de financiële last van de premiebetaling voor de verplichte arbeidsongevallenverzekering niet te verzwaren met een eventuele gemeenrechtelijke vergoedingsverplichting^{126,127}.

Deel van het compromis is het ‘forfaitaire’ karakter van de vergoeding waarop het slachtoffer aanspraak kan maken¹²⁸. ‘Forfaitaire’ betekent in deze dat niet alle schadeposten gedekt zijn, dat de gedekte schadeposten in de wet zijn omschreven en dus niet noodzakelijk met de werkelijkheid overeenstemmen¹²⁹ en dat het slachtoffer afziet van verdere vergoeding vanwege de werkgever of de werkmakker¹³⁰. De forfaitaire vastgelegde vergoedingen zijn volgens MATTHYS “in zekere zin minimalistisch” (zeker bij de hoogste lonen). De vergoeding komt in grote mate niet tegemoet aan wat op burgerrechtelijk vlak als schade wordt geleden¹³¹.

4. Het slachtoffer van een arbeidsongeval, dat zelf geen fout beging, blijft aldus, na tussenkomst van de arbeidsongevallenverzekeraar, vaak¹³² achter met een niet te onderschatten surplus aan nog te vergoeden schade¹³³. Dit surplus kan hij op burgerrechtelijke grondslag trachten te verhalen op degene die het arbeidsongeval foutief veroorzaakte. Enkel een mogelijke medeaansprakelijke derde komt daarvoor

Onrechtmatige daad: schade en schadeloosstelling (1993-2006)”, *TPR* 2007, 1357-1358; V. VERVLIEET, D. HEYLEN, L. VERMEULEN, I. VERBEECK en I. VERREY, *Socialezekerheidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 74.

¹²⁶ Waarbij de kost van een gemeenrechtelijke vergoedingsplicht terug op rekening van de werknemers zou komen onder de vorm van verlaagde lonen. Zie G. WAGNER, “Tort, social security, and no-fault schemes: lessons from real-world experiments”, *Duke Journal of Comparative & International Law* 2012, 10.

¹²⁷ GwH 17 januari 2008, nr. 7/2008, overweging B.3.2; GwH 13 maart 2002, nr. 47/2002, overweging B.2.2; Arbitragehof 18 april 2001, nr. 52/2001, overweging B.2.2; Arbitragehof 1 maart 2001, nr. 31/2001, overweging B.2.2; I. BOONE, *Verhaal van derde-betalers op de aansprakelijke*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 614-615; A. VANDERMEEREN, “Immuniteit van de werkgever tegenstelbaar aan medeaansprakelijke derde” (noot onder Cass. 19 juni 2015), *T.Verz.* 2017, 156; H. VAN ROMPAEY, “Discriminatie in de slachtoffervergoeding als gevolg van de burgerrechtelijke immuniteit bij professionele risico’s. Analyse van Belgische en Franse rechtspraak”, *Jura Falc.* 2012-13, 72-73.

¹²⁸ J. MATTHYS, *Evaluatie en vergoeding van lichamelijke schade*, Antwerpen, Intersentia, 2020, 48.

¹²⁹ Dat lijkt in de arbeidsongevallenregelgeving van vele landen (of staten) een algeheel aanvaard gegeven te zijn en lijkt een barrière te vormen tegen een *moral hazard*-probleem in hoofde van de gelaedeerde werknemer. Zie G. WAGNER, “Tort, social security, and no-fault schemes: lessons from real-world experiments”, *Duke Journal of Comparative & International Law* 2012, 7-9 en 50-51.

¹³⁰ J. VAN LANGENDONCK, Y. STEVENS, F. LOUCKX en Y. JORENS, *Handboek socialezekerheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2020, 313.

¹³¹ J. MATTHYS, *Evaluatie en vergoeding van lichamelijke schade*, Antwerpen, Intersentia, 2020, 48-49. Zie nochtans de kadering van het wetsontwerp inzake arbeidsongevallen in 1970: “Het principe van de gedeelde of solidaire verantwoordelijkheid [sinds 1903] werd stilaan verlaten en sedert 1951 geldt het principe van de volledige schadeloosstelling. Alleen voor het bedrag geldt nog een forfaitaire berekening” (*Parl.St.* Senaat 1970-71, nr. 215, p. 3). Zie ook Memorie van toelichting bij het Wetsontwerp Arbeidsongevallenwet, *Parl.St.* 1969-70, nr. 328, p. 1. Als het forfait niet de gehele schade dekt, is geen sprake van een volledige schadeloosstelling. Verderop in het verslag over het wetsontwerp schrijft de verslaggever uitdrukkelijk dat volledige vergoeding van alle schade alleen mogelijk is zodra het slachtoffer ook de werkgever, de werkmakker of een derde burgerrechtelijk aansprakelijk kan stellen (*Parl.St.* Senaat 1970-71, nr. 215, p. 12). Zie ook Memorie van toelichting bij het Wetsontwerp Arbeidsongevallenwet, *Parl.St.* 1969-70, nr. 328, p. 25).

¹³² Dat is niet altijd het geval, zie bijvoorbeeld GwH 17 januari 2008, nr. 7/2008, overweging B.3.2; GwH 13 maart 2002, nr. 47/2002, overweging B.2.2; Arbitragehof 18 april 2001, nr. 52/2001, overweging B.2.2; Arbitragehof 1 maart 2001, nr. 31/2001, overweging B.2.2.

¹³³ Hierbij is rekening te houden met het feit dat de immuniteit de werkgever niet beschermt voor de vergoeding van de schade aan de goederen van de werknemer (art. 46, § 1, 2°, Arbeidsongevallenwet).

in het vizier, omwille van de immuniteit van de werkgever of de werkmaker, wiens fout per hypothese het arbeidsongeval mede heeft veroorzaakt¹³⁴. Naar gemeen recht kan dit slachtoffer, zo bevestigt het Hof van Cassatie in een arrest van 16 april 1980, rekenen op een volledige vergoeding (van dit surplus) door de *in solidum* gehouden medeaansprakelijke derde^{135,136}.

De arbeidsongevallenverzekeraar die het slachtoffer van het arbeidsongeval vergoedt, botst als (quasi-)¹³⁷gesubrogeerde in de rechten van dit slachtoffer (art. 47 Arbeidsongevallenwet) eveneens op de immuniteit van de werkgever en de werkmaker¹³⁸. Bijgevolg dient hij zijn pijlen, bestemd om zijn gedane uitkeringen en gevestigde kapitalen te recupereren, op de medeaansprakelijke derde te richten, met die beperking dat hij maar doel kan treffen ten belope van de schadevergoeding die het slachtoffer voor dezelfde schade(posten)¹³⁹ naar gemeen recht kan verkrijgen¹⁴⁰. Een beperking van het subrogatoire verhaal van de arbeidsongevallenverzekeraar tot het aandeel in de aansprakelijkheid van de medeaansprakelijke derde aanvaardt het Hof van Cassatie niet¹⁴¹.

5. De medeaansprakelijke derde bevindt zich dan ook in een weinig benijdenswaardige positie, omdat hij, na het slachtoffer en/of de gesubrogeerde verzekeraar te hebben vergoed, bij de uitoefening van zijn verhaalsrecht tegen de in principe *in solidum* medeaansprakelijke werkgever of werkmaker evenzeer op de immuniteit van die laatste stoot. Volgens het Hof van Cassatie is die immuniteit tegenstelbaar aan de medeaansprakelijke derde, ongeacht of die zijn verhaalsrecht

¹³⁴ V. VERVLiet, D. HEYLEN, L. VERMEULEN, I. VERBEECK en I. VERREYt, *Socialezekerheidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 74.

¹³⁵ Cass. 16 april 1980, AC 1979-80, 1028 en *Pas.* 1980, 1021.

¹³⁶ Anders is het evenwel als er geen *in solidum* gehoudenheid is, doch kan worden uitgemaakt welk deel van de schade door welke aansprakelijke is berokkend. In dat geval kan elke aansprakelijke enkel voor het door hem veroorzaakte deel van de schade worden aangesproken, ook na subrogatie door de arbeidsongevallenverzekeraar. Zie Cass. 10 januari 1992, AC 1991-92, 406, met conclusie van advocaat-generaal M. DE SWAEF, en *Pas.* 1992, 398.

¹³⁷ De term quasi-subrogatie wijst erop dat de arbeidsongevallenverzekeraar *in se* in de plaats van het slachtoffer of zijn rechthebbenden treedt voor wat betreft rechten die zij eigenlijk niet meer hebben (aangezien ze wettelijk de arbeidsongevallenverzekeraar *moeten* aanspreken en aldus in feite voor de vergoeding vanwege de arbeidsongevallenverzekeraar geen rechten hebben ten aanzien van de aansprakelijke). Zie C. PERSYN, R. JANVIER en W. VAN EECKHOUTTE, "Overzicht van rechtspraak. Arbeidsongevallen 1984-1989", *TPR* 1990, 1376; A. VAN OEVELEN, G. JOCQUÉ, C. PERSYN en B. DE TEMMERMAN, "Overzicht van rechtspraak. Onrechtmatige daad: schade en schadeloosstelling (1993-2006)", *TPR* 2007, 1405.

¹³⁸ Cass. 19 juni 2015, AC 2015, 1643, met conclusie van advocaat-generaal C. VANDEWAL, en *Pas.* 2015, 1619; I. BOONE, *Verhaal van derde-betalers op de aansprakelijke*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 618.

¹³⁹ Cass. 25 mei 2021, *JTT* 2021, 478.

¹⁴⁰ *Parl.St.* Senaat 1970-71, nr. 215, p. 153; *Parl.St.* Kamer 1970-71, nr. 887/6, p. 5-6; Cass. 4 oktober 2010, AC 2010, 2387 en *Pas.* 2010, 2472; Cass. 11 juni 2007, AC 2007, 1306 en *Pas.* 2007, 1184; Kh. Brussel 27 april 2012, *DAOR* 2012-13, 332, noot D. PHILIPPE; J. VAN LANGENDONCK, Y. STEVENS, F. LOUCKX en Y. JORENS, *Handboek socialezekerheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2020, 291; V. VERDEYEN, *Arbeidsongevallen in Praktijkboek sociale zekerheid. Voor de onderneming en de sociale adviseur*, Mechelen, Kluwer, 2021, 395; V. VERVLiet, D. HEYLEN, L. VERMEULEN, I. VERBEECK en I. VERREYt, *Socialezekerheidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 75.

¹⁴¹ Cass. 27 november 1986, AC 1986-87, 421; Cass. 11 juni 1981, AC 1980-81, 1172 en *Pas.* 1981, 1163. Ook in de lagere rechtspraak: Kh. Brussel 27 april 2012, *DAOR* 2012-13, 332, noot D. PHILIPPE.

stoelt op de wettelijke indeplaatsstelling (art. 1251, 3°, Oud BW)¹⁴² dan wel op artikel 1382 Oud BW¹⁴³. Het Grondwettelijk Hof ziet in die vaak als onrechtvaardig bestempelde situatie geen graten (ook niet als het regres van de medeaansprakelijke derde op artikel 1382 Oud BW is gestoeld)¹⁴⁴. Een regresvordering door de medeaansprakelijke derde zou volgens dit Hof voornamelijk¹⁴⁵ de doelstelling van de wetgever in het gedrang brengen om de financiële last van de premiebetaling voor de werkgever niet te verzwaren door eventuele gemeenrechtelijke vergoedingsplichten. Daarnaast lijkt dit Hof te suggereren dat de aansprakelijkheid van de werkgever niet meer aan de orde komt, omwille van het karakter van de arbeidsongevallenverzekering als een risico- en niet een aansprakelijkheidsverzekering¹⁴⁶.

6. Om aan die weinig benijdenswaardige positie tegemoet te komen, suggereren verschillende auteurs een ander standpunt: het slachtoffer en de gesubrogeerde arbeidsongevallenverzekeraar kunnen de medeaansprakelijke derde slechts aanspreken ten belope van zijn aandeel in de aansprakelijkheid¹⁴⁷. De vraag rijst of dit voorgestelde standpunt overtuigend genoeg is om in het Belgische recht ingang te vinden. Hierna wordt een kritische blik geworpen op drie argumenten *pro* het voorgestelde alternatieve standpunt (B - D)¹⁴⁸.

¹⁴² Het gaat om verhaal na “*van rechtswege in de rechten van het slachtoffer te zijn getreden*”: Cass. 19 juni 2015, AC 2015, 1643, met conclusie van advocaat-generaal C. VANDEWAL, en Pas. 2015, 1619. Ook: Luik 4 oktober 1999, T.Verz. 2000, 50, noot J. VANHOREN.

¹⁴³ Cass. 8 november 2021, RW 2021-22, 1065, met conclusie van advocaat-generaal H. VANDERLINDEN. Ook in die zin *Parl.St.* Senaat 1970-71, nr. 215, p. 4 (“*Zo die gedachte voorop gezet wordt, is de werkgever niet meer verantwoordelijk voor de opgelopen schade (behoudens in enkele zeer concrete en duidelijk omschreven gevallen). Hij kan dan ook niet geroepen worden die schade te vergoeden. Daarom wordt voorgesteld de algemeen verplichte verzekering door te voeren. De werkgever heeft nog slechts één plicht: een verzekering afsluiten. De werknemer is de verzekerde*”), waaruit blijkt dat de aansprakelijkheid van de werkgever wordt uitgeschakeld voor de betreffende schade, zodat in het verlengde daarvan de idee ligt dat de immuniteit ook geldt ten aanzien van de medeaansprakelijke derde die de werkgever aanspreekt tot betaling van door het arbeidsongeval opgelopen schade); C. PERSYN, R. JANVIER en W. VAN EECKHOUTTE, “Overzicht van rechtspraak. Arbeidsongevallen 1984-1989”, *TPR* 1990, 1366-1367 (risico op uitholling van de immuniteit); J. VAN LANGENDONCK, Y. STEVENS, F. LOUCKX en Y. JORENS, *Handboek socialezekerheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2020, 288; V. VERDEYEN, “Burgerlijke aansprakelijkheid, burgerlijke immuniteit en de positie van de zwakke weggebruiker” in *Arbeidsongevallen*, Mechelen, Kluwer, 2017, losbl., 164 (met enige nuancering omdat veel arbeidsongevallen met medeaansprakelijke derden verkeersongevallen zijn, waarbij de immuniteit niet geldt).

¹⁴⁴ GwH 17 januari 2008, nr. 7/2008.

¹⁴⁵ Het Grondwettelijk Hof grijpt immers ook voor verantwoording terug naar het samenhangend geheel dat de regels voor de vergoeding van arbeidsongevallen vormen.

¹⁴⁶ GwH 17 januari 2008, nr. 7/2008, overwegingen B.6 en B.7.

¹⁴⁷ I. BOONE, *Verhaal van derde-betalers op de aansprakelijke*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 639 e.v. (gericht op het verhaal van de arbeidsongevallenverzekeraar, niet het slachtoffer); C. PERSYN, R. JANVIER en W. VAN EECKHOUTTE, “Overzicht van rechtspraak. Arbeidsongevallen 1984-1989”, *TPR* 1990, 1367 (algemener: zowel ten aanzien van slachtoffer als ten aanzien van de verzekeraar is er een beperking van de vorderingsmogelijkheid op de medeaansprakelijke derde); V. VERDEYEN, “Burgerlijke aansprakelijkheid, burgerlijke immuniteit en de positie van de zwakke weggebruiker” in *Arbeidsongevallen*, Mechelen, Kluwer, 2017, losbl., 165.

¹⁴⁸ Let wel dat het gaat om argumenten voor de voorgestelde beperking van de vordering van het slachtoffer en de gesubrogeerde arbeidsongevallenverzekeraar ten aanzien van de medeaansprakelijke derde, niet om argumenten om de immuniteit van de werkgever en de werkmaker in zijn totaliteit op het schavot te plaatsen.

2. De tekst van de wet in samenhang met de parlementaire stukken

7. Een eerste argument spruit voort uit de voorbereiding van de Arbeidsongevallenwet. Tijdens de bespreking van het wetsontwerp inzake arbeidsongevallen in de Senaat is de vraag gesteld of de medeaansprakelijke derde conform het gemeen recht voor de totaliteit van de schade aan te spreken is, dan wel of de Arbeidsongevallenwet daarvan afwijkt en het slachtoffer of de gesubrogeerde arbeidsongevallenverzekeraar aldus slechts toelaat om die derde aan te spreken ten belope van zijn aandeel in de aansprakelijkheid. Zowel een senator als de minister meende toen dat de derde slechts voor zijn deel aan te spreken was, als afwijking op het gemeen recht¹⁴⁹. De minister hield die lijn aan in zijn toelichting voor de Kamer: *“Indien een derde slechts gedeeltelijk aansprakelijk is voor het ongeval, kan hij slechts tot schadeloosstelling verplicht worden tot beloop van het deel van de verantwoordelijkheid dat op hem rust”*.¹⁵⁰

8. Het Hof van Cassatie weerlegde dit argument in het voormelde arrest van 16 april 1980. Het feit dat een senator en de minister een bepaald van het gemeen recht afwijkend standpunt voorstaan, heeft volgens het Hof niet geleid tot de aanvaarding van een wettekst die toelaat om dat standpunt te huldigen. Een wetgever wiens aandacht expliciet op deze kwestie is gevestigd en toch de wettekst zelf ongewijzigd laat, geeft aan dat de wettekst op dit punt niet afwijkt van het vóór die wet toepasselijke gemeen recht. De immuniteit van de werkgever en de werkmaker wijzigt aldus niet het vóór de Arbeidsongevallenwet geldende gemeenrechtelijke standpunt dat de medeaansprakelijke derde de gehele schade moet vergoeden van het slachtoffer van het arbeidsongeval, dat zelf geen fout beging¹⁵¹.

9. Die weerlegging oogst kritiek, omdat zou blijken uit de parlementaire voorbereiding dat *“men”* het erover eens was dat de wettekst de van het gemeen recht afwijkende interpretatie toeliet, zodat een wijziging van de tekst overbodig was¹⁵². Het Hof van Cassatie zou kiezen voor een oplossing die de *“wetgever”* bij de invoering van de Arbeidsongevallenwet klaarblijkelijk niet wenselijk achtte. *“Dat de wet niet uitdrukkelijk een andere oplossing voorschrijft, heeft de Nederlandse en Duitse hoogste gerechtshoven er niet van weerhouden op grond van billijkheid en de strekking van de wet, een van het gemeen recht afwijkende oplossing te aanvaarden die beter is aangepast aan de specifieke situatie die ontstaat als gevolg van de civielrechtelijke immuniteit”*, schrijft BOONE¹⁵³. De artikelen 46 en 47 Arbeidsongevallenwet zouden de van het gemeen recht afwijkende visie niet uitdrukkelijk voorschrijven, *“maar sluiten haar geenszins uit”*¹⁵⁴.

10. Nochtans valt om de volgende drie redenen wel iets te zeggen voor het standpunt van het Hof van Cassatie dat de wettekst geen van het gemeen recht afwijkende interpretatie toelaat.

¹⁴⁹ Noot van J.V. bij Cass. 16 april 1980, *Pas.* 1980, 1021-1023.

¹⁵⁰ *Parl.St.* Kamer 1970-71, nr. 887/6, p. 6.

¹⁵¹ Cass. 16 april 1980, AC1979-80, 1028, noot, en *Pas.* 1980, 1021, noot J.V. Goedkeurend over de redenering van het Hof: L.V.G., Noot onder Cass. 27 november 1986, *T.Verz.* 1987, 419.

¹⁵² I. BOONE, *Verhaal van derde-betalers op de aansprakelijke*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 641.

¹⁵³ I. BOONE, *Verhaal van derde-betalers op de aansprakelijke*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 641.

¹⁵⁴ I. BOONE, *Verhaal van derde-betalers op de aansprakelijke*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 643.

Ten eerste bestaat een treffende gelijkenis tussen, enerzijds, de terminologie die de Belgische regelgever gebruikt voor de vorderingen ten aanzien van de medeaansprakelijke derde, met name de woorden “*de volgens het gemeen recht toegekende vergoeding*” (voor het slachtoffer, artikel 46, §2, Arbeidsongevallenwet) en “*krachtens het gemene recht*” (voor de gesubrogeerde verzekeraar, artikel 47 Arbeidsongevallenwet), en, anderzijds, de terminologie uit de Franse tegenhanger, artikel L.454.1 van de *Code de la sécurité sociale*, met name de woorden “*conformément aux règles de droit commun*”, waaruit het Franse Hof van Cassatie afleidt dat het slachtoffer zijn surplus aan schade geheel (zonder beperking *qua* aansprakelijkheidsaandeel) op de medeaansprakelijke derde kan verhalen^{155,156}. De interpretatie van het Belgische Hof van Cassatie lijkt aldus niet vreemd te zijn aan de tekst van de wet. Het Hof lijkt er veeleer de gebruikelijke draagwijdte aan te geven.

Ten tweede behoort een regelgever conform de beginselen van wetgevingstechniek aan te geven wanneer hij van de gebruikelijke juridische of technische draagwijdte van de gebruikte woorden afwijkt. Nauwkeurigheid en duidelijkheid karakteriseren een deugdelijke regelgever¹⁵⁷. Meer in het bijzonder hoort dergelijke regelgever aan te geven waar het gemeen recht eindigt en een bijzonder regime begint. De verklaring van een senator en de minister dat de Arbeidsongevallenwet van het gemeen recht zou afwijken, hoorde de regelgever er aldus toe te brengen om de wetsbepaling zo te redigeren dat duidelijk is dat hij met die wet afwijkt van het voorheen geldende gemeenrechtelijke standpunt. Bij gebrek aan dergelijke redactie laat de wettekst enkel toe om het voorheen geldende standpunt, conform aan het gemeen recht, aan te houden. De parlementaire voorbereiding hoort niet de bovenhand te nemen op een duidelijke wettekst¹⁵⁸. Het gemeen recht laten spelen waar de wetgever niet anders bepaalt, is een toepassing van de regel dat afwijkingen op het gemeen recht strikt en restrictief moeten worden geïnterpreteerd¹⁵⁹. Bijgevolg is weinig gewicht te hechten aan het argument dat de tekst van de wet een bepaald van het gemeen recht afwijkend standpunt niet insluit, maar evenmin dat standpunt uitsluit.

Ten derde valt op dat de Arbeidsongevallenwet en artikel 46 van die wet in het bijzonder sinds hun inwerkingtreding op 1 januari 1972 meermaals zijn gewijzigd, inspelend op bijvoorbeeld rechtspraak van voornamelijk het Grondwettelijk Hof. De

¹⁵⁵ Cass.fr. 22 december 1988, nr. 85-16.497.

¹⁵⁶ Het verhaal van de verzekeraar op de medeaansprakelijke derde is wel wettelijk beperkt tot het aansprakelijkheidsaandeel van de medeaansprakelijke derde.

¹⁵⁷ De Raad van State adviseert om de woorden in de gangbare betekenis, “*die ze in het gewone juridische of technische taalgebruik hebben*”, te gebruiken (p. 8). Diezelfde Raad dringt erop aan “*eenvoud, duidelijkheid, nauwkeurigheid, beknoptheid en samenhang*” na te streven (p. 5). De Raad geeft als aanbeveling om “*precieze bewoordingen [te gebruiken] die de bedoeling nauwkeurig weergeven*” (p. 5). Zie *Beginselen van de wetgevingstechniek*, ter beschikking op: [Wetgevingstechniek - Definitieve versie 20-03.pdf \(fgov.be\)](#).

¹⁵⁸ De Raad van State herinnert eraan dat het dispositief van de regel primeert bij tegenstrijdigheid tussen het dispositief van de regel en de memorie van toelichting (p. 11). Zie *Beginselen van de wetgevingstechniek*, ter beschikking op [Wetgevingstechniek - Definitieve versie 20-03.pdf \(fgov.be\)](#). Ook B. LIETAERT, “Is de immuniteit van de arbeidsongevallenwetten en de beroepsziektewet aan eenieder tegenwerpelijk?”, *TSR* 1996, 161-162, met de nodige verwijzingen naar cassatierechtspraak.

¹⁵⁹ Y. JORENS, “100 jaar arbeidsongevallenwet. De immuniteit van de werkgever bij arbeidsongevallen: een rechtsvergelijkende analyse”, *BTSZ* 2004, 552 (“*deze immuniteit als afwijking van het burgerlijk aansprakelijkheidsrecht restrictief moet worden geïnterpreteerd*”).

regelgever heeft zich echter bij geen enkele van die gelegenheden de moeite getroost om, met kennis van het aangehouden standpunt van het Hof van Cassatie, de draagwijdte van artikel 46 te preciseren. Valt dan niet te betwijfelen of het destijds werkelijk om een legistische vergissing ging?

3. *Het behoud van de drijfveren voor de immuniteit (en meer)*

11. Een tweede argument is dat de voorgestelde beperking van de vordering van het slachtoffer en de gesubrogeerde verzekeraar tot het aansprakelijkheidsaandeel van de medeaansprakelijke derde geen afbreuk doet aan de beweegredenen voor de immuniteit van de werkgever en de werkmakker. Vanuit die optiek is de voorgestelde beperking met andere woorden een valabel alternatief voor het gemeen recht. De beweegredenen van de wetgever zijn, ter herinnering, om enerzijds de sociale vrede binnen de onderneming te bewaren door procedures tussen werkgever en werknemer zoveel als mogelijk te vermijden en anderzijds de financiële last van de premiebetaling voor de verplichte arbeidsongevallenverzekering niet te verzwaren door een eventuele gemeenrechtelijke vergoedingsverplichting.

12. Het gevolg van de voorgestelde beperking is dat een deel van de schadelast elders dan bij de werkgever, de werkmakker of de medeaansprakelijke derde terecht komt. Dit deel kan niet alleen bij de arbeidsongevallenverzekeraar maar ook bij het slachtoffer terecht komen¹⁶⁰. Een voorbeeld ter verduidelijking. Stel dat de schadelast (100 pct.) slechts gedeeltelijk door de arbeidsongevallenverzekeraar (bijv. 67 pct.) ten laste is genomen. Het aandeel in de aansprakelijkheid is voor de werkgever bijvoorbeeld op 75 pct. vastgesteld en voor de medeaansprakelijke derde op 25 pct.¹⁶¹ In dergelijk geval blijft het slachtoffer verstoken van volledige schadevergoeding. Hij draagt nog 8% van de totale schadelast zelf¹⁶². De verzekeraar komt zelfs niet aan bod voor terugbetaling van zijn uitgaven (*nemo censetur subrogasse contra se*; artikel 1252 Oud BW)¹⁶³.

13. Het is betwifelbaar of dergelijke situatie de volgens de wetgever te beschermen sociale vrede binnen de onderneming in het gedrang brengt. Het slachtoffer kan vanzelfsprekend teleurgesteld zijn dat zijn gehele schade niet wordt vergoed¹⁶⁴, temeer

¹⁶⁰ Het lijkt me dan ook te ongenueanceerd om te schrijven dat door de burgerrechtelijke immuniteit “*de financiële last van de schade [...] definitief op de verzekeraar en aldus onrechtstreeks (via de premies) op de collectiviteit van de werkgevers [rust]*” (I. BOONE, *Verhaal van derde-betalers op de aansprakelijke*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 629). De verzekeraar draagt enkel de financiële last van de beperkte vergoeding verschuldigd op grond van de Arbeidsongevallenwet. Hij kan die last niet op de immune werkgever of werkmakker verhalen. Het surplus van de financiële last van “*de schade*” rust op de schouders van het slachtoffer.

¹⁶¹ Deze percentages spruiten voort uit Cass. 16 april 1980, AC 1979-80, 1028 en *Pas.* 1980, 1021, noot J.V.

¹⁶² 33 pct. die de verzekeraar niet draagt, verminderd met de 25 pct. waartoe de medeaansprakelijke derde slechts gehouden is.

¹⁶³ In die zin C. PERSYN, R. JANVIER en W. VAN EECKHOUTTE, “Overzicht van rechtspraak. Arbeidsongevallen 1984-1989”, *TPR* 1990, 1382-1384.

¹⁶⁴ De sociale vrede lijkt moeilijk een argument ter ondersteuning van de immuniteit te zijn, gelet op artikel 18 Arbeidsovereenkomstenwet enerzijds en gelet op de dodelijke afloop van een arbeidsongeval anderzijds (in welk geval geen solidariteit tussen de dode en de werkgever of werkmakker te bepleiten valt). Zie I. BOONE, *Verhaal van derde-betalers op de aansprakelijke*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 648; B. LIETAERT,

omdat het niet vergoede deel te wijten is aan de aanwijsbare fout van de werkgever of de werkmaker. Maar dat verzuurt niet de sociale vrede, zoals de wetgever die heeft willen beschermen. De immuniteit werd destijds inderdaad ingevoerd om de sociale vrede binnen de onderneming te waarborgen. De immuniteit werd evenwel ingevoerd, goed wetende dat de vergoeding vanwege de arbeidsongevallenverzekeraar niet steeds alle schade van het slachtoffer dekt. Bij gebrek aan medeaansprakelijke derde draagt het slachtoffer dus in veel gevallen zelf een deel van de schadelast die naar gemeen recht bij de aansprakelijke werkgever of werkmaker terecht zou komen. Bijgevolg doet het feit dat het slachtoffer zelf achter blijft met een deel van de schadelast geen afbreuk aan de sociale vrede zoals die werd geconcipieerd bij de invoering van de immuniteit.

14. Evenmin tackelt de voormelde situatie de immuniteit bekeken vanuit de wil van de wetgever om de financiële last van de premiebetaling voor de werkgever niet aan te vullen met een burgerrechtelijke veroordeling in aansprakelijkheid¹⁶⁵. Het klopt dat hoogstwaarschijnlijk de premies voor de arbeidsongevallenverzekering zullen stijgen indien de arbeidsongevallenverzekeraar zijn subrogatoir verhaal op de medeaansprakelijke derde beperkt weet. Het berekende deel van de schadelast dat de verzekeraar zelf zal moeten dragen, is in de premie te verrekenen¹⁶⁶. Die premiestijging doet evenwel geen afbreuk aan de bezorgdheid van de wetgever bij de invoering van de immuniteit. Die bezorgdheid betreft de cumulatie van én de financiële last van de premiebetaling én de financiële last voortvloeiend uit een veroordeling wegens burgerrechtelijke aansprakelijkheid. Eenmaal de gestegen premies zijn gestabiliseerd, doet het gebrek aan burgerrechtelijke vorderingsmogelijkheid jegens de werkgever zijn financiële (premie)last niet stijgen.

15. Een nadeel blijft evenwel dat het slachtoffer het risico loopt om geen volledige vergoeding te krijgen voor zijn schade, hoewel er wel een niet-immune aansprakelijke te vinden is. De voorgestelde beperking van de vordering van het slachtoffer of de gesubrogeerde verzekeraar tot het aansprakelijkheidsaandeel van de medeaansprakelijke derde vormt zo een buitenbeentje in de sinds jaren toegenomen aandacht voor slachtofferbescherming¹⁶⁷.

Dit karakter van buitenbeentje is echter te nuanceren. Ook het slachtoffer van een arbeidsongeval waarvoor geen derde medeaansprakelijk is, zal doorgaans een deel van zijn schadelast zelf dragen. Bovendien is, zoals gezegd, de tussenkomst van de arbeidsongevallenverzekeraar veelal ontoereikend om de gehele schade te lenigen. De arbeidsongevallenregelgeving kent met andere woorden in vele gevallen reeds een

“Is de immuniteit van de arbeidsongevallenwetten en de beroepszietwet aan eenieder tegenwerpelijk?”, *TSR* 1996, 166.

¹⁶⁵ In gelijklopende zin V. VERDEYEN, “Burgerlijke aansprakelijkheid, burgerlijke immuniteit en de positie van de zwakke weggebruiker” in *Arbeidsongevallen*, Mechelen, Kluwer, 2017, losbl., 165.

¹⁶⁶ Bijgevolg is het volgens het Nederlandse openbaar ministerie niet onbillijk ten aanzien van een normaal zorgvuldige verzekeraar om zijn verhaalsmogelijkheid op de medeaansprakelijke derde te beperken tot diens aandeel in de aansprakelijkheid. Zie de conclusie bij HR 23 november 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX5880.

¹⁶⁷ Ook in die zin B. LIETAERT, “Is de immuniteit van de arbeidsongevallenwetten en de beroepszietwet aan eenieder tegenwerpelijk?”, *TSR* 1996, 170 e.v.

historisch te verklaren¹⁶⁸ en door de rechtspraak aanvaarde¹⁶⁹ inbreuk op de slachtofferbescherming¹⁷⁰. Het is tegen die achtergrond dan ook minder opzienbarend dat het restant van het gemeenrechtelijk aansprakelijkheidsaandeel van de werkgever na tussenkomst van de arbeidsongevallenverzekeraar ten laste van het slachtoffer blijft.

4. De buitenlandse regelingen

16. Als derde argument kijken auteurs over de grenzen naar hoe deze materie in het Franse, Nederlandse en Duitse recht is geregeld¹⁷¹.

17. In het Franse recht kan het slachtoffer van een arbeidsongeval in de regel rekenen op automatische forfaitaire vergoedingen van een “*caisse*”¹⁷². De keerzijde is dat de werkgever geniet van burgerrechtelijke immuniteit ten aanzien van dat slachtoffer¹⁷³. Over de verhaalsmogelijkheid van de “*caisse*” bepaalt artikel L.454.1, zesde lid, van de *Code de la sécurité sociale* dat “*si la responsabilité du tiers est partagée avec l’employeur, la caisse ne peut poursuivre un remboursement que dans la mesure où les indemnités dues par elle en vertu du présent livre dépassent celles qui auraient été mises à la charge de l’employeur en vertu du droit commun*”. Het slachtoffer kan, in tegenstelling tot de “*caisse*”, de medeaansprakelijke derde wel voor het geheel van (het surplus van) zijn schade aanspreken¹⁷⁴.

Het Belgische recht is moeilijk aan het Franse te spiegelen. Het Belgische recht kent immers geen expliciete wetsbepaling die het verhaal van de arbeidsongevallenverzekeraar beperkt en die aldus een onderscheiden behandeling van slachtoffer en arbeidsongevallenverzekeraar invoert¹⁷⁵. Bovendien geeft de Franse regeling met de uitdrukkelijke wettelijke beperking van het verhaal aan dat het gemeenrechtelijk anders zou zijn gesteld met dit verhaal. Gemeenrechtelijk zou er immers een volledig verhaal zijn, zoals dat nog bij gebrek aan wettelijke ingreep geldt voor het slachtoffer zelf.

¹⁶⁸ Zie het hoger aangehaalde historische compromis.

¹⁶⁹ Over het grondwetsconforme karakter van de burgerlijke immuniteit van de werkgever en de werkmaker, A. VAN OEVELEN, G. JOCQUÉ, C. PERSYN en B. DE TEMMERMAN, “Overzicht van rechtspraak. Onrechtmatige daad: schade en schadeloosstelling (1993-2006)”, *TPR* 2007, 1361. Ruimer over de vraag of dit verschil met het gemene recht gerechtvaardigd is, H. VAN ROMPAEY, “Discriminatie in de slachtoffervergoeding als gevolg van de burgerrechtelijke immuniteit bij professionele risico’s. Analyse van Belgische en Franse rechtspraak”, *Jura Falc.* 2012-13, 69 e.v., in het bijzonder vanaf 76.

¹⁷⁰ Aan de andere kant biedt de arbeidsongevallenverzekering net een grote mate aan slachtofferbescherming, daar het een tussenkomst garandeert ongeacht het bewijs van een fout van de werkgever en ongeacht de mogelijke fout van het slachtoffer zelf.

¹⁷¹ Voor het Duitse en Nederlandse recht in het bijzonder, I. BOONE, *Verhaal van derde-betalers op de aansprakelijke*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 639 e.v.

¹⁷² Y. JORENS, “100 jaar arbeidsongevallenwet. De immuniteit van de werkgever bij arbeidsongevallen: een rechtsvergelijkende analyse”, *BTSZ* 2004, 560 e.v.

¹⁷³ Artikel L.451.1 *Code de la sécurité sociale*.

¹⁷⁴ Cass.fr. 22 december 1988, nr. 85-16.497.

¹⁷⁵ Niettemin is dit Franse standpunt aantrekkelijk, aangezien enerzijds het slachtoffer volledige vergoeding van zijn schade krijgt (ten koste van desgevallend de medeaansprakelijke derde die meer dan zijn aansprakelijkheidsaandeel vergoedt) en anderzijds de verzekeraar het aansprakelijkheidsaandeel van de werkgever telkens geheel draagt, wat billijk is, aangezien de werkgever ter financiering van dat aandeel premies heeft betaald.

18. Veeleer het Nederlandse en het Duitse recht zouden het vuur aan de lont van een standpuntwijziging moeten steken. Zo schrijft BOONE dat een gebrek aan uitdrukkelijke andersluidende wetsbepaling “*de Nederlandse en Duitse hoogste gerechtshoven er niet van [heeft] weerhouden op grond van billijkheid en de strekking van de wet, een van het gemeen recht afwijkende oplossing te aanvaarden die beter is aangepast aan de specifieke situatie die ontstaat als gevolg van de civielrechtelijke immuniteit*”¹⁷⁶.

In het Nederlandse recht is eenzelfde oplossing als in het Franse recht gegroeid. Het verhaal ten aanzien van de medeaansprakelijke derde is wettelijk enkel voor de verzekeraar beperkt, aangezien de immuniteit ook enkel ten aanzien van hem geldt¹⁷⁷. De idee van overbelasting van de medeaansprakelijke derde ligt aan die rechtspraak ten gronde, alsook het risico dat de immuniteit, die enkel geldt ten aanzien van de verzekeraar, zou worden uitgehold via het regres van de voor de volledige schade aangesproken medeaansprakelijke derde op de, ten aanzien van hem niet-immune, medeaansprakelijke werkgever¹⁷⁸.

In het Duitse recht is een gelijkaardige regel gegroeid uit een wettelijke regeling die de werkgever immuniseert tegen een vordering “*nach anderen gesetzlichen Vorschriften*”, tenzij hij het arbeidsongeval opzettelijk veroorzaakte of het om een arbeidswegongeval gaat¹⁷⁹. Niet enkel de verzekeraar maar ook het slachtoffer kan volgens de rechtspraak de medeaansprakelijke derde slechts aanspreken ten belope van zijn aandeel in de schadelast¹⁸⁰.

19. De vraag rijst of dergelijke op Nederlandse of Duitse leest geschoeide regel in België billijk is en met de strekking van de wet kan stroken.

20. Over het billijkheidsgehalte van elk standpunt kan worden getwist. Voor elk standpunt is een billijkheidsargument te geven.

Aan de ene kant kent de arbeidsongevallenregelgeving, zoals gezegd, reeds in vele gevallen een minder doorgedreven slachtofferbescherming. Als enkel de fout van de werkgever of de werkmakker het schadegeval heeft veroorzaakt, kan het slachtoffer het deel van de schade dat hij niet van de arbeidsongevallenverzekeraar vergoed krijgt, niet op de werkgever of de werkmakker verhalen. Dat deel draagt hij dus zelf. Het kan dan billijk zijn om die idee door te trekken naar de situatie waarbij de fout van een derde het schadegeval mede heeft veroorzaakt. Bij een dergelijke doortrekking kan het slachtoffer (en de gesubrogeerde verzekeraar) de medeaansprakelijke derde slechts voor zijn aandeel aanspreken, maar niet voor het deel dat hij, na tussenkomst

¹⁷⁶ I. BOONE, *Verhaal van derde-betalers op de aansprakelijke*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 641.

¹⁷⁷ Artikel 7:962, derde lid, NBW. De werknemer geniet bovendien bij toepassing van artikel 7:658 NBW (zorgplicht van de werkgever om een veilige werkplek (inclusief materiaal en organisatie) ter beschikking te stellen) van enerzijds een vermoeden van causaal verband en anderzijds van het feit dat een (niet opzettelijke of bewust roekeloze) fout van hemzelf (doorgaans) niet resulteert in een vermindering van de vergoedingsplicht van de werkgever. Zie M.C.I.M. DUYNSTEE, “Werkgeversaansprakelijkheid op grond van art. 7:657 BW”, *TPR* 2013, 1378-1379 en 1384 e.v.

¹⁷⁸ Vergelijk HR 23 november 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX5880 en de conclusie van het openbaar ministerie daarbij.

¹⁷⁹ SGB VII § 104 (1).

¹⁸⁰ De wettelijke subrogatie van de verzekeraar geldt ook voor de vorderingen van het slachtoffer “*auf anderen gesetzlichen Vorschriften*”. Zie SGB X § 116 (1).

van de arbeidsongevallenverzekeraar, niet op de werkgever of de werkmakker kan verhalen. Dat deel blijft hij zelf dragen.

Aan de andere kant draagt de medeaansprakelijke derde naar gemeen recht het risico op insolventie van zijn *in solidum* medeaansprakelijken. Deze derde is naar gemeen recht de geëigende persoon om een elders niet te verhalen deel van de schadelast te torsen. In de voorgestelde beperking van de vordering van het slachtoffer of de gesubrogeerde verzekeraar tot het aansprakelijkheidsaandeel van de medeaansprakelijke derde verschuift dit risico op insolventie van de schouders van de medeaansprakelijke(n) naar de schouders van het slachtoffer en de gesubrogeerde verzekeraar. Deze laatste twee kunnen elke medeaansprakelijke derde (en denk aan situaties met bijvoorbeeld drie aansprakelijken, waaronder de werkgever) immers slechts voor zijn aansprakelijkheidsaandeel aanspreken. Het kan dan eerder billijk zijn om aansluiting te zoeken bij het gemeen recht.

21. Omtrent de strekking van de wet is op te merken dat een aanknopingspunt bij het “*gemeen recht*”, zoals in de artikelen 46 en 47 Arbeidsongevallenwet, ontbreekt in het Nederlandse recht en minder expliciet is in het Duitse recht. De Nederlandse wet verwijst niet naar een toepassing van het gemeen recht voor wat betreft de (subrogatoire) vordering op de medeaansprakelijke derde¹⁸¹. De Duitse wet verwijst meer algemeen naar “*anderen gesetzlichen Vorschriften*”, wat het gemeen recht kan insluiten, doch niet expliciet tot dat gemeen recht is beperkt¹⁸². Het is echter net deze expliciete verwijzing naar het gemeen recht die het Hof van Cassatie in de jaren '80 deed besluiten dat de wet geen van het gemeen recht afwijkende interpretatie toelaat. Andersluidende parlementaire voorbereiding verandert niets aan de tekst zelf (zie ook titel 1). De strekking van de wet ligt in deze in de tekst van de wet en laat aldus moeilijk een analogie naar Nederlands of Duits recht toe¹⁸³.

22. Naar Belgisch recht is het bovendien moeilijk om, zoals in Frankrijk of Nederland en zonder wetgevend ingrijpen, de regeling voor de vordering van het slachtoffer en deze voor de vordering van de verzekeraar van elkaar los te koppelen door het slachtoffer toe te laten voor 100 pct. van het surplus de medeaansprakelijke derde aan te spreken, doch de verzekeraar slechts een vordering te bieden ten belope van het aansprakelijkheidsaandeel van de medeaansprakelijke derde. De Arbeidsongevallenwet met de immuniteit van de werkgever en de werkmakker ten aanzien van het slachtoffer én de verzekeraar (in tegenstelling tot Nederland waar de immuniteit enkel

¹⁸¹ Artikel 7:962, derde lid, NBW.

¹⁸² SGB VII § 104 en X §1 16.

¹⁸³ Het Hof schrijft immers dat de afwijkende verklaringen van een senator en de minister niet hebben geleid tot “*textes permettant cette interprétation, alors que l’attention du législateur avait été spécialement attirée sur la question*” (Cass. 16 april 1980, AC 1979-80, 1028).

geldt ten aanzien van de verzekeraar¹⁸⁴), alsook het wettelijk voorziene subrogatoire karakter¹⁸⁵ van de vordering van de verzekeraar, staan daaraan in de weg¹⁸⁶.

5. Besluit

23. Het Hof van Cassatie kan op vandaag zijn in de jaren '80 getrokken lijn aanhouden. Het slachtoffer van een arbeidsongeval kan de derde wiens fout, naast die van de werkgever of de werkmaker, het arbeidsongeval heeft veroorzaakt, aanspreken tot vergoeding van de schade die nog niet door de arbeidsongevallenverzekeraar is gedekt. Deze laatste kan op zijn beurt de derde aanspreken tot vergoeding van de schade waarvoor hij dekking bood. Een beperking tot het aansprakelijkheidsaandeel van de derde speelt niet. De tekst van de Arbeidsongevallenwet is de voornaamste ondersteuning voor dit standpunt. De idee van slachtofferbescherming biedt minder steun, aangezien die idee in de Arbeidsongevallenwet al enigszins tanend is.

24. Evenwel lijkt het omwille van de aanhoudende discussie en de andersluidende buitenlandse visies (nogmaals) tijd voor de wetgever om het gehele systeem van burgerrechtelijke immuniteit te actualiseren en desgevallend op te heffen. Daartoe nam hij reeds in 2003 een in stilte gestorven initiatief¹⁸⁷. Daarvoor pleiten ook verschillende auteurs¹⁸⁸, al leert de realiteit (in Engeland en Nederland) dat het geen “*walk in the park*” is om de gevolgen van een opgeheven immuniteit onder controle te krijgen¹⁸⁹.

¹⁸⁴ In Nederland behandelt de wet aldus het slachtoffer anders dan de verzekeraar, ook al is er sprake van subrogatie van de verzekeraar in de rechten van het slachtoffer. Dat verschilt van het Belgische recht, waar slachtoffer en verzekeraar beide op dezelfde voet worden gesteld, zowel wat de immuniteit betreft als wat de toepassing van het gemeen recht op het verhaal op de medeaansprakelijke derde betreft. Bijgevolg is niet zonder meer in het Belgische recht een onderscheid in behandeling naar Nederlands voorbeeld in te voeren.

¹⁸⁵ Artikel 47, tweede lid, Arbeidsongevallenwet spreekt letterlijk van “*gesubrogeerd*”.

¹⁸⁶ Bovendien is het evenmin denkbaar om de verzekeraar gewoonweg zijn subrogatoir verhaal te ontnemen (om zo het slachtoffer niet te benadelen, doch ook de medeaansprakelijke derde voor een deel te sparen (met het risico dat deze medeaansprakelijke derde niet de gehele schade die in zijn aansprakelijkheidsaandeel valt hoort te vergoeden)). Artikel 47 Arbeidsongevallenwet staat aan die idee in de weg. Die wetsbepaling laat uitdrukkelijk de subrogatie toe.

¹⁸⁷ Wetsvoorstel tot wijziging van de gecoördineerde wetten van 3 juni 1970 betreffende de schadeloosstelling voor beroepsziekten en van de arbeidsongevallenwet van 10 april 1971, teneinde in de burgerrechtelijke aansprakelijkheidsregeling van de werkgever het begrip opzettelijke fout te schrappen inzake arbeidsongevallen en beroepsziekten, *Parl.St.* Kamer 2003, DOC 51 0053/001. Zie voor andere wetgevende initiatieven omtrent de immuniteit van de werkgever en de werkmaker, E. DE SIMONE en M. PETRE, “De burgerrechtelijke sanctionering: immuun aan verandering?”, *Soc.Kron.* 2011, 520-521.

¹⁸⁸ I. BOONE, *Verhaal van derde-betalers op de aansprakelijke*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 646 e.v.; E. DE SIMONE en M. PETRE, “De burgerrechtelijke sanctionering: immuun aan verandering?”, *Soc.Kron.* 2011, 521; B. LIETAERT, “Is de immuniteit van de arbeidsongevallenwetten en de beroepsziektewet aan eenieder tegenwerpelijk?”, *TSR* 1996, 166 e.v.; A. VAN OEVERLEN, G. JOCQUÉ, C. PERSYN en B. DE TEMMERMAN, “Overzicht van rechtspraak. Onrechtmatige daad: schade en schadeloosstelling (1993-2006)”, *TPR* 2007, 1378; H. VAN ROMPAEY, “Discriminatie in de slachtoffervergoeding als gevolg van de burgerrechtelijke immuniteit bij professionele risico’s. Analyse van Belgische en Franse rechtspraak”, *Jura Falc.* 2012-13, 84-85.

¹⁸⁹ G. WAGNER, “Tort, social security, and no-fault schemes: lessons from real-world experiments”, *Duke Journal of Comparative & International Law* 2012, 34 e.v. en 52.

Begroting van de bijkomende schadevergoeding voor de koper bij ontbinding van een koopcontract wegens wanprestatie van de verkoper: wat indien de koper een vervangkoop heeft gesloten?

Studie referendaris A. Lenaerts

1. *Rechtsvraag* – De ontbinding van een wederkerig contract wegens een contractuele wanprestatie door de ene partij kan gepaard gaan met de toekenning van een bijkomende of aanvullende schadevergoeding aan de andere partij. Deze bijkomende schadevergoeding dekt de schade die de benadeelde partij wegens de toerekenbare tekortkoming lijdt en die niet vergoed wordt door de ontbinding en de eventuele restituties (Artt. 5.90, vierde lid, en 5.91, 1°, BW en art. 1184, tweede lid, Oud BW)¹⁹⁰.

Deze studie behandelt specifiek de vraag hoe de bijkomende of aanvullende schadevergoeding voor de koper moet worden berekend, met name de gedeerde winst, bij ontbinding van een koopcontract wegens wanprestatie door de verkoper, wanneer de koper na de definitieve niet-uitvoering door de verkoper een vervangend koopcontract met een derde heeft gesloten.

Hieronder worden vooreerst de mogelijke begrotingswijzen onderzocht van de door de koper gedeerde winst uit het ontbonden koopcontract. Vervolgens wordt beoordeeld welke begrotingswijze de voorkeur kan genieten.

2. *Herstel van positief contractbelang* – Volgens de heersende rechtspraak en rechtsleer beoogt de bijkomende schadevergoeding bij ontbinding wegens contractuele wanprestatie door de ene partij het herstel van het *positieve contractbelang* van de andere partij¹⁹¹. Die schadevergoeding wordt dan begroot door een vergelijking te maken tussen de actuele toestand van de benadeelde contractpartij en de toestand waarin zij zich zou hebben bevonden indien de wanpresterende contractpartij het contract op correcte wijze had uitgevoerd. Dit staat tegenover het *negatieve contractbelang*, waarbij de vergoeding wordt begroot door een vergelijking te maken tussen de huidige toestand van de benadeelde contractpartij en de toestand waarin zij zich zou hebben bevonden indien het contract niet was gesloten¹⁹². Het Hof lijkt reeds sinds geruime tijd te kiezen voor het herstel van het positieve

¹⁹⁰ S. STIJNS, *Leerboek verbintenissenrecht*, 1, Brugge, die Keure, 2022, 279-280, nr. 290.

¹⁹¹ I. CLAEYS en T. TANGHE, *Algemeen contractenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 722, nr. 1043; S. DE REY en S. STIJNS, “Sancties wegens wanprestatie: kroniek van de recentste evoluties”, *TBBR* 2022, 2, nr. 44; R. JAFFERALI, *La rétroactivité dans le contrat*, Brussel, Bruylant, 2014, nrs. 393-398; S. JANSEN, “Actuele ontwikkelingen inzake de (niet-)nakoming van contracten” in *Themis Verbintenissenrecht* 95, Brugge, die Keure, 2015, 141, nr. 14; S. STIJNS, *Leerboek verbintenissenrecht*, 1, Brugge, die Keure, 2022, 280, nr. 290; T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek verbintenissenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2019, 538, nr. 730; B. VERKEMPINCK, *Schadevergoeding wegens wanprestatie in Europees perspectief*, Brugge, die Keure, 2017, 301 e.v.; B. VERKEMPINCK, “Schadevergoeding bij ontbinding: terechte suprematie van het positieve belang”, *TPR* 2017, 1283-1337; P. WÉRY, *Droit des obligations*, 1, Brussel, Larcier, 2021, 683-684, nr. 681. Zie nochtans voor een pleidooi voor de vergoeding van het negatieve contractbelang: J. BAECK, *Restitutie na vernietiging of ontbinding van overeenkomsten*, Antwerpen, Intersentia, 2012, nrs. 419 e.v.; M. FONTAINE, “Le droit des contrats à l’écoute du droit comparé” in Y. Poullet, P. WÉRY en P. WYNANTS (eds.), *Liber Amicorum Michel Coipel*, Brussel, Kluwer, 2004, 310, nr. 20.

¹⁹² J. BAECK, *Restitutie na vernietiging of ontbinding van overeenkomsten*, Antwerpen, Intersentia, 2012, nrs. 419-422.

contractbelang¹⁹³. In een arrest van 10 september 2020 bevestigt het Hof die keuze en wijst het de vergoeding van een negatief contractbelang uitdrukkelijk af¹⁹⁴. Het herstel van dit positieve contractbelang is thans ook verankerd in artikel 5.90, vierde lid, Burgerlijk Wetboek, dat bepaalt: “*indien het herstel wordt toegekend ter aanvulling van de ontbinding, strekt dat herstel ertoe de schuldeiser te plaatsen in de situatie waarin hij zich zou hebben bevonden indien het contract was uitgevoerd.*”¹⁹⁵

3. *Integraal herstel van geleden verlies en gederfde winst* – De schuldeiser van een bijkomende schadevergoeding bij ontbinding heeft recht op een integrale vergoeding van de schade die hij geleden heeft ten gevolge van de niet-nakoming door de schuldenaar van zijn verbintenis uit het contract. De schuldenaar moet hem, behoudens de toepassing van artikel 5.87 Burgerlijk Wetboek (Artt. 1150 en 1151 Oud BW)¹⁹⁶, volledig vergoeden voor het verlies dat hij heeft geleden en de winst die hij heeft moeten derven (Artt. 1149 Oud BW en 5.237, eerste lid, BW)¹⁹⁷. De gederfde winst bestaat uit de (patrimoniale) voordelen die de schuldeiser heeft gemist doordat de schuldenaar het ontbonden contract niet heeft uitgevoerd zoals afgesproken¹⁹⁸. Het Hof oordeelt dat de feitenrechter die schade *in concreto* moet ramen¹⁹⁹. Een auteur verduidelijkt dat, hoewel de rechter zich soeverein uitspreekt over het bestaan en de omvang van de winstderving, met het vereiste van integraal schadeherstel samenhangt dat hij die schade in principe *in concreto* moet begroten. Bij winstderving mag de rechter dan ook geen abstractie maken van de individuele situatie van de benadeelde. Hij moet acht slaan op het specifieke doel waarvoor de benadeelde de niet-verrichte prestatie had bestemd²⁰⁰. Er moet dus rekening worden gehouden met alle specifieke feiten en omstandigheden die hun weerslag hebben op het bepalen van de actuele en de hypothetische situatie van de benadeelde²⁰¹.

4. *Gederfde winst uit ontbonden contract* – Deze bijdrage heeft betrekking op de gederfde winst uit het ontbonden contract, dit is het voordeel dat het ontbonden

¹⁹³ Cass. 26 januari 2007, AC 2007, 216; Cass. 26 januari 2007, AC 2007, 228; Cass. 13 oktober 2011, AC 2011, 2096; Cass. 5 december 2014, AC 2014, 2819; Cass. 21 april 2016, AC 2016, 912.

¹⁹⁴ Cass. 10 september 2020, *JLMB* 2021, 197.

¹⁹⁵ Zie Wetsvoorstel van 6 april 2022 houdende boek 5 “Verbintenissen” van het Burgerlijk Wetboek, *Parl.St.* Kamer 2020-21, DOC 55, 1806/010, p. 26. De wet van 28 april 2022 houdende boek 5 “Verbintenissen” van het Burgerlijk Wetboek werd gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad op 1 juli 2022 en treedt in werking op 1 januari 2023.

¹⁹⁶ Krachtens die bepaling is de schuldenaar slechts gehouden tot vergoeding van de schade die redelijkerwijze voorzienbaar was bij de totstandkoming van het contract, tenzij de niet-nakoming het gevolg is van zijn opzettelijke fout.

¹⁹⁷ S. STIJNS, *De gerechtelijke en buitengerechtelijke ontbinding van overeenkomsten*, Antwerpen, Maklu, 1994, 280, nr. 192; S. STIJNS, *Leerboek verbintenissenrecht*, 1, Brugge, die Keure, 2022, 235, nr. 249. Zie Cass. 9 mei 1986, AC 1985-86, 1223; Cass. 5 maart 1993, AC 1993, 259; Cass. 15 april 1996, AC 1996, 316; Cass. 15 november 2002, AC 2002, 2482; Cass. 16 april 2004, AC 2004, 654; Cass. 10 november 2017, AC 2017, 2142.

¹⁹⁸ J. BAECK, “Voor wie meer wil dan ontbinding: bijkomende schadevergoeding”, *TBBR* 2016, 306, nr. 9.

¹⁹⁹ Cass. 8 maart 2018, AC 2018, 586; Cass. 14 juni 2019, AC 2019, 1394. Zie reeds Cass. 8 oktober 1987, AC 1987-88, 164.

²⁰⁰ B. VERKEMPINCK, “Dominantie van het positief belang bij vervangende schadevergoeding”, *TBBR* 2017, 91, nr. 59; B. VERKEMPINCK, *Schadevergoeding wegens wanprestatie in Europees perspectief*, Brugge, die Keure, 2017, nr. 478.

²⁰¹ E. DIRIX, “Abstracte en concrete schade”, *RW* 2000-01, 1329. Zie ook I. CLAEYS en T. TANGHE, *Algemeen contractenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 625, nr. 856.

contract de benadeelde contractpartij als dusdanig had opgeleverd indien dit was uitgevoerd zoals afgesproken. Een auteur zet uiteen dat er twee manieren bestaan om die gedeelde winst uit het ontbonden contract te berekenen²⁰².

5. *Eerste begrotingswijze* – De eerste berekeningswijze gaat uit van het *vermogensvoordeel* dat de benadeelde contractpartij zou hebben verkregen uit de *ontvangst van de prestatie* van de wanpresterende contractpartij en dat zij heeft gemist doordat de wanpresterende contractpartij haar verbintenis niet is nagekomen. Om de benadeelde contractpartij in de toestand te plaatsen waarin zij zich zou hebben bevonden indien de wanpresterende contractpartij haar verbintenis uit het contract zou zijn nagekomen, wordt aan de benadeelde contractpartij dan ook een vergoeding toegekend, gelijk aan het vermogensvoordeel dat de prestatie van de wanpresterende contractpartij haar zou hebben opgeleverd²⁰³. Indien de primaire verbintenis van de wanpresterende contractpartij het leveren van een andere prestatie dan de betaling van een prijs tot voorwerp heeft, stemt het door de benadeelde contractpartij gemiste vermogensvoordeel overeen met de waarde van de prestatie die zij zou hebben ontvangen indien de wanpresterende contractpartij haar verbintenis zou zijn nagekomen (d.i. de waarde van de overeengekomen prestatie). Hiervan moet, bij wijze van voordeeltorekening, de prijs in mindering worden gebracht die de benadeelde contractpartij als gevolg van de ontbinding niet langer moet betalen. Dit is het voordeel dat de benadeelde contractpartij geniet doordat zij haar verbintenissen ingevolge de ontbinding zelf ook niet meer moet nakomen. De benadeelde contractpartij zal dus aanspraak kunnen maken op een vergoeding gelijk aan het verschil tussen de waarde van de prestatie die de wanpresterende contractpartij had moeten leveren en de in het ontbonden contract overeengekomen prijs voor deze prestatie²⁰⁴. Bij ontbinding van een koopcontract wegens wanprestatie van de verkoper zal de koper bij wijze van bijkomende schadevergoeding voor gedeelde winst dus aanspraak kunnen maken op het verschil tussen de waarde van het verkochte goed en de overeengekomen koopprijs²⁰⁵. Dit lijkt het verschil te zijn tussen de marktwaarde van het goed bij het sluiten van het ontbonden contract (d.i. de waarde van de overeengekomen prestatie) en de in dat contract overeengekomen prijs.

6. *Tweede begrotingswijze: algemene principes* – De tweede berekeningswijze gaat daarentegen uit van de *mogelijkheid* voor de benadeelde contractpartij om een *vervangcontract te sluiten*, indien een contract wordt ontbonden. Zulk vervangcontract kan voor de benadeelde contractpartij echter nadeliger uitvallen dan het oorspronkelijke, ontbonden contract. Het voordeel dat het ontbonden contract de benadeelde contractpartij had opgeleverd indien dit correct was uitgevoerd, wordt dan ook opgevat als het voordeel dat het ontbonden contract haar in vergelijking met een

²⁰² J. BAECK, “Voor wie meer wil dan ontbinding: bijkomende schadevergoeding”, *TBBR* 2016, 306, nr. 10 e.v.; geïnspireerd op de bevindingen van A. PINNA, *La mesure du préjudice contractuel*, Parijs, LGDJ, 2007, 561 p.

²⁰³ J. BAECK, “Voor wie meer wil dan ontbinding: bijkomende schadevergoeding”, *TBBR* 2016, 306, nr. 11.

²⁰⁴ J. BAECK, “Voor wie meer wil dan ontbinding: bijkomende schadevergoeding”, *TBBR* 2016, 307-308, nr. 14.

²⁰⁵ J. BAECK, “Voor wie meer wil dan ontbinding: bijkomende schadevergoeding”, *TBBR* 2016, 308, nr. 15.

vervangcontract zou hebben opgeleverd²⁰⁶. Indien de primaire verbintenis van de wanpresterende contractpartij het leveren van een andere prestatie dan de betaling van een prijs tot voorwerp heeft, zal de verbintenis van de benadeelde contractpartij doorgaans de betaling van een prijs voor die prestatie tot voorwerp hebben. De benadeelde contractpartij zal dan aanspraak kunnen maken op een vergoeding gelijk aan het verschil tussen, enerzijds, de prijs die zij op grond van een vervangcontract zou moeten betalen voor het bekomen van een gelijkaardige prestatie van een derde en, anderzijds, de in het ontbonden contract bepaalde prijs²⁰⁷. Bij ontbinding van een koopcontract wegens wanprestatie van de verkoper zal de koper dan aanspraak kunnen maken op een vergoeding gelijk aan het verschil tussen, enerzijds, de prijs die hij zou moeten betalen om een gelijkaardig goed van een derde te kopen en, anderzijds, de in het ontbonden contract overeengekomen prijs. Hiervoor is niet vereist dat de koper daadwerkelijk overgaat tot het sluiten van een vervangend koopcontract²⁰⁸.

Indien de koper daadwerkelijk overgaat tot het sluiten van een vervangend koopcontract, is het evenwel niet noodzakelijk de prijs die hij op grond van dit koopcontract *daadwerkelijk* aan een derde moet betalen, die bij de berekening van de vergoeding voor gederfde winst in aanmerking wordt genomen. De koper miskent immers zijn schadebeperkingsplicht indien hij het goed elders boven de marktprijs aankoopt²⁰⁹. Voor het gedeelte van de betaalde prijs dat de normale marktprijs te boven gaat, zal hij dan geen vergoeding kunnen bekomen, nu dit geen verband houdt met de tekortkoming van de verkoper en de daaruit voortvloeiende schade²¹⁰. Die meerschade wordt slechts veroorzaakt door de fout van de koper, die posterieur is aan de wanprestatie van de verkoper, bestaande in het niet treffen van de schadebeperkende maatregel van het aangaan van een nieuw koopcontract aan de normale marktprijs²¹¹. In dat geval zal de koper, bij wege van bijkomende

²⁰⁶ J. BAECK, “Voor wie meer wil dan ontbinding: bijkomende schadevergoeding”, *TBBR* 2016, 308, nr. 16.

²⁰⁷ J. BAECK, “Voor wie meer wil dan ontbinding: bijkomende schadevergoeding”, *TBBR* 2016, 309, nr. 19.

²⁰⁸ J. BAECK, “Voor wie meer wil dan ontbinding: bijkomende schadevergoeding”, *TBBR* 2016, 309, nr. 20.

²⁰⁹ De schuldeiser van een bijkomende schadevergoeding bij ontbinding heeft, net zoals elke schuldeiser van een schadevergoeding, een schadebeperkingsplicht. Deze plicht vond oorspronkelijk haar grondslag in artikel 1134, derde lid, Oud BW, dat bepaalde dat contracten te goeder trouw ten uitvoer moeten worden gebracht. Hieruit werd afgeleid dat contractpartijen een plicht tot samenwerking en loyaliteit hebben (d.i. de aanvullende werking van de goede trouw; zie hierover: E. DIRIX en A. VAN OEVELEN, “Kroniek van het verbintenissenrecht (1985-1992) (eerste deel)”, *RW* 1992-93, 1223, nr. 34; S. STIJS, “Abus, mais de quel(s) droits?”, *JT* 1990, 35). Dit houdt onder meer in dat elke contractpartij de schade waarvoor de medecontractant moet instaan, moet beperken. Thans is de schadebeperkingsplicht verankerd in artikel 5:238 Burgerlijk Wetboek. Deze plicht houdt in dat de schuldeiser die maatregelen moet nemen die een redelijk en zorgvuldig persoon, in dezelfde omstandigheden geplaatst, zou hebben genomen om de schade te beperken (Cass. 14 mei 1992, *AC* 1991-92, 855). Doet hij dit niet, dan kan hij geen aanspraak maken op vergoeding van de schade die hij bij naleving van de schadebeperkingsplicht had kunnen vermijden (J. RONSE en L. DE WILDE, *Schade en schadeloosstelling* in *APR*, Gent, Story-Scientia, 1984, nr. 473; T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, nr. 1072).

²¹⁰ J. BAECK, “Voor wie meer wil dan ontbinding: bijkomende schadevergoeding”, *TBBR* 2016, 309, nr. 20.

²¹¹ Zie voor die redenering B. VERKEMPINCK, “De impact van vervangende huurovereenkomsten op de derving van huurinkomsten” (noot onder Cass. 8 maart 2018), *TBBR* 2019, 304, nr. 11.

schadevergoeding, uitsluitend aanspraak kunnen maken op het verschil tussen de *marktwaaarde* van de betrokken goederen *bij de vervangende aankoop* en de in het ontbonden contract overeengekomen prijs²¹². Er wordt geen rekening gehouden met de daadwerkelijk in het vervangcontract vastgestelde hogere prijs, die de marktwaaarde van het goed overschrijdt. De verkoper, die gehouden is tot betaling van een bijkomende schadevergoeding, mag immers niet worden overgeleverd aan de willekeur van de koper om zijn schade al dan niet te beperken en om al dan niet een nieuw contract boven de marktprijs te sluiten²¹³.

In dit licht heeft het Hof in twee arresten van 26 januari 2007 geoordeeld dat “*de rechter bij de beoordeling van de schade geen gegevens in aanmerking kan nemen die zich na de tekortkoming hebben voorgedaan en met die tekortkoming en die schade zelf geen verband houden en ten gevolge waarvan de toestand van de schuldeiser verbeterd of verergerd is*”²¹⁴. Beide zaken betroffen de ontbinding van een verkoop wegens wanprestatie door de koper. De verkoper had na de ontbinding een vervangend verkoopcontract met een derde gesloten, waarin een hogere prijs was bedongen dan in het ontbonden contract. In de ene zaak bevestigde het Hof het bestreden arrest, waarin de appelrechter had geoordeeld dat met de aldus door de verkoper gerealiseerde meerwaarde geen rekening kon worden gehouden bij de vaststelling van de schade, omdat zij losstond van de wanprestatie van de koper en de daaropvolgende ontbinding²¹⁵. In de andere zaak vernietigde het Hof het bestreden arrest, waarin de appelrechter bij de berekening van de schadevergoeding wel rekening had gehouden met de meerwaarde die de verkoper bij de vervangende verkoop had gerealiseerd²¹⁶. Het Hof lijkt dan ook te oordelen dat, bij ontbinding van een verkoopcontract wegens wanprestatie door de koper, de meerwaarde die de verkoper bij een latere vervangende verkoop realiseert, geen verband houdt met de tekortkoming van de koper en de daaruit ontstane schade voor de verkoper. De rechter mag hiermee bij de berekening van de schadevergoeding dan ook geen rekening houden²¹⁷.

Een cassatiearrest van 13 oktober 2011 betrof opnieuw een ontbinding van een verkoop wegens wanprestatie door de koper²¹⁸. De verkoper had vervolgens een vervangend verkoopcontract met een derde gesloten, waarin een lagere prijs werd bedongen dan in het ontbonden contract. Het Hof bevestigde het bestreden arrest, waarin de appelrechter had geoordeeld dat de verkoper het goed uit vrije wil in een latere vervangende verkoop tegen een lagere prijs aan een derde had verkocht en dat het hieruit voortvloeiende nadeel niet in aanmerking kon worden genomen bij de berekening van de bijkomende schadevergoeding. Het Hof oordeelde dat “*de appelrechter, die aldus te kennen geeft dat niet bewezen is dat de (markt)waarde van*

²¹² J. BAECK, “Voor wie meer wil dan ontbinding: bijkomende schadevergoeding”, *TBBR* 2016, 309, nr. 20.

²¹³ B. VERKEMPINCK, “De impact van vervangende huurovereenkomsten op de derving van huurinkomsten” (noot onder Cass. 8 maart 2018), *TBBR* 2019, 304, nr. 11 *in fine*.

²¹⁴ Cass. 26 januari 2007, *AC* 2007, 216; Cass. 26 januari 2007, *AC* 2007, 228.

²¹⁵ Cass. 26 januari 2007, *AC* 2007, 216.

²¹⁶ Cass. 26 januari 2007, *AC* 2007, 228.

²¹⁷ J. BAECK, “Voor wie meer wil dan ontbinding: bijkomende schadevergoeding”, *TBBR* 2016, 304-305, nr. 3.

²¹⁸ Cass. 13 oktober 2011, *AC* 2011, 2096.

de aandelen, waarvan de verkoper ingevolge de ontbinding van de verkoopovereenkomst opnieuw de beschikking verkreeg, minder bedroeg dan de prijs die in het kader van de ontbonden overeenkomst met de koper werd bedongen, zijn beslissing het prijsverschil resulterend uit de tweede verkoop niet als bijkomende schadevergoeding toe te kennen naar recht verantwoordt en artikel 149 Grondwet niet schendt.” Op een aan die rechtspraak analoge wijze kan, in geval van ontbinding van een koopcontract wegens wanprestatie door de verkoper, worden gesteld dat, indien de koper een vervangcontract met een derde sluit tegen een prijs die hoger ligt dan de normale marktprijs van het goed, de bijkomende schadevergoeding niet kan bestaan in het verschil tussen de in het vervangcontract vastgestelde (hogere) prijs en de in het ontbonden contract bedongen prijs.

7. Tweede begrotingswijze: concrete of abstracte schadebegroting – Wat de tweede berekeningswijze betreft die, zoals gezegd, uitgaat van de mogelijkheid voor de benadeelde contractpartij om een vervangcontract te sluiten, lijkt het volgende te gelden. Bij ontbinding van een koopcontract wegens wanprestatie van de verkoper, zal de koper, indien hij op een *redelijke wijze* en binnen een *redelijke termijn* een vervangkoop heeft gesloten, aanspraak kunnen maken op een vergoeding gelijk aan het verschil tussen de prijs waartegen hij het vervanggoed daadwerkelijk heeft verworven en de in het ontbonden contract bedongen koopprijs. In dat geval geldt een *concrete* schadebegroting. Dit blijkt ook uit bepaalde internationaalrechtelijke instrumenten. Zo bepalen de artikelen 75 Weens Koopverdrag (CISG)²¹⁹ en III-3:706 DCFR (*Draft Common Frame of Reference*)²²⁰ dat, indien de benadeelde contractpartij op een redelijke wijze en binnen een redelijke termijn na de ontbinding een dekkingskoop heeft gesloten, aan haar het verschil toekomt tussen de overeengekomen prijs en die van de dekkingskoop²²¹. Indien de koper *geen* vervangcontract heeft gesloten of dit binnen een *onredelijke termijn* heeft gedaan, wordt de schade daarentegen *abstract* begroot aan de hand van het verschil tussen de marktwaarde van het goed ten tijde van de ontbinding en de in het ontbonden contract bedongen koopprijs. Het tijdstip van de ontbinding is immers het ogenblik waarop de koper redelijkerwijs een vervangkoop had *kunnen* sluiten. De artikelen 76 Weens Koopverdrag (CISG)²²² en III-3:707 DCFR²²³ bepalen in die zin dat, indien geen

²¹⁹ Artikel 75 Weens Koopverdrag (CISG) bepaalt: “*if the contract is avoided and if, in a reasonable manner and within a reasonable time after avoidance, the buyer has bought goods in replacement or the seller has resold the goods, the party claiming damages may recover the difference between the contract price and the price in the substitute transaction as well as any further damages.*”

²²⁰ Artikel III-3:706 DCFR met als titel “*substitute transaction*” luidt: “*a creditor who has terminated a contractual relationship in whole or in part and has made a substitute transaction within a reasonable time and in a reasonable manner may, in so far as entitled to damages, recover the difference between the value of what would have been payable under the terminated relationship and the value of what is payable under the substitute transaction, as well as damages for any further loss.*”

²²¹ B. VERKEMPINCK, *Schadevergoeding wegens wanprestatie in Europees perspectief*, Brugge, die Keure, 2017, 639, nrs. 2059 en 2061.

²²² Artikel 76 (1) Weens Koopverdrag (CISG) bepaalt: “*if the contract is avoided and there is a current price for the goods, the party claiming damages may, if he has not made a purchase or resale under article 75, recover the difference between the price fixed by the contract and the current price at the time of avoidance as well as any further damages.*”

²²³ Artikel III-3:707 DCFR met als titel “*current price*” luidt: “*where the creditor has terminated a contractual relationship in whole or in part and has not made a substitute transaction but there is a current*

dekkingskoop werd gesloten, de benadeelde contractpartij recht heeft op een schadevergoeding gelijk aan het verschil tussen de in het contract bepaalde prijs en de ten tijde van de ontbinding geldende marktprijs²²⁴. Indien de koper, ten slotte, weliswaar binnen een redelijke termijn, maar op *onredelijke wijze* een vervangkoop heeft gesloten, namelijk aan een prijs die de marktwaarde van het goed overschrijdt, krijgt hij geen hogere vergoeding dan het verschil tussen de marktwaarde van het goed ten tijde van het sluiten van het vervangcontract en de in het ontbonden contract overeengekomen prijs. Dit is opnieuw een *abstracte* schadebegroting. Concrete schade die de abstracte schade overschrijdt, is immers een gevolg van onredelijke schadebeperking²²⁵.

Het voorgaande berust op de gedachte dat een vervangend koopcontract (d.i. een dekkingskoop) zo snel mogelijk moet plaatsvinden nadat de verkoper definitief weigert zijn verplichting uit te voeren. Dit vloeit voort uit de schadebeperkingsplicht voor de koper²²⁶. Uit de vernoemde internationaalrechtelijke instrumenten blijkt ook dat de dekkingskoop zo snel mogelijk na de ontbinding moet gebeuren. Indien de koper binnen zulke redelijke termijn een vervangcontract heeft gesloten, maar aan een *onredelijk* hoge prijs, heeft hij, volgens een abstracte schadebegroting, recht op een vergoeding gelijk aan het verschil tussen de marktprijs van het goed op het ogenblik van het aangaan van die dekkingskoop en de in het ontbonden contract overeengekomen prijs. Er wordt dan immers uitgegaan van de courante marktprijs die de benadeelde koper bij redelijk (schadebeperkend) gedrag kan verkrijgen, op basis van een vermoeden van schadebeperking²²⁷. Indien de koper geen vervangcontract heeft gesloten, of hij zijn schadebeperkingsplicht heeft miskend door binnen een *onredelijke termijn* een vervangcontract te sluiten, wordt daarentegen het verschil in aanmerking genomen tussen de marktprijs van het goed op het ogenblik waarop de koper redelijkerwijze een dekkingskoop had kunnen sluiten (d.i. het ogenblik van definitieve niet-uitvoering of van ontbinding) en de in het ontbonden contract bedongen prijs. Het verlangde schadebeperkend gedrag is hier eveneens gesteld op de courante marktprijs die de koper bij redelijk handelen kan verkrijgen. De abstracte schadebegroting berust dus op een vermoeden dat de benadeelde koper een redelijke dekkingstransactie is aangegaan binnen een redelijke termijn, als schadebeperkende maatregel²²⁸. In lijn met dit principe bevestigde ook het Hof reeds in een arrest van 26 juni 1953 de beslissing waarin het hof van beroep had geoordeeld dat “*in principe, in handelszaken de verkoper die in gebreke blijft zijn verbintenissen na te komen,*

price for the performance, the creditor may, in so far as entitled to damages, recover the difference between the contract price and the price current at the time of termination as well as damages for any further loss.”

²²⁴ B. VERKEMPINCK, *Schadevergoeding wegens wanprestatie in Europees perspectief*, Brugge, die Keure, 2017, 639, nr. 2061.

²²⁵ B. VERKEMPINCK, *Schadevergoeding wegens wanprestatie in Europees perspectief*, Brugge, die Keure, 2017, 639, nr. 2061.

²²⁶ B. TILLEMEN, “Consumentenkoop” in B. TILLEMEN en E. TERRY (eds.), *Beginselen van Belgisch privaatrecht*, XIII, *Handels- en economisch recht*, Deel 1, *Ondernemingsrecht*, vol. B, Mechelen, Kluwer, 2011, 1280, nr. 1793.

²²⁷ B. VERKEMPINCK, *Schadevergoeding wegens wanprestatie in Europees perspectief*, Brugge, die Keure, 2017, 636, nrs. 2050 en 2051 en 638, nr. 2056.

²²⁸ B. VERKEMPINCK, *Schadevergoeding wegens wanprestatie in Europees perspectief*, Brugge, die Keure, 2017, 636, nrs. 2050 en 2051 en 638, nr. 2056.
638, nr. 2056.

gehouden is, wanneer de verbreking van het contract te zijnen laste wordt uitgesproken, aan zijn medecontractant het verschil te betalen tussen de verkoopprijs en de prijs tegen dewelke de koper gelijksoortige waren heeft kunnen terugkopen op het ogenblik dat hij definitief geweten heeft dat de tegenpartij de koop niet zou uitvoeren.” Het Hof oordeelde dat de appelrechter aldus door een feitelijke beoordeling de grondslagen van het werkelijk door de koper geleden nadeel heeft kunnen vaststellen²²⁹.

8. *Besluit* – Terugkomend op de twee geschetste berekeningswijzen van de gedeerde winst uit het ontbonden contract – waarbij de eerste gericht is op het vermogensvoordeel dat de benadeelde contractpartij zou hebben gehaald uit de ontvangst van de prestatie van de wanpresterende contractpartij en de tweede op de mogelijkheid voor de benadeelde contractpartij om een vervangcontract te sluiten (cf. *supra*, nrs. 5 en 6) – moet worden opgemerkt dat zij niet noodzakelijk tot hetzelfde resultaat leiden. Nochtans dient de ene berekeningswijze niet *a priori* de voorkeur te krijgen boven de andere. Welke berekeningswijze wordt toegepast, wordt aan de soevereine beoordelingsbevoegdheid van de feitenrechter overgelaten²³⁰. Indien een partij een bepaalde berekeningswijze voorstelt en de rechter deze berekeningswijze verwerpt, moet hij die verwerping wel motiveren²³¹. In bepaalde gevallen ligt de toepassing van de ene berekeningswijze echter meer voor de hand dan de toepassing van de andere berekeningswijze. Zo lijkt het in de hier onderzochte situatie, waarin de koper als benadeelde contractpartij reeds een vervangend koopcontract heeft gesloten, meer voor de hand te liggen om de tweede berekeningswijze toe te passen²³². De vraag of de schade abstract of concreet wordt begroot, hangt dan af van het feit of het vervangcontract op een redelijke wijze en binnen een redelijke termijn is gesloten (concrete schadebegroting op basis van de daadwerkelijk in het vervangcontract vastgestelde prijs), of niet (abstracte schadebegroting op basis van de marktwaarde van het goed die de koper bij redelijk gedrag had kunnen verkrijgen; cf. *supra*, nr. 7). De tweede berekeningswijze lijkt in deze situatie ook billijker te zijn, aangezien volgens die methode bij de begroting van de vervangende schadevergoeding rekening wordt gehouden met een eventuele verhoging van de marktwaarde van het goed sinds het sluiten van het ontbonden contract.

²²⁹ Cass. 26 juni 1953, AC 1953, 752.

²³⁰ J. BAECK, “Voor wie meer wil dan ontbinding: bijkomende schadevergoeding”, *TBBR* 2016, 309, nr. 21.

²³¹ J. RONSE en L. DE WILDE, *Schade en schadeloosstelling* in *APR*, Gent, Story-Scientia, 1984, nr. 354.

²³² J. BAECK, “Voor wie meer wil dan ontbinding: bijkomende schadevergoeding”, *TBBR* 2016, 310, nr. 22.

Bijlage – Organigram en samenstelling van het Hof van Cassatie en het parket

Organigram en samenstelling van de zetel op 31 december 2022

Organigram

1 eerste voorzitter (N)

1 voorzitter (F)

6 sectievoorzitters (3N et 3F)

22 raadsheren (11F en 11N)

hetzij in totaal 30 magistraten.

Onder de magistraten van de zetel hebben 9 leden het wettelijk bewijs geleverd van de kennis van de andere landstaal; één lid levert het bewijs van de kennis van de Duitse taal.

Samenstelling

Algemene leiding: eerste voorzitter B. Deconinck

EERSTE KAMER

Leiding: eerste voorzitter B. Deconinck

FRANSE AFDELING		NEDERLANDSE AFDELING	
sectievoorzitters	Chr. Storck	eerste voorzitter	B. Deconinck
	M. Delange	sectievoorzitters	E. Dirix
	M. Lemal		K. Mestdagh
raadsheren	M.-Cl. Ernotte		G. Jocqué
	A. Jacquemin	raadsheren	B. Wylleman
	M. Marchandise		I. Couwenberg
	M. Moris		S. Mosselmans
<i>plaatsvervangers</i>		<i>plaatsvervangers</i>	
raadsheren	F. Roggen	raadsheren	F. Van Volsem
	T. Konsek		A. Lievens
	F. Lugentz		E. Francis
	I. de la Serna		F. Stévenart Meeûs
			E. Van Dooren

TWEEDE KAMER

Leiding: voorzitter ridder J. de Codt

FRANSE AFDELING		NEDERLANDSE AFDELING	
voorzitter	J. de Codt	sectievoorzitter	G. Jocqué
raadsheren	F. Roggen E. de Formanoir T. Konsek F. Lugentz F. Stévenart Meeûs I. de la Serna	raadsheren	F. Van Volsem P. Hoet A. Lievens E. Francis S. Berneman I. Couwenberg E. Van Dooren S. Van Overbeke
<i>plaatsvervangers</i>		<i>plaatsvervangers</i>	
sectievoorzitter	M. Lemal	sectievoorzitter	K. Mestdagh
raadsheren	S. Berneman A. Jacquemin M. Marchandise M. Moris	raadsheren	B. Wylleman S. Mosselmans

DERDE KAMER

Leiding: eerste voorzitter B. Deconinck

FRANSE AFDELING		NEDERLANDSE AFDELING	
sectievoorzitters	Chr. Storck M. Delange M. Lemal	eerste voorzitter	B. Deconinck
raadsheren	M.-Cl. Ernotte A. Jacquemin M. Marchandise	sectievoorzitters	E. Dirix K. Mestdagh G. Jocqué
		raadsheren	A. Lievens B. Wylleman

	M. Moris		I. Couwenberg
			S. Mosselmans
<i>plaatsvervangers</i>		<i>plaatsvervangers</i>	
raadsheren	S. Berneman	sectievoorzitter	G. Jocqué
	E. de Formanoir		
		raadsheren	P. Hoet

BUREAU VOOR RECHTSBIJSTAND

voorzitter: sectievoorzitter K. Mestdagh

plaatsvervangende voorzitters: sectievoorzitter M. Delange en raadsheren F. Roggen en P. Hoet

Organigram en samenstelling van het parket op 31 december 2022

Organigram

1 procureur-generaal (F)

1 eerste advocaat-generaal (N)

13 advocaten-generaal (7 N en 6 F)

1 advocaat-generaal met opdracht (N)

d.i. een totaal van 16 magistraten.

Onder de magistraten van het parket hebben 5 leden het bewijs geleverd van de kennis van de andere landstaal; twee leden leverden het bewijs van de kennis van de Duitse taal.

De dienst van de zittingen werd, in de regel, als volgt onder de magistraten van het parket verdeeld:

Eerste kamer (burgerlijke zaken, handelszaken en fiscale zaken)

- Nederlandstalige afdeling: de eerste advocaat-generaal, 4 advocaten-generaal en 1 advocaat-generaal met opdracht
- Franstalige afdeling: de procureur-generaal en 3 advocaten-generaal

Tweede kamer (strafzaken)

- Nederlandstalige afdeling: 3 advocaten-generaal
- Franstalige afdeling: 2 advocaten-generaal

Derde kamer (sociale zaken en, soms, burgerlijke en fiscale zaken)

- Nederlandstalige afdeling: 1 advocaat-generaal
- Franstalige afdeling: 1 advocaat-generaal

Tuchtzaken:

- Nederlandstalige afdeling: de procureur-generaal, de eerste advocaat-generaal en 1 advocaat-generaal
- Franstalige afdeling: de procureur-generaal en 1 advocaat-generaal

In voorkomend geval worden die magistraten vervangen door een door de procureur-generaal aangewezen lid van het parket, of worden de zaken over een bepaalde materie verdeeld onder de advocaten-generaal van een andere kamer.

Rechtsbijstand (N en F) : 2 advocaten-generaal (1N en 1F)

Samenstelling

Procureur-generaal: A. Henkes

Eerste advocaat-generaal: R. Mortier

Advocaten-generaal:

Th. Werquin

D. Vandermeersch

H. Vanderlinden

M. Nolet de Brauwere

Ph. de Koster

A. Winants

J. Van der Fraenen

B. De Smet

E. Herregodts

D. Schoeters

B. Inghels

H. Mormont

S. Ravyse

M. Deconynck, advocaat-generaal met opdracht

Referendarissen op 31 december 2022

Het kader bestaat uit 12 plaatsen voor Nederlandstaligen en 7 plaatsen voor Franstaligen.

G. Van Haegenborgh (N)

D. Patart (F)

G.-Fr. Raneri (F)

F. Louckx (N) (langdurig afwezig)

M. van Putten (N)

F. Parrein (N)

A. Meulder (F) (langdurig afwezig)

A. Lenaerts (N)

J. del Corral (N)

S. Guiliams (N)

E. Van Stichel (N)

M. de Potter de ten Broeck (N)

P. Brulez (N)

S. Jansen (N)

C. Van Severen (N)

J. Tanghe (N)

N. Gofflot (F)

M. Aerts (N)

N.

Magistraten met opdracht op 31 december 2022

F. Blockx, rechter in de ondernemingsrechtbank te Antwerpen, afdeling Antwerpen

B. Van den Bergh, raadsheer in het hof van beroep te Antwerpen

A. Deleu, rechter in de rechtbank van eerste aanleg van Henegouwen, afdeling Charleroi

N. Pirotte, rechter in de rechtbank van eerste aanleg Luik, afdeling Luik

A. Bossuyt, rechter in de rechtbank van eerste aanleg Oost-Vlaanderen, afdeling Gent

M. Bernard, rechter in de Franstalige rechtbank van eerste aanleg te Brussel

Organigram en samenstelling van de griffie op 31 december 2022

Organigram

Personeelsbestand

Wettelijk kader

- 1 hoofdgriffier
- 1 griffier-hoofd van dienst
- 11 griffiers
- 21 assistenten (3 vacant en 2 gedetacheerd)
- 11 medewerkers (7 vacant)

Buiten kader

- 1 attaché
- 6 contractuele medewerkers verbonden aan de griffie
- 2 contractuele medewerkers verbonden aan het onthaal van het justitiepaleis en administratief ondergebracht onder de griffie van het Hof
- 8 contractuele medewerkers technische assistentie administratief ondergebracht onder de griffie van het Hof

Samenstelling

Hoofdgriffier:	T. Heins
Griffier-hoofd van dienst:	J. Pafenols
Griffiers:	F. Adriaensen
	F. Gobert
	P. De Wadripont
	T. Fenaux
	K. Vanden Bossche
	A. Marcelis
	L. Body
	M. Van Beneden
	V. Vanden Hende
	A. Birant
	E. Van Isterdael

Organigram en samenstelling van het secretariaat van het parket op 31 december 2022

Organigram

- 1 hoofdsecretaris (F)
- 1 secretaris-hoofd van dienst (N)
- 5 secretarissen (2F, 2N en 1 openstaand)
- 1 vacante plaats van deskundige documentatiebeheer
- 7 assistenten
- 4 medewerkers (waarvan twee contractueel)

Samenstelling

Hoofdsecretaris:	E. Ruytenbeek
Secretaris-hoofd van dienst:	N. Van den Broeck
Secretarissen:	V. Dumoulin
	J. Cornet
	Ph. Peters
	I. Neckebroeck
	N.
Expert:	A. Boudart

Secretariaat van de Eerste Voorzitter op 31 december 2022

Griffier-kabinetssecretaris:	J. Mertens
Assistenten:	S. Samyn
	E. De Rouck

Steundienst

1 Attaché ICT:	M. Van Bossche
2 Experts ICT:	J. De Smedt
	P. Parmentier
1 Financieel deskundige:	H. Bossuyt
1 Attaché P&O:	J. Bogaert
1 Deskundige P&O:	R. Van Snick

1 Attaché Management-
ondersteuning: A. Bayrak

1 Attaché Communicatie: M. Denis

Dienst overeenstemming der teksten en documentatiedienst op 31 december 2022

Deze dienst is samengesteld uit verschillende magistraten met opdracht, 2 assistenten en een ploeg vertalers.

Dienst overeenstemming der teksten

Het kader bestaat uit 10 attachés. Deze vertaaldienst staat onder het gezag en de leiding van de eerste voorzitter, bijgestaan door de procureur-generaal.

Directie: S. De Wilde

Leden: V. Bonaventure

A. Brouillard

E. Fremaux (langdurig afwezig)

E. Mathu

S. Vandergheynst

A. De Witte

K. Bekaert

S. Vandewaetere

M. Suljkanovic

Documentatiedienst

Assistenten: M. Michelot

P. Duchenne

N.

Medewerker: A.-M. Erauw

Bibliotheek op 31 december 2022

A. Boudart

S. Arnould

Bijlage – Lijst van de studies gepubliceerd in het jaarverslag van het Hof van Cassatie sinds 1998

- “De redenen van de arresten van het Hof”, Jaarverslag, 1998, p. 75.
- “Onttrekking en wraking”, Jaarverslag, 1999, p. 61.
- “Rechtsbijstand voor het Hof van Cassatie”, Jaarverslag, 1999, p. 75.
- “Eerste toepassingen van de wet Franchimont”, Jaarverslag, 1999, p. 97.
- “Het Hof van Cassatie en het Arbitragehof”, Jaarverslag, 1999, p. 105.
- “Enkele bijzondere aangelegenheden”, Jaarverslag, 2000, p. 99.
- “Het openbaar ministerie in de procedure voor het Hof van Cassatie en de nieuwe proceduremodaliteiten voor het Hof na de hervorming van 14 november 2000”, opgesteld door voorzitter I. Verougstraete en advocaat-generaal G. Bresseleers, Jaarverslag, 2001, p. 31.
- “Voorlopige hechtenis”, opgesteld door procureur-generaal J. du Jardin, raadsheren L. Huybrechts en J. de Codt, advocaten-generaal M. De Swaef en P. Duinslaeger en referendaris bij het Hof van Cassatie F. Swennen, Jaarverslag, 2001, p. 183.
- “Het Hof van Cassatie en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens”, opgesteld door referendarissen bij het Hof van Cassatie G.-F. Raneri en A. De Wolf, onder de leiding van voorzitter I. Verougstraete, eerste advocaat-generaal J.-F. Leclercq en afdelingsvoorzitter M. Lahousse, Jaarverslag, 2002, p. 420.
- “Aanpassing van de vordering in de zin van artikel 807 van het Gerechtelijk Wetboek”, opgesteld door referendaris bij het Hof van Cassatie S. Mosselmans, Jaarverslag, 2002, p. 468.
- “Algemene rechtsbeginselen”, opgesteld door referendaris bij het Hof van Cassatie A. Bossuyt, onder toezicht van voorzitter I. Verougstraete, Jaarverslag, 2003, I, p. 112.
- “Onmiddellijk cassatieberoep tegen beslissingen die geen eindbeslissingen zijn, in de zin van artikel 416, tweede lid, van het wetboek van strafvordering”, opgesteld door raadsheer L. Huybrechts en referendaris bij het Hof van Cassatie G.-F. Raneri, Jaarverslag, 2003, I, p. 163.
- “Omvang van de vernietiging in strafzaken en de regel van de eenheid – onsplitsbaarheid van de beslissing over de schuld en de straf – evolutie van de rechtspraak van het Hof, in het spoor van het arrest van Esbroeck van 8 februari 2000”, opgesteld door procureur-generaal J. du Jardin, met de medewerking van referendaris bij het Hof van Cassatie M. Traest en magistraat met opdracht M.-R. Monami, Jaarverslag, 2003, II, p. 255.

- “Beschouwingen over de geschillen voorgelegd aan het Hof van Cassatie over de regulering ervan”, opgesteld door referendaris bij het Hof van Cassatie T. Erniquin in samenwerking met raadsheer S. Velu, Jaarverslag, 2003, II, p. 266.
- “Administratieve sancties”, opgesteld door de referendarissen bij het Hof van Cassatie I. Boone en G. Van Haegenborgh, onder toezicht van raadsheer L. Huybrechts, eerste advocaat-generaal J.-F. Leclercq en voorzitter I. Verougstraete, Jaarverslag, 2004, p. 185.
- “De toepassing van het gerechtelijk wetboek in strafzaken: artikelsgewijze bespreking van de rechtspraak van het Hof”, opgesteld door de referendarissen bij het Hof van Cassatie G.-F. Raneri en M. Traest, onder de leiding van afdelingsvoorzitter F. Fischer, raadsheer P. Mathieu en advocaat-generaal met opdracht Ph. de Koster, Jaarverslag, 2005, p. 176.
- “De procedurele aspecten van de substitutie van motieven door het Hof van Cassatie in burgerlijke zaken”, opgesteld door referendaris bij het Hof van Cassatie D. De Roy, onder de leiding van afdelingsvoorzitter E. Waùters, raadsheer J. De Codt en advocaat-generaal G. Dubrulle, Jaarverslag, 2006, p. 181.
- “De ‘wet’ in de zin van artikel 608 van het Gerechtelijk Wetboek”, opgesteld door referendaris bij het Hof van Cassatie P. Lecroart, onder de leiding van afdelingsvoorzitter C. Parmentier en advocaat-generaal met opdracht Ph. de Koster, Jaarverslag, 2006, p. 200.
- “De in de gecoördineerde wet van 15 september 2006 tot bescherming van de economische mededinging voorziene prejudiciële vraag aan het Hof van Cassatie”, opgesteld door referendaris bij het Hof van Cassatie A. Bossuyt, onder leiding van voorzitter I. Verougstraete, advocaat-generaal D. Thijs en advocaat-generaal met opdracht Ph. de Koster, Jaarverslag, 2007, p. 213.
- “Gerechtskosten voor het Hof van Cassatie in civiele en strafzaken”, opgesteld door voorzitter I. Verougstraete, Jaarverslag 2008, p. 277.
- “15 jaar cassatierechtspraak inzake douane en accijnzen”, opgesteld door referendaris bij het Hof van Cassatie A. Bossuyt, advocaat-generaal P. Duinslaeger, afdelingsvoorzitter L. Huybrechts en magistraat met opdracht E. Van Dooren, Jaarverslag, 2009, p. 197.
- “Rechtsbijstand voor het Hof van Cassatie”, opgesteld door raadsheer A. Fettweis, Jaarverslag, 2010, p. 120.
- “Overzicht van cassatierechtspraak inzake onttrekking van de zaak aan de rechter (1 januari 2000 – 30 september 2011)”, opgesteld door magistraat met opdracht E. Van Dooren, Jaarverslag, 2011, p. 106.
- “De wijziging van de rechtspleging voor het Hof van Cassatie in strafzaken – Het voorstel van 2012 en zijn verloop”, opgesteld door referendaris bij het Hof van Cassatie G.-Fr. Raneri, Jaarverslag 2013, p. 146.
- “De wet van 10 april 2014 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek betreffende de procedure voor het Hof van Cassatie en de wrakingsprocedure:

capita selecta”, opgesteld door referendaris bij het Hof van Cassatie A. Meulder, Jaarverslag, 2014, p. 129.

- “De rechtspraak van het Hof van Cassatie naar aanleiding van de hervormingen van de cassatieprocedure in strafzaken”, opgesteld door advocaten-generaal D. Vandermeersch en M. Nolet de Brauwere, Jaarverslag, 2016, p. 154.
- “Enkele recente ontwikkelingen in de cassatieprocedure in burgerlijke zaken”, opgesteld door sectievoorzitter M. Regout, Jaarverslag, 2016, p. 185.
- “De verplichting van de burgerlijke rechter om ambtshalve rechtsgronden op te werpen”, opgesteld door raadsheer B. Wylleman, Jaarverslag, 2017, p. 164.
- “De rol van de rechtsvergelijking in de rechtspraak van het Hof van Cassatie”, opgesteld door sectievoorzitter E. Dirix, Jaarverslag, 2018, p. 165.
- “De bijdrage van het Hof van Cassatie aan de tenuitvoerlegging van het Europees recht in strafzaken: Invloed van de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie en aanpassing van de rechtspraak van het Hof van Cassatie”, opgesteld door raadsheer F. Lugentz, Jaarverslag, 2019, p. 140.
- “Commissie voor onwerkzame hechtenis: stand van zaken”, opgesteld door advocaten-generaal J.M. Genicot en M. Timperman en referendaris bij het Hof van Cassatie G.-Fr. Ranieri, Jaarverslag, 2019, p. 185.
- “De rechtspraak van het Hof van Cassatie in tijden van het coronavirus Covid-19. Continuïteit, evenwicht en nieuwe uitdagingen”, opgesteld door referendaris bij het Hof van Cassatie A. Meulder, Jaarverslag, 2020, p. 173.
- “Een cijfermatige doorlichting van de rechtspraak van het Hof in de periode 2000-2020. Stof tot nadenken!”, opgesteld door eerste voorzitter Beatrijs Deconinck, raadsheer Ilse Couwenberg, referendaris Floris Parrein, referendaris Pieter Brulez en attaché managementondersteuning bij de Steundienst van het Hof van Cassatie Aysu Bayrak, Jaarverslag, 2021, p. 217.

Bijlage – Lijst van de foto's van het Justitiepaleis te Brussel¹

- 1) Omslag: eerste verdieping, beeldengalerij
- 2) Voorwoord: hoofdingang
- 3) Voorstelling van het Hof van Cassatie: gewone zittingszaal
- 4) Het Hof van Cassatie in cijfers: enkele cassatiedossiers
- 5) Belangrijke arresten van het Hof: enkele volumes van de officiële publicatie van de arresten van het Hof
- 6) Belangrijkste conclusies van het parket: eerste verdieping, beeldengalerij
- 7) Openingsrede: plechtige zittingszaal
- 8) Voorstellen *de lege ferenda*: hoofdingang, peristilium, Lycurgus
- 9) Studie: oude bibliotheek van het Hof
- 10) Rol van de referendaris: enkele cassatiedossiers
- 11) Organigram: wandelzaal

¹ De foto's met de nummers 2, 3, 5, 7, 8, 8, 9 en 10 werden gerealiseerd door Bryan Proult voor Bryapro Photography.